E · VOTO

DORDRACENO

LIBRARY OF PRINCETON
MAR
THEOLOGICAL SEMINARY

KUYPER BX9428 .K89 1892b
Kuyper, Abraham, 1837-1920.
E voto Dordraceno :
toelichting
op den Heidelbergschen
catechismus /

25=

4 SKN. C

E VOTO DORDRACENO

EERSTE DEEL

E VOTO DORDRACENO

TOELICHTING OP DEN
HEIDELBERGSCHEN CATECHISMUS

DOOR

Dr A. KUYPER

EERSTE DEEL

DERDE DRUK

LIBRARY OF PRINCETON
MAR 18 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

UITGAVE VAN J. H. KOK TE KAMPEN

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

http://www.archive.org/details/evotodordracen01kuyp

VOORWOORD

E voto Dordraceno *beteekent: In overeenstemming met den wensch, die op de Dordtsche Synode is uitgesproken.*

Kenners van de Acta der Nationale Synode van 1618/19 *gevoelen terstond, waarop deze eenigszins vreemde titel doelt.*

Op 30 *April* 1619 *is men er namelijk, blijkens die Acta, in de* 146*e zitting toe overgegaan, om het oordeel der Buitenlandsche Godgeleerden te vragen over de Leer der waarheid, gelijk die door de Nederlandsche Gereformeerde kerken beleden werd.*

Deze, hieraan voldoende, hebben toen allereerst, eenpariglijk, verklaard, dat in deze leer niets was, „met de waarheyt in de H. Schrifture uytgedruckt strijdende", maar dat zij „ter contrarie in alles met deselvige waarheyt en met de confessiën van andere Gereformeerde kerken accordeerde".

Maar hierbij lieten deze representanten der buitenlandsche kerken het niet.

Ze voegden aan hun verklaring een wensch, een ernstige bede toe.

Immers, vlak na dit oordeel, lezen we in de Acta der Synode dit:

> „Daarenboven zijn de inlandsche vermaent van de uytheemsche theologen, in deze rechtsinnighe, Godsalighe ende eenvoudige confessie der geloofs stantvastelick te willen volharden, deselve den nacomelinghen onvervalscht te willen naar laten, ende tot de comste onzes Heeren Jesu Christi, onvervalscht te willen bewaren."

Dit nu is de bede, die door de Gereformeerde wereldkerk op de Synode van 1619 *tot onze Nederlandsche Gereformeerde kerken gericht is, en waarop de titel van dit werk doelt.*

Onze vaderen hebben toen te Dordrecht de belofte *afgelegd, dat ze na zouden komen wat van hen begeerd werd. Er volgt toch in de Acta:* „Hebben oock de inlandsche eendrachtelick verklaert, dat haar voornemen was, in de professie deser rechtsinnighe Leere, standvastelick te volharden, ende deselve in deze Nederlandsche Provinciën suyverlick te leeren, naerstelick voor te staen, ende voorts onvervalscht door de ghenade Gods te bewaren."

Geen uitvlucht baat hier dus.

De bede was: „Bewaar deze leer onvervalscht tot de wederkomst van Christus op de wolken." En op die bede is de daartoe strekkende belofte door onze kerken afgelegd.

Die bede, met de belofte daarop afgelegd, had indruk op mijn hart gemaakt.

Het waren toch ook mijne *vaderen, die deze belofte op zich namen. Het waren de kerken, waartoe ik zelf behoor, tot wie die bede gericht was.*

En al sloot nu die plechtige handeling geen nadere theologische ontwikkeling uit, voor wat den vorm en de wijze van uitdrukking aangaat, toch laat ze niet toe, dat onze vaderlandsche kerken de waarheid zelve, *die te Dordrecht beleden was, prijsgeven.*

Meer dan twee en een halve eeuw zijn sints verloopen, en althans de laatste honderd jaren klagen zoowel ons als onze kerken bitterlijk aan van gepleegde trouwbreuk en geschondene gelofte.

Maar juist dit drong te sterker, om, nu door de trouwe onzes Gods de liefde, voor wat onze vaderen te Dordrecht beleden, weer algemeener werd, eens kalm en rustig uiteen te zetten, hoe de toen beleden waarheid thans nog in het bewustzijn van een kind der negentiende eeuw leeft.

Ik gevoelde bij het lezen dier Acta, *dat God de Heilige Geest op dat plechtig oogenblik in het midden dier zoo overrijke vergadering was; dat Hij die bede aan de buitenlandsche godgeleerden in het hart gaf, en dies, in weerwil van de ontrouw onzer kerken, haar verhooring bezegeld heeft; en dat het heerlijk geloofsleven, dat onze kerken thans weer genieten, vrucht is van wat toen ter tijd in het hart van Gods volk is doorworsteld.*

Moge daarom de Toelichting op den Heidelbergschen Catechismus, *die ik hiermede afzonderlijk in het licht geef, in verband beschouwd worden met wat destijds te Dordrecht plaats greep.*

Ik kan onder geen woorden het gevoel van dankbaarheid brengen, in mij gewekt door de vastheid waarmee ik nu nog, met heilige vreugde in mijn God, belijden mag, wat men toen beleed.

En als ik dan met smarte zie, hoe in de Zwitsersche, in de Paltzische in de Nassausche, in de Engelsche en Schotsche kerken, het goud van onze Gereformeerde belijdenis verdonkerd is, terwijl wij in Nederland ons nog in zijn glans verheugen mogen, dan gevoel ik, hoe ons die zegen E VOTO DORDRACENO *overkomen is, en sta ik in het vast geloof, dat er nog bij de wederkomst des Heeren op onzen Nederlandschen martelaarsbodem Gereformeerde kerken zullen bloeien, die de volle belijdenis van Gods vrijmachtige en souvereine genade voor alle volk zullen uitroepen tot aan de voleinding der wereld.*

AMSTERDAM, 1 Juni 1892.

KUYPER.

DE HEIDELBERGSCHE CATECHISMUS

ZONDAGSAFDEELING I.

Vraag 1. Welke is uw eenige troost, beide in het leven en sterven?

Antwoord. Dat ik met lichaam en ziele, beide in het leven en sterven, niet mijn, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben, die met zijnen dierbaren bloede voor alle mijne zonden volkomenlijk betaald en mij uit alle geweld des duivels verlost heeft, en alzoo bewaart, dat, zonder den wille mijns hemelschen Vaders, geen haar van mijn hoofd vallen kan, ja, ook dat mij alle ding tot mijne zaligheid dienen moet; waarom Hij mij ook door zijnen Heiligen Geest des eeuwigen levens verzekert en Hem voortaan te leven van harte willig en bereid maakt.

Vraag 2. Hoe vele stukken zijn u noodig te weten, opdat gij in dezen troost zaliglijk leven en sterven moogt?

Antwoord. Drie stukken. Ten eerste: hoe groot mijne zonde en ellende zij. Ten andere: hoe ik van al mijne zonde en ellende verlost worde. En ten derde: hoe ik Gode voor zulke verlossing zal dankbaar zijn.

EERSTE HOOFDSTUK.

Troost, troost mijn volk, zal ulieder God zeggen.
JESAJA 40 : 1.

Op veler aandrang — zoo schreven we op 26 September 1886 — zal in *de Heraut* achtereenvolgens een verklaring van den *Heidelberger Catechismus* verschijnen.

Een inleiding laten we hieraan niet voorafgaan, daar de geschiedkundige bijzonderheden omtrent het ontstaan van dit leerboek overbekend zijn, en herhaling zonder doel afmat.

Ook laten we de vraag, of zulk een in eere houden van den Catechismus de eere van Gods Woord niet te na komt, stil slapen. Deze

spijtige tegenwerping tegen het Catechismusgebruik ligt juist hun het meest in den mond bestorven, die, waar ze slechts even kunnen, ook tornen aan de autoriteit der Heilige Schriftuur. Zoo blijkt dan, dat allerminst bezorgdheid voor de eere der Schrift, maar meest weerzin tegen de waarheid dit verwijt ingeeft. Bovendien, wie de grondige weerlegging van deze tegenwerping *zoekt*, kan ze vinden bij Ursinus zelven, in den aanhef van zijn kostlijk *Schatboek*. En voor wie ze *niet* zoekt, maar liefst *ontgaat*, baat het toch niet, of ge ze hem opdringt. Zelfs zonder naar u te luisteren, herhaalt hij zijn laffe tegenwerping, met hetzelfde schijnvrome gelaat, toch telkens weer.

Elk minnaar en liefhebber der Heilige Schriftuur daarentegen zal zich in het hergeven van beteekenis aan den Catechismus steeds dankbaar verheugen. Hij toch weet, dat de Catechismus niet een boek *naast* den Bijbel, veel minder een schriftuur *boven* de Heilige Schrift wil zijn, maar dat al zijn bedoelen is, den hoofdzakelijken inhoud der Heilige Schrift in geregeld verband saâm te vatten. Niets dan echo der Schriftuur bedoelt de Catechismus te wezen. Zelf niets dan een ledige beker, ontvangt hij uit die Schriftuur elken druppel van zijn inhoud. Wat hij u te genieten geeft, is louter Schriftuur. Uit de Schrift spreekt hij en tot de Schrift leidt hij u. En gelijk slechts kwaadwilligheid of verregaande onnoozelheid ooit het beweren zou kunnen staande houden, dat ge met een plattegrond van Amsterdam uit te geven, het eigenlijke Amsterdam door een papieren stad van eigen maaksel verdringen woudt, evenzoo is er altoos òf domheid òf boos opzet in het spel, als men het bestudeeren van dien plattegrond der Heilige Schriftuur, dien we in den Catechismus bezitten, als een plaatsen van een menschelijk boek naast het Goddelijk Getuigenis afkeurt.

Van deze onbeduidende aanmerkingen kan dus gezwegen worden, en beter doel treft, wie aanstonds tot de verklaring zelve van den Catechismus overgaat.

De eerste Zondagsafdeeling, waarmee die Catechismus het kort summier van de Bijbelsche waarheid opent, mag daartoe uit haar aard niet van deel tot deel ontleed. Deze fout, meermalen bij Catechismus-predicatie of in Catechismus-uitlegging begaan, dient voortaan gemeden.

Immers, wie reeds bij Zondag één zich tot een volledige ontleding van den inhoud opmaakt, verliest zich òf in eenige banale algemeenheden, òf kan, als hij Zondag één af heeft, zijn boek veilig dicht doen. Heel de Catechismus toch zit reeds in het antwoord op de eerste vraag in.

Ordelijke behandeling eischt dus, dat gelijk bij elke volgende Zondags-

afdeeling, zoo ook hier, slechts datgene ter sprake kome, wat (op die wijs althans en in dit verband) niet ter sprake komt in eenige volgende Afdeeling. Elke Zondag had in Ursinus' plan een eigen bedoelen. En van dat oorspronkelijk plan en logisch bedoelen mag niet afgegaan.

Kennelijk hoofddoel nu van deze eerste Zondagsafdeeling is, dat ge de Christelijke Religie zult opvatten, als brengende u *den eenigen waarachtigen troost,* dus als brengende u een geheel eigenaardige levensopvatting. Zoo ge wilt een wereldbeschouwing en een vulling van uw bewustzijn, die lijnrecht tegen de voorstelling, die ge van nature hebt, overstaat.

Uit *dit* oogpunt moet de eerste Zondag bezien worden. Alleen zóó bezien, heeft ze reden van bestaan bij den ingang van het schoon geheel, dat in de volgende Afdeelingen voor u staat opgetrokken. Eerst zoo vat ge, waarom hier summierlijk is saamgevat, wat straks in zijn deelen staat ontvouwd te worden.

Maar dan is het ook volstrekt noodig, dat we het denkbeeld van „troost" hier niet ziekelijk noch sentimenteel vervluchtigen, maar in zijn oorspronkelijke kracht staan laten, d. w. z. dat we „troost" opvatten als *een overlegging in ons verstand.*

Dit spreken we juist daarom zoo duidelijk uit, omdat men van ethische zijde ons dit „verstandelijk" karakter van de Gereformeerde Belijdenis steeds als iets, waarover we ons te schamen hadden, verwijt, terwijl wij juist omgekeerd met onze uitnemendste vaderen uit den bloeitijd der Reformatie in dit eigenaardig karakter van onze gezuiverde Belijdenis onze eere stellen.

Ursinus zelf, de hoofdopsteller van den Catechismus, kan hier onze getuige zijn. Immers in zijn *Schatboek* verklaart hij zelf, aan de uitlegging van dit woord *troost* toegekomen: Onder troost versta ik hier: „*een overlegging in het verstand,* waardoor wij zulk een groot goed komen te stellen tegenover een dreigend of drukkend kwaad, dat het onze droefheid kan verzachten."

Dat hier nu volstrekt niet mee bedoeld is, wat de ethischen ons ten laste leggen, spreekt wel vanzelf. De gedachte reeds, alsof ooit de verstandelijke overlegging of redeneering, bleef het daarbij en hing die in de lucht, ook maar het wicht van een stroospier in de weegschaal der vroomheid zou bezitten, is voor den man van ernst de moeite zelfs der wederlegging niet waard, en elk kenner van de heiligheden Gods weet wel, dat geen hunner ooit aan iets anders dan aan de levenskracht der godzaligheid en het wezenlijk werk des Heeren waardij heeft toegekend. We kunnen er dus niets aan doen, dat de ethischen goedvinden, ons ten deze steeds een caricatuur van ons bedoelen na te zenden. Op tegen-

spreken letten ze niet. Wat ge verre van u werpt, wrijven ze u toch weer aan. Zoo blijft niet anders dan de onderstelling, dat zeker cataract op het oog hun onmogelijk maakt, u met den besten wil zich anders voor te stellen.

Zien wij slechts toe, dat we niet te kwader ure op het valsche beeld, dat ze ons voorhouden, gelijken gaan, en rake geen onzer in het dwaalspoor verdoold, om ooit bloot geheugenwerk of verstandsgymnastiek met de zake des geloofs te verwarren.

Op geestelijke, goddelijke realiteit komt het voor elk kind van God aan, en zoo de Heilige Geest niet met onzen geest getuigt, wat bate heeft onze ziele dan?

Toch zie een iegelijk onzer even scherp toe, dat hij niet, uit zucht om dit hechten aan redeneervorm te mijden, in het tegenoverliggend dwaalspoor overga, en met de ethischen *het leven van ons bewustzijn* benevele, om in onbewuste aandoeningen en voor weergeving onvatbare uitdrukken het eigenlijke steunpunt der godzaligheid te zoeken.

We ontkennen noch de waardij dier aandoeningen, noch de kostelijkheid dier indrukken, en gelooven vastelijk aan werkingen in den mensch, zonder dat de mensch zelf dit merkt, maar houden niettemin even vast staande, dat ons ik, zoolang dit *on*bewuste aanhoudt, er niet mee kan rekenen.

Rekenen kan de mensch alleen met datgene wat *in zijn bewustzijn* inging, in zijn bewustzijn zich afspiegelt en uit zijn bewustzijn hem toespreekt. Ware dit nu alleen het geval met onze verstandsbegrippen, zoo zouden we met de ethischen in het mystieke sentiment gaan duiken, ook al verdronk er de helderheid van ons geloof en onze belijdenis in. Louter, puur, bloot verstandsmensch te zijn, is versterven in een gedachten-skelet, waar God ons voor beware. Maar nu dit niet zoo is, nu in ons bewustzijn ook ons hart, ook onze conscientie, ook onze verbeelding, ook ons gevoel en wat al niet zich weerkaatst, nu vervalt elke vrees voor zulk een eenzijdigheid vanzelf. Zonder ons bewustzijn merken we niets en bespeuren we niets. Zonder zijn bewustzijn kan een ethische zelfs zijn nevelachtige mystiek zich niet voorstellen. De bewustelooze weet van niets en heeft aan niets iets. Door ons bewustzijn moet alles doorgaan, waar we als persoon mee rekenen zullen. En zoo ook zinkt en daalt onze religie beneden het menschelijk waardige, zoo te kwader ure in afscheiding van deze religie van ons menschelijk bewustzijn heil wordt gezocht.

Dit nu hebben ook onze vaderen in den besten tijd van het krachtigst geloofsleven, dit heeft ook Ursinus, en door hem de Heidelberger Cate-

chismus begrepen, en daarop opent hij u het heiligdom der waarheid door u te vragen naar uw „troost".

„Troost" gaat altoos in *het bewustzijn* in, en wat niet in het bewustzijn ingaat, is geen troost. Wel kan toegegeven, dat troost niet enkel in woorden tot ons komt. Er kan ook troost tot mij komen door den blik van iemands oog, door de deelnemende uitdrukking van zijn gelaat, door de warmte van zijn handdruk, door de deernis van zijn daad. Maar toch troost brengt én dat oog én die gelaatstrek én die handdruk én die daad mij dan eerst, als mijn bewustzijn er de beteekenis van greep. Ook de teederste liefdebetooning laat mij volkomen troosteloos en ongetroost, als mijn bewustzijn er de liefde niet in ontdekt heeft. En hoe bliksemsnel zulk een werking van het bewustzijn ook toega, toch moet ze er altoos zijn, zal er troost komen. Een slapende kan ik niet troosten, tenzij hij wakker worde. Een bewusteloos ingezonkene moet ik, om hem te kunnen troosten, eerst terugroepen tot zijn bewustzijn.

Al wat nu de wereld boven, óf de wereld om, óf de wereld in ons op de zilverplaat van ons bewustzijn neerschrijft, moet van die zilverplaat van ons bewustzijn afgelezen, en dat aflezen nu kan nooit omgaan *buiten ons denken.* Ook dit gaat meest met al de bliksemsnelheid van ons onmiddellijk besef, maar toch het denken is in dat aflezen van ons bewustzijn, hoe zwak ook, altoos werkzaam. Immers, zoolang dat denken nog geheel in ons sluimert, heeft ons bewustzijn ons bijna niets te vertellen, en naarmate het denken ontwaakt en rijker wordt, leest een iegelijk van ons in zijn bewustzijn al meer.

En zoo dan ook, als er gesproken wordt van „onzen eenigen troost in leven en sterven," dan verstaan we dat niet van een *gevoelsbeweging,* die zoo voorbijgaat, noch van een nevelachtige *gewaarwording* of onvasten *indruk,* die straks vervliegt, maar dan verstaan we daaronder met Ursinus, en met al onze even kundige als vrome vaderen wel terdege: *een verstandelijke overlegging,* d. i. een hoogst belangrijke overweging, die in ons bewustzijn ingaat, en door het denken weer uit dat bewustzijn kan worden afgelezen.

Wat wil, wat onderstelt dan die „troost"?

Hij wil, hij onderstelt, dat er in uw bewustzijn allerlei overwegingen en overleggingen omgingen, die u bedroefd en ongelukkig maakten. Menschen, in wier bewustzijn niets omging, voor die is deze troost niet. De Catechismus ziet voor zich personen, in wie het bewustzijn begint te ontluiken. Het spelen heeft dan opgehouden; er komt eenig nadenken; er is een begin van rekenschap geven van den toestand; op het spiegelvlak van het bewust-

zijn gaat zich telkens meer afspiegelen; de gedachten vermenigvuldigen zich; hart en geweten, herinnering en verbeelding, wil en gevoel, kortom alle element in den mensch geeft hem indrukken en wekt gewaarwordingen in hem op, en in zijn bewustzijn worstelen die alle saam, om hem een inzicht te geven in zijn bestaan en wenschen te vormen voor zijn toekomst.

Diep gaat zulk een bewustzijn daarom lang niet altoos. Een kind van tien jaar, dat vader en moeder door een besmettelijke ziekte verloor, kan zeer goed zich bewust zijn van een ontzettend verlies, en dit indenken, zonder toch nog op verre na met bewustzijn al de diepte van dit ongeval te peilen.

En zoo ook kan een zondig mensch reeds op jeugdigen leeftijd zeer goed zich bewust worden van een breuke in zijn wezen en een donkerheid voor zijn toekomst, ook al verstaat hij nog de helfte niet van wat de schrikkelijke ellende der zonde eigenlijk is.

Als de Catechismus met zijn „troost" komt, onderstelt hij dus alleen, dat het bewustzijn in den mensch wakker wierd; dat deze mensch, tot zulk bewustzijn komende, zich rekenschap van zijn toestand en toekomst gaf; over zijn weg nadacht; en nu als vrucht hiervan overleggingen en overwegingen in zijn bewustzijn heeft, die hij niet van zich kan zetten, en die hem toch bedroefd en ongelukkig maken.

Teleurstelling kruipt over zijn hart; onvoldaanheid rooft hem de blijdschap zijner ziele; soms kent hij angst.

Zijn innerlijk bewustzijn, zooals het op allerlei wijs door het leven in en om hem gevormd is, maakt hem ongelukkig.

En wat doet nu de Christelijke Religie?

Dit, dat ze aan zulk een mensch in zijn bewustzijn *een wereld van gansch andere overwegingen en gansch andere overleggingen indraagt.* Juist zooals Ursinus het uitdrukt: „Overleggingen, waardoor tegenover een dreigend of drukkend kwaad zoodanige goede dingen komen te staan, dat er weer vrede is."

Troost is dus het aanbrengen van een geheel andere wereld van gedachten in ons bewustzijn, natuurlijk met er in opgesloten de wetenschap, dat die wereld van gedachten geen hersenschim maar wezenlijk, wezenlijk ook voor ons, is.

Maar ook dit is zaak van het bewustzijn.

„Troost" verrijkt ons niet alleen door ons een geheel andere levensopvatting en levensbeschouwing in ons bewustzijn in te dragen, maar ook door aan datzelfde bewustzijn de zekerheid er van in te prenten. Edoch beide én die verrijking én die verzekering gaan in ons bewustzijn op.

Kort gezegd is dus de zake van den Catechismus deze.

Hij vindt een mensch, die aan het nazien van zijn levensboeken is, en

rekent, en al rekenende merkt, dat hij weg is. En nu komt tot dien mensch in zijn angst een ander, die hem de wetenschap van zeer aanzienlijke schatten aanbrengt met de verzekering, dat ze hem toebehooren.

Dit nu *troost* hem.

Niet nog de schat zelf, maar de wetenschap van dien schat, in zijn bewustzijn als de wetenschap van *zijn* schat ingedragen, is wat hem troosten komt.

En zoo heeft de onderwijzer een luisterend oor bekomen.

Wie er zoo aan toe is, die rust niet, eer men hem alles van dien reddenden schat heeft verhaald.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het zij dan dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn des Heeren. ROM. 14 : 7.

In de tweede plaats zij opgemerkt, hoe de Catechismus ons aanstonds noopt om ons leven en heel ons aanzijn op te vatten als *één geheel.*

Onze zin neigt altoos om te deelen; om het leven van de ziel apart te nemen en apart het leven van het lichaam; nu alvast voor dit leven te zorgen en eerst later voor ons leven hiernamaals. Zoo snijden we elk verband door. Men zorgt voor het lichaam zonder op de nooden van zijn ziel bedacht te zijn, of ook men is bedacht op zijn eeuwig heil, maar onder verwaarloozing van de eischen des stoffelijken levens. Men splitst wat bijeen hoort, en komt daardoor ongemerkt tot een veel te materialistisch opnemen van het aardsche leven en een veel te spiritualistisch opvatten van de zake der ziel.

En hiertegen nu is het, dat onze Catechismus terstond reeds door zijn eerste vraag protest indient. Zulk een onnatuurlijke scheiding mag niet. En daarom vraagt hij aanstonds: „Wat is uw eenige troost, *beide in het leven en sterven?*" en laat er op antwoorden: „Dit, dat ik met *lichaam* en *ziel* beide in het *leven* en *sterven,* niet mijn, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben."

Hij neemt Gods kind dus zooals het is en bestaat, en *als mensch* naar den *vollen omvang* zijner nooden, voor hem treedt. We zijn nu eenmaal geen schimmen en geen zielen, maar levende wezens met een lichaam, dat ons gemeenschap geeft aan de *zichtbare* wereld, en met een ziel, die ons in verband stelt met de onzichtbare dingen. En evenzoo, we leven

niet maar nu, om straks in het niet van den dood te verdwijnen, maar we hebben als menschelijke personen een *eeuwig* bestaan. Vergaan kunnen we niet. Zij het dus al, dat wij vaak in *over*geestelijke oogenblikken onze ziel, of in *on*geestelijke tijden ons lichaam vergeten; of ook dat we geheel opgaande in de zorgen voor den dag van heden, onzen eeuwigen toestand uit het oog verliezen; toch doet dit niets af aan het feit, dat we als menschen naar ziel en lichaam beide bestaan en eeuwig bestaan zullen.

En omdat we zoo bestaan, spreekt de Catechismus ons nu ook als zoodanig toe, en verbiedt ons vrede met eenige religie of eenige vertroosting te hebben, die niet op eenmaal voor ons geheele wezen (naar ziel en lichaam beide) en dat wel in ons gansche bestaan (d. i. voor nu en voor eeuwig) de volkomen zaligheid biedt.

Geen valsch spiritualisme dus, als ware het geloof alleen voor de ziel en als had de godzaligheid alleen maar een belofte voor het toekomende leven. Tegen zulk een opgeschroefde en onware voorstelling van het heil des Heeren, staat de kalme, nuchtere belijdenis van onze Christelijke Religie lijnrecht over. Een religie, die in de opstanding *des lichaams* Christi roemt; roemt dat hij *lichamelijk* ten hemel voer; en nu nog *in ons vleesch* leeft om voor ons te bidden; en dus op alle manier, naar luid onzer Confessie, leert, „dat onze zaligheid ook aan de waarheid *zijns lichaams* hangt" moet zulk een spiritualisme uit beginsel bestrijden. De „wederopstanding des vleesches" werpt heel deze valsche theorie dan ook omver. Ook het lichaam heeft wel terdege *eeuwige* beteekenis. Ook verheerlijking van dit zoo diep gevallen lichaam zal wel terdege eens het deel van Gods kinderen zijn. En in de zalen des eeuwigen lichts zal niet een vaal, onwezenlijk schimmenrijk, maar wel terdege een Paradijs Gods en een Nieuw Jeruzalem ons menschelijk besef verrukken.

Die eenheid mag dus niet gebroken. Ons lichamelijk en geestelijk bestaan maken saam ons wezenlijk bestaan uit. Onlichamelijk te zijn is het eigenaardig bestaan *van een engel.* Mensch, en dus *niet* engel, maar *meer* dan engel te wezen, eischt de lichamelijkheid er bij.

Deze eenheid nu ligt voor het geloof daarin geheiligd, dat een kind van God zoo voor zijn lichamelijk als voor zijn geestelijk bestaan, *een zelfden* troost bezit. Het is niet: Christus de troost voor de ziel en voor het lichaam een *andere* troost. Neen, maar voor lichaam en ziel saam één zelfde troost. Beide malen de Christus. En ook dit niet weer zoo, dat Christus op andere wijs en door tweeërlei verlossingswerk de eene maal de Verlosser van uw *lichaam* ware en de andere maal de Verlosser van uw *ziel.* Ook dit zou weer de eenheid breken. En daarom heet het zoo kernachtig, dat „voor

lichaam en ziel beî" de *eenige* troost beide malen in ditzelfde ligt, dat ik, zooals ik ben en besta, mijns Heeren ben.

Dit nu strekt zich natuurlijk tevens uit tot de levenssfeer, die én voor ons lichaam én voor onze ziel gegeven is. Ook ons lichaam staat niet op zichzelf, maar leeft in verband met al het zichtbare. Door dit nadruk leggen op „ons lichaam" neemt de Catechismus dus terstond geheel ons zichtbaar en uitwendig leven tevens in onze godzaligheid op. Kloosterachtige laatdunkendheid tegenover de zichtbare wereld is hiermee dus afgesneden, maar ook afgesneden alle slordigheid en achteloosheid, die, mits men maar Gods verborgen omgang had, plichtsverzuim wilde vergoelijken of nalatigheid in het aardsche leven verontschuldigen. Is eenmaal mijn lichaam, evengoed als mijne ziel, in het genadeverbond opgenomen en daarmee ook heel mijn *uitwendig* leven geheiligd, dan volgt hieruit vanzelf, dat ook de zorge voor de *reinheid* van het lichaam en de *gezondheid* van mijn lichaam, en de *voeding* van mijn lichaam, en de *kleeding* van mijn lichaam onmiddellijk onder de beademing des geloofs komt, en dat evenzoo het zorgen voor de *huishouding,* het volijverig zijn in ons goddelijk *beroep,* het deelnemen aan de zaken van den *burgerstaat,* het uitgaan op de paden der *wetenschappen,* en het belangstellen in alle uitingen van ons *maatschappelijk leven,* rechtstreeks door den zuiveren drang des geloofs beheerscht wordt. „Wie zijn huisgezin niet verzorgt, is erger dan een ongeloovige!" zegt de heilige apostel, en juist aan deze zuiverder opvatting van den eenigen troost des levens dankte eens ons Calvinistisch volk zijn roep van zindelijkheid en netheid, zijn rein en rijk huiselijk leven, zijn voorspoed in nering en bedrijf, zijn naam in kunsten en wetenschappen, en ook de macht, die het over de volken kreeg. Onze vaderen verstonden het, dat ook „onze lichamen leden van Christus zijn," en wisten profijt te doen met de zeldzame kracht, die school in de heerlijke belijdenis: „Hetzij wij leven, hetzij wij sterven, wij zijn des Heeren!"

Deze algemeene gezichtspunten nu zijn voor een volk kostelijker dan het goud van Ophir, en niet te berekenen zijn de uitnemende stoffelijke en geestelijke voordeelen, die aan een volk te beurt vallen, zoo het van meet af in deze zuivere paden en gangen geleid wordt, door uitzuivering uit zijn religie van elke principiëele dwaling en een reformeeren van de uitgangen van zijn bewustzijn.

Wie zoo, naar het woord van onzen Catechismus, zijn aanzijn en bestaan als mensch in de volstrekte eenheid van zijn lichaam en zijn ziel, van zijn tijdelijk en eeuwig leven mag opvatten, die *heeft* wat aan zijn religie, die is rijk in zijn geloof, die behoeft geen oogenblik uit het schoone heiligdom zijns Heeren uit te treden, maar die *woont* metterdaad in den tempel

zijns Gods. En valt zoo door deze reformatie van ons bewustzijn de scheiding tusschen leven en godsdienst weg, tevens wordt er de moed, de wilskracht, de persoonlijke ontwikkeling machtig door gesterkt. Wie niet gedeeld en geslingerd als een bare der zee, maar in de volstrekte eenheid van zijn bewustzijn wandelt, in dien komt karakter, die weet waar hij op af gaat, die kan de krukken wegwerpen, die trekt voort in vrome zelfstandigheid, met een onverwinbren dorst naar vrijheid in het hart.

Zoo lag dan bij onze vaderen hun schoone historie niet *naast* hun Catechismus. Neen uit hun historie was de Catechismus en wederom uit dien Catechismus is hun historie voortgekomen.

Omdat God ze vrije mannen had gemaakt, ging hun oog voor de heerlijkheid der gereformeerde religie open, en toen ze die gereformeerde religie door Gods genade ontvangen hadden, drong die zuivere, heldere, echt menschelijke belijdenis hen op heilige levenspaden en wist hun de geesten te onderwerpen.

Maar bovendien die kloekheid en beslistheid wierd eveneens bevorderd door wat de Catechismus in *de derde plaats* sterk uit doet komen, t. w. de geheel eenige uitnemendheid en het *absolute* of *volstrekte* karakter van onze Christelijke Religie.

Hij drukt dit uit door het woordeke *éénige*.

Niet een religie naast andere religiën, noch ook een religie, die als de hoogste, alle overtreffen zou, maar een religie *die alleen en eeniglijk de ware is* en tegen welke alle andere als valsche nabootsingen of verzonnen geloofsvormen overstaan.

Ook dit punt is van gewicht, omdat juist deze *absolute* beslistheid aan onze vaderen zulk een onverwinlijke kracht instortte, om én den strijd vol te houden, én in dien strijd de geesten te boeien en niet minder omdat juist het gemis van deze beslistheid de kanker is, die ons tegenwoordig geslacht ontzenuwt.

Nooit hebben onze vaderen gezegd (en ook onze Catechismus beweert dit ganschelijk niet) dat alleen de Gereformeerde Religie kan zalig maken. Integendeel, steeds hebben ze erkend, dat er volken en kerken zijn, die ook bij minder licht en met minder talent toch wel terdege den Heere dienden. De waarheid kan ook „onder een deksel" en dus ook ten deele nog met onware gedachten vermengd liggen. Vandaar dat ze nooit hebben geaarzeld, om ook de Luthersche broederen en later de Doopsgezinden en zoo vele anderen, als deelgenooten van het Rijk Gods te erkennen. Wel hebben de Lutherschen te Leipzig Calvinisten, *omdat* ze Calvinisten waren, ter dood gebracht en aan arme bannelingen, die heil in Hamburg

en Denemarken zochten, met vrouw en kroost te midden van een barren winter herberg geweigerd; maar steeds is van gereformeerde zijde het trekken van zoo onzuivere grenslijn afgekeurd.

Ook „onder een deksel" moet de predikatie der waarheid wel terdege geëerd worden, niet om het deksel, maar in weerwil van het deksel, dat er op ligt, om de waarheid, die er onder schuilt. Zelfs het meer aanmerkelijk deel van waarheid, dat nog in de belijdenis der Roomsche kerk ligt, is door onze beste en vroedste mannen steeds gewaardeerd; mits op twee conditiën, en het is op de conditiën dat het hier aankomt.

De eerste conditie is, dat men nimmer zal ophouden dit deksel *deksel* te noemen, en niet zal aflaten van de poging om het van de waarheid af te nemen. Dus niet zeggen zooals thans: „Och, Luthersch of Gereformeerd, Mennoniet of Remonstrant, Roomsch of Grieksch, dat doet er niet toe!" maar rusteloos zijn protest herhalen tegen alles, wat in deze belijdenissen onwaar is. Deels omdat de waarheid zelve te heilig en te heerlijk is, om bedekt te mogen blijven. Deels omdat liefde voor de Luthersche en andere broederen niet gedoogt, dat we hen drabber water drinken laten, waar ook voor hen zuiverder wateren vloeien konden. En ook en niet het minst, omdat aflaten van zulk ernstig protest tegen de dwaling, uzelven en uwe kinderen aan het gevaar blootstelt, om er zelven mee te worden behept.

Maar er is een conditie en deze is hier wel hoofdzaak; en die is, dat we noch met, noch zonder deksel ooit als religie erkennen zullen, wat geen *geopenbaarde waarheid* is.

Een Lutheraan (mits hij het met Luther houde en anders draagt hij zijn naam valsch) wil van niets anders dan van *geopenbaarde* waarheid weten en verwerpt alle redevondsten. Een Mennoniet (mits hij Menno's volger zij) staat op geheel hetzelfde standpunt, zij het ook dat het bevindelijke hem soms parten spele. Een Griek moge allerlei overlevering en kerkelijke vondst naast de Schrift leggen, maar toch ook hij wil niet uit de menschelijke wijsheid putten, maar zich laven aan de wateren des heils. Ja, zelfs een Roomsche, hoeveel onwaars hij ook bij zijn waarheid menge, houdt toch altoos staande, dat de waarheid, die een Christen belijden zal, op *bovennatuurlijke* wijze van God moet zijn geopenbaard.

Maar de dwalingen, die thans ingang vinden, laten juist dit alles beheerschend grondbeginsel varen en tasten *de Openbaring zelve* in haar geheel eenig karakter aan.

Men zegt nu, dat de afgoderijen der Chineezen en der Hindoe's, der Grieken en Romeinen, der Celten en Germanen, wel minder rijpe godsdienstvormen waren, maar toch bloesems, ontloken aan denzelfden stam, waaraan onze Christelijke Religie is opgebloeid. Verschil in graad wil men

aannemen, maar in soort niet. Moloch en Jehovah, Baäl en Immanuël, het moet al één oorsprong hebben, slechts in trap van religieuse volkomenheid onderscheiden.

En om dit aannemelijk te maken, wordt het wezen der Openbaring dan in zijn hart aangetast, en tusschen de Openbaring Gods en de uitspraken eener zondige rede een overgang getooverd, die de Rede steeds in autoriteit klimmen, de Openbaring in goddelijk gezag steeds dalen doet, en ten slotte beide zoo ineen doet vloeien, dat er gansch geen *zekere* Openbaring meer bestaat.

Zoo wordt dan alle waarheid betrekkelijk, alle vastheid gaat waggelen, op niets kan men meer vast en stellig aan.

En zoo is men er dan toe gekomen, om geheel een reeks van wijsgeerige stelsels uit te stallen, die men 't zij in nuchter heidensch kleed hulde, of ook nog in een Christelijk gewaad aandiende, en die stelsels heeft men naast de Christelijke Religie of in haar naam als even bruikbare vertroosting aan de kinderen der menschen aangeboden.

Zoo heette het dan: „Ge kunt ook troost uit de Christelijke Religie putten. Voor de armeren naar de wereld is die troost allicht nog wel de bruikbaarste. Maar vooral voor beschaafde, rijke en ontwikkelde menschen hebben wij dan toch andere vertroostingen. Vertroostingen, die reeds de wijsgeeren onder de Heidenen gekend hebben, en die wij doen herleven!"

En zie, daartegenover nu stelt de Catechismus klaar en kras zijn *éénige* vertroosting.

Een *éénige* vertroosting voor arm en rijk, voor geleerden en voor ongeleerden, en naast die geheel éénige vertroosting, al het andere, dat onder dien naam zich aandient, slechts geestelijke of kerkelijke kwakzalverij.

DERDE HOOFDSTUK.

Dat gij uws zelfs niet zijt.

1 Cor. 6 : 19.

Wat is dan nu het machtige besef, wat de wereld van zalige gedachten, wat de heilige verkwikkende zekerheid, die als éénige troost voor heel uw aanzijn, naar lichaam en ziel beî, voor nu en voor eeuwig, u te midden van de vervaarnissen van dit leven toekomt, om u te verlossen van bedruktheden en u te doen jubelen in uw God? Uw éénige troost, waarin bestaat die dan nu?

En op die vraag geeft de Heidelbergsche Catechismus nu het zoo aangrijpende en overschoone antwoord, dat deze eenige en algenoegzame troost enkel maar hierin ligt, „dat ik, als verloste, niet meer mijzelven toebehoor, maar het eigendom ben van Christus."

Dat ééne, dát is het.

Want wel volgt er in het teedere en overrijke antwoord nog meer, maar al wat er meer in ligt, is slechts de uitlegging en toelichting van dat ééne en éénige: „Niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers eigen."

Klanken en woorden, hoe schoon en boeiend ze ook verder in dit antwoord voorkwamen, mogen hierbij onze aandacht niet afleiden noch ons op een dwaalspoor lokken. Al het zalige, dat in de verzoening onzer zonde ligt, is slechts gevolg van dat ééne, *dat ik Jezus toebehoor.* Al het heerlijk bewustzijn, dat Satan niets meer tegen mij vermag, vloeit slechts voort uit het zalig feit, *dat ik Jezus' gekochte ben.* Al de ruste, die het mij biedt te weten, dat geen hair van mijn hoofd zonder Gods wil kan gekrenkt worden, is slechts vrucht van mijn *staan onder Jezus.* En zoo ook, al de moedgevende zekerheid, dat Hij door zijn Heiligen Geest mij er zal doen komen, is wederom slechts een welriekende geur, die uit dien éénen bloesem, *dat ik Jezus' eigen ben,* mij tegenademt.

Al het vorige is dus slechts gevolg, uitvloeisel, vrucht, en dus afgeleid en bijkomstig, maar hoofdzaak, wortel van het wezen, en dus in heel den omvang op den voorgrond dringend is hier slechts dit ééne machtige feit, dat er een zondaar was, die *voor eigen rekening* stond, en dat deze zondaar nu kind van God is en dus nu *ligt voor rekening van Jezus.*

Denk u een kleinen jongen, die eenzaam afzwierf, en een boozen hond op zich ziet aankomen. Zoolang nu die jongen niemand om zich ziet en het zelf met dien boozen hond moet afdoen, is hij in doodsangst. Want hij kan dien grooten bandrekel niet aan. De kwade hond loopt hem om en zal hem bijten. En wat zal hij daartegen doen? Als hij tegenslaat bijt de hond hem maar in zijn hand. Maar merkt nu die kleine knaap op eenmaal, dat zijn vader met een dikken, stevigen knuppel in de hand achter hem staat, zie dan slaat opeens de angst van dien kleinen jongen in lachende vreugd om. Want niet alleen dat die hond hem dan niets meer doen kan en vader den hond wel toe zal takelen; maar nu slaan opeens de rollen om. Nu is er geen gevaar meer voor hem, dat hij van dien hond zal krijgen, maar wel gevaar voor den hond, dat hij zal krijgen van zijn vader. In plaats van druk en benauwdheid nu dus een gevoel van verlossing en meerderheid. Eerst bang, nu triumfeerend!

En dit nu zit in dat eerste antwoord van den Catechismus, en daarom toovert het zulk een stille vreugd in ons hart.

Het troost u niet maar, doordien het u een kans opent om te ontkomen, maar omdat het u opeens een gevoel geeft van onverwinlijkheid en onaantastbaarheid, ja, van triumf en zegepraal over uw vijand.

Het beeld is niet eigenlijk aan de slavernij, maar aan het leenstelsel en het denkbeeld van souvereiniteit ontleend; een verschil, waar scherp op dient gelet.

Nooit zou een Ursinus of Olevianus de verlaging van onze menschelijke natuur hebben aangewild, om te zeggen: „Mijn troost is, dat ik niet vrij, maar *een slaaf* van Christus ben!" en nooit zou ons van Spanje vrijgevochten volk in zulk een beeld van geestelijke slavernij de uitdrukking hebben begroet van den besten en eenigen troost in leven en in sterven.

Heel het denkbeeld van slavernij moet dus weg, en dat er staat: „Jezus heeft voor mij betaald" zegt wel dat hij den schuldeischer voor mij stilde, maar volstrekt niet, dat er nu een slavenband ontstond.

Uitgangspunt is hier het „geweld van den Duivel" wat zeggen wil dat de zondaar buiten Christus *in de macht van den Duivel is.*

In de Middeleeuwen heerschte hier het leenstelsel, en ook onze Hervormers waren onder den invloed van dit leenstelsel opgegroeid. Naar luid van dit stelsel nu woonde de gewone man op het erf van een machtig heer, en deze heer had nu aanspraak op zijn dienst en toewijding, maar nam dan ook de verplichting op zich om zulk een leenman tegen alle geweld van vreemden te beschermen.

Stond men op zich zelf of bezat men zelf een kleine macht, dan stond men voor eigen hoofde, en als er dan een machtiger kwam, dan stond men weerloos, en nooit ontbrak het aan booze geweldenaars, die zulke weerloozen aanvielen en opslokten.

In zulk een verlegenheid deden deze weerloozen dan meest aanzoek bij een machtig heer of hij hen onder zijn gebied en onder zijn bescherming wilde nemen. En nam zulk een machtig heer dit aan, en woonden ze dus voortaan op zijn erf, en wist ieder buiten af: „Zoo ge aan deze lieden raakt, neemt die machtige heer het voor hen op", dan was opeens alle angst voor deze eerst weerloozen verdwenen, dan dorst niemand hun meer kwaad doen en woonden ze in rust en vree.

En hiermee nu vergelijkt de Catechismus den toestand van een zondaar *buiten* Jezus en *onder* Jezus' hoede.

Een zondaar buiten Jezus is een vrijgeërfde, die op zichzelf staat, die uit eigen macht leeft, die voor eigen rekening zaken drijft, en als er ongeval komt, zelf moet zien, hoe hij zich redt.

En dit nu bekomt aan den zondaar bitter zuur. Want naast hem woont een machtig geweldenaar. Die geweldenaar heet Satan. En wat hij er ook

tegen doe, hij kan dien duivel niet aan. Diens geweld is hem te machtig. Slag op slag, keer op keer legde hij het dan ook af. En gevolg was dat hij allengs geheel onder de hoogheid of het „geweld", zooals men destijds zei, van dien boozen Satan gekomen was.

Vandaar nooit rust, maar altoosdurende angst.

Nooit en nergens is hij veilig, en zoo kan Satan zich niet weer vertoonen, of hij beeft reeds weder, want hij kan hem toch niet aan, er moet toch weer nederlaag volgen; en de harde striemen voelt hij reeds vooruit.

De wonden hebben zelfs geen tijd van genezing; eer de eene wonde een roof kon zetten, is de tweede wonde er reeds naast.

Maar wat gebeurt nu?

Opeens doet zich in zijn leven nu een machtig Heer aan hem voor, wiens naam zoo geducht is, dat geen enkel geweldenaar tegen hem maar iets vermag, en die ook dien geweldigen Satan aangegrepen en den kop verbrijzeld heeft; ja, die opzettelijk kwam, om de werken van Satan te verbreken.

En die ongelooflijk machtige Heer nu, waar elk geweldenaar voor vreest, die Zone Gods, die Immanuël, Christus Jezus, die heeft nu opeens aan dien schriklijken toestand van gestadigen angst en vrees een einde gemaakt *door hem over te zetten op zijn erf.*

En nu is hij opeens volkomen getroost en jubelt hij in heiligen vrede. Want zie, nu die machtige Jezus zijn leenheer wierd, nu durft niemand meer iets tegen hem beginnen. Voor dien Jezus deinst alle macht terug, en wie zich nog aan hem waagt, ondervindt op schrikkelijke wijze zijn toorn.

Slechts één ding kon nog zorg baren. Hij was in schuld, en door die eens gemaakte schuld kon er een band liggen die straks weer zijn geluk bedierf, maar ook dat krenkt hem niet meer, want die machtige Jezus wilde geen beschermelingen onder zijn hoede nemen, die in schuldbanden lagen, en heeft daarom *eer hij hen op zijn erf overzette,* alle schuld voor hen afbetaald, betaald volkomenlijk, betaald met zijn dierbaar bloed.

En zoo leeft hij dan nu onder die hoogheid en hoede en bescherming van zijn machtigen Jezus. Alle schuld is afgedaan. Van onder Satans vreeslijke overmacht is hij uit. En voor mogelijke nieuwe aanvallen bewaart hem zijn Heer en Heiland. En dat met zulk een bewaring, dat zelfs geen hair van zijn hoofd zonder den wil van zijn hemelschen Vader kan gekrenkt worden. Ja, dat wat hem ook wedervaart, de uitkomst altoos heerlijk moet zijn, en het eind van alle wederwaardigheid goed.

Nog één angst kon intusschen zijn ziel bekruipen en die is, dat hij van dien Heer weer af zou raken, en zijn gunst weer zou verliezen.

En dan ware het natuurlijk nog vreeslijker. Want na het zoet van vreê en rust gekend te hebben, *terugvallen* in het geweld van Satan ware om de ziel van doodsangst te doen ineenkrimpen.

En toch hiervoor bestaat gevaar.

Gevaar in tweeërlei opzicht.

Vooreerst doordien het kon zijn, dat deze Heer slechts besloten had hem *voor een tijd* te beschermen, en ten tweede doordien hij als leenman verplichtingen van dienst tegenover zijn leenheer heeft, en nu te kort kon schieten in het presteeren van wat hij schuldig was.

Daarom is het hem niet genoeg te weten: „Ik woon op Jezus' erf. Jezus deed alle schuld voor mij af. Jezus brak Satans geweld. Jezus bewaart en behoedt mij", — maar moet hij ook nog weten, dat deze toestand *duurzaam* is en dat hij zijn verplichtingen kan nakomen.

Volkomen wordt die eenige troost dus pas door wat de Catechismus er aan het slot bijvoegt: „Die machtige Jezus is zulk een Heer, die u door zijn Heiligen Geest de stellige verzekering geeft, dat ge nooit weer van zijn erf af gaat, en bovendien zelf u van harte willig en bereid zal maken, om hem met goede mannentrouw te dienen." Dit toch en geen ander is de beteekenis van de slotwoorden: „Waarom Hij mij ook door zijn Heiligen Geest des *eeuwigen* levens verzekert en hem voortaan te dienen van harte willig en bereid maakt!"

Zoo voelt men *den troost,* zoo leeft men zelf in de zalige wetenschap van in alles en voor altoos gered en geholpen te zijn, en zoo valt heel onze ziel er bij, als het kind van God in dit aan *Jezus toebehooren* en *onder Jezus' hoede en bescherming staan,* een troost zoo eenig en zoo zalig en zoo algenoegzaam vindt, dat hij het uitjubelt tegenover den vijand zijner ziele.

Ziedaar dan de rijke wereld vol zalige gedachten, die deze Troost u biedt.

Maar juist opdat deze Troost er nu bij u in zou gaan, en telkens dieper door u zou gevat en ingedronken worden, is het nu noodig, dat ge niet bij dit beeld en bij den algemeenen indruk ervan staan blijft, maar dat ge u inspant om met een klaar en helder bewustzijn in deze kostelijke vertroosting in te gaan.

Van uit de hoogte, van den top des bergs is deze zaligheid u gekomen, maar bij dien blik uit de verte moogt ge niet rusten. Ge moet den berg af, het dal in, om van nabij de heerlijkheid van deze schoonheden te bewonderen.

Traagheid van geest ware hier zonde. De kennisse moet voort en verder dringen. Deze zalige vertroosting moet steeds rijker en voller, ook met ons bewustzijn, verstaan.

Vandaar de vraag: „Om nu dezen troost wezenlijk te genieten, wat weg moet dan ingeslagen?" of zooals er staat: „Hoeveel stukken zijn u noodig, om zaliglijk te leven en te sterven in dezen troost?"

En nu luidt het antwoord even zinrijk als natuurlijk: 1⁰. u rekenschap geven van de schrikkelijke ellende en den pijnlijken toestand waarin ge, voor eigen rekening staande, verkeerdet; 2⁰. klaar inzien, hoe ge uit dien toestand overgezet wordt op het erf van dien machtigen Jezus; en 3⁰. wel indenken, op wat wijs gij nu voor dien machtigen Heer leven en in dank Hem zijn hoede vergelden zult.

En zoo dringt de onderwijzer Gods kinderen om niet stil te zitten, maar zich steeds klaarder en helderder bewust te worden van hun staat en toestand voor God.

En daarom een blik in de diepte en in het verleden, t. w.: De kennisse hoe zondig en dies hoe ellendig ik ben.

Een blik op al het sieraad van Gods heilig Woord, namelijk: De kennisse van den Eénige, dien onze ziel als haar Verlosser begroet.

En dan een blik op den weg, die voor u ligt: De kennisse hoe uw God in dank en trouwe te dienen.

HET EERSTE DEEL.

Van des menschen ellende.

ZONDAGSAFDEELING II.

Vraag 3. Waaruit kent gij uwe ellende?
Antwoord. Uit de Wet Gods.
Vraag 4. Wat eischt de Wet Gods van ons?
Antwoord. Dat leert ons Christus in eene hoofdsom. Matth. 22 : 37—40: *Gij zult liefhebben den Heere, uwen God, met geheel uw harte, met geheel uwe ziele, met geheel uw verstand en met geheel uwe kracht. Dit is het eerste en het groote gebod. En het tweede, dit gelijk is: Gij zult uw naaste liefhebben als u zelven. Aan deze twee geboden hangt de gansche Wet en de Profeten.*
Vraag 5. Kunt gij dit alles volkomenlijk houden?
Antwoord. Neen ik; want ik ben van nature geneigd God en mijn naaste te haten.

EERSTE HOOFDSTUK.

Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods. ROM. 7 : 23.

Het eerste stuk van den Catechismus, dat, terstond na de inleiding, reeds in de tweede Zondagsafdeeling aan de orde komt, bespreekt *„des menschen ellende"*, en dat wel in drie Zondagen of wilt ge in negen vragen. Zondag II handelt van de *kennisse,* Zondag III van den *oorsprong* en Zondag IV van de *onafwendbaarheid* onzer ellende.

„Ellende" is het hier zoo schoon gekozen woord, dat eigenlijk „ballingschap" beteekent, en door die beteekenis zoo juist het wezen van onze rampzaligheid uitdrukt, als daarin bestaande, dat we door de zonde ons zelven uit onzen oorspronkelijken gelukstaat, uit ons paradijs en het voor ons bestemde vaderland gebannen hebben. Vandaar dan ook dat de Catechismus, na gevraagd te hebben: „Waaruit kent gij uwe ellende?" ons

terstond wijst op de *Wet Gods*. Immers die Wet Gods, dát is juist de Wet, die den levensregel in het betere vaderland aanduidt, en waartegen wij met den onheiligen levensregel van ons ellendig aanzijn nu overstaan.

Van deze Wet Gods wordt hier nu niet gehandeld in hare deelen, maar *als geheel*. Als regel des levens voor Gods toegebrachte kinderen wordt ze in hare bijzonderheden van de XXXIIIste tot XLIVste afdeeling besproken, en het zou dus verwarring stichten en er toe leiden om tweemaal hetzelfde te zeggen, indien we nu reeds bij dezen Zondag het stuk der Wet in zijn geheel gingen afhandelen.

Neen, de Wet komt op andere manier in Zondag XXXIII en op andere manier hier ter sprake. Is ze in Zondag XXXIII een staf, waarop we bij ons wandelen leunen, hier is ze juist omgekeerd een staf, die ons slaat en neerwerpt en ons het voortgaan op den weg belet.

Om deze laatste beteekenis van de *Wet* wel in te zien, doet ge best met u een oogenblik in te denken in een toestand, dat gij feitelijk over uzelven hadt te beschikken, aan geen levend wezen verantwoording van uw leven schuldig waart, en dus ongedeerd en ongehinderd naar eigen gril en wil leven kondt. Immers in zulk een toestand zou er van ellende voor u geen sprake zijn. Niets zou u stuiten of in den weg staan. Al uw lust zou u toekomen. En zelfs de wetenschap, dat er een hooger en reiner geluk denkbaar ware, zou u geheel ontbreken. Het zwijn, dat in het slijk wroet, weet van geen ellendigheid, maar zoekt het slijk op. En zoo ook zou een mensch, die van geen hoogere wet afwist, voor wien geen hoogere wet bestond, en die zich zelf dus ten wet was, evenmin van eenige ellende ook maar het minste bespeuren.

Want zegt ge, dat zulk een toch krank zou kunnen zijn, toch verliezen zou kunnen lijden, toch onbevredigde neigingen zou kunnen hebben, dan is dit ten volle waar, zoolang ge altoos nog eenige wet Gods voor hem laat bestaan; zoo dan al niet voor zijne *ziel* dan toch voor zijn *lichaam*; en zoolang ge dat zoo laat, natuurlijk dan is er weer ellende.

Maar juist dat alles wilden we daarom, dat ge zoudt wegdenken. Geen wet Gods voor de ziel, geen wet Gods voor het lichaam, geen wet Gods voor de natuur, geen wetsbepaling des Heeren zelfs voor zijn levenslot, maar hij, de mensch zelf, machtig en bekwaam, om zelf de wet voor zijn ziel, zelf de wet voor zijn lichaam te stellen, om allen weerstand der natuur te breken, en zelf den gang te bepalen van zijn levenslot.

Dan, maar ook dan eerst, ware er geen wet Gods voor hem, en dan ware er ook geen ellende denkbaar, in wat toestand hij zich ook bevond.

En werpt ge nogmaals tegen, dat de in dierlijkheid verzonken mensch, ook al bespeurde hij er zelf niets van, dan toch feitelijk en in de werke-

lijkheid ongelukkig en ellendig zou zijn, dan is ook dit weer misgesproken, want ook de zake zelve, dat godzaligheid hooger adel verleent, zou, zoo er geen God en geen wet Gods ware, niet gekend zijn noch bestaan.

Nu echter is de toestand *niet* alzoo, maar geheel omgekeerd.

De Heere *leeft,* en er is van Hem uitgegaan *een Wet.* D. w. z. er is van Hem, die alle ding schiep, voor alle ding, dat Hij schiep, ook tevens een levensbepaling uitgegaan.

Hij is Heere, en omdat Hij aller dingen Schepper is, is Hij ook aller dingen souverein; en deze souvereiniteit des Heeren over alle ding is volstrekt en zonder perk.

Niets kan zijn, gelijk het zelf wil wezen, maar alle ding moet wezen, *gelijk Hij wil.*

Zijn wil beslist en is voor alle creatuur levenswet.

Gij kunt dus niet geboren worden op uw manier, of met een lichaam gelijk gij dit liefst verlangd hadt, maar eeniglijk gelijk Hij u schiep. Reeds daarin ligt een wilsbepaling voor u van den Eeuwige, die u levenslang den eisch van uw lichaam en de nooden van uw lichamelijk aanzijn bepaalt.

Ge kunt niet optreden in een wereld, die zijn zal gelijk gij wilt, maar ook in die wereld om u stuit ge overal *op de wilsbepaling van uw God.* Ge vindt een natuur, maar met de wetten *door Hem* aan die natuur ingeprent. Ge vindt een dierenwereld, maar met een levenswet *door Hem* haar gegeven. Ge vindt menschen, maar met een stuur en gang, die, 'tzij ten goede, 'tzij ten kwade gaande, in zijn ontwikkeling aan *de Wet des Heeren* gebonden ligt. En in welk deel der wereld ge ook ingaat met uw geest, altoos stuit ge weer op diezelfde Wet des Heeren. Zijns is de wet, die ons denken beheerscht; Zijns de wet, die de tonenwereld regeert; Zijns de wet, die de kleurenpracht regelt. Kortom niets is, wat het is, bij geval, noch ook overgelaten aan de wet der menschen, maar voor *alle* ding en *alle* creaturen ligt de levenswet in de zaak zelve, naar oorsprong en wezen, *gegeven door God.*

Deze Wet des Heeren in haar vollen omvang en uitgestrektheid is de band, die alle leven omsluit en omklemt, en nu maakt, dat er zeer zeker geluk, dat er vreugde en zaligheid voor het creatuur bestaat, *maar* alleen dan, *wanneer het naar die Wet des Heeren leeft en loopt.* Want doet het dat *niet* en loopt het tegen die Wet des Heeren in, dan is het onvermijdelijk gevolg, dat het creatuur zich tegen die Wet des Heeren stuk wringt en juist door die Wet ongelukkig wordt.

De Wet van onzen souvereinen God is een levenswet, een wet, die levend en gelukkig maakt, zoo ge loopt in haar spoor, maar ook een

wet die doodt en ellendig maakt, zoodra ge van haar spoor afwijkt of er tegen ingaat.

Immers in die Wet is de Heere zelve; wie haar hoort, hoort Hem, en zich inzetten tegen die Wet, is dus tegen Hem gaan staan, d. i. Hem den almachtigen God tegen zich krijgen. En hoe zou nu een bloot schepsel anders dan ellendig worden en onder den dood raken, als het den Heere onzen God tegen zich in krijgt.

Zoo nu staat het op elk gebied.

Een brasser en dronkaard, een wellusteling en dienaar der zinlijkheid stoort zich niet aan de Wet, die God *voor zijn lichaam* gaf; maar gaat tegen die wet in; en het gevolg is dat God, de Heere, hem in allerlei pijn en ongesteldheid en slapheid komt ontmoeten. En zulk een voelt zich dan ellendig en jammerlijk en ongelukkig, en de geneesheer, die tot hem komt, verkondigt hem in het zeggen: Gij moet sober leven, gij moet matig en ingetogen zijn, — de wet van zijn God voor het lichaam.

Maar geheel datzelfde geldt nu, en in nog sterker mate voor de Wet des zedelijken en des geestelijken levens, die er de keerzij van vormt.

De wet is tweeërlei. Een wet voor ons uitwendig en een wet voor ons inwendig leven, en die twee hangen samen.

Had nu de mensch in het paradijs de Wet van zijn God voor zijn *inwendig* leven ontzien, dan zou ook de wet voor zijn *uitwendig* leven voort zijn gegaan hem te zegenen. Maar nu hij de wet voor zijn inwendig leven *brak*, nu vloeide hier ook vanzelf uit voort, dat hij de wet van zijn inwendig leven tegen zich kreeg. Zonde en straf hangen alzoo op 't innigst saam. Zonde is het breken van de geestelijke wet, en is niets, straf is de noodzakelijke krenking, die ons in ons uitwendig leven wordt aangedaan door de wet, die God voor ons uitwendig leven gaf, zoodra wij de inwendige wet breken.

Dit toch is het geheel bijzondere van de wet des geestelijken levens, *dat ze tot 's menschen wil komt*, en niet anders dan door 's menschen wil kan volbracht worden. Een daad,. die geheel buiten onzen wil omgaat, draagt geen zedelijk karakter. Een steen valt naar het gebod van de natuurwet, of hij wil of niet, en geheel buiten den wil, dien een steen zelfs niet bezit, om. Het water daalt van de bergen af, omdat het moet, en het kan niet terug tegen de bergen opstuwen. Dat alles moet, dat gaat vanzelf. Daarbij komt ganschelijk van geen wil sprake. Maar anders is het op *zedelijk terrein*. Zedelijk leven bedoelt juist: den persoon des menschen zelf als instrument in de ten uitvoerbrenging van de wet te laten optreden. Meer dan instrument is de mensch ook met zijn wil niet. Als er eenige daad van barmhartigheid geschiedt, gaat die altoos uit

van God, en nooit van den mensch zelf. Van boven, van den Vader der lichten komen *alle* goede gaven, uit die Fontein en uit haar alleen vloeit *alle* goed. Maar, en hier dient wel op gelet, dat zedelijk goed vloeit altoos *door het kanaal van 's menschen wil,* en deze wil van den mensch is nu een zoodanig kanaal voor Gods goede gaven, dat de mensch zelf in het werk Gods meewerkt; niet als iets dat bij Gods werk bijkomt; dan toch zou er weer een deel goeds *niet* uit Hem, maar uit den mensch komen; doch zóó, dat het werk Gods deze wilswerkzaamheid des menschen onderstelt en gebruikt.

En hiervandaan nu komt het, dat een mensch in tweeërlei positie tegenover de zedelijke Wet des Heeren kan staan. Hij kan namelijk zijn wilswerkzaamheid *in het spoor* van die Wet des Heeren laten loopen, en dan is zijn wil instrument en kanaal voor het invloeien van Gods geestelijke gave. Of ook hij kan zijn wilswerkzaamheid uit dat spoor laten *uittreden* en dan is zijn wil een dam, een weerstand, een verhindering, die maakt dat de geestelijke gave uitblijft.

Ook uw geestelijk leven is niet uwe schepping. De Heere heeft ons gemaakt en geenszins wij. Ook de aard van ons geestelijk aanzijn is dus door Hem bepaald, en alleen dan wanneer ons geestelijk leven leeft naar den levenswil, dien God, de Heere, er voor gaf, kan het tieren en bloeien. Leeft het naar die wet niet, maar gaat het er tegen in, dan verdort en verschrompelt het en gaat dood.

Het wordt dan zwak, slap, krank en ontsteld, en reeds dit ontaard en ontwricht zijn van ons inwendig leven, is op zichzelf diep ellendig.

Doch hier blijft het niet bij.

Immers, ook al gaat de mensch tegen de Wet des Heeren in, toch blijft die Wet hem achtervolgen; en waar hij meende op zijn zondigen weg halt te kunnen houden en zijn zonde te kunnen beperken tot een gedeeltelijk kwaad, stuwt de innerlijke kracht van die Wet des Heeren, die in ons inwendig aanzijn ligt, ons op dien zondigen weg voort en voort, en dwingt ons om van de ééne ellende telkens onwillens en ongemerkt in nog dieper zedelijke ellende af te glijden.

Voeg hier nu bij, wat we straks reeds aanstipten hoe dit weerstaan van „de Wet voor ons inwendig leven", ook uit „de wet van ons uitwendig leven" ons tot een vijand maakt, en dan vanzelf allerlei krankheid, ongemak en levensverwoesting na zich sleept, en ge zult gevoelen, hoe die wet des Heeren, zoodra ge haar schendt en aanrandt, letterlijk een onweerstaanbaar machtig werktuig wordt, dat u van alle zijden met zijn raderen en haken aangrijpt, meesleurt waar ge niet wezen wilt en vernielt.

En dat ontzettende nu, dat de Wet des Heeren een schrikkelijke vijand is, die vernielend aankomt op ieder die haar krenkt en breekt, dit ligt daaraan, dat het de Wet *Gods* is.

Was het niet de Wet *van God,* maar b. v. de wet van het noodlot of de wet van de natuur, of van het gevoel, het zou nog zoo schriklijk niet zijn; dan toch kon de vernieling nooit verder gaan dan de natuurlijke werking dier wet strekt.

Maar nu het de Wet *van den levenden* God is, nu wordt die Wet voor een iegelijk, die haar aanrandt, een verterend vuur. Want nu zit achter die Wet *almacht,* achter die Wet *oneindigheid,* en stuit niets in hemel noch op aarde de talloos doordrijvende en voortstuwende mogendheid van haar vaart.

Durft ge eens de hand tegen haar opheffen, dan grijpt ze u aan en dringt u terug en laat u niet los, en rust niet, eer ge het alleruiterste van haar doodelijke werking tot den einde toe, naar ziel en lichaam beide ervaren hebt.

Daarom zegt de Heilige Schrift dat in die Wet God zelf *een verterend vuur is,* waarbij niemand wonen kan.

En zoo is het dan diep en innig waar, wat de Catechismus ons zegt: Uwe ellende, ja die kent ge enkel en alleen *uit de Wet Gods.*

Niet in dien matten, flauwen zin, alsof bedoeld ware: Die Wet geeft u een beeld van uw eigen wezen, hoe ge zijn moest, schoon en heerlijk, en daarmee nu uw werkelijk wezen vergelijkend, bespeurt ge hoe verminkt ge zijt.

Wie zoo spreekt, kent de Wet des Heeren niet als een levende Wet, die denkt nog meer aan een stuk papier, waarop eenige woorden staan, en heeft nog nooit gevoeld wat die ontzaglijke macht is, die in de Wet des Heeren tegen hem inkomt.

Maar kwaamt ge daartoe, ziet ge die Wet des Heeren als een zwarte onweerswolk steeds boven uw ziele en boven heel uw aanzijn drijven, ja, waarlijk, dan zult ge het uitnemend beseffen, dat al uw menschelijke ellende van die door u gehoonde Wet komt; dat, als die Wet maar weg kon, ook u opeens een pak van het hart zou vallen; en dat al uw ellende feitelijk u door die Wet wordt toegebracht; ja, dat die Wet u voor eeuwig zal dooden.

o, Die Wet des Heeren is zoo lieflijk voor wie een Verzoener voor zijn zonden vond. Dan jubelt de ziel in di eWet des Heeren, want dan is ze het rijkste en heerlijkste dat zich denken laat.

Maar juist omdat die Wet u zoo heerlijk maakt, als ze u ten vriend is, juist daarom is ze ook zoo schriklijk en ontzettend voor hem, die ze ten vijand kreeg.

Want dan is die Wet schrikkelijker dan een verscheurend dier, dat met opgesperden muil en uitgeslagen klauw op u aankomt, en dan is er geen erbarmen.

Ging nu voor die Wet uw oog *niet* open, natuurlijk dan kreegt ge ook nog geen oog voor het schriklijke van uw ellendigen toestand. Ge sliept dan nog rustig in de hut van een stoomschip, dat midden in den oceaan reeds halverwege zonk.

Maar zoo *ziet* ge die *Wet des Heeren* niet, ziet ge haar niet met haar ontzettendheid en macht tegen u gekeerd, of schriklijk slaat het besef van uw ellende over u.

Ge wordt wakker, ge vliegt naar het dek, en nu opeens is diezelfde zee, die gisteren nog uw vriend scheen en u droeg en voortstuwde, zonder zelve ook maar eenigszins te veranderen, opeens, plotseling in uw schriklijksten vijand verkeerd, nu ze haar golven opsplijt om u te verslinden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

En Jezus zeide tot hem: Gij zult liefhebben den Heere, uw God, met geheel uw hart, en met geheel uwe ziel, en met geheel uw verstand. Dit is het eerste en het groote gebod. En het tweede, aan dit gelijk, is: Gij zult uw naaste liefhebben als u zelven. MATTH. 22 : 37—39.

Dat de zondaar in diepten van ellende verzonk, komt van de Wet Gods. Lees en herlees Romeinen VII maar. Niet alsof de Wet zelve gif en verderf ware. Neen, de Wet zelve is goed en goddelijk en heilig. Maar, mij, omdat ik tegen die Wet inging, mij brengt ze verderf en dood.

Hoe dit nu in elkander zit, poogt de Catechismus toe te lichten door de vraag, *wat deze Wet Gods dan wel van ons eischt;* en waarop hij ten antwoord geeft, dat ons Christus dit „in eene hoofdsom leert" in Matth. XXII : 37—39.

Uit dit zeggen is misverstand geboren.

Velen toch hebben hieruit begrepen, dat de Catechismus het wilde voorstellen, alsof Mozes, voor eeuwen, een splinterige, uitwendige, min geestelijke wet had gegeven, en alsof eerst door Jezus, toen hij onder Israël optrad, het hoog gebod der liefde was afgekondigd. Men legde er dan het woord uit Johannes' Evangelie bij: „Een nieuw gebod geef ik u, dat gij malkanderen liefhebt" (Joh. XIII : 34); en waande dan de oude

valsche stelling weer gered te hebben, alsof de zedeleer van het Oude Testament een andere en mindere ware dan de zedeleer van het Nieuwe.

Intusschen, dat de Catechismus dit *niet* bedoeld heeft en niet kan bedoeld hebben, blijkt op overtuigende wijze uit de plaatsen uit het Oude Testament die bij deze vraag worden aangehaald. Slaan we toch Deut. VI : 5 en Lev. XIX : 18 op, dan vinden we daar juist dezelfde woorden, die hier in Matth. XXII : 37 voorkomen als door Jezus gesproken. In Deut. VI : 5 toch lezen we:

„Zoo zult gij den Heere, uw God, liefhebben met uw gansche hart, en met uwe gansche ziel en met al uw vermogen"; en in Lev. XIX : 18: „Gij zult uw naaste liefhebben, als uzelven." Zelfs de vijandsliefde wordt volstrekt niet pas in het *Nieuwe,* maar wel terdege reeds in het *Oude* Testament ingeprent. Reeds bij Horeb wierd het ten plicht gesteld: „Wanneer gij uws vijands os of dwalenden ezel ontmoet, zult gij hem het verloren dier wederbrengen, en zoo zijn lastdier neerviel onder de vracht, zult ge uw dier verlaten, om het zijne te helpen". En in Spreuk. XXV : 21 heet het evenals in Matth. V: „Indien dengene die u haat hongert, geef hem brood te eten, en indien hem dorst, geef hem water te drinken."

Heel deze verkeerde voorstelling moet dus op zij gezet. Ongetwijfeld is er ook in de Openbaring, die de Heilige Schrift op zedelijk terrein geeft, gaandeweg steeds rijker *ontplooïing* maar een ander *beginsel* komt er nooit. In kiem lag het eelste der zedewet reeds in de Wet van Horeb, en omgekeerd ligt het beginsel, waarin de vloekpsalm wortelde, nog evengoed in Jezus' woord: „Uw huis worde u woest gelaten" — en in Paulus' *Anathema,* als in de toornkreten en in het wraakgeroep van den Psalmist.

Zooverre is het er dan ook vandaan, dat de Christus hier een mildere zedewet zou gepredikt hebben, dat hij omgekeerd niets doet dan *letterlijk de woorden uit het Oude Testament overnemen.* Ja, dat hij in Luc. X : 25 v.v. dit prachtig antwoord niet eens zelf geeft, maar het *laat geven* door een onbekenden Jood, die als Schriftgeleerde op hem toetrad, om hem in woorden te vangen. Daar toch heet het, dat Jezus aan *hem* vroeg: „Wat is in de Wet geschreven, hoe leest gij?" en dat daarop *niet* Jezus, maar *die booze Jood* antwoordde: „Gij zult God liefhebben met geheel uw hart, en uw naaste als u zelven."

Eens vooral hoede men zich dus, om het Nieuwe Testament als het Evangelie der *liefde* tegenover het Oude Testament als het verbond der *wrake* en der *hardheden* te stellen. Deze voorstelling toch is door en door onwaar. Wat om wrake roept en hard is, dat is de Wet Gods tegenover den zondaar, en deze is en blijft even onverbiddelijk hard in Oud én Nieuw Testament, en blijft ook van Jezus' lippen met een onuitblusschelijk vuur

en knersing der tanden dreigen. Maar wat troost en verkwikt en opheft, is *het verbond der genade,* dat volstrekt niet pas bij de kribbe van Bethlehem kwam, maar reeds wierd opgericht in het Paradijs, bevestigd aan Abraham en Israël, en bezegeld in het bloed des Nieuwen Testaments.

Zoo blijft dan het harde even onverbiddelijk hard, al de boeken der Heilige Schrift door, want *door heel de Schrift* eischt de Wet voor den zondaar, oordeel en rampzaligheid, maar ook de liefde is en blijft *door heel de Heilige Schrift* leidend en bezielend beginsel. Want èn de Wet is nooit van een ander beginsel uitgegaan èn de genade heeft zoomin in het Oude als in het Nieuwe Verbond ooit in iets anders geworteld.

Alzoo bedoelde dan ook de Heidelberger deze zaak. Want immers van de Wet Gods op Horeb had hij gezegd, dat ze ons onze ellende toonde, en van diezelfde Wet, dus van de Wet op Horeb, verklaart hij thans dat ze geen anderen inhoud heeft, dan den eisch dat we lief zullen hebben den Heere, ons zelven en den naaste.

Dit op den voorgrond stellen nu van de liefde in de Wet verzacht het voor den zondaar niet, maar onderwijst hem juist op nog veel schriklijker wijze zijne ellende.

Bedoelde toch de Wet des Heeren, dat we met het doen van de daad *als daad* er af waren, zoo kon een zondaar er nog aan gaan staan. Want, ja, waarlijk het doen en bedrijf van zoo menig onbekeerd Stoïcijn heeft het bewezen; een zondaar kan het, ook buiten alle geloof om, zeer verre brengen in ingetogenheid, in tenonderhouding van lust en in zelfbedwang. Was men er daarmee dus van af, dat men de prijslijke werken *als werken* deed en de onheilige dingen *als dingen* liet, zoo ware er nog mogelijkheid, om aan de Wet te voldoen. Maar dit nu is *niet* het geval. Het uitwendige werk heeft voor God *geen* waarde. En hetgeen de Wet in een hoofdsom van u eischt is volstrekt niet enkel, dat ge eerlijk en ingetogen voor God en menschen leven zult, maar *er bij* dat ge dit en zooveel meer doen zult *uit liefde.*

En voor *dien* eisch nu juist *bezwijkt* elkeen, die uit zondige ouders geboren, krachtens die afstamming zelf zondig in het hart is.

Want immers *liefde,* dat hangt niet aan wat ge doet, maar dat hangt aan de neiging van uw hart, aan de aandrift uwer ziele, aan de gevoelens die in u opwaken, aan de gezindheid die in u bovendrijft, en wat zondaar heeft *die* in zijn macht?

o, Gewisselijk, ge hebt tegenover die neiging en lust en zin ook als zondaar een roeping, om, zoo ze u ten kwade willen leiden en lokken, ze te weerstaan. Maar over dat weerstaan gaat het hier niet. Als ik wraakzucht in mijn hart heb en mijn vijand wel zou willen benadeelen,

kan ik mij voorzeker aanpreeken, dat dit slecht is, dat zulks niet mag, en kan het mij zeer goed gelukken, dat ik die booze aandrift weersta. Maar als ik mij *niet* wreek, heb ik daarom dan nu mijn vijand *liefgehad?* Neen, dan welde er toch haat uit mijn binnenste op, en het eenige wat ik deed, is aan dien haat niet botvieren, maar dien *bedwingen.*

De wortel der zaak ontbrak dus. Er was geen liefde, maar van liefde welde het tegendeel uit het hart op, en wie nu heeft over die opwellingen van het hart macht? Macht niet, versta dat wel, om, als ze opgeweld zijn, ze te bedwingen, neen, maar om te maken dat ze *niet* opwellen. Meer nog om te maken dat er *goede* dingen opwellen in plaats van *booze.*

En daarom als we zóó de zaak bezien, dan voelt ieder, die bij zijn ziele leeft: „Neen, hier is 's Heeren werk, dat kan God alleen in mij teweegbrengen. Mijn hart omzetten kan ik niet."

Laten we dus het werk der Wedergeboorte, d. w. z. hetgeen *God doet* er buiten, en blijven we voorshands bij hetgeen *de Wet van ons eischt,* d. i. bij hetgeen *de mensch moet doen,* dan is het, gelijk men hieraan tast en voelt, juist deze diepgaande eisch *der liefde* die voor den zondaar niet de hardheid uit de Wet wegneemt, maar juist die hardheid zoo ontzettend en onoverkomelijk voor hem maakt. Want wat hij ook nog kunne of vermoge en waartoe hij met de uiterste inspanning van eigen krachten ook wellicht nog in staat ware, tot dit in zich brengen van den wortel der liefde komt hij nooit. Over zijn hart, waar de oorsprongen zijns levens zijn, mist hij juist de zoo onmisbare macht, om het *uit liefde* te laten werken.

Zoo heft dus deze eisch der liefde onze ellende niet op, en hij legt er geen sluier over, maar integendeel juist doordien de Wet *volstrekte liefde* eischt, werpt ze den zondaar in de onafwendbaarste ellende neer.

Immers er wordt hier in den Catechismus, niet gelijk onder onze zoetsappige lieden, met de liefde gespeeld, maar die eisch der liefde wordt in hoog ernstigen zin genomen.

„God liefhebben" dat noemt de beuzelende zoetsappigheid zekeren gemoedstoestand, waarbij ge wel zoo goed en vroom zijt, om veel aan Hem te denken, gevoelens van genegenheid voor uw God te hebben, en desnoods eenige offerande te offeren op zijn altaar.

Maar hiermee heeft de Wet Gods in het allerminst geen vrede. *Hier* wordt een liefde van u geëischt, die niet zekere neiging of gemoedsstemming is, maar een liefde, die de allesbeheerschende drijfkracht in den *wortel zelf van uw leven* zal zijn, en dientengevolge leiden zal tot een „liefhebben met uw gansche ziel, met geheel uw verstand, en met geheel uw kracht."

Blijkbaar duidt de Wet hier op de onderscheidene uitingen van 's menschen geest, op wat wij noemen de uitingen van zijn hart, van zijn bewustzijn en van zijn handel, en van al deze uitingen nu wordt de eisch gesteld, dat al de levensbeweging, die er in plaats grijpt, geheel haar oorzaak en richtsnoer zal vinden in de liefde.

Niet een gemoedelijke liefde *naast* onze neigingen, overdenkingen en handelingen, neen, maar een liefde, die *achter* alle deze drie schuilt, in al deze drie werkzaam is, en door elk dezer drie levensuitingen spreekt.

Alle zin, alle besef, alle daad in u mag geen andere aandrift of stuwkracht of oorsprong hebben dan in de allerzuiverste toewijding van heel uw persoon en aanzijn aan den Heere uwen God.

En deze eisch wordt u zoo gesteld, niet dat ge allengs en van lieverleê tot dezen hoogen trap van volmaaktheid komen moest; neen, maar in dezen onverbiddelijk gestrengen zin, dat ge, klein kind of groot man, man of grijsaard, nu en elk oogenblik van uw leven, uit geen der deelen van uw wezen ooit eenige andere beweging zult laten uitkomen, dan die geheellijk en eeniglijk voortkomt uit liefde tot God. Ja, sterker nog, die Wet Gods is derwijs onverbiddelijk, dat ze ook *voor uw verleden* u denzelfden gestrengen eisch oplegt.

Nooit, geen enkel oogenblik, waart of zijt ge goed voor de Wet of kunt ge voor die Wet bestaan, tenzij *al* uw levensweg en *heel* uw persoon tot in de diepste en verborgenste roerselen van uw hart, enkel door zuivere liefde voor den Heere worden bezield.

Dit ligt in dat liefhebben met uw gansche hart, uw *gansche* verstand, en *al* uw kracht.

Geen beproeven, geen pogen, geen streven dus. Voor de Wet Gods moet een ieder onmiddellijk en zonder ophouden *gansch volmaakt zijn.*

„Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al wat geschreven is in het Boek der Wet, dat hij dit doe!"

En ook: „Weest dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is."

Juist in de *Liefde*wet ligt voor den eens gevallen zondaar dus, wijl zij hem voor een volstrekte onmogelijkheid plaatst, zijn diepste ellende; maar tevens ligt in deze diepe opvatting van de Wet toch ook de hoogste eere, waartoe God een mensch verwaardigt, en de machtige handgreep, waarmee God Almachtig ons gevallen geslacht ophoudt.

o, Ge hebt gelijk, het is een vreeslijke wet, die Wet Gods, die nooit aflaat, eer ik *alles* uit *enkel* liefde zon, bedacht en volbracht; een Wet die de wanhoop in de ziele stort en onmenschelijk zou zijn, zoo ze niet

verzeld van de aanbieding van het Genadeverbond, tot ons kwam; maar toch dank, dank er uw God voor, dat Hij nooit en nimmer iets, al ware het ook maar het wicht van een haar, van die onverbiddelijke strengheid der Wet heeft afgelaten. Want bedenkt wel, een Wet, die met ook maar iets minder dan met de drijfveer *der zuiverste en volkomenste liefde* vrede nam, zou u als mensch *verlagen* en u doen zinken beneden het van God voor den mensch gestelde *peil.*

Ge zijt eenmaal zoo hoog als mensch door uw God gezet, dat ge een hart hebt, hetwelk op de zaligste en teederste *liefde* is aangelegd. Juist door dien aanleg van uw menschelijk hart is er inleven in het leven des Eeuwigen voor u mogelijk. En waar er ook maar eenigermate met het uitwendig volbrengen, met het *opus operatum* vrede kan genomen, zou de glans van uw menschzijn voor u ondergaan, het ideaal van goddelijke heerlijkheid voor u eeuwig verloren zijn, en *kind van God* wierdt ge nooit.

En daarom zij er dank, dank ook in ons zondig hart, dat God, de Heere, dit heerlijk en heilig ideaal *niet* dalen liet, dat Hij den bloemstengel niet afknotte, dat Hij de mogelijkheid van het kindschap niet voor u afsneed, en even daarom zijn hoog gebod onverbiddelijk liet, wat Hij het eens gemaakt had, een gebod, dat *liefde* eischt en liefde in den volkomensten en den *allervolmaaktsten* zin.

Vandaar dan ook, dat de „liefde voor den naaste" in die Wet des Heeren niet voorop staat, want dan zonkt ge nog.

Neen, voorop gaat de eisch, dat ge den Heere *uw* God, alzoo zuiver en volmaakt zult liefhebben. En er staat bij: *dit* en niet de „liefde voor den naaste" is „het groote gebod." Wel is het gebod om den naaste lief te hebben, „aan deze gelijk" maar dit keerde toch de orde niet om. Liefde voor den Heere blijft toch het uitgangspunt, de drijvende en bezielende gedachte. Iets wat hierdoor uitkomt, dat ook de liefde voor uw naaste waardeloos voor de Wet Gods is, *tenzij ook tot die liefde voor den naaste de liefde voor uw God u drijve.*

Ge *kunt* het dus niet omkeeren. Niet, omdat ge uw naaste liefhebt, hebt ge God lief, maar omgekeerd, dan eerst hebt ge uw naaste naar den eisch van Gods bevel lief, zoo liefde voor God u tot liefde voor den naaste drijft.

Er is hier alzoo oorzaak en gevolg. De oorzaak ligt in het *eerste* en *groote* gebod om den Heere lief te hebben, en het gevolg ligt in het tweede, om deswege den naaste te minnen. Gevolg en oorzaak nu zijn, zoodra de oorzaak geheel heeft uitgewerkt, aan elkaar gelijk, maar desniettemin blijft toch altoos de oorzaak de *groote zaak* en de *eerste.*

Niets heeft met Schriftuur of Wet of met den eisch Christi dus het doen en drijven en roepen derzulken gemeen, die zeggen: „Als ik voor mijn evenmensch maar in liefde alles over heb, dan zal God mij wel in genade aannemen", of die, erger nog, spreken van een „zedelijk ideaal der liefde", buiten alle geloof in God om.

Al zulk bedoelen looft de Schrift niet, maar ze weerstaat het. En alle liefde voor den naaste of voor den vijand, of ook alle menschenmin en barmhartigheid, die buiten den geest des geloofs om wil gaan, valt voor 's Heeren Wet.

's Heeren Wet was en is en blijft, en daar gaat in eeuwigheid niets van af: dat voor alle bloeien in den wortel onzer ziele staan zal de diepste en teederste liefde voor den Heere, onzen God, en eerst *als daaruit afgeleid voortgebloeid* de liefde voor menschen.

DERDE HOOFDSTUK.

Daarom dat het bedenken des vleesches vijandschap is tegen God: want het onderwerpt zich der wet Gods niet, want het kan ook niet.

ROM. 8 : 7.

Vraag 4 toonde, dat de Wet *geestelijk* is. Niet in dien laffen zin, waarin men zegt, dat het niet op de *daad* maar op de *gezindheid* aankomt; maar opgevat, zooals Oud en Nieuw Testament het eischen, t. w. dat er achter de *uitwendige* handeling ook een inwendige *daad* moet werken; iets wat èn Mozes èn Jezus noemen: werken uit een liefde die *heel* het hart, *heel* de ziel en *heel* het verstand in gloed zet.

„Geestelijk" is de Wet in zulk een beteekenis, dat haar volbrenging op moet bloeien *uit den geestelijken wortel* van ons innerlijk bestaan. Zóó geestelijk, dat onze uitwendige daad alleen door die geestelijke werkzaamheid van onzen verborgen mensch waarde verkrijgt. En dat geestelijk karakter kleeft aan de Wet altoos, overal en onder elke omstandigheid. „Geestelijk" in dien hoogen zin, was de Wet op Sinaï; maar geestelijk óók de wet, gelijk ze Adam in zijn oorspronkelijken staat was ingeprent: en geestelijk evenzeer bleef die Wet in al haar ceremoniëele en politieke ontplooiïng bij Israël. Als God, de Heere, op zedelijk terrein in zijn Wet eischen komt, blijft die eisch nooit bij het *opus operatum* [1])

---

[1]) Het werktuigelijk werk.

staan, maar dringt altoos tot in de bronwel van ons hart door. Niet slechts de uitstorting van de wateren onzer ziel in den oceaan van het leven, maar ook de afvloeiïng dezer wateren van de bergen van ons hart moet volkomen zuiver, helder en doorzichtig wezen. Kortom, de Wet des Heeren is dáárom „geestelijk" omdat ze *geheel onzen persoon* opeischt, en onze daad slechts helpen laat, voorzooverre ze uiting is van wat *in dien persoon* leeft.

Doch nu gaat Vraag 5 nog één schrede verder, en toont nu aan, hoe het doel van de Wet voor den zondaar niet anders dan de ontdekking zijner ellende zijn *kan*. Hier toch wordt gevraagd: *Kunt gij dit al volkomenlijk houden?* en op die vraag geantwoord: *Neen ik, want ik ben van nature geneigd, God en mijn naaste te haten.*

Doel van deze vraag en dit antwoord is niet, om tot de belijdenis van *de verdorvenheid onzer natuur* te komen. Immers de bespreking hiervan volgt eerst in Vraag 8; en predikers, die verkeerdelijk hier reeds over de verdorvenheid spreken, raken òf bij Vraag 8 in de war, òf wel hunne behandeling loopt dubbel.

Neen, het doel van deze vraag is een geheel ander. Nu het geestelijk karakter van de Wet des Heeren in het licht is gesteld, ligt namelijk het denkbeeld voor de hand, dat deze Wet ook nog voor den zondaar de bedoeling zou hebben, dat hij er door tot het doen van al wat zij gebiedt, zou worden aangedreven. Ware dit zoo, dan zou de Wet dus ook nog tot den zondaar komen, als middel en beweegoorzaak om hem tot Wetsvolbrenging te doen geraken. Het zeggen: „Gij zult liefhebben den Heere, uw God, met heel uw hart, heel uw ziel en heel uw verstand" zou dan instrument en prikkel zijn, waardoor hij bekwaamd wierd, om het ook alzoo te doen.

Tegenover de Wet staande en voelende dat de Wet op hem aankwam, zou een zondaar dan *pogen, trachten* en *streven* moeten, om haar eisch ook daadwerkelijk te vervullen, en de Wet zou op hem blijven aandringen, in de verwachting dat het hem gelukken zou.

En deze gronddwaling nu snijdt de Catechismus op eenmaal juist met deze vijfde Vraag af. Neen, prikkel tot Wetsvolbrenging *kan* het voorhouden van de Wet aan den zondaar *niet* zijn; om de eenvoudige, maar tevens alles afdoende reden, dat het met een zondaar tegenover die Wet *volkomen desperaat* staat.

Zoomin ge water kunt dragen in een gescheurde kruik of vuren kunt met een stuk geschut dat stuksprong, even volstrekt onmogelijk is het voor de Wet, om met een zondaar gereed te komen in de volbrenging. Een voerman, die zijn paard ziet neerstorten en drie van de vier pooten tegelijk breken, denkt er niet aan met de zweep van de bok van dàt

paard op dàt oogenblik nog de voortstuwing van de zware karrevracht te zullen verkrijgen. En precies evenzoo nu kan de Wet des Heeren, als ze den zondaar met gebroken beenen en handen ziet nederliggen, niet bedoelen van den zondaar gedaan te krijgen, dat hij op dat oogenblik al den last der wet torse en op den berg van Gods heiligheid drage.

Dit zou zoo zijn, bijaldien de zondaar de geestelijke Wet nog geestelijk kón volbrengen. Maar dat kan *niet* zoo zijn, indien het uitgemaakt is, dat de zondaar voor de Wet als een gescheurde kruik voor den waterdrager ligt.

Daarom onderzoekt de Catechismus dan nu, hoe het hiermee gelegen is, om uit de eigen betuiging van des zondaars onmachtigheid de overtuiging te wekken, dat dan ook de Wet des Heeren op hem aanhoudt *met een geheel ander doel.* T. w. niet met de valsche illusie, als zou ze het van den zondaar nog wel met hangen en worgen gedaan krijgen, maar omgekeerd, om den zondaar *de verdorvenheid van zijn staat* te ontdekken en hem alzoo een *tuchtmeester tot Christus* te zijn.

Nu laat de verklaring van den zondaar op dit punt geen zweem van twijfel over. Zijn antwoord luidt zoo beslist mogelijk, *dat hij het niet kan;* en wel niet kan, in stelligen zin, dat hij omgekeerd van nature geneigd is om juist het *tegendeel* te doen van wat de Wet eischt.

Dit antwoord wordt natuurlijk niet gegeven door een *on*wedergeborene, maar door een *wedergeborene.* Wel vindt men in meer dan één Catechismusverklaring het tegendeel beweerd, maar ten onrechte. Een onwedergeborene zou nimmer zulk een antwoord gegeven hebben; en bovendien, in heel den Catechismus antwoordt één en dezelfde persoon, en ook hier spreekt dus dezelfde persoon die op Vraag 1 zijn heerlijke belijdenis van den eenigen troost in leven en sterven had afgelegd. Let er, om u hiervan wel te overtuigen, vooral op, dat hier niet, gelijk in Antwoord 8, staat: „Want *wij* zijn van nature geneigd" maar: *ik* ben van nature geneigd". In Antwoord 8 moest dat, omdat daar expresselijk van den onherboren staat gehandeld wordt; maar hier kon dat niet, omdat hetgeen hier gezegd wordt tot op den dood toe de betuiging blijft ook van Gods teederste kinderen.

Sprak een onwedergeborene (stel hij kon zoo spreken), die zou ook niet zeggen: „Ik ben *van nature* geneigd God te haten", maar kortaf: „*Ik* ben geneigd om God te haten".

Nu daarentegen spreekt hier een kind van God, dat betere dingen kennen leerde en straks nog zong:

God heb ik lief, want die getrouwe Heer
Hoort mijn gebed, mijn smeekingen, mijn klagen,

maar, en dàt is het, waar het hier op aankomt, die op hetzelfde oogen-

blik zich er van bewust is, dat deze liefde niet *uit hem* is opgeweld, maar *in hem* is ingestort, en dus niet uit *zijn* geest, maar uit den Heiligen Geest herkomstig. Vandaar dat juist zulk een kind van God uitnemend voelt; „Zoo die liefde mij *niet* wordt ingestort, heb ik ook niet lief, en zoo ik niet uit dien Heiligen Geest, maar uit mijn eigen geest adem, is zelfzucht meer dan zucht naar God, drijfveer van mijn doen. Ja, hij bekent nu én uit zijn verleden én uit wat er nog aan lava gloeit onder den bodem van zijn hart, zeer wel te beseffen, dat hij in stede van tot *liefde* veeleer tot *haat* neigt. En op grond van die zelfkennis nu betuigt en belijdt hij: „Voorzooverre ik, ook als kind van God, mij nog buiten den invloed van den Heiligen Geest denk en dus nog midden in den dood lig, weet ik gewisselijk, dat ik, wat mijn natuur aanbelangt, nog steeds geneigd ben, God en mijn naaste, niet lief te hebben maar te haten. Dat ik nu wel neig en hel, maar toch niet in dien haat val, is niet *mijn* doen, maar Gods ophoudende goedheid. De weg waarop ik sta, helt wel schrikkelijk, en zoo God de Heere mij losliet, zou ik wel terstond naar beneden glijden; maar Hij laat mij *niet* los, en daarom kan die haat tegen Hem niet tot zijn werking komen en leef ik niet zelden zelfs uit de mij voor Hem ingestorte liefde. Maar rekent ge daar nu buiten, bedoelt ge niet te vragen naar hetgeen *genade* in mij wrocht en nog werkt, maar neemt ge mij in mijzelven, dan, o, Wet des Heeren, dan neen, dan is er geen sprake van dat ik u volkomenlijk zou kunnen houden, want dan ben ik eer tot *haat* dan tot *liefde* geneigd, en gaat de neiging van heel mijn inwendig bestaan eer lijnrecht tegen u in."

Had de Catechismus alleen gevraagd: *Kunt ge de Wet van Sinaï houden?* dan ware misschien nog zelfmisleiding mogelijk geweest; want afgoderij, beeldendienst, enz. ligt in dien ruwen vorm niet op ieders weg; vooral niet in Gereformeerde landen. Maar nu de Catechismus eerst die Wet van Sinaï door Vraag 4 *in haar geestelijken wortel* heeft opengesneden, aantoonende hoe ze het *zuiverste* liefdewerk van *heel* uw persoon en wezen eischt; en nu daarna vroeg: „Kunt gij *deze Wet* tot in haar *geestelijken* wortel d. i. *volkomenlijk* houden?" — nu bezwijkt natuurlijk deze belijder; nu is alle pas ter ontwijking hem afgesneden; en antwoordt hij cordaat, hoe desperaat het met zijn natuur ook gelegen zij: „Van nature geneigd om God en mijn naaste te haten. Niet: „Ik haat ze", dit ware leugen. En ook niet: „Ik neig om ze te haten"; want ook dat mag en kan een kind van God niet zeggen, of hij vloekt tegen de genade in. Maar wel: „Ik neig van nature om te haten." Evenals een die duizelig wierd toen hij voor een afgrond stond, zeer goed weet en voelt: „Ik *neigde* om neer te storten", en hij ook neergestort *zou* zijn, zoo zijn gids hem niet met sterken arm had gehouden.

Dit antwoord verzwakke men dan ook niet. Het moet staan blijven in volle kracht. Dus zegge men nooit: „Haten" beteekent wel eens: „niet genoeg liefhebben", of „minder liefhebben" dan eisch was. Zoo toch kan men van alles alles maken en glijdt de oprechtheid uit ons woord weg.

Neen *haten* is hier *haten,* d. w. z. die doodelijke neiging van onze natuur, die ons doet begeeren, dat een ander *weggenomen* en *vernietigd* mocht worden. Wie iemand haat is in zijn hart al bezig om hem te dooden. En nu moet men hiertegen natuurlijk niet aanvoeren, dat een man toch zijn vrouw, een moeder haar kind niet haat; want zulk zeggen berust op misverstand. Niet van de natuurwet, maar van de zedewet is hier sprake, en de zedewet doet zich uitsluitend gevoelen, als er zich *strijd* openbaart. Zoolang dus de liefde voor andere personen in ons gevlei komt, o, natuurlijk, dan merkt ge van dien haat niets. Maar laat tusschen diezelfde personen, die nu, o, zoo lief en vriendelijk saam zijn, eens een strijdig belang opkomen, en zie maar eens hoe dan bij kleine kinderen zelfs opeens de klauw van de hyena uit het hart schiet. Op een zeeboot varen de passagiers, de heeren en dames, o, zoo allerliefst saam, en spelen en keuvelen en bereiden elkaar niets dan beleefdheid en genot. Maar hoor, daar stoot het schip op de klip; door het lek dringen de wateren binnen; de boot zinkt, en nu vliegt alles naar de raderkassen, en men maakt de sloepen los, en ieder wil er het eerst inspringen; en opeens wroet en vecht en grist het nu als een wilde hoop onder elkander; en het is wel gezien, dat die zelfde deftige heeren en dames in zulk een oogenblik elkaar de stukken vleesch uit het lijf krabden.

En zoo nu ook staat het met dat haten van God. Zoolang de conscientie buiten moeilijkheid blijft, is er geen nood. Maar zóó komt God de Heere niet in uw zondig leven tusschenbeiden, om u *dit* te verbieden en *dat* te ontzeggen, of die God die u dat verbiedt en belet, hindert u, staat u in den weg, en onmiddellijk is de diepste gedachte uws harten, om uw God weg te hebben. Dan haat ge God in zulk een oogenblik. En als dan straks de kalme wijsgeer God wegloochent en wegredeneert, d. i. den levenden God door zijn denken doodt, wat doet deze schuldige man in zijn waanwijsheid dan anders, dan dienzelfden haat tegen God, die *practisch* bij u uitkwam, nu in *theorie* brengen en uitstallen als een systeem?

Lijnrecht staat dus de levensuiting van een zondaar tegen de Wet over. Die Wet des Heeren eischt den dood voor elken mensch, die van nature niet *tot enkel zuivere liefde* voor God en den naaste neigt, en diezelfde Wet vindt omgekeerd een mensch die van nature neigt om God en zijn naaste te haten.

Van Wetsvolbrenging kan dus geen sprake komen. Misschien wel van

namaak, die uitwendig opgeschilderd is, maar dat nut tot niets. De Wet is „geestelijk" en neemt dus ook met niets minder vrede dan met een zuiver „geestelijk" werk. Op den wortel der liefde geteeld, of als nutteloos kaf verworpen. En zie, die wortel der liefde *is* nu niet in het hart; eer tiert er de wortel van *den haat*. En die giftige, die bittere wortel van den haat is in dat hart zoo krachtig en groeizaam, dat hij, hoe dikwijls ook afgesneden, altoos weer opkomt. In dat hart zijn de oorsprongen des levens. En uit dat hart komen voort, zegt uw Heiland, dieverijen, doodslagen, en al wat er boos wordt genaamd.

En dit is nu het punt, waarop de Wet u raken moet, om u de onmogelijkheid van heel uw persoon en staat voor God den Heere, als een strop die u de keel uwer ziel toenijpt, in den angst van duizend dooden te doen gevoelen.

Niet, dat behoeft er ternauwernood bijgezegd, alsof de Wet ook niet door genade een ophoudende kracht had, om den zondaar bij zekere mate van uitwendige rechtschapenheid en rechtvaardigheid te houden. Dat doet ze zeer zeker, én in streken én bij volken, waar de Wet weg is, ziet men het verschil in uitwendige eerbaarheid des levens maar al te duidelijk. Voor dit aardsche leven en voor ons huislijk en burgerlijk bestaan danken we aan den regel dezer Wet, o, zoo veel; en weet men niet wat men aan zijn volk ontrooft, indien men de klem van die Wet des Heeren er van wegneemt. Maar daarvan wordt thans niet gehandeld. We zijn thans aan de Wet in haar geestelijk bedoelen voor God en voor de eeuwigheid. En dan komt de Wet altoos, tot een ieder, en onverbiddelijk met te zeggen: *Het moet al uit enkel zuivere liefde zijn!*, en blijft het de ervaring van een iegelijk, die licht over zijn hart kreeg, *dat het van nature vlak tot het tegendeel neigt!*

En zoo stuit het dan.

De wigge van die Wet dringt al scherper op u toe en laat zich noch omwoelen noch afstompen. De majesteit des Heeren Heeren weet van geen loven en bieden. Zijn eisch is en blijft volstrekt.

En daartegenover ligt nu immers uw natuur, die evenzoo zich in geen windselen laat wikkelen, maar onverbiddelijk altoos weer met haar aard voor den dag treedt.

En als nu die *geestelijke* Wet eischt, en uw *on*geestelijke natuur zich uitgeeft, dan staan die twee vlak tegen elkaar over. En dan wordt het een worstelen, van u om die Wet weg te krijgen, en van die Wet om u open te rijten en innerlijk te verscheuren.

o, Gij zoudt die Wet nog die Wet willen laten, als ze van u maar afliet en u gaan liet. Maar dat juist gedoogt die wet niet. Ze ontslaat

niet één enkelen mensch. Haar wigge richt zich op ieders hart. En ook *uw* hart moet aan haar bekend worden.

En daarom rijt ze ook u open, en werpt u neer en doorvlijmt u.

En of ze u dan ook niet troost?

Neen, lezer, dat doet de Wet *nooit*. Zij doet bij een zondaar, zoolang hij zondaar blijft en onherboren is, niets dan hem *ellendig* en hem zijne ellende *bekend* maken.

Zooals de pijn in uw lichaam, naar Bilderdijks heerlijk lied, de alarmklok in uw bloed of zenuwen of spieren is, *dat ge krank zijt*, zoo komt ook de Wet over uw ziel, om het u aan te zeggen, dat het niet goed *met uw ziele is*.

En dan zijn er nog bedienaren van het Evangelie wreed genoeg, die zeggen: „De Wet moet ge niet meer prediken!"

En dan komen daarvoor in steê de zeepbellen, om zoo maar tot Jezus te lokken.

En als een zeepbel glanst dat dan ook prachtig in purperen en azuren kleuren.

Maar zie toe, straks spat die bel van sop uiteen, en als een waterspet druipt al zulk geloof weg.

Neen, neen, tot de Wet en het Getuigenis, en het zal zijn, zoo ze niet alzoo spreken zullen, zegt de Heere HEERE, dat ze geen dageraad zullen hebben.

ZONDAGSAFDEELING III.

Vraag 6. Heeft dan God den mensch alzoo boos en verkeerd geschapen?
Antwoord. Neen Hij; maar God heeft den mensch goed en naar zijn evenbeeld geschapen, dat is: in ware gerechtigheid en heiligheid, opdat hij God, zijnen Schepper, recht kennen, Hem van harte liefhebben en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zoude, om Hem te loven en te prijzen.
Vraag 7. Vanwaar komt dan zulk een verdorvene aard des menschen?
Antwoord. Uit den val en de ongehoorzaamheid onzer eerste voorouderen, Adam en Eva, in het paradijs, waar onze natuur alzoo is verdorven geworden, dat wij allen in zonden ontvangen en geboren worden.
Vraag 8. Maar zijn wij alzoo verdorven dat wij ganschelijk onbekwaam zijn tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad?
Antwoord. Ja wij; tenzij dan dat wij door den Geest Gods wedergeboren worden.

EERSTE HOOFDSTUK.

Den nieuwen mensch aandoen, die naar God geschapen is in ware gerechtigheid en heiligheid.
EPHESE 4 : 24.

Zooals thans ons geslacht door de zonde wierd, is een mensch dus niet enkel *boos,* maar ook verkeerd. Hij is een „boos" mensch, omdat hij nalaat te doen wat zijn God hem in zijn Wet, die geestelijk is, gelast, maar ook bovendien „verkeerd", omdat zijn hart hem juist het tegenovergestelde ingeeft. Immers waar de Wet „liefde" eischt, komt er uit zijn hart, zoodra het uit zijn natuur werkt, „haat".

Hiermee komt echter de uiterst gewichtige vraag te berde, of dit aan den Schepper ligt, die den mensch schiep, dan wel of dit buiten Gods

oorzakelijke werking en tegen zijn heiligen wil, alzoo wierd. Van daar dat het in Vraag 6 heet: „Heeft dan God den mensch alzoo boos en verkeerd geschapen?" Tot deze vraag zou geen aanleiding zijn, zoo een kind rein, onzondig en onschuldig geboren wierd, en eerst op rijper leeftijd omsloeg en zondaar wierd. Dan toch zou een iegelijk weten, dat de mensch zijn leven onzondig van zijn God ontvangt en eerst daarna het rein en onzondig ontvangen leven besmette en vergiftigde.

Maar zoo is het niet.

Zelfonderzoek leert altoos weer, dat er nergens een oogenblik in ons verleden ligt, waarin de zonde als een vreemde macht in ons school. Eer een kind ooit van zonde hoorde, zien we het zondigen. En zelfs reeds een wicht, dat pas geboren wierd, kan op moeders schoot en nog wel tegen moeders borst, zoo moeder het niet vlot genoeg bedient, soms zoo kwaadaardig ingillen, dat men tast en ziet, hoe het kwaad er eigenlijk al in zat, toen dat wicht in het leven trad. En hierdoor nu komt het dat een vraag, die anders licht goddeloos en vermetel kon schijnen, thans zich zoo vanzelf naar onze lippen dringt, en dat een ieder die tot nadenken komt, zich vroeg of laat de vraag wel *moet* stellen: „Hoe kom ik toch zoo innerlijk slecht? Heeft God mij dan zoo boos en zoo verkeerd geschapen?"

Zelfs is het goed, dat die vraag niet gesmoord wordt, maar er uit komt en er uit komt met iets van dien tartenden moed, dien ge in Job steeds bewondert; want nu, juist door die vraag, komt er kans, om eens voorgoed uit uw hart die vruchtbare kiem van zondige zelfontschuldiging uit te rukken, die er anders altoos overblijft, als ge heimelijk toch aldoor voortgaat te denken: „Ik heb toch mijzelven niet gemaakt? Kan ik het gebeteren dat ik zoo ben? Dan had de Heere mij maar anders moeten scheppen!"

Vooral onder de Gereformeerde belijders komt die vraag van den Heidelberger zeer ter snede. Immers overmits juist de Gereformeerden er sterk op staan, dat niets aan Gods bestel en niets aan de aldoordringende almogendheid des Heeren zal onttrokken worden, en zij dus van een Pelagiaansch product van 's menschen vrijen wil niets hooren willen, heeft men hun juist onophoudelijk verweten, dat zij God tot „een Auteur van de zonde" maken. En tegen dit verwijt nu dient juist deze vraag van den Heidelberger zulk een krachtig protest in. „Neen, God is *geen* auteur noch van *uw* zonde noch van *eenige* zonde, want God heeft den mensch juist omgekeerd en naar zijn evenbeeld geschapen, en dat wel opdat hij Hem recht zou kennen, van harte liefhebben, en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zou, om Hem te loven en te prijzen."

Tegenover de vraag: „Schiep God den mensch *zoo laag?*" staat dus het antwoord over. „Neen, God schiep hem integendeel zoo onbeschrijflijk *hoog*. Zóó hoog zelfs, dat Hij hem schiep naar zijn eigen goddelijk beeld."

Wat zegt dit nu, dat God den mensch „naar zijn beeld" schiep? Stellig niet, dat Hij hem schiep naar het beeld van den Christus, gelijk thans velen er van maken. Het zijn toch Vader, Zoon en Heilige Geest, die elk voor zich en de drie saam in het eeuwige Wezen betuigen: „Laat *ons* menschen maken naar *ons* beeld!" Bedoeld is alzoo; naar het beeld van het Eeuwige Wezen, naar de gelijkenisse van den Drieëenigen God. En ook mag dit niet uitgelegd, alsof er stond, dat deze Drieëenige God den mensch schiep *in* zijn beeld, gelijk de Neo-Kohlbruggianen thans drijven. Want ook al geven we toe, dat er ook bij deze vertaling een goede zin te denken valt, toch misleidt zij en strekt vooral op hun lippen, om de gereformeerde belijdenis van „den Beelde Gods" geheel te vervalschen. Zij toch bedoelen dit, alsof het Beeld Gods een heilige lichtsfeer ware, waarin de mensch, evenals een bloem in het zonlicht, tijdelijk in ware gezet. Zoolang hij in dien stand bleef, heet het dan, viel de schaduw van dat Beeld Gods op hem; maar ook, toen hij viel, raakte hij uit dat licht weg, en spiegelde zich het beeld Gods niet meer op hem. Een voorstelling die er toe strekt, om het te doen voorkomen, alsof het Beeld Gods niet in den mensch, maar de mensch in dat Beeld ware geschapen, en dus dat Beeld niet wezenlijk *in* hem, maar *buiten* hem ware geweest. Deze hoogst bedenkelijke dwaling, die omtrent het wezen van den mensch aan een geheel onschriftuurlijke voorstelling ingang poogt te verschaffen, hangt bij de Neo-Kohlbruggianen samen met hun eveneens onschriftuurlijke voorstelling, alsof ook de wedergeboorte den mensch niet *wezenlijk* veranderde, maar hem slechts weer stelde in de beschijning van datzelfde licht, waar hij door den val in zonde van onder weg was geraakt.

Al zulke opvatting nu, alsof het Beeld Gods niet tot het *wezen* des menschen zou behooren, maar er van buiten *bij* zou komen, is in den grond der zaak een terugkeeren tot de Roomsche dwaling. Roomsch toch, en *niet* gereformeerd, is de dus genaamde leer *de nudis naturalibus*, of om het ook voor wie geen Latijn kent, verstaanbaar te maken, de leer, alsof God eerst een mensch schiep, die alstoen nog niets dan zijn „blooten natuurstaat" had, en alsof God de Heere daarna eerst, als iets dat er *bijkwam*, en dus niet tot 's menschen *wezen* behoorde, dit zijn Beeld er aan had toegevoegd. En hierin nu gaan de Neo-Kohlbruggianen met de Roomschen op eenzelfden weg, want dit belijden ze alzoo beiden.

Vandaar dat ook beiden in de leer der zonde tot de belijdenis kwamen, dat de zonde wel dit later toegevoegde roofde, maar het wezen des menschen ongedeerd liet.

Tegen deze diepingrijpende en waarlijk niet onschuldige dwaling heeft de Gereformeerde kerk zich dan ook altoos sterk aangekant. Niet om zich te verdiepen of zich te verliezen in de vernuftspelingen, waarin eertijds de Scholastieken en nu veel Ethischen zoo bijster groot behagen toonen, om in des menschen lichaam en persoon allerlei trekken van gelijkheid en overeenkomst met het Goddelijk Wezen op te sporen; maar om in de kennisse van den mensch vast te houden aan het heiligst ideaal en tegelijk aan den hoogsten en gescherptsten zedelijken ernst. Want wel ontkennen de Gereformeerden niet, dat er zeer zeker tot diep in 's menschen wezen ook allerlei wonderbare trekken van gelijkheid met 's Heeren Drieeenig Wezen vermoed mogen worden, maar ze houden staande, dat wij menschen in het onderzoek hiervan niet verder gaan mogen, dat God zelf ons in de Heilige Schrift onderwijst; alsook dat zulke bespiegelingen zelfs schadelijk worden, zoodra ze de aandacht afleiden van de zake *der oorspronkelijke gerechtigheid,* die hier op den voorgrond moet blijven staan.

Op grond nu van de Heilige Schrift beleden onze vaderen steeds, dat als de mensch naar Gods beeld geschapen is, hij in zijn wezen ook het beeld Gods in zich moet dragen, ja zelf beeld van God moet zijn. Spreekt toch Gen. I : 27 over den mensch als geschapen „naar den beelde Gods", Gen. V : 3 verklaart evenzoo van Adam zelf, dat hij, honderd en dertig jaren oud zijnde, een zoon gewon „naar zijne gelijkenis en naar zijn evenbeeld". Staat het nu vast, dat dit laatste aanduidt, dat Seth op Adam geleek, en het beeld zijns vaders in zijn eigen wezen en verschijnen droeg, dan dwingt de Heilige Schrift zelve om ook in Gen. I : 27 deze woorden in gelijken zin te verstaan.

Van alle eigendunkelijke spitsvondigheid afziende, dient derhalve beleden, dat de mensch in den staat der rechtheid, naar Gods beeld geschapen was, d. i. in ware gerechtigheid en heiligheid. Niet slechts van zijn bijkomstige of tijdelijke hoedanigheden, maar van het wezen zelf des menschen dient alzoo erkend, dat zijn wezen zelf in aanleg en vermogen en strekking, of wil men, wat hetzelfde is, in natuur, levenskracht en bestemming geboetseerd was naar de trekken en deugden van het Eeuwige Wezen. Zelfs het lichaam mag hier niet ganschelijk buitengesloten, want er staat niet, dat 's menschen ziel, maar dat *de mensch,* d. i. de *geheele* mensch naar Gods beeld geschapen was. Ten overvloede staat

er zelfs bij: „en naar zijn gelijkenis". Een punt, dat met het oog op de Vleeschwording des Woords en op de Wederopstanding des vleesches, niet mag worden losgelaten.

Practisch als onze Catechismus is, bepaalt hij zich echter tot de bespreking van wat in dit beeld *zedelijke* klem op onze *conscientie* bezit, en zegt ons dan aan dat het niets beduidt dan: *goed*. Dit woord is ontleend aan het scheppingsverhaal: „Hij schiep, en zijn schepsel aanziende zag Hij dat het *goed* was." „Goed" beduidt hier dus, dat de mensch gaaf beantwoordde aan wat God hem hebben wilde. Er ontbrak niets aan. Er was niet eenig gebrek in. Er was in hem niets gebrokens. Want er is geen bepaling van wat goed is ergens buiten God, zoodat God er zich bij zijn scheppen naar zou gericht hebben. Het denkbeeld van de bepaling, hoe de mensch zijn moest, was door God niet aan iets anders ontleend, maar door Hem zelf in zijn Besluit gevormd en vrijmachtig gemaakt. En niet omdat de mensch aan eenig afgetrokken begrip van ons menschelijk wezen beantwoordde, maar omdat hij was, zooals God in zijn besluit bepaald had, dat de mensch zijn moest, daarom en daarom alleen was hij *goed*. „Goed" drukt dus niet den inhoud van het beeld Gods uit, maar zegt alleen dat het Beeld gaaf was.

Dringen we nu dieper in den kostelijken inhoud van het beeld door, dan zegt de Catechismus dat in dit beeld aan Adam *oorspronkelijke* gerechtigheid en heiligheid wierd toebedeeld. Ook hierbij echter dient misverstand tegengegaan, opdat de zin en beteekenis van deze woorden niet verzwakt worde. Dit nu geschiedt het best, zoo men duidelijk op den voorgrond stelt, dat hetgeen in het Paradijs te loor ging, nooit terugkeert. Nooit erlangt het kind van God weer *oorspronkelijke* gerechtigheid en heiligheid. Wel weer gerechtigheid en heiligheid, maar beide van een andere natuur. Wat Adam oorspronkelijk bezat, was een *eigen* schat, iets *eigens* en *hem* toebehoorende, terwijl al wat een kind van God erlangt, *in Christus* is, en slechts uit Christus en in de mystieke gemeenschap met den Middelaar zijns *is*, en bij onderwerpelijke (subjectieve) ervaring steeds meer *wordt*. Ge kunt dus nooit een besluit uit den toestand van een kind van God tot den toestand van Adam trekken. Want wel is de gerechtigheid en heiligheid van een kind van God even waarachtige gerechtigheid en heiligheid als die in Adam bestond, maar ze is *anders* ontstaan, ze werkt *anders* en staat in *ander* verband. En juist om dit *anders*-zijn van het Beeld Gods in Adam aan te duiden, spreekt men *niet* bij een verlosten zondaar, maar alleen bij den nog onzondigen Adam, van een gerechtigheid en heiligheid die *oorspronkelijk* was. Wat een kind van God bezit, is

verworvene, toegerekende en geschonkene gerechtigheid; de gerechtigheid van Adam daarentegen was niet *verworven*, maar *ingeschapen;* niet toegerekend, maar uit zijn wezen volgend; niet geschonken, maar met zijn schepping zelve ontstaan; en dit alles nu ligt in de heerlijke belijdenis van een oorspronkelijk gerechtigen mensch.

Zoo schiep de Heere dan een wonderbaar kunststuk in zijn schepping, toen Hij den mensch schiep, want (om van de engelen nu te zwijgen) ontstond door de schepping van den mensch dat aardsch juweel, dat, begonnen zijnde uit het stof van deze aarde gevormd te worden, in de voleinding van zijn schepping bekwaam was om, in zijn mate en op zijn wijze, het leven der heiligheid, dat God zelf leeft te leven in zijn eigen ziel.

Te zeggen dat de mensch een *zedelijk* wezen is, is te zwak, om die oorspronkelijke gerechtigheid en heiligheid uit te drukken. Zedelijk noemen wij ook al wat overeenkomt met den hoogeren regel van ons maatschappelijk leven. En hier is veel meer. Hier is uit de hand van den Eeuwige een schepsel voortgekomen, dat niet buiten zijn eigen goddelijk leven staat, maar op zijn manier en in zijne mate deel daaraan heeft. Niet een ander soort heilig leven naast en tegenover en onder het heilige leven Gods, maar een menschelijk leven dat uit Gods eigen heilig leven geleefd wordt. Een vonk uit de lichtzee van zijn goddelijke deugden. Een natrilling in dat kleine nietige schepsel, in dat stofje aan de weegschaal, van wat er trilt in het eigen hart van God.

Weg dus met alle gedrochtelijke voorstelling, alsof de eerste mensch een ruw ombolsterd wezen ware geweest. Een soort Boschjesman in de laagste opvatting. En alsof uit dit halfdierlijk wezen, allengs door een lange generatie van andere wezens, van lieverleê een bewust mensch ware geworden. Maar ook even ver weg werpen we die schijnbaar minder schuldige en toch niets minder bedenkelijke voorstelling, alsof deze staat der rechtheid, alleen een staat van „onschuld" bedoelde; een nog niet gezondigd hebben, zoolang er verleiding tot zonde ontbrak. Nergens spreekt de Heilige Schrift van „onschuld", maar altoos van rechtheid, gerechtigheid en heiligheid in den pas geschapen mensch, en deze openbaring der Heilige Schrift vervalschen en vernietigen we, door er geheel andere, vreemde begrippen voor in de plaats te schuiven. Iets wat op een averechtsche wijze gebeurt, als men zegt: Adam *was* wel heilig, maar in dien zin, dat hij allengs heilig zou *worden*. Dit alles toch gaat uit van de valsche onderstelling alsof God de Heere een *ledigen* mensch schiep, een hollen vorm zonder inhoud, een wezen dat nu voorts in dien ledigen vorm zelf heilig leven te ontwikkelen had.

Neen, God de Heere schiep den mensch in *ware* gerechtigheid en heiligheid; zóó dus, dat deze gerechtigheid en heiligheid in Adam *wezenlijk was*. Iets wat natuurlijk niet beduidt, dat Adam, ware hij niet gevallen, niet eerst van lieverlede tot allerlei volzalige ervaring en bewustheid van eerst nog ongekende en hem niet bewuste heiligheden zou gekomen zijn. Immers wie dat stelt, heft èn het Werkverbond op èn de daarin gestelde Wetsvolbrenging, met het op die Wetsvolbrenging gestelde loon van eeuwig leven.

Dit evenwel raakt wel de uiting, de werking, de uitwendige daad van heiligheid, maar niet *de heiligheid zelve*. Heiligheid is het inwendig bestaan. En terwijl nu het inwendig bestaan van een zondaar diep onheilig is, omdat hetgeen in hem naar boven komt één opborreling van onreine tegen God ingaande en den naaste hatende neigingen is, zoo was dit bij Adam juist omgekeerd. In hem was niet een leege put, waar nog eerst water in moest gegoten, maar een fontein van levende wateren, die altoos en ieder oogenblik vol en overvol en persend uit den Heere in hem opwerkte. En hetgeen nu uit deze fontein des harten bij Adam opwerkte en drong en perste, dat was *niet* onheilig, maar *heilig*; niet haat, maar *liefde*; niet onrein, maar in goddelijke *reinheden*.

Deze verfoeilijke dwaling van den leegen put in Adams hart zetten we dus op zijde, en maintineeren met onze vaderen de belijdenis van de heerlijk persende fontein in Adams hart; en op dien grond de belijdenis van zijn oorspronkelijke, zeer waarachtige, wezenlijke en zeer volkomene *heiligheid*.

Deze heiligheid raakt zelfs niet slechts zijn bedoelen en willen, gelijk weer andere dwaalleeraars zeggen, maar ook zijn *bewustzijn*, zijn heilig *weten*, hij had ook oorspronkelijke *wijsheid*. Niet alsof hij alle dingen wist, maar zóó, dat zijn gansche bewustzijn met al de kracht van het onmiddellijkheidsbesef de volle verzekerdheid der dingen greep.

Alzoo geschapen was Adam nu bestemd, om zelf dat profetisch, priesterlijk en koninklijk ambt te bedienen, hetwelk later om den val op den Messias ging. Vandaar dat onze Catechismus zegt: 1⁰. opdat hij God zijnen Schepper recht kennen zou, d. i. *profeet* zou zijn; 2⁰. opdat hij Hem van harte lief zou hebben, d. i. *priester* zou wezen; en 3⁰. opdat hij met Hem in de eeuwige zaligheid leven zou, d. i. *koninklijke* glorie zou bezitten.

En dit alles nu, juist wijl hij heilig was, *niet* om eigen glans of luister of genieting of vreugd, maar dit alles eeniglijk om den Eeuwige: om *Hem* eeuwiglijk te loven en te prijzen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Daarom, gelijk door éénen mensch de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood; en alzoo de dood tot alle menschen doorgegaan is, in welken allen gezondigd hebben.
ROM. 5 : 12.

Als dan God de Heere den mensch in zoo *hoogen* stand schiep, hoe komt het dan dat hij feitelijk zoo *laag* staat? De heerlijke, heilige God schiep hem naar zijn eigen goddelijk beeld, en zie, hoe dieper ge in het hart van den mensch indringt, hoe meer alles u overtuigt van een innerlijke verdorvenheid. Vandaar de zoo voor de hand liggende vraag: „Vanwaar komt dan zulk een verdorven aard des menschen?" Er bestaat nu eenmaal op aarde onder menschen schrikkelijke ongerechtigheid en zonde; dat kan niet uit God zijn; vanwaar is dit ontzettend kwaad dan?

En hierop nu antwoordt de Heidelberger niet met bespiegeling, maar met de verwijzing naar een *historisch feit.* Houd dit vast, en zie wel toe, dat ge u door de ethische dwaling niet verlokken laat, om het historisch karakter van dit feit prijs te geven. Men stelt het u zoo verleidelijk voor. „Vrees niet", zoo fluistert men u in de ziele, „dat we ook maar eenigszins afbreuk zouden willen doen aan de waarachtigheid van deze zaak. Integendeel ook wij belijden van harte, dat er een val moet geweest zijn. Ook ons is deze gebeurtenis dus historie. Alleen maar voor ons is ze *hoogere* historie. Een historie te hoog om in het kleed van zulk een kort verhaal gehuld te worden. En dus, wij gelooven wel niet, dat deze Adam er zoo was, en dat die boom er stond, en dat die slang bekoorde, en dat toen in verstaanbare woorden alzoo tot Eva gesproken is, maar overigens de zaak als zaak wordt er ons slechts te vaster door!" En dat zoo hoorende laat meer dan één zich meesleepen. Ook bij prijsgeving van den vorm behoudt hij dan immers de zaken toch. Maar zie toe, deze ethische begoocheling is niets dan toepassing op de geschiedverhalen des Bijbels van een valsch-wijsgeerige opvatting van het verband tusschen idee en werkelijkheid. Eens dien weg op, raakt ge af van alle historie, en eens van de historie af, spatten straks ook deze schoone mythen als zeepbellen voor u uiteen.

Torn er dus zelf niet aan, en duld niet dat uw leeraars er aan tornen. Wat in Genesis III verhaald wordt moet u werkelijk feilloos verhaal van alzoo gebeurde zaken blijven, of ge zijt weg.

De oorzaak van het kwaad dat in de wereld kwam ligt dus voor wat ons menschen aangaat in twee personen, die voor lange eeuwen geleefd hebben, en die u met name genoemd worden, in een man die Adam en eene vrouw die Eva heette. Over de *schuld* spreken we nu nog niet. Die komt pas in Vraag 9 aan de orde. Hier wordt nog alleen naar de *oorzaak* onderzoek gedaan. En als vrucht van dat onderzoek belijdt nu de Catechismus, op grond van Gods Woord, dat de oorzaak niet in God en ook niet pas in ons, persoonlijk, ligt, maar dat de oorzaak in den mensch valt aan te wijzen, en dat wel reeds in den eersten mensch. De mensch kwam zuiverlijk uit de hand die hem schiep, maar, nauwelijks geschapen, is reeds de eerste mensch de beste terstond van zijn God afgegaan.

Of er nog eenige aanmerkelijke tijd tusschen zijn schepping en zijn val verloopen zij, weten we niet. Vermoed mag, dat er althans gedurende eenige dagen genieting van paradijs-zaligheid zal geweest zijn, opdat de keuze die te doen stond, met heldere bewustheid zou plaats hebben. Maar ook, dat het tijdsverloop slechts kort is geweest, en nog tot geen bevestiging in eigen staat geleid had. *Eenige* tijd dus; want ook de schepping van Eva ligt er tusschen; en toch een *korte* tijd, want aanstonds gaat het verhaal verder.

Wat nu bij Adam en Eva plaats greep was een *val*. Hoe dit met het beeld Gods samenhangt hoort weer niet hier, maar bij een latere Vraag. Thans komt alleen de val als zoodanig ter sprake.

Val nu duidt niet aan „*af*val", maar een val van boven naar beneden, van hooger naar lager, en ziet dus op den stand waarin de mensch eerst stond, en van waar hij neersloeg. Hij was door zijnen God ontzaglijk hoog geplaatst, op den hoogsten stand onder alle schepselen, en uit dien stand viel hij nu uit. Hij stond, viel en lag nu machteloos neder. Er is dus geen sprake bij Adam van een enkele, op zichzelf staande en ras voorbijgaande overtreding, maar van een *grond*-overtreding, een *wortel*-zonde, een zich vergiftigen in zijn levens*beginsel*. Hij kon niet zoo eens even een enkele zonde begaan, en dan zijn loop in heiligheid weer voortzetten, maar zoodra hij ook maar één enkel oogenblik zonde beging, was het gaan in heiligheid opeens en voorgoed uit. Ge kunt een bloem niet eens even, een oogenblik, van den tak afknippen, om er die terstond daarna weer op te zetten en ze dan te laten voortbloeien. Eens er af is altoos er af, en de bloem is voor altijd weg. En evenals die bloem nu, zoo bloeide ook de mensch niet uit zichzelven, maar al zijn kracht en levenssap en tint optrekkend uit zijn God. En zoodra de

mensch nu ook maar heel even de bloem zijner ziel afsneed van den wortel dien hij in zijn God had, kon hij niet een oogenblik daarna er die bloem zijner ziel weer opzetten, maar was en bleef die er af en moest die voor altoos verderven. Een eens afgesneden bloem moet, ook al houdt gij ze nog een tijdlang in uw hand, ook al plaatst ge ze nog een tijdlang in een vaas, in het eind toch op den grond terecht komen. Als de verwelking zich openbaart, werpt men ze weg.

Adams val beduidt dus, dat God Adam schiep opdat hij, vast aan zijn God verbonden, geen oogenblik van Hem af zou gaan, om eeuwig op den wortel van het goddelijk leven te bloeien; maar dat Adam het nu onderstaan heeft, om eens één enkel oogenblik op zichzelf te willen staan; dat hij om dat te kunnen, zich afsneed van zijn levenswortel; en nu onmiddellijk en op hetzelfde oogenblik van het leven in den dood viel, ook al bleef hij evenals een afgeknipte bloem, nog een tijdlang geuren.

Over de hoegrootheid of kleinheid van Adams zonde behoeft dus geen geschil te ontstaan. Of ik een bloem met veel geweld van haar tak ruk, of, o zoo fijn en met een gepolijst mes zacht afsnijd, doet niets aan den val af. Hoe ook afgesneden, is een afgesneden bloem toch altoos dood. En zoo nu was het ook bij Adam. Grove of fijne zonde kan hier het verschil niet maken. De eenige vraag was maar, zondigde hij of niet?

Daarom wijst de Catechismus in de tweede plaats op Adams *ongehoorzaamheid*. Ongehoorzaamheid toch, dát en dát alleen is de zonde. „Zonde", zegt de heilige apostel Johannes, „is de ongerechtigheid", d. w. z. God heeft als souverein Gebieder voor alle ding een wet gesteld. Zulks te doen is zijn recht, en zóóals Hij dat doet of deed *is* het recht. Gaat men daartegen in, dan gaat men dus niet alleen in tegen dat recht, maar tegen den Heere zelven en tast Hem in zijn Souvereiniteit, d. i. in zijn Godzijn aan. Nu God eenmaal ingesteld had: „Van die vrucht zult gij niet eten", nu hing aan die ééne boomvrucht al de majesteit des Heeren Heeren. Bleef Adam er van af, dan liet hij aan God zijn majesteit; maar ook onderstond hij het, er toch de tanden in te zetten, dan schond hij met dien beet, willens en wetens en ontzettelijk de eigen majesteit van den Heere zijn God, en schoot er uit die boomvrucht op het eigen oogenblik in zijn hart een doodelijke vonk die hem vernielde.

Zonde is dus niet een lagere ontwikkeling, maar een stellen van zijn ik tegen God, van eigen hoovaardij tegen zijn majesteit, van eigen wilsbeschikking tegen zijn raad en wet en recht. De eerste zonde de beste was derhalve: opeens heel God den Heere op zij dringen, en daarom moest de zonde terstond gestuit en de zondaar terstond bij de keel gegrepen, of God ware geen God geweest.

Dat deze zonde aan een *proefgebod* uitbrak, bracht dit tot nog zuiverder beslissing. Immers Adam stond van het eerste oogenblik zijner schepping af met God *in verbond*. Hij was maar niet in het paradijs geplaatst om lustwandelingen in den hof van Eden te gaan houden en zich te baden in idyllisch genot. Neen, bij zijn schepping zelve legde de Heere op Adam een band, en verbond Hij zich wederkeerig aan zijn schepsel. Dit was het *Werk*verbond; waarmee niet bedoeld is zekere vormelijke verbondssluiting, gelijk dit onder menschen geschiedt; maar 't welk aanduidt, dat de mensch onder een rechtstreeksch verband en toch vrij tegenover zijn God stond, en deze positie aanvaardde. Vrij onder verband staan is nu wat wij menschen een *verbond* noemen, en overmits er nu van „genade" bij den nog onzondigen mensch uiteraard geen sprake kon vallen, zoo moet dit wel een „Werkverbond" genaamd; een verbond om uit eigen ter beschikking ontvangen kracht te werken, en als loon voor dit streven den prijs te verwerven van een leven dat eeuwig zou zijn. Wel terdege stond Adam dus onder een zedewet en was hem alle wet en recht des Heeren ingeprent, loopende naar geheel dezelfde lijnen, die straks op Sinaï getrokken werden in de tien geboden van de Wet. En ware er dus geen proefgebod bij gekomen, dan zou Adam vermoedelijk langen tijd kunnen geleefd hebben, zonder ooit in botsing te komen, zoodat toch het eigenlijke fijne puntje, waar het tusschen zijn God en hem op aankwam, nog altoos onuitgemaakt bleef. Dit voelt men toch immers wel, dat een kind zeer lang met zijn vader of moeder kan verkeeren, zonder dat het vooralsnog tot een punt komt, dat zijn vader voor hem of hij voor zijn vader moet buigen. Zoolang toch de bevelen van zijn ouders hem aanstaan, in zijn gevlei komen, en hem vrucht dragen, ontbrandt zulk een innerlijke strijd nog niet, en die strijd openbaart zich eerst dan, als er een bevel komt, dat hem in de nieren prikkelt. Ware het dus bij de zedewet gebleven, dan zou én om het loon des levens, én uit eigen aandrift, lang door Adam naar de wet kunnen geleefd zijn, en dat hij toch nog niet op het beslissende punt betoon van trouw aan zijn God had gedaan. En daarom nu komt er dit proefgebod. Hier stond *geen* loon op. Dit was *niet* ingeprent. Dit prikkelde *wel* om er tegen in te gaan. En zie, nu *moet*, nu eerst *kan* het uitkomen, of Adam voor God zwicht of wel verlangt, dat God zal zwichten voor Adam. En nu *valt* hij, en nu is daarom juist zijn val tevens principiëele *af*val van en *opstand* tegen de souvereiniteit des Heeren.

Doch hierbij blijft het niet. Toen Adam viel en zijn hand tegen God ophief, zegt de Catechismus, deed dat iemand *die ook u aanging*, want die man, die dat deed, was uw *voorvader*, en wel uw *eerste* voorvader. Toen

hij viel, vielt dus ook gij; want die eerste voorvader had van God een *wezen* en in dat wezen een *natuur* ontvangen, en nu bleef dat *wezen* wel onaantastbaar, maar die *natuur* was de levensaard in hem, en die moest natuurlijk terstond een wijziging ondergaan, zoodra hij zijn God losliet en dies viel. In een afgesneden bloem gaan de sappen opeens *anders* werken. Wat eerst deed bloeien doet thans verdorren, wat geurde geeft thans stank. En zoo was het ook hier. Adam kon niet zeggen: Ik zal zondigen en er mijn natuur buiten houden; want die zondige daad was een keer dien hij aan zijn leven gaf, en zooals dat leven liep, liep zijn natuur. Zoo wierd dus *zijn natuur* zelve door dit zondigen anders gekeerd, anders gewend, en begon het leven *anders* in haar te werken. En overmits nu ook deze verandering van den loop van het leven in hem, op verwelking en verdorring en versterving ging, zegt de Catechismus dat *zijn natuur* (niet zijn wezen) wierd *verdorven.* Dat had Adam natuurlijk *niet* bedoeld. Hij achtte dat het mogelijk zou zijn, om zijn natuur niet alleen *te houden* zooals ze was, maar zelfs nóg krachtiger en rijker te maken. Hij had gedroomd van een als God wezen! Nóg heerlijker dan God hem schiep, of zooals hij anders eerst na een lang aanzijn van inspanning door Wetsvolbrenging in het eeuwige leven worden zou. Maar dat alles was schuldige illusie geweest, en eer integendeel sloeg Adams natuur *in verderf* om.

Een menschelijk lichaam moet aan de ziel verbonden zijn. Deze twee moeten één zijn. Dan leeft het lichaam en bloeit. Maar snijdt ge dien band die het lichaam aan de ziel bindt door, dan valt opeens het lichaam plomp neder. En dat niet alleen, maar ook het gaat nu aanstond *anders werken*; niet meer organisch, maar dynamisch; en voor gezondheid en bloei krijgt ge verderf en ontbinding. Het lichaam wierd lijk. Het is dus niet zoo, dat het lichaam, afgesneden van de ziel, wel niet meer bloeit, maar dan toch blijft wat het was. Neen, dat kan niet. De krachten die er in zijn blijven toch aldoor voortwerken. Alleen maar nu die krachten van de ziel zijn afgesneden, werken ze *anders,* en doordat ze *anders* werken, vernielen ze nu, ontbinden ze, brengen ze verderf.

En zoo nu is het ook met de zonde. Evenals het lichaam aan de ziel behoort gebonden te zijn, zoo behoorde Adam verbonden te zijn aan God. Maar nu snijdt hij booslijk dien band door. Gevolg is dat hij nu evenals een afgescheiden lichaam valt. Maar wel verre er vandaan dat nu de krachten in Adam stil zouden blijven, *werken ze toch door.* Zijn natuur *kan* niet stil zijn. Die werkt op. Maar terwijl die werking van zijn natuur nu eerst bloei en tier gaf, brengt diezelfde werking thans verdorring en verderving over hem; en de verdorven natuur in hem werkt al verdervend voort.

Hadt gij, had ik, hadden alle nakomelingen van Adam, nu buiten hem om, opnieuw uit Gods hand, een nieuwe menschelijke natuur kunnen aannemen, dan natuurlijk zou onze natuur bij onze geboorte weer zuiver zijn geweest, en had het aan ons gestaan, om op onze beurt ook onze natuur te verderven. Ware het dus Godes bestel geweest om achtereenvolgens alle menschen, die Hij ten leven bestemd had, opnieuw, rechtstreeks, evenals Adam te scheppen, dan zou er geen overerving van zonde hebben bestaan. Maar dit was Gods bestel *niet*. Zijn bestel was, dat er niet een hoop op zichzelf staande wezens zoude ontstaan, maar een menschelijk *geslacht*; allen uit *éénen* bloede; één menschdom; als men wil één stam der menschheid, waaraan alle volken als takken en alle gezinnen als twijgen en alle personen als bladeren zouden zijn. Zoo ontving dus elk mensch na Adam zijn menschelijke natuur *niet* rechtstreeks van God, maar van God *door* Adam. En overmits Adam nu geen reine natuur meer had, kon hij noch Eva meer een reine menschennatuur aan het geslacht meedeelen. Adam was de eikel, maar heel de eikeboom inzat en uit op zou schieten, in den wortel benedenwaarts, en in stam en takken opwaarts. En daarom, zooals de natuur in Adam was, zoo ook kwam ze in „al zijn nakomelingen".

Toch stelle men dit ook weer niet verkeerd voor. Wat de godgeleerden het *Traducianisme* noemen leidt ons op een dwaalspoor. De vraag is namelijk: Wordt ook de ziel (evenals ons lichaam) geboren uit de ziel van onzen vader en van onze moeder? En nu zeggen velen hierop *ja*; en stellen het voor, alsof dus uit die zondige ziel van vader en moeder ook niet anders dan een zondig zieltje in het pasgeboren wicht kan voortkomen. Met dit *Traducianisme* mogen we intusschen volstrekt niet meegaan. Vooreerst niet, omdat een ziel niet deelbaar is, en er dus uit de ziel van de ouders geen nieuwe ziel kan worden afgezet of ook uit een deel van vaders ziel en moeders ziel gemengd. God de Heere schept de zielen, en Hij doet het rechtstreeks, en juist omdat Hij dit rechtstreeks doet en dus elke ziel rein en onzondig schept, is elke ziel voor Hem verantwoordelijk; wat ze anders natuurlijk *niet* zou zijn. En ten tweede: zonde is geen giftstof, die als een vocht of stof of ether in een stoffelijken vorm over wordt geplant. Zonde is iets *geestelijks*, dat in de natuur post vat en alleen op de richting doelt van de levenswerking.

Onze vaderen hielden zich daarom bij wat men noemt het *Creatianisme*, d. i. bij de belijdenis dat een ziel niet door teling, maar door een *scheppende* daad Gods ontstaat; maar dan ook voorts dat deze rein geschapen ziel, niet eerst bij de geboorte, maar reeds in de ontvangenis zelve, terstond bij de eerste aanraking met de natuur van vader en moeder den zondigen loop van de levenswerking uit die natuur

der ouders overnam, en alzoo zelve in haar natuur verdorven wierd.

Altezaam dit ontzettende dus, dat heel deze kostelijke stam der menschheid, waarmee God de Heere heel zijn schepping gekroond had, door één steek in den wortel *ganschelijk* wierd verdorven.

Zien we in ons laatste artikel over dezen Zondag *hoever* dit gaat.

DERDE HOOFDSTUK.

Voorwaar, voorwaar zeg ik u: tenzij iemand wedergeboren worde uit water en geest, hij kan het Koninkrijk van God niet zien.

JOHANNES 3 : 3.

Toegekomen aan vraag 8 maakt menig Catechismusuitlegger en Catechismusprediker zich gereed, om alsnu te handelen „van de wedergeboorte". Omdat er in het antwoord o. a. staat: „tenzij wij door den Geest Gods *wedergeboren* worden", vergeet zulk een, dat de Catechismus hier nog altoos aan het bespreken *van des menschen ellende* is, en glijdt zoo op den klank af en zonder het zelf te bespeuren, naar een geheel ander onderwerp over. Zoo rukt men den Catechismus uit zijn verband en misbruikt hem als *motto*. Deze fout dient dus gemeden, en ook de 8ste Vraag uitsluitend opgevat als nog steeds licht spreidende over de *ellende*, waarin onze natuur door de zonde viel. Van die ellende handelde Vraag 6 bij tegenstelling, toen ze het heerlijke licht van *het Beeld Gods* liet schitteren, opdat de donkere schaduw van onze ellende er te dieper door zou uitkomen. Van die ellende handelde Vraag 7 door aan te wijzen, *hoe* onze natuur uit die heerlijkheid uitviel. En van diezelfde ellende handelt nu evenzeer nog Vraag 9, door ons te zeggen, *hoe diep* de zondaar door dien val wel zonk. Het gaat hier dus over de mate, over den graad, over de hoegrootheid van de verdorvenheid onzer natuur. Immers er wordt gevraagd: „Zijn wij dan *alzoo* verdorven, dat wij onbekwaam zijn tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad?" en hierop geantwoord: „Ja wij, tenzij we door den Geest Gods wedergeboren worden."

In deze droeve erkentenis ligt een der hoofdpunten van zuivere belijdenis. Wie dit ontzettende antwoord in al zijn strekking beaamt en in al de noodwendige gevolgen, ook in de toepassingen, die er uit voortvloeien, gelden laat, die is een goed Gereformeerd Christen; terwijl omgekeerd in de kleinere of grootere afwijking van dit zuivere en rechte spoor de oorzaak van alle stelselmatige en practische ketterij onder Pelagianen en Arminiänen ligt.

Het komt hier namelijk aan op een juiste kennis van den mensch, gelijk hij door de zonde wierd, en wel bepaaldelijk op de uiterst gewichtige vraag, of er in een zondaar al dan niet nog eenige macht overbleef om uit zijn val weer op te staan. God de Heere schiep hem in den hoogen staat der rechtheid; uit dien staat viel hij uit; in dien val mag hij niet blijven liggen; en zoo komt het er dus maar op aan om te weten, of hij zelf, door eenige macht die zijns bleef, uit dien val zich weer kan oprichten. Of om het korter te zeggen: „Bleef er in dien zondaar nog een vrije wil over om zich weer tot God te bekeeren?"

Op deze vraag nu moet, naar luid van Gods Woord, in beslist *ontkennenden* zin geantwoord. Zoolang een zondaar nog in zijn val ligt, d. w. z. zoolang hij niet wedergeboren is, ligt hij in zijn ellende ter neder, onbekwaam tot *eenig* goed en geneigd tot *alle* kwaad, en moet hem dus alle macht en elk vermogen, om zich uit zich zelf weer op te richten, in volstrekten zin ontzegd worden. Maar dit antwoord is hard. Het stoot af. Het schijnt zelfs aan alle opvoeding en vermaan den bodem in te slaan. En omdat het bovendien op schriklijke wijs 's menschen hoogmoedigen aard steekt, is er letterlijk geen vondst onuitgedacht gebleven, en is men voor geen enkele verdraaiïng van den zin der Heilige Schrift uit den weg gegaan, om toch maar, op wat manier dan ook, iets op die volslagen failliet-verklaring van den zondaar af te dingen. Niet alles, o neen, maar *iets* kon de zondaar dan toch nog wel. Niet zelf uit het water weer op het droge komen. Verre van dien. Zeer stellig moest er een Verlosser zijn die aan den drenkeling zijn hand toestak. Maar roepen om hulp, en als de Redder kwam en zijn reddende hand toestak, die hand met zijn hand omklemmen, en er zich zoo laten uittrekken, dat kon de zondaar toch nog wél. o, Men wilde zoo *veel,* bijna *alles* aan den Verlosser laten, alleen maar *dat ééne kleine iets,* dat moest voor den mensch zijn.

En daartegen nu komt de Gereformeerde belijdenis in dit Antwoord op, en zegt met andere woorden: Neen, het is niet zoo, een zondaar in zijn val roept *niet* om een Redder, maar stopt omgekeerd zijn ooren dicht als zijn Redder tot hem roept, en wel verre van de hand, die hem wordt toegestoken aan te grijpen en te omklemmen, slaat hij die af, als ze hem bij het kleed grijpt, om hem op te trekken.

Niets, volstrekt *niets* geeft de Catechismus u van zulk een iets dat de zondaar nog hebben zou dan ook toe; maar integendeel belijdt hij, dat de zondaar in zijn val veeleer elke poging tot zijn redding zoekt te verijdelen. *Als* hij wedergeboren is, o, natuurlijk dan wordt alles geheel anders. Maar zoolang dit niet het geval is, dan werkt hij noch voor noch mee, maar onverbiddelijk *tegen.* Tot *alle* goed onbekwaam, terwijl

hij tot *alle* kwaad geneigd is. En al wat men bazelt van aspiratiën en neigingen en verzuchtingen, het moet al vallen voor het stellige apostolisch zeggen: „Daarom dat het bedenken des vleesches vijandschap is tegen God; want het onderwerpt zich der Wet Gods niet; want het *kan* ook niet."

Intusschen hoe stellig de Heilige Schrift ons van Godswege deze volstrekte dood en verdorvenheid van onze natuur ook betuige, toch rijzen er tegen dit schriklijke en ontzettende stuk allerlei bedenkingen, waar men niet over heen mag loopen. Of erkent dan, zoo vraagt men, niet én onze Confessie én zelfs de Synode van Dordrecht in haar leerregels, dat er toch nog wel *iets* goeds in den mensch is overgebleven, en is door onze Gereformeerde vaderen, niet juist op grond der Heilige Schrift, steeds ten ernstigste geprotesteerd tegen de Luthersche voorstelling, alsof de zondaar in zijn val als „een stok of blok" voor den grond lage. En natuurlijk dit stemmen we voetstoots toe. De Confessie spreekt in Art. 14 van „eenige kleine overblijfselen" en de Dordsche leerregelen gewagen evenzoo van „eenig licht der natuur dat ook na den val in den mensch is overgebleven", en de Luthersche dwaling, die enkele Neo-Kohlbruggianen thans weer ten onzent deden insluipen, als waren we door de zonde als stokken en blokken geworden, kan op grond van onze belijdenis niet ernstig genoeg weerstaan. Als ik een „stok" of „blok" wil aangrijpen, kan zulk een „stok" of „blok" zich niet tegen mij verzetten, en juist dat doet een zondaar, als de Heere hem aangrijpt, wel.

Om dit nu recht te verstaan moet men teruggaan op het Beeld Gods en zich recht duidelijk maken, in hoeverre dit Beeld Gods *wel* en in hoeverre het *niet* te loor ging. Toen God de Heere ons naar zijn Beeld schiep, *schiep* Hij ons werkelijk naar zijn Beeld, en drukte Hij niet, na ons eerst buiten of zonder dat Beeld geschapen te hebben, er later dat Beeld op. Neen, ons *wezen* zelf is naar Gods Beeld geformeerd en tot aanzijn geroepen, en naar datzelfde Beeld is aan ons menschelijk *wezen* ingeschapen onze menschelijke *natuur*. Nu heeft de zonde wel die *natuur*, maar niet dat *wezen* aangetast. Ook de zondaar is *mensch* gebleven, en van de grondtrekken van het menschelijk wezen is er niet een enkele door den val te loor gegaan, en zal er zelfs in de hel nooit één enkele uitslijten. Ook de rampzaligen in de plaats der verdoemenisse zijn en blijven *menschen*. Ontaarde, verbasterde, geheel verdorvene menschen; maar menschen dan toch; menschen van gelijke beweging als Adam was. Gelijk ge in een vergiftigd mensch, die aan de gevolgen van een zware vergiftiging onder de vreeselijkste verwringingen stierf, nog evenals bij het gezondste mensch dat ge u denken kunt, een lever en een hart en

longen en een milt en nieren, hoe ook verwrongen weervindt, — zoo zijn ook in een zondaar nog altoos al de deelen van een menschelijk organisme overgebleven. Het wezen en de grondtrek is er nog, en evenzoo werken in hem nog al de krachten die er oorspronkelijk in hem gelegd waren. Maar, en hier komt het nu op aan, die werking van krachten in den zondaar, of korter gezegd, zijn *natuur,* die is geheel verdorven en in haar tegendeel omgezet, precies evenzoo als bij zulk een vergiftigden mensch de werking van het vergiftigde bloed hem niet behield, maar juist verdierf.

En hierop nu kan niet ernstig genoeg gelet. Als iemand met een stoomzaag werkt en die zaag trekt goed, dan geeft die zaag hem brood; maar springt die stoomzaag plotseling uit de schroeven, en treft ze hem, dan brengt ze hem den dood. Had hij, op het oogenblik dat ze lossprong, de machine maar tot stilstand kunnen brengen, dan ware het zoo ver niet gekomen. Maar dat kon hij niet. De machine liep toch door. En in dat toch doorloopen van de machine, dáárin juist lag zijn dood. En zoo nu ook is het bij den zondaar. Had hij, op het oogenblik dat hij viel, de „machine van zijn natuur", als we zoo zeggen mogen, maar tot stilstand kunnen brengen, dan ware het zoo ver niet met hem gekomen. Maar dat juist kon hij niet. Zijn natuur bleef (nu in verkeerde richting), toch aldoor werken, en nu was het juist deze niet te stuiten werking van zijn eigen natuur die hem al schrikkelijker verdierf. Als iemand sterft, schijnt het wel dat zijn lichaam nu alle werking verliest. Maar dit is niet waar. In het lijk beginnen op staanden voet zeer ontbindende krachten te werken, en die giftige gassen en het wriemelend gedierte in het lijk brengen straks het vreeslijkst bederf te weeg. En zoo nu ook ging het bij den zondaar toe. Ook hem overkwam de dood, niet alsof hij nu opeens een blok steen of een marmeren beeld wierd. Neen, neen, maar de werking van zijn natuur bleef aldoor ook in dien dooden zondaar werken, en daardoor wierd het *be*derf en *ver*derf zoo schriklijk.

Dit nu echter, dat de mensch ook na zijn val zijn *wezen* als mensch en dus ook in dat wezen een schaduw van Gods Beeld behield, is door de Pelagianen en Arminianen aangegrepen, om hieruit weer zekere macht tot vrije wilskeus in den mensch op te bouwen. o, Wat ze zich niet op die „vonkskens" en die „kleine overblijfselkens" geworpen hebben! En dat deden ze vooral zoo ze te doen hadden met lieden die overigens in de Confessie vreemdelingen waren, en die dus niet wisten, hoe er in de Confessie bij staat, „dat de mensch in *al* zijne wegen goddeloos, verkeerd en verdorven is geworden en *al* zijne uitnemende gaven verloren

heeft", en hoe in de Dordtsche leerregels wierd beleden: „dat de mensch door dit overgebleven natuurlicht nooit tot zaligmakende kennisse van God of tot bekeering van zich zelf kan komen"; terwijl omgekeerd met zoovele woorden verklaard wierd, dat deze vonkskens alleen bestonden: „in eenige kennisse van God en van natuurlijke dingen, van onderscheid tusschen eerlijk en oneerlijk, en van eenige betrachting tot de deugd en uiterlijke tucht".

Maar hiermee zijn we dan ook op het spoor van de rechte onderscheiding. Ware de mensch door den val een dood stuk steen, een stok of blok geworden, dan kon er van geen wedergeboorte of verlossing ooit sprake meer zijn. Ook uit steen kan God Abraham wel kinderen verwekken, maar dan zijn het *nieuw* geschapene, geen *weder*geboren personen. En ook een stok of blok kan geen rampzaligheid dragen. Een blok heeft geen schuldgevoel. De worm die niet sterft en het vuur dat niet uitgebluscht wordt, raakt er het wezen niet van. Om den mensch alle verontschuldiging te ontnemen en om verlossing mogelijk te maken, schiep God hem dus alzoo, dat hij, zoo hij viel, toch deze „vonkskens" overhield. Maar zoo zeker als hij deze „kleine overblijfselen" in zich hield, even zeker is het ook, dat deze kleine overblijfselen nooit tot iets geestelijks of wezenlijks kunnen strekken.

Door de zonde sloot hij den hemel voor zich af en sloot hij zich op in deze wereld van het zichtbare, en *in die wereld van het zichtbare,* o, ja, daar brengt hij het met die kleine overblijfselen nog soms heel ver. Maar zóó waagt hij het niet, om uit die in zonde besloten wereld uit te komen, en weer verband met zijn God *in die onzichtbare dingen* te zoeken, of bot slaat alles terug. Dan kan hij niets, volstrekt niets meer. Over dien oceaan legt geen van de „kleine overblijfselen" van zijn scheepke hem een brug. Eens voer hij op dat scheepke naar de overzij. Maar nu dat scheepke stuk sloeg, doen de planken van het wrak hem nog wel dienst om over greppels en slooten te kruipen, maar over den Oceaan brengen ze hem niet meer.

Dat is afgesneden. En zoomin iemand met zijn handen naar den hemel kan reiken, kan hij dat onzichtbare meer grijpen. Tegenover dit geestelijk en onzichtbaar Koninkrijk staat hij volslagen machteloos.

„Goed" doet hij nog veel, op allerlei manier, maar zooals een hond ook goed doet, die een bijna verdronken kind nog uit het water haalt. Allerlei „goed" deden de heidenen. Wat prachtige voorbeelden van trouw en standvastigheid leverden ze ons niet. En nu nog wat ontmoet ge niet tal van lieve, vriendelijke, deugdzame menschen, aantrekkelijke modellen in hun soort! Maar, en dit is onze jammer, dit goed is altemaal een

„goed" zonder geestelijken wortel. Voor de aarde „goed" genoeg, maar niet „goed" voor God en naar de weegschaal van zijn heiligen hemel. Want zoodra het op *zulk* „goed" aankomt, dan ziet ge juist zulke „goede" menschen het vlijmendst bitter worden. Juist bij „brave" zondaars vindt ge de sterkste vijandschap. De hoeren en de tollenaars, sprak de Heere Jezus, gaan hun nog voor in het Koninkrijk van God.

Tot al zulk „goed" dat als geestelijk goed waardij voor God heeft, is een gevallen mensch *volstrekt* onbekwaam. Onbekwaam om iets „goeds" in dien wezenlijken zin *te bedenken,* om iets „goeds" in dien geestelijken zin *te doen,* en zelfs om het te *willen.* Men moet dus niet zeggen: een gevallen mensch *wil* wel opstaan; maar hij *kan* niet. Neen, hij *wil* niet. Hij wil integendeel blijven liggen en nog dieper zinken, en als iemand hem op wil helpen, roept hij: *Blijf van mij af.*

En hiermee is dan ook opeens de vraag van „den vrijen wil" toegelicht.

Heeft een zondaar geen wil? Zeer zeker. Maar evenals hij nog een verstand heeft, maar een bedorven verstand, zoo heeft hij ook nog wel een *wil* maar een wil die *bedorven* is. Bedorven niet in dien zin, alsof hij met zijn wil nu niet meer „willen" zou. o, Gewisselijk, als een boos mensch Gods volk lastert, tegenstaat en vervolgt, dan *wil* hij dat wel degelijk, dan is dat zijn *toeleg* en zijn *doel.* Maar hier zit het bedorvene in, dat hij nog wel met vrije wilsmacht *het kwade* kan willen en wil, maar dat hij de macht verloor om met dienzelfden wil, zoolang God hem niet wederbaart, evenzoo het geestelijk goede te willen. Dat kan hij *niet* meer. Van die gave is hij beroofd.

Het is er even mee als met het verstand. Een zondaar heeft nog zijn verstand wel; want dit missen alleen de krankzinnigen. Maar terwijl dit zijn verstand nog volkomen geschikt is om *aardsche* dingen in te denken, en vooral scherp is, om *slechte* dingen in te denken, wierd het *on*machtig om in te denken of te bedenken eenig geestelijk goed.

Daartoe is hij te verdorven.

In den staat der rechtheid trok zijn verstand en zijn wil juist naar het geestelijk goed, en bezat hij alleen de bloote mogelijkheid, van ook het kwade te kunnen willen. Een wedergeboren mensch ontvangt den trek om het geestelijk goed weer terug te willen, al bestaat nog de mogelijkheid dat hij tegen zijn wil het kwade doet. In den hemel zal een kind van God alleen het goede willen en doen kunnen. Maar in den gevallen staat wil hij en kan hij alleen willen het kwade, terwijl het goede werktuiglijk en onwillens bij hem tot stand komt en dus hém niet nut.

En ten einde nu deze volstrekte onmacht om eenig geestelijk goed ook

maar te bedenken of te willen, recht sterk en duidelijk uit te drukken, zegt de Catechismus, dat het eenige, waardoor een zondaar uit deze verdorvenheid weer kan worden opgericht, bestaat in de wedergeboorte. Zoolang die er niet is, *kan* hij het Koninkrijk van God zelfs niet *zien,* laat staan er naar grijpen. „Zonder mij", sprak de Heere Jezus tot een gevallen zondaar, „kunt gij *niets* doen!"

En overmits nu een kind volstrekt *niets* toebrengt of kan toebrengen aan zijn geboorte; en dus ook een zondaar in de wedergeboorte (niet in de bekeering) *volstrekt lijdelijk* is, zoo drukt juist dit zeggen: „tenzij we door den Geest Gods wedergeboren worden", zoo scherp en beslist en volstrekt mogelijk uit, dat er in een gevallen mensch zelfs geen ritseling of beroering ten leven mogelijk is. Wie dood is, roert zich niet. En niet *voor,* maar eerst *na* het geboren of wedergeboren zijn komt de eerste kreet van het leven.

Hiermee liggen de dusgenaamd *drie* staten dus onherroepelijk omver. Er zijn niet doode en levende zondaars en dan nog *half*-levende bovendien. Staten zijn er maar *twee:* óf nog geheel en volstrekt dood, óf reeds levend, al is het ook dat dit nieuwe leven nog slechts *de bekommering* in de ziel gaande maakt. Als een waarachtig bekommerde morgen den dag sterft, gaat hij regelrecht ten hemel in; en omgekeerd als het geen waarachtige droefheid naar God in hem was, zal al zijn bekommering hem zelfs geen kriezel gruis aan Sion geven, al kommert hij ook kommerlijk tot aan zijn dood.

Voorbereidende werkingen voor het geloof zijn *in den persoon* van den zondaar dan ook ondenkbaar. Die *kunnen* er in een zondaar niet zijn. Wel allerlei voorbereidingen *om* hem en *over* hem en *buiten* hem, maar niet *in* hem. Aan het zaad gaat niets vooraf. Zelfs geen vezeltje. Geploegd, gemest, besproeid, uitgesteend kan ja, *de akker* vooraf worden, maar eerst met het invallen van den zaadkorrel in de open voren komt de eerste mogelijkheid van leven.

Men misleide dus noch zich zelven noch anderen. *Alzoo,* in die *mate,* is onze menschelijke natuur verdorven geworden, dat er wel nog eenige geschikte werking van verstand en wil voor *dit zichtbare* in haar is, maar niet voor *het onzichtbare*; ja, dat de werking van verstand en wil, al verhoedt God veel door tegenhoudende genade, altoos neigt en helt naar het kwaad. Ja, zóó bedorven, dat, zal er iets voor den Heere uit worden, des zondaars bedorven geest juist geheel moet gebonden, opdat niet *zijn* geest, maar de Geest van God dit heerlijk werk in hem aanvange, doorzette en volbrenge.

ZONDAGSAFDEELING IV.

Vraag 9. Doet dan God den mensch geen onrecht, dat Hij in zijne Wet van hem eischt wat hij niet doen kan?

Antwoord. Neen Hij: want God heeft den mensch alzoo geschapen, dat hij dat konde doen; maar de mensch heeft zich zelven en alle zijne nakomelingen, door het ingeven des duivels en door moedwillige ongehoorzaamheid, van deze gave beroofd.

Vraag 10. Wil God zulke ongehoorzaamheid en afval ongestraft laten?

Antwoord. Neen, Hij geenszins: maar Hij vertoornt zich schrikkelijk beide over de aangeboren en werkelijke zonden, en wil die door een rechtvaardig oordeel tijdelijk en eeuwiglijk straffen, alzoo Hij gesproken heeft: *Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgene geschreven is in het boek der Wet, om dat te doen.*

Vraag 11. Is dan God ook niet barmhartig?

Antwoord. God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig; daarom zoo eischt zijne gerechtigheid, dat de zonde, welke tegen de allerhoogste majesteit Gods gedaan is, ook met de hoogste, dat is met de eeuwige straffe aan lichaam en ziel gestraft worde.

EERSTE HOOFDSTUK.

Zoo dan, gelijk door ééne misdaad de schuld gekomen is over alle menschen tot verdoemenis, alzoo ook door ééne rechtvaardigheid komt de genade over alle menschen tot rechtvaardigmaking des levens. ROM. 5 : 18.

De tegenstrijdige toestand, waarin de mensch na den val verkeert, is, dat hij de Wet Gods, die *geestelijk* is, op *geestelijke* wijze niet meer *kan* volbrengen en toch volbrengen *moet*. Daar komt het zelfbesef van een natuurlijk mensch dan ook tegen op en, eer hij er op bedacht is, zweeft de vraag op zijn lippen: „Doet dan God mij geen onrecht, als Hij in zijn Wet van mij *blijft* eischen, wat Hij toch weet, dat ik niet doen *kan?*"

En de Catechismus, wel verre van die vraag te ontloopen, ziet haar veeleer scherp onder de oogen, en antwoordt kortaf: „God schiep u zoo, dat ge dit wel kondt; en dat ge *nu niet meer* kunt, daarvan ligt de schuld bij u zelven!"

De klem van dit antwoord behoeft nauwlijks toelichting. Als een bankier aan zijn klerk gelden ter hand stelt, om een wissel te betalen; en deze klerk verdrinkt en verbrast en verdoet dat geld; dan blijft de bankier natuurlijk in zijn volle recht, om te eischen dat hij toch den wissel betalen zal, ook al staat het vast dat de ontrouwe en diep schuldige klerk hiertoe op dit eigen oogenblik niet in staat is. En evenzoo staat onze zake met den Heere onzen God. Ook Hij legde ons geen taak noch last op, zonder ons tevens de middelen te geven, die ons tot vervulling van die taak in staat stelden. Toen Hij ons zijn Wet afeischte, schonk Hij ons te gelijker tijd alle gaven en alle krachten en alle middelen die noodig waren om aan den gestrengsten eisch dier geestelijke Wet op de allervolkomenste wijze te voldoen. Dat wij nu, in plaats van die gaven en krachten dan ook te gebruiken voor het doel, waarvoor God de Heere ze ons gaf, ze misbruikt, verdorven en verloren hebben, kan in niets het recht Gods verminderen, om ons de volbrenging der Wet te blijven afeischen. Want immers dat deze volbrenging van de Wet ons thans feitelijk onmogelijk is, ligt niet aan Hem, maar is onze schuld. We *kunnen* wel niet, maar dat we *konden* was zijn vaderlijke zorge over ons, en hoe we nu ook in onze machtelooze verdorvenheid nederliggen, deze ónze ongerechtigheid doet zijn onveranderlijk recht niet te niet.

Op dit laatste punt komt het aan.

Immers, als de mensch zich vermeet de kostelijke gave, die God de Heere hem toevertrouwde te verdoen, dan moet van tweeën één gebeuren, t. w. dat óf God de Heere zich naar deze gruwelijke zonde in den mensch schikt, óf wel dat de mensch te midden van zijn zonde de Souvereine Oppermacht van zijn God op jammerlijke wijze ondervinden moet.

Het eerste van die twee nu is juist wat de zondaar wil. Hem komt het voor, dat God de Heere zich zeer wel naar zijn verdorven toestand schikken kon. De zaak ligt er nu eenmaal toe, dat hij een zondigen aard bezit. Welnu, dat weet God, en daarmee moest de Heere rekenen. Hij, zijnerzijds, zou dan zijn best doen, en nog zooveel mogelijk er naar streven om bij te brokkelen wat hij kon; maar dien goeden wil moest de Heere dan ook voor lief nemen. En al kwam het op die wijs dan bij lange niet tot *volkomen* Wetsvolbrenging in *geestelijken* zin, er kwam dan toch nog *iets* van terecht, en reeds dit stil besef zou tot deugdsbetrachting prikkelen.

Maar tegen heel deze menschelijke voorstelling gaat de Heilige Schrift

nu lijnrecht in, en betuigt ons, dat God zich niet naar den zondaar kan schikken, omdat Hij Souverein en zijn Wet onveranderlijk is. Steunde zijn Wet, gelijk vaak onze bevelen, slechts op gebrekkig inzicht en tijdelijk goedvinden, dan, ja, bestond hiervoor mogelijkheid, gelijk ook wij bij onze kinderen niet zelden een eerst gegeven bevel straks vervangen door een minder eischend. Maar dát nu juist is bij God den Heere zoo niet. Zijn Wet rust op zijn eeuwige Wijsheid en is dies volmaakt; en, eens als volmaakt gegeven zijnde, rust ze in de Souvereiniteit van zijn hoogheiligen en oppermachtigen wil. God de Heere en zijn Wet zijn dus niet te scheiden. God zelf zou een andere moeten zijn, zou zijn Wet verandering ondergaan, en zich schikken naar den zondaar, zou er rechtstreeks op neerkomen, dat dan de orde geheel wierd omgekeerd, en niet langer het schepsel zich naar den wil van den Schepper had te gedragen, maar het schepsel met zijn zondigen wil over den Schepper souverein wierd.

God kan dus niet anders. Hij moet zijn Wet onverkort en onveranderd handhaven. En zelfs dan nog als een goddelooze voor eeuwig in de buitenste duisternis zal zijn geworpen, zal in zijn eeuwige rampzaligheid hem nooit iets anders overkomen dan dat onverbiddelijk afeischen van de volmaakte Wet door Hem, die ons aller oorspronkelijke Souvereine Gebieder is.

We komen niet van elders in Gods schepping inloopen, zoodat we op eenige zelfstandigheid tegenover God aanspraak kunnen maken, maar Hij zelf schiep ons, Hij is nog meer dan onze pottenbakker, want ook het leem waaruit de vorm gemaakt wierd is Zijns. En juist omdat we geheel uit zijn wil voortkwamen en door zijn wil bestaan, juist daarom is Hij ten volle vrijmachtig, om met ons te doen naar zijn welbehagen. En de eenige grens voor wat Hij niet met ons doen kan, ligt niet in ons, of in eenig rechtsidee, maar alleen in Hem zelven en in zijn Besluit.

Tegen de klem van dit zeggen: „Ge kunt *niet*, en toch *moet* ge!" is derhalve bij iemand die eens kon, maar nu door eigen schuld niet meer kan, ter wereld niets in te brengen.

Maar, en dit is het tweede punt, dat met deze vraag te berde komt, „wat, zoo vraagt ge, gaat dit *mij* aan? Voor Adam was dat antwoord volkomen afdoende; want Adam had die kostelijke kracht ontvangen, en *hij* verspeelde en verzondigde ze; maar *ik* bezat die kracht dusver nooit, en kon er mij dus ook nimmer van berooven. Zooals ik zondig van aard sta en ga, zoo onrein ben ik niet slechts geboren, maar zelfs ontvangen; en waar nu zelfs van „de ure van mijne ontvangenis af," nooit eenige voldoende geestelijke kracht aan mij geschonken is, hoe kan God *mij*

daar aansprakelijk stellen, en van mij vergen, wat ik persoonlijk niet alleen nu niet *kan,* maar vroeger ook nimmer *kon?*"

Hiertegen echter merkt de Catechismus op, dat ge u vergist, want dat gij wel terdege in Adam *in waart,* en dus *in hem* wel wezenlijk eens die gave bezeten hebt, en evenzoo *in hem* wel waarlijk door eigen moedwil u van die gave beroofdet. Dat toch is de zin van wat de Heidelberger zegt, dat de menschen zich zelven *en al zijn nakomelingen* van deze gave beroofd heeft.

Om dit nu wel te vatten, moet helder ingezien, dat de gezamenlijke menschen die op aarde leefden, leven en zullen leven, niet als zandkorrels los naast elkander op een hoop liggen, maar als de bladen zijn van eenzelfden boom. We vormen saam één geslacht. We zijn allen saam één menschdom. Het is alles het een uit het ander voortgekomen. Uit éénen bloede heeft Hij ons allen gemaakt. Niet de zandhoop, maar de eikestam is dus ons beeld. Alles organisch saamhangend. Saam één leven levend. Een iegelijk dier allen met allen lotgemeen. Eén onverbrekelijke levensgemeenschap.

En gelijk nu, wanneer ge een eikel in den grond legt, al wat ooit aan dien opgegroeiden eik uitbotten of bloeien zal, uit dien eenen eikel komt, en er uit dien eikel niets komen kan, wat er niet oorspronkelijk in was, zoo komt uit Adam al wat mensch is, en moet dus wel oorspronkelijk in Adam zijn geweest, al wat later uit hem opgroeide.

Dit nu ligt het klaarste uitgedrukt in het Werkverbond. „Verbond" toch beduidt dat God de Heere niet met elk van ons afzonderlijk in betrekking staat, maar dat Hij met heel het menschelijk geslacht opeens rekent. Als de Keizer van Duitschland met Nederland iets te verrekenen heeft en b.v. honderd millioen gulden van ons land moet hebben, dan zegt hij niet: „Er zijn 4 millioen Nederlanders. Dit getal op de 100 millioen gedeeld, geeft *f* 25 schuld voor elk", om nu voorts aan elk Nederlander persoonlijk een vordering tot zulk een bedrag thuis te zenden; maar hij eischt die gansche som opeens van onzen Koning; en of ge nu nog niet geboren waart toen Nederland die schuld aanging, dat doet er niets toe; als Nederlander, wanneer ook geboren, zijt ge in uw Koning gerekend en mede-aansprakelijk voor de gevolgen, zoo uw Koning en uw Hoofd die schuld niet kwijt.

En op die wijs moet ge nu ook Adams positie verstaan. Adam is de generale menschenkoning en aller menschen hoofd, en God de Heere die de menschelijke schuld niet op ons, hoofd voor hoofd, maar op ons geslacht in eens verhaalt, acht ons allen in Adam te zijn en rekent voor ons allen alleen met hem. En of we, toen onze menschenkoning weigerde te betalen nu reeds geboren waren of nog niet geboren, dat doet er niet

toe, als menschen tot het menschelijk rijk behoorende, zijn wij in ons hoofd gerekend en mede aansprakelijk voor wat Adam, ons hoofd en onze menschenkoning, tegen God misdeed.

Het verbondskarakter van het Werkverbond is geen vreemde zaak, maar de natuurlijkste zaak ter wereld, die nog dagelijks in elk gezin te verstaan valt. Als toch een winkelier van zeker gezin tien gulden voor geleverd brood moet hebben, dan rekent hij niet uit, hoeveel elk persoon in dat huis wel van dat brood zou gegeten hebben, om nu voorts aan man en vrouw en elk kind een aparte nota te zenden, maar hij eischt de *f* 10 opeens van het hoofd des gezins. En als dat hoofd nu *niet* betaalt; en er komt een proces van; en dat proces verslindt sommen; dan ruïneert door dat niet-betalen het hoofd des gezins niet alleen zich zelven, maar heel zijn huisgezin, met inbegrip van het kind dat pas geboren wierd lang nadat het brood was opgegeten.

Een Werkverbond te leeren is dus niets anders dan strikt vasthouden aan wat elk gezin en elke natie ons gedurig toont en datzelfde nu toe te passen ook op heel de menschheid. Of om het uit te drukken in een vreemden term, het is niets anders dan het *organisch* verband van ons geslacht tot zijn recht laten komen.

Alleen erfsmet of erfzonde te leeren is dus volstrekt onvoldoende. Neen, te verstaan wordt de Heilige Schrift eerst, als ge volmondig toestemt, dat er ook is erf*schuld*. En wel, let hierop, erf*schuld* in echten zin. Immers er zijn er ook die zeggen: „Nu, ja, overal waar zonde is, is ook schuld; dus kleeft er ook erfschuld in uw overgeërfde smet." En dat is ook zoo, maar het zegt niet genoeg, en niet dit is het wat men onder erf*schuld* verstaat. Neen, de erfschuld volgt niet uit de erfzonde, maar omgekeerd de erfzonden uit de erfschuld. Toen Adam viel, viel alle ziel in en met hem, evenals, wanneer een boom omvalt, tegelijk alle bladeren vallen met dien boom. Dit kan niet anders. Wij in Adam in zijnde zondigden dus zelven, toen hij zondigde. Zijn zonde was onze zonde, en de schuld die hij met deze oorspronkelijke zonde of wortelzonde beliep, was dan ook ónze schuld. En het is deze schuld nu, die aan de door Adam en in hem door ons allen begane wortelzonde of moederzonde kleeft, die den naam van erfschuld draagt.

Tusschen alle latere en deze oorspronkelijke paradijszonde moet scherp onderscheiden. Immers gelijk in Adam alle mensch in was, zoo was ook in dezen eerste, oorspronkelijke zonde *aller* zonde in. Later is er nooit meer één enkele oorspronkelijke zonde gekomen en kan zulk een zonde ook niet meer voorkomen. Alle latere zonde is voortzetting van de eerste

zonde; uit die oorspronkelijke zonde voortgekomen; en dus in die oorspronkelijke zonde ingeweest. En dat juist is het ontzettende van Adams zonde, dat hij er *zonde mee schiep als een nieuwe zaak,* dat hij een eerste vonk ontstak, die alles in brand zou zetten.

En daarom nu is er ook een wortelschuld of moederschuld, waar alle andere schuld uit voortkomt, en deze moederschuld kleeft aan de oorspronkelijke moederzonde.

Deze drie hooren dus bijeen: Adam aller menschen vader begiftigd met de oorspronkelijke gerechtigheid. Deze vader aller menschen zondigde de ontzettende moederzonde van alle zonden. En eindelijk door deze moederzonde ontstond en wierd beloopen die organische moederschuld, waaruit alle schuld voortkomt.

Zeggen dat de schuld van Adam niet uw schuld is, en dat Adams zonde niet u aangaat, is dus zoo goed als te zeggen, dat gij buiten Adam om mensch zijt geworden. Want voor allen, die uit Adam zijn, is deze wortelzonde en wortelschuld gemeenschappelijk.

Hiermee is tevens uitgesproken, dat niet God, maar de mensch zelf de auteur van alle menschelijke zonde is.

We zeggen met opzet van alle menschelijke zonde, omdat de Heilige Schrift ons onderwijst, dat er eer de menschelijke zonde ontstond, reeds engelenzonde aanwezig was, en ook de Catechismus wijst er op, dat het ingeven des Duivels den akker van het menschenhart voor het ontvangen van het zaad der zonde heeft opgeploegd.

Nu is wat de Duivel doet geen *menschelijke* zonde, maar *engelen*zonde, want de Duivel is een engel. Een *gevallen* engel, we weten het wel, maar een engel dan toch. Oorspronkelijk niet boos geschapen, maar geschapen in engelenreinheid, en eerst door eigen wilskeus en opstand tegen God alzoo duivelsch geworden.

Dit onderscheid tusschen *menschen*zonde en *engelen*zonde mag niet uit het oog verloren, wil men niet, gelijk velen helaas doen, de schuld van eigen overtreding op den Duivel schuiven. De engelen leefden en leven nog onder een geheel andere wet dan wij. Ze zijn geen lichamelijke wezens, maar louter geesten, bij wie derhalve o. m. van een gebod als het zevende of achtste geen sprake kan zijn. *Menschen*zonde draagt ook een eigen karakter. Uit een zondigen engel kan de zonde nooit in een mensch overglijden, dan doordien de mensch deze zonde op zich ent, en ze daardoor in gewijzigden vorm als menschenzonde in zich laat opkomen. Dit gold voor Adam, en geldt nog voor een iegelijk onzer, en we zullen wèl doen, met er voor ons zelven en voor anderen steeds

nadruk op te leggen, dat er wel Satanische werkingen zijn, maar dat Satan het nooit in ons *doen* kan, en dat *wij zelven* die het doen de personen altoos zijn.

De engelenwereld is een andere wereld dan de onze. Ze heeft een eigen dienst in het heiligdom des Heeren HEEREN, en tot dien dienst nu behoort o. a. ook, dat de Heere ze gebruikt, om, op een voor ons verborgen wijze, in te werken op de menschenwereld. Dit doen ze onder het genadeverbond, „als ze uit worden gezonden om dergenen wil, die de zaligheid beërven zullen," en dit zelfde deden ze reeds in het paradijs. Tegen Rome hebben we dan ook niet, dat haar kerk dezen dienst der engelen erkent, maar enkel dit, dat ze de engelen aanroept. Overmits toch nergens uit blijkt dat de engelen dit hooren en dus overaltegenwoordigheid bezitten, en zulk roepen tot de engelen zoo licht in aanroeping overslaat, doen we naar het woord van den engel zelf die in Pathmos sprak: „Zie dat ge dit niet doet, want ik ben uw mede*dienstknecht*" (Openb. XXII : 9). Maar het bestaan, de werking en inwerking van de engelenwereld op onze menschenwereld wordt daarmee zoo weinig door ons ontkend, dat we op Jezus' getuigenis veeleer vastelijk gelooven „dat onze engelen altoos zien het aangezicht van onzen Vader die in de hemelen is" (Matth. XVIII : 10); en eveneens op het gezag der Heilige Schrift staande houden, dat een engel macht te over bezit, om desnoods een geheel leger van tienduizenden onverschrokken soldaten te verslaan.

Nu schiep God de Heere deze engelenwereld intusschen in één opzicht in gelijkheid aan onze menschenwereld, t. w. dat ze vallen kon. Ware nu ook de engelenwereld één organisch geheel geweest, dan zou deze val dus *heel* de engelenwereld hebben meegesleept, gelijk Adams val heel onze wereld meetrok. Maar dit was niet zoo. Ze vielen groepsgewijs, zóó, dat de ééne groep staan bleef en de andere viel. Doch behalve dit is er nog een veel sterker onderscheid, hierin bestaande, dat de zonde in de engelenwereld *zonder verleiding* ontstond, terwijl ze in de menschenwereld opkwam *door verleiding;* waarmee dan weer samenhangt, dat er voor een gevallen mensch nog een weg van verzoening te ontsluiten viel, maar voor een gevallen engel niet. Een engel die valt wordt opeens een duivel, omdat hij zonder verleiding, uit enkel boos opzet zondigt om te zondigen, uit loutere vijandschap tegen God. De mensch daarentegen, als hij valt, valt onder invloeden van buiten, en is juist daarom ook door invloeden van buiten weer redbaar.

De zaak staat dus zoo, dat de engelenwereld er op aan was gelegd, om in te werken op de menschenwereld; dat deze mogelijkheid van inwerking door hun val in zonde niet voor de kwade engelen teloor ging.

en dat dientengevolge reeds terstond in het Paradijs Satans lokstem vernomen wierd: „Doe als ik en val van God af!"

Toch had dit Adam niet behoeven te beletten om Gode trouw te blijven. Zijn geestelijke gave was rijk en krachtig genoeg om aan deze lokstem weerstand te bieden. Het maakte wel de spanning sterker, den strijd heftiger, de worsteling moeilijker. Maar Adam *kon* bij God en Gode trouw blijven.

En dat hij dit niet deed, maar viel en het Satan tegenover God gewonnen gaf, dit lag niet aan Satan maar aan hem. Er was toen keuze voor hem, en koos hij ten eeuwigen verderve; niet uit zwakheid; maar door *moedwillige ongehoorzaamheid.*

Voor ons een ondoorgrondelijk mysterie. Gelijk de oorsprong van niet eenig ding te verklaren is, zoo ook niet dit eerste ontstaan der wortelzonde in onze menschenwereld; maar dit staat niettemin onomstootelijk vast: Van die zonde was Adams wil de moeder.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Maar van den boom der kennisse des goeds en des kwaads; daarvan zult gij niet eten; want ten dage, als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven.
GEN. 2 : 17.

Omdat God de Heere aller schepselen *Souverein* is, is Hij ook voor alle redelijk geschapen creatuur tevens *Rechter.*

Hadde het den Heere beliefd alleen een stoffelijke en niet tevens een zedelijke wereld in het aanzijn te roepen, zoo zou Hij *geen* rechter zijn. Maar nu het Hem behaagde wél aan een zedelijke wereldorde het aanzijn te geven, nu *moet* Hij tevens als Rechter optreden. Hij kan dit niet laten. Het vloeit rechtstreeks uit zijn verhouding tot die zedelijke wereld voort.

Immers is God de Heere Souverein ook in die zedelijke wereldorde, dan moet wat Hij als „goed" geijkt en gemerkt heeft, ook als „goed" uitkomen en „goed" blijken. En omgekeerd, wat Hij brandmerkte als „kwaad", ook als „kwaad" gedoodverfd zijn in de werkelijkheid. Stel toch dit ware *niet* zoo, dan zou opeens des Heeren souvereine hoogheid omver liggen. Een ander zou Hem dan te sterk en te machtig afzijn. En terwijl Hij bepaald had: „*Alzoo* ligt het tusschen goed en kwaad!" zou een creatuur de hand tegen Hem opheffen en hoonend uitroepen: „Neen, maar alzoo!"

Toch, en hierop dient nu scherp gelet, kon God de Heere niet verhinderen, dat het redelijk creatuur in zijn hart of in zijn daad het goede verwierp en het kwade verkoos. Dat moest vrij gelaten. Niet uit zwakheid noch uit willekeur. Maar omdat het goede iets is dat *gekozen* en *gewild* moet worden, en er noch keus noch vrije wil is, indien het door physieken *dwang* gaat.

Dat ware een soort Mahomedaansch fatalisme, waardoor alle *zedelijk* leven vermoord wierd, en waar onze vaderen steeds met zooveel nadruk tegen ingingen. Een zedelijke wereld *zonder* de mogelijkheid van val in zonde, ware geen „zedelijke" wereld, en om een waarachtige zedelijke wereld in het leven te roepen, *moest* dus aan het creatuur wel de macht gegeven, om in te gaan tegen wat God als „goed" had geijkt en te verkiezen wat God als „kwaad" had gebrandmerkt.

Maar (en hierdoor eerst handhaaft nu zijn Souvereiniteit zich tegenover dit zedelijk-vrije creatuur) als dit creatuur tegen Zijn ijk in koos, dan moest het ook uitkomen, dat het mis ging; schrikkelijk mis; en dat al zulk kiezen tegen God uitliep op onbeschrijfelijke ellende.

En dit nu is het, wat wij de „rechterlijke daad" des Heeren HEEREN noemen. Hij schept zijn creatuur zedelijk; dies vrij; maar misbruikt het die vrijheid tegen het eeuwig goed in, dan *moet* het gevolg ook zijn, dat hij er een eeuwig kwaad mee beloopt, en dat Hij, die over dit eeuwig kwaad te zeggen heeft, nu blijkt dezelfde Souverein te zijn, die te zeggen had over wat kwaad was of goed.

Niet scherp genoeg kan dan ook de vermetelheid doorgestreken, waarmee zeer velen in onze dagen, dit als Rechter zitten in den Heere onzen God feitelijk wegcijferen. Om „recht" geven deze lieden in het gemeen weinig. Ze hebben van de pantheïstische philosofen geleerd, dat recht slechts een *lagere* vorm van zedelijkheid is, en durven nu beweren, dat het op de rechtvaardigmaking minder aankomt, als zij maar tot heiligmaking geraken. En ze zien niet in, hoe ze door zoo ongerijmd zeggen in steeds wijder kring ook het karakter van het heilige onzeker maken. Want natuurlijk, als het recht valt, dan valt ook de rechte scheidslijn, die wat heilig en wat onheilig is, uiteenhoudt.

Onze Catechismus doet uit dien hoofde goed, met rondweg de hier alles afdoende vraag te stellen: *Wil God zulk een ongehoorzaamheid en afval ongestraft laten?* en antwoordt hierop zoo beslist mogelijk: *Neen Hij, geenszins!* Een kort, snijdend bescheid, dat dan nader in dezer voege wordt toegelicht: „Maar hij vertoornt zich schriklijk beide over de aangeboren en werkelijke zonden en wil die door een rechtvaardig oordeel tijdelijk en eeuwiglijk straffen." Immers het ontzettende woord duldt

geen afdingen. Niets minder dan *vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der Wet, dat hij dat doe!*

Niet Rechter zijn, ware de zedelijke wereld prijsgeven; in de zedelijke wereldorde niet de opperheerschappij handhaven; en dus feitelijk de zedelijke levenssfeer in schriklijke onzedelijkheid zichzelf laten vernietigen. En daarom met *wel* Rechter te zijn handhaaft de Heere niet slechts iets voor zichzelven, maar ook, en niet minder voor ons *zedelijk* karakter. Met een God die niet als Rechter zat, zonk het menschelijk creatuur opeens naar dierlijken stand.

Op elk terrein waarop onderscheid bestaat tusschen twee tegenover elkaar staande dingen, komt dit „rechter zijn" dan ook feitelijk vanzelf op. Leugen staat nu eenmaal tegenover waarheid, en daarom kunt ge niet hooren van iets, dat ge weet leugen te zijn, of ook gij wordt rechter in uw hart en zegt bij uzelven: „Die man liegt." Schoon staat tegenover leelijk, en daarom kunt gij geen helderen starrenhemel aanzien zonder te oordeelen: „Dit is prachtig." En ge kunt evenmin een liederlijke dronkaardstronie aanzien, zonder te oordeelen: „Dat is afschuwelijk." Dat rechterlijk oordeelen doen we vanzelf, en zoodra er nu maar macht bij komt, geven we aan dit oordeel gevolg.

Is dit nu reeds zoo bij ons zondige menschen, wier besef zoo zwak, en wier oordeel zoo wrak en wier macht zoo nietig is, hoe ontzettend veel doordringender moet dan wel niet de onmiddellijkheid zijn, waarmee de heilige Heere, als met den polsslag van zijn eigen leven, deze inbreuk op het goede en edele en fijne en heilige en ware voelt, en hoe onwederstandelijk niet de alles voor zich uit stuwende Almachtigheid, waarmee Hij tegen dit kwaad ingaat en niet rust eer het doorboord is in het pit van zijn onheilige kern!

Lijdelijk aanzien; het laten geworden; en het laten uitzieken, is alzoo volstrekt onmogelijk. God *moet* Rechter zijn. Hij kan niet anders, dewijl Hij God is.

Hieruit nu ontstaat *de schuld,* en uit die schuld ontspringt *de straf.*

Schuld, in goeden zin, ontstaat niet eerst door de zonde. Ook vóór den val in zonde was het Adams schuld aan God, dat hij *heel* zijn aanzijn in teedere *liefde* aan zijn God zou wijden. Dit was hij aan zijn God *schuldig.* En als hij deze *schuld* nu maar gekweten had, zou alles wel zijn geweest. En eerst door dit niet kwijten van zijn schuld aan God wierd Adam, en elk mensch in en door hem, voor God in kwaden zin *schuldig.*

Dat ik iemand iets betalen moet, is op zichzelf volstrekt niet iets

kwaads; zoo ik het dan ook maar betaal; en eerst door het niet betalen van een schuld die op mij rust, wordt die schuld mij zonde.

Men zie dus wel in, dat schuld op zich zelf niets uitdrukt dan de dure verplichting van een iegelijk mensch en zijn volstrekte gehoudenheid, om met heel zijn ziele en al zijn kracht in geestelijken zin heel Gods Wet na te komen.

Dit stond niet aan 's menschen believen, want daar schiep God hem voor; op dat beding schiep God hem; en in dat scheppen had God alles over u te zeggen. Ge ontstond naar en door zijn wil.

Men mag dus nooit zeggen, dat het al wel is, zoo de mensch er allengs toe komt, om Gods Wet te volbrengen; dat de Heere den wil voor de daad kan nemen; dat een mensch maar streven en pogen moet om verder te komen; en dat reeds een aanvankelijk begin van Wetsvolbrenging Gode lief moest zijn. Want dit alles zou wel doorgaan, zoo de mensch door zich zelf geschapen ware en nu zichzelven aan God gaf. Maar dit is zoo niet. God schiep u, en schiep u om u geheel, in alles en eeniglijk tot zijn dienst te hebben; en Hij schiep u zóó dat dit kon.

Schuldig aan God is de mensch dus, om van zijn eersten ademtocht en eersten polsslag af, en voorts aldoor, en tot in alle eeuwigheid, in elke levensritseling en elke levensuiting, 't zij in gedachten, woorden of werken, volkomenlijk en zonder eenig verzuim of gebrek of tekortkomen, te beantwoorden aan dit hoogste zedelijk ideaal, dat Hij, de Heere als Souverein ook van zijn zedelijke wereldorde, zoo voor u als voor alle redelijk schepsel gesteld heeft.

En nu wordt dit niet aan u overgelaten, maar God neemt waar, of dit er alzoo en altoos bij u toe komt. En zoo er dit bij u *niet* toe komt, niet in *alles* en in *elk* opzicht er *volkomenlijk* toe komt, dan voelt Hij dit diep en tot in den wortel van zijn Wezen met al de heilige en oneindige fijne aandoenlijkheid van zijn goddelijke Natuur, en alzoo constateert Hij als Rechter *uw schuld.*

Het beeld van betalen, dat onze ouden hierbij veel bezigden, is dan ook volkomen juist, voor ieder verstaanbaar, en behoeft volstrekt niet, als te stoffelijk, om zedelijke waardemeter te zijn, afgeschaft.

Ook de aardsche rechter kent de boete, en de boete is niets anders, dan een waardemeter van een zedelijk vergrijp in geldswaarde. En nu stemmen we wel volkomenlijk toe, dat onze schuld voor God zelfs in geen oneindig groot van millioenen is uit te drukken, maar dat bedoelden onze ouden dan ook niet als ze van „betalen" spraken. Ze bezigden dan eenvoudig een derde van vergelijking, en bedoelden, dat, gelijk alle schuld onder menschen in geld omzetbaar is en in den eisch tot betaling

haar klem heeft, dat zoo ook tusschen God en den mensch een verhouding van *noodzaak* bestaat, waarin aan God iets van den mensch toekomt, wat de mensch op geen manier aan zijn God mag onthouden.

„Gevolgen der zonde" is de meest algemeene naam, waarin men de werkingen van den goddelijken toorn pleegt saam te vatten, en de eerste ondervinding hiervan doen we op, in de wroeging en de zelfaanklacht van ons hart, als God ons in onze conscientie *merken* laat *dat Hij tegen ons toornt.* En reeds dit maakt inwendig zoo onbeschrijflijk ongelukkig. Hoe vaak dreef het de Kaïns niet tot zelfmoord uit?

Maar hierbij blijft het niet, want een onnoemlijk schriklijk gevolg van de zonde is voorts *dat zonde zonde teelt.* Gelijk gij het niet in uw macht hebt in een buskruitmagazijn één enkele kist in brand te steken, maar de eerste vonk terstond het vuur van zelf loopen doet en *alles* in woeste vernieling stuk doet springen, zoo ook is het in uw hart. Alle zonde is als vuur, en geen mensch heeft de gevolgen van zijn zonde in zijn macht. Zonde eens gepleegd geeft een hebbelijkheid, zet zich af in de neigingen van ons wezen, geeft zelfs op onze zenuwen en ons hersenvlies iets onnaspeurbaars, waardoor ze ons telkens prikkelen; en zoo wandelen we dan in de vlam en spranken die we zelf ontstoken hebben.

Dit is ook een ijselijkheid, maar het is zoo. De dronkaard weet het, en de wellusteling weet het, en de leugenaar weet het, en de dief weet het, en de driftkop weet het. Een zonde blijft nooit alleen.

Zeg dus nooit, dat de zonde alleen maar „gemis of ontstentenis van oorspronkelijke gerechtigheid" is, gelijk Melanchton en vele Lutherschen, en op hun voetspoor thans ook onderscheiden Neo-Kohlbruggianen leeren. Dat is ze *niet.* Wel is ze geen stof of kleefsel of toonbare kiem of baccil. Ze kan niets positiefs zijn. Dan immers had God ze moeten scheppen, of wij zouden scheppers in eigenlijken zin naast God zijn. Maar daarom is ze volstrekt nog niet een bloote ontstentenis. Neen, de zonde grijpt onze natuurlijke krachten aan, en die „krachten" kan ze wel niet dooden, maar die poogt ze om te zetten in richting, en op die wijs misbruikt ze dan wat God aan den mensch gaf om Hem te dienen, ten einde hij alsnu *tegen God in* woelen en strijden zou.

En dat is Gods bestel zoo.

De mensch moet het maar weten. Hij *kon* bij zijn God blijven. Hij *moest* bij zijn God blijven. Er was niet één enkele oorzaak, waarom Hij *niet* bij zijn God zou blijven. Maar bleef hij niet en viel hij af, dan zou de vonk ook in hem voortgloeien. Uit zonde zou altoos zonde komen, tot hij er zelf bang van wierd. Dit komt van den vloek, waaraan de meesten

thans zeggen ontwassen te zijn, en dien ze met hun „goede voornemens" en met hun „edelaardig streven" bannen willen, maar God die rechtvaardig is, blaast in hun edelaardigheid, en bedekt met die voornemens en strevingen, gelijk onze ouden zeiden, niet hun vloek, maar de hel.

Zoo gaat de schuld dus door. Het is een oploopende reeks. Er is geen stuiten aan. En het wordt alles één schuld, een ontzettende schuld, waaronder de mensch bedolven raakt.

Schuld niet enkel voor zijn *werkelijke*, maar evenzoo voor zijn *aangeboren* zonde. Ge zijt met heel de menschheid uit éénen bloede, en ge staat dus aansprakelijk, o, let hier toch wel op, volstrekt niet alleen voor wat gij zelf zondigt, maar evenzeer aansprakelijk voor de *gemeenschappelijke* zonden van heel uw geslacht. God stelt zijn eisch niet alleen aan elk persoon persoonlijk, maar Hij heeft buitendien nog een machtigen levenseisch aan heel uw geslacht als één genomen. En die laatste schuld rust op allen saam, en dus ook op u. o, Als Christus alleen maar een verzoening ware voor onze (persoonlijke) zonden, waar zouden we blijven?

Maar, God zij lof, Hij is niet alleen een verzoening voor onze (persoonlijke) zonden, maar ook voor de ons gemeenschappelijke zonden met de geheele wereld.

Ook een kind in de wieg dat zoo wegsterft, gaat dus niet vrij uit, maar ligt evenzoo in de schuld, en wordt evengoed alleen behouden door genade.

Erger nog, ook wat uw gezin zondigt, ook wat uw geslacht, ook wat uw land, ook wat uw kerk zondigt, dat gaat *allen* en dus ook u aan.

Zoo omringt u de schuld van alle zijden. Ze nijpt u de keel dicht. Ze doet u den levensadem in de longen terugkrimpen. Er is geen ontkomen.

En dan komen nog pas onze *werkelijke* zonden, en wacht u ook hierbij, lezer, voor misverstand. Want zie, daarover hoorende, denken vele menschen: „o, of ik nu al zonde in mijn hart uitdacht en voorhad, als ik het maar niet *deed*, dan wordt dat toch geen *werkelijke* zonde!" Maar dit is geheel valsch geredeneerd. Onder werkelijke zonde wordt *alle* zonde bedoeld, door u persoonlijk begaan, geheel daargelaten, of ge die zonde begingt op uw kantoor, op straat, in huis, of dieper nog in uw verbeelding, in uw overleggingen, met uw tong of met uw hart. Ja, „werkelijke" zonden zijn zelfs tal van onnoembare zonden, waaraan gij nooit dacht, en die ge dagelijks zonder de minste aanklacht van

uw conscientie herhaalt. En dat in tweeërlei opzicht: vooreerst doordien er zooveel dingen zijn, waar gij geen zonden in ziet, en die gij acht dat er wel door kunnen, en die God toch zonde noemt. En ten tweede, al de breede reeks van zonden door *onderlating*, als er allerlei was wat uw hart en tong en hoofd en hand had *moeten* doen, en ge deedt het *niet*.

En aan dit alles nu kleeft *schuld*. Want zonde zonder schuld is er niet, ook niet in het allergeringste. Dit gaat zelfs bij een kind van God door. Want wel mag een kind van God zeggen, dat al zijn zonden verzoend zijn, en het is onwaar wat Rome beweert en velen gedachteloos nazeggen, dat ook een kind van God *nog wel straf zou lijden*. Zulk zeggen richt de aflaat weer op, en is volstrekt ondragelijk. Een verzoend persoon kan geen *straf* meer lijden. Zoo min nu als eeuwig. Alle lijden voor hem is beproeving of kastijding. Maar, en dit vergeet men vaak, daarom kleeft ook aan *zijn* zonde nog wel terdege *schuld*. Onze ouden noemden dat „schuld die stikt," omdat ze niet uit kan werken. Dat belet de Immanuël haar. Maar schuld is ze niettemin. Vandaar dan de zelfaanklacht, en vandaar dan tevens dat een kind van God in zijn lijden zoo vaak buiten het geloof raakt en zijn lijden weer als straf gaat voelen.

Die *schuld*, die aan alle zonde kleeft, is zelfs zoo doordringend en onuitwischbaar, dat reeds ééne kleine zonde door haar inklevende schuld *heel* een leven van heiligheid ontmunten zou.

Denk u, wat niet kan, we weten het wel, maar stel het eens; en denk u iemand die zeventig jaren oud geworden, al de dagen zijns levens in volkomen zuiverheid en onzondigheid had gewandeld, maar één enkele maal één kleine leugen had gezegd, — en die ondenkbaar vrome man zou door die ééne leugen toch voor eeuwig gemoord liggen.

„Die al de wet volbrengt, maar struikelt in één gebod, is schuldig aan alle geboden." „Vervloekt is wie niet blijft in *al* wat de wet vraagt!"

Hecht dan ook niet te zeer aan het verschil tusschen „groote" en „kleine" zonden. Want ongetwijfeld bestaat dat verschil. Judas die Jezus verraadt en Petrus die hem verloochent, zondigen beiden, maar niet even zwaar. Zoo is ook nu nog moord erger dan diefstal, echtbreuk gruwelijker dan wellustzonden buiten echt. En de Heilige Schrift leert ons dan ook duidelijk, en het lot der volken toont ons, dat de „rechtvaardige Rechter", gelijk de Catechismus zegt, „een *rechtvaardig*" oordeel zal vellen, toemetende schrikkelijker straf bij meerdere schriklijkheid van zonde.

Maar zoo iemand denken ging: „Nu, dan zal mijn lot nog altoos draaglijk genoeg zijn. Ik doodde niet en stal niet en brak geen echt. Onberispelijk is mijn wandel. En al mijn zonden zijn zoo van die kleine zondetjes!", — wete zulk een dan wel, dat de *lichtste* straf voor de *minste* zonde, áltoos begint met een geworpen te worden in de buitenste duisternis, en dat het zwaardere wat er voor erger zondaren bijkomt, altoos van dat naamlooze af rekent. [1])

DERDE HOOFDSTUK.

Maar van den boom der kennisse des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten; want ten dage, als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven.
GEN. 2 : 17.

Omdat God de Heere *Souverein* in *heel* zijn schepping en dus ook in zijn *zedelijke* schepping is, *moet* Hij als *Rechter* over alle schending van zijn wet zitten; door *straf* de schending van die Wet wreken; en omdat die Wet wet van den Souverein van hemel en aarde is, die wrake doorzetten tot in des overtreders *dood.*

„Gratie" in den aardschen zin kan deze rechterlijke daad des Heeren niet voorkomen noch te niete doen. Want wel pleegt een koning *op aarde* recht van gratie te bezitten, maar dit recht vindt zijn oorsprong in het gebrekkige van onze aardsche rechtsbedeeling. Er zijn gevallen, dat er naar stipt recht veroordeeld moet, en dat toch ieder weet, hoe deze veroordeeling in geen verhouding staat tot de wezenlijke schuld. Gratie

---

[1]) Een getrouw lezer maakt de zeer juiste opmerking, dat in ons voorlaatste artikel ten onrechte gezegd wierd, dat de natuur van een nieuw ontvangen mensch door zijn ouders verdorven *wierd.* Bedoeld was, dat de overdracht der onreine natuur van elk kind door zijn ouders plaats heeft; en dit zou juister uitgedrukt zijn, zoo we geschreven hadden: „dat zijn natuur verdorven uit zijn ouders *voortkwam.*" God de Heere schiep de ziel rein en onzondig, maar om onzen val en schuld in Adam, kan deze ziel niet anders dan in onreine natuur uit onze ouders voortkomen. Daarentegen is het niet juist, dat eerst van de erfschuld en daarna eerst van de erfzonde had moeten gehandeld worden. Wie een Catechismus uitlegt is niet vrij, maar moet de orde van den Catechismus volgen, en in den Catechismus nu wordt in de Vragen 7 en 8 over de erfzonde, eerst in de Vragen 9 en 10 over de erfschuld gehandeld. Men lette hierop, wijl velen ten onrechte deze orde omkeeren. Wie buiten den Catechismus spreekt, is allicht helderder zoo hij de genetische orde volgt, maar onze Catechismus doet dit nu eenmaal niet.

nu, goed toegepast, moet nooit daad van willekeur, maar steeds correctief van het gebrekkige in de menschelijke rechtspraak zijn. Bij den Heere onzen God kan van „gratie" in zulk een zin dus nimmer sprake zijn. Deze goddelijke Rechter vergist zich nooit. Wel is in Hem de fontein van een hoogere gratie, maar daarvan kan eerst later gesproken. Vast moet eerst staan, dat er aan de rechtspraak van dezen Rechter geen verwrikken is. Het woord van Pilatus: „Wat ik geschreven heb, dat heb ik geschreven", in hem zoo overmoedig en dies bijna baldadig, is, overgebracht op den Rechter van hemel en aarde, slechts de volkomen juiste uitdrukking voor de onaantastbaarheid van het door Hem gevelde vonnis.

Als dan ook de vrager in den Catechismus de vraag opwerpt, of God dan niet evenals een koning, door het verleenen van gratie, de schrikkelijke uitwerking van het vonnis voorkomen kon, dan antwoordt de belijder in Antwoord 11: *God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig; daarom zoo eischt zijne gerechtigheid dat de zonde, welke tegen de allerhoogste majesteit Gods gedaan is, ook met de hoogste, dat is met de eeuwige straffe aan lichaam en ziel gestraft worde.*

Het zeggen: „God is wel barmhartig" wijst er op, dat straks de gratie van dezen Koning op nog heel andere wijze de ziel zal verrukken, dan de gratie door een vorst op aarde verleend; doch het vasthouden aan de betuiging: „Maar Hij is ook rechtvaardig", toont, dat deze hemelsche gratie het vonnis van den Rechter niet omverwerpen maar juist bevestigen zal.

Dit diepe mysterie der hemelsche gratie ruste daarom tot we aan „des menschen verlossing" toekomen. Thans moet nog altoos „van des menschen ellende" gehandeld, en deze menschelijke ellende komt nu juist daardoor eerst recht sterk uit, dat ten slotte *alle* uitweg hem wordt afgesneden en de straf nooit òf zoo hoog òf zoo langdurig kan gedacht, worden, of de straf die deze hemelsche Rechter eischt, gaat dit alles *nog* zeer verre te boven. Een schepsel dat in de zonde viel, wordt door het recht van deze Vierschaar voortgedreven, tot zijn weg doodloopt en hij zich het schuldig hoofd stuk stoot op den onoverklimbaren muur van 's Heeren onvermurwbare en onaantastbare en onverwrikbare gerechtigheid.

Deze ellende nu ligt uitgedrukt in het ééne schriklijke woord van den „Dood".

Toen de pas geschapen mensch nog in eere stond, sprak de Heere tot hem: „Ten dage als ge valt, *zult ge den dood sterven!*" Meer niet. Maar in dat ééne zeggen: „zult gij den dood sterven", lag dan ook al

de ontzettendheid van tijdelijke ellende en eeuwige rampzaligheid in. Er behoeft niets bij gevoegd. In het ééne doodvonnis ligt het al en voor eeuwig besloten. God de Heere had op de overtreding van zijn wet den dood gesteld, en toen nu de mensch desniettemin die wet niet hield, heeft de Rechter van hemel en aarde hem dan ook ter dood veroordeeld.

Zijn zonde was „tegen de hoogste majesteit Gods" of gelijk wij meestal zeggen, tegen de Souvereiniteit van den Heere HEERE bedreven, en daarom kon er ook geen mindere dan de hoogste straf op staan, een straf op ziel én lichaam afgaande en doorgaande voor eeuwig.

Dit woord „Dood" is een ontzettend woord, en toch wordt het in den regel niet ter helfte van zijn diepte doorzien en verstaan. Als Adam toch zondigt, en desniettemin nog honderden van jaren leven blijft, vraagt de nieuwsgierigheid onwillekeurig, of God de Heere zijn dreiging dan verzacht had of de uitvoering er van uitgesteld, want dat er gezegd was: „*Ten dage* dat ge er van eet, zult ge den dood sterven", en dat dit niet uitkomt, als hij toch nog jaren leven kon. Maar zoo oppervlakkig vragen komt alleen op in den onnadenkende. Want wie nadenkt, en Adam na zijn val op de gevloekte aarde in het zweet zijns aanschijns sloven ziet om zijn brood, en hem goed in het matte oog tuurt, die weet het wel beter, neen die Adam *leefde* niet meer. Van de ure zelve van zijn zonde was de dood over hem gekomen.

Wat toch is de „Dood"?

Is de „Dood" niets dan een ontslapen als ons aardsch aanzijn uit is? o, Gewisselijk ook dat is *een stukske* van den Dood, maar toch is het op verre na *de geheele* Dood niet. „Dood" staat tegenover „Leven". En leven is die wonderbare verbinding die God als Schepper bezigt, om twee dingen saam te houden. Ge hebt een ziel en een lichaam. Die beide staan tegen elkaar over. Van geestelijke natuur uw ziel, van stoffelijken aard uw lichaam. Het zichtbare en het onzichtbare in u in één persoon. Maar juist omdat deze twee een tegenstelling vormen, moeten ze nu in het Scheppingswerk van uw persoon, tot een geheel vereenigd. Eerst schiep God Adams lichaam; toen in dat lichaam de ziel; en eerst toen nu die beide, dat lichaam en die ziel op een voor ons geheel onbegrijpelijke wijze vereenigd waren, eerst toen was er, gelijk de Schrift zegt, een *levend* mensch. En gelijk alzoo het aardsche leven in een mensch ontstaat door de wondere *saambinding* van zijn ziel en zijn lichaam, zoo nu is ook zijn aardsche dood niets anders dan de *scheiding* van zijn ziel en van zijn lichaam. Beide, leven en dood staan hierin vlak tegen elkaar

over. Het leven ontstaat uit de saamvoeging, de dood door de scheiding van wat saamgevoegd was.

Tot in het lichaam zelf gaat dit door. Immers ook in het eene lichaam zijn allerlei onderscheidene deelen. Er zijn zenuwen en spieren, er is bloed, er is een huid, er is een beengestel. En zoolang er nu leven is zijn al deze deelen organisch saamgevoegd. Maar zóó komt de dood niet of deze alle loopen van elkaar weg, en het lijk gaat over tot ontbinding; een ontbinding die niet kan rusten, eer alles uiteengenomen en gescheiden is, en er ten slotte niets dan het bleeke, vale skelet overblijft.

Houdt dit dus wel vast: Het leven is in de *saamvoeging* en de dood ontstaat door de *losmaking* van dien eens gelegden band. Zoo noemen we iemand maatschappelijk dood, als de maatschappij allen band met hem afsnijdt. „Die man is voor mij dood", beduidt, dat ik elken band met hem heb afgebroken. Een „dood boek" noemen we een boek dat niet in rapport met het lezend publiek kan komen. Kortom, „dood" is het bange begrip voor alle ontbinding van die wondere levensbanden, die in ons lichaam, tusschen ons lichaam en onze ziel, en tusschen ons en de maatschappij door onzen Schepper gelegd zijn.

Maar juist daarom kunnen we hierbij dan ook niet blijven staan, en moet veeleer doorgedrongen tot dien diepsten levensgrond, die niet ons lichaam aan onze ziel, maar onze ziel aan God den Heere zelf bindt. Eerst door dien hoogsten band ontstond het hoogste leven. In zijn ziel bond God de Heere den mensch aan Zich zelven. Eerst door dien band, die zijn ziel aan God bond, stond hij in zijn oorspronkelijke gerechtigheid en wijsheid. Die band was zijn eigenlijke leven, en van dien band hing alle overige band in zijn wezen af. Hij hing aan zijn God en was met zijn God vereenigd in zijne ziel. Aan die ziel hing zijn lichaam door een band, dien het God beliefd had tusschen ziel en lichaam te leggen. In dat lichaam lagen door Goddelijk bestel al de banden van zijn aardsche leven. En door ziel en lichaam beide stond hij in levende betrekking tot de wereld om zich heen, die der engelen ingesloten.

Zoo vol was dus zijn leven. Eerst een leven in en met zijn God. Daarop rustend zijn persoonlijk leven door den band van ziel en lichaam. Daar weer op rustend zijn lichamelijk leven door de organische banden van geheel zijn gestel. En door middel van die ziel en dat lichaam een leven met de wereld om hem in de menschelijke en geestelijke maatschappij.

Zoolang dit leven nu leeft, trekt en werkt dus de band aan zijn God; werkt zuiver de band van ziel en lichaam; werkt in dat lichaam ongestoord de physische levensband; en werkt naar buiten in zuivere ongestoorde harmonie zijn band met de wereld.

Maar ook als er een macht komt, die deze velerlei banden losmaakt of afsnijdt, dan komt op allerlei manier de dood. De dood tusschen hem en de wereld. De dood in de ontbinding van zijn lijk. De dood in de scheiding van ziel en lichaam. En onder dat alles en als grond van dat alles het schrikkelijkste van den dood, de dood tusschen hem en zijn God, als de geestelijke band tusschen zijn ziel en dat eeuwige Wezen ophoudt te werken.

Als God de Heere dus zegt: „Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven", beteekent dit niet, dat op dienzelfden dag deze velerlei dood opeens en tegelijk over hem komen zal, maar dit, dat de wortel van allen dood dan terstond in hem openbaar zal worden, door de losmaking van den band, dien hij geestelijk met zijn God had. Zóó zondigt Adam niet, of in dat eigen oogenblik snijdt hij door die zonde zelve dien geestelijken levensband met zijn God door, en dientengevolge valt hij. En zoo was de dood dan in hem. Niet een figuurlijke, niet een mindere dood, maar de wezenlijke dood, waar alle overige dood slechts het verzwakte gevolg van is, de geestelijke dood die inschoof tusschen hem en zijn heiligen Heere.

Eens en voorgoed dient dus gebroken met het valsche begrip, alsof de dood hierin bestond dat iets verging en vernietigd werd. Oppervlakkig bezien schijnt het wel alsof een bloem die verwelkt, vergaat; maar beter onderzoek heeft toch de waarheid aan het licht gebracht, dat al die deeltjes, waaruit die bloem bestond, blijven voortbestaan en slechts overgaan in andere verbindingen en in anderen toestand. Maar die leugen van dit vergaan, die op stoffelijk gebied er nu uit is, raapten thans sommigen onzer godgeleerden weer op, om ze in de eeuwigheid in te dragen, en dorstten zeggen, dat de niet-gezaligden, na den oordeelsdag door God eenvoudig vernietigd worden, zoodat ze niet meer bestaan.

Vooral in Engeland en in Frankrijk heeft deze valsche leer, die men noemt „de leer van de conditioneele onsterfelijkheid" ook onder Christenen ingang gevonden, en ook ten onzent hebben enkele ethische godgeleerden haar aanbevolen. Ze trachten daardoor te ontkomen aan de ontzettendheid van een eeuwige rampzaligheid, en achten het meer overeenkomstig met de hoogheid van 's Heeren Wezen, om aan het bestaan zelf van zulke onbekeerlijken een eind te maken, dan dat ze eeuwig in hun smarte zouden kwijnen.

Onze Catechismus snijdt, gelijk men ziet, dezen uitweg af. Juist omdat de zonde zonde en misdaad tegen de Hoogste Majesteit is, moet haar straf een eeuwige rampzaligheid zijn. Nu is vernietigd worden geen straf, maar het opheffen van alle straf. Wie verging en ophield te bestaan,

ondergaat geen straf meer. De verkondigers van deze nieuwe leer hebben dus geen hooger, maar juist kleiner gedachten van den Heere onzen God.

Zij verkleinen zijn Majesteit. Zij verkleinen de schuld van het schenden van zijn Majesteit. En brengen eigenlijk dezelfde onheilige theorie op Gods rechtsbedeeling over, die de zelfmoordenaar volgt, als hij denkt: met een zelfmoord ben ik er uit.

Doch bovendien, deze geheele voorstelling is ongerijmd, en gaat uit van een geheel valsch begrip van den dood. „Dood" is nooit „vergaan" en is nooit „vernietigd worden". Dood is altoos als de levensband ophield te werken. Sterven is het langzame losgaan van dien band. Maar als nu die band los is, dan is er niet *niets,* maar dan begint er integendeel een geheel andere werking, en juist in die andere werking komt dan het afschuwelijke en rampzalige van den dood uit.

Als de dood den band, die ziel en lichaam bond, doorsnijdt, dan valt het lichaam niet weg, en het verdwijnt niet, maar het wordt een lijk, en in dat lijk is niet de werkeloosheid van een marmeren beeld of wassen pop, maar in dat lijk begint aanstonds een geheel andere werking, die de gassen ontbindt, de vochten scheidt, de vezelen loswoelt, en alles van binnen laat opwerken naar buiten. Deze werking noemen wij de ontbinding van het lijk, en in haar eerst is al de afschuwelijkheid van den tijdelijken dood.

En zoo nu ook is het met den dieperen wortel van den dood in ons wezen. Snijdt de zonde in onzen geestelijken dood onzen levensband met het eeuwige Wezen door, dan is onze ziel daarom niet weg en ze verdwijnt niet, maar ze wordt boos. En in die booze ziel is niet de stilstand van het beeld, maar ontwikkelt zich een zeer krachtige werking van alle hartstochten, en deze brengen dan ons zedelijk bederf. Dit is de worm die nooit sterft en de vonk die nooit wordt uitgebluscht. En hierin nu eerst komt onze afschuwelijkheid uit. Eerst, zoolang we nog op aarde zijn, beteugeld door de gemeene genade, maar in de eeuwigheid der hel eens op ongetemde wijze. En dit nu, in verband met de omringende hel, is dan de eeuwige rampzaligheid.

De dood werkt alzoo in alle krankheden en zwakheden des lichaams, in alle verderf en bederf om ons heen, en in alle innerlijke verstoring en ontwrichting van onzen geest in ons. Alle ellende, alle rouw, alle bange angst en zielverterend verdriet, dat op aarde geleden wordt, het is alles één trekken van dien éénen zelfden dood, die door éénen mensch in de wereld is gekomen en tot alle menschen is doorgegaan. Van deze werking van den dood is wat wij het „aardsche sterven" noemen slechts

ééne der vele uitingen. Als een paalworm jarenlang den paal doorwroet heeft, valt eindelijk het brokstuk er af. En zoo is ook dit aardsche sterven slechts één phase in de schrikkelijke doodswerking. Maar in dit sterven eindigt ze niet. Neen, ze gaat door en voort. Eindeloos indringend tot in het diepste der eeuwigheden. Altoos scheidend, altoos innerlijk verdeelend en uiteenrukkend, altoos de harmonie vervangend door steeds schriller wanklanken, en altoos zich voleindigend in een helsche ontbinding, waarvan de ontbinding van een lijk slechts de flauwe afschaduwing biedt.

En dit is gerechtigheid.

Ge zijt ziel en lichaam; ge zondigt met ziel en lichaam; dus moet ge ook met ziel en lichaam den vreeslijken vloek der zonde ervaren; en scheidt ge uit dit leven, zonder het tegengif tegen dien dood, dat God u in het geloof bood, te willen drinken, welnu, dan eischt 's Heeren majesteit ook dat er in alle eeuwigheid nooit een plek voor u zijn zal, waarvan ge zoudt kunnen zeggen: „Ik heb God gehoond, en toch sta ik hier veilig."

Dan had de Heere zijn Majesteit niet. Dan hield Hij op Souverein te wezen. Dan was de eeuwigheid niet meer Zijns, maar voor u.

En daarom er mag op het ontzettende van dezen ernst niets afgedongen, over heel uw wezen naar ziel en lichaam, voor nu en voor eeuwig gaat het; niet alsof Hij niet een God vol van gratie en erbarming ware, maar omdat ook het gebouw van zijn ontfermingen alleen op den grondslag van het ongeschonden recht rijzen kon.

En toch hoe ontzettend de dood ook zij, een positieve macht op zich zelve is hij niet. Hij is dat evenmin als de zonde. Als een lichaam lijk wordt en overgaat tot ontbinding, komt er geen nieuwe vernielende positieve macht van buiten, maar het zijn dezelfde krachten, die, zoolang de persoon leefde, goed werkten, maar die nu verkeerd werken, en daardoor vernielen. En zoo dan nu is het ook met de zonde, en ook met den dood. Wat men in de rekenkunde door *minus* en *plus* pleegt uit te drukken, geeft ons hier eenig denkbeeld van. Stel die engel die Satan wierd had 100 talenten ontvangen, dan sloeg zijn verderf ook het diepst in, en de ± 100 slaan bij hem in — 100 om. En zoo ook onder menschen, hadt gij gaven des levens ontvangen die we door het cijfer ± 12 kunnen voorstellen, dan zal uw verderf ook niet rusten eer het even diep, d. i. tot — 12 doordrong. Alle zonde, en alle doodswerking is misbruikte en in haar tegendeel omgezette werking van wat God in u schiep.

Vandaar dan ook het gestadig proces, dat hierin is.

De krachten die ten leven gaan, zijn niet opeens tot den vollen wasdom gerijpt. Het gaat van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.

En zoo ook is de rampzaligheid niet opeens voleind, en gaat het ook hier van diepte in al dieper verderf zinkende, als van des duivels drang.

Vandaar dat Adam, na zijn val, met den dood in zich, nog voortleeft.

Zoo ziet men ook een eikeboom, dien men afzaagde van zijn wortel, nog daags daarna frischheid in het blad vertoonen.

En dan denkt het kind van den houthakker dat die boom nog leeft, ómdat hij nog levend blad vertoont.

Maar de houthakker weet beter.

De levensband met den wortel is afgesneden.

En hierin lag voor den stam de dood.

HET TWEEDE DEEL.

Van des menschen verlossinge.

ZONDAGSAFDEELING V.

Vraag 12. Aangezien wij dan naar het rechtvaardig oordeel Gods tijdelijke en eeuwige straffe verdiend hebben, is er eenig middel, waardoor wij deze straffe ontgaan mochten en wederom tot genade komen?

Antwoord. God wil dat zijner gerechtigheid genoeg geschiede; daarom moeten wij aan haar òf door ons zelven, òf door eenen anderen volkomenlijk betalen.

Vraag 13. Maar kunnen wij door ons zelven betalen?

Antwoord. In geenerlei wijze, maar wij maken ook de schuld nog dagelijks meerder.

Vraag 14. Kan ook ergens een bloot schepsel gevonden worden, dat voor ons betale?

Antwoord. Neen, want ten eerste wil God aan geen ander schepsel de schuld straffen, die de mensch gemaakt heeft; ten andere zoo kan ook geen bloot schepsel den last des eeuwigen toorns Gods tegen de zonde dragen en anderen daarvan verlossen.

Vraag 15. Wat moeten wij dan voor eenen Middelaar en Verlosser zoeken?

Antwoord. Eenen zulken, die een waarachtig en rechtvaardig mensch zij, en nochtans ook sterker dan alle schepselen, dat is, die ook waarachtig God zij.

EERSTE HOOFDSTUK.

Is er dan bij Hem een gezant, een uitlegger, één uit duizend, om den mensch zijnen rechten plicht te verkondigen, zoo zal Hij hem genadig zijn, en zeggen: Verlos hem, dat hij in het verderf niet nederdale, ik heb verzoening gevonden.

JOB 33 : 23, 24.

Het stuk van onze „ellende" is thans afgehandeld.

De ellende die door de zonde gewerkt wordt is volstrekt en volkomen;

voor tijd en voor eeuwigheid; aan alle vreugd vernietigende, alle leven dempende, alle kracht in haar tegendeel omzettende schriklijke, onweerstaanbare DOOD.

Zooals het aan de Noordpool schriklijk is, omdat er geen zon doorbreekt, en nu in die eeuwige ijskoude bevriezing van lucht en van bodem alles verstijft en stolt en in den Dood gaat, zoo ook is 's menschen ellende die door de zonde kwam.

Uit een zondig leven is God weg, en met God de zon van dat leven en daarom wordt alles kil en koud en dor, en moet alles verstijven, en bevriest alles in een eeuwigen DOOD.

Er is geen ontkomen aan.

Die „Dood" is zoo onuitsprekelijk machtig. Bijna almachtig. Want alle kracht die God in zijn schepselen inlegde, ligt saamgevat en in haar tegendeel omgezet, in zijn verdervend en vernielend vermogen.

Vandaar dat hij zoo onverbiddelijk *moet* zijn.

De „Dood" *kan* niets sparen. Uw ziel niet en uw lichaam niet. Uw leven nu niet en eeuwig niet. Uw liefste kind niet en uwe lieve moeder niet. Maar ook niet uw talent, uw menschelijk vermogen, uw wereld vol verlustiging.

De „Dood" dringt in allen en in alles door. En zoo vreet geen roest in of doorboort geen worm het hout, of dringt geen vluchtige olie in uw kleed, als deze „Dood", die uit de zonde geboren is, indringt en doordringt in heel uw wezen en heel uw aanzijn, niet rustende eer hij het alles *be*dierf en *ver*dierf.

Dit is de toorne Gods.

Want ook die „Dood", met zijn vreeslijken nasleep van „ellende", is Gods bode, doende al wat Hem behaagt en werkende al hetgeen waartoe Hij hem uitzendt.

God zelf heeft alzoo dien vreeslijken Dood, en de werken van dien Dood verordineerd.

Doch nu slaat de Catechismus een andere bladzij van het boek der mysteriën op, en daar staat boven: *Van 's menschen verlossinge.*

Ook uit *die* diepte van ellende, ook uit *die* afgrijslijke werking van den Dood is er nog verlossing, en ook die verlossing heeft God verordineerd; en zoo prikkelt dus de vraag: Hoe, en waar die verlossing komen zal; of God dan van zijn strenge straffen aflaat.

Zoo toch luidt de 12de Vraag: „Aangezien wij dan, naar het rechtvaardig oordeel Gods, tijdelijke en eeuwige straf verdiend hebben, is er eenig middel waardoor wij deze straf ontgaan mochten, en wederom tot

genade komen?" En het antwoord, hard en ontzettend, maar toch een straal der hope biedend, betuigt ons: „God wil dat aan zijne gerechtigheid genoeg geschiede: daarom moeten wij aan dezelve, óf door ons zelven, óf door een ander, volkomen betalen."

Let er aanstonds op, dat de Heidelberger vraagt: „Is er een middel om *weder* tot genade te komen?" Genade beduidt hier dus niet: kwijtschelding van schuld, maar dien zaliglijk met God vereenigden toestand, waarin Adam stond vóór zijn val. „Genade" wil hier zeggen: vrede met God, Gods heerlijke gunste. In die gunste stond de mensch. Uit die gunste viel hij door de zonde uit. Toorne trad voor die gunste in steê. En nu luidt de vraag: Is er een middel, waardoor die toorn weg kan, en die gunst terugkeert, of, gelijk de Catechismus het letterlijk uitdrukt: „een middel, om deze straf te ontgaan en in de genade wederom in te komen?"

Er wordt alzoo niet gevraagd naar *afslag* van straf, niet naar *tempering* van Gods toorn. Dat laffe, halfslachtige denkbeeld snijdt de Catechismus terstond af. De straf moet niet maar getemperd, maar *geheel* opgeheven, want anders, dat voelt de Catechismus uitnemend, zijn we toch weg.

Dit maakt hij voelbaar door er in de vraag zoo wijdloopig bij te zeggen: „Aangezien we naar Gods rechtvaardig oordeel tijdelijke en *eeuwige* straffe verdiend hebben." Tegen zulk een ontzettende straf toch baat geen afslag. Wat wilt ge minderen op een *oneindige* schuld? Hoe wilt ge ooit iets afdoen op een schuld, die voor „oneindig groot" te boek staat? Of leerde de rekenkunde ons niet reeds, dat ge zelfs door millioenen op millioenen te tassen nog geen klein onzichtbaar stippelke van het „oneindig groot" afkrijgt.

Minderen van de straf baat hier dus niet. Hoe groot die mindering ook ware, de straf zou nog steeds oneindig blijven. En zeer terecht strekt daarom de vraag van den Catechismus niet tot *mindering,* maar tot een geheel *ontgaan* van deze tijdelijke en eeuwige straf.

Nu zou naar de gewone menschelijke voorstelling, die dan ook, o zoo dikwijls, op God den Heere wordt overgebracht, het antwoord op deze vraag kortaf in dezer voege moeten luiden: „o, Gewisselijk, God de Heere kan u al uw straf kwijtschelden, zoo Hij u uw zonde maar uit liefde vergeeft."

En was dit nu zoo, kon God de Heere metterdaad op zulk een wijze u uw zonde vergeven, dat Hij u eenvoudig de straf kwijtschold, zoo ware de leer der Verlossing zeker uiterst gemakkelijk te verstaan. Alle toerekening van zonde viel dan eenvoudig weg. Alle zonde wierd beschouwd als *niet* bedreven. En van alle straffe zag God de Heere eenvoudig af. En dit ware dan de heilsleer.

Zoo leert men het thans dan ook, en de jongste godgeleerde school, die onder Ritschl's leiding in Duitschland opkomt, ging zelfs nog verder, en zei u: „Zoo alle verlossing alleen daarin bestaat, dat God de Heere vergevingsgezind is, zoo berustte alle angst en twijfel, of ge wel verlost waart, eigenlijk alleen op misverstand." En dit *misverstand,* dat begrijpt men, lag dan hierin, dat de zondaar wel *dacht:* „God zal straffen", maar dat feitelijk bij God den Heere nooit eenig voornemen om te straffen bestaan had, en dat nu uw geloof is: een inzien, hoe ge u vergist hadt, en hoe ge Gods liefde hadt miskend.

Tegen deze door en door valsche denkbeelden staat nu, op grond van Gods Woord, onze Catechismus lijnrecht over, en betuigt u: „God *moet* straffen. Hij *kan* de straf niet kwijtschelden. Hij *moet* de zonde toerekenen. Geen liefde, hoe almachtig ook, verandert hier iets aan." Dit toch is de eigenlijke bedoeling van het stellige zeggen van den Catechismus: „God wil dat aan zijn gerechtigheid genoeg geschiede, dus scheldt Hij *niets* kwijt. Er moet aan haar volkomenlijk betaald worden. Dus rekent Hij alles toe."

Dit standpunt houde men onder Gods volk dus zuiver.

Al dat laffe zeggen, alsof God te vriendelijk ware om te toornen, en te liefderijk om toe te rekenen, en te genadig om te straffen, moet als gebrekkig menschelijke voorstelling verworpen worden. Zoo oordeelen gebrekkige, zwakke menschen, die voor recht noch gerechtigheid zorgen kennen, en alleen op hun week gevoel afgaan; maar zoo oordeelt niet God de Heere, die alleen al de zorge voor het recht en de gerechtigheid op zich heeft rusten, en die geen zich laten meesleepen door een ziekelijk gevoel kent.

Bedenk het dus wel en predik het u zelven en anderen, want hier ligt nu juist de zenuw van alle ware religie: *God scheldt noch de zonde, noch de straf kwijt, maar Hij rekent integendeel alle schuld toe.*

Maar hoe, zal men zeggen, leert dan toch de Heilige Schrift niet, dat God de Heere in Christus de wereld met zich zelf verzoende, heur zonde *niet* toerekenende, en is niet heel de psalmodie van het Evangelie juist in die zalige tonen vervat van een schuld die verzoend, een zonde die onvergolden, een straf die kwijtgescholden is?

Neen, lezer, dit leert de Heilige Schrift *nergens,* nooit, in niet één enkele uitspraak.

Wel leert de Heilige Schrift iets dergelijks; maar dan moet *er iets bij,* en dat ééne dat er bij komt, maakt juist de zaak heel *anders.*

De Heilige Schrift leert namelijk dat God de Heere de zonde *wel*

toerekent, en de schuld *wel* houdt en de straf *wel* afeischt, maar dat Hij ze *niet* toerekent aan zijn schuldig kind, de schuld niet houdt aan alle overtreders *zelven,* en de straf niet afeischt van allen die zelf die straf *verdienden.*

Niet alsof Hij voor wat hun aangaat, dan maar een schrap door hun schuld haalde, of de zonde niet aanzag, maar zoo, dat Hij wat hun aangaat, wel betalen laat, maar betalen *door een ander.*

En dit, dit nu is het groote mysterie, waarop de Catechismus met deze 12de Vraag komt. Betaling moet er zijn, maar die betaling kan ook geschieden *door een ander.* De straf moet afgeëischt, maar kan gedragen worden *door een ander.* De schuld moet thuis gezocht, maar kan thuis gezocht *aan een ander.*

In dit ééne punt ligt dus de kern van deze geheele Catechismusvraag.

Beiden, én de ongeloovige én de Christen, belijden, dat er vergeving bij God den Heere is, maar terwijl de ongeloovige deze vergeving hierin zoekt, dat er eigenlijk geen toorn, geen schuld en geen straf bestaat, belijdt een Christen, dat God de Heere, om het heilig recht, niet *kan* aflaten van zijn toorn en de straf niet *kan* noch *mag* prijsgeven; maar dat de uitweg, om aan de tijdelijke en eeuwige rampzaligheid te ontkomen voor den mensch hierin ligt, dat deze schuld en deze straf ook gedragen kunnen worden *door een ander.*

Maar dan, zult ge zeggen, is er ook geen ontferming in God. Zoo ik schuld te vorderen heb en de schuld wordt mij betaald, wat goedheid steekt er dan in, dat ik de reeds eenmaal betaalde schuld niet *nogmaals* afvorder van den schuldige?

En die vraag is juist.

Daar steekt ook niet de minste ontferming in. Want, is eenmaal de schuld voldaan, dan zou het nogmaals afeischen van dezelfde schuld eenvoudig stuitend *onrecht* wezen.

Daar schuilt dan ook de diepte van Gods ontferminge volstrekt *niet* in.

Neen, de gratie, de genade, de ondoorgrondelijke barmhartigheid des Heeren is in heel iets anders gelegen; en wel hierin, dat Hij zelf, toen er raad noch daad tot redding van den zondaar was, dezen wonderbaren uitweg, om de straf door een ander te laten dragen gevonden en geopend heeft.

Heel de voorstelling, alsof de Vader eigenlijk *geen* verzoening wilde, en alsof toen Christus tusschenbeide trad, om den toorn Gods te blusschen, is een gansch Gode onwaardige voorstelling. Daarmee keert men het heilgeheim om, en slaat er den bodem uit, dat al zijn wateren wegvloeien.

Heel dit heil, „alle deze dingen", zijn uit God zelf, zooals de heilige apostel Paulus getuigt, en dit juist is zijne goddelijke ontferming, niet, dat Hij de schuld schrapt, maar dat Hij ze *niet* schrapt en ze toch van zijn kinderen afneemt.

Zoo is dan Gods toorn in niets een onheilige toorn; in niets een lust hebben aan het verderf van het schepsel. Integendeel, de Heere heeft geen lust aan den dood des zondaars, maar daaraan dat hij leve. Als Hij dus toornt en straft en den zondaar in de hel verderft, dan is dit niet uit goddelijk genot in dit lijden, maar omgekeerd met onderdrukking van den goddelijken lust aan zijn leven en zijn heil.

De bron der gratie is dus niet in den Middelaar, *maar in den Drieeenigen God.* Hij is en blijft de Fontein ook van deze goddelijke heilgoederen. Er is eenzelfde God in het heerlijk heilig liefdebetoon waarmee Hij én de volle straf blijft afeischen, zonder iets te laten vallen, hoe klein ook, én tegelijk den zondaar volkomen zaligt en van alle straf bevrijdt.

Alles hangt dus maar aan dit ééne diepe mysterie des zedelijken levens, dat het mogelijk is om *een ander te laten betalen voor den schuldige* en dit mysterie nu is niet uit menschen, maar uit God.

God de Heere schiep de wereld van het zedelijke leven nu eenmaal zoo, dat dit mysterie er in lag.

Hij heeft er dit mysterie niet eerst na den val in *gelegd*, maar het er van meet af in *geschapen.*

Het zedelijk leven is door Hem zóó tot stand gebracht, dat het niet was mensch naast mensch, maar alle menschen in één geslacht saamgevat en in één verband besloten.

Vandaar wat men noemt de zedelijke solidariteit van den een voor den ander. Gelijk in een gezin de een de schuld des anderen meedraagt, en in een land duizenden soldaten, die niets deden, straks in den oorlog worden doodgeschoten, omdat de minister des konings een fout beging in zijn beleid, zoo ook is het in heel de zedelijke levenswereld.

Ook wel voor ieder een bijzondere rekening, en in zoover zal ieder zijn eigen pak dragen, maar ook voor allen *een gemeenschappelijke rekening,* en aller schuld en zonde in de wortelzonde en wortelschuld van Adam voor ieder persoonlijk en aan allen gemeen.

De een voor den ander, de onschuldige voor den schuldige, dat is geen *verzwakking* van het zedelijk leven, maar de *hoogste uiting* van het zedelijk leven, want de liefde kan niet hooger gaan.

En daarom houde men op, hier iets vreemds, iets raadselachtigs en ongewoons in te zien. Want zoo is nu het zedelijk leven eenmaal, en

anders is en bestaat het niet. Het bestaat wel anders in zijn ontaarding of op zijn lager trap, maar niet in zijn gaafheid en op zijn hoogsten trap.

In de zedelijke wereld, die gaaf en op haar hoogsten trap staat, neemt *altoos* de onschuldige met de oneindige toewijding der liefde het voor den schuldige over. De triomf der liefde *schittert* juist in deze overneming van schuld.

Hadde God de Heere een wereld geschapen, *zonder* dit mysterie der overneming van schuld, zoo ware deze wereld Gode onwaardig geweest. Dan toch zou één enkele zondaar zonder zweem van kans op redding heel die wereld voor eeuwig in het verderf hebben gestort. En daarom, hierin juist is de wijsheid Gods gerechtvaardigd, dat Hij de wereld alzoo *niet* schiep, maar ze zoo schiep, dat in overneming van schuld de liefde haar hoogsten triomf zou kunnen vieren.

Immers nu kon de mogelijkheid der zonde gesteld. zonder voor eeuwig allen mensch in het rampzalig verderf te storten, want nu was hiermee de uitweg ontsloten, om, zoo de mensch in zonde viel, toch ook zoo nog den gevallen zondaar te redden.

Ook dit mysterie der overneming van de schuld is dus uit God; niet pas na den val, maar reeds in den raad der schepping.

Zonder deze solidariteit van schuld, en de daardoor gebodene mogelijkheid dat de een de schuld des anderen over zou nemen, wilde Hij niet dat zijn zedelijke wereld zou bestaan.

Dit is de rantsoengedachte die Hij inplantte in ons hart en bij alle volken in hun rechtspleging en volksusantiën en heldensagen deed uitkomen. Dit is de gedachte der offerande van den een voor den ander, die Hij onderwees en inprentte door zijn ceremoniëele wet. Dit is de goddelijke glorie der ontferminge, waarmee Hij zich over ons, goddeloozen, van eeuwig ontfermd heeft. Dit is het mysterie, waardoor zelfs de zonde nog een vrucht voor het heiligste in hemel en op aarde draagt, in zoo verre zij aan de Liefde een schaal biedt, waarin haar welriekende wierook kan geuren.

Natuurlijk is deze overneming van schuld door den onschuldige niet willekeurig, maar gebonden *aan vaste wetten*, die in de zedelijke ordinantiën Gods onverwrikbaar vast liggen, maar die wetten wil de Catechismus dan nu ook in de volgende Vragen onderzoeken.

Alles, ook de redding van den zondaar, moet naar de vaste scheppingsordinantiën des Eeuwigen loopen.

Bezien we dan in de 13de—17de Vraag, door welke heilige regelen deze overdracht van schuld en straf beheerscht wordt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Want wat baat het een mensch, zoo hij de geheele wereld gewint, en lijdt schade zijner ziel? Of, wat zal een mensch geven tot lossing van zijne ziel. MATTH. 16 : 26.

Er moet alzoo aan Gods gerechtigheid betaald worden. Betaald door den schuldige zelven, of betaald door een ander.

Maakt dit nu soms op u den indruk van een te uitwendige opvatting? Van die zondige opvatting, die er eertijds toe bracht, dat men opzettelijk iemand een oor afsneed of hem op andere wijs verminkte, en dan naar het gerecht liep, om zeven ducatons te betalen, en nu vrij, alsof er niets geschied ware, uitging? En wilt ge nu daarom van dat *betalen* in het stuk der zaligheid niets weten, omdat het op u den indruk maakt als wierd deze zondige veruitwendiging van het zedelijk leven nu ook op het heilige toegepast en in de vierschaar van God Almachtig ingedragen? o, Laat ons u dan deze bezorgdheid aanstonds stillen mogen door de verzekering, dat er van een betalen in *geld* hier gansch geen sprake is. Neen, hier is sprake van een betalen, niet in goud en zilver, maar met het dierbaar bloed, het hartebloed, van het onbevlekkelijk en onstraffelijk Lam.

Onder de Franschen loopt een spreekwoord, dat zegt: *Il faut payer de sa personne*, wat beduidt: Geld geven helpt niet, gij moet betalen *met uw eigen persoon*. En dat nu juist is het, wat in de vierschaar des Heeren plaats grijpt. Er moet betaald; maar betaald 't zij door u, 't zij door een ander *met zijn eigen persoon*.

En zegt ge nu voorts: „Zoo ge *dit* bedoelt, welnu, laat dan dat hinderlijke woord van „betalen" varen, en al het stuitende vervalt!", dan zij ons de wedervraag veroorloofd, of ge dan nooit in wat Jezus van het penningske der weduwe zei, gelet hebt op dat zinrijk zeggen: „Die penning was al wat zij had, *al haar leeftocht.*" Want wat bedoelt de Heiland hiermee anders dan dat haar geld haar *leven* was, en dat ze met het *geld* in de offerkist te werpen, er eigenlijk *haar leven* in wierp, en haar existentie in het zichtbare afsneed. En zoo is het. Geld is een ruilmiddel. Niets meer en niets anders. Te Parijs in 1870 leden de millionairs broodsgebrek, al lagen ook de kelders van de bank opgehoopt met hun schatten. Slechts als middel *om uw begeerte te erlangen* heeft geld waardij. En omdat nu onder beschaafde volken voor „geld alles te verwerven is, zit in dat geld uw brood, uw genot, uw verkwikking. In dat geld zit uw leeftocht.

Er steekt dus niets onedels in, er kleeft niets minder reins aan, zoo de Heilige Schrift aan dezen geldhandel het denkbeeld van betalen ontleent, en dit begrip van betalen nu ook overbrengt op hetgeen de mensch aan zijn God schuldig is. Betalen is een begrip, dat een kind zelfs vat; een woord dat ieder verstaat, waar men in alle standen en rangen aan gewend is. Een woord alzoo dat geen misverstand toelaat en de zaak als zaak volkomen duidelijk maakt.

Immers in betalen ligt tweeërlei in, vooreerst het *strikte,* en ten tweede het *stipte,* en op beide komt het meer nog dan onder menschen, bij den He re onzen God aan. Betalen is nu eenmaal afdoen, de zaak afsnijden, en aan de schuld die bestond een einde maken. Zoo ik u betaald heb, is het opeens en voor altoos uit met den last die op mij lag. Het gaat dus strikt en streng. Het is niet zoo half en half maar *heel* doen. Het is doen of niet doen. Kloek en manlijk. Als er betaald wordt, valt voorts alle redeneeren en dreinen weg. Betalen brengt een zaak tot haar uitsluitsel; doet een bestaanden band geheel losgaan; en maakt aan een verhouding, die den een in de macht van den ander leverde, op staanden voet een einde. Wie mij moet betalen is mijn gevangene, wie betaald heeft gaat vrij als het vogelke uit.

Maar ook, er zit *het stipte* in. Betalen is afdoen tot den laatsten penning. Want zoolang de laatste penning er nog niet is, blijft de strik nog om u. Eerst met den laatsten penning gaat de koorde los, ontbindt de knoop zich, en is de strik gesprongen. Er is bij betalen niets zwevends, niet dat onzekere, niet dat zus en toch weer zoo, niet dat zeezieke der eindelooze golvingen, maar een vast, stellig, afgeperkt en zuiver bepaald iets. Er is de stiptheid, voortgaande tot in het uiterste.

En deze twee nu, dit *strikte* en dit *stipte* zijn juist zoo uitnemend geschikt, om onze schuld aan de goddelijke gerechtigheid klaar en duidelijk voor onzen geest te stellen. Om af te snijden, eens voorgoed, alle onheilig gekeuvel, alsof de Heere onze God de zaak wel zoo zondig kon laten zitten, zonder ze door te zetten. En om af te snijden eveneens en onverbiddelijk, alle ontzenuwend en ziekelijk gepeins, alsof God de Heere toch wel iets, en wel veel en straks alles kon laten afdingen. Strikt en stipt gaat het zoo ergens, dan wel juist in de vierschaar des Heeren toe, en daarom is „betalen" schier het eenige woord in alle menschelijke talen dat zuiver en nauwkeurig en helder het onafwijsbare en onkreukbare van de goddelijke gerechtigheid uitdrukt.

Wat de Heere in de gelijkenis sprak: „Er niet uit, totdat ge den laatsten penning zult betaald hebben", geeft dit zoo kernachtig weder. En vandaar dat de Heilige Schrift dit „betalen" zoo gedurig overbrengt

op wat *niets* met geld gemeen heeft. „Gij zult elkander de schuldige goedwilligheid *betalen*"; „*Betaalt* den Heere uwe geloften." „Dan zullen wij *betalen* de varren onzer lippen." Ja dat er zelfs, omgekeerd van den Heere zelven gezegd wordt: „Want de Heere, de God der vergelding, zal hun zekerlijk *betalen*" (Jeremia LI : 56).

Kan nu dit betalen door u zelven geschieden? Deze vraag, reeds in Vraag 12 ter sprake gekomen, wordt hier nogmaals opgenomen, maar nu met een ander doel. Immers in Vraag 12 wierd het mysterie ontsloten dat er ja genade is, maar een genade niet door eenvoudige kwijtschelding, neen, maar doordien een ander betaalt in plaats van dengene, die betalen moest maar niet kan.

Deze borgstelling of rantsoenbetaling of plaatsbekleeding, of hoe ge dit mysterie van zedelijke plaatsverwisseling ook noemen wilt, is de grondslag van heel het heilgeheim.

Ware het, gelijk hedendaagsche wijsgeeren willen, en kon er op zedelijk terrein *geen* plaatsvervanging bestaan, dan ware er geen Messias en geen Middelaar en geen Redder onzer ziele denkbaar.

Om dat groote mysterie der plaatsbekleeding wentelt zich, naardien we, eenmaal zondaren wierden, dus als om een spil al onze zaligheid. Op te lossen is dit mysterie niet. Zoomin op te lossen als eenige oorsprong in het oorspronkelijk bestek der schepping zich voor ons menschelijk begrip verklaren laat. Hoogstens kunt ge aantoonen, dat wie dit mysterie loochent, buiten machte is, om ook allerlei andere en er mee saamhangende verschijnselen op zedelijk gebied te verklaren; en voorts duidelijk maken, dat de vrucht van dit mysterie wel verre van aan den zedelijken eisch te kort te doen, veeleer tot de hoogste ontwikkeling des zedelijken levens leidt.

Maar het mysterie zelf, waarop bij Vraag 14 moet teruggekomen, is en blijft een verborgenheid, evengoed en in gelijken zin, als het u eeuwiglijk verborgen blijft wat *leven,* wat *liefde,* wat *licht* zij. Gij kunt die drie genieten, maar ze nooit in hun wezen verklaren. En zoo nu ook is het met die verborgenheid der plaatsverwisseling, die den een voor den ander doet betalen. Ze is er, ze kan gesmaakt, er kan uit geleefd worden, maar voor ontleding is ze onvatbaar.

Dit neemt echter niet weg, en hieraan moet streng de hand gehouden, dat evenals het leven en het licht, zoo ook de plaatsverwisseling op zedelijk terrein niet naar de grillen van eigendunkelijkheid en willekeur mag te grabbel geworpen, maar steeds gebonden is en blijft aan die bepalingen en verordeningen, die God, die haar mogelijkheid schiep, voor haar heeft vastgesteld.

Zedelijke plaatsvervanging hangt niet in de lucht en is geen uitdenksel van menschen, maar is een door God den Heere in uw zedelijk leven zelf ingeschapen mogelijkheid, maar juist daarom ligt ze dan ook vast en gebonden aan al die levensdraden waaraan God de Heere haar als met zoovele vezelen vastlegde.

En van deze bepalingen nu behandelt Vraag 13 de eerste verordening. Zoo ge wilt de eerste vaste wet, waaraan ze gebonden is. Gelijk er *natuur*wetten zijn, zoo zijn er ook *genade*wetten. En een van deze genadewetten vindt ge nu hier.

Ge kunt ze kortweg aldus omschrijven: Het mag en kan tot deze plaatsverwisseling nimmer komen, tenzij eerst de volstrekte onmogelijkheid voor den schuldenaar zij uitgemaakt, om zelf te betalen.

In de burgerlijke vierschaar geldt deze bepaling niet. Stel ik ben u duizend gulden, die gij onder borgstelling mij leendet, schuldig; en de dag van betaling komt; maar ik betaal niet. Welnu, dan spreekt gij eenvoudig de borgen aan, en niemand vergt, dat ge vooraf mijn faillietverklaring voor den rechter door zult zetten. Of ik dus de ongerechtigheid bega, om mijn borgen te laten opkomen, terwijl ik eigenlijk zelf nog wel kan betalen, is iets wat bij den burgerlijken rechter niet in aanmerking komt. Er moge later verhaal zijn, dat is een andere zaak. Maar de borgbetaling, de plaatsverwisseling wacht daar niet op. Die gaat door.

En evenzoo ging het eertijds met gijzelaars. Was de dag verstreken, waarop de gijzelaars zouden uitgewisseld worden, en verschenen de opgeroepenen niet, dan wierden de gijzelaars eenvoudig ter dood gebracht; ook als bleek dat de geroepenen niet *konden* komen.

Hierin nu echter steekt een schrikkelijke ongerechtigheid, die in Gods heilige vierschaar niet wordt geduld. Plaatsverwisseling op zedelijk terrein mag nooit toevallig zijn of afhangen van bijkomstige omstandigheden. Ze moet zeker, ze moet gewis en door stellige noodzakelijkheid geboden zijn.

Vandaar dat onze vaderen er ook steeds zoo ernstig op aandrongen, dat men toch geen kruis van Golgotha zou oprichten, op een bloote kans van heerlijkheid, dat misschien die plaatsverwisseling wel *zou* aangenomen worden. De Verlosser moet van zijn verlosten *zeker* zijn. Voor bepaalde personen die hij kende, moest zijn rantsoen gekocht worden. Alle onzekerheid en vaagheid en toelating van voorwaardelijke mogelijkheden moest afgesneden. Zekere borgstelling kan, naar Gods heilige ordinantiën die nooit anders, dan in-de-plaatstreding voor een *bepaald aanwijsbaar persoon* zijn, die schuldig staat en *moet* betalen, maar van wien de onmogelijkheid dat hij nu of ooit betale, wiskundig *zeker* bleek.

En dit nu duidt de Catechismus daardoor aan, dat hij niet vraagt: „Kon *de zondaar* zelf betalen?" maar dat hij het persoonlijk maakt: gij en ik. *Wij,* zooals we hier voor elkander staan, en saam belijden Gods kinderen te zijn, konden *wij* zelven betalen?

En nu luidt het antwoord kort en bondig, snijdend en onontwijkbaar: *In geenerlei wijze.*

Dit sluit dus elke mogelijkheid van zelf betalen uit. Nu niet. Morgen niet. In der eeuwigheid niet. *Nooit.*

Niet door streven naar gerechtigheid. Niet door boete en berouw. Niet door zoen en goede werken. Niet door zelfkastijding en zelfplaging. Niet door aldoor goed en waar te zijn. Niet door u levend te laten verbranden. Niet door eeuwiglijk hellestraf te lijden. *In geenerlei wijze.*

En om dit stellige en volstrekte nu voor ieders conscientie tot eene afgesnedene zaak te maken, voegt de opsteller er zoo meedoogenloos hard, maar even daarom zoo juist en zoo gezond aan toe: „Want wij maken ook dagelijks de schuld nog *meerder.*"

En is dat zoo, dan is het natuurlijk uit, en hoeft er niet verder in de mogelijkheid van eigen betaling ingedrongen. Gaat er niet af, maar komt er bij; mindert de schuld niet, maar klimt ze gestadig; natuurlijk dan is het buiten hope, en is het met alle zelf afdoen uit.

En dit nu juist is aller Christenen diepdroeve zielservaring, waarmee ze dit door den Catechismus aan de Schrift ontleende antwoord, telkens bevestigd zien.

Lieden in de wereld weten daar niet van. Aangekleede vromen bekreunen zich daar niet om. De heirschare der werkheiligen zal u dit nooit toestemmen. Maar die personen, die kennis aan zich zelf kregen, en nu bij het licht van Gods aanschijn wandelen, die zien, helaas, bij dat klare licht elken dag duidelijker, dat het wel waarlijk zoo is.

Bedenk toch wel, *meer* dan hetgeen waartoe een onzondig mensch in staat zou zijn, kon zelfs die onzondige mensch niet doen. Stel dus eens, er ware een Nathanaël (niet de geschiedkundige, maar een denkbeeldige), die, ja, tot aan zijn twaalfde jaar wel eens gezondigd had, maar na dien tijd geheel *on*zondig bestond. Natuurlijk dan zou (ware dit mogelijk) deze denkbeeldige Nathanaël van zijn twaalfde jaar af God liefhebben met heel zijn hart, heel zijn verstand en al zijn krachten en zijn naaste als zijn leven, en *heel* zijn aanzijn en persoon zou ganschelijk Gode gewijd zijn.

Maar indien dit nu zoo ware, kon hij daarmee dan nog ooit iets of ook maar het allergeringste oververdienen? Kwam dit *alles* dan niet toch ook zoo *geheellijk* aan zijn God toe? Mag hij ooit één zaadje onont-

wikkeld laten, waarvan God de levende kiem in hem ingeplant heeft? Is al wat in zijn zedelijken akker geborgen ligt, dan niet het heilig zaaikoren zijns Heeren? En kan ooit één eenige Nathanaël, al ware hij tienwerf onzondig, één eenig zedelijk kiempje scheppen, waaruit iets heiligs zou voortkomen, dat *niet* voortkwam uit de gave zijns Gods?

Al beging een mensch dan ook slechts éénmaal één enkele zonde, en al ware het denkbeeld (des neen), dat daarna gansch zijn bestaan en aanzijn onzondig en volkomen heilig ware, dan nog zou die ééne zonde, dit ééne tekort nooit en in der eeuwigheid niet in te halen zijn.

Nooit kunt ge voor uw God iets doen, of ge moest het toch doen. Wat Hij niet gebiedt wil Hij ook niet. Uw God eens verrassen met een extra plichtsvervulling of iets buiten en boven uw plicht, is een gansch ondenkbare gedachte. En van overdoen wat eens zondig verdaan wierd, komt dus nooit iets.

Maar, en dit nu beslist alles, zelfs die gunstiger onderstelling gaat nimmer door en kan niet doorgaan. Zulk een onzondige Nathanaël bestond nooit en zal nooit bestaan.

Want wel verre van, na boete en berouw, nu van stap tot stap op al onzen levensweg met een volkomen hart en ganschelijk rein voor onzen God te wandelen, is er zelfs bij den allerheiligste van Gods kinderen, nooit een enkele stap, die niet, hoe ongemerkt ook, toch het stof weer op zijn voet doet stuiven, en hem toch weer bezoedelt.

Zelfs een kind van God heeft nooit een eenig goed werk. En als er goede werken bij Gods kind komen, dan is dat niet hij die er zijn God mee afbetaalt, maar zijn God die er hem in nieuwe schuld van dankbaarheid mee zet.

o, Onze belijdenis heeft het zoo wonderschoon uitgesproken. „Wij zijn in God gehouden voor onze goede werken, en niet Hij in ons." Wat zeggen wil: Als we dan al eenig goed werk doen, dan krijgt God dat niet van ons, maar kregen wij dat van God, zoodat de prijs er voor niet door God aan ons verschuldigd is, maar veeleer door ons aan den Heere.

DERDE HOOFDSTUK.

De ziel die zondigt, die zal sterven.
EZECHIËL 18 : 4.

De vragen 14 en 15 hooren bijeen. Het schijnen *twee* vragen te zijn, doch feitelijk zijn ze saam slechts *één* munt met zijde en keerzijde. Vraag 14 zegt wat *niet,* Vraag 15 wat *wel* kan. En beide malen wordt èn in Vraag 14 èn in Vraag 15 gehandeld over twee zelfde wetten, waaraan de plaatsvervanging op zedelijk terrein gebonden is.

Inzage van beide Vragen toont dit duidelijk. Immers in beide vragen wordt de noodzakelijkheid besproken, én dat de plaatsvervanger zelf mensch zij én dat deze mensch tegelijk meer dan mensch, dat hij God zij.

In de onmiddellijk voorafgaande Vraag was dan nu aangetoond, om wat oorzake er niet aan te denken viel, dat de zondaar zelf iets aan zijn verlossing toebracht. Iemand toch, die dagelijks zijn schuld meerder maakt, en al wat dagelijks inkomt toch reeds voor dien dag schuldig is, kan uiteraard nooit ook maar het allergeringste inhalen, maar raakt ook met de uitnemendste bedoelingen, steeds verder en verder achteruit. Iets waar tevens in ligt opgesloten, dat ook een ander zondaar nooit voor ons kan intreden. Want iemand, die zelf reeds ondergaat en wegzinkt, hoe zou hij zijn broeder immer kunnen verlossen? Hij zou zijn rantsoen nooit kunnen geven.

Hiermee is dit eerste punt dus afgedaan. Onder de zondige menschen, en anders zijn er niet, is geen plaatsbekleedend middelaar ooit te vinden.

Nu echter werpt de Catechismus de belangrijke vraag op: Zoo dan al de zondige mensch geen rantsoen kan aanbrengen, zou er dan *geen ander onzondig schepsel* kunnen zijn, dat hier voor den gevallen mensch opkwame?

Dit kan niet op de *dieren,* maar moet op de *engelen* slaan. Want wel wierden de dieren in den offerdienst des Ouden Verbonds als plaatsbekleedende zinnebeelden geslacht, teneinde aan de oude kerk de verlossing, die in Christus Jezus is, af te schilderen; maar profeet na profeet, psalmist na psalmist heeft in den naam des Heeren, Israël steeds gewaarschuwd, om deze zinnebeelden of symbolen toch nooit voor het wezen aan te zien. „Neen, offerande en brandoffers had de Heere *niet* begeerd." „Het bloed der stieren en der bokken *kon* niet verzoenen." Het was niet naar het bloed van var en ram dat door de gerechtigheid des Heeren *Heeren* gedorst werd.

Bij dieren kan van *zonde* geen sprake zijn. In dieren is geen *zedelijk* leven, waarin trekken van het Beeld Gods staan, en reeds daarom is het

onmogelijk dat ooit een dier in zijn sterven voor den mensch in de plaats trede. Het dier geeft een vacht af, waarmee de mensch zijn naaktheid kan dekken, maar achter die schorten en vellen blijft hij die hij was.

Vonden we dus voor de zedelijke plaatsvervanging in Vraag 13 den vasten regel, dat ze niet kan noch mag plaats grijpen, tenzij vooraf het volslagen bankroet van den schuldenaar gebleken zij; — hier hebben we nu dezen tweeden: dat het wezen dat in zedelijken zin de plaats van den schuldenaar zal innemen, zelf zedelijk van aard moet zijn, en dies geen dier kan zijn.

Maar kon het dan ook wellicht een *engel* zijn?

Engelen zijn, evenals wij menschen, wel terdege wezens van zedelijken aard. Engelen zijn wel niet op gelijke wijze als de mensch naar 't Beeld van God geschapen, maar toch toont heel de Heilige Schrift, dat ook zij met dit Deugdenbeeld van 's Heeren heiligheden in rapport staan. En bovendien, de engelen staan ook in betrekking tot den mensch. Met name tot 's menschen *geestelijk* leven. De Heere zelf heeft ze besteld en uitgezonden om medewerkers te zijn van onze zaligheid.

Niet onnatuurlijk komt dus bij den Catechismus de vraag op, of wellicht een creatuur uit de orde der engelen ten deze hier plaatsvervangend zou kunnen handelen voor den schuldigen mensch? En hierop nu luidt zijn antwoord: „Neen, dat kan *niet,* want ten eerste wil God aan geen ander schepsel de schuld straffen, die de mensch gemaakt heeft." Een antwoord, waarvan het gewicht in het oog springt, omdat er de gerechtigheid Gods aan hangt. Gerechtigheid, het klare, doorzichtige woord zegt het u, gerechtigheid eischt, dat de schuld dáár thuis worde gezocht, waar de schuld is, en niet ergens anders. Al het verzet der ongeloovigen tegen de dusgenaamde „Bloedtheologie" ging dan ook steeds uit van het op zich zelf volkomen juist beweren, dat het niet aanging de straf over te brengen daar waar geen schuld was. Hun fout was slechts, dat ze het mysterie van Golgotha niet begrepen, en aldus tegen het plaatsbekleedend lijden van Christus een bedenking inbrachten, die niet opgaat, omdat juist in onze gereformeerde belijdenis van de verzoening zoo streng aan dezen eisch van het recht wordt vastgehouden. Immers ook wij houden op grond der Heilige Schrift staande, dat de straf niet anders kan neerkomen dan daar, waar de schuld was.

Ware dus de schuld, die te delgen stond, een afzonderlijke, particuliere schuld van dezen of genen persoon geweest, dan, het spreekt vanzelf, zou deze particuliere persoon die ook zelf hebben moeten boeten, en ware plaatsbekleeding onmogelijk geweest. Waar geen gemeenschap van schuld bestaat, kan ook geen overgang van deze gemeenschappelijkheid bestaan in straf.

Nu staat intusschen de zaak zoo, dat de zonde niet iets particuliers van dezen of genen persoon, maar iets gemeenschappelijks van ons geslacht als één geheel is. Aparte menschelijke zonde is er niet. Alle zonde komt uit de moederzonde van Adam en zit met een levenden vezel aan die moederzonde vast en is er door gevoed. Alle zonde is en vormt dus één organisch geheel, en dit organisch geheel der zonde zit niet in één mensch, maar ligt in ons geslacht als zoodanig. De schuldige is dus niet de ééne enkele afzonderlijke mensch, maar de schuldige tegenover God is onze menschelijke natuur als zoodanig, ons geslacht als een geheel, en die van den enkelen mensch voorzooverre deze met dit geheel in levend contact staan. De schuld ligt dus in onze menschelijke natuur. Ons *geslacht* is de overtreder. En daarom moet dan ook in onze menschelijke natuur, door één die voor dit geslacht kon opkomen, de schuld worden geboet en de straf worden gedragen. Zoo alleen verkrijgt de gerechtigheid Gods haar eisch.

Met een engel ware hier dus niets uit te richten.

De engelen die staande bleven hebben niet de minste gemeenschap van schuld aan 's menschen schuld. Zij zijn staande gebleven toen hun medeengelen voor eeuwig vielen. En ook daarvan afgezien is hun natuur niet onze natuur. Ze zijn andere wezens dan wij, menschen, zijn. Ze hebben een ander leven. Ze zijn principiëel van ons, menschen, afgescheiden. Tusschen een mensch en een engel heeft God de Heere een scherpe grenslijn getrokken. En hoezeer ook pantheïstische sentimentaliteit van een verengelen van menschen gebazeld heeft, zoo leert Gods Woord ons toch, en daar blijve het bij, dat zulk een overgang volstrekt ondenkbaar is. Engel wordt een mensch nooit.

En waar nu alzoo de overgang in de natuur van mensch en van engel ontbreekt, moet ook ontbreken gemeenschap van schuld, en kan er dus ook geen sprake van gemeenschap in overneming van de straffe zijn.

Heel dit denkbeeld, alsof er bij „engelen" redding ware te vinden moet dus weggeworpen. De straffe onzer zonde is een straffe van ziel en *lichaam* beide. En reeds het feit, dat de engelen geen lichaam bezitten, maar onlichamelijke geesten zijn, maakt, dat zij ook uit dien hoofde, des menschen straf nooit dragen konden.

Vanwege de gerechtigheid Gods is en blijft het derhalve, dat overmits de schuld in onze natuur en ons geslacht rust, ook onze natuur en ons geslacht moet boeten en straf lijden, en dus de vraag of eenig wezen al dan niet die boete en die straf zou kunnen overnemen, allereerst hangt aan deze andere, of zulk een wezen zelf onze natuur bezit, behoort tot ons geslacht, en in die natuur voor dat geslacht kan opkomen.

Zoo neen, dan kan hij ook geen verlossend middelaar wezen. Zoo wel,

dan natuurlijk is hij niet in weerwil, maar juist krachtens de gerechtigheid Gods, de aangewezen held om voor ons door te breken.

Vandaar dat de Catechismus dan ook tweeledig de zaak aldus vaststelt: 1⁰. het kan geen ander schepsel zijn, want de schuld ligt in ons, menschen, en dus door ons, menschen, moet ook de straf gedragen; en 2⁰. eisch is derhalve dat wie het bewerken zal een waarachtig en rechtvaardig mensch zij.

Waarachtig beteekent hier „echt", „wezenlijk". Zoodat hij het niet schijnt, maar het inderdaad is. Wat wij nu echt en wezenlijk noemen, noemde men eertijds óf oprecht óf waarachtig. Er moet dus niet gedacht, dat hier tegenspraak zou zijn met het Schriftwoord: „Alle mensch is leugenachtig en God alleen waarachtig." De uitdrukking „waarachtig" heeft met de „waarheid Gods" hier niets te maken. Er wordt hier alleen mee bedoeld, dat wie als mensch ten deze zal optreden, het niet alleen *schijnen* moet, maar ook moet *zijn*.

Dit alles loopt dus volkomen zuiver. Slechts wordt er nu nog aan toegevoegd, dat deze echte mensch ook tegelijk *onzondig* moet wezen, en dit is het wat de Catechismus noemt: een waarachtig en *rechtvaardig* mensch. Rechtvaardig beduidt hier niet dat zulk een rechtvaardig in zijn doen met menschen zou zijn; maar dat het recht Gods niets tegen hem te klagen had. En de wondere eisch waartoe we alzoo komen, is deze, dat de Verlossende Middelaar niet kan zijn een dier of engel, maar moet zijn mensch; echt mensch; onzer één: en dat hij toch, hoezeer ook tot ons behoorende, en in ons geslacht ingeworteld, aan de moederzonde ontkomen en van de moederschuld vrij moet zijn. Iets waaruit men tevens ziet, hoe ver van de waarheid enkele Neo-Kohlbruggianen afwijken, die ingang zoeken te geven aan de zondige voorstelling, als hadde ook op Christus de erfschuld in Adam gerust. Men ijst van zulke uitingen, als men ze ook maar hoort!

Doch nu het tweede punt!

Terwijl nu de zedelijke plaatsvervanging reeds den wonderen en schijnbaar onmogelijken eisch stelt, dat die plaatsinnemer mensch als wij en toch gelijk anders dan wij, d. i. zonder zonde of geheel rechtvaardig zij, voegt nu de Catechismus er ten tweede nog dezen anderen eisch aan toe, dat hij in kracht en vermogen al het creatuurlijke te boven ga.

Hij zegt toch in Antwoord 14: „Ten andere: zoo kan ook geen bloot creatuur den last des eeuwigen toorns Gods dragen en anderen daarvan verlossen"; en baseert hierop in Antwoord 15 den eisch: „Dat hij sterker dan alle schepselen, en dies mede waarachtig God zij."

En ook dit is onvergelijkelijk schoon uitgedrukt. Want dit juist is de

heerlijkheid van ons geloof, dat we niet maar historisch vernemen: „Uw Middelaar was God en mensch", maar dat tot in de diepte van ons zedelijk leven wordt doorgedrongen, om van binnen in ons eigen hart als met weerhaken de heilige waarheid vast te leggen, dat er zonder een „Woord" dat „Vleesch" wordt, geen heil voor een zondaar bestaat.

Ook hier echter wapene men zich tegen misverstand.

Kan een bloot creatuur of schepsel den last des eeuwigen toorns Gods tegen de zonde niet dragen? o, Ja, want ook Satan is een bloot schepsel en draagt dien. En dien toorn dragen alle gevallen engelen en alle voor eeuwig rampzalige menschen. Ten deele dragen wij zelfs op aarde dien toorn. „Door uwen toorn vergaat ons kwijnend leven!"

Meer nog.

Niet alleen toch dat een bloot creatuur wel terdege den toorn Gods dragen *kan,* maar hij moet dien dragen. Want zoo gloeit er geen vonk, hoe klein ook, van zonde in het schepsel, of die toorn Gods strijkt neer.

Men lette er daarom op, dat de Catechismus, wel verre van dit te ontkennen, dan ook iets heel anders zegt, t. w. dat een bloot creatuur den last des toorns Gods tegen de zonde nooit *zoo,* nooit op *zulk een wijs,* nooit met *die uitwerking* kan dragen, dat hij er aan toe kwam, om anderen te kunnen verlossen.

Een bloot creatuur kan dus wel den toorn Gods dragen, maar hij komt met dat dragen nooit gereed. Die arbeid kan door een bloot creatuur wel begonnen worden, maar nooit voleind. Het is een uitscheppen van den Oceaan, waaraan niemand de hand slaat, omdat hij weet dat er nooit een einde aan komt. Het is als het willen tellen van de zandkorrelen, waarvan ieder aflaat, omdat menschenmacht er niet toe reikt.

De zaak zit dus hierin, dat de toorn Gods tegen de zonde een *oneindig* karakter draagt. Merk hier wel op. De toorn Gods, en dus ook onze straf, vindt zijn maatstaf niet in het beperkte van onze menschelijke afpaling, maar breidt zich uit naar de mateloosheid en onmeetbaarheid van den maatstaf van het goddelijk leven. De last des toorns Gods tegen de zonde is dus van geen beperkte of afgepaalde natuur, zoodat ze eindelijk, eindelijk toch uitgeput zou zijn en haar grens zou hebben bereikt.

o, In het allerminste niet. De toorn Gods gaat zoover als God gaat. Op dien toorn staat, omdat het de toorn des Heeren HEEREN is, het goddelijk stempel, en dies is hij eenig, onmetelijk en oneindig. En zoover kan nooit de kracht of het leven of de werking van een creatuur gaan, dat hij ooit of ergens één enkel punt zou kunnen vinden, waarvan hij zeggen kan: Hier dringt de toorn van God *niet* door.

Stel dus al dat het heerlijkste creatuur al zijn kracht inspande, en met

die volle inspanning, tienmaal duizend jaren met volle teugen dien toorn des Eeuwigen indronk, dan nog zou er geen einde aan zijn, wat zeg ik, het zou nog niet zichtbaar zijn, dat er af was.

De zonde is *tegen God* begaan, en dát is het ontzettende, waarom er geen afdoen aan de straf en de eeuwige rampzaligheid zoo ijzingwekkend is. En uit dien hoofde nu leert de Catechismus, dat daarvan zelfs de allerheiligste engel u nimmer had kunnen verlossen, omdat zelfs die allerheerlijkste engel toch altoos een bloot creatuur bleef, en een bloot creatuur nooit ofte nimmer het zoover met het dragen van Gods toorn zou kunnen brengen dat hij zeggen kon: „Nu is het einde bereikt", en alsdan, na dit einde bereikt te hebben, tot het verlossen van anderen zou kunnen overgaan.

Als er aan de overzijde van den Oceaan op het strand staan, die naar dezen oever wenschen te komen, en is er geen schip of boot of vlot, en het moet met zwemmen geschieden, och, dan staan voor zulk een doel zelfs de beste zwemmers machteloos. Want hoe kostelijk en prachtig de beste zwemmer ook zwemmen moge, niet één brengt het ooit ook maar halverwege den Oceaan. Stellig komt nooit één aan gindschen oever. En toch eerst als hij aan gindschen oever was, kon hij er aan toe komen om die anderen te verlossen.

Het is dus dit *oneindige* waarop hier voor alle *eindig* creatuur de mogelijkheid onverbiddelijk afstuit, en uit dien hoofde besluit de Catechismus nu, dat derhalve de Middelaar, die ons wezenlijk zal verlossen, tegelijk sterker dan alle schepselen, en dus God moet zijn.

Deze overgang is niet te stout. Tusschen een schepsel en den Schepper ligt niets in. Er zijn geen overgangen, wat ook de Gnostieken van vroeger en de Gnostieken van nu gebazeld hebben en bazelen. De grenslijn tusschen het schepsel en den Schepper is absoluut.

Staat het alzoo vast en is het uitgemaakt, dat de kracht van het schepsel, omdat het eindig is, hier niet toereikende is, dan *moet* het wel een *oneindige* kracht zijn; en overmits het *on*eindige alleen in God wordt gevonden, zoo is het „God en mensch" de wonderbare tegenstrijdige belijdenis, waarin alle hope op verlossing uitloopt.

En dit wordt nu alzoo beleden, niet als om te zeggen: „Ons denken stelt nu vast, dat zóó de Middelaar zijn moet", en nu voorts te gaan onderzoeken, of wat God ons zond, daaraan wel beantwoordt.

Maar het is omgekeerd een afgluren van hoe de Heere in zijn zedelijke schepping de grondslagen des zedelijken levens heeft vastgesteld, en nu tot de belijdenis komen, dat onze Middelaar die ordinantie des zedelijken levens niet vertreedt, maar heerlijk in zijn persoon doet schitteren.

ZONDAGSAFDEELING VI.

Vraag 16. Waarom moet Hij een waarachtig en rechtvaardig mensch zijn?

Antwoord. Omdat de rechtvaardigheid Gods vorderde, dat de menschelijke nature, die gezondigd had, voor de zonde betaalde; en dat een mensch, zelf een zondaar zijnde, niet konde voor anderen betalen.

Vraag 17. Waarom moet Hij te zamen een waarachtig God zijn?

Antwoord. Opdat Hij uit kracht zijner Godheid den last des toorns Gods aan zijne menschheid dragen en ons de gerechtigheid en het leven verwerven en wedergeven mocht.

Vraag 18. Maar wie is de Middelaar, die te zamen waarachtig God en een waarachtig, rechtvaardig mensch is?

Antwoord. Onze Heere Jezus Christus, die ons van Gode tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en tot eene volkomene verlossing geschonken is.

Vraag 19. Waaruit weet gij dat?

Antwoord. Uit het heilig Evangelie, hetwelk God zelf eerstelijk in het paradijs geopenbaard heeft, en namaals door de heilige Patriarchen en Profeten laten verkondigen, en door de offeranden en andere ceremoniën der Wet laten voorbeelden, en ten laatste door zijnen eeniggeboren Zoon vervuld.

EERSTE HOOFDSTUK.

Waarom hij in alles den broederen moest gelijk worden, opdat hij een barmhartig en getrouw Hoogepriester zou zijn, in de dingen, die bij God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen. HEBR. 2 : 17.

In de Vragen 16 en 17, die we saam behandelen, licht nu de Catechismus de noodzakelijkheid, waarom alleen iemand, die even waarachtig God als mensch was, ons in verdoemenis verzonken geslacht *kon* verlossen, nader toe.

Er moet hier dus *niet* gehandeld over het geschiedkundig feit, dat Immanuël beide naturen metterdaad deelachtig was. Daarop komt de Cate-

chismus eerst in Vraag 18 en volgende. Voorshands echter wordt er nog niet over gesproken, hoe de Middelaar *was*, maar nog altijd over de vraag, hoe hij zijn *moest*. En wel zijn moest niet naar bedingen of conditiën, die wij, zondaren, goed mochten vinden vast te stellen, maar overeenkomstig de onomstootelijke vastigheden van Gods heilig recht en de even vaste, daarop gefundeerde wetten, die heerschen in zijn rijk der genade.

Want wel is de vleeschwording een gansch ondoorgrondelijk mysterie, maar in anderen zin dan dit niet zelden wordt opgevat. Sommigen toch verstaan hier onder een mysterie een hun geheel *vreemde* en ganschelijk in hun bewustzijn niet indringende zaak. Vandaar dat ze bij zulk een mysterie dan ook maar ganschelijk niet nadenken. Het buiten zich laten liggen. Er zelven buiten blijven. En juist daardoor zoo ontvankelijk zijn voor allerlei gevaarlijke ketterij.

Doch alzoo zijn de goddelijke mysteriën niet. Vooreerst niet, omdat ze alle in volmaakte overeenstemming zijn met de wijsheid Gods, en om die reden met de door Gods wijsheid gestelde ordeningen. Maar ook ten tweede, omdat de Heere zelf ze in zijn Woord ons ontsloten en verklaard heeft.

Ondoorgrondelijk en onnaspeurlijk blijft het en zal het eeuwig blijven, hoe God Drieëenig de zaak die in deze mysteriën ligt, tot stand brengt, maar de vraag waarom ze zóó en niet anders tot stand moesten gebracht worden, kan bijna altoos beantwoord.

Zonder dat zou er ook geen godgeleerdheid, zou er geen godsdienstig onderricht en zelfs geen godvruchtig nadenken kunnen bestaan, en de heerlijke gave van ons *bewustzijn* en de nog heerlijker gave der *verlichting* zoudt ge moeten wegnemen uit uw Christelijk geloof.

Vandaar dat de Catechismus, die deze treffende gave eert en waardeert, hier zoo stellig met zijn *waarom?* voor den dag komt. Overvroomheid zegt: „Dat mag een mensch niet vragen!"; maar echte vroomheid blijft dat heilig „waarom" op ieders ziel werpen, zoo dikwijls God zelf ons het antwoord op dat „waarom" gegeven heeft.

En dit „waarom" is hier nu tweeledig. *Waarom* moet zulk een persoon die ons verlossen zal, een waarachtig en rechtvaardig mensch wezen; en *waarom* moest hij tevens waarachtig God zijn? De vraag, die toen heel Christus' kerk in den stroom der beweeglijke mystiek dreigde weg te zinken, door Anselmus met Christelijke veerkracht onder de half ontzenuwde belijders was geworpen, zijn *Cur Deus homo?* d. i.: „Waarom moest God mensch worden?" is door deze dubbele vraag van den Catechismus in gesplitsten vorm herhaald. Maar herhaald met schier nog heiliger ernst, want het „moeten" spreekt de Catechismus even beslist

als het redenvragend „waarom" in beide vragen uit. Hij vraagt toch niet: „Waarom was de Middelaar een echt mensch?" en ook niet: „Waarom was hij tevens wezenlijk God?"; neen, maar hij legt de klem zoo sterk mogelijk aan, en vraagt beide malen: „Waarom *moet* hij wezenlijk mensch", en „waarom *moet* hij wezenlijk God zijn?" Eerst in het heilige, goddelijke *moeten* vindt het kind van God rust.

Vat dit diep op.

Onze oorsprong, onze wortel is uit God. Bij al wat tusschen Hem en ons in ligt wordt de lijn niet ten einde toe afgeloopen, en eerst als wij in Hem en bij Hem, den levenden God, zijn aangekomen met onze verzuchtingen en onze gedachten en onze vereeringen, is er oneindige vrede, want dan kunnen we niet verder. Onder God is er niets.

Godsdienst, godsvrucht, godzaligheid is en blijft dan ook altoos half werk, zoolang Gods kinderen tot dat diepste niet gekomen zijn, en niet met alle ding tot in God zijn ingezonken, en niet als in de tegenwoordigheid van het Eeuwige Wezen staan. „Mijn hart is onrustig in mij", klaagde Augustinus, „totdat het rusten kan in U!" En dat bedoelde Augustinus volstrekt niet in den mystieken gevoelszin waarin dit kostelijk woord thans zoo dikwijls misbruikt wordt. Neen, Augustinus bedoelde daarmee dat hij in geen ding rust vond, eer hij den grond er van in zijn God had gepeild. En daarom, en daarom alleen is Augustinus de groote kerkvader geworden, die de belijdenis van Gods vrijmachtige Verkiezing zoo rijk en heerlijk heeft ontwikkeld. Immers, Gods eeuwige verkiezing tot zaligheid te belijden, wat is het anders dan juist op het werk der zaligheid den stelregel toepassen: „Mijn hart blijft onrustig in mij zoolang het niet ook bij dit werk der zaligheid rusten kan in U?"

En zoo nu ook is het hier. Ook dit mysterie van den Middelaar moet gepeild en doorzien, totdat we het punt hebben, waar het in God zelven rust, en dat punt nu ligt bij het *moeten*. Als het zoo *moet*, dat de persoon die ons verlossen zal tegelijk wezenlijk mensch en God zij, wie bepaalt dan dit *moeten?* Waaruit ontstaat dan de noodzaak van dit *moeten?* Waar zit dan van dit *moeten* de klem? En op die vraag nu luidt het antwoord: Natuurlijk alleen in de ordinantie Gods. Een ander *moeten* is er niet, dan het *moeten*, dat uit zijn wet en wil voortvloeit. Iets wat zelfs bij de zonde doorgaat, overmits ook de wateren der zonde niet vrij zijn om te vloeien waar ze willen, maar *moeten* stroomen door de bedding, waarvan Hij de oevers had bepaald.

Hoe de Verlosser van zondaren zal *moeten* zijn, hangt dus niet af van eigen keus noch van menschelijk goedvinden, maar is geheel en op alle manier bepaald door den eisch van Gods recht en den aard van onze

natuur en het karakter der zonde. En overmits nu Gods recht is *gelijk God het bepaalde,* en 's menschen natuur is *gelijk God die verordineerde,* en de loop der zonde is, gelijk God haar, zoo ze ontstond, haar loop voorschreef, om die reden staat het nu ook vooruit vast, op wat wijs er alleen verlossing mogelijk is, en hoe de Verlosser zal *moeten* zijn die deze verlossing teweegbrengt.

Dat nu deze Aanbrenger van heil een waarachtig, d. i. een wezenlijk, echt mensch zal moeten zijn, bespraken we reeds bij Vraag 14, maar hier dient er nog opzettelijk op gewezen, dat de Catechismus zoo volkomen juist zegt: „dat de menschelijke *natuur* die gezondigd had, voor de zonde moet betalen." Er staat niet, „dat de *mensch* die gezondigd had, voor de zonde boeten moest"; neen, maar „de menschelijke *natuur*"; en het verschil tusschen deze twee zegswijzen springt in het oog.

De Middelaar heeft niet aangenomen „eenen zekeren mensch", toen hij vleesch wierd, maar hij nam aan het vleesch en bloed der kinderen, en wierd alzoo onzer menschelijke *natuur* deelachtig. En ook Adam zondigde niet, als we zoo zeggen mogen, in zijn privé, buiten zijn menschelijke natuur om; maar het was juist de menschelijke natuur in hem, die onnatuur wierd door onder God den Heere te willen uitgaan.

Alzoo is dan ook *zijn* zonde *aller* zonde geweest en zondigden alle menschen die in het organisme van ons geslacht in kiem reeds inzaten, in hem, zijnde in zijn lendenen. En vandaar tevens dat de menschelijke natuur ook in de overige personen zich voorts nooit anders heeft kunnen openbaren dan verdorven, boos en slecht, gansch goddeloos en verloren; vleesch uit vleesch en onrein uit den onreine.

Konden de verdere personen aan hun natuur ontkomen, dan zouden ze vrij uitgaan. Maar dat *kunnen* ze niet en dat willen ze ook niet; altoos tenzij God ze wederbaart. En overmits ze nu van die booze menschelijke natuur niet alleen niet scheiden, maar ze integendeel minnen, streelen en liefkoozen, en er zich geheel mee vereenzelvigen, zoo is het dat zij allen om hun natuur gedoemd liggen, en tenzij ze van die natuur afkomen, voor eeuwig verloren gaan.

Zoo is dan die natuur de schuldige. Zij is de overtrederesse. Zij heeft zich van God afgekeerd en tegen den Heilige gesteld. En tegen haar moet dus ook het recht Gods en in dat recht de Goddelijke toorn zich keeren.

Dit wil zeggen. God de Heere heeft eene ordening voor de menschelijke natuur vastgesteld. In die ordening ligt zijn heilig recht. Nu gaat de menschelijke natuur daartegen in; zet die ordinantie op zijde, en dringt

ook dat recht Gods weg. En vandaar dat op gansch begrijpelijke wijze die ordinantie Gods nu schuldeischeresse tegenover onze natuur wordt, en dat dit recht Gods zich verzet tegen de menschelijke natuur en niet rust eer het over haar kan triomfeeren.

Daardoor ontbrandt dan de toorn Gods, want het wordt de menschelijke natuur of God, die de sterkste zal blijken. En die toorn gaat op heel onze natuur, gaat op heel ons geslacht liggen; niet op ieder hoofd voor hoofd, ieder voor zijn eigen rekening, neen maar op heel de *menschelijke natuur* tegelijk, en eerst in die natuur op *een iegelijk* die er toe hoort of ze aan zich draagt.

Vandaar dat dus ook de verlossing niet komen kan, doordien God de Heere dat deeltje toorn laat dragen, dat op ieder persoonlijk rust, maar dat hij, die verlosser zal wezen, dragen moet heel dien last des toorns Gods die op de zonde van het *gansche menschelijke geslacht,* of wil men op de *menschelijke natuur* als zoodanig rust, en uit deze oorzaak is het nu, dat wie het rantsoen zal bezorgen, zelf ook deze menschelijke natuur dragen, en aan zich hebben, en in haar optreden moet.

Niet maar hebbende *eene* menschelijke natuur, b. v. door nieuwe schepping, zoo als Menno Simons leerde. Neen, maar *diezelfde* menschelijke natuur, op welke de toorn Gods lag.

Evenwel dit is niet genoeg, en zoo ontstaat het mysterie nog niet. Zonder meer toch zou dan elk waarachtig mensch middelaar kunnen zijn.

En daarom voegt de Catechismus er nu bij, dat deze Middelaar zijn moet niet enkel hebbende onze zelfde menschelijke natuur, maar ook zijnde in die menschelijke natuur nochtans zelf *rechtvaardig.* Een waarachtig, ja, maar ook een *rechtvaardig* mensch moet hij zijn.

Dit nu dringt de Catechismus aan door de opmerking: dat als zulk een wel mensch, maar ook zelf zondaar ware, zulk een deswege geen middelaar kon zijn, uit hoofde hij dan onmogelijk ooit voor een ander kon betalen.

Stel u toch voor (des neen) dat zulk een dan door welk lijden ook ooit een zekeren schat om af te betalen verdienen kon, dan zou hij al dezen schat te besteden hebben tot afdoening van eigen schuld, en aan de afdoening van eenige schuld voor anderen kon hij nooit toe komen.

Saamvattende wat, uit den aard der zaak, d. i. uit de ordinantiën en schikkingen Gods voortvloeit, is het alzoo het *moeten* eener heilige noodzakelijkheid, dat de persoon die zondaars ontzondigen en verdoemden vrij maken zal, niet alleen als mensch onzer zelfde menschelijke natuur deelachtig zij, maar dat hij tegelijk, en dit nu is het mysterie, weer, een

trede dieper ingedragen, hoewel *onze* menschelijke natuur aan zich dragende, desalniettemin van de zonde onzer menschelijke natuur persoonlijk geheel afgescheiden zij. Want zulk een hoogepriester betaamde ons: heilig, onbesmet en afgescheiden van de zondaren!

En nu komt dan het tweede heilige moeten. Hij moet tevens, te zamen, tegelijk ook waarachtig God zijn. En waarom dit nu? Wat is de ordinantie, de schikkinge in den wil en de deugden van het Eeuwige Wezen, waaruit ook deze noodzakelijkheid rechtstreeks voortvloeit?

Ter beantwoording van deze vraag wijst de Catechismus met onberispelijke juistheid op tweeërlei: ten eerste, dat God oneindig is en alle schepsel eindig. En ten tweede, dat het alleen aan den Schepper toekomt om leven en gerechtigheid aan het schepsel toe te bedeelen.

Wie acht dat ook een bloot mensch, d. i. een eindige natuur, den last des toorns Gods wel dragen kon, rekent buiten Gods oneindigheid. o, Gewisselijk, zoo de Heere onze God eindig ware, gelijk wij eindig zijn, dan kon dit, want dan zou ook zijn toorn eindig zijn; eindig in mate en eindig in duur; er ware dragen aan; en hoe diep die toorn ons ook neerwierp, eens ware de straffe van dezen toorn toch uit.

Maar omdat wie zoo dacht tot een *ontgoden* van den levenden God zou komen, zoo is zulks onbestaanbaar, en moet wel beleden, dat van een Oneindig God ook alle werkingen en krachten oneindig zijn, en dat derhalve én in maat én in duur ook zijn toorn dit *oneindig* karakter aan zich draagt.

En hier nu *eindig* tegenoverstaande, zou een bloot menschelijk Verlosser dus nooit verlossen kunnen. Want neem van een oneindigen toorn tienduizenden van jaren elken dag tienduizend deelen af, en toch blijft de nog uit te drukken toorn altoos even groot.

Vandaar dat de rampzaligheid wel *eeuwig* én in maat én in duur moet wezen, en dat dus ook de te komen Middelaar over *oneindige* krachten moet kunnen beschikken. Anders verslindt hij dien oneindigen toorn nooit.

Al moet dus dezelfde menschelijke natuur, die gezondigd heeft, de hand zijn, waarmee deze last des toorns wordt aangegrepen, meer dan die aangrijpende hand is ze niet. En de eigenlijke kracht, waardoor die hand den toorn wegneemt, komt niet uit haar, maar uit de kracht der Godheid die er achter komt en er in gaat werken. „Uit kracht van deze Godheid den toorn Gods aan zijn menschheid dragen", is dan ook de keurige uitdrukking, waarin de Catechismus dit heilige moeten zuiverlijk belijdt.

En nu de tweede reden.

Slaag er in, om uit het kranke lichaam de ziektestof te verdrijven, daarmee zijt ge er nog niet. Immers dan moet in de tweede plaats de ingezonkene ook zijn kracht weer terug erlangen. En zoo nu ook is het hier. Die hysop die ontzondigt, voleindt de zake niet; want als nu de toorn weg is, moet er weer leven en gerechtigheid in den geredde ingestort.

En ook dit nu is een Scheppersdaad, die een mensch aan zijn medemensch nooit zou kunnen uitrichten.

Dat is juist Schepper zijn, zoo ge iemand zijn leven en zijn recht inblaast of instort, zoodat het er is en het in hem komt.

En ook uit die oorzaak kan dus een bloot mensch nooit een van leven en recht ontblooten medemensch, opnieuw met leven en gerechtigheid bezielen.

Die zulks zal vermogen, moet tegenover zijn medemensch tevens Scheppersvermogen bezitten, d. i. tevens waarachtig God zijn.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Maar uit Hem zijt gij in Christus Jezus, die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing.

1 Cor. 1 : 30.

Na de wetten, waaraan ten deze het rijk der genade gebonden is, van Vraag 12—17 duidelijk uiteen gezet te hebben, komt de Catechismus thans tot den Middelaar. Dusver was wel reeds gesproken over de vereischten, waaraan de Middelaar, om ons te kunnen redden, zou moeten voldoen, maar had de opsteller nog niet gehandeld over den Middelaar zelven. Het was tot nu toe nog bloot een zaak in de gedachten gebleven, en alles ging nog om buiten de werkelijkheid. Tot den Immanuël, den Verlosser, den Trooster onzer zielen kwam hij nog niet.

Maar hieraan is hij thans dan ook toe, als het in Vraag 18 heet: „Maar wie is deze Middelaar, die tegelijk waarachtig God en een waarachtig rechtvaardig mensch is?", en hierop dit rijke antwoord wordt gegeven: „Die Middelaar is onze Heer Jezus Christus, die ons van Gode tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking, en tot eene volkomene verlossing geschonken is."

Nu treden we alzoo tot den werkelijken Middelaar over, en verschijnt voor ons het heilig beeld van den Man van smarten, die voor ons in den smadelijksten dood ging en ons de vrucht schonk van wat hij stervende verwon. Het is of de heilige apostel Johannes van de heilige oevers ook ons toeroept: „Zie het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt." Ja het is of we bij dit keerpunt in den Catechismus de vriendelijke stem van onzen Heiland zelven in onze ziel voelen dringen, als Hij roept: „Komt tot Mij, gij allen die vermoeid en beladen zijt, en gij zult ruste vinden voor uwe ziel!"

En daarom keert de Catechismus thans dan ook geheel zijn toon van spreken om. Nu geen betoog, nu geen klem van redeneering meer. Neen thans uit het volle hart een toon van lof en eere, en het beleden met een woord schier geheel aan de Heilige Schrift ontleend: „Die Middelaar is *onze* Heere Jezus Christus, dien wij niet hebben uitgedacht, maar die ons van God geschonken is, en in wien wij hebben al onze wijsheid, onze rechtvaardigheid, onze heiligmaking en onze volkomene verlossing!"

En in dien gullen, warmen, bezielden toon valt de Catechismus nu, niet als bekroop hem half spijt over zijn voorafgaande even keurige als ernstige ontleding, maar juist omdat met name die vorige nauwkeurige ontleding der zaak thans den toon van lof en dankzegging wettigt.

Als een drenkeling in een put viel, en ik weet niet hoe diep die put is, en er komt iemand aanloopen met een stok of touw, dan moet er eerst nog op allerlei manier geprobeerd, of die stok wel zoo lang als de put diep is en of dat touw wel lang genoeg zal zijn, en overvalt mij de angst dat inmiddels de drenkeling omkomt. Maar als ik dien put nauwkeurig ken, en haarfijn weet, dat tot aan den waterstand de diepte juist 15 meter bedraagt, zoodat ik om den drenkeling er uit te kunnen halen een touw van omstreeks 18 meter noodig heb; en ik roep dat uit, en iemand hoort dat, en roept mij toe: „Ziehier juist een touw van 18 meter!", dan gaat er vanzelf een vreugdekreet in mijn ziel op; want nu weet ik opeens, dat de drenkeling juist met dit touw gered is.

De overweging en kennisse van wat voor redding noodig is, is dus volstrekt niet overtollig, maar is juist het onmisbare om zeker van redding te zijn. En als iemand eerst onderwezen is, wat redder hij voor zijn ziele behoeft, en aan wat ontzaglijke vereischten die redder beantwoorden moet, zoodat hij vaak waande, „zulk een redder vind ik nooit"; dan juist stijgt zijn vreugde ten top, zoo er zich juist zulk een redder aan hem voordoet.

En vandaar dat de wetenschap en de kennisse, hoe naar de wetten van het rijk der genade onze Middelaar zijn *moest*, thans, nu hij juist zoo zich

aanbiedt, als door die wetten geëischt wierd, opeens het hart voor Jezus ontvlamt en den twijfel wegneemt uit ons bewustzijn.

Beslist spreekt de Catechismus het daarom nu ook uit, dat onze Middelaar *ons van God geschonken zij*; zelfs verandert hij, om hierop nadruk te leggen, de eenigszins anders uitgedrukte woorden van Paulus, en schrijft voor: „die ons *geworden* is wijsheid van God", dit andere: „die ons van God *geschonken* is."

Dit is hier geen bijzaak maar hoofdpunt.

Want wel kon de verlorene mensch, aan de hand van de kennisse zijner natuur en van de wetten van het genaderijk uitrekenen, *hoe* zijn Redder zijn moest, maar met al deze wetenschap en dit klare inzicht bleef hij volstrekt onmachtig om zelf ook maar het allergeringste aan zijn redding toe te brengen.

Zoo de delver van een put zelf in dien put valt, en hij nu daarin liggend, precies weet: „het touw om mij te redden, zou precies 18 meter lang moeten zijn!", wat baat hem dit, om ook maar twee vezeltjes van zulk een touw ineen te strengelen? Of een architect wiens huis in brand vloog, staande in de goot van het dak, al precies weet, dat hij een ladder van 80 sporten zou moeten hebben om levend naar beneden te komen, wat baat hem dit, om ook maar één verdieping naar omlaag te komen? Och, met al zijn wetenschap, zoo de ladder niet van elders komt, verbrandt hij toch. De dorstige weet wel, dat hij water moet hebben, maar uit dorst komen geen waterdruppen. De hongerige weet wel, dat brood hem redden zou, maar bakt honger daarom brood?

En toch, hoe eenvoudig en onwedersprekelijk dit nu ook op natuurlijk gebied zij, toch raakt een mensch hiermee op geestelijk terrein telkens in de war, en vooral de Ethischen zijn er schuld aan, dat hun algedurig spreken van hun behoefte, hun dorst, hun aspiratie naar redding allengs den indruk is gaan maken, alsof in dien dorst en in die aspiratie meer dan de halve redding reeds inzat. Soms is het alsof de Heiland eigenlijk niet uit Maria's schoot, maar uit den diep verborgen bodem van deze aspiratiën geboren was.

Zoo schijnt men dan diep ootmoedig te staan. Zelfs spreekt men met zekere affectatie nog wel van „de verdoemenisse" eens zondaars. Maar arglistiglijk laat men uit de diepte zelve dezer verdoemenisse weer een klein, onmerkbaar kiempje van eigengerechtigen roem opschieten, en preekt u aan, dat eigenlijk uw nood, uw smarte, uw aspiratie, uw diepe zielbehoefte reeds uw halve redding was.

En dit nu moet u zonder sparen weer uit de hand geslagen. Al zulke

gedachte moet geheel en al uit den weg. En daarom spreekt de Catechismus het thans met zooveel nadruk uit, *dat het ons alles van God is geschonken.* Het „zoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eengeboren Zoon *gegeven* heeft" moet grondgedachte in heel onze belijdenis van het heilswerk blijven. „Van God alles en *niets* van onze zijde!" moet den toon blijven aangeven van het lied van onzen jubel.

En waar nu de Catechismus zelf aan de wetten van het genaderijk zoo klaar en duidelijk de gestalte van den Middelaar had uitgemeten, en ons menschelijk denken, zich op die kennisse allicht verheffen kon door te wanen, dat hiermee reeds half de Middelaar gevonden was, moest het thans te ernstiger en met te meer klem uitgesproken, dat ge met al deze uwe wetenschap nog geen stroospier vordert, want dat al wat ge in of door den Middelaar hebt, u van God is *geschonken.*

„Middelaar" is de nog gansch algemeene naam, waarmee de Catechismus hier zeer terecht den Christus inleidt. Men bedenke toch wel, dat hier op deze plaats en bij deze vraag nog geen de minste sprake komt van een uiteenzetting der Verlossingsleer. Die wordt pas bij de Geloofsartikelen behandeld. En ook is hier nog geen oorzaak om de Vleeschwording uitvoerig te bespreken; want die komt aan de orde in Vraag 35.

Hier op deze plaats en bij deze Vraag mag in al dat bijzondere nog niet afgedaald, en moet juist het *algemeene* gezichtspunt streng worden gehandhaafd. Het is de zake tusschen God en den verloren zondaar, die ontvouwd staat te worden. Wat in die zake in zal blijken te zitten, zal de Catechismus u later in bijzonderheden doen zien. Maar thans is hij daaraan nog niet toe. Thans is hij nog slechts bezig om u de zaak uit haar *algemeen* gezichtspunt voor te stellen. Aan den éénen kant den levenden God, met wien ge te doen hebt, en daartegenover gij nederliggende in uw zonde en ellende.

Alle godsdienst, alle godsvrucht, alle godzaligheid, het doelt alles op die ééne zake, die tusschen den Heere HEERE en zijn menschenkind hangt. En juist omdat nu de Catechismus, zonder voorshands dieper in te dringen, bij dit alomvattende staan blijft, is *Middelaar* de van zelf aangewezen naam, waarmee hij den Christus hier voortbrengt.

De naam zelf van „Middelaar" duidt juist aan, dat er een zake tusschen twee personen hangende is; dat deze twee gescheiden liggen; en dat nu hij als Middelaar tusschen die beiden inkomt. Een „Middelaar" is niet een Middelaar van éénen, maar van twee, zegt ons de brief aan de Galaten (III : 20), en in den brief aan Timotheus schrijft ons dezelfde apostel: „Er is maar één Middelaar Gods en der menschen, de mensch Christus Jezus."

Want wel droeg ook Mozes den naam van middelaar des Ouden Verbonds, maar slechts in symbolisch-typischen zin, en ook zoo nog met geen andere strekking dan om aan te duiden, dat hij tusschen Jehova en zijn volk stond.

Middelaar beduidt voor de verhoudingen onderling wat een brug over een afgrond is, de saambrenging van wat gescheiden lag, de aaneenschakeling van wat uiteen lag geworpen. Het is het liefelijke snoer der eenheid of wilt ge „de staf saambinding", die hereent wat uiteenviel. Het is de toemuurder der bresse, opdat de breuke van de muren der stad hersteld moge zijn. Middelaar zijn is tusschen een heilig God en een onder doem gezonken menschdom gaan staan, en daardoor uit den wortel zelven weer godsdienst en godsvrucht en godzaligheid mogelijk maken.

En hoezeer nu ook elke andere bemiddeling meest óf door een derde óf door een half toeschieten van beide zijden tot stand komt, zoo is het komen van dezen Middelaar louter en zuiver alleen een daad Gods.

Er komt geen derde bij, die als middelaar tusschen de twee zich aanbiedt, want buiten God en mensch is er niets dan dier en engel, en we zagen overtuigend, waarom noch een dier noch een engel ons verzoenen kan. Hij *is* dan ook geen engel, en heeft wel soms de engelen*gestalte*, maar nooit hun *natuur* aangenomen.

Van „buiten God of mensch" kwam dus niets. En dat, waar het alzoo schrap en strikt tusschen God en zondaar staan bleef, de zondaar zelf niet het allergeringste tot deze bemiddeling bijdroeg, dat zal later de belijdenis der wondere vleeschwording duidelijk maken.

Thans kan hier alzoo volstaan met er op te wijzen, dat de zaken van den zondaar niet tegenover den Vader alleen, maar tegenover den Heere HEERE stond, en dus evengoed tegenover den Zoon en den Heiligen Geest. Nooit derhalve een minder diep beleedigde *Zoon,* die in den erger beleedigden *Vader* den toorn gestild en gebluscht heeft, maar een toorn die gelijkelijk van Vader, Zoon en Heiligen Geest uitgaande, naar den raad des Drieëenigen, slechts instrumenteel door den Zoon verzoend is.

Wat nu de Catechismus, al het heil kort saamvattende, er nog bijvoegt, dat deze Middelaar ons gegeven is „tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing", is, zij het ook met kleine afwijking, ontleend aan I Cor. I : 30, en hier uitnemend op zijn plaats.

De zake der bemiddeling hangt tusschen den Heere HEERE en het in zonde verzonken menschelijk geslacht. Wat nu ontbreekt aan dit gevallen menschelijk geslacht, om voor den Drieëenigen God te kunnen bestaan? En het antwoord luidt immers: „Aan dit geslacht van zondaren ontbreekt

wijsheid, ontbreekt gerechtigheid, ontbreekt heiligheid en ontbreekt geluk." Welnu, zegt de Catechismus, juist dit alles, wat u in u zelven ontbreekt, dat alles heeft God Drieëenig u in den Middelaar geschonken. In onzen Heere Jezus Christus hebt gij deze vier ontvangen: én wijsheid én gerechtigheid én heiligheid én volkomen geluk.

Ge bezat in het paradijs, zooals uw God u schiep, een oorspronkelijk u inklevende wijsheid, een oorspronkelijk u inwonende gerechtigheid, een oorspronkelijk u ingeprente heiligheid, en daarmee overeenkomstig storeloozen vrede en storeloos geluk.

Dit heil nu verwierpt ge. Door uw zonde ging teloor de u oorspronkelijk inklevende wijsheid, en wierdt ge dwaas. Door uw zonde ging teloor uw oorspronkelijke gerechtigheid, en wierdt ge verdoemelijk. Door uw zonde verloort ge de oorspronkelijke heiligheid, en wierdt ge verdorven van aard. En derhalve verloort ge door uw zonde uw geluk en uw vrede en verzonkt ge in ellende en in dood.

Doch zie hier nu den Middelaar, in wien dit alles u terugkomt. In dien Middelaar weer „verlichte oogen des verstands", opdat ge zien moogt, en niet langer omkomt in uw donkerheid. In dezen Middelaar weer „algeheele rechtvaardigmaking", zoodat het is als hadde nooit schuld u benauwd en gij nooit tegen uw God overtreden. In dezen Middelaar weer volkomen heiligheid, zoodat gij rein voor God staat. En eindelijk in dezen Middelaar u volkomene verlossing van dood en ellende verpand, en daarmee eeuwige gelukzaligheid in een paradijs, beter dan het hof van Eden bood, gewaarborgd.

Dit slaat dus volkomen op wat de Catechismus van het verderf en de verwoesting der zonde leerde; want volkomen hergeeft en herstelt deze Middelaar al wat het geslacht van Adam door de zonde verloor.

Slechts hergeeft hij dit verlorene op andere wijs.

In het paradijs bezat de mensch deze vier, t. w. wijsheid, gerechtigheid, heiligheid en geluk *in zich zelven*; maar nu bij den geredden zondaar is het rustpunt dezer vier niet meer in hem, maar *in den Middelaar*. Beide malen, én in het paradijs én in Sion bezat en bezit een mensch geen dezer vier natuurlijk ooit anders dan in afhankelijkheid van den Drieëenigen God, aller leven Springader en aller goede Fontein. Maar in het paradijs was dit *zonder* Middelaar, terwijl het in Sion nooit anders dan *door* den Middelaar toegaat. Iets wat zeer tot schade der ware rechtzinnigheid door bijna alle Neo-Kohlbruggianen wordt voorbijgezien, die u vertellen dat ook Adam reeds in het paradijs zijne gerechtigheid slechts in den Christus bezat; maar iets wat onze vaderen onherroepelijk op grond van Gods Woord hebben vastgelegd door den nadruk waarmee ze altoos spraken van *oorspronkelijke* gerechtigheid.

Vooral in de spraakverwarring onzer dagen schuive men dit verschil dus weer duidelijk op den voorgrond: Wat Adam in het Paradijs *oorspronkelijk,* d. i. buiten tusschenkomst van een Middelaar bezat, t. w. wijsheid, gerechtigheid, heiligheid en geluk, dit alles bezit een kind van God in Sion thans *niet* meer oorspronkelijk, maar alleen *in en door den Middelaar.*

Ter laatste instantie komt het ons alles dus uit den Drieëenige toe, zooals Paulus zegt: „Zelfs uw zijn in Christus Jezus is alleen *uit Hem*" (I Cor. 1 : 30: Uit Hem zijt gij in Christus Jezus). Maar den kinderen Gods in Sion vloeit het uit die Fontein aller goeden thans niet anders toe dan door en in den Middelaar: *Uit Hem zijt ge,* maar *in Christus Jezus.* En wat nu den kinderen Sions uit den Drieëenige in Christus Jezus toevloeit, dat is juist hetgeen de gevallen Adam verloor en derfde: wijsheid, gerechtigheid, heiligheid en geluk.

Gelijk een pasgeboren wicht zijn melk in moeders borst bezit, en daarom moeder hem van God gegeven is tot zijn voeding en drenking, zoodat de moeder het heeft eer het wicht het heeft en het wicht het niet anders dan uit moeder ontvangt, — alzoo ook is het in Christus. In Hem dit alles eer het ons toekomt en ons nooit anders toekomende dan uit Hem.

Ja, mochten we, we zouden dieper indringend, dit leven in Christus zelfs liefst bij het leven van het nog ongeboren wicht in moeders schoot vergelijken. Inzijnde in eens anders leven en toch een eigen leven uit die andere levend, en kracht noch beweging noch voeding noch drenking anders dan door het moederbloed hebbende, is zulk een nog ongeboren kind zulk een treffend beeld van het leven van Gods kinderen in het verborgen leven des Heeren. *Uit* Hem en *door* Hem, en toch *in* Hem een eigen leven voor u zelven alleen.

DERDE HOOFDSTUK.

En Ik zal vijandschap zetten tusschen u en tusschen deze vrouwe, en tusschen uw zaad en tusschen haar zaad. Datzelve zal u den kop vermorzelen, en gij zult het de verzenen vermorzelen.
GEN. 3 : 15.

Wonderlijk beschamend voor elk niet-Gereformeerde is het antwoord waaraan we nu toe zijn.

Er is dan een Middelaar; ge bekent dan nu den Verlosser gevonden

te hebben; en ge belijdt eerbiediglijk dat deze Middelaar en Verlosser onze Heere Jezus Christus is. Het is wel. Maar zeg dan nu ook, hoe ge dit weet. Waarop deze uw kennisse rust. Van waar die zekerheid u toekomt.

Waaruit weet gij dat? vraagt de Catechismus in Vraag 19. En op deze vraag nu antwoordt het kind Gods in dit schoone leerboek: Niet, omdat mijne ziel dit zoo ervoer; ook niet omdat de kerk het mij leerde; en veel min nog, omdat deze Middelaar juist past bij wat naar mijn uitrekening een Middelaar zijn moest; maar wel dit ééne: „Ik weet dit uit het heilig Evangelie; en wel uit dat *Evangelie, hetwelk God zelf eerstelijk in het paradijs geopenbaard heeft, en namaals door de heilige Patriarchen en Profeten laten verkondigen, en door de offeranden en andere ceremoniën der wet laten voorbeelden; en ten laatste door zijn eeniggeboren Zoon vervuld.*"

Drieërlei antwoord op deze vraag wordt dus afgesneden, en het ééne goede en richtige antwoord gesteld.

Afgewezen worden de mystieke gevoelsdrijvers, die als men hun van Jezus spreekt, eigenlijk achten dat ze heel de Schrift wel missen kunnen; die dorre in letters bevangene Schrift; en die het veel sterker bewijs achten, als ze zoo roemen durven: „o, Mijn Jezus, dien draag ik in mijn hart."

Tegenover dezulken nu houdt Gods kind hier staande, dat het gevoel *geen grond* is, maar een wiegelende golf, en dat de vaste grondslag der vastigheid voor ons alleen in het Woord van God ligt. Niet, en hierin versta men ons wel, alsof *geestelijke ervaring* niets voor onze zekerheid bood. Integendeel, geestelijke ervaring is een der machtigste stutten, die God de Heere onder ons zielsbewustzijn zet. Maar al noemt de heilige apostel Paulus die geestelijke ervaring in Rom. V : 3 met het woord „bevinding"; daarom mag wat de gevoelswiegelaars bevinding gelieven te noemen nog volstrekt niet voor munt van gelijk merk worden uitgegeven. Geestelijke ervaring sluit ook wel „gevoelige aandoening" in zich, maar slechts als een *onderdeel* der zaak, en volstrekt niet als het eenige, zelfs niet als de *hoofd*zaak. Er zijn kinderen Gods, die jaren lang zeer diepe geestelijke ervaring van het heil Christi smaakten, zonder ook maar één enkel oogenblik tot het wegkwijnende in gevoelige liefde voor het eeuwige Wezen gekomen te zijn. En juist omdat men er nu zoo op uit is, om deze „gevoelige aandoening" op de spits te drijven, komt men er dan zoo licht toe, om een „gevoelige aandoening des Geestes" te gaan zien in wat niets dan een *prikkeling* van *eigen* gevoelszenuwen was, en het is ter afkeering van dit zeer bedenkelijk gevaar, dat de

vaders in Christus ons steeds vermaand hebben, om toch nooit in ons hulkje op die kabbelende baren van ons gevoel te dobberen, maar altoos naar het Woord te onderscheiden, of wat we meenen waar te nemen, nu waarlijk geestelijke ervaringen, dan wel niets dan gevoelswiegelingen onzer ziele zijn. „Tot het Woord en het Getuigenis!" is en blijft daarom de leus van al Gods gehoorzame kinderen. En mag er dan geestelijke ervaring volgen, dan sluiten ze daarom later de Schrift niet uit, maar *blijven* ook dus nog die Schrift erkennen als de bron waaruit het bewustzijn gevoerd wierd, en *blijven* eeniglijk aan die Schrift afmeten, of hun beweerde ervaring wel waarlijk geestelijk, en niet uit eigen verzinning was.

Ten tweede is *de kerk* als bron van onze geloofszekerheid hiermee afgewezen. Wel leerde Rome, „dat niemand in de Schrift gelooven zou tenzij de kerk het hem geleerd had", maar onze vaderen hielden tegenover dit clericalistisch beweren steeds staande, dat God zelf zijn kinderen onderwijst, en dat ze alzoo „van den Heere geleerd" niet meer de een tot den ander zeggen zullen: „Ken den Heere", want „dat ze Hem kennen zullen van hun oudste tot hun jongste toe". Dat Roomsche denkbeeld was er ten onzent dan ook geheel uitgeraakt, tot het nu weer door de Ethischen is opgerakeld. Van Ethische zijde leeraart men namelijk, dat we niet uit de Heilige Schrift den Christus kennen, maar uit het leven en de belijdenis der gemeente of der kerk; door de traditie; door middel van het kerkelijk woord. Aanvankelijk scheen hier geen kwaad in te steken. Maar naar gelang men merkte, dat in de kringen waarin men dit rondvertelde, te gelijker tijd almeer aan het gezag der Heilige Schrift getornd wierd, begon men lont te ruiken en kwaad vermoeden te hebben. En daarom dient thans de gemeente ook op dit punt terdege voorgelicht en behoort ze te weten, 1°. dat dit voorgeven der Ethischen in den grond niets is dan een weer doen opleven van de oude Roomsche dwaling; 2°. dat in plaats van het *kerkelijke gezag*, wel „de belijdenis der *gemeente*" wordt gesteld, maar dat dit niets baat, daar het feitelijk neerkomt op een *clericalistische* traditie der predikanten, die geheel aan hun goedvinden is overgeleverd; en 3°. dat hetgeen er waars in hun voorgeven steekt, nooit ofte nimmer door de Gereformeerden is voorbijgezien en dus ook waarlijk niet als nieuwe vondst behoeft uitgevent.

Het is namelijk volkomen waar, wat men van Ethische zijde opmerkt, dat verreweg de minste menschen door eigen lectuur uit den Bijbel tot kennis van den Middelaar zijn gekomen, en dat verreweg den meesten de eerste kennis van Immanuël is aangebracht, toen zij nog niets lazen,

maar alles hun nog moest worden aangezegd. Zoo gaat het met de kleinen bij moeder thuis. Zoo gaat het in onze Zondagsscholen. Zoo gaat het op onze Catechisatiën. Tot een kennisse van den Christus die door eigen bestudeering der Heilige Schrift verkregen wierd, komt bijna een ieder pas later, lang nadat hij den Heere reeds kende. Maar zoo volkomen waar als deze opmerking is, even nietszeggend mag ze heeten. Immers nooit is door de Gereformeerden beweerd, dat, als was de Heilige Schrift de bron onzer kennisse, daarom ieder, klein en groot, altoos zelf, met eigen hand uit die bron zijn water putte. Als er in een bergdorp een bron op het marktplein staat, dan drenkt die bron met haar zijvertakkingen metterdaad heel het dorp. Maar al drenkt die bron heel het dorp, daarom haalt nog niet ieder zelf zijn water aan die bron. Integendeel dat doen de minsten. Dat doen niet de zuigelingen, want die vinden het bronwater in de moedermelk. Dat doen niet de kleine kinderen, die het in hun kroes op tafel vinden. Dat doen ook niet de zieken, aan wie men het in hun dranken ingiet. Noch ook de zwakken en ouden van dagen, die niet gaan kunnen. Maar al is het ook, dat alle dezen het water *niet rechtstreeks zelf* uit die bron halen, toch is het die ééne bron waaruit aan allen het water toekomt; en noch die moederborst noch die kinderkroes zou voedend vocht bevatten, zoo die bron het niet had verschaft.

En zoo nu ook staat het met de bron der Christuskennisse in de Heilige Schrift. Ook in de kerk is er maar één bron van Christuskennisse, t. w. de Heilige Schrift. Maar uit die Heilige Schrift wordt dit water der ziele nu op tweeërlei wijs geput. Deels *rechtstreeks,* doordien iemand zelf naar de Heilige Schrift gaat en er de kennisse Christi uit indrinkt; deels *uit de tweede hand,* doordien of vader of moeder, of vriend of broeder, of bedienaar des Woords en onderwijzer, de moeite des puttens voor de kleinen en zwakken doe, en zij het aldus hun aangebrachte water drinken.

Hierin ligt dus volstrekt niets buitengewoons, noch ook iets opmerkelijks en de poging der Ethischen om hiervan iets afwijkends en iets nieuws te maken, loopt op niets anders uit, dan op het streven, om de waardeverhouding van Schrift en Traditie in Roomschen zin te wijzigen.

Eindelijk is in de *derde plaats* door dit antwoord van den Catechismus afgesneden de mystiek onzer denkhelden en wijsgeeren, die achten, wel buiten de Heilige Schrift om te kunnen vaststellen, hoedanig de Christus zijn moet, met den maatstaf hunner behoefte in de hand, wel te kunnen uitmaken, dat Jezus van Nazareth hun Middelaar en de ware Messias is. Ook dit toch is valsch gedacht en onjuist geredeneerd. Want vooreerst,

al zagen we zelven in de Vragen 7—12, hoe noodzakelijk het is, na te gaan *hoe* een Middelaar zijn moest om ons te kunnen redden, dan is die kennisse van onze ellende daarom nog volstrekt niet *buiten de Heilige Schrift om* verkregen. Integendeel, alleen door de Heilige Schrift is die behoefte, die nood onzer natuur, en het karakter van dien hachlijken nood voor ons ontdekt. Maar ook ten andere, wie erkent, in zulk een nood en geestelijke ellende te verkeeren, die belijdt juist daarmee vanzelf en daarbij ingesloten, dat zijn oog stekeblind wierd, en dat hem het vermogen in zijn bewustzijn ontbreekt, om in geestelijke dingen iets ook maar met zekerheid te beslissen. Is het nu een feit, dat er keer op keer allerlei lieden zijn opgestaan, die zich als „redders van den mensch uit nood en uit ellende" hebben aangediend, dan spreekt het toch vanzelf, dat hier geestelijke kennis noodig is. En ook waar men aan de hand der Schrift het God-zijn dan toch als onmisbaar kenmerk van den echten Middelaar belijdt, dan vragen we wederom, of iemand, wie hij ook zij, ooit buiten het getuigenis des Evangelies om, zou weten uit te maken, of nu in Jezus Christus metterdaad dit God-zijn gevonden wierd.

En zoo komt het kind van God dat hier spreekt, dan vanzelf tot het eenig goede antwoord: „Dat Christus Jezus de waarachtige en algenoegzame en wezenlijke Middelaar is, dit weet ik alleen *uit het heilig Evangelie.*" D. i. met een geloofskennisse, die straks natuurlijk door geestelijke ervaring kan bevestigd worden, maar die in beginsel en naar kiem toch altoos uit den wortel der Heilige Schrift opspruit; of wil men, met het beeld van het water, die oorspronkelijk toch altoos uit de bron der Heilige Schrift geput is.

Of zou het wellicht, gelijk veel halve lieden hier gaarne met zekere voorliefde plegen op te merken, toch eigenlijk iets anders bedoelen, wanneer de Catechismus niet de *Heilige Schrift,* maar het *Evangelie* noemt?

Men weet, ook dat wordt veel gedreven. Het Evangelie, dat klinkt zoo zoet, zoo mild, zoo ruim, en dan moet, ja, waarlijk het is zoo, het heilig *Evangelie* dienst doen, om de Heilige *Schrift* uit haar voegen te lichten. Gelijk velen, vooral in Duitschland, het *Nieuwe* Testament misbruiken om het *Oude* Testament van de baan te dringen, zoo hebben ten onzent vooral de Groningers den term „Evangelie" op stuitende wijs gebezigd, om het gezag van de Heilige Schrift op allerlei manier te ondermijnen. Of liever, *zij* volgden hierin slechts na, wat vroeder mannen in een vroegere periode reeds begonnen waren, toen men *Evangelische* gezangen opstelde en invoerde. *Oud-Testamentische* Psalmen, weet ge!, en dan daar-

tegenover *Evangelische* Gezangen. Dat maakt dan vanzelf, dat ieder tastte en voelde hoe oneindig veel heerlijker die gezangen waren. Maar 's Heeren volk werd er toch niet door misleid, en door al dat roepen van „Evangelisch" heeft dat volk zich toch nooit van de Schrift laten afbrengen, zelfs niet van het Oude Testament; maar is alleen uitgewerkt, dat de naam van „Evangelisch" in miscrediet kwam. Wie tegenwoordig van „Evangelische richting", of „Evangelisch" leeraar, of „Evangelische" vereeniging hoort, weet zonder meer reeds, dat in dit alles juist *het Evangelie* ontbreken zal.

Een enkele opmerking kan ook dit geschil eens voorgoed wegnemen. Als het des avonds donker wordt steek ik licht aan, en dan zie ik niet bij de gaspijp, en niet bij den ballon, en niet bij het glas, en ook niet bij den brander, neen ik zie en lees alleen *bij het licht.* Maar terwijl het nu in het avonddonker mij alleen om *dat licht* te doen is, weet toch een kind, zoo goed als gij het weet, dat dit licht u alleen *van* dien brander en *uit* die gaspijp en *door* dat glas toestraalt. En zoo nu ook is het hier. Uw ziele leeft niet bij dat *papier* van uw Bijbel, en niet bij haar *letters* of *kapittelindeelingen,* neen, ge leeft alleen bij *den glans* van het Evangelie. Maar al is het nu ook uitsluitend het Evangelie waarom het u te doen is, toch is het de *Heilige Schrift* en de Heilige Schrift alleen, waaruit rechtstreeks of afgeleid, de glans van dat Evangelie u toestraalt.

Of om op de bron terug te komen. Gewisselijk, waar ge door gedrenkt wordt is niet dat stuk rotssteen, en ook niet de ijzeren hevel dien men er op heeft gezet, noch ook de uitgeholde boom, waarin men het water opvangt, maar alleen en eeniglijk *dat water zelf.* Nu is dat water dat uw dorst zal lesschen het *heilig Evangelie,* maar de rotssteen, waaruit dat paarlend water opspringt is de bron der *Heilige Schrift.* En wie dus zegt, gelijk hier dit kind van God in den Catechismus, dat hij zijn Middelaar uit het heilig Evangelie kent, die bedoelt niet anders en kan niet anders bedoelen, dan dat het heilig Evangelie, dat als het water uit de bron, zoo uit de Heilige Schrift, en wilt ge nog dieper, in die Schrift uit God zelf, opwelt.

Evangelie is niet een „blijde boodschap". Dat weet het volk ook wel, als het zegt: „Dat is voor mij *geen Evangelie!*" Dan toch bedoelt het volk volstrekt niet: „Dit is voor mij geen blijde tijding", maar wel dit heel andere: „Dit is, omdat gij het zegt, voor mij nog niet zoo *zeker en uitgemaakt,* dat ik er voor zou moeten zwichten."

Neen, het ware Evangelie gaat veel dieper. Evangelie is een blijde tijding voor een bepaald soort van ongelukkigen, en wel uitsluitend voor

personen, die zich *verdoemelijk* en eigenlijk reeds *verdoemd* voor God in hun ziel gevoelen. Ja meer nog. Deze ongelukkigen zijn reeds zoo op allerlei manier misleid, dat alle aanbieding van redding steeds eindigde met hun ongeluk nog te verzwaren. En daarom waar ze altoos op wachtten was, zulk een tijding uit een ver land, waardoor er eindelijk *zekerheid* in hun toestand kwam, en, niet meer op allerlei kans af, maar met *goddelijke gewisheid* redding hun wierd toegezegd.

En dit nu juist brengt *het* Evangelie hun. Want *het* Evangelie is niet meer *een* blijde boodschap aan doemelingen; maar het is *de* blijde boodschap, die van *Godswege* aan deze doemelingen toekomt.

Zonder dit tweeërlei is alle spreken over het Evangelie dus niets dan misleiding of zelfbedrog.

En dit nu juist is het wat het kind van God hier uitspreekt. Eerst is in vijf Zondagsafdeelingen deze ellendige *doemeling* geteekend. En nu komt voor dezen en voor dezen alleen *het Evangelie*; niet van menschen, maar *van God*.

Het heet toch: het *heilig* Evangelie, en „heilig" beduidt in al zulk verband, dat iets rechtstreeks in God zijn oorsprong heeft. En daarom volgt er ook: 1°. dat *God zelf* dit Evangelie geopenbaard heeft; 2°. dat *God zelf* dit Evangelie heeft laten verkondigen; 3°. dat *God zelf* dit Evangelie heeft laten voorbeelden; en 4°. dat *God zelf* dit Evangelie heeft vervuld. Het is alles hier „heilig". Altoos de Heere. Nergens de mensch.

En op wat wijs is nu dit Evangelie den zondaar toegekomen? De Catechismus antwoordt: 1°. Door influistering, 2°. door toespraak, 3°. door aanschouwelijk onderwijs, en eindelijk 4°. door *de zaak zelve* te laten *zien*.

Zoo kan ik als vader mijn kind best leeren, dat er heerlijke prachtige Alpen *bestaan*. Ik kan daarna door onderwijzers hem in *de gelegenheid* dier Alpen inleiden. Ik kan voorts hem *afbeeldingen* van die Alpen toonen. En eindelijk ook hem zelf die Alpen doen *bereizen*.

En zoo nu ook is het hier.

Eerst stelt de Heere het Evangelie in het Paradijs. Niet *iets* van het Evangelie, maar het *volle* Evangelie. Alleen nog ingewikkeld in den nog gesloten knop. Daarna ontsluit de Heere dit Evangelie al meer, al rijker, al voller aan Noach en Abraham en al de Patriarchen en de Godsmannen die na hen kwamen. Toen voegde de Heere er het *aanschouwelijk* onderwijs bij door zijn machtige daden, en al den ceremoniëelen eeredienst.

Maar ook daarbij kon het niet blijven. Immers moest ook *de zaak zelve* gezien worden, en daarom heeft God het toen ten laatste *vervuld* in zijn Zoon.

Kostelijk gezegd.

Niet gelijk de halven van onze dagen leeren: „het Evangelie dat door Christus *gepredikt* is", maar het Evangelie dat God in zijn Zoon heeft *vervuld*. Want wel heeft de Christus óók het Evangelie gepredikt, en is Hij zelfs onze hoogste Profeet, die profeteerde in aller profeten profetie. Maar wie dit *alleen* zegt is het Evangelie vijand. En al wie dat Evangelie geen vijand is, die zal daarom belijden, dat de Christus óók Hoogepriester en óók Koning is, en dat alzoo God de Heere zijn heilig Evangelie voor zondaren in den Christus heeft *vervuld*.

ZONDAGSAFDEELING VII.

Vraag 20. Worden dan alle menschen wederom door Christus zalig, alzoo zij door Adam zijn verdoemd geworden?

Antwoord. Neen zij, maar alleen degenen die Hem door een oprecht geloof worden ingelijfd en al zijne weldaden aannemen.

Vraag 21. Wat is een oprecht geloove?

Antwoord. Een oprecht geloove is niet alleen een zeker weten of kennisse, waardoor ik 't al voor waarachtig houde, wat ons God in Zijn Woord geopenbaard heeft, maar ook een zeker vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest door het Evangelie in mijn harte [1]) werkt dat, niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zij uit loutere genade, alleen om der verdiensten Christi wille.

Vraag 22. Wat is dan eenen Christen noodig te gelooven?

Antwoord. Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt, hetwelk ons de Artikelen onzes algemeenen en ongetwijfelden Christelijken geloofs in ééne hoofdsom leeren.

Vraag 23. Hoe luiden die Artikelen?

Antwoord. *Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde.*

En in Jezus Christus, zijnen eeniggeboren Zoon, onzen Heere; die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria; die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle; ten derden dage wederom opgestaan van de dooden, opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods, des almachtigen Vaders; van waar hij komen zal om te oordeelen de levenden en de dooden.

Ik geloove in den Heiligen Geest. Ik geloove een heilige, algemeene, Christelijke Kerk, de gemeenschap der heiligen; vergevinge der zonden; wederopstandinge des vleesches; en een eeuwig leven.

EERSTE HOOFDSTUK.

Zij zijn door ongeloof afgebroken, en gij staat door het geloof. ROM. 11 : 20.

De zevende Zondagsafdeeling zullen we om haar hoog gewicht, niet

[1]) De oudere teksten lezen: *hartelijk* in plaats van *zeker*, en in steê van: *in mijn harte* lezen deze: *in mij*.

in drie, maar in vier stukken behandelen, en in dit eerste stuk spreken van wat we liefst betitelen als de *goddelijke schifting*.

Immers tot op Vraag 19 gaan alle Arminianen met ons mede, maar aan Vraag 20 toegekomen, nemen ze afscheid van ons, om af te dolen op hun eigen paden; en wij op onze beurt *moeten* hen bij deze Vraag wel den scheidsbrief uitreiken, want door bij dit kruispunt van den weg ook maar tien voetstappen op hun doolpad mee te gaan, raakten we zelven van den weg der waarheid af.

Tot dusverre was beleden en geleerd, dat God de Heere het menschdom schiep als één geslacht; dat door den stamvader van dit geslacht in heel dit menschdom zonde en verderf was gevaren; dat dit onder doem gezonken geslacht onredbaar was, tenzij er een mensch als Middelaar verscheen die zelf God kon zijn; en dat nu werkelijk zulk een wondere Middelaar in Jezus Christus was verschenen.

Hierop nu heeft de Arminiaan op zichzelf niet tegen. Hij moge over den samenhang van onze schuld met de schuld van Adam anders denken dan wij; en ook het wezen van het bederf der zonde anders opvatten; maar in meer oppervlakkigen zin erkent ook hij toch, dat we een Middelaar van noode hebben, geeft hij ook toe, dat deze Middelaar goddelijke majesteit in zich moet dragen, om het werk der verlossing tot stand te kunnen brengen; en belijdt ook hij met ons, dat in onzen Heere Jezus Christus metterdaad zulk een genoegzaam Middelaar verscheen.

Doch, en ziehier nu zijn fout, dan, zoo roept hij ons toe, moet die Jezus ook een Middelaar voor *alle* menschen willen wezen.

„Gij leert zelf", zoo voert hij ons dan tegen, „dat Adam de wrange vrucht zijner zonde geteeld heeft voor allen, die tot zijn geslacht behoorden, zoo moet ge dan ook toestemmen, dat evenzoo de tweede Adam de gave, rijpe, geurige vrucht van zijn verzoeningswerk evenzoo voor *alle* menschen droeg."

„Is het een zaak van *heel ons geslacht* bij het *inkomen* der zonde, dan", zoo beweert de Arminiaan, „moet het ook een zaak van *heel* ons geslacht zijn bij het uitsnijden van de zonde".

„Zooals het met de zonde staat, zóó ook moet het met de verlossing van zonde toegaan!"

„Getuigt", zoo besluit men dan gewoonlijk, „getuigt niet de Apostel zelf met zoovele woorden, dat, indien door de misdaad van éénen velen gestorven zijn, de gave der genade, die daar is van éénen mensch Jezus Christus, *veel meer* overvloedig is geweest over velen?"

En ja, dat is ook zoo; dát zegt Paulus in Rom. V : 15. Maar als ge dit zeggen van Paulus even indenkt, zult ge aanstonds gevoelen, dat de

Arminiaan hier niet mee uitkomt. Hij toch beweert: De zonde ging door tot *alle* menschen, dus moet ook de genade tot *alle* menschen zijn doorgegaan. Beide strekken even ver, en bij beide is de werking evenveel. Maar dit stemt Paulus volstrekt niet toe. Neen, hij zegt omgekeerd en integendeel, dat ze volstrekt *niet* even ver strekken en *niet* evenveel werking hebben, maar dat de genade *veel verder* strekt, en veel *overvloediger* is. Dit nu ziet ieder toch dat niet *kan* bedoeld zijn van het cijfer; want zoo de zonde haar uitwerking reeds op *alle* menschen had, wat, bidden we, zou er dan voor de genade overblijven om *nog* overvloediger te werken? Verder dan tot *allen* gaan *kan* de genade toch niet. Zoo ziet ge dus wel, dat deze overvloediger werking van de genade op heel iets anders moet slaan dan op het aantal van de personen, en dat de Arminiaan zich juist met dat beroep op Rom. V : 15 vastpraat.

Wel de zonde, maar niet de genade *erft* over. Genade is *geen* erfstuk. Wel zijn er geslachten, die in onafgebroken reeks verkoren kinderen Gods van overgrootvader tot op achterkleinzoon hebben aan te wijzen. Maar toch, ook al waren tweemaal twaalf geslachten uit eenzelfde familie begenadigd, dan nog is bij niet één van deze tweemaal twaalf de genade een *overgeërfde* zaak geweest; maar elk van deze vier en twintig personen, hoofd voor hoofd, persoonlijk door goddelijke inwerking ten leven verwekt.

Op dit punt weerstaan we dan ook de Ethischen, die in hun predicatiën en gesprekken zoo gedurig van een *erfzegen* bazelen, en in zeer ongezonden zin de Verbondsleer en de leer der Doopers misbruiken, om hun onwaarachtig gevoelen ten deze staande te houden.

Hun voorgeven te dezen opzichte is zelfs een uiterst bedenkelijk woordenspel, dat we kortelijk toelichten.

Ze gaan uit van de ook door ons beleden waarheid, dat de werking der genade niet van den hak op den tak springt. De Heere roept niet vandaag een Chinees en morgen een Mongool, om zonder eenigen saamhang of verband zijn kerk nu eens hier, dan weer daar, te openbaren; neen, er *is verband,* er is heilige regelmaat, er is goddelijke orde. Heeft de Heere eenmaal zijn kerk hier of ginds geplant, dan gaat de zaak der zaliging meest zoo toe, 1°. dat de meeste uitverkorenen in dat land in dien kerkkring blijken geboren te worden; en 2°. dat slechts enkele malen iemand van buiten dien kring bekeerd wordt. Vandaar dat Israëls volksverbond afbeelding is en blijft van wat ook bij het volk des Nieuwen Verbonds wordt gezien; dat het ook nu evenals oudtijds, niet naar spel en gril, maar verbondsgewijs toegaat; dat het zaad der kerke Gods schier

altoos in het zaad der geloovigen in is; en dat alzoo de voortzetting van de lijn der verkiezing gemeenlijk in dezelfde richting voortgaat als de lijn der geslachten.

Dit is er in hun zeggen waar; en het heeft zijn goede zijde dat de Ethischen aan deze vrijmachtige wilsbepaling des Heeren herinnerd hebben.

Maar, en dit nu is het bedenkelijke, de waarheid die in het boven gezegde ligt, verduisteren en vervalschen zij nu geheel, door uit dat gemeenlijk inzijn van het zaad der kerk in het zaad der geloovigen te besluiten dat dan de genade ook een erfzegen is.

Nemen we toch de woorden in hun echten zin. Als ik van erfenis, erfstuk, erfgoed, of wat ook spreek, bedoel ik tweeërlei: 1⁰. dat dit stuk, dit goed, deze zaak *altoos* van vader op zoon overgaat, en 2⁰. van vader op zoon overgaat *vanzelf* en zonder nieuwe beschikking. Wat uit *beschikking* mij toekomt is geen erfenis, maar een legaat.

Staat nu vast: 1⁰. dat volstrekt niet elke zoon van een kind Gods zelf ook geroepen is en ten leven komt; en 2⁰. dat elke zoon, die, uit een kind Gods geboren, ten leven komt, hiertoe alleen geraakt door een rechtstreeksche en opzettelijke beschikking van Gods verkiezende genade te zijnen opzichte dan volgt hier alzoo uit, dat hier noch erfenis noch overerving bestaat, en dat wie, desniettemin in deze zaak zich van dit woord bedient, speelt met termen die hij ombuigt, en alzoo de helderheid van het bewustzijn der gemeente benevelt.

Tweeërlei worde daarom vastgehouden. *Ten eerste* dat 's Heeren werking niet te hooi en te gras gaat, maar in den regel in eenzelfden akker blijft zaaien en van eenzelfde veld blijft maaien. Alzoo dat het *verbonds*gewijs ook in de genade toegaat. Dat tot de kerk gezegd wordt: Want u komt de belofte toe *en uwen kinderen*. En zelfs, dat dit verband, in 's Heeren hand, middel en instrument is, om door het Woord te roepen en te bezegelen door den Doop. Maar ook *ten andere* dat 's Heeren werking in het rijk der genade niet gaat naar den regel des *natuurlijken* levens of der *natuurlijke voortplanting*. Dat Hij, hoe men ook ploegde op eenzelfden akker, toch niets laat opschieten of het moet opzettelijk en afzonderlijk door Hem gezaaid zijn. Dat de belofte wel aan u *en uwe kinderen* toekomt, mits er niet bij worde weggelaten: *voor zooverre de Heere uw God er u toe roepen zal.* En dat derhalve alle denkbeeld van het *erfelijke* zich hier bepaalt tot bijkomstigheden, die straks de *ontwikkeling* van het ingeplante leven bevorderen, maar nooit op het *ontstaan* van het eeuwige leven zelf zien.

De Ethischen moesten dus aflaten van dit hun woordenspel, en de Gereformeerde predikers zullen wél doen, door én op den kansel én in de

leering de gemeente op het gevaar van zulk onwaarachtig voorgeven te wijzen.

Op de vraag: „Worden dan alle menschen wederom door Christus zalig, alzoo zij door Adam zijn verdoemd geworden?" moet dus niet geantwoord: *Ja,* maar moet door Gods kind beleden: *Neen zij.*

Als de zonde woelt en gist, gist haar gif vanzelf; maar als de genade uitgaat en werkt en zegenen zal, gaat het naar goddelijke keur en schifting.

Maar zelfs zóó ontgaan we alle verleiding niet. Want hoor, dan roept men ons toe: „Uitnemend, zoo bedoelen wij het ook. Alleen, we houden staande, dat *allen* door Christus *kunnen* zalig worden, en dat de vraag, of ze dit *worden* of *niet* worden niet aan God, maar aan hen zelven hangt. Want dat er zeer zeker keur en schifting is, alleen maar dat die keur en schifting komt *door het geloof.* En overmits nu geloof *een daad des menschen* is zoo staat het hiermee immers vast, zegt men, dat alleen de mensch *als mensch* hier de keur uitmaakt en de schifting tot stand brengt!"

Men maakt er dan van, dat onder de bedeeling van het genadeverbond door een *algemeene* genade de verhindering in ieders ziel wordt weggenomen die hem zou beletten te gelooven. Aan allen die gedoopt zijn, zoo leert men dan, is een soort genade ingestort, waardoor de doodelijke nawerking van de zonde in hen gestuit is. Vrucht dier genade is dan, dat ze nu *kunnen* gelooven, maar ook zoo blijft het toch van hen afhangen, of ze gelooven zullen en willen.

En wat erger nog is, niet enkel dat ze dit zeggen, maar voor dat zeggen beroepen ze zich dan zelfs op den Heidelberger en roepen u zegevierend toe: Lees maar, het staat er zoo duidelijk: „Niet allen worden in Christus wederom zalig, maar dan toch al diegenen die Christus door een oprecht geloof worden ingelijfd, en alle zijne weldaden aannemen." Het staat er dus duidelijk, zoo besluit men dan: of ge zalig wordt, hangt er maar aan of ge verkiest in Jezus te gelooven.

Dat beroep op den Catechismus moet hun echter uit de hand geslagen; want wat ze voorgeven dat in den Catechismus zou staan, staat er *niet.*

De Catechismus spreekt van een „ingelijfd *worden*" en wat zij beweren zou alleen doorgaan als er stond: „die door een oprecht geloof *zich zelven* inlijven". Dan toch zou het een zaak geweest zijn, die zij zelven deden; nu daarentegen is het een zaak waarbij zij *lijdelijk* zijn; want er staat: „ingelijfd *worden*".

De oorzaak van hun vergissing en dwaling ten deze ligt in het woordeke „oprecht", dat voor geloof staat, en waardoor reeds zoo menig prediker

zich in de war heeft laten brengen. Men lette er namelijk op, dat dit woordeke oudtijds en in de dagen toen Datheen den Catechismus uit het Duitsch vertaalde, iets anders beteekende dan tegenwoordig. Nu beduidt „oprecht", dat ik meen wat ik zeg, dat het meenens bij mij is, en niet slechts in woorden zoo gezegd wordt, maar ook waarlijk in mijn binnenste alzoo bedoeld is. Destijds daarentegen beteekende „oprecht" in de eerste plaats: echt, waarachtig. Oprecht goud was *echt* goud. Oprechte wijn *echte* wijn. Oprechte Haarlemmer olie noemt men zelfs nu nog *echte* olie van dien naam. En de titel van „Oprechte Haarlemsche Courant" heeft nooit bedoeld, dat deze courant meende wat ze zeide, maar alleen dat het niet de *nagedrukte,* maar de *echte* en *oorspronkelijke* was.

Een „oprecht" geloof beduidde daarom ook oudtijds niet allereerst, dat mijn geloof niet voorgewend maar meenens was. Neen, maar dit heel andere, dat mijn geloof van den echten gouden, *van onvervalschten oorsprong,* wezenlijk door God gewrocht was [1]).

Zoo komen de woorden dan ook uit. Want als er sprake is van „ingelijfd *worden,*" d. i. van een zaak waarbij de mensch *lijdelijk* is, „hoe zou het daar kunnen afhangen van wat ik al dan niet meen?" Besluit men daarentegen, dat „oprecht geloof" hier is: „geloof van echten oorsprong", dan loopt alles gezond. Het is dan een lijdelijk iets, dat de mensch ondergaat, en de keur staat niet aan hem, maar hangt aan de zaak die in hem gewrocht wordt.

Want wel staat er bij: „en al zijne weldaden aannemen"; maar dit staat er bij niet als teeken, dat het nu toch weer wel aan den mensch hangt, maar als hulpmiddel voor ons, om te toetsen, of het geloof in ons wel het echte goud is.

Echt geloof is *aannemend* van aard, wil de Catechismus zeggen, en wel aannemend van aard *voor alles wat uit Immanuel komt,* d. i. voor alle gave Christi.

Het beduidt dus niet, dat er geen geloof zou zijn, of er moest reeds allerlei schittering zijn van heiligheid, maar alleen dit: Als er geloof is, en dit geloof wordt gedoopt in de gave Christi, dan zuigt het die in, gelijk een spons het water. .

Verkoopt nu iemand mij voor een spons een vezelig voorwerp, maar dat blijkt geen water aan te nemen, dan breng ik het gekochte terug, en zeg: Dat is geen echte spons, want die zuigt geen water in.

En evenzoo nu, als iemand zegt: Daar is geloof. En wat hij geloof noemt doop ik in de gave Christi, en het neemt die niet op, maar laat

---

[1]) In het oorspronkelijke Duitsch staat dan ook „door een *waar* geloof!"

ze liggen dan besluit ik: Dit is het echte (het oprechte) geloof niet, want het zuigt de gave Christi niet in.

Zoo ziet men dus, dat de Catechismus, wel verre van hier een onderwerpelijk Arminianisme te loven, integendeel zuiver de zake in de hand des Heeren legt, en keurig zich uitdrukt.

Er is dus niet alleen keur en schifting, maar die keur en schifting is van Gods vrijmachtig welbehagen.

Dat er schifting en keur is ziet men voor zijn oogen. Dat op *verre* na niet *alle* menschen zalig worden, is kennelijk voor wie niet ziende blind wil zijn. Denk maar aan de 1400 millioen die er op aarde leven, en waarvan er geen *vierde* deel gedoopt is. Denk aan de onafzienbare massa onder dit vierde deel, die leeft, sterft, zonder zich om de zake des Koninkrijks ook maar eenigszins te bekommeren. Zeg zelf of er iemand is, die ooit ergens in een groote stad ook maar één verloste des Heeren op de tien ontmoet heeft. En als dan het droeve cijfer de ontzettende tegenstelling geeft van stellig 1000 millioen op de 1400 millioen, die geheel buiten Christus wegsterven; hoe ter wereld wil men dan toch volhouden, dat het een *Christus pro omnibus* of in Christus een zaliging van alle menschen zou zijn.

Keur en schifting kan men dus niet wegcijferen; en dit doet men dan ook niet.

Alleen is nu maar de vraag: Wie en wat bepaalt deze keur? En dan is slechts drieërlei denkbaar: Het toeval, de wil van den mensch of de wil van God.

Aan het toeval verblijft deze keur, als men zich voorstelt, dat dit eigenlijk door geen bepaalden wil, maar zoo zwevend weg, haast onverklaarbaar, men weet niet recht hoe, beslist wordt. Een gansch verachtelijke voorstelling, alsof ooit de eeuwige zaligheid hangen kon aan minder dan een spinrag.

Blijft dus alleen de wil Gods of de wil des menschen. Zegt men nu: aan den wil des menschen, dan onderstelt dit dus de mogelijkheid, dat *alle* menschen de zaligheid verworpen hadden; dat er dus geen kerk zou geweest zijn; dat er derhalve geen Godsrijk zou zijn gekomen; dat het Vaderhuis eeuwig leeg zou zijn gebleven; en dat God de Heere in het eind beschaamd zou hebben gestaan over zijn uitgebrande en mislukte schepping.

En daar dit nu niet kan, niet denkbaar is, en alle kennisse Gods weerspreekt en omverwerpt, zoo houden we het met den Catechismus, dat de keur en schifting *alleen* aan den wil des Heeren hangt.

Hoe, dat zien we bij Vraag 21, handelende over het *geloof*.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Want uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof; en dat niet uit u; het is Gods gave.
EPH. 2 : 8.

Vooral op de vraag, waarin het ware, zaligmakende geloof bestaat, behoort een Christenmensch een duidelijk en zuiver antwoord te kunnen geven. Het geloof is nu eenmaal de geestelijke schalm die de ziel der uitverkorenen aan de zaligheid verbindt; rechtvaardiging door het geloof is het één en al onzer belijdenis; al wie het ware geloof heeft, is er; die het mist, staat nog buiten de zaak; en zoo kan het niet anders, of aan een gezonde verklaring van wat het geloof is, hangt alle gezondheid der predicatie, terwijl omgekeerd een dusgenaamde „Evangelieverkondiging" die op het stuk van het geloof feil gaat, op den duur niet anders kan dan de zielen verleiden.

Onze Catechismus wijdt aan deze zaak dan ook een afzonderlijk onderzoek en geeft op de vraag: „Wat is een oprecht (d. i. echt of waar) geloof?" dit wel ineengeschikte en breedvoerige antwoord:

„Een oprecht geloof is niet alleen *een zeker weten of kennis,* waardoor ik het al voor waarachtig houd, wat ons God in zijn Woord geopenbaard heeft; maar ook een *zeker vertrouwen,* hetwelk de Heilige Geest door het Evangelie in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij, vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken is, uit loutere genade, alleen om den verdienste Christi wille."

Om nu dit antwoord wel te doorgronden, behoort de lezer op te merken, dat men van geloof in tweeërlei zin kan spreken. Ik heb een oog. In dat oog heb ik het vermogen om te kunnen zien. Maar terwijl ik dat vermogen ook blijf bezitten terwijl ik neerlig en slaap, kan ik van mijn uren slaaps toch niet zeggen, dat ik toen ziende was. Ik behield wel het gezichts*vermogen,* maar doordien de oogschellen toevielen, *werkte* dat vermogen niet. Evenzoo is het bij een pasgeboren kind. In dat kind komt niet later pas het oog in. Het oog is er van meet af, en dus is zulk een wicht met het bezit van het gezichtsvermogen geboren. En toch, ook al heeft het een *oog,* en al bezit het dat gezichts*vermogen,* toch *werkt* het de eerste uren van zijn leven niet. Het wicht ziet niets.

Wel terdege moet men dus onderscheid maken tusschen de vraag, of ik het *vermogen* heb, om te hooren, te zien, te proeven, te spreken, enz.,

en die geheel andere vraag, of ik op dit oogenblik dit vermogen *gebruik,* het *werken* laat en doe *uitkomen.*

En dit nu moet ge ook alzoo toepassen op het geloof.

In verreweg de meeste oogenblikken van uw leven gelooft ge niet, ook na uw bekeering. Ge gelooft niet als ge slaapt, ge gelooft niet als ge gedachteloos neerzit, ge gelooft niet als ge verstrooid zijt, ge gelooft niet als ge zondigt. Maar terwijl ge op die manier nu uren lang soms uw geloof niet werken laat, en het was alsof ge geen geloof bezat, bezit een kind van God dit onderwijl toch wel terdege.

Ge krijgt geen oog als ge uw blik opslaat, maar uw oog is er en in dat oog het gezicht, ook dan als de oogleden u zijn toegevallen. En zoo nu ook krijgt ge niet telkens een geloofsoog, als ge uw geloofsblik werken laat, maar uw geloofsoog zit in uw ziel in, en in dat geloofsoog het vermogen om te kunnen gelooven, ook dan, wanneer ge geheel doodsch ineenzonkt, of zonder van uzelven af te weten wegzonkt in den slaap.

Onderscheid dus die beide zoo scherp mogelijk. Iets heel anders is het geloofs*vermogen* dat verborgen in uw ziel huist, en iets anders *de daad* van gelooven, zoo ge uw geloof gebruikt, en het geloofsvermogen in u werkt.

Waar nu onze Catechismus in Vraag 21 van handelt, is niet en *kan* niet zijn: de werking van het geloof in zijn volkomenheid, maar *moet* zijn: de natuur van het geloof als ingeprent, ingewrocht en ingeplant vermogen.

Dat dit niet anders *kan,* volgt uit het verband met de voorafgaande vraag. Daar toch leest ge, dat aan een iegelijk die het oprecht geloof niet bezit, de zaligheid rechtstreeks *ontzegd* wordt. En daar er nu, ten eerste tal van jonge kinderen sterven, die tot geen geloofs*werking* gekomen zijn, en ten andere vele volwassen kinderen Gods sterven, zonder dat de werking van het geloof zich bij hen tot zulk *een volkomenheid* ontplooide, zoo volgt hieruit, dat de vraag: Wat is een oprecht geloof? bedoeld *moet* zijn van zulk een „echt en waar geloof" dat in elk wedergeboren persoon, hij zij kind of volwassene, gevonden wordt.

„Uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave!"

Er is alzoo sprake niet van *onze* geloofswerkzaamheid, maar van een gave die *een goddelooze* van zijn God ontvangt; ontvangt in het oogenblik der wedergeboorte; en wel op zulk een wijs ontvangt, dat ze hem met de zaligheid onverwijld in gemeenschap zet.

„Geloof" beduidt hier dus de hebbelijkheid of het vermogen om te

gelooven, hetwelk de Heilige Geest aan ons inplant in de ure des welbehagens. De wijze hoe dit geloof onderscheidenlijk bij volwassenen en bij kleinen wordt ingeplant, komt ter sprake bij Vraag 65, waaruit we nu slechts zooveel opnemen, dat volgens het daar beledene, *het de Heilige Geest is, die het geloof in onze harten werkt door het Woord.*

Onder geen voorwendsel mag het dus voorgesteld, alsof *wij* het eigenlijk waren, die aan onszelven het geloofsvermogen schonken, want ongetwijfeld, als het op de *daad* van gelooven aankomt, zijn *wij* het die gelooven moeten, maar de macht er toe, het vermogen, de hebbelijkheid, het orgaan of zintuig, om te *kunnen* gelooven, is niet ons maaksel maar het maaksel Gods. Ja zelfs niet een maaksel Gods, dat *wij* opnemen en in ons hart inbrengen, maar zulk een dat, in weerwil van ons verzet, in ons wordt ingezet, ingewrocht en ingehecht door een daad van almachtige genade. Niet half, maar geheel lijdelijk. Zonder dat gij als creatuur of als verlorene, ook maar een vingertop verroeren kunt, om het in u te brengen. Alle leer van zekere voorbereidende middelen, om uzelven het geloof deelachtig te maken, is dan ook uit den Booze. Wie het geloofsvermogen nog niet bezit, kan wel allerlei doen, om het *buiten* zijn hart te houden, maar geen veer opblazen, om het *in* zijn geloofloos hart in te brengen.

Doch hoe is dit vermogen nu te verstaan? Een kind heeft het spraakvermogen, maar toch zonder vasten vorm. Want als ik een pasgeboren kind, dat hier te Amsterdam het levenslicht zag, naar Parijs breng en daar opvoed, dan zal dat kind met zijn spraakvermogen steeds Fransch spreken, terwijl het, ware het hier gebleven, Hollandsch zou hebben gepraat. Zoo ziet men dus klaarlijk, dat bij het spraakvermogen, de vorm niet afgewerkt in het vermogen inligt, maar wisselt naar gelang van opvoeding en oefening. Heel anders daarentegen is het met het gehoor- en gezichtsvermogen; want waar ook een kind opgroeit, zijn zien is en blijft zijn zien, zijn hooren zijn hooren. En al kan er verschil bestaan in graad, dat het in de eene omgeving zuiverder en nauwkeuriger leert zien en hooren dan in de andere, in het zien en hooren zelf maakt dit geen verschil.

Zien en hooren zijn dus vermogens, *die hun vorm met zich brengen,* waar niets bijkomt, waar alles inzit. En dit laatste geldt nu ook van het *geloof.*

Als God de Heere aan een goddelooze, bij wedergeboorte, het geloofsvermogen inplant, dan geeft God hem niet ruwe vormlooze kracht, waar

hij nu maar van maken moet wat hem goed dunkt; neen, maar dan heeft dat geloof terstond zijn *vasten vorm,* zoodat het, straks uitkomende, uit moet komen *naar zijn aard.*

Ent op een wilden wingerdstam een stek van een edelen wijnstok, dan is er nog geen rank, en nog geen uitbotting en nog geen blad en nog geen tros, en toch dat alles is wel terdege in de schijnbaar vormlooze stek reeds in en zal er, zoo ge slechts geduld hebt, in vasten vorm, naar zijn aard uit voortkomen. En zoo nu is ook in het geloofsvermogen, dat God de Heere bij de inlijving in Christus inplant, alles besloten en begrepen en in kiem aanwezig. Er komt niets meer bij door 's menschen daad. God doet alles gelijk Hij alles schonk.

Hoe diep dit geloofsvermogen dus ook nog in de ziel schuile en hoe dicht de schellen nog op het geloofsoog neerhangen, toch is ook zulk een geloof in Gods kind reeds al datgene wat de Catechismus er in roemt en uitjubelt, zoowel een *zekere kennisse* als een *zeker vertrouwen.* Dat *wordt* het niet pas later, maar dat *is* het reeds van meet af, evengoed als ook onder uw slaap uw gehoor het vermogen is, om de geluiden zoo en niet anders te hooren.

Vraagt ge nu of dit geloof dan nu een nieuw *soort* orgaan is *naast* de vermogens die uw persoon in de schepping ontving, zoo moet dit worden ontkend. Neen, het is niet zoo dat een ongeloovige heeft *twee* vermogens: *verstand* en *wil,* en dat nu een geloovige zou beschikken over *drie* vermogens: *verstand, wil* en *geloof;* maar heel anders, dat de Heilige Geest bij de inplanting van het geloof, een nieuwe hebbelijkheid én in het verstand én in den wil inbrengt.

Om deze reden oordeelden dan ook sommigen, dat het juister en beter was, niet te zeggen dat het geloof een *vermogen,* maar dat het een inklevende *hebbelijkheid* is. Slechts houde men hierbij in het oog, dat het niet twee afzonderlijke hebbelijkheden zijn, de ééne van ons *bewustzijn* en de andere van onzen *wil,* maar dat het geloof één eenige hebbelijkheid is, die onze ziel wordt ingewrocht, en die alsnu uit de ziel gelijkelijk werkt én op ons *kennen* én op ons *willen.*

Dienovereenkomstig beschrijft de Catechismus het geloof dan nu ook onder dat dubbele opzicht, en zegt dat het, wat ons bewustzijn aangaat, is, een *zeker weten* of *zekere kennisse,* en wat aangaat onzen wil, *een zeker vertrouwen.* Dit beduidt nu, dat zoodra het geloofsoog zien en het geloofsoor hooren gaat, er een werking inkomt, die zich openbaart én als een *gewisse kennisse* én als een *onwankelbaar vertrouwen.*

Bezien we beide afzonderlijk.

Bij de uitdrukking „een *zeker* weten of kennisse" moet de klemtoon op „zeker" vallen. Er is niet bedoeld „een onbestemd weten", zooals we wel zeggen: „op een zekeren dag", als we dien dag juist *niet* zeker weten. Neen maar: zulk een wetenschap en zulk een kennisse, die geen zweem van twijfel of onzekerheid toelaat. Alzoo eene kennisse die vast is als een rots, die onverwrikbaar vaststaat als een berg van graniet, en die van geen wankelen of verwikken weet.

Deze „zekere, secure kennisse" nu bestaat *niet* in een nader ontwikkelen van een kennisse die we reeds ten deele bezaten, en ook niet in een ontplooien van de kennisse die in ons school. Met alle scholen af te loopen, vordert men in deze kennisse niets hoegenaamd. Zelfs al deed men zijn leven lang niets dan den Bijbel lezen en Schrift met Schrift vergelijken, dit zou u in deze hier bedoelde kennisse nooit één enkelen stap verder brengen. Neen, hier is bedoeld een *nieuwe* kennisse, die ge als zondaar niet hadt, en waarvoor ge nu in de wedergeboorte het vermogen ontvingt. Een andere *soort* kennisse saamhangende met de „oorspronkelijke kennisse" die Adam in het Paradijs ontving, en die in Christus als „onze wijsheid" ons in God geschonken is. Wie deze kennisse ontvangt, *kent* dus anders, *ziet* anders en *tast* anders. Hij ziet wat hij eerst *niet* zag. En wat hij eerst *niet* ontdekte, dat merkt hij nu op en dit gaat voor hem leven. „Verlichte oogen des verstands" noemt de apostel het daarom, en wel zulk soort oogen, die met zoo ongemeene gewisheid gluren, dat ze onmiddellijk volkomene gewisheid en zekerheid aanbrengen omtrent de dingen die ge er mee waarneemt. Zoo helder, zoo klaar, zoo scherp stelt deze kennisse de dingen voor uw bewustzijn. De natuurlijke mensch ziet daar niets van, maar „de met geloof begaafde of geestelijke mensch onderscheidt *alle* dingen." Daarentegen „indien iemand *niet* wedergeboren is, hij kan het Koninkrijk van God zelfs niet *zien*."

Zonder de inplanting van het zaligmakend geloof kan iemand dus wel den Bijbel van buiten leeren, en historisch aannemen wat daar staat, maar dat helpt hem niet. Hij kan er zich ook wel met den prikkel van het gevoel inwerken, en er een tijdlang in genieten, maar zoomin dit „tijdelijk" als dit „historisch" geloof, heeft ook maar iets met het geloof dat in Jezus inlijft te maken. Zelfs het „wondergeloof" heeft daar niets gemeen mee, want al hadt ge „een geloof om bergen te verzetten" (en dat is een wondergeloof) en ge hadt de ingestorte liefde niet, zoo waart ge nog niets.

Redetwisten helpt daarom ook niet. Er moet *getuigd,* het Woord moet *bediend,* overmits het Gode meestal belieft, zich van het Woord bij de geloofsinplanting te bedienen, maar al praat ge honderd en duizend uit,

zoolang het geloofsoog in iemands ziel niet is, kunt gij hem ook de heerlijkheden Gods niet toonen.

Voorwerp van deze kennisse is de Wet en het Evangelie, d. i. al wat God ons in zijn Woord geopenbaard heeft. Dus volstrekt niet enkel de blijmare des heils, maar in de eerste plaats zelfs de rechte, doorzichtige kennisse van 's Heeren heiligheden en eigen diepe verdorvenheid, zoodat men daarin een inzicht krijgt, zoo klaar en zoo helder, als zag men zich voor zijn eigen oogen levend omkomen in den eeuwigen dood. Maar dan natuurlijk ook een kennisse van het Genadeverbond, niet als een van buiten geleerde les, maar als een inzicht hoe waarachtig het heil in Christus bloeit.

Vandaar dat men veelszins ook nog wel onderscheidt tusschen de *kennisse* en de *toestemming* van het geloof, die toch in den grond slechts één zijn. Het is toch onmogelijk dat iemand met deze ingewrochte, klare, hemelsche kennisse Wet en Evangelie doorzien zou, om dan nog te twijfelen, of ze wel waar waren. Als er geloof in de ziel is, *moet* de ziel er onmiddellijk bijvallen. Ge kunt het fonkelend starrenheir niet aan het firmament aanschouwen, zonder onmiddellijk toe te stemmen dat het prachtig is en schoon.

Maar hiermee is het geloof niet voleind. Behalve dat het helder *kent* en ontwijfelbaar *toestemt,* doet het ook nog dit, dat het met wisse zekerheid *toepast.* M. a. w. het werkt ook *door den wil,* en ook aan het *wils-* evenals aan het *ken*vermogen, leent het een hemelsch vermogen van zekerheid en kracht, niet maar bestaande in een verhooging van de natuurlijke wilskracht, maar in de inwerking van een bovennatuurlijk effect. Dit nu noemt onze Catechismus: „een zeker of ontwijfelbaar vertrouwen."

De door den Heiligen Geest ingeplante kennisse doet u de vurige Wet zien en toont u het Lam Gods, en doet u zeggen: Daar is én in die Wet én in dat Lam innerlijke waarachtigheid. Maar nu is de vraag voor u: *Gij* in dat vuur van die Wet en *gij* in het bloed van dat Lam! Niet gissend, niet radend, niet hopend. Geloof is nooit een hopen. Gelooven is *zeker* van iets zijn, en daarom een personeel verzekerd zijn voor u zelven, dat *gij* in het bundelke der levenden besloten zijt.

Zoo toch staat er: „een zeker vertrouwen dat niet alleen aan anderen, *maar ook aan mij* vergeving der zonde, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zij, uit loutere genade, alleen om de verdienste Christi wille."

Bedoelt dit nu, een buitengewone openbaring dat gij gered zijt? In

het minst niet, want er staat bij: „welke de Heilige Geest *door het Evangelie* in mijn hart werkt." Het gaat dus middellijk toe. Bedoelt het dan een gevoelige aandoening waardoor ge, al genietend, het weet? Al evenmin, want gevoelsaandoeningen kunnen bedriegen en vele bevestigde kinderen Gods worden soms jaren lang niet door den dauw des hemels nat gemaakt. Neen, bedoeld is eenig en uitsluitend zulk een *geloofszekerheid,* die rust in het Woord. Het is dus in dat Woord den goddeloozen, vervloekten doemeling te zien, die wegzinkt, en dat nu de Heere u toespreekt uit dat Woord: *Die goddelooze zijt gij!* En wie dat gelooft, o, die hongert opeens, die dorst, dat het hem brandt. En nu, nu ziet hij wat de Heere met dien gevloekten doemeling doet. Die gevloekte wordt *verzoend,* wordt een *kind,* wordt een *gekroonde.* En zoo, ook al voelt hij niets en merkt hij niets, gelooft hij en ziet hij dat God Almachtig in dien gevloekte en verzoende hém redt!

Dan is het vaak dood van binnen, duisternis om hem heen, geen pad en geen weg; en toch dan juist vertrouwt hij op den Heere zijnen God, en Hij doet hem rijden op de bergen van zijn heiligheid.

Dit alles nu ligt in het geloof in. Lag er in van zijn eerste kiem. En gaat er nooit uit. Maar heel iets anders nu is het, of de persoon zelf de volle kracht hiervan in werking zet. In doodsangst geeft iemand soms een gil met een stemgeluid, dat ge zegt: Wie had ooit gedacht dat er zoo'n stem in dien persoon inzat. En zoo ook hier. Als het er op aankomt, en dat geloof toont eens zijn reuzenkracht, dan is het een leeuw die van uit uw hart brult. Maar dit neemt niet weg, dat in den gewonen gang des levens, deze werking zeer onderscheiden is en zeer bij trappen gaat, en ook weer kan verdonkeren voor een tijd.

's Winters zit er aan heel den boom geen blad, en toch..... het blad zit er in. Zie maar als het Mei wordt!

En zoo nu kan ook de *uitwerking,* de *daad* van het geloof, ook de *inkeerende* daad van het geloof, nog zeer zwak en gering zijn, en weer inbuigen, en alzoo een toestand in het leven roepen van allerlei nood en dood.

Maar dit alles doet niets af aan het geloof zelf.

Ook al slaap ik, toch heb ik het gezichtsvermogen. Ook al blinddoekt men mij, toch is het ziensvermogen in mij. Ook al is mijn oog krank, toch zal na genezing blijken, dat het gezicht er nog in is.

En zoo nu ook, al gaat in uw geestelijken slaap het geloof kwijnen, al verblindt soms de wereld u, ja, al overvalt u geestelijke krankheid, toch blijft het geloof *het geloof* tot in den wortel van uw wezen, en in

dien wortel zit altoos én de zekere kennisse én het zekere vertrouwen in.

DERDE HOOFDSTUK.

De tijd is vervuld. Bekeert u en gelooft het Evangelie. MARC. 1 : 15.

Op het punt van het geloof zijn onze vaderen ongemerkt in onderlinge tegenspraak vervallen; eene tegenspraak die voor den lezer van Brakels en Comrie's geschriften geen geheim is, en die niet mag blijven liggen, of ze gaat kankeren in den wortel onzer belijdenis.

Lichte daarom ons derde artikel over deze Zondagsafdeeling het ontstaan van deze tegenspraak eenigszins toe.

In de Roomsche kerk vonden onze vaderen de bedenkelijke leer van de dusgenaamde *fides implicita*, wat beduidt: van een *ingewikkeld* geloof. Van Roomsche zij bedoelde men hiermee, dat een gewoon leek volstrekt niet in de noodzakelijkheid verkeerde, om de onderscheidene stukken des geloofs in zijn bewustzijn op te nemen, en na kennisneming, als waar te belijden, maar dat hij volstaan kon met een algemeene geneigdheid tot gelooven, zoodat hij, ongezien en ongekend, op de autoriteit der kerk afgaande, den inhoud des geloofs aannam.

Hiertegen kwamen de Gereformeerden met kracht op, en hielden staande, dat tot een zaligmakend geloof wel terdege *kennisse* van de zaak die men gelooven zal onmisbaar is, en dat uit dien hoofde zulk een onbewust geloof wel *superstitieus*, maar nooit zalig kan maken.

En in zooverre hadden onze godgeleerden hierin ongetwijfeld gelijk. Immers geeft men eenmaal toe dat de dispositie des gemoeds volstaat, om ongezien te teekenen wat de kerk staande houdt, dan heeft dit onvermijdelijk ten gevolge, dat *de kennisse der waarheid* bijzaak en overtolligheid wordt, en het geloof in stede van op Christus zelven zich op de kerk en de geestelijkheid richt. Het wordt dan een mystiek, onhelder en duister geloof, waar allerlei in woelen kan, dat onzuiver voor Gods oog wordt bevonden, en alle belijdenis van beginselen lijdt schâ. Er is dan geen eigen aandrift tot onderzoek. Er is geen zelfstandige openbaring der geesten in de vrijheid Christi. En in stee van voorbereiding voor de vrijheid van Gods kinderen is het nogmaals „de geest der dienstbaarheid wederom tot vreeze", waaronder ge zucht.

En toch, hoe volmondig we dit ook toestemmen, toch zijn, in de controvers tegen Rome, twee punten bij onze vaderen onopgelost gebleven; we bedoelen de zaligheid der kleinen, en de zaligheid der minbedeelden van begrip.

Bezien we beide iets van naderbij.

Had onze kerk den kinderdoop verworpen en de harde gedachte uitgesproken, dat wie onbekeerd en ongedoopt sterft, verloren is, dan, natuurlijk, had men ongestoord op de lijn der kennisse kunnen voortgaan. Immers men had dan gesteld, dat een kind te zijner tijd met de waarheid wordt bekend gemaakt; dat, na deze bekendmaking, het ingewrochte geloof zich op deze waarheid richten kan; en dat alleen zij gezegd kunnen worden daadwerkelijk te gelooven, die alsnu deze gekende waarheid omhelzen.

Alle meer intellectueele richting onder de Gereformeerden (denk aan Prof. Doedes) is dan ook geëindigd met den kinderdoop te verwerpen. Men sluit dan eenvoudig het oog voor de schakeeringen des levens, en alle moeilijkheid vervalt.

Wie echter dieper nadenkt, en met de Dordtsche vaderen belijdt, dat godvruchtige ouders ook van de zaligheid hunner vroeg gestorven lievelingen het beste verhopen mogen, die stuit hier op een zeer ernstig bezwaar.

Zegt hij toch: „deze kinderen zijn buiten geloof gezaligd", waar blijft dan de waarheid, dat „wie niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden"; of ook zegt men: „neen, ook deze kinderen gelooven!" waar blijft men dan tegenover Rome met de onmisbare „kennisse?"

Gemeenlijk nu maakten onze godgeleerden zich hiervan af met de opmerking, dat zij uitsluitend *van de volwassenen spraken,* en dat voorts de Heere in zijn almachtige genade *zijn eigen wegen* voor de kleinen had.

Intusschen voelden ze zelven wel, dat dit geen hout sneed. Wierden toch de kleinen buiten geloof zalig, dan wierd op zeer ongelegene wijze de vastheid der waarheid losgewrikt. Want immers, zoo een klein kind er buiten geloof kon komen, waarom dan een groot mensch ook niet? En dat eenmaal toegegeven, waar bleef dan de klem van heel de Heilige Schriftuur?

Onze uitnemendste godgeleerden, gelijk Voetius en Rutherford, hebben daarom terstond dit kwaad zoeken te stuiten door de belijdenis, dat de Heere het werk der wedergeboorte meestal reeds voor den Heiligen Doop in de kleinen werkt, die verkoren zijn, en dat de Doop aan hen, *als reeds wedergeboren,* wordt toebediend; dat voorts het tweede leven, dat ook de

kleinen door deze tweede geboorte ontvangen, uit zijn aard de neiging tot gelooven in zich draagt; en dat God de Heere, die in den zaadkorrel reeds den halm en de volle aar ziet, ook de kleinen niet buiten geloof zaligt.

Toch is men na Voetius van deze goede lijn weer afgegaan, en heeft, om de kennisse toch vooral hoog te houden, de „kleine kinderkens" weer geheel uit het oog verloren, tot eindelijk à Marck in zijn *Merch der godgeleerdheid,* geheel op intellectualistisch standpunt aanlandde en nauwlijks met de „kinderkens" rekende. Dit voedde in ongemeene mate de „onderwerpelijke richting", en het is de uitnemende verdienste van Comrie en Holtius, dat ze, het gevaar van deze zwenking inziende, toen op het voetspoor van vele Engelsche godgeleerden de *voorwerpelijke* daad Gods weer op den voorgrond trokken door hun prediking van het ingeplant *geloofsvermogen.*

Dit was feitelijk een terugkeeren tot de prediking van Voetius; alleen op het stuk van het geloof iets meer ontwikkeld.

Ook de tweede bedenking, waarop we boven wezen, maande hiertoe. Het is toch volstrekt niet waar, dat de moeilijkheid uitsluitend in de „kleine kinderkens" zit, die vroeg sterven. Wie zoo oordeelen, zijn mannen van de theorie, die buiten het leven staan. Wie toch meeleeft met de schare, die weet, dat van de honderd volwassenen, die vreugdevol in hun Heere afsterven, hoogstens een tiende gedeelte zoover in de kennisse der waarheid is doorgedrongen, dat ze den samenhang van dit schoon gebouw doorzien. De meesten daarentegen weten er, o, zoo weinig van. En komt ge onder een klasse van menschen, bij wie zekere verstandelijke botheid verre van uitzondering is, dan bespeurt de kenner al ras, dat de meest gewone begrippen zelfs ontbreken. Leerde nu Jezus, dat „de wijzen en verstandigen" de gelukzaligsten zijn, overmits zij het gansch bestel zoo vaardig kunnen uitleggen, dan ware het iets anders. Maar nu de Heere leert, dat juist de „kinderkens in verstand" de zaligen zijn, nu tast men, hoe ook deze conclusie ons lijnrecht met de Heilige Schrift in strijd brengt. Neem b. v. het stuk onzer rechtvaardigmaking, en ontleed dit in zijn bestanddeelen, om elk Arminianisme uit te bannen, en vraag eens hoevele broeders en zusters in de groote stad van Amsterdam, u deze Rechterlijke daad Gods in zijn Besluit, in zijn Vierschaar, in de Opstanding Christi, in het forum der conscientie, en in haar toenemende klaarheid voor het bewustzijn van den geloovige behoorlijk kunnen uitleggen. Schoeit ge dus op die leest uw kerk, dan geeft ge aan de spitsvondigen een ongerechtvaardigde voorkeur; de sterkere denkers worden

dan de vroomsten geacht; een ongemeen geheugen brengt in roep van heiligheid; en de hersenen krijgen in uw Christelijke schatting een veel te sterk overwicht op het innerlijk leven der ziel.

Ook dit kwaad nu bezwoeren Maccovius en Voetius en na hen Comrie en Holtius, door van deze onderwerpelijke geloofswerking de zielen terug te roepen naar de schepping des nieuwen levens en *het inplanten van het geloofsvermogen door den Heere.* En als men hun dan tegenwierp, dat ze op die wijs naar Rome terugzwenkten en weer ongemerkt tot de leer van een „ingewikkeld geloof" kwamen, dan wisten ze wel beter, en hebben ze meer dan eens getoond, dat zij juist nog beter, dan de „onverwerpelijke" lieden Rome staan konden.

Tweeërlei strekke er toe, om dezen draad verder voort te spinnen.

Voor wat de „kleine kinderkens" aangaat de opmerking, dat het geloof, gelijk Rome dit opvat, een gemoedsneiging is, die niet noodzakelijk met het bewustzijn in verband staat. Ge onderteekent het stuk ongezien en ongelezen, en toont juist door dat teekenen van wat ge niet laast, *„uw blind vertrouwen".* Tegen deze *cæca fides,* dit „blind geloof", stellen wij nu daarentegen de *organische opvatting van het geloof,* en wel in tweeërlei opzicht. Organisch voor wat *onze personen* aangaat, in zoover wij belijden, dat het geloof eene hebbelijkheid is die *heel ons wezen,* en dus ook ons *bewustzijn* eigen wordt door de wedergeboorte. En ten tweede organisch *in zich zelf,* in zooverre, in de kiem, ook, al ontbreekt de werking nog, toch *geheel dezelfde aard* in zit, die straks uit zal komen, en deze aard, zoo er slechts tijd van leven is, met noodzakelijkheid uitkomen *moet.*

En voor wat de eenvoudigen of onnoozelen aangaat, zoo moet steunpunt en verweer tegen het onzalig intellectualisme en de kanker van het dorre begripsgeloof gezocht in een leggen van allen nadruk op het *bovennatuurlijk* karakter van de kennisse die uit het geloof komt. Deze kennisse mag niet opgevat als geheugenwerk, als begripsgave, als macht en talent om het weer te geven en in woorden uit te spreken. Neen deze kennisse van de verlichte oogen des verstands is een geestelijke *clairvoyance* of helderziendheid, gelijk Adam die in het Paradijs vóór den val bezat, en gelijk de zaligen daarboven die genieten, om te zien met ongedekten aangezichte.

En op die wijs vervalt metterdaad elk bezwaar. Het blijft dan één eisch des geloofs voor een ieder die zalig wordt. Dit geloof is één in zijn kiem en in zijn volle opbloeien. De zaligheid der kleinen wordt geen oorkussen van traagheid voor wie opwiesen tot rijper leeftijd. En de man

van veel begripskracht en veel geheugen drukt de eenvoudigen niet neer, maar heft ze op.

En hiermee valt dan tevens het sprookje van kinderen, die *op het geloof van hun ouders* gedoopt wierden; vervalt alle moeilijkheid uit het Doopsformulier; en komt er klaarheid en vastheid van gang door de eenheid die in het wezen des geloofs wordt gehandhaafd.

Altoos weer het geloof onder het beeld van de spons. Ook al ligt de spons nog dor en droog, toch is ze spons, ook nu ze nog met geen water in aanraking kwam. Maar doopt ge ze in het water, dan *moet* ze het vocht inzuigen. En doet ze dat niet, dan blijkt ze *geen* spons te zijn.

En zoo verstaan we dan nu ook de 22ste Vraag van den Catechismus, als op het onderzoek: *Wat is dan een Christen noodig te gelooven?* geantwoord wordt: *Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt, hetwelk ons de artikelen onzes algemeenen en ongetwijfelden Christelijken geloofs in een hoofdsomme leeren.*

Terecht toch is hiermee uitgesproken, dat elk persoon, die van Godswege een ingewrochte geloofshebbelijkheid of geloofservaring ontving, zoodra hij met de belofte van het Evangelie in aanraking komt, zich daarvoor ontsluiten zal en deze belofte gretiglijk aannemen. Dat Evangelie ligt er nu eenmaal. Die beloften schitteren er in. En nu is dit Evangelie alzoo geformeerd en dat geloof alzoo ingewrocht, dat zoodra ze met elkaar in aanraking komen, het ééne in het andere inzuigt en indringt.

Toch ligt er nog meer in dit antwoord; iets wat vooral tegenover de pseudo-mystiek der Ethischen moet volgehouden. Er staat namelijk niet, dat een kind van God begint met Jezus in zijn gemoed op te nemen, of zich aan Jezus over te geven, maar dat alle geloof begint met *een gelooven van het Evangelie,* en wel niet van den Christus in dat Evangelie maar van de beloften die in dit Evangelie vervat zijn. Het begint dus niet van de zij van het gemoed, noch van den wil, maar van de zij van *het bewustzijn.*

En dit natuurlijk, dit kan niet anders, — al het roepen, dat men eerst begint met Jezus aan te nemen, is ongerijmd.

Hoe toch wilt ge Jezus aannemen, zoolang hij niet meer voor u is, dan een naam zonder inhoud, een klank zonder wezen? En zegt ge: „Nu, maar zoo bedoel ik het ook niet, ik bedoel een aannemen van Jezus, als Verlosser van zondaren", welnu, dan ligt reeds hiermee heel de Ethische theorie onderstboven geworpen, want te weten dat Jezus een Verlosser van zondaren is, is geen zaak van het gemoed noch van den wil, maar wel terdege een zaak van ons *bewustzijn.*

Ge kunt niets aannemen, of het moet voor u zekeren vorm of zekere gestalte of zekeren inhoud hebben, en zoodra ge aan den Christus ook maar eenigen vorm of eenige gestalte of eenigen inhoud toekent, ontstaat de vraag, of ge u in uw voorstelling ook soms vergist, of uw voorstelling wel strookt met het Evangelie, en of ge soms ook een *denkbeeldigen* Christus verkoost in stee van den wezenlijken die voor ons leed en stierf.

Zoo komt ge dus aanstonds op het terrein van het bewustzijn, en blijkt overtuigend, dat de kennisse wel *moest* voorafgaan, al geven we gaarne toe dat er duurzaam een gestadige wisselwerking ontstaat, een meerdere kennisse die tot warmer gemeenschap en een inniger gemeenschap die tot zaliger kennisse leidt. Kennisse en sympathie voeden elkaar wederkeerig.

Gelooven blijft daarom gelooven in strikten zin.

Gelooven wil zeggen: *gesprokene woorden als waar aannemen,* niet omdat gij er de waarheid van inziet, maar omdat uw zegsman *in zijn persoon* u voldoenden waarborg oplevert. Weg dus met alle nieuwe vondst, dat gelooven eigenlijk is „zich overgeven", zich „toevertrouwen", een „omhelzen", of wat ook; neen, laat ons nuchteren blijven. Dat alles moge er uit volgen, maar is toch het eigenlijke, oorspronkelijke gelooven niet.

Zult gij iets gelooven, dan moet er iets *gezegd* zijn, wat ge gelooven zult, en de waarheid en zekerheid van dit gezegde moet voor u uitsluitend gelegen zijn in den persoon die het *zegt.*

Weten komt daarom bij zaken te pas, maar bij alle personen geloof. Als gij iets zegt, geloof ik het, zoo ik het aanneem op grond van het vertrouwen dat uw persoon mij inboezemt. Boezemt gij mij dat vertrouwen *niet in,* en ga ik ander bewijs zoeken, dan geloof ik u niet.

En zoo nu ligt het ook bij God den Heere en bij het geloof dat zalig maakt.

Te *gelooven* onderstelt 1°. dat God *sprak*; 2°. dat tot u kwam wat God gesproken heeft; en 3°. dat gij dit door God gesprokene nu voor waarachtig en zeker houdt alleen en uitsluitend op dezen eenigen grond, *dat Hij die het sprak niet liegen kan.*

Zoo, en zoo alleen mag het in onze Christelijke kerk geleerd worden.

En daarom zegt ook de Catechismus zoo schoon en waar, dat een Christen gelooven moet al wat God in zijn Evangelie beloofd heeft. Een belofte is in woorden. Een belofte is uitgesproken. Een belofte onderstelt een belover. En nu is het noodig ter zaligheid, dat gij God den Heere *op het woord zijner belofte om zijns zelfs wille* gelooft.

En doet ge dit nu, natuurlijk, dan wordt die belofte voor u ook wezenlijk waarheid, een waarheid, waar gij met hartelijke toestemming der ziele bijvalt. En zoo ontspruit dan vanzelf uit het geloof die *inkeerende werking,* die de belofte alsnu op u zelven past, en u doet zien, gelijk we ons vorig artikel besloten: „Die doemeling, waarmee ik God den Heere in de Schrift zie handelen, *ben ik,* en tevens zie ik in de Schrift hoe de Heere dien doemeling, *die ik ben,* dien goddelooze, rechtvaardigt en redt!"

En in dat geloof zijt ge dan zalig!

VIERDE HOOFDSTUK.

Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve doopende in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; leerende hen onderhouden alles, wat ik u geboden heb. *Matth. 28 : 19.*

De *Catechismus,* alsnu tot de bespreking van *den inhoud* van het geloof overgaande, vat dien saam in de dusgenaamde *Twaalf Geloofsartikelen.*

Al wat aan deze *Geloofsartikelen* voorafgaat, vormt in den Catechismus dan ook slechts een inleiding, om tot deze artikelen te komen, en de eigenlijke inhoud van den Catechismus, waaraan we nu toe zijn, bestaat dan ook niet uit een dogmatisch samenstel, maar uit een samenhangende behandeling van de *Geloofsartikelen,* de *Sacramenten,* de *Wet* en het *Onze Vader.*

De *Geloofsartikelen* loopen van Vraag 24 tot Vraag 59, de *Sacramenten* van Vraag 65 tot Vraag 86, de *Wet* van Vraag 86 tot Vraag 116 en het *Gebed* of het *Onze Vader* van Vraag 116 tot het slot.

De Catechismus doelt *op de practijk.* Het is niet voor geleerden maar voor huisvaders en huismoeders bestemd; voor jongelingen en jongedochters; voor scholen en huisgezinnen; voor den strijd in het leven en voor den laatsten strijd met den dood.

De Catechismus is voor de ziel in alle oogenblik, dat ze troost behoeft; in allen nood en angst; bij alle verlegenheid en ongerustheid; hij is het kompas voor het scheepke; de vaste hand die zachtkens leidt.

Vandaar dat de Catechismus wel op een eenvoudige leest *moest* geschoeid zijn, en in zijn keuze niet vrij was.

Voor een pelgrim op aarde zijn nu eenmaal deze vier: de Geloofs-

artikelen, de Sacramenten, het Gebod en het Gebed, de vier dingen waar alle ziel mee te maken heeft; die elk Christen van noode heeft; waar ieder in Christus' kerk van af weet; en die bijna allen eertijds van buiten kenden.

En opdat nu in de kerk *de kennisse* blijven zou, en men niet gedachteloos klanken na zou spreken, is van meet af in de kerk de behoefte gevoeld, om juist deze vier stukken aan alle leden der kerk uit te leggen. Ieder lid der kerk moest, hoe beknopt dan ook, weten te zeggen wat hij onder elk *Geloofsartikel* verstond; wat elk *Sacrament* bedoelde; wat de inhoud van elk *Gebod* was, en wat vervat was in elke bede van het *Onze Vader.*

En terwijl op die wijs deze vier stukken van het leven der kerk steeds opnieuw waren toegelicht en verduidelijkt, had dit dan tevens het gemak en het voordeel, dat men op die wijs, ongemerkt, in deze vier stukken een viervoudig snoer bezat, waarin alle deelen van den inhoud onzer Belijdenis op ongekunstelde wijze waren saamgeregen.

Zal het goed zijn, dan zal men er dus weer op moeten aandringen, dat het onderzoek naar iemands Geloofsbelijdenis weer hoofdzakelijk loopen ga over de vraag, of hij weet wat de kerk in elk der *Twaalf Artikelen* belijdt, wat elk *Sacrament* bedoelt, wat elk *Gebod* inhoudt, en wat in elke *Bede* is vervat, en of hij, dit wetende, hierin met de Christelijke kerk overeenstemt.

Bijbelsche geschiedenis is ook uitmuntend, maar een jong man, die al de Richters op zijn duimpje kent en in de reizen van Paulus niet mist, geeft nog van niets blijk dan dat hij een sterk *geheugen* heeft; en zoo hij niet minstens even flink weet te antwoorden op de vragen over het *Geloof* en het *Sacrament*, het *Gebod* en het *Gebed*, moest men den toegang tot het heilig Avondmaal voor hem sluiten.

Wat nu de *Geloofsartikelen* aangaat, zoo merkt men aanstonds op, dat de Catechismus deze noemt: de Artikelen onzes *algemeenen* en *ongetwijfelden Christelijken geloofs.*

Deze omschrijving toch is van het uiterste gewicht. Immers hier zit in, dat deze artikelen des geloofs niet de geloofsbelijdenis van deze of gene afdeeling der Christelijke kerk vormen, maar van de Christelijke kerk *in het algemeen.* Het is dan ook een feit, dat de Twaalf Geloofsartikelen den grondslag der belijdenis uitmaken zoowel bij de Gereformeerden als bij de Lutherschen, zoo bij de Roomschen als bij de Armeniërs en Grieken.

Heel de Christelijke kerk, zoover die op aarde, in al haar afdeelingen

en openbaringen, in hoe gebrekkigen en verminkten vorm ook bestaat, erkent toch deze Twaalf Geloofsartikelen als de somme des geloofs.

Gelijk we nog altoos één heiligen Doop met Roomschen en Grieken gemeen hebben, zoo hebben we ook nog altoos met hen gemeen één zelfde fundamenteele Belijdenis. Als het op de uitlegging van die Belijdenis aankomt, loopen we natuurlijk uit elkaar, evenals we dit op het stuk van den heiligen Doop doen, maar gelijk desniettemin onze kerken nog steeds den Doop in de Roomsche kerk toebediend als geldig beschouwen, zoo ook blijft deze belijdenis der Twaalf Geloofsartikelen de eenheid van Christus' kerk op aarde afbeelden. En hoe zwak ook de draad zij die het leven veler kerken nog verbindt aan het geheel, en hoe zwaar en ondoorzichtig ook het deksel, waaronder de Christus gepredikt wordt, toch kan men niet op één punt zeggen, dat de laatste wortelvezel is losgemaakt, zoolang de *Twaalf Geloofsartikelen* nog beleden worden.

Kerken die ook dit opgeven en die, gelijk de Modernen ten onzent schier elk artikel van deze Apostolische Geloofsbelijdenis op zij werpen die ja, zijn vervallen van heur Heer en afgescheurd van den wortel. Maar tusschen de afgedoolde Christelijke kerken, die nog in den heiligen Doop deze Belijdenis behielden, blijft nog altoos met ons een dunne draad der gemeenschap over, al ware het ook slechts een rag.

En toch, hoe grif en gul we dit ook toegeven, en er zelfs nadruk op leggen, toch dient er omgekeerd ten ernstigste tegen gewaakt, dat we niet in de ongerijmde fout der Ethischen vervallen, om deze Twaalf Artikelen te gaan uitspelen tegen de breeder Confessie onzer gezuiverde kerken.

Van dit streven merkte men ook ten onzent. Meer dan eens is van Ethische zijde, tot op hun predikantenvergaderingen toe, voorgesteld, om de Apostolische Belijdenis weer tot standaard en banier te verheffen, en het *Symbolum Apostolicum* als grondslag van kerkgemeenschap te kiezen.

Van eigen vinding was dit plan niet. Het was, evenals al hetgeen de Ethischen ten onzent voortbrachten, slechts flauwe kopie van hetgeen de *Vermittelungstheologen* in Duitschland reeds lang tevoren op veel dergelijker wijze hadden nagejaagd en uiteengezet.

Van Calixtus' dagen af dagteekent dat streven dan ook, en het is uit de humanistische school van Lessing dat het wachtwoord uitging, om den scheidsmuur tusschen de Roomsche en Protestantsche kerken af te breken, en alles saam te doen smelten in een vaag belijnde kerk, wier symbool dan het „Apostolisch Geloove" zou zijn.

En dit nu moet natuurlijk met kracht te keer gegaan. Stel, kinderen

van één gezin hebben in jonger jaren thuis aan één tafel gezeten en naar den aard hunner jeugd saam hun eigen manier van leven en denken gehad. Maar sinds zijn ze opgegroeid, gehuwd, in allerlei onderscheiden levensbetrekking gekomen, en heeft elk hunner de denkbeelden der jeugd, waarover ze het saam eens waren, op eigen manier, de één zuiverder, de andere min zuiver ontwikkeld. Maar wat zoudt ge nu zeggen van den onnoozele, die op later tijd deze broeders en zusters ontmoetende, hun den voorslag deed, om terug te keeren naar de denkbeelden van hun kinderleeftijd, waarin ze het eertijds eens waren.

Dit zou immers niet *kunnen!* En daarom kan dit ook hier niet. Hier toch zou het neerkomen op een wegscheuren uit ons geschiedboek van de geschiedenis van vijftien eeuwen. Dit zou, stel dat het kon, er eenvoudig toe leiden, dat dezelfde strijd van eertijds opnieuw begon, en dat dezelfde breuke zich nu nog scherper openbaarde.

En niet alleen dat zulk een voorslag onhistorisch en doelloos is, maar hij is ook beleedigend voor onze martelaren en doet tekort aan de eere onzes Gods.

Of waarvoor anders leden en stierven onze martelaren, dan juist voor de belijdenis, die Rome's opvatting van de heilige Geloofsartikelen bestrijdt, en de zuiverder uitlegging er van aanprijst? En wat houding zou het dan hebben, om te zeggen: Laat ons nu die bagatellen maar in de assche begraven, want eigenlijk toch stierven onze martelaren voor niets.

Neen, dan hebben onze geloofshelden iets beters aan ons verdiend.

En wat we het laatste noemden, omdat het 't allerergste is, heel deze Ethische voorstelling randt de eere onzes Gods aan. Ze wierd toch geboren uit de onware overtuiging, dat de kerk eigenlijk niet op de *Heilige Schrift* rust, maar op de traditioneele Belijdenis, en die traditioneele Belijdenis nu waande men in de Twaalf Artikelen gevonden te hebben.

Het stuk zelf, dat we gemeenlijk de *Twaalf Geloofsartikelen* noemen, is, naar men veilig aan mag nemen, nooit onder de oogen der Apostelen geweest, en het verhaal, alsof de heilige Apostelen, eer ze de wereld ingingen, elk één artikel hadden opgesteld, en deze twaalf artikelen tot de nu bekende Belijdenis hadden saamgevoegd, is, blijkens de stukken die het tegendeel bewijzen, verzonnen. Waarschijnlijk is het *Apostolicum* gelijk het daar ligt, zelfs niet meer dan twaalfhonderd jaren oud.

Toch verplicht ons dit volstrekt niet, om de bijvoeging „*Apostolische* Geloofsbelijdenis" voortaan weg te laten. Want al ontvingen deze artikelen pas zoo laat dien voltooiden vorm, waarin wij ze thans kennen, toch is de zaadkorrel waaruit deze artikelen rijpten, wel terdege reeds in de

dagen der Apostelen en door hun toedoen, tot een voorloopige ontwikkeling gekomen, die al wat er later uit groeide, bepaald heeft.

De zaadkorrel zelven strooide de Heere zelf in de aarde, toen Hij zijn heiligen Apostelen beval te doopen „in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes"; en reeds in de dagen der Apostelen schoot uit die zaadkorrel de drievoudige belijdenis van een: „Ik geloof in God den Vader, en in Jezus Christus zijn eengeboren Zoon, en ik geloof in den Heiligen Geest" — op. Ja meer nog. Reeds uit de alleroudste tijden der Christelijke kerk zijn allerlei overblijfselen tot ons gekomen van uitbreidingen op dit ééne thema, die in deze en gene kerk bij de toelating tot het heilige Avondmaal gebruikt wierden. En uit deze overblijfselen blijkt het ten duidelijkste, dat reeds zeer, zeer vroeg de gewoonte in zwang kwam, om elk van deze drie artikelen eenigszins breed te nemen.

Voegt men hier nu bij, dat de latere uitbreiding, die na hun dood gestadig voortging, geheel in den geest van hun woord en predikatie plaats greep, en als het ware slechts een boeken in het kerkregister was van wat de Apostelen bij hun leven zelven aan de kerk inprentten door hun levend woord, dan gevoelt men, met wat volkomen recht, de naam van *Apostolische* Geloofsbelijdenis gegeven wordt aan een reeks artikelen die begonnen is door de Apostelen zelven ontwikkeld te worden, en die bij verderen wasdom, geheel in hun geest, slechts het summier van hun prediking weergaf.

En we aarzelen dan ook niet, om met heel de kerk der Christenheid te belijden, dat dit Apostolisch Symbool, ontkiemd uit de door den Heere zelven in deze Doopsformule gegeven belijdenis van den Drieëenige, een echo tot ons brengt van dien hoofdinhoud des Christelijken Geloofs, die nog steeds door de heilige Apostelen onder de Christenheid wordt uitgeroepen.

De indeeling der *Geloofsartikelen* gaat in drie hoofdgroepen, gelijk nader in de Achtste Zondagsafdeeling wordt toegelicht. Het is en blijft een belijdenis van den Vader, en den Zoon, en den Heiligen Geest. Zoo zelfs, dat Luther in zijn Catechismus er niet *twaalf,* maar slechts *drie* artikelen van maakt; bijna niemand in onze kerk zich de moeite geeft om de twaalf artikelen in zijn gedachten te splitsen; en ook onze Catechismus bij de uitlegging meer dan één artikel opnieuw indeelt en andere in ééne Zondagsafdeeling saamvoegt.

Aan de indeeling in *twaalf* hechte men dus niet *te* veel. Zelfs is ze eenigszins zwevend, en niet in het leven der kerk doorgedrongen. Voor-

zoover men ze echter vasthoudt, is ze zeer ongelijkmatig uitgevallen, en geeft ze voor de *eerste* groep van den Vader slechts *één* artikel; voor de tweede groep van den Zoon daarentegen *zeven* artikelen; en dan nog *vier* voor de laatste groep van den Heiligen Geest. Ongetwijfeld speelt hier symbolische rhythmus in. *Een* is het getal van het ongebroken goddelijke, de Fontein aller goeden, het ongedeelde en alomvattende leven. *Zeven* is het heilig cijfer van het genadeverbond. En *vier* is de aanduiding van de wereld, in wier leven de Heilige Geest indringt.

Doch hoe zinrijk deze rhythmus ook zij, men hechte hier niet aan, alsof er ook maar iets bijgeloovigs in stak. Het beantwoordt aan een behoefte van onze natuur om maat en slag in de tonenwereld te hooren. Die behoefte is ons ingeschapen. En zoo is er ook een behoefte, om rhythmus in het heilige te zoeken. Vandaar dat allerwegen in de Heilige Schrift de heilige cijfers, *drie, zeven en twaalf* voorkomen, en dat het ongetwijfeld door dien drang des Christelijken levens kwam, dat ook onze Geloofsartikelen dit *twaalfvoudig* karakter aan zich dragen.

Niet bijgeval waren er slechts *twaalf* zonen Jacobs en *twaalf* stammen Israëls, en koos Jezus juist *twaalf* jongeren uit, en loopt *twaalf* malen in elk jaar de maan om de zon. Immers de Heere zelf heeft dit *twaalftal* in de hemelen bevestigd, door te gewagen van *twaalf* tronen in den hemel, en *twaalf* poorten in het Nieuwe Jeruzalem, en van *twaalf* legioenen van engelen.

En al ontkenden we dus, dat er twaalf geloofsartikelen zijn, omdat elk Apostel één artikel zou hebben geleverd, toch erkennen we gaarne dat er samenhang bestaat tusschen het *twaalfvoud* der Apostelen en het *twaalfvoud* van onze Artikelen.

Slechts stellen we er prijs op te doen uitkomen, dat dit verband niet werktuiglijk, maar organisch is.

Het is namelijk ééne zelfde hoogere levenswet, die naar Gods heilig bestel dit twaalfvoud inschiep in heel de Heilsbedeeling, en die evenzoo den rhythmus van het twaalfvoud inbracht in de Belijdenis der Christelijke kerk.

ZONDAGSAFDEELING VIII.

Vraag 24. Hoe worden deze Artikelen gedeeld?

Antwoord. In drie deelen. Het eerste is van God den Vader en onze schepping. Het andere van God den Zone en onze Verlossing. Het derde van God den Heiligen Geest en onze heiligmaking.

Vraag 25. Aangezien dat er maar één eenig Goddelijk Wezen is, waarom noemt gij den Vader, den Zone en den Heiligen Geest?

Antwoord. Omdat God zich alzoo in zijn Woord geopenbaard heeft, dat deze drie onderscheidelijke Personen de eenige, waarachtige en eeuwige God zijn.

EERSTE HOOFDSTUK.

Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve doopende in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes; leerende hen onderhouden alles, wat ik u geboden heb. MATTH. 28 : 19.

Overmits in de *negende* en volgende Zondagsafdeelingen afzonderlijk van de drie Goddelijke Personen staat gehandeld te worden, bespreekt de Catechismus nu vooraf in de achtste Zondagsafdeeling de belijdenis van het eenige Goddelijk Wezen, waarin deze drie Personen bestaan.

Uit den aard der zaak nu behoort de belijdenis der Drieëenheid, van de Triniteit ofte van de heilige Drievuldigheid, tot de allerdiepste mysteriën, waarvan noch eenige Catechismus noch eenig mensch, al duizelde hij van geleerdheid, ook maar eenige de allerminste verklaring kan geven.

Niemand denke dus, dat hij, ja, wel een stukske van dit mysterie begrijpt, maar dat er dan daarna nog een onbegrepen stuk overblijft. Neen, hij noch iemand kan er ook maar het allergeringste van verklaren, en een ieder die zich dit inbeeldt, gaat zelf feil en brengt feil in anderer gedachten. Wie zegt: „Ik moet God *begrijpen*", zegt evenveel als wanneer hij lasterend zei: „Ik weiger aan een God te gelooven". Hoe zou een klein, nietig

wezentje, gelijk wij menschen toch zijn, dien grooten, dien almachtigen Heere HEERE kunnen begrijpen! Wat zijn wij, diep en in alles afhankelijke schepseltjes, vergeleken bij den omtrek van ons vaderland? Wat is heel dat vaderland, vergeleken bij den omvang van Europa? Wat is gansch Europa, bij deze aarde gezien? Hoe nietig die aarde niet bij de zon vergeleken! Hoe klein die zon, bij heel het firmament genomen! En wat is dan nog heel dat firmament bij den Heere onzen God, die al die zonnen, en die starren bij name roept, vanwege de grootheid zijner kracht en omdat Hij sterk is van vermogen! En zie, er wordt er niet één gemist.

Zelfs al denkt ge u de zonde weg, dan nog kan er nooit sprake van zijn, dat een schepsel den Schepper zou kunnen *begrijpen.* En ook de heerlijke kennisse van „aangezicht tot aangezicht", die de heilige apostel in I Cor. XIII aan Gods heiligen in den staat der heerlijkheid profeteert, heeft met een *begrijpen* van den Eeuwige en den Ondoorgrondelijke niets te maken.

En zoowel in het paradijs dat verloren wierd, als in het paradijs dat Gods verkorenen verbeiden, is en blijft het naar Elihu's zielskreet: „Zie, God is groot, en wij begrijpen Hem *niet!*" (Job XXXVI : 26.)

Wel is er een *kennen* van den Eeuwige; maar „kennen" is heel iets anders dan „begrijpen". Ik ken iemand niet, zoo ik hem nooit zag, nooit hoorde, nooit met hem in aanraking kwam. Daarentegen ken ik iemand wel, zoo ik zijn aangezicht afgedrukt in mijn voorstelling draag; zoo ik aan zijn stem hoor dat hij er is; zoo ik zijn wijze van doen gadesloeg, en daardoor iets leerde verstaan van zijn karakter. En dit „kennen" gaat dieper en dieper, naarmate ik meer aan al zijn wegen gewend wierd, lang met hem verkeeren mocht, en in allerlei ernstige en gewichtige omstandigheden zijn trouw en zijn liefde leerde proeven. Vandaar dat ieder man zijn vrouw en iedere vrouw haar man *kent,* en de ouders hun kinderen *kennen,* en de vriend den vriend *kent.* Maar om al dit kennen *begrijpt* daarom geen mensch nog ooit het wezen van een mensch, *begrijpt* een vader niet hoe zijn kind er kwam, hoe in dat kind ziel en lichaam verbonden ligt, of ook hoe wonderbaar in dat kind het onbegrijpelijke bewustzijn werkt. Och, zelfs de herder begrijpt zijn trouwen hond niet, die hem zijn schapen saamhoudt, en verstaat niet wat er in zulk een dier omgaat, en minder nog hoe een beest, zonder menschenhart of engelengeest, zoo trouw kan zijn en zoo aanhankelijk en zoo gevat!

„Kennen" en „begrijpen" zijn dus twee geheel verschillende dingen, die Gods kind wel onderscheiden moet, en de verwarring van deze twee schept onnoemlijk veel geestelijke ellende. Want dan is er een, die duizend

uit over de heilige Drievuldigheid weet te redeneeren, en waant dat hij het begrijpt, maar die nog nooit zijn God *ontmoet* heeft, en nog ganschelijk den Heilige niet *kent*, en die toch voor godvruchtig en godzalig wil doorgaan, hij, de dorre verstandsploeger, de geestelooze intellectualist! En tegenover hem vindt ge dan een innige ziel, voor wie de ontmoetingen vele waren, en die veel van Gods verborgen omgang genoot, maar die niet *begrijpelijk* de zaak beredeneeren kan; en die sappige ziel klaagt dan bij al haar heerlijkheid nog over *gemis!*

Want dit is het: „God is groot en wij begrijpen Hem niet." Maar tegelijk is dit het eeuwige leven, niet dat ze God *begrijpen*, maar dat ze U, den Eenige, *kennen*. Dat is het, dat aan Adam in den staat der rechtheid een oorspronkelijke *kennisse* was geschonken, opdat hij zijn God niet begrijpen, maar „recht kennen" zou. En dit is de heerlijkheid, die uit genade aan verkoren goddeloozen wordt gegeven, dat de Zoon hun den Vader openbaart, opdat ze God weer *kennen* zouden. Nu ten deele. En daarna eens zaliglijk en volkomenlijk, als we *kennen* zullen gelijk we ook *gekend* zijn. Van aangezichte tot aangezichte. In eeuwige, nooit eindigende genieting.

Vandaar dan ook dat Art. 9 van onze Confessie zoo heerlijk betuigt, dat wij de belijdenisse der heilige Drieëenheid, ja, te weten komen uit de Heilige Schrifture, maar toch eerst *kennen* uit de werkingen die we van deze drie Personen in ons gevoelen.

Omdat echter de zondige mensch dit niet toegaf, of wel toegaf, maar er niet naar deed, is er toen toch poging na poging gewaagd, om ook de verborgenheid des Heeren HEEREN te *ontsluiten*, en door allerlei geleerde uiteenzetting te *verklaren* voor ons menschelijk *begrip*. Zelfs is men hierin voo ver gegaan, dat men van lieverlee een geheele *Leer aangaande God* uit allerlei opiniën is gaan ontwikkelen, en dat er tot zelfs in Utrecht een hoogleeraar is, en dat nog al een man, die met ons den Heere Jezus belijdt, die nog oordeelt dat er in zulk een „Leer aangaande God" kracht ligt, en niet voelt, hoe hierin niets schuilt dan rationalistisch bederf.

Toegekomen aan de belijdenis van het Eeuwige Wezen behoort een kind van God daarom uiterst voorzichtig te wezen. En als hij van de Ethische godgeleerden in onze dagen allerlei voorstellingen op dit stuk verneemt, die door hen van de Duitsche *Vermittelungstheologen* zijn overgenomen, dan bedenke hij wel, dat deze Duitsche *Vermittelungstheologen* hierbij geheel in wijsgeerig spoor zijn geraakt, en bijna evenwijdig loopen met allerlei vondsten eener ongeloovige philosophie.

Bij het Eeuwige Wezen komt het er toch voor alles op aan, dat ge

niet een *schijn*-god voor dat Eeuwige Wezen aanziet. Dat ge niet denkt, dat Hij het is, en dat Hij het *niet* is. Dat ge u niet inbeeldt met Hem te doen te hebben, en dat ge slechts te doen hebt met een vrucht van uw eigen bedenking of verbeelding, o, Men gelooft het niet, maar de *af*goderij gaat zoo veel verder dan men wel vermoedt.

Met dat woord *afgoderij* willen we niet hard zijn. Gemeenlijk toch verstaat de massa onder „afgod" slechts tweeërlei: 1⁰. een beeld van goud, zilver, steen of ijzer of hout, dat wordt aangebeden; 2⁰. een dierbaar, kostelijk iets, waaraan men op zondige wijze gehecht en verkleefd is.

En natuurlijk, in dien zin bedoelden we thans „*af*god" niet, en willen het daarom wel „*schijn*-god" noemen; mits men maar wel verstaat, dat het eigenlijk geheel op hetzelfde neerkomt, en dat alle *af*god een *schijn*-god en alle *schijn*god een *af*god is. Want of ik nu mijn afgod uitbeeld uit hout of goud, dan wel uitbeeld in mijn denken, en dus een denkbeeldigen God aanbidt, dit blijft in het wezen der zaak hetzelfde. Want de zaak is, dat ik mij *inbeeld* met God bezig te zijn, tot den Eeuwige te bidden, en met den Heilige te doen te hebben, en dat ik mij hierin toch bedrieg en totaal vergis, want dat ik den levenden God *voorbij loop* en het Eeuwige Wezen *nog zelfs niet ken,* en ik mij biddend of denkend bezig houd met een *schijn*-god, dien ik mij wel inbeeld, dat bestaat, maar die er in de wezenlijkheid niet is.

God leeft, God is er. Hij, de Heere, in de hemelen! Hij, de eeuwige God in zijn almachtigheid! En de zaak is nu maar, dat ge wezenlijk Hem, en niet een schijn of schim van uw gedachten, in *zijn* plaats, voor uw God aanziet, en wel wezenlijk met Hem in uwe ziel rekent. En nu zal die Eeuwige God, die weet wat maaksel ge zijt, en hoe ge nooit anders kunt dan stamelen, er u zeker de ziel niet om verarmen, zoo ge niet helder en niet zuiver rekenschap kunt geven, van wat ge in Hem vondt en hoe ge Hem kent. Maar dit eischt Hij toch van u, en immers naar zijn goddelijk recht, dat ge genoeg belang in zijn kennisse zult stellen, om uit de Schriftuur over Hem geleerd te willen zijn, en dat ge voorts nooit onder den schijn van Hem den kus der trouwe te geven, dien kus der liefde geven zult aan een ander.

En toch, in die zonde verviel vooral onze eeuw, en daardoor wierd ze in geheel haar ontwikkelingsgang weer *Heidensch.* Aan het gebruik van dit woord stoote zich niemand, en dat zal men ook niet doen, zoo men de Heidensche wereld eenigszins van naderbij kent. Niet enkel die zeer laag staande Heidensche wereld van Bataksche koppensnellers of Guineesche

menscheneters, of aanbidders van een Fetisch; want natuurlijk, dat doet de Europeër van onze dagen niet. Maar er was dan ook alle eeuwen door nog een heel andere Heidensche wereld, die ge kunt leeren kennen uit de werken der Grieken en Romeinen, der Egyptenaren en Babyloniërs, der Chineezen en Buddhisten. En als ge daarin bladert, dan vindt ge heel iets anders. Dan is Plato soms verrukkelijk schoon, Cicero om mee te dwepen. Dan legt *Kong-fut-se* u stukken voor, die ge, in steen gegrift, voor ieders oog zoudt willen uitstallen, en in de heilige boeken der Indiërs ontmoet ge dan voorstellingen, die u verwonderd vragen doen, hoe men zoo diep en zoo sober in de diepte der dingen indrong. Zulke Heidenen leven er nu nog, in Engelsch-Indië vooral, in Calcutta, in Benares, in Delhi. En hoe waar is het, dat deze nobele Heidenen eigenlijk precies zijn en waren als *onze* nobelste mannen, die buiten den Christus om redeneeren, dat bleek nog onlangs, toen er drie van zulke nobele, kundige talentvolle Heidenen naar Londen kwamen, die aan onze Darwinistische Modernen openlijk beleden, dat ze zóó ook Christenen waren, want dat ze bijna geheel zoo dachten als zij.

Zoo ziet men dus klaarlijk, dat de geheele Europeesche bevolking, die de belijdenis van den Drieëenigen God prijsgaf, feitelijk in het Heidendom terugzonk. Immers er was alle eeuwen door *drieërlei* Heidendom: 1°. het Heidendom der ruwe massa die slechts uit was op genot en wild vermaak en met de afgoderij slechts in naam meedeed, of ze voor zingenot misbruikte; 2°. het Heidendom der eenvoudige, tot godsvrucht geneigde zielen, die in werkheiligheid liepen; en 3°. het Heidendom der kundige wijsgeeren, die zelven in al de santekraam der tempels slechts symbolen en speelgoed voor de massa zagen. En juist dat *drieërlei* Heidendom komt thans weer terug. *Onder* u de breede stroom der massa, die almeer verwildert en precies in onze Christelijke steden wordt, wat de massa eens in Rome was. Verre daarenboven een groep deugdzame en rechtschapen lieden, die zich afsloven in rechtschapenheid, en er de kerk even vormelijk bij nemen, als de deugdzame en rechtschapen burgers hun tempeldienst in het Heidensche Delhi. En dan in de achterhoede een geleerde klasse, een kleine zoom van wijsgeerig gevormde geesten, thans bijna allen Darwinisten, die leven in denkbeelden en ijveren voor idealen, die als twee druppelen water gelijken op wat eens philosofen van Zuid-Italië en Griekenland in Europa, en voorts in Voor-Indië en Thibet beleden in Azië.

De belijdenis van den Drieëenigen God trekt de grenslijn.

Heel het gebied waar deze belijdenis van Gods heilige Drievuldigheid

heerscht, is het Christelijk erf, besprengd door den heiligen Doop. Maar ook heel het gebied, waar deze belijdenis van Gods heilige Drievuldigheid wegviel of in schijn verliep, is het *niet*-Christelijke terrein, dat door Joden, Mahomedanen of Heidenen wordt ingenomen.

En dat dit waarlijk niet overdreven is, blijkt wel het best hieruit, dat men op allerlei wijs, op allerlei manier doet wat slechts even doenlijk is, om wat men dan noemt den *Classieken geest* weer te doen opleven. Dat doet men op de Overheidsgymnasiën. Dat doet men in allerlei geschriften. In allerlei historische romans. Dat doet men door allerlei platen. Daar legt men zich met de borst op toe. „Die schoone, verrukkelijk verleidelijke wereld van het oude Rome en Hellas moet terug getooverd!" Daar moeten onze jongelingen en onze ontwikkelde lieden mee leeren dwepen, en die stijve, dorre, onooglijke Christelijke levensvorm moet er met tak en wortel uit.

Zoo spreekt, zoo schrijft, zoo ijvert men. En toch, als een Christelijk godgeleerde dan de slotsom opmaakt: „Dus maakt gij ons land met voorbedachten rade weer *Heidensch!*", dan ergert men zich en duidt hem dat euvel. En dat deels om een goede, maar ook deels om een zeer gevaarlijke reden. Die goede reden is, dat de overmachtige indruk van den Christelijken naam hun zelfs nu nog zoo schoon in de ooren klinkt, dat een zwakke stem in hun binnenste nóg maant: „Geef den Christen-naam niet prijs!" Maar ook is er een gevaarlijke reden, deze namelijk, dat de hoofdleiders, die uitnemend goed inzien, dat zij geheel en al met de Christelijke belijdenis gebroken hebben, toch dien naam nog behouden, omdat ze wel weten, *dat ze onder heidensche vlag hun waar nog niet kunnen binnenloodsen.*

De oogen der Christenen mogen dus wel opengaan, en die velen onder de Bedienaren des Woords, die in allerlei kringen half (zoo niet reeds *meer* dan half) met dezen levenstoon meegaan, mogen wel bedenken, hoe schriklijk hun verraad is aan de zake Gods gepleegd.

Want het is niet eens meer waar, dat de groote vraag van dezen tijd is: Voor of tegen *den Christus.* We zijn reeds verder, veel verder afgegleden, en de vraag wierd reeds in duizend kringen: *Voor of tegen den levenden God!*

Met name het *Algodendom* is de o, zoo bedenkelijke vorm, waarin deze vereering en aanbidding van den *schijn*-god nogmaals optrad.

Algodendom is een kunstwoord om uit te drukken wat de wijsgeeren met den kunstterm *Pantheïsme* noemen, en waarmee op allerlei trappen en in allerlei graden een voorstelling wordt aangeduid die de volstrekte

grens tusschen den *Schepper* en het *schepsel* wegneemt, en onder allerlei naam en in allerlei vorm beide ineen laat vloeien.

De wondere naam van *Jehovah*, d. i. „de eeuwig en onveranderlijk Zijnde", in wien geen wording noch verandering is; „Ik zal zijn die Ik zijn zal", is het machtig en natuurlijk bolwerk door den Heere zelven in zijn Woord tegen het schriklijk gevaar, dat van dit Pantheïsme dreigt opgeworpen.

Hij, God, de Almachtige, *is*. Hij is die Hij *was*. Hij *zal zijn* die Hij is. In Hem *wordt* niets, *verandert* niets, *wisselt* niets, is geen *overgang*, en geen *omzetting*.

Alle schepsel daarentegen mist dit vaste, onveranderlijke *zijn*. Alle schepsel *wordt, wisselt, verandert,* ondergaat rustelooze *wijziging,* en is gestadig aan *overgang* en *omzetting* ter prooi.

Er ligt alzoo tusschen den Heere HEERE, die eeuwig *is*, en zijn schepsel, dat hoe hoog ook, gestadig *verandert,* een klove, een scheiding, een grenslijn, en alle godsvrucht en alle aanbidding eischt, dat het menschenkind deze grenslijn stipt zal eerbiedigen.

Om nu recht duidelijk te doen uitkomen, dat er zulk een grens tusschen al wat *goddelijk* is en al wat *menschelijk* is bestaat, hebt ge slechts terug te gaan achter het begin van het heelal.

Toen er nog geen wereld, en geen zon en geen maan, maar ook geen hemel was, en er geen engelen waren, toen er niets was dan God. Hij alleen. Hij die zich zelf genoeg was. Hij van alle eeuwigheid eeuwiglijk de Drieëenige God. Want als ge u dat indenkt, en dan u het oogenblik denkt waarop nu heel dit heelal, dat er eerst *niet* was, ontstond, dan vat en voelt ge opeens klaarlijk, dat die God heel iets anders dan die wereld is, en die Schepper heel iets anders dan dat schepsel.

En daarom, juist op dát punt viel het Algodendom of Pantheïsme ons aan. Neen, een schepping in dien eigenlijken zin was er *niet*. De wereld was wel van lieverlee fijner en rijker gevormd, maar de stof er voor was er in eeuwigheid; die was nooit geschapen; maar was eeuwig als God. God kon, zoo leerde men, niet zonder zijn schepping zijn, Die hoorde bij Hem. Zonder die schepping ware Hij geen God.

En hiermee is natuurlijk het schriklijk kwaad reeds ingeslagen. Want op die manier maakt men de wereld tot een *onmisbaar* aanhangsel van God, *waar God niet buiten kan*. En toen wierd het: gelijk mijn ziel mijn lichaam noodig heeft, om uit te komen, zoo is God eigenlijk de *ziel* van het Heelal, en het Heelal het *lichaam* van God.

En eenmaal op die lijn wierd het toen: „Gelijk bij een mensch het eerst ongevormde lichaam groeit en vorm erlangt, zoo ook ging het met

dit lichaam Gods; d. i. met ons heelal. Ook de wereld was eerst een ongevormde klomp. En toen kreeg ze allengs vorm!"

En al verder: „In een kind ontwikkelt zich niet enkel het *lichaam* van een aap tot een fijn gevormde gestalte, maar ook *de ziel*, ook *de geest* is eerst sluimerend, en komt eerst allengs uit. En zoo ook is niet alleen de wereld eerst van lieverlee schooner en rijker geworden, maar ook de wereldziel, d. i. God zelf allengs ontwikkeld en tot rijker bewustzijn gekomen."

En toen vond men het opeens: „Zie dit is nu dat het Woord vleesch is geworden. In Christus wierd die wereldziel, d. i. God, zich zelven eerst helder bewust."

Vreeslijk Pantheïsme!

Vreeslijk, omdat het onder den schoonsten en verleidelijksten vorm al het heilige aantast; alle waarheid vermoordt; en alle mysterie misbruikt om de zielen van den Christus af te trekken.

Het is zoo schoon, dit *Pantheïsme;* en juist, daarom, zoo ontzettend gevaarlijk.

En nu, het klinkt van honderden kansels reeds, van schier alle katheders. Treedt de Heere niet op, dan wordt heel de kerk er door verwoest.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Want in Hem leven wij, en bewegen ons, en zijn wij, gelijk ook eenigen van uwe poëten gezegd hebben: Want wij zijn ook zijn geslacht.
HAND. 17 : 28.

Met gelukkigen greep eindigt de Catechismus de inleiding op het stuk *van des Menschen Verlossinge* met de belijdenis van *de Heilige Drievuldigheid;* want dáárin ligt metterdaad de verlossing van eens menschen ziel, dat hij van het *zichtbare* weer tot het *onzichtbare* kwam, van hout en steen bekeerd wierd tot den *levenden God;* en, van den god der uitdenksels en inbeeldingen en menschelijke verzinningen af, opgetrokken wierd tot dat Eeuwige Wezen dat drievuldig en drieëenig in zijn drie Personen bestaat.

Wie daarom voor de eere Gods opkomt en de zielen liefheeft, die weerstaat de inkruipselen van het *Algodendom* (Pantheïsme), die ook nu weer van allen kant in de kerken indrongen, en roept met alle stem en alle kracht die God hem gaf, zijn medezondaren weer terug naar de glorie

des Drieëenigen. En vooral zoo hij merkt dat er lieden zijn, die een verleidelijke formule van dit *Algodendom* uit gaan venten, als ware dit nu de volzalige belijdenis der Drieëenheid, dan komt hij op tegen zoo schromelijke verwarring; eischt dat men weer waarheid met zijn naaste zal spreken; en wordt ontstoken in heiligen ijver voor den Naam zijns Gods.

Sabellius is gestorven, maar Sabellius is de bekoorlijke verleider, die niet voorgoed van het kerkelijk tooneel verdwijnt, eer de Christus op de wolken wederkomt. En daarom toen onze vaderen aan het slot van hun negende Geloofsartikel de kerken nog eens met name tegen Sabellius waarschuwden, bedoelden ze nog iets anders dan een distel op het graf van den lang verstorven Hereriarch te plaatsen; toen was hun toeleg een teeken aan den nog altoos levenden Sabellius te zetten; en meer dan ooit heeft ook in onze dagen de kerk des Heeren dien nog altoos levenden Sabellius weer in het oog te vatten.

Bij Sabellius vloeit alles ineen. De Vader in den Zoon en de Zoon in den Heiligen Geest, en de Heilige Geest in 's menschen geest, en 's menschen geest in 's menschen zichtbare gestalte. Alle grenzen weg. Alle lijnen uitgewischt. Onderscheid in naam, maar onderscheid in de zaak niet. En zoo ten slotte ook de Schepper en het schepsel tot één gemaakt.

En dat nu is juist het onheilig spel, dat men ook thans weer drijft. Drijft in de vervalsching van de belijdenis van den Christus; in de belijdenis van ziel en lichaam; in de belijdenis van de zonde; in de belijdenis der wedergeboorte; in de belijdenis van een kerk, die eigenlijk met de wereld één is. Weeropleving van de oude Monophysieten en in den Middelaar één Godmenschelijke wil en één Godmenschelijke natuur. God en mensch ineengevloeid, naar oud-Luthersche doling. En voorts, gelijk het met den Christus gaat, zoo ook zijn kerk van haar grenzen beroofd, en dan haar sfeer met de sfeer der wereld vereenzelvigd.

Alles Pantheïstische gevoelens, heidensche voorstellingen, wijsgeerige uitdenkselen, die de arme gemeente afvoeren van haar allerheiligst en eeuwenoud en onveranderlijk geloof.

En vraagt ge nu, hoe het komt, dat wijze, brave, nobele mannen dan toch aan de voortplanting van zulke dwalingen hun krachten besteden, en met open oogen zelf in dit verderf loopen, en er de gemeente in mee trekken, lees dan het antwoord hierop in Paulus' rede, die hij te Athene hield.

Daar spreekt Paulus ook over het heidensche Pantheïsme, en zegt aan de tempelbezoekers en beeldendienaars, dat ze poëten onder hun stadgenooten hebben gehad, die veel uitstekender dingen hebben beleden dan zij in hun tempelwierook en beeldendienst merken lieten, want dat hun

wijsgeeren en dichters soms zelfs prachtige denkbeelden hadden geuit. Zoo o. a. het heerlijke zeggen: „Wij zijn van Gods geslacht!" (Hand. XVII : 28.)

En wat doet Paulus nu? Veroordeelt hij nu dat heidensch Pantheïstisch zeggen zonder meer? Neen, integendeel, hij sluit er zich bij aan, maar legt nu uit, hoe wat de Heiden en de Pantheïst hierin schoon, maar toch onzuiver uitsprak, eerst in der Christenen belijdenis verstaan en doorzien wordt. En dan geeft hij als inhoud van der Christenen belijdenis op dit punt u twee reeksen van denkbeelden, die hij beide even krachtig en diep opvat. Eenerzijds: „dat wij in Hem leven, ons bewegen en zijn". Maar ook anderzijds: „dat God heel de wereld en al wat er in is, geschapen heeft", dat deze God „heel het menschelijk geslacht uit éénen bloede schiep", en dat Hij „voor alle kinderen der menschen èn de tijden, èn de bepalingen van hun woningen tevoren verordineerd heeft."

Welke twee stukken der belijdenis schuilen hier dan in?

Zie, er waren en er zijn lieden, die tot hun dood toe, nooit gevaar zullen loopen, ooit één druppel uit den Pantheïstischen stroom in te drinken; die veeleer uit de hoogte alle neiging tot Algodisterij veroordeelen; en die toch nimmer in hun eigen ziel één enkele vonk van geestdrift voor de Heilige Drievuldigheid voelden gloren.

Dit komt daar vandaan, dat deze lieden wel geen Algodisten zijn, maar in een tegenovergesteld uiterste vallen, en zich een God voorstellen, die, gelijk een pottenbakker los van zijn baksel is, zoo voorts en verder niets van doen zou hebben met zijn schepping.

Dit zijn lieden van een koude practijk of van een dorre verstandsrichting. Menschen zonder gloed van harte of warmte van gemoed. Zonder drijving en zonder geestdrift in zich. Haast als de visschen, zoo koud van bloed.

En deze koude, bevroren denkers stellen zich dan God in zijn scheppingswerk voor bij manier van een uurwerkmaker. Wie een uurwerk maakt, zet het inéén, en als het ineen zit, windt hij het op, en nu krijgt het zijn plaats aan den wand, en zoo loopt het; en hij gaat wandelen, en ziet er niet eer naar om, en eerst als het weer afliep, dan neemt hij den sleutel in de hand en windt het afgeloopen uurwerk weer op.

En zoo nu, meenen deze lieden, heeft ook God de Heere gedaan. Hij schiep deze wereld, zette ze ineen, stelde haar krachten in beweging, en liet ze nu wentelen.

En nu loopt alles vanzelf en doet de natuur alles goed aan. Tot er een stoornis komt, en dan is het de oorspronkelijke Schepper die de gebroken schepping weer repareert.

Vandaar dat dit slag lieden gemeenlijk leeft als bestond er geen God; niet bespeurt, dat men elken morgen en elken avond en elken middag met zijn God te doen heeft; en dan alleen van God gewaagt en tot dien God zijn toevlucht neemt, als er iets stuk is of in de war liep; en in nood en dood, of als er een schipbreuk in het leven dreigt, dan roept en bidt men ja, maar voorts leeft men buiten Hem om.

Deze zonde is wat men noemt het *Deïsme,* gelijk die andere zonde het *Pantheïsme.*

Zonde! Verzwakt dat woord niet. Niet den levenden God, maar een eigen uitdenksel in zijn plaats, te aanbidden, is zelfs *de* diepe zonde; en alleen zoo we hiervan diep overtuigd zijn, bezitten we den moed om zelf in den liefsten broeder dit zondig kwaad te bestrijden.

En vraagt nu niet, waar die *Deïsten* dan toch huizen, en zegt niet, dat gij zulk soort menschen van dien naam nog nooit ontmoet hebt. Want de naam doet er niet toe, maar wat de zaak aangaat, kunt ge dit onheilig kwaad practisch tot diep in de Gereformeerde kringen vinden. Ieder die tien uren van den dag kan leven, zonder met zijn God te rekenen, is een practisch Deïst. Of sterker nog, er leeft geen mensch die niet lange dagen van zijn leven zulk een practisch Deïst geweest is. En het stelsel, de theorie er van vindt ge bij duizenden rechtschapen medeburgers, die vinden dat zelfs zwijgen over God regel moet wezen, en, dat alleen zoo er iets stuk is, God er bij mag gehaald worden. Op de manier van een chirurg of een arts is de ingebeelde god dezer deftige lieden. Zoolang ze gezond zijn en alles wél gaat, loopt het uurwerk wel vanzelf; maar als ze „erg ziek" worden, en vooral zoo de dokter zegt „dat er gevaar is", dan gaan zulke lieden bidden.

Daarom moet van meet af dit kwaad, deze zonde in den wortel aangegrepen. Ge moet maar niet zeggen, dat zulke lieden hun *god vergeten;* neen, maar ge moet inzien en hun aantoonen, dat hun *god,* dien ze aanbidden, *niet* de levende God is, want dat zulk een schijngod, als waarmee ze ophebben, eenvoudig niet bestaat.

En als ge dan diep in uw ziel den toorn hebt voelen opkomen tegen zulk een uitdenksel van een god die als een uurwerkmaker zou zijn; en ge hoort dan Paulus roepen: „Gelijk ook uw poëten gezegd hebben: Gij zijt van Gods geslacht!" dan gaat er opeens een licht voor u op, en begrijpt ge, hoe ook heden ten dage dat dwepen met het Pantheïstisch vuurwerk de ziel der edeler lieden weer verleidt.

Immers tegenover deze koude proza-burgers staat een gansch ander slag van lieden over, die er voor passen, om in de dorre mechaniek van

een ziellooze deftigheid en een ontzield intellectualisme te bevriezen. Zij zijn menschen van gemoed, menschen met een hart, menschen van geestdrift en hooger bezieling. Het ideale wenkt hun toe. Ze zijn poëtisch van zin en aanleg. Ze kunnen met dat koude proza en met dien prozaïschen schijngod niet mee.

En daarom staan van nature de poëtische lieden tegen deze prozaïsche dorheden over, en hebben deze warmer lieden altoos gloed en warmte van hart gezocht, en die nu bood hun het Pantheïsme.

Het Pantheïsme, het Algodendom is hooge poëzie.

IJs is koud omdat het stil en vast zit; maar als er leven komt en de stroom ruischt, en de beweging gaat in gang, dan ontstaat er warmte, koestering, gloeiïng; dan springen er vonken; dan ziet ge vuur schitteren; en de glans van dat licht trekt aan.

En op zich zelf ligt hierin iets kostelijks. Tienmaal liever gedweept en gedwaald met deze warme en bezielde Algodisten, dan bevroren en versteend bij het afgemeten en wezenloos Deïstisch geteem.

Vandaar dat ook de heilige apostel Paulus tegenover de dorre Deïsten die in Athene voor hem stonden, zich op den gloed van hun Pantheïstische poëten (of dichters) beriep, en, hiervan uitgaande hun het heerlijke dat er in den levenden God is, openbaarde.

Want, ja waarlijk het is zooals die poëten zongen. Er is nooit een ledig, nooit stilstand, nooit een holheid, waar niets van God zou zijn. Hij is die goddelijke Voorzienigheid, die met zijn almogende en alomtegenwoordige kracht alle dingen draagt en vervult. Het is zoo, Hij, die Heere, onze God, geeft ons het leven en den adem en alle dingen. Hij is het, in wien wij leven, ons bewegen en zijn. En op geen manier kan ooit sterk genoeg die bezielende alomtegenwoordigheid en alom werkzaamheid des Heeren HEEREN worden uitgesproken, of nog altoos schiet de koudheid onzer taal in heilige bezieling te kort.

En dat nu hebben ook de afgedoolde lieden in onze eeuw gevoeld. De *Vermittelungstheologen* hebben het niet kunnen uithouden bij dat koude, dorre, versteende Supranaturalisme en Rationalisme, en toen is in hun oor gedrongen de bekoorlijke melodie van de Pantheïstische hymne. En ze hebben geluisterd. En hun ziel is verleid geworden. En zoo is het ten leste geschied, dat zelfs de vroomsten en de besten onder de Ethischen ten slotte Algodistische elementen in zich opnamen.

En waar ligt nu deze tegenstelling in?

Gemeenlijk noemt men dat 's Heeren *Transcendentie* en 's Heeren *Immanentie.*

Met de *Immanentie* (d. i. inblijving, inwoning) bedoelt men dan, dat er voor of in eenig schepsel, welk ook, geen oogenblik of geen atoom denkbaar is, dat niet van ademtocht tot ademtocht daadwerkelijk door de levende, in hem inzijnde, en almogende kracht des Heeren gedragen, in stand gehouden en tot leven bekwaamd wordt. Immanentie bedoelt alzoo dát alles in den Heere onzen God, waardoor Hij met zijn schepsel in gemeenschap staat.

Onder de *Transcendentie* (d. i. dat God boven het schepsel *verheven* is) daarentegen verstaat men, dat God de Heere, juist om op zijn schepsel te kunnen werken, met *zijn Wezen* buiten zijn schepsel moet liggen, al is het ook dat Hij met zijn kracht in zijn schepsel zij en het van binnen in zijn spil en middelpunt draagt.

Die twee staan dus tegen elkaar over en vullen elkaar aan.

Ik mag niet volstaan met te belijden: „God de Heere is immanent, d. i. werkt in zijn creatuur en is in dit creatuur met zijn mogendheid", — want dan loop ik gevaar, den Heere met zijn schepsel te vereenzelvigen, als hing Hij van zijn schepsel af.

Maar ook kan en mag ik niet volstaan met te zeggen: „God de Heere bestaat op zich zelf, is zelfgenoegzaam en is als Schepper ver boven zijn schepsel verheven", want aan zulk een God heb ik niets, en dien trek ik slechts *pro memorie* uit.

Daarom heeft de kerk steeds de heilige roeping, om voor die *twee* stukken tegelijk te waken. Te zorgen, dat aan Gods Majesteit niet te kort worde gedaan, en te zorgen, dat Godes alomtegenwoordige almachtigheid niet worde weggecijferd of vergeten.

En omdat nu de kerk zweeg, de laffe die ze was, in stee van voor Sions God te roepen, daarom zijn nu de ketterijen weer over ons gekomen. Wat saam hoorde is gesplitst. De één is eenzijdig met Godes alomtegenwoordige mogendheid gaan dwepen en daardoor *Pantheïst* geworden. De ander is aan het registreeren van een werkeloozen God gegaan en is *Deïst* geworden. En practisch slingert de gemeente nu tusschen deze beide ketterijen in. Nu eens dwepend in ijle verrukking met een vuur van vroomheid, dat niet door den Heiligen Geest is ontstoken, en dan weer bevriezend in koele dorheid, en doende alsof er geen God bestond.

Terwijl genezing ook voor dit bittere en bedenkelijke kwaad alleen maar ligt in terugkeer tot de belijdenis *van den Drieëenigen Verbondsgod.*

Van God den Vader en *onze Schepping,* dat is de doodsteek voor het Pantheïsme; want een schepping kent het Pantheïsme niet. Dan van God den Zoon en *onze Verlossing;* dat is de ontworteling van het Deïsme, want voor een Woord dat vleesch wordt, heeft het Deïsme geen plaats. En

eindelijk van God den Heiligen Geest en *onze Heiligmaking,* om én immanentie én transcendentie zuiverlijk te vereenigen.

Want *inwoning* van den Heiligen Geest zegt juist dat *de tempel* waarin Hij woont van *den Inwoner* onderscheiden is.

De nauwste vereeniging, en toch de onderscheiding volstrekt.

DERDE HOOFDSTUK.

De genade van den Heere Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen. 2 Cor. 13 : 13.

In uw belijdenis hangt alles er van af, wat ge van den Heere uwen God belijdt, en het is een hoogst gevaarlijke fout, die men hedendaags in veel kringen begaat, om het opkomend geslacht in allerlei heilige dingen te onderrichten, en ze veel uit den Bijbel en veel van Jezus te leeren, maar er bijna nooit op te komen, wat een Christen nu eigenlijk te gelooven heeft van den Heere onzen God, van zijn Wezen, zijn Wil en zijn Werk.

Met opzet spreken we daarom over dit „heiligste der heiligen" iets breeder.

Alle zonde in den mensch schendt terstond de zuiverheid van zijn belijdenis van het Eeuwige Wezen. Een zondaar ziet God valsch en belijdt Hem daarom valschelijk. Dat kan niet anders. De zonde belet hem juist te zien en juist te kennen. Een zondaar is zijn God kwijt, want op hetzelfde oogenblik dat de zonde in het vizier zijner ziele komt, gaat het Wezen Gods ook voor zijn zielsoog weg. En overmits hij dan toch God vast wil houden, grijpt hij mis, tast hij in het luchtledige, en verklaart nu, of, op grond van dit grijpen in het ijle, zijn God voor een Algod die overal en nergens is, of wel hij heeft behoefte om er iets van te zien, van te merken, van te ontwaren, van te kunnen aanwijzen, en vindt die aanwijzing dan òf in zon, maan en starren, òf in machtige dieren, òf in vreemde natuurverschijnselen, òf eindelijk in een beeld dat hij zelf maakt, 't zij uit hout en goud, 't zij uit de stof van zijn gedachten.

En nadat nu de zondaar in zijn hoovaardij en zelfgenoegzaamheid gezegd heeft: „Laat God de Heere zich maar van mij terugtrekken; geen nood; zoo die God weg is, denk ik een anderen God uit; maak ik zelf een anderen God; of verklaar ik, oppermachtige mensch, wie en hoe God

zijn zal", — is de ontaarding en verbastering, de zelfverblinding en stekeblindheid steeds erger geworden, zoodat er onder de 1400 millioen menschen die op deze aarde wonen, stellig 1000 millioen zijn, die letterlijk niets hoegenaamd meer van den levenden God afweten, en niets dan een ongeloovig of bijgeloovig spel drijven met de uitdenkselen of inbeeldselen van hun eigen verzinning.

Vandaar dat zonder Openbaring van Gods zij de zondaar er nooit meer achter *kon* komen, wie en hoe de wezenlijke, levende God was en bestond.

De kennisse was weg; de heugenis zelfs der kennisse vervalscht; en de vatbaarheid voor deze kennisse der verdwijning nabij. En daarom heeft het den Heere een werk van eeuwen lang, een arbeid der genade van ondoorgrondelijke ontferming gekost, om allengs, om van lieverlee die kennisse van den levenden God weer zoo in die wereld in te brengen, dat de zondaar er vat aan kon krijgen, zoodra de Geest hem bewoog.

En zoo is toen eindelijk de belijdenis van den Drieëenigen God in de wereld gekomen. Niet, dit versta men wel, alsof Adam in het paradijs juist in dezen vorm der Drieëenigheid de heerlijkheid van Gods Wezen zou beleden hebben, uitgewerkt in al onze onderscheidingen en geformuleerd naar den inhoud van al onze artikelen. Dit kon natuurlijk niet, en ware ongerijmd. Zelfs mag men zich niet inbeelden, alsof in den hemel Gods zalige engelen of zalige martelaren nog met onze formules van de heilige Drievoudigheid het Eeuwige Wezen loven zouden.

Dit is er mee als met drinkwater uit een genezende bron. Uit die bron hebben de kranken eerst zonder nader onderzoek het water gedronken, en het heeft hun gesmaakt, en het heeft hun goed gedaan. Maar sinds rees er bedenking. De bron wierd verdacht gemaakt. De wateren dezer fontein zouden niet zoo deugdelijk zijn als men zich had ingebeeld. Zie daar ginder groef of boorde men een andere bron, en de wateren van die bron waren, naar men voorgaf, veel beter. En nu gaat men natuurlijk onderzoeken. Nu komt de scheikundige en schift. En zoo komt men er toe om deze wateren te gaan ontleden, om de bestanddeelen er van vast te stellen, en om de formule te vinden die juist het gehalte van dit water uitdrukt. En als dan straks de tegenstander weer opdaagt, dan verslaat men hem, niet door hem water te laten drinken, want dat weigert hij, maar door *deze juistere formule.* Zoodra daarentegen deze strijd afliep, en een ieder het water weer vertrouwt, dan hecht niemand meer aan de formule, maar drinkt ieder er gerust van, en is alle vreeze weg.

En zoo nu ook verging het met de Fontein aller goeden en met de springader des eeuwigen levens. Ook over die bron heeft men eerst niet

nagedacht noch ze onderzocht, en er eenvoudig in het paradijs uit gedronken, en haar water heeft verkwikt. Maar sinds rees tegenspraak en kwam er bedenking. Deze wateren waren de *goede* wateren niet, en ginds riepen priester en wijsgeer dat ze *een anderen God* begiftigden, en dat elders bronnen vloeiden van veel zuiverder gehalte. En toen is natuurlijk ook bij deze bron de nadere onderzoeking gevolgd en heeft die onderzoeking tot nadere formuleering geleid, en alzoo is toen de heerlijke formule gevonden van den Drieëenigen God, en bij deze formule blijven we en moeten we blijven en daar gaan we niet van af, zoolang als er, van welke zijde ook, nog tegenstand openbaar wordt. Maar gaan we eenmaal den hemel binnen en verkeeren we eenmaal onder de volmaakt rechtvaardigen, o, dan vallen ook voor ons al deze formules, die slechts dienst doen voor *ons eindig bewustzijn,* weg; weg alle kennisse die nog slechts ten deele was; en het wordt weer, ja beter nog dan in het paradijs een eenvoudig drinken uit de wateren van deze Bron des eeuwigen levens, en in dat drinken zalig zijn.

De zaak staat dus zoo: Adam heeft in het paradijs rijk en vol genoten, de gemeenschap met dienzelfden Drieëenigen God, dien wij aanbidden, en die aangebeden wordt eeniglijk door alle engelen en gezaligden; maar de formuleering van de Athanasiaansche geloofsbelijdenis doet slechts tijdelijken dienst, en wel als middel om ons bewustzijn te wapenen tegen den twijfel van het ongeloof dat ons, zondaren, anders verstrikt en bedwelmt. Want wel zullen er ook in den hemel der hemelen uitingen en klanken zijn, om het Eeuwige Wezen lof te zingen, maar van die hemelsche klanken is wat we op aarde stamelen, nog slechts de flauwe matte, zwakke afschaduwing.

En zoo komt het dan ook, dat de klare, heldere belijdenis van den Drieëenigen God eerst in het Nieuwe Verbond bepaalder vorm aanneemt, en dat ge toch wel in het Oude Verbond merkt: „o, Gewisselijk, ook de God die daar en toen wierd aangebeden, was wel waarlijk dezelfde Drieëenige God!"

Maar toen dan nu, dank zij den ondoorgrondelijken ontfermingen onzes Gods, ten leste deze klare, heldere, doorzichtige belijdenis in den schoot der kerk was neergelegd, toen was het er nog verre vandaan, dat daarom ieder zondaar nu zeggen zou: „Dus zal ook ik eens in de belijdenis van dien Drieëenigen God zalig zijn!"

o, Neen, integendeel. Toen hebben nogmaals alle zondaren vonden gezocht, om aan den drang en de klem van deze zalige belijdenis te ontkomen. En dat was natuurlijk. Want had die belijdenis *gelijk,* dan hadden zij *ongelijk,* en moest de dood gelegd op al hun uitdenksels, en konden

ze al hun uitgedachte afgoden en afgodische denkbeelden in het dal Hinnoms werpen. En dat, ge begrijpt het, wil en kan de zondaar niet. Dat zou hij dan eerst kunnen, als de Heilige Geest hem overreedde en aanzette; maar uit zich zelven kan hij dat *niet*.

En vandaar toen die tegenstelling die opkwam. Eenerzijds een klein kuddeke, dat van God geleerd, nu zaliglijk dronk uit deze wateren, en in de kennisse des Eeuwigen genoot, en zwoer bij de heilige Drievuldigheid des Heeren; en daartegenover allerlei groepen die op allerlei manier, in theorie en in practijk, tegen die belijdenis van de Drieëenigheid in verzet kwamen, en nu op andere, meer bedekte en verfijnde manieren, hun vroeger pantheïstisch en polytheïstisch spel voortzetten.

En zoo is het dan in de kerk van Christus tot bangen strijd gekomen. Tot strijd niet om een bijzaak, maar om het hoogste. Om dat, waarvan de Heere Jezus zei: „Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den éénigen waarachtigen God!"

En toen ging men belijdenissen opstellen. En toen zijn de ketters letterlijk hetzelfde maar op veel gevaarlijker wijze *in* de kerk gaan doen, wat de Joden en Heidenen buiten de kerk deden.

Buiten de kerk stonden de Heidenen en Joden in bond, om op alle manier de belijders van den Drieëenigen God uit te roeien door spot; uit te roeien door satyre; uit te roeien door laster en scheldtaal; en hielp ook dat niet, dan door ze maatschappelijk tegen te werken; door de Overheid tegen hen te wapenen; en door ze eindelijk, als het niet anders kon, uit te roeien met schavot en brandstapel.

En evenzoo zijn de ketters toen *in* de kerk aan het werk getogen, om innerlijk de kerk te verzwakken, te verdeelen, te doen verbasteren; en dat alles met het eenig beleden doel, om de belijdenis van den Drieëenigen God weer door de belijdenis van een heel anderen *ingebeelden god* te vervangen. En ook in dezen strijd hebben de ketters niets ontzien en geen middel gespaard om dat kleine kuddeke, dat nog vasthield aan den levenden God, machteloos te maken en te vernietigen. Eerst door ze kerkelijk, toen door ze maatschappelijk te knakken; en ten leste door ze gevangen te zetten en onschadelijk te maken.

Altoos éénzelfde strijd alle eeuwen door, in alle land en in allerlei vorm. Van den éénen kant de zondaren, zonder hooger licht, die én buiten én in de kerk aan de uitdenkselen en verzinningen van hun eigen hart den naam van „god" gaven. En daartegenover de kleine kudde des Heeren, die (en dat wel uit louter genade) hooger licht ontving, en die nu tegen deze uitdenkselen en verzinningen klaar en helder de belijdenis van den Drieëenigen God overstelde.

En in dezen strijd nu zou dit kleine kuddeke nooit vooruit gekomen en nooit gevorderd zijn, zoo het zijn taak zelf had moeten verrichten en voleinden. Want ook dit kleine kuddeke struikelde telkens en beging allerlei mistred.

Maar, en dit is het hooge en heerlijke, op die kleine kudde lag de Naam des Heeren HEEREN. En die Naam was haar een sterke toren. En zoo is het toen geschied, dat van achteren al de tegenstand tot niets anders heeft moeten dienen, dan om de belijdenis van den Drieëenigen God steeds heerlijker te doen schitteren, en telkens klaarder te toonen, hoe zich óf in Pantheïsme, óf in Polytheïsme, óf in Deïsme verloopt, al wie ook maar een haarbreed van de belijdenis van den Drieëenige afwijkt.

Men zie dus wel in, dat de belijdenis van den Drieëenigen God niet een vraagstuk der spitsvondigheden is, maar *de* levensquaestie voor de kerk en voor de menschheid en voor heel de toekomst der wereld.

Gelukt het aan de gezamenlijke tegenstanders in en buiten de kerk, om deze hoogheilige Belijdenis te vernietigen, dan is de Christelijke kerk op aarde weg en overstroomt de afgoderij onder allerlei priesterlijke en wijsgeerige vormen weer het aardrijk, geholpen door de doodenbezweerders en spiritisten en allerlei guichelaars.

Want wat men wel eens zegt, dat de kerk aan de vraag hangt: „Wat dunkt u van den Christus?" is slechts ten deele waar. Neen zelfs niet aan den Christus hangt de kerk. De kerk is de kerk van *den levenden God.* in zijn raadsbesluit gegrond en door zijn genade uitgeroepen, en zoo het *Hoofd* als de *leden* der kerk zijn wat ze zijn door den levenden God. Alzoo niet de Christus is het Hoogste, maar *die levende God,* wiens wil te doen zijn spijze was. En slechts in zooverre de belijdenis van den Christus *als zelf God,* vanzelf de belijdenis van het Drieëenig Wezen onderstelt en eischt, mag gezegd dat van uw belijdenis aangaande den Christus ook uw standpunt afhangt. Mits men dan maar altoos wel versta, dat de belijdenis aangaande den Christus hierbij slechts dienst doet om wat hoofdzaak is en blijft t. w.: uw belijdenis aangaande *het Eeuwige Wezen* vastelijk te bepalen.

Het kan om niet anders dan om God gaan, en allerlei Christelijke kringen, b.v. de Hernhuttersche, die dit voorbijzagen, en zich aanstelden, als ging eigenlijk toch alle ding door en om den Christus, zijn geheel tegen hun bedoeling instrumenten geworden in de hand der Pantheïstische wijsbegeerte, om aan de zake des Heeren afbreuk te doen. Vergeet niet,

hoe de geestelijke vader van het kerkelijk Pantheïsme, dat thans de zielen vergiftigt, Schleiermacher was, en leer uit de geschiedenis hoe Schleiermacher juist uit de Hernhuttersche kringen zijn theosophische denkbeelden had meegebracht.

Veel innigheid en veel teederheid en veel warme beweging des gevoels in de Christusvereering en Christusaanbidding is kostelijk maar ook dit heilige kan onzuiver worden, en dit is het wat bij alle verplaatsing van het hoogste aan de Mystieken overkomt.

Niet de Christus is de Fontein aller goeden, maar Hij zelf is gegenereerd uit den Vader en gepraedestineerd als Messias. En daarom het Eerste in orde des denkens en het Hoogste in de orde der aanbidding *is* niet de Middelaar, en *kan* reeds krachtens zijn ambt nooit de *Middelaar* zijn, maar is en blijft eeuwiglijk de Drieëenige God.

Wie toch belijdt dat het Eeuwige Wezen Drievuldig is en Drieëenig bestaat, die sluit daarmee alle *afgoderij* of Polytheïsme uit, veroordeelt alle *Pantheïstische* zonde van een Algodendom, en voorkomt het gevaar dat het hart in de koude van het Deïsme bevriest.

Daarentegen zijn we tegen dit aanmerkelijk gevaar volstrekt niet beveiligd door de bij velen gangbare formule: „Dat we een *persoonlijk levend* God aanbidden". Want dit zeggen is wel goed bedoeld, maar schiet zijn doel ten eenen male voorbij.

Met *levend* God bedoelt men dan een God, die niet als een afgod van hout of steen leven*loos* is, en met een *persoonlijk* God zulk een God, die niet als de gedachtengod van het Pantheïsme *on*persoonlijk bestaat, of liever nog aldoor *wordt*.

Zei men dan ook een „levende niet onpersoonlijke God", zoo zouden we ons hierbij mogen neerleggen. Maar nu kunnen we dit niet. Nu men eenmaal aan de phrase ven den Persoonlijken God ingang schonk, en juist op dat *persoonlijk* bijzonder nadruk leî, schuilt er in dit spreken van een „persoonlijk" God zeer groot gevaar. Het gevaar namelijk, dat door dit spreken van een „Persoonlijk" God juist de belijdenis van de *drie* Personen gekrenkt worde.

Reeds Sabellius wees den ketters het spoor aan, om hiertoe te geraken. *Spreek* van een Persoonlijk God, maar neem de namen van Vader, Zoon en Heilige Geest slechts als *vormen,* waarin achtereenvolgens toch éénzelfde Wezen en *dezelfde* ééne Persoonlijke God zich openbaart, en het is u gelukt, om in naam en schijn orthodox te blijven en toch feitelijk met Heidenen en Joden, met ketters en wijsgeeren mee te doen, om de belijdenis van een heilige Drievuldigheid te vernietigen.

En dit kan niet anders.

Immers het begrip van „persoonlijk" is bij ons, menschen, streng en stipt individueel. Een persoon is één, en hoe meer een wezen persoon wordt, hoe meer zijn eenheid uitkomt; wel in verband met anderen, maar toch juist als persoon van die anderen onderscheiden; iets in zich zelf; iets waardoor hij *niet* een ander is; waardoor hij *naast* dien ander staat; en slechts als iets eigens en zelfstandigs voor dien ander waarde bezit en beteekenis.

Persoonlijke moed is de moed die opwaakt in den held, als juist de anderen deinzen en hij alleen doorgaat. *Persoonlijke* verantwoordelijkheid is als de gemeenschappelijke solidaire aansprakelijkheid ophoudt en die van den persoon voor eigen risico begint. *Persoonlijk* initiatief is als iemand durft vooropgaan, en er is er een die het waagt.

Te spreken van een „persoonlijk" God strekt derhalve om zoo sterk mogelijk de *eenheid van persoon* in het Goddelijk Wezen aan te schroeven, en daardoor noodwendiglijk de *drieheid der Personen* te loochenen.

In al dat apologetisch roepen: „Wij houden vast aan een persoonlijk God!" zien we dus niet alleen geen heil, maar rechtstreeksche *schade;* en de kerke Gods mag wel scherp toezien en zeer fijne voelhorens uitsteken, om de gemeenschap af te snijden met alle priesters en wijsgeeren, die met een God *die één persoon* zou zijn (en in dien zin *persoonlijk)* dwepen.

Neen, niet een *persoonlijk* God, maar een eeuwig Wezen *in drie Personen* is het voorwerp der aanbidding, waarvoor engelen het aangezicht dekken en alle gezaligden in de hemelen zich neerbuigen.

Op *dien* God moet aangehouden. Op *Hem* en op Hem *alleen* moet de kerke Gods gericht. Met alles wat nevens of tegenover dien levenden God wordt gesteld mag ze geen oogenblik gemeenschap hebben.

Niet in *één,* maar in *drie* Personen bestaat de levende God.

En zoo komt het er dan ook hier maar op aan, om den goeden weg in te slaan.

Ge moogt niet van u zelven tot uw God besluiten, d. i. een God naar uw beeld en gelijkenis maken, maar gij moet in uw God altoos *het oorspronkelijke* zien en belijden, waarvan alleen de *afbeelding* onder menschen bestaat.

Ge zult niet zeggen: Zoo is ónze *liefde* onder menschen, dus moet ook *zoo* de liefde *Gods* zijn, maar omgekeerd erkennen, dat de liefde in God oorspronkelijk is, en slechts een schijnsel hiervan in ons.

En zoo ook: Ge zult niet zeggen: Ik ben een persoon, gij zijt een persoon,

en zoo nu ook is God *persoonlijk*. Maar ge zult omgekeerd belijden: de Persoonlijkheid is oorspronkelijk in het Eeuwige Wezen, en van deze Persoonlijkheid die Drieëenig bestaat, is wat we *persoon* onder menschen noemen, slechts een flauwe, gebrekkige schaduw.

VIERDE HOOFDSTUK.

De Heere zegene u, en behoede u!
De Heere doe zijn aangezicht over u lichten, en zij u genadig!
De Heere verheffe zijn aangezicht over u, en geve u vrede. *Num. 6 : 24—26.*

Wat bedoelt de Geloofsbelijdenis onzer kerk met te zeggen, dat een kind van God aan het heilig mysterie der Drieëenheid gelooft, ook *om de werkingen die we daarvan in ons bevinden?*

Bedoelt de Confessie daarmede, dat dus eigenlijk ons geloof rust op *onze bevinding,* en derhalve niet, of altoos minder op *Gods Woord?*

Dit laatste stellig *niet.*

Maar neem nu ter vergelijking eens het leerstuk van de zonde. Ook daarover werpt alleen de Heilige Schrift het ware licht. Buiten het Woord is nergens rechte kennis van zonde ooit waargenomen. En, hoe diep we ook met ons hart in de ervaring van ons zondig bestaan zijn doorgedrongen, toch blijft altoos het apostolisch woord ons manen: „God is meerder dan ons hart!" indien ook mijn geweten mij niet veroordeelt, daarom ga ik nog niet vrij uit.

En toch, al geven we dit nu ook onvoorwaardelijk toe, en al blijft het dus onomstootelijk vaststaan, dat de kennisse der zonde uit Gods Woord is, toch zou een ieder het terstond verstaan, zoo hier eveneens wierd bijgevoegd: Dit alles gelooven wij niet alleen om wat de Heilige Schrift ons dienaangaande leert, *maar ook om de werkingen die we daarvan in ons bevinden.*

Zoodra er namelijk in de Heilige Schrift ons iets geleerd of geopenbaard wordt, wat *op ons zelven* betrekking heeft en waarvan de werking *in 's menschen hart* moet zijn waar te nemen, moet dan ook die werking in het hart bespeurd worden, of er zou strijd ontstaan.

Wie uit de Heilige Schrift omtrent het diep bederf der zonde onderwezen, in zijn eigen hart nooit iets van den prikkel der zonde waarnam,

zou voelen dat die Schrift bij hem niet paste. En wie uit de Heilige Schrift geleerd, dat God vijandschap zet tusschen het zaad der Vrouw en het zaad der Slang, toch van die vijandschap nooit iets waarnam, zou wanen dat de Schrift over een denkbeeldige maar niet over de wezenlijke wereld handelde.

En zoo nu ook is het hier. Als de Heilige Schrift ons onderwijst, dat de Heere onze God een God is met wien we elk oogenblik van ons leven te doen hebben, en dat die Heere God Drieëenig bestaat, en als de Drieëenige God ook zijn onderscheidene werkingen van Schepping en Verlossing en Heiligmaking doet uitgaan, dan *moet* wie én der Verlossing én der Heiligmaking deelachtig wierd, er toch ook iets van bespeurd hebben dat het zoo is, of het zou een vreemde zaak buiten hem blijven.

Want wel is het volstrekt onmogelijk, dat een kind van God in de mystieke bevinding van zijn gemoed ooit ontdekkingen en influisteringen zou hebben, waaruit viel op te maken, dat God Drieëenig is; maar wel bevindt hij in zich *werkingen,* en omdat nu in de Heilige Schrift de werkingen van dat Drieëenig Wezen juist zoo geschetst en geteekend worden, als hij die werkingen ook in zich zelf bevindt, daarom kan en mag hij zeggen dat én de Schrift én de bevinding hem ten deze kennisse schonk; *aangebrachte* kennis de één, *ervaren* kennis de ander; en dat niet alsof de ervaring *aanvulde* wat in de kennisse die de Schrift ons schonk ontbrak; maar zóó dat in de bevinding een deel bevonden en ervaren wordt van die zelfde kennisse, die ons uit de Heilige Schrift toekwam.

Met valsche bevindelijke mystiek heeft dit zeggen dus *niets* te maken. Het strekt in het allerminst niet, om in het mystiek gevoel een tweede bron van kennisse *naast* of *tegenover* de Heilige Schrift te openen. Maar beduidt alleen, dat de Heilige Schrift ons ten deze kennisse mededeelt omtrent *werkingen* die in een kind van God moeten plaats grijpen, en dat hij als kind des Heeren nu ook deze werkingen als zoo in zich *bevond.*

Welke zijn nu die werkingen?

Hierbij toch kon men licht op een klip verzeilen, door te wanen dat de werkingen die van het Eeuwige Wezen naar ons uitgaan, uitgaan van één der drie Personen, en dat de twee overige heilige Personen dan beurtelings hierbij toezagen.

En dit nu zou een gansch bedenkelijke leer zijn, want dan kreeg men, of men het wilde of niet, drie Goden. Stipt en streng hielden onze vaderen daarom steeds vol, dat er scherp onderscheiden moet tusschen wat ze noemden de *opera immanentia* en *exeuntia,* iets wat men zoo goed, zoo kwaad het dan ging in het Nederlandsch vertaald heeft door te onderscheiden tusschen de *inblijvende* en de *uitgaande* werkingen Gods.

Lichten we kortelijk toe, wat hierdoor wordt aangeduid.

Een vader en moeder met hun kroost en hun dienstpersoneel vormen *een gezin, een familie, een huishouding.* En nu heeft zulk een gezin tweeërlei soort van bestaan. Het ééne binnenshuis onder elkaar, en het andere tegenover de buitenwereld. En nu voelt ieder, hoe in het gezin binnenshuis ieder lid van het gezin zijn eigen taak en roeping heeft, zoodat binnenshuis de leden soms tegenóver elkander staan; maar dat daarentegen als het de buitenwereld betreft opeens alle onderscheid wegvalt, en het geheele gezin als één familie en één huishouding onder één hoofd en uit één kas leeft. Bij ons in onze gezinnen kan men dus in den regel zeggen, dat alles wat *binnenshuis* blijft een onderscheiden taak van vader en moeder en kind is, maar dat tegenover de *buitenwereld* heel het gezin voor één rekent.

En dat zelfde nu, wat op die wijs onder menschen slechts op hoogst gebrekkige wijze bestaat, bestaat nu in de hoogste volkomenheid in het eeuwige Wezen. Ook bij dat eeuwige Wezen toch moet wel terdege onderscheid gemaakt tusschen alle werkingen die *binnen* dat Wezen besloten blijven, en die voor den Vader, voor den Zoon en voor den Heiligen Geest onderscheiden zijn, en daartegenover tusschen die heel andere werkingen, die niet in het Wezen Gods besloten blijven, maar *naar buiten* scheppend, en in de schepping, uitgaan. En ook bij deze *inblijvende* en *uitgaande* daden des Heeren bestaat nu deze vaste regel, dat alle daden die in het goddelijk Wezen *inblijven* onderscheidenlijke daden óf van den Vader, óf van den Zoon, óf van den Heiligen Geest zijn, en dat daartegen de daden die *uitgaan* altoos gemeenschappelijke daden zijn van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest.

Toch versta men dit niet weer zoo, alsof de *uitgaande* daden van het Eeuwige Wezen geen spoor hoegenaamd van persoons-onderscheiding vertoonen zouden. Dan toch zou er uit die daden of werkingen voor ons niets hoegenaamd omtrent de heilige Drievuldigheid te bespeuren vallen.

Neen zoo is het niet. Eer integendeel is in elke werking Gods die naar zijn schepping en zijn schepsel uitgaat zeer wel een onderscheidene werking van den Vader, Zoon en Heiligen Geest op te merken; maar, en dat nu is het punt waar het op aan komt, bij alle uitgaande werking is er altoos een werking *van de drie Personen tegelijk.* Nooit een werking van den Vader zonder dat er tevens een werking van den Zoon en den Heiligen Geest is, en omgekeerd nooit een werking van den Zoon en den Heiligen Geest zonder dat er tevens een werking van den Vader in en onder zij.

En dit nu juist is met de *inblijvende* daden heel anders.

Zoo b. v. als we de wondere werking van de eeuwige generatie nemen, waardoor de Zoon eeuwiglijk gegenereerd wordt; van eeuwigheid af, en nu, en tot in alle eeuwigheid; dan is deze generatie uitsluitend een daad van den Vader, waarbij de Zoon geheel lijdelijk is, en waaraan de Heilige Geest niets toebrengt. En zoo ook als de Vader en de Zoon den Heiligen Geest van zich laten uitgaan, dan is dit wel een daad van den Vader en wel een daad van den Zoon, maar niet van den Heiligen Geest, maar is de Heilige Geest hierbij geheel lijdelijk.

Zoo echter zijn nu de *uitgaande* daden nooit. Daaraan nemen altoos *alle drie* de Personen *handelend* deel, en daarbij kan de ééne Persoon nooit iets doen, zonder dat de beide andere meewerken. Dienovereenkomstig leert dan ook de Heilige Schrift dat de Schepping wel meer bijzonder den Vader is toe te schrijven, maar dat toch evenzeer „alle dingen geschapen zijn *door* den Zoon", en dat bij de schepping „de Geest Gods zweefde op de wateren".

En zoo komt men dan tot deze twee: *En* dat alle werkingen van God op, in of aan ons altoos werkingen zijn, die aan de drie Personen gemeen zijn; *én* dat in alle deze werkingen altoos een zeker onderscheid bestaat tusschen hetgeen de Vader er in doet, of de Zoon of de Heilige Geest.

Om het met een beeld op te helderen.

In den lichtstraal, zoo ge dien breekt, zijn zeven onderscheiden grondtinten; maar in den ongebroken lichtstraal zijn de tinten verdwenen.

Neem ik nu één kleur op zich zelf, 't zij geel of blauw of rood, dan is er tijdelijke afwezigheid van de zes overige kleuren en werkt uitsluitend het specifieke van die ééne kleur. In den regenboog daarentegen is wel de straal gebroken, maar zoo dat toch alle kleuren saam de werking doen.

Denkt ge u nu het Eeuwige Wezen, afgezien van alle werking naar binnen of naar buiten, dan hebt ge natuurlijk het ongebroken Licht. Onderscheidt ge in het Eeuwige Wezen de inblijvende onderscheidene daden van de drie Personen, dan zijn die hier afgebeeld in de aparte tinten. Neemt ge daarentegen de werkingen van het Eeuwige Wezen die uitgaan, dan wordt uw beeld de Boog in de wolken, waarin wel alle tinten saamwerken, maar toch elke tint met een eigen kleurenpracht.

Alle misverstand is hiermee, zoo we hopen, afgesneden, en nu verstaat men wel, dat „de werkingen die we in ons bevinden", altoos zijn: 1°. uitgaande en geen inblijvende daden; 2°. dienvolgens daden die nooit van één der drie Personen uitgaan, maar altoos van de Heilige Drievuldigheid; en 3°. niettemin zulke daden, waarbij elk der drie Personen op onderscheidene wijze uitkomt.

Welnu, alleen en uitsluitend in dien zin is dan ook bedoeld wat de Catechismus aanduidt met de bekende onderscheiding: van God den Vader en onze *Schepping,* van God den Zoon en onze *Verlossing,* van God den Heiligen Geest en onze *Heiligmaking.*

Hiermee toch is volstrekt niet aangeduid, dat elk dezer drie Personen *beurtelings* zou werken: de Vader eerst om u te scheppen, dan de Zoon om u te verlossen, en eindelijk de Heilige Geest om u heilig te maken; maar omgekeerd dat die u schiep is de Drieëenige God, en dat die u verloste is de Drieëenige God, en dat die u heilig maakt is de Drieëenige God, zoodat als gij schepsel van uw eerste wording tot in uw eeuwige glorie nooit afzonderlijk met den Vader zonder den Zoon, of met den Zoon zonder den Vader te doen *kunt* hebben, maar dat gij altoos te doen hebt met den Heere HEERE, met den levenden God, met het Eeuwige Wezen, en dus met den Vader, Zoon en Heiligen Geest.

Dat er nu echter, waar deze werkingen Gods én scheppend én verlossend én heiligend naar en op u uitgaan, toch in deze werkingen van den Drieëenigen God een onderscheiding is, en wel zulk een onderscheiding, dat in al wat de *Schepping* raakt de *Vader* de hoofdwerker is met wien de Zoon en de Heilige Geest meewerken; bij al wat de *Verlossing* raakt de *Zoon* de hoofdwerker met wien de Vader en de Heilige Geest meewerken; en in al wat betrekking heeft op persoonlijke *heiliging* de *Heilige Geest* de hoofdwerker is en de Vader en de Zoon meewerken.

De Vader is Vader en nooit Zoon, evenmin als de Zoon ooit Vader kan zijn. Nu ligt in het Vader-zijn dat men den oorsprong in zich draagt, en vraagt men dus, waar in het Eeuwige Wezen de Fontein, de Bronwel, de Springader, de Veroorzaker van alle goed in zijn diepsten grond is te vinden, dan voelt ieder terstond, dat dit niet de Zoon *kan* zijn, noch ook de Heilige Geest, maar dat dit *moet* zijn de Vader.

De naam reeds beslist hier.

En evenals *in* het Eeuwige Wezen de Vader den Zoon genereert, en mede van den Vader de Heilige Geest uitgaat, en dus in den Vader het *oorzakelijke* wordt beleden, evenzoo ook en niet anders komt de Vader in het schepsel uit. Voor alle schepsel is in Hem de Uitgang, de Bron, de Springader, van alle oorzaak de Oorzakelijkheid.

Van al wat op uw aanzijn, uw levenslot, uw opleiding, uw onderhouding, en zooveel meer, betrekking heeft, voelt dan ook ieder terstond, dat de werking tot hem uitgaat van den Vader. En dat niet alleen van zijn lichamelijk of uitwendig aanzijn, maar evenzeer van zijn wedergeboorte en voorverordineering. Van alle eerste en tweede leven klimt de

beschouwing rechtstreeks tot den Vader op. Niemand voelt zich als kind van den Heiligen Geest of als kind van den Zoon, maar wel als kind *van den Vader.*

Dit nu gaat intusschen zoo toe, dat de Heilige Schrift ons wel terdege leert, dat bij het raadsbesluit onze verordineering, bij onze schepping, onze instandhouding en onze wedergeboorte, ook wel terdege inwerkingen en medewerkingen van den Zoon en van den Heiligen Geest plaats grepen. Of liever nog dat niet de Vader alleen, maar alleen de Vader *door* den Zoon en *in de gemeenschap* van den Heiligen Geest ons verordineerde, tot aanzijn riep, in aanzijn hield en den wortel van het aanzijn in de wedergeboorte vernieuwde.

En ditzelfde nu gaat ook door bij het werk der Verlossing. De Verlossing grijpt onze ziel *„in het bloed* des Zoons van God", en niemand zal ooit spreken van het bloed des Vaders of van het bloed van den Heiligen Geest. Er is vrede door het bloed des Kruises, maar niemand spreekt daarom van het kruis des Vaders of het kruis van den Heiligen Geest, maar alleen en altoos van het kruis van Christus. De kerk is er zich dus volkomen van bewust en elk kind van God kent in zich deze onderscheidene werking, dat de tweede persoon in de Drieëenheid, de Zoon, zijn Verlosser wierd in het bloed dat hij vergoot, toen hij zijn aangenomen leven gaf tot een rantsoen voor velen.

Maar ook hier is deze daad des Zoons geen oogenblik buiten een daad des Vaders en des Heiligen Geestes. De Zoon had en heeft niet over zich zelven te beschikken, en daarom is het niet de Zoon, die in dezen eigenmachtig optreedt, maar de Vader die alzoo lief de wereld heeft dat Hij zijn eeniggeboren Zoon *geeft* en *zendt;* in wiens Vader-zijn de Raad Gods, dien de Zoon volvoert, zijn oorsprong nam; en die als Vader alle de dagen des vleesches den Zoon draagt. „Vader in uwe handen beveel Ik mijn Geest." En ook de Heilige Geest is hierbij geen oogenblik werkeloos. Christus is van den Heiligen Geest ontvangen, de Heilige Geest was zonder mate in Hem uitgestort, en de menschelijke natuur was zonder de gestadige inwerking van den Heiligen Geest een geheel andere in den Immanuel geweest.

En dit nu geldt ten slotte ook van de *Heiligmaking.* Niet gij maakt u zelven heilig, om dan heilig tot uw God te gaan. Maar de Heere vindt u als een goddelooze en *Hij* is uw Heiligmaker. Maar nu bekent de kerk en belijdt elk kind van God, dat deze werking in hem bijzonder het karakter van den inwonenden Heiligen Geest draagt. Ook hierbij evenwel is evenzoo altoosdurend de gelijktijdige en er mee vereenigde werking van den Vader en den Zoon. Jezus Christus zelf zei het tot zijn jongeren: „Ik en de Vader, we zullen komen en woning bij u maken."

En zoo blijkt dan, dat elk kind van God weet en bekent, dat het is zooals de Heilige Schrift hem onderwees. Gedenkt hij zijn verordineering, zijn geboorte, zijn onderhouding, zijn nieuwe geboorte, dan klimt de ziel vanzelf tot *den Vader* op. Gedenkt hij daarentegen zijn zonden, en drinkt hij verzoening in en voelt hij zich verlost, dan is er niet één die niet in de eerste plaats *den Zoon* voor zijn geest heeft. En eindelijk gedenkt hij zijn worstelingen en zijn geestelijken triomf op Satan, dan voelt ieder, dat dit in hem zijn werkingen van *den Heiligen Geest.*

En in dien zin is het dan ten volle waar, en zegt de kerk alle eeuwen door er een Amen op, dat de kinderen Gods door de werkingen, die ze van deze drie Personen in zich bevinden, volkomen bevestigd zien wat de Schrift hun omtrent den Drieëenigen God onderwezen had.

Een God die *niet* Drieëenig was, zou de God van een verloste en geheiligde ziel niet *kunnen* zijn.

VIJFDE HOOFDSTUK.

De Heere zegene u, en behoede u!
De Heere doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig!
De Heere verheffe zijn aangezicht over u, en geve u vrede. NUM. 6 : 24—26.

Omtrent de kennisse, die de vaderen van ouds van de heilige Drievuldigheid hebben bezeten, mogen we ons geen verkeerde voorstelling vormen.

Meer dan eens toch heeft men het doen voorkomen, als zou én Adam in het paradijs, én Noach in de arke, én Abraham bij Mamre reeds even klaar en helder inzicht in dit diepste aller mysteriën hebben bezeten, als in later eeuwen aan de kerk des Nieuwen Verbonds wierd gegund. Terwijl anderen op hun beurt, het ongerijmde van zulk een voorstelling van zaken inziende, in volstrekten zin alle kennis hoegenaamd van dit mysterie aan de geloovigen der Oude Bedeeling ontzeiden. Beide eenzijdige en onwaarachtige beschouwingen, die dienen bestreden.

De belijdenis van de heilige Drievuldigheid, gelijk de kerk des Nieuwen Verbonds die thans bezit, komt op de wijze, waarop de kerk die thans geformuleerd heeft, zelfs in gansch den Bijbel, zoo Oud als Nieuw Verbond, niet voor; en tegen de zoo vaak gemaakte opmerking, dat zelfs de

naam van den Drieëenige in heel de Heilige Schrift niet wordt aangetroffen, is metterdaad niets in te brengen. Gold het derhalve dien *naam* van Drieëenig God, en de aldus genoemde onderscheiding in *Personen*, dan zou voetstoots zijn toe te geven, dat niet alleen de oudvaders van deze zaak geheel onkundig bleven, maar dat, naar alle waarschijnlijkheid, zelfs de Heere Jezus en zijn apostelen nimmer 't zij dien Naam, 't zij de vermelding van de drie Personen op hun lippen namen.

Maar in dien naam van Drieëenig en in die benoeming van *Personen* ligt nu juist niet de hoofdzaak. En die naam èn die Persoonsbenoeming zijn bijkomstig, terwijl de hoofdzaak juist hierin ligt, dat God de Heere alzoo in zich zelven bestaat en naar de mate van onze bevattelijkheid alzoo door ons gekend worde.

Niet alsof hierin de zeer bepaalde Belijdenis van den Drieëenige en van de drie Personen in het ééne Goddelijk Wezen voor onverschillig wierd verklaard, zoodat men ook nu nog, naardien eenmaal de kerk tot deze Formuleering kwam, ongehinderd en zonder schade dezen naam en deze Persoonsbenoeming op zij zou kunnen zetten. Dit toch ware geheel het doel van de Belijdenis der kerk miskennen; en de uitkomst heeft dan ook geleerd, dat nog nimmer zulk een poging, om aan de geijkte formule te ontkomen, voorkwam, dan juist bij godgeleerden, die tegen de zaak zelve bedenking hadden, en wel waarlijk het *mysterie zelf* der heilige Drievuldigheid aantastten.

Het is toch ganschelijk *niet* waar als zou de kerk des Nieuwen Verbonds geen andere roeping hebben, dan om de naakte Schriftwoorden eenvoudig na te spreken. Naspreken is geen geestelijke arbeid, en wel verre van zijn kerk tot zulk een werktuiglijk naspreken van klanken te roepen, gaf de Heere Jezus haar veeleer de gewichtige taak, om den inhoud der Heilige Schrift op te nemen in het menschelijk bewustzijn; in dat bewustzijn met de leugen die er tegenover staat te laten worstelen; en als vrucht van deze worsteling tot een zoodanige Belijdenis van het goddelijk mysterie te geraken, dat ze als uit ons menschelijk bewustzijn wierd teruggegeven; en wel teruggegeven in zulk een taal en in zulke bewoordingen, als, ter afwering van elke ketterij, door ons menschelijk bewustzijn geëischt wierd.

En meen niet, dat deze arbeid der Christelijke kerk om, tegenover de leugen en ter afsnijding van alle ketterij, den inhoud der Heilige Schrift uit het menschelijk bewustzijn te reproduceeren, alleen een inspanning van het *denken* vorderde en dus uitsluitend op de kracht der hersenen en de studie der geleerden aankwam. Zoo lag het volstrekt niet. Integendeel is de Belijdenis der waarheid nooit één enkele stroospier verder

gekomen, zoolang het een steekspel tussschen de godgeleerden bleef en eerst dan, als heel de kerk, in al haar rangen en standen aan zulk een strijd deelnam, en al het volk er over sprak en er over dacht en er in meeleefde, ja, als ten slotte de volkstoestand er door beheerscht en de internationale verhoudingen er naar geregeld wierden, eerst dan is er winste voor de Belijdenis tegenover de ketterij geweest.

Wat wij thans met zuiver maatgeluid jubelen mogen van den hoogheiligen Persoon van den Middelaar, en van zijn twee naturen, en van de tweeheid van wil in Hem, en van alle rijke gevolg, dat hieruit voortvloeit voor het Messiaswerk, is de vrucht van een geestesarbeid, waar eeuwen aan zijn opgeofferd, waar stroomen bloeds om vergoten zijn, en waardoor heel de geschiedenis der wereld een andere gedaante verkreeg.

Zoo en niet anders is die scherpe formuleering tot stand gekomen, en elk pogen, dat thans weer wordt aangewend, om aan de klem dier scherpe formuleering te ontkomen, gaat bijna altoos uit van den heimelijken toeleg, om de waarheid der Heilige Schrift weer terug te dringen en nogmaals ingang te verschaffen aan allerlei hoogst bedenkelijke ketterij.

Men ziet dit thans weer aan de *Vermittelungstheologen*, die gedurig verklaren, dat de oude formuleering omtrent den Persoon des Middelaars hun niet meer bruikbaar voorkomt, maar dan ook telkens kunnen betrapt worden op allerlei kettersche gevoelens, waardoor het eens zoo algemeen veroordeelde Monophysitisme en Monotheletisme (d. i. de leer dat uit de heide naturen in den Middelaar een soort van nieuwe, hoogere natuur saamgemengd was) als de eigenlijke zin van dit mysterie bepleit wordt. En eveneens zag men dit, toen voor korte jaren de hoogleeraar Doedes in zijn critiek op den Catechismus en de Confessie, op even bedenkelijke wijze aan de scherpe formuleering van Gods heilige Drieëenigheid tornde, maar dan ook even spoedig verried, dat zijn gevoelen over den Tweeden Persoon feitelijk de belijdenis der Drieëenigheid zelve ophief.

Men hoede zich dus wel, om met zekere onverschilligheid of minachting op die eertijds gevonden formuleeringen neer te zien. Die formuleeringen zijn tot den prijs van veel angst en moeite, meest van veel bloed en tranen door Jezus' kerk gekocht. Ze zijn gevonden in een tijdperk, toen een ieder inleefde in de vraagstukken, waartoe zulk een mysterie aanleiding gaf. Toen de knapste en helderste koppen het voor en tegen gewikt en gewogen hebben. Toen geen bedenking, die uitdenkbaar was, niet werd ingebracht en niet van alle zijden getoetst en weerlegd wierd. En toen met name geen enkel woord der Heilige Schrift, dat licht over zulk een mysterie spreiden kon, veronachtzaamd of overgeslagen wierd.

Wie nu gelooft dat het leven der kerk en haar strijd en haar moeite

niet maar de vrucht zijn van een spel van wisselvalligheid, maar onder het koninklijk regiment van haar Heer staan, en alzoo de leiding van den Heiligen Geest vertoonen, die zal dan ook bekennen, hoe ongeestelijk, overmoedig en aanmatigend het is, zoo één enkel mensch, ook al ware hij de geleerdste kop, die ooit uit menschen geboren wierd, zich met zijn eigen bijzonder inzicht stelt tegenover het resultaat van zulk een reuzenworsteling, en zoo eens als resultaat van zijn abstracte studie u melden komt, dat eigenlijk heel deze oude voorstelling en heel deze scherpe formuleering niet deugt.

Er ontbreekt in zulk een overmoed historische zin; er ontbreekt in een geest van waardeering; er spreekt atomistische zelfgenoegzaamheid uit; de reuke der genade is er niet aan, omdat al zulk voorgeven gespeend is aan geestelijke kennisse van het werk dat de Heere Christus nu deze achttien eeuwen in en door zijn kerk heeft gewrocht.

Maar even ongeoorloofd en zondig als het is, om, nu eens deze geformuleerde Belijdenis, als vrucht van geestelijke worsteling gevonden wierd, te doen als bestond ze niet en ze te minachten, evenmin gaat het aan, om deze formuleering reeds in die eeuwen te gaan zoeken, toen de Heere zijn kerk nog niet in dezen strijd had ingeleid.

Elk tijdperk in het aanzijn van Christus' kerk op aarde had een eigen roeping en in overeenstemming met deze roeping heeft de Heere zijn kerk dan ook beurtelings op geheel andere deelen der wereld doen werken.

Toen de tijd gekomen was om de waarheid Gods uit ons menschelijk bewustzijn te formuleeren, heeft de Heere zijn kerk in het Westen geplant en onder de Volken die Grieksch spraken. Gelijk toch bekend is verschillen wij, Westerlingen, dáárin vooral van de Oostersche natiën, dat bij den Oosterling meer het leven van verbeelding en intuïtie spreekt, terwijl wij in het Westen meer de gave van het heldere bewustzijn ontvingen, een verschil dat dan ook uitkomt in de taal en zegswijze; iets wat een ieder merkt, die de taal en uitdrukkingswijze van de Heilige Schrift vergelijkt met wat in ons land wordt geschreven.

Maar eer de kerk van Christus geroepen wierd tot de veelomvattende taak, om den inhoud der Heilige Schrift *te formuleeren,* wachtte haar vooraf een geheel andere roeping, t. w. om den inhoud der Heilige Schrift *te leveren.* Het werk niet der kerkvaders, maar der profeten en apostelen. En hiertoe nu zouden wij, Westerlingen, gansch onbekwaam zijn geweest. Daartoe had God de Heere een geheel ander soort van menschen verkozen en die menschen geheel anders toebereid. En zoo kon het dan niet anders

of de kerk des Ouden Verbonds, die een geheel andere roeping bezat, en voor die geheel andere roeping geheel andere gaven ontving, moest dan ook wel op een andere wijze dan wij, diezelfde waarheid die ons zalig maakte bezitten.

Ligt onze roeping op het terrein van het bewustzijn, en daarmee saamhangende, van de Formuleering, de roeping der oude kerk lag op dat terrein niet. Noch de patriarchen noch de profeten noch de apostelen hebben dan ook ooit in vaste omschrijvingen geformuleerd.

Hun wereld, waarin ze leven is een geheel andere. Hunner was die diepte en ontvankelijkheid des gemoeds, die juiste kracht geeft en bekwaam maakt, om zonder den strijd en de worsteling van het bewustzijn, veel vaster en dieper en juister indruk van de zaak zelve te ontvangen, dan wij dit in den spiegel van ons helderst bewustzijn ooit vermogen.

Het dient dus tot niets, of men al uit enkele plaatsen der Heilige Schrift van het Oude Verbond enkele gegevens saamleest, om daarmee te bewijzen, dat ook Adam, ook Noach, ook Abraham en Mozes reeds in de belijdenis van den Drieëenigen God hebben gestaan. Van *geformuleerde* belijdenis is toch noch in Mozes' boeken noch in de geschriften der profeten ook maar schijn of schaduw te vinden. Die hoort daar niet thuis. Dit bij Mozes en de profeten te zoeken is even ongerijmd als dat men *gegraveerd* goud in de goudmijn of een geslepen diamant in de bergen zocht. Integendeel alle formuleering was bij hen ondenkbaar en onbestaanbaar. Zij leverden het gouderts, dat de kerk des Nieuwen Verbonds eens graveeren zou. Zij leverden de diamanten die eens de kerk na Christus' hemelvaart in glans en schittering slijpen zou. Zelf te graveeren, zelf te slijpen ging tegen hun roeping in. Dit kon bij hen niet. Dit bij hen te onderstellen verwart alle helderheid van begrip.

Maar al moet dus met kracht en ernst staande gehouden, 1°. dat niemand de eens gevonden formuleering vermetel en aanmatigend verwerpen mag; en 2°. dat niemand de formuleering zoeken mag in de periode toen de kerk nog niet aan deze formuleering toe was, — even beslist dient beleden, dat de geloovigen onder het Oude Verbond zeer stellig en ongetwijfeld af zijn gehouden niet alleen van alle dusgenaamde Afgoderij, maar ook van het even schadelijk Algodendom, en het nog doodelijker Deïsme, en derhalve gestaan hebben in datzelfde geloof aan datzelfde Eeuwige Wezen, dat thans bij ons zijn uitdrukking vond in de Belijdenis van den Drieëenigen God, alsmede dat zij van dit Eeuwige Wezen geheel dezelfde werkingen ervaren hebben, die wij thans uitdrukken door te spreken van de werkingen van Vader, Zoon en Heiligen Geest.

Van Adam vóór den zondeval geldt dit zelfs in bijzondere mate. Zijns toch was niet alleen een oorspronkelijke *gerechtigheid,* maar ook een oorspronkelijke *wijsheid,* en daarmee een onmiddellijke kennisse van den Almachtige, die hem de volle genieting van den Eeuwige schonk. Van Adam sprekende, moet men dus geen kracht van bewijs zoeken in wat Gen. I : 27 staat, t. w. dat God zeide: „Laat *ons* menschen maken naar *ons* beeld en *onze* gelijkenis", immers niets waarborgt u dat Adam van dit zeggen kennis droeg. Het tot ons gekomen bericht toch vermeldt het niet als een zeggen tot Adam, maar als iets dat gesproken wierd eer Adam geschapen wierd. Neen, Adams staan in geloofs- en levensbetrekking tot den wezenlijken levenden God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, moet afgeleid uit den staat der rechtheid, en was dáárin gegrond.

Na den val in zonde daarentegen, toen de kennisse verduisterd was, en nevelen voor het zielsoog togen, toen ja, moest er onderrichting en inleiding in de waarheid komen, en toen heeft God de Heere op gansch wonderlijke wijze allengs het zielsoog zijner geloovigen voor zijn wonderlijk Goddelijk Wezen ontsloten.

En hier nu aan toegekomen, dan voorzeker is het beroep op al die Schriftwoorden des Ouden en Nieuwen Verbonds op zijn plaats, waar ook zonder formuleering toch zoo duidelijk en klaar het ééne Goddelijk Wezen zich in een veelvoud van Personen aan zijn volk openbaart, en zoo onderscheidenlijk zijn werkingen naar zijn geloovigen laat uitgaan. „Laat ons menschen maken naar ons beeld en onze gelijkenis" in het *meervoud* met daarop volgende: „En God *schiep* den mensch naar *zijn* beeld en *zijn* gelijkenisse" in het *enkelvoud,* blijft dan ongetwijfeld reeds op de eerste bladzijde der Heilige Schrift de stellige aanwijzing van een Eeuwig Wezen, dat noch Polytheïsten noch Pantheïsten noch Deïsten mogen verstaan, maar als Drieëenig beleden moet, zonder dat de dwaze tegenwerping, als hadden we hier met een „majesteits-meervoud" te doen, ons ook maar een oogenblik op mag houden; daar toch ieder thans genoegzaam weet, dat zulk een majesteits-meervoud in Mozes' dagen ganschelijk onbekend was.

Maar toch hoe hooge waardij ook aan deze uitdrukkingen zij toe te kennen, toch ligt hierin het zwaartepunt niet, en veel sterker gewicht moet dan ook ten deze vallen op de Theophaniën, op de Messiasverwachting en op de zending van den Heiligen Geest.

Op de *Theophaniën,* d. i. op die wondere verschijningen van den Middelaar aan Abraham en Hagar, aan Izaäk, aan Jakob, aan Mozes, aan Jozua, bij Bochim, aan Gideon, aan Simsons moeder, en waar al niet meer. Altegader verschijningen, waardoor de starheid van het Deïsme

afgesneden wierd en de *zaak* van het Triniteits mysterie openbaar wierd.

Op de *Messiasbelofte,* die heel Israëls geschiedenis door doelt op een komen van God tot zijn volk, dat God toch in den hemel blijft, en alzoo de majesteit van het mysterie zich al nader ontsluit.

En eindelijk de *zending van den Heiligen Geest,* die gelijk breeder in onze artikelen over het werk van den Heiligen Geest ontvouwd wierd, reeds op allerlei wijs in Israël als van den Messias onderscheiden en toch God tot het hart brengend, openbaar wierd.

En het is, dank zij den schitterenden openbaringen, zoo in woord als in persoon en in daad, dat God de Heere vanouds zijn volk getroost heeft, dat ze den Vader hadden en kindsgenade genoten, den Zoon eerden en in Hem heul zochten, en den Heiligen Geest inriepen, als komende zoo eerst de gemeenschap des Heeren tot hun hart.

ZESDE HOOFDSTUK.

Want uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid. ROM. 11 : 36.

Zoo is dan de Belijdenis van den Drieëenigen God aan de kerk van Christus toebetrouwd, opdat ze hierin het vaste bolwerk zou bezitten, waarachter ze beveiligd is voor de aanvallen van alle algodendom, zoo in den vorm van het Polytheïsme en Pantheïsme, als in dien van het Deïsme en Unitarisme.

De heilige Triniteit, dát is de Belijdenis, waarmee de kerk onverwinlijk staat; en niet gelijk onze hedendaagsche godgeleerden plegen te zeggen: hun *theïstisch Godsbegrip.*

Want hoe dankbaar we ook den steun aanvaarden, die door deze formule tegen het Deïsme geboden wordt, toch mogen we ons volstrekt niet bij die formule nederleggen.

Deïstisch en Theïstisch zijn twee woorden, die slechts door den onderscheiden zin dien men er aan hecht verschillen. Eigenlijk toch duiden deze woorden geheel hetzelfde aan, alleen maar dat *Deïstisch* gevormd is van het *Latijnsche* woord dat „God" aanduidt, en Theïstisch van het *Grieksche* woord, om „God" uit te drukken. In het Latijn heet God *Deus,* vandaar Deïstisch; in het Grieksch *Theos,* vandaar Theïstisch.

Het is dus met deze beide benamingen ongeveer eveneens gelegen als

met het onderscheid tusschen *moraal* en *ethiek*. Beide deze woorden toch beteekenen *zedekunde*. Maar met dit verschil, dat *moraal* afgeleid is van het Latijnsche woord *mores*, en *ethiek* van het Grieksche woord *ethos*.

Toch is het niet geheel toevallig, dat men beide malen om het meer geliefkoosde stelsel aan te duiden het Grieksche woord koos. Vergelijkt men toch de levensopvatting der Romeinsche met die der Grieksche wereld, dan springt het in het oog, hoe in de Romeinsche wereld, die door het concrete recht beheerscht wierd, de wel klaarder maar tegelijk ook oppervlakkiger zin tot uitdrukking kwam; ongeveer zooals ook nu nog een Fransch of Engelsch schrijver veel klaarder en helderder, maar ook oppervlakkiger pleegt te zijn dan zijn Duitsche nabuur. En zoo nu was de Griek oudtijds wat de Duitscher nu is; meer de man van de afgetrokkene gedachte en van de wijsgeerige diepte.

Gevolg hiervan nu was, dat de moraal onder den overwegenden invloed van den Romeinschen geest te vormelijk en uitwendig was genomen; en dat onze Duitsche *Vermittelungstheologen*, om uitdrukking te geven aan hun meerdere diepte van onderzoek, den naam van moraal voorgoed met dien van *ethiek* verwisselden; daarmee overgaande op de *Grieksche* en volstrekt niet op de Christelijke en Schriftuurlijke lijn.

En geheel ditzelfde nu is ook met dit *Deïstisch* en *Theïstisch* gebeurd.

De naam van *Deïsme* was in Engeland opgekomen; al vond men de droeve zaak natuurlijk in alle landen van Europa, en in elk hart en huisgezin, dat er een „God voor het geval van nood" op nahield, maar voorts zijn God vergat en niet met Hem rekende. En het was in protest tegen deze ondiepe en oppervlakkige en uitwendige opvatting van het Wezen en het werken Gods, dat men onder Duitsche theologen toen van *Theïstisch* Godsbegrip begon te spreken; ook hiermee overgaande, volstrekt niet op de Christelijke en Schriftuurlijke, maar op de Grieksche lijn.

Grieksche diepzinniger wijsbegeerte is ingeruild voor Latijnsche platheid, maar tot de volheid en de heerlijkheid van den levenden God der Heilige Schrift drong men hiermee volstrekt nog niet door.

Niemand late zich dus door het thans zoo gangbare en veelgeloofde, maar nietszeggende en hoogst gevaarlijke spreken van een Theïstisch Godsbegrip verleiden. Reeds het spreken van een „Godsbegrip" is iets waar heel de Heilige Schrift tegen opkomt, en wat op Christelijk terrein nooit mag toegelaten. Een „begrip" heeft men alleen van wat men „begrijpt"; en begrijpen kan men alleen wat men doorzien heeft en als voorwerp van onderzoek heeft onderzocht.

Bestond er dus een wetenschap die „God" tot voorwerp van onderzoek had, gelijk er wetenschappen zijn, die tot voorwerp van onderzoek den

mensch of het dier of de plant of den starrenhemel kozen; en ware men in deze „wetenschap van God" tot eenig resultaat gekomen, dan kon zulk spreken van een „Godsbegrip" toegelaten.

Maar dit geval bestaat *niet*. Alle dusgenaamde „wetenschap van God" is niets dan de zelfinbeelding van de hoovaardij der geleerden. „God" kan nooit voorwerp van ons onderzoek worden; wel zijn wij elken dag en ieder oogenblik voorwerp van onderzoek voor Hem. En wel verre dat er dus een soort godgeleerdheid zou bestaan, die u als resultaat van onderzoek eenige dingen aangaande God zou mededeelen, blijft zelfs elk pogen van dien aard onherroepelijk geoordeeld door het getuigenis: *God is groot en wij begrijpen Hem niet!*

Er is aangaande God den Heere dan ook volstrekt niets voor den mensch te weten te komen, dan wat het Hem zelven gelieft aan den mensch te openbaren; en dit geopenbaarde aangaande het Eeuwige Wezen nu is voor den mensch geen voorwerp van *begrijpen*, maar van *belijden*. Niet alsof er geen drang in dit geopenbaarde zou zijn, om het op te nemen in ons denken en in ónze uitdrukkingswijze terug te geven, maar toch ook dit zelfs nooit met een minder doel, dan opdat de *belijdenis* in ons te dieper en te oprechter zou zijn.

In eens en voorgoed moet er dus gebroken worden met de dusgenaamde „Leer aangaande God", die in beginsel door de Heilige Schriftuur geoordeeld is. Geheel deze „leer aangaande God" heeft hoogstens nog waardij en beteekenis voor de historie, opdat men wete, in wat dwaasheid 's menschen geest zich verheven heeft om den Oneindige te begrijpen; maar in de godgeleerdheid behoort ze niet thuis. Ze moet er uit weg, niet enkel, omdat ze nooit één enkele vrucht voor het Christelijk geloof kon telen, maar omdat ze, veel erger nog, aan de heerschappij van de *Openbaring, die God aangaande zich zelven gaf,* in den weg staat. Elke theologische faculteit die haar kracht nog in een zoogenaamde „leer aangaande God" zoekt, is reeds hiermee op de *wijsgeerige* lijn overgetreden en zwenkte van de heilige lijn af.

En met deze „leer aangaande God" zal dan tevens het schermen met het evenzeer Grieksch-wijsgeerige begrip van Theïstisch vanzelf verdwijnen. Dit toch zegt niets. Hoogstens houdt het een ontkenning van het Deïsme en Polytheïsme in, maar het indringen van het Pantheïsme belet het volstrekt niet, en de Unitariërs, gelijk de Groningers ten onzent, die principiëel de heilige Triniteit verwerpen, gebruiken het woord Theïstisch zelfs met voorliefde.

Uit al deze wijsgeerige doolpaden zal daarom de goede godgeleerdheid hebben terug te keeren tot de *belijdenis van den Drieëenigen God,* om

alleen te vragen naar wat deze heerlijke God aangaande zich zelven aan zijn volk geopenbaard heeft.

Doch volstrekt niet alleen onze godgeleerden zullen zich in dit opzicht tot de oude paden moeten bekeeren en zich afwenden van den wijsgeerigen doolhof; maar ook de bedienaren des Woords in hun bediening en de leden der gemeente in hun godvruchtige overdenking zullen veel meer dan tot dusver met de belijdenis van de heilige Drievuldigheid ernst moeten maken. En zoo we daarop komen, hoeveel zal dan niet anders in de kerk van Christus moeten worden?

Hoe zal dan niet op heel andere wijze dan thans de kennisse Gods weer op den voorgrond moeten treden, en de gemeenschap van den zondaar met het Eeuwige Wezen grondtoon van prediking en van godvruchtige overdenking moeten worden.

Helaas, we zijn zoo bedorven door de *hospitaal*-theorie. Alle zondaren zieken, en nu heel ons geloof en ons belijden er uitsluitend op gericht, om die zieken onder dak te brengen in een kerk, die genezing biedt, en in die kerk bijna uitsluitend sprake van allerlei krankheid en allerlei wonde, en daarnaast van allerlei medicijn en allerlei balsem, die door den Medicijnmeester ons aangeboden wordt!

Natuurlijk denken we er niet aan, om ook maar één stippelke te willen afdingen op de volstrekte noodzakelijkheid, om én die wonden in al haar diepte te peilen én dat eenig medicijn, dat in het bloed van Christus is, zijn volle werking te laten doen; maar wat we beweren is, dat dit door de hospitaal-theorie juist *niet* geschiedt. Dat op die wijs het krank zijn *voor God* en het *voor God* goddeloos en verloren zijn er uitgaat, en anderzijds de verzoening die er in het bloed des kruises is, niet doorgaat tot een verzoend zijn *met den levenden God.*

Met Hem, met den Eenig Heerlijke, hebben we te doen. Op Hem moet in alle prediking en in alle godsvrucht alles doelen en uitloopen. En de zielen worden opgehouden en kunnen de vleugelen niet uitslaan, zoo niet de gemeenschap met het Eeuwige Wezen ons punt van uitgang en ons rustpunt in het einde tevens is.

Alle Christelijke kunst in het belijden is dat woord van Jehovah tot den vader aller geloovigen waar te maken: „Ik ben uw schild en uw loon, zeer groot; wandel voor mijn aangezicht en wees oprecht." En daarom van *voor dat aangezicht Gods* mag de prediking geen oogenblik weggaan, en alle zoeken naar genieten van verzoening moet van oogenblik tot oogenblik een arbeid van de oprechte ziel voor het aangezicht van den Eeuwige zijn.

Een niet kunnen uithouden van den weedom des harten, om onverzoend *tegenover dat Eeuwige Wezen* te staan; een niet willen zoeken van verzoening met dat Eeuwige Wezen *dan in Hem zelven;* en een niet kunnen verzoend zijn eer de ziel wezenlijk en werkelijk weer in verzoenden staat *met dat Eeuwige Wezen* geraakt is.

En dit nu tot den grondtoon van heel ons godsdienstig belijden en leven te maken, is geheel hetzelfde als steeds en overal weer toe te vallen tot de belijdenis van den Drieëenigen God.

Wie buitenaf omzwerft op wijsgeerige paden, of zich opsluit in het Christelijk hospitaal, ja, die belijdt ook *pro memorie* nog de heilige Drieëenigheid, maar let eens op, hoe bijna nooit ze voor hem leeft, of kracht aan zijn woord bijzet.

Daarentegen wie terugkeerde tot de waarachtige wegen Gods, en zoowel zijn verdoemelijkheid, als zijn verzoening en zijn genieting van verzoening altoos *voor het aangezicht Gods* doorleeft, o, die heeft vanzelf de belijdenis van den Drieëenige; die kan er niet buiten; die kan nooit een der Drie missen; en dien kan nooit de Eenheid dezer Drie ontgaan.

En zoo komen we vanzelf op de belijdenis van dien Drieëenige als bezittende de meest absolute *Souvereiniteit,* waarmede we de bespreking van deze achtste Zondagsafdeeling besluiten.

Steeds hebben de Gereformeerde kerken op deze volstrekte Souvereiniteit allen nadruk gelegd, niet enkel in het werk der zaligheid, maar in alle werk Gods zoo der natuur als der genade. De belijdenis dat „uit Hem, door Hem, en tot Hem alle dingen zijn" is alleen bij deze kerken eenigszins tot haar recht gekomen, en we zouden de heilige zaak onzes Gods verraden, zoo we er geen open oog voor hadden, hoe ook weer in onze dagen juist *deze* belijdenis het meest gevaar loopt.

De toestand van het Christendom is zooveel hachelijker dan men denkt. Bijna niet één stuk der Belijdenis wordt, we zeggen niet, door de afvalligen en ongeloovigen, neen maar door de Christenbroederen anders dan *on*zuiver beleden. Om het leerstuk van den Christus heeft men alle kennisse zoeken saam te trekken en wel verre van ons den Christus naar de Schriften te prediken, prediken schier alle *Vermittelungstheologen* ons een Christus, die wijsgeerig gedacht is, en alle ketterijen der oude kerk hernieuwt.

En waar men alzoo in het middelpunt der Belijdenis zelve het rad des levens uit de spil lichtte, hoe kon het dan anders of *zonder eenige uitzondering* moest wel op elk punt der Belijdenis van lieverlee heel iets anders geleeraard worden, dan de Heilige Schrift en op haar voetspoor de kerk van Christus, had bedoeld.

En dit nu komt op geen enkel punt zoo sterk uit, als juist in de belijdenis van 's Heeren Souvereiniteit.

Die hooge Souvereiniteit onzes Gods is metterdaad uit onze hedendaagsche theologie en belijdenis en prediking *gebannen,* en het is uitsluitend in Gereformeerde kringen dat nog een geritsel van betere dingen vernomen wordt.

De Souvereiniteit Gods, gelijk onze Modernen die nog op Scholtens voetspoor beleden, is eenvoudig een andere naam voor een natuurproces, waarbij noch voor den Drieëenigen God noch voor zijn heilige Souvereiniteit plaats overblijft.

Wat daarnaast in de breede kringen der dusgenaamde belijdende Christenheid over de eeuwigheid der stof en de werking der krachten in de natuur vernomen wordt, brengt u op zulk een onmetelijken afstand van de belijdenis van de Souvereiniteit des Heeren, dat ge er zelfs den naam niet meer in herkent.

En wat daarnaast door goede, lieve Christenen over de macht van 's menschen wil in het heilswerk en van de macht ter eigen heiligmaking onder de belijders gesproken wordt, stelt u altoos weer voor het pijnlijk dilemma, om óf aan de oprechtheid van hun woorden te twijfelen, óf wel te moeten komen tot de droeve belijdenis, dat bij hen de Souvereiniteit in het heilswerk gezocht wordt niet in den Drieëenige, maar in den zondaar.

Want dit springt toch in het oog, Souvereiniteit laat geen deeling toe. Reeds op aarde kunnen er geen *twee* souvereinen in hetzelfde land zijn, en alle pogen, om, door deels aan den vorst en deels aan het volk de Souvereiniteit toe te kennen, een soort gemengde Souvereiniteit in het leven te roepen, liep altoos en onverbiddelijk op een feitelijk eeren van den volkswil als hoogste Souvereine macht uit.

En zoo nu is het ook, en in nog veel sterkere mate, zoodra er sprake komt van de Souvereiniteit niet in één enkel land, maar over het Heelal en over al wat in dit Heelal besloten ligt.

Tegenover den Eénige en Eeuwige *kan* er geen oogenblik van iets halfsouvereins naast Hem sprake zijn. Hij is de Almachtige, en niemand kan macht en vooral geen Souvereine macht hebben, dan uit Hem afgeleid, aan Hem onderworpen, en in alles van Hem op het diepst afhankelijk.

En deze Souvereiniteit nu, die in het Godzijn van het Eeuwige Wezen en in zijn Almachtigheid ligt, die wil de wereld niet, die wil de ketterij niet, en ook, helaas, die wil de tegenwoordige Christenheid niet.

En daarom, mannenbroeders, laat ons toezien.

Op ons, die (natuurlijk geheel buiten ons eigen toedoen) nog eenig hart voor de Gereformeerde paden ontvingen, en daarom het Souvereine geklank van onzen Koning opvingen, op ons rust de dure verplichting, om al moest het ons al onze rust, al ons goed, ja, het bloed onzes harten kosten, voor die allesbeheerschende belijdenis pal te staan.

Niet, om uit de hoogte anderen te veroordeelen, want wat onderscheidt ons, dat we niet met hem afdoolden, of van onze doolpaden terugkwamen?

Maar wel, om onverbiddelijk stand te houden, waar alles wijkt. Wel, om te beseffen en in te zien, dat waarlijk geen Gereformeerde *klanken* ons meer redden kunnen, maar dat het aankomt op ernstige bestudeering van de Souvereiniteit, op nietssparende aanvaarding van haar vérreikende gevolgen, en vooral op een belijdenis van haar heerlijkheid èn in alle werk Gods èn in de practijk van het leven.

Want, laat het ons met ernste gezegd zijn.

Te belijden dat God de Heere Drieëenig is, en dat Hij voorts óók Souverein in zijn Majesteit is, dat nut niet en is werktuiglijk klanken stamelen.

Neen, dan eerst wordt deze belijdenis rijk en heerlijk, als het voor Gods ingeleide kinderen weer worden mag, de Souvereiniteit van den Vader in alle werk van Oorsprong, de Souvereiniteit van den Zoon in alle werk van Redding, en de Souvereiniteit van den Heiligen Geest in alle werk om te Heiligen; — en dan toch te bekennen en te belijden en zaliglijk te erkennen, dat deze Drie Eén zijn, en dat heel ons zijn en aanzijn en toekomst volstrektelijk hangt aan de eere en majesteit van deze Souvereiniteit van den Drieëenige.

ZONDAGSAFDEELING IX.

Vraag 26. Wat gelooft gij met deze woorden: *Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde?*

Antwoord. Dat de eeuwige Vader onzes Heeren Jezus Christus, die hemel en aarde, met al wat er in is, uit niet geschapen heeft, die ook dezelve nog door zijn eeuwigen raad en voorzienigheid onderhoudt en regeert, om zijns Zoons Christi wille, mijn God en mijn Vader zij, op welken ik alzoo vertrouwe, dat ik niet twijfel, of Hij zal mij met alle nooddruft des lijfs en der ziele verzorgen, en ook al het kwaad, dat Hij mij in dit jammerdal toeschikt, mij ten beste keeren; want Hij kan zulks doen als een almachtig God, en wil het ook doen als een getrouw Vader.

EERSTE HOOFDSTUK.

Om deze oorzaak buig ik mijne knieën tot den Vader van onzen Heere Jezus Christus, uit welken al het geslacht in de hemelen en op de aarde genoemd wordt. EPH. 3 : 14, 15.

De negende Zondagsafdeeling wenschen we weder in *drie* artikelen af te handelen, waarin we achtereenvolgens spreken gaan over het *Vaderschap,* over den *Raad* Gods, en over de *Schepping.* Want wel wordt in deze Zondagsafdeeling ook met een enkel woord van *de Voorzienigheid* gerept, maar toch hoort de bespreking van de Voorzienigheid des Heeren niet hier thuis, maar in de *tiende* afdeeling.

In Eph. III : 14 en 15 zegt de heilige apostel Paulus, dat hij zijne knieën buigt voor den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, uit wien alle *vaderbetrekking* in hemel en op aarde genoemd wordt. Want onze Statenoverzetting leest hier wel: „Uit wien alle *geslacht* in de hemelen en op de aarde genoemd wordt", doch dit is hetzelfde. Er staat *patria,* hetzelfde woord, dat ook voor „vaderland" gebezigd wordt, en dat in zijn ruimste opvatting aanduidt „al wat voortvloeit uit het feit dat er een vader is". Hieruit nu komt de vader zelf, zijn geslacht, de vaderlijke

betrekking, het vaderland en wat niet al meer. Ons is het er slechts om te doen, om uit dit eigen woord van den heiligen apostel aan te toonen, dat de vadernaam dien wij op aarde dragen en bezigen niet oorspronkelijk is, maar afgeleid uit den Vadernaam Gods. Niet uit ons wordt de Vadernaam op den hemel overgedragen, maar alle vaderschap op aarde wordt genoemd naar het Vaderschap van den hoogen God. En dit is ons hier hoofdzaak.

Hiermee toch wordt de gewone opvatting van deze zaak omver geworpen.

Gemeenlijk immers stelt men zich de zaak zoo voor, dat wij onder ons menschen een vader hebben; dat die vader voor ons de uitdrukking is van zorge en trouw; en dat we alsnu, aan God den Heere denkende, en er op bedacht, om de nog veel trouwere zorg van den Allerhoogste uit te drukken, dien naam van den aardschen vader in hoogeren zin ook op God overdragen.

De vadernaam zou dus naar die voorstelling oorspronkelijk aardsch en menschelijk zijn, en eerst figuurlijk en overdrachtelijk, bij manier van vergelijking, op God den Heere zijn toegepast.

Maar hiertegen komt nu de Heilige Schrift op, en zegt u, dat het juist *omgekeerd* is. Neen, ook die Vadernaam is oorspronkelijk goddelijk en hemelsch en is eerst door verzwakking en figuurlijk overgebracht op ons, *menschen.*

Niet God heet Vader naar den *aardschen* vader, maar de aardsche persoon, die een kind teelt, heet „vader" naar God.

Ziet men dit recht in, dan voelt men ook terstond, hoe de naam van vader onder menschen dit vaderschap slechts op hoogst gebrekkige en beperkte wijze uitdrukt, en hoe de volheid, de rijkdom en de heerlijkheid van het *Vaderschap* eeuwiglijk alleen schittert in den Heere onzen God.

En dit nu heeft ook onze Catechismus gevoeld, als hij God noemt: „den *eeuwigen* Vader van onzen Heere Jezus Christus." Immers dit *eeuwige* voor „Vader" duidt juist aan, dat de oorspronkelijke rijkdom van het Vaderschap van den beginne aan in Hem en in Hem alleen ligt, en dat de schepselen in den tijd hun vaderschap eeniglijk uit dien *eeuwigen* Vader kunnen afleiden.

„Vader" nu in zijn rijkste, ruimste en volste opvatting duidt aan „den oorsprong, waaruit leven voortkomt". De namen Springader, Fontein, Bron, Wortel, Oorzaak en wat dies meer zij, doelen dus alle op hetzelfde. Of ge God noemt „de Fontein aller goeden", de „Bron van alle ontfermingen", de „Springader des levens", de „Oorzaak van alle heil", enz. dit komt alles neer op dit ééne dat Hij *de* Vader is in volstrekten zin.

„Vader" drukt dan ook in zijn algemeensten zin hetzelfde uit als *Schepper*. Hij, die maakt dat het er komt; door wiens werking iets ontstaat; die aanzijn en leven en alle ding schenkt.

En zoo bezien, is het noch gezocht noch gewrongen, dat de Catechismus hier én het eeuwige Zoonschap Christi, én de Schepping, én het Kindschap der geloovigen, alle drie uit dien éénen *Vader*naam afleidt.

Al wat Oorsprong en Ontstaan aanduidt, al wat op Afkomst en Wording doelt, ligt in het begrip van den „Vader". *Vader* zijn is de *Wortel* der dingen te wezen. Uitgangspunt en begin; in alle ding de *Alpha*, de verborgen diepte waaruit het opwelt; de schuilende Oorzaak waaruit het voortkomt en wordt.

Te belijden: „Ik geloof in God *den Vader*" houdt alzoo in, dat men, van alle schepsel afziende, dit uitgangspunt, deze diepste oorzaak, dezen wortel en deze springader aller dingen, niet in menschen zoekt, maar in God. Belijdt ge in „God den Vader" te gelooven, dan spreekt ge daarmee uit, dat ge met alle schepsel in de diepste en volstrektste afhankelijkheid van dien Heere der heeren ligt: dat er geen andere reden van uw bestaan is, dan in Hem uit wien uw aanzijn voortkwam; dat Hem in dank alle ding en alle talent en alle kracht moet toegewijd; en dat uw bestaan, zoo nu als eeuwig, eeniglijk aan Hem hangt.

Komt ge nu op den diepsten wortel die in deze Vadernaam ligt, dan wijst de Catechismus u, zeer schoon, voor alle ding op de *eeuwige Generatie* des Zoons.

Versta wel, wat hierin ligt.

Is het eenmaal waar, dat God de Heere aller dingen Wortel en Oorsprong, Bron en Springader, Oorzaak en Fontein is, dan behoort het ook tot *het eigen Wezen* des Vaders, om alzoo Wortel en Fontein te wezen. Derhalve zou dan eigenlijk God de Heere ondenkbaar zijn *zonder zijn Schepping*. Want immers als de Fontein fontein is, vloeit er water; als de Wortel tiert, ontspruit de stengel; als de Oorzaak werkt, wordt er iets. Zoo genomen, zou God dus geen Vader kunnen zijn, of er moest dus tegelijk een mensch wezen die zijn kind was. D. i. óf God zou geen *eeuwig* Vader zijn, óf zijn menschenkind zou mede-eeuwig met Hem moeten wezen.

En tegen die ketterij, om óf het Vaderschap in God eerst later te laten opkomen, óf de Schepping eeuwig als Hij zelf is te stellen, daartegen belijdt nu de Christelijke kerk: *de eeuwige Generatie van den Zoon.*

Vader van zijn menschenkind wordt de Eeuwige eerst later als dat schepsel er is; maar Vader van eeuwig is Hij daardoor dat Hij van eeuwigheid tot eeuwigheid den Zoon genereert.

Op dit punt aangekomen, dienen we nu intusschen op te merken, dat de Vadernaam door het schepsel óf in engeren zin van den Eersten Persoon in de Drieëenheid kan worden gebruikt, óf evenzoo van het Goddelijk Wezen zonder Persoonsonderscheiding.

Tegenover het schepsel genomen, is Vader, Zoon en Heilige Geest de Schepper en de Fontein aller goeden, en roepen we het Drieëenige Wezen als onzen Vader in de hemelen aan.

Indien we daarentegen nu nader vragen, in welken dezer drie Personen dit Vaderzijn in het Eeuwige Goddelijke Wezen meer bijzonder gevonden wordt, dan luidt het antwoord, dan *in* het Goddelijk Wezen (d. i. huishoudelijk of oeconomisch) het Vader-zijn in engeren zin toekomt aan den Eersten Persoon. En dit nu drukt de Heilige Schrift uit, door zoo telkens te spreken van den „Vader van onzen Heere Jezus Christus".

Deze „eeuwige generatie" van den Zoon door den Vader nu mag nooit opgevat als afgeloopen; tegen deze verkeerde opvatting, zelfs kan niet ernstig genoeg worden gewaarschuwd. De Vader, die *van* eeuwigheid genereert, genereert ook *tot* in alle eeuwigheid. Mochten we dus (wat *niet* kan) de indeeling van den tijd op de eeuwigheid overbrengen, dan zou men moeten zeggen, dat de Vader begonnen is den Zoon te genereeren van voor de grondlegging der wereld; dat Hij al die eeuwen door den Zoon steeds heeft gegenereerd; dat Hij den Zoon nog genereert op dezen eigen oogenblik; en dat de Zoon ook in de toekomst nooit, en tot in alle eeuwigheid nooit anders zijn zal, dan elk oogenblik door den Vader gegenereerd.

Niet, dit verstaat men, als ware deze genereering dus steeds onvolkomen en niet af, zoodat er nog iets aan ontbrak. Neen, op elk gegeven oogenblik is die generatie volkomen; zoo volkomen dat de Zoon eeuwiglijk op het allervolmaaktst het Zoonschap in zich draagt; maar zoo verstaan, dat Hij, de Zoon, nooit of nimmer Zoon is, dan op dat eigen oogenblik uit den Vader gegenereerd wordende.

Onder menschen is én het vaderschap én het zoonschap hoogst gebrekkig en onvolkomen. Het vaderschap is door het optreden der moeder gebroken in zijn kracht; want een zeer aanmerkelijk deel van hetgeen tot het vaderschap behoort, gaat hiermee op de moeder over. Dan is een vader eigenlijk slechts ten volle vader op het oogenblik dat hij genereert; maar op dat oogenblik teelt hij wat hij niet kent; het komt buiten en tegenover hem staan; en tegen den tijd dat de zoon mensch wordt en uitkomt, raakt hij van vader af, wordt minder zoon, en wordt straks zelf vader.

Dit alles is dus hoogst gebrekkig en onvolkomen.

Het is een schijnsel, een flauwe schaduw van het Vaderschap; maar meer ook niet. Het komt en gaat. Het licht en het taant. Het is er en verdwijnt weder.

Maar bij de „eeuwige generatie des Zoons" is dit alles geheel anders. Hier is geen moeder, maar de Vader het één en alles. Ook zijn er geen voorouders, maar alleen *deze* Vader. In dien Eéne is heel de Bron. En wat uit die Bron gegenereerd wordt is niet een kind naast een kind, zoodat de Vader slechts één enkelen trek van zijn Wezen in elk dier kinderen overstort, maar er is één Zoon, en die ééne Zoon is het uitgedrukte beeld des Vaders, heel het Wezen van den Vader in dien éénen Zoon. En dat ééne heilige Kind niet opgroeiend, niet allengs ontluikend, maar zonder groei of wasdom, van eeuwigheid tot eeuwigheid onveranderlijk het volle afschijnsel zijner heerlijkheid zijnde. Niet, om zich allengs, na eenmaal geboren te zijn, van den Vader los te maken, maar om eeuwiglijk eenswezens met den Vader, nooit buiten diens Wezens zijnde, en altoos opnieuw, als we zoo zeggen mogen, door Hem gegenereerd.

Zoo wordt dan deze zoon ook nimmer zelf Vader, maar blijft de *Eeuwige* Zoon, gelijk de Eerste Persoon de *Eeuwige* Vader is; en gelijk in den Eersten Persoon het Vaderschap zoo is in den Tweeden Persoon het Zoonschap volkomen.

Het kind-zijn van ónze liefste kinderen is nooit dan flauwe afschaduwing van het Zoonschap gelijk dit in den Eeuwige schittert. Bij Hem geen „broederen" die het Zoonschap met Hem deelen, of volkomener maken; maar Hij alleen *de* Zoon in den volstrekten zin, die in dit woord kan liggen. Het Zoonschap in Hem uitgeput; in Hem volmaakt; in Hem al zijn rijkdom toonend. En al wie straks als „broeders" van dien eenigen Broeder worden ingeleid nooit anders zonen dan door *zijn* Zoonschap. Nooit iets aan Hem toevoegend, maar wandelend in *zijn* glans.

Deze eeuwige Vader nu van onzen Heere Jezus is om zijns Zoons Christi wille ook de God en Vader van zijn verkoren kinderen op aarde.

Hier is dus de tweede openbaring van het Vaderschap; niet in één heilig Kind Gods, maar in vele; niet in den Eéngeborene of Eeniggegenereerde, maar in vele aangenomenen; niet in de eenheid des Wezens, maar in de gemeenschap des Geestes; niet in den éénen Zoon, maar in zijn vele Broederen.

Dat tweede Vaderschap nu ligt ten deele reeds in de schepping des menschen. Vandaar dat de evangelist Lucas in zijn geslachtsregister uitdrukkelijk Adam, ook voor zijn bekeering, een kind van God noemt. Zoo

toch luidt het slot van Luc. III : 38: „Enos de zoon van Seth, Seth de zoon van Adam, Adam *de zoon van God.*"

Dit zoonschap van Adam doelde op tweeërlei. Vooreerst daarop dat Adam geen aardschen vader had gehad, maar rechtstreeks, zonder tusschenkomst van aardsche ouders, zijn ontstaan en aanzijn aan God dankte; en in zooverre ziet het eenvoudig op de rechtstreeksche scheppingsdaad, toen de Heere hem boetseerde uit het stof der aarde en in zijn neusgaten inblies den adem des levens en alzoo het aanzijn schonk aan een „levende ziel". En ten tweede daarop dat er een soort van gelijkheid tusschen God en dit schepsel bestond.

Vader is iemand te voller, hoe meer in zijn kind zijn eigen wezen terugkeert en weer opleeft. Dan zet een vader zijn eigen leven in zijn kinderen als het ware voort. Het Vader en Schepper zijn loopen dan ook daarin het meest uiteen, dat de Schepper die een star schept, die star scheppen kan zonder dat deze star eenigen trek van gelijkenis vertoont met Hem zelven; terwijl omgekeerd het Vader-zijn altoos insluit, dat er eenige verwantschap en overeenkomst tusschen Vader en zoon besta.

Zoo teelde Adam toen hij vader wierd zijn zoon „naar zijn beeld en zijn gelijkenis" (Gen. V : 1). En dit nu wordt ook van Adam zelf ten opzichte van den Heere beleden. Ook Adam was beeld Gods op beperkte wijs. Waarlijk beeld des Vaders is alleen de Eenige Zoon. In Hem is het beeld ten volle uitgedrukt: Hij is het „uitgedrukte beeld *zijner zelfstandigheid*", „Het beeld des onzienlijken Gods."

Nu, dat was Adam niet. Om dat te zijn zou hij zelf de eenige Zoon hebben moeten wezen. Maar wel was er in hem iets *naar* dat beeld. Een trek van gelijkheid en overeenkomst. Zekere trek van verwantschap. Niet als een star of rups of walvisch eenvoudig uit Gods scheppingsmacht voortgekomen, maar zoo, dat er iets aan hem was van God zelf.

Zwak, zeer flauwelijk en op hoogst beperkte wijze derhalve was het beeld Gods in hem afgekaatst. Niet als in den eeuwigen Zoon het beeld *van zijn zelfstandigheid;* dat kon niet; maar het beeld *van zijn gelijkenis;* d. i. van de goddelijke eigenschappen, voor zoover die mededeelbaar zijn.

En zoo was Adam dan „zoon van God", en zijn tot op zekere hoogte nog alle menschen „kinderen Gods", naar aanleg en oorspronkelijke bedoeling, in zooverre, vergeleken bij een steen of een wolk, in den mensch trekken zijn, die aan trekken in de gelijkenisse Gods, zij het ook in omgekeerden zin, herinneren. Een gebroken nardusflesch is niets meer waard. En is er geen nardus meer in, en zij kan voor geen nardus meer dienst doen, maar toch is het nog altoos aan de brokstukken te zien, dat het een flesch, voor zulk doel bestemd, geweest is.

Toch is geen onzer meer van nature *zoon van God* gelijk Adam dit was. Immers bij Adam is ontstentenis van alle tusschenkomst van een geschapen vader en moeder; maar bij ons niet. Bij ons trad een aardsche vader tusschenbeide.

Bij ons kan derhalve niet dan in zeer verwijderden zin nog van dit vaderschap aller menschen sprake zijn. Vooreerst, omdat er een aardsche vader was die ons teelde en een aardsche moeder die ons baarde. En ten tweede, omdat de oorspronkelijke trekken van het Beeld der gelijkenisse Gods, tot onkenbaar wordens toe, uit ons wegsleten.

Vandaar dat de Catechismus dan ook niet op dit *natuurlijk* kindschap van Adam teruggaat, maar terstond op het *geestelijk* kindschap in Christus komt. „Om zijns Zoons Jesu Christi wille mijn God en mijn Vader."

Dit nu beduidt, dat langs de lijn van het Adamietisch kindschap nooit weer iets van het kindschap Gods te zien komt. Integendeel, dat slijt steeds meer uit, wordt onkenbaar en gaat geheel teloor.

Maar nu komt er een ander kindschap. Het kindschap van den Zoon. Een kindschap dat geestelijk is. Niet uit de geboorte, maar uit de wedergeboorte. En in dit kindschap nu is het, dat de Vader die in de hemelen is, zich zelven verheerlijkt.

En dit kindschap nu, sluit zich wel aan het natuurlijk kindschap aan, want geen leeuw en geen adelaar, maar alleen een *mensch* wordt wedergeboren.

Doch het blijft hier niet bij.

Het verdiept dit kindschap tot een *geestelijke* gemeenschap, en neemt het geschapen kind in den Eeuwig Gegenereerden Zoon op, en zoo eerst ontstaat op menschenlippen het *Abba, lieve Vader!*

TWEEDE HOOFDSTUK.

Mijn raad zal bestaan en Ik zal al mijn welbehagen doen. JES. 46 : 10.

Er is bij den Heere onzen God *een Raad.* Deze „raad" des Heeren wordt genoemd: zijn *welbehagen,* of ook zijn *voorbeschikking,* zijn *besluit,* zijn *voorverordineering,* en kan, zoo men wil, nog eenvoudiger uitgedrukt door zijn *bestel,* zijn *wil,* zijn *wet,* zijn *ordinantie.*

Twee denkbeelden zitten hierin.

Vooreerst het denkbeeld dat we reeds te berde brachten, toen we de Souvereiniteit des Heeren bespraken, t. w. dat alle schepsel door Hem

bepaald is; dat Hij voor alle schepsel bepaald heeft wat het zijn en worden en doen zou; en dat Hij, onze God, voor alle schepsel een wet heeft gesteld, en het nu óf gedwongen bij die wet houdt, óf eens naar die wet zal oordeelen.

Zoo is er een wet van God voor de stof en de natuurkrachten, en de telegraaf werkt zooals zij werkt, omdat God de Heere alzoo voor de electriciteit de wet heeft vastgesteld. Zoo is er een wet van God voor plant en bloem, en ze kleuren en ze geuren, de bloemen, naar God het in die wet voor haar bepaald heeft. Zoo is er een wet van God voor de vogelen in het woud en de dieren op aarde, en het is naar de muzikale wet door God voor het lied van den nachtegaal gesteld dat de zanger van het woud kwinkeleert. Zoo is er een wet van God gesteld voor 's menschen denken en beseffen, en het is naar die van God gestelde regelen, dat ge telt bij uw tellen en spreekt bij uw spreken en besluiten trekt, uit wat ge vernaamt. Zoo is er een wet van God voor het zedelijk gevoel en een wet van God voor het schoonheidsgevoel en een wet van God voor uw kunstarbeid, en als het water der zee het schip draagt en op die wateren het schip naar de kompasnaald gestuurd wordt, dan is het God de Heere wederom, die het hout of den hollen ijzeren romp zoo bestelde, dat het water door de wet van veerkracht die Hij er voor bepaalde, dat schip dragen kan; en die eveneens de stalen naald en de magnetische strooming in zulk een verband zette, dat de naald, mits vrijgelaten, door die strooming verzet wierd.

Als uit de melk der koe èn kaas èn boter èn room èn wei en wat niet al, voor allerlei menschelijk gebruik geformeerd en afgescheiden wordt, dan heeft God de Heere dat, eer Hij de koe en in die koe de melk schiep, alzoo door zijn levenswet voor dit kostelijk dier verordend.

Niet wij zijn zoo vindingrijk en gevat en schrander, dat wij uit steenkool gas weten te maken en uit water stoom en uit een afvloeiende beek beweegkracht, maar het is wederom God de Heere, die eeuwen lang eer ooit eenig mensch deze krachten aan de natuur ontlokt had, ze alzoo bestelde en in zijn schatkameren verborg, opdat ze eens op die wijs zouden uitkomen en zijn menschenkind zouden dienen.

Natuurstudie in den wijdsten zin is daarom in hooge mate aanbevelenswaard, en zelfs Darwin en zijn school, die met onware wijsgeerige veronderstellingen die kennis der natuur misbruikten, hebben toch voor den geloovigen belijder menig stuk van het werk onzes Gods aan het licht gebracht, dat óns eertijds verborgen was. Vervang in al hun schrifturen dan ook slechts het woord *Natuur* door den heerlijken Naam uws Gods en alle rad loopt wel en alle spil is in orde.

Ge moet en moogt geen scheiding maken. Ge moet niet zeggen: Er is een wet van God in de Tien Geboden, en er is een bestel voor de eeuwige zaligheid, en deze twee nu losmaken van de wet Gods die over alle dier en alle kracht gaat. Dan toch went ge u er aan, om het leven in twee deelen te deelen. Aan de ééne zijde dat geestelijke, waarin ge immers zelden bezig zijt, en aan den anderen kant dat alledaagsche, zichtbare leven, waarin ge twee derden van uw leven laat opgaan. En natuurlijk, als ge dan in dat grooter deel van uw leven, in uw voedsel en drank, in uw licht en warmte, in uw leven in huis en op straat *geen* wet Gods ziet noch opmerkt, dan klinkt het u zoo vreemd en zoo ongewoon, om op geestelijk terrein op eenmaal die wet van uw God te vinden. Maar ontkomt ge aan die valsche scheiding, en gaat ge de wet van uw God en zijn ordinantie weer zien in alle leven van steen en plant en dier, in alle huiselijk en maatschappelijk en rechterlijk en staatkundig leven, tot in uw sprake en taal, tot in uw beseffen en redeneeren toe, dan omsluit allengs die ééne machtige wet van God *heel* uw aanzijn en *al* uw leven, en zou het u vreemd zijn en verwonderen, bijaldien ge nu op zedelijk en geestelijk terrein niet geheel diezelfde wet van uw God terugvondt.

Zoo verstond en begreep de zanger van Psalm CXIX het dan ook, en als hij uitroept: „Heere, in alle volmaaktheid heb ik een einde gevonden, maar Uw gebod is zeer wijd", en met nooit eindigende refreinen altoos weer die wet en die ordinantiën van zijn God verheerlijkt, dan is het in even dienzelfden zin, dat ook deze zanger die wet des Heeren verstaan heeft. *Hij* is de Heere, en daarom *Zijn* wil heeft voor alle schepsel én het aanzijn én de wijze van aanzijn bepaald.

Dit dus vooreerst; maar hier komt nu een tweede, geheel hiervan onderscheidene zaak bij, t. w. dat God de Heere, na eenmaal zulk een wet voor het aanzijn van alle schepsel bepaald te hebben, zich nu ook zelf bij het scheppen en onderhouden van dit schepsel aan deze wet bindt; en zoo komen we vanzelf op wat men in engeren zin *den raad des Heeren* pleegt te noemen.

Gelijk men weet, hangen alle schepselen saam. Om ook hier ons tot het eenvoudige te bepalen, ten einde een enkele druif te laten groeien is én het bestel van de zon én van de werking van warmte en lucht én het bestel van den regen en van het vocht in zijn wetten, én het bestel van de aarde en haar voedende bestanddeelen, én het bestel van het houtweefsel noodig met de kanalen waardoor het vruchtsap opstijgt. De wijnstok is dus niet op zich zelven uitgedacht en geschapen, maar uitgedacht en geschapen in verband met al wat er is. En zoo vat ge dan, hoe eerst

heel de schepping moest zijn uit- en doorgebracht, eer de schepping van den enkelen wijnstok mogelijk was. Het was dus onmogelijk, dat God de Heere in die eenmaal uitgedachte wereld een gansch anderen wijnstok inschiep, want daarvoor zou én de zon én de wet van het vocht én de voedende kracht der aarde, kortom alles anders hebben moeten zijn.

En hieruit blijkt dus dat God de Heere, na de wet, het plan, het bestek voor zijn schepsel eenmaal te hebben vastgezet, nu ook zelf zich hieraan binden moest, en het alzoo moest verwezenlijken.

Die wet van aanzijn voor het schepsel, voor zooverre God er zich zelf bij zijn schepping aan bond, noemen we nu meest zijn *bestel,* gelijk dit in zijn *raad* bepaald was.

Doch hiermee is deze gebondenheid niet uit.

Waar God de Heere eenmaal bepaald heeft, dat water de wet of eigenschap zal hebben, om naar beneden te vloeien, tenzij het wordt tegengehouden, daar zit die valkracht niet in het water op zichzelf in, maar is het God de Heere, die van oogenblik tot oogenblik het water alzoo in stand houdt en er die kracht in doet werken. Als iemand zwemt en voelt dat het water veerkracht heeft om hem te dragen, dan is het God de Heere die in het verborgene zijn hand in dit water heeft en alzoo hem door dat water draagt.

Niet alleen dus dat God de Heere alle ding schiep, gelijk dit in zijn raad bepaald was, maar ook sinds de ure der schepping en tot nu toe is het diezelfde God, die aldoor zich aan dien *raad,* en aan het *bestel,* en de *wet* van dien raad gebonden houdt, en naar dien raad handelt en dien uitvoert.

Nu echter ontstaat er nog een geheel andere orde van dingen, zoo we komen aan de *zedelijke* wereld, waarin God de Heere zijn redelijke schepselen schiep. Immers voor die redelijke schepselen is het in Gods wet en raad bepaald, dat ze zelven ook zullen denken en naar die gedachten zelven handelen zouden. Als het water van de bergen stroomt, duwt God de Heere het van de bergen af, en het water is bloot lijdelijk. Maar als Satan tegen God woelt, of Abraham zijn eenige dien hij liefheeft offeren wil, dan treedt er een geheel ander iets tusschenbeide; iets dat onze vaderen noemden: *de tweede oorzaken.*

Ook die tweede oorzaken zijn er naar Gods wet en raad en wil. Hij schiep ze in zijn redelijke schepselen in. En hiermee ontstond alzoo het vraagstuk, hoe God de Heere, na die macht van de tweede oorzaken aan zijn redelijke schepselen te hebben ingeschapen, nu desniettemin te midden van dit woelen der tweede oorzaken, zijn bestel en bestek en raad, als eerste en opperste oorzaak zou doorzetten en verheerlijken. En ge

gevoelt, even eenvoudig en geleidelijk en natuurlijk als nu de werking van den wil des Heeren bij de planten en stroomen is, even saamgesteld, ingewikkeld en dooreengevlochten worden de beschikkingen Gods zoodra deze tweede oorzaken gaan werken. En het is om deze meerdere majesteit en goddelijke wijsheid die in dit beheerschen der tweede oorzaken ligt, dat men hierom vooral en hieraan in bijzonderen zin den naam van *raad des Heeren* heeft gegeven.

Deze raad des Heeren nu gaat over alle redelijk schepsel, over de engelen en over de menschen, 't zij ze nog stonden of gevallen zijn; en niet enkel over hemelsche of aardsche *personen,* maar ook over hunne familiën, geslachten, stammen, natiën en volken; over de dooreenstrengeling en afsluiting in het leven dezer volken; en alzoo over heel de menschheid in al haar vertakkingen en in al het verloop van haar geschiedenis. En hier nu is het, dat zich ontdekt die groote en gansch majestueuse beschikking of voorbeschikking des Heeren, die onder alle deze millioenen en billioenen van wezens, én het leven van elk wezen op zich zelf én het verband van allen saam, én het richten van den enkele en van de geheelheid op zijn hoogste einde, bepaald heeft.

Nu toch ontstaat er tweeërlei wet en ordinantie. Eenerzijds de wet die God de Heere aan engelen en menschen gaf, in zooverre zij tweede oorzaken zijn, opdat zij zelven die wet volbrengen zouden (*zijn geopenbaarden wil*); en anderzijds de wet des levens die God de Heere bij zich zelven had voorgenomen, om dienovereenkomstig het lot van engel en mensch, van den enkele zoowel als van de geheelheid zelf te regelen en te leiden (*zijn verborgen wil*). Naar de eerste wet moet de mensch voor zijn God handelen, naar de tweede wet handelt God met den mensch. En daarom is het zulk een schrikkelijke hoovaardij, zoo een mensch zich vermeet, om die twee bepalingen om te keeren, en, met onderlating van Gods *geopenbaarden wil,* zelf naar Gods *verborgen* wil te willen handelen.

En zoo komen we dan vanzelf tot onze slotsom.

Immers juist daarin dat God de Heere deze *twee* deed, t. w. én dat Hij de vrije tweede oorzaken in engel en mensch zelf inschiep, én dat Hij toch heel het aanzijn van de engelen- en menschenwereld richt op een hoogste, door Hem verordend oogmerk of einde, en bewerkt dat dit bereikt wordt, dáárin vooral wordt die raad Gods „raad" in vollen zin, en wel gelijk onze Catechismus het uitdrukt, *een eeuwige raad.*

Overweeg toch wel, dat de opeenvolging in het tot stand komen der dingen altoos deze is: Eerst is er een *gedachte,* dan is er een *woord,* en eerst alzoo komt de *zaak* tot stand. Een veldheer, die met zijn troepen

op het slagveld staat, denkt eerst zijn plan van aanval uit, dit is de *gedachte;* dan geeft hij zijn commando, dit is het *woord;* en dan, op en door dat woord, geschiedt de aanval, en zoo komt de *zaak* er.

Dit nu is zoo bij ons, menschen, als flauwe afschaduwing van wat het in God den Heere was en is en zijn zal. Ook bij Hem is eerst de *gedachte,* hoe het worden zal, dan het *woord,* waardoor Hij hetgeen nog niet is roept zoodat het wordt; en eerst daarna ontstaat en komen het *feit* en de *zaak.*

De gedachte, de uitdenking, de beraming van den raad Gods gaat dus aan alle schepping vooraf. Hij de Heere, was uit dien hoofde bij dat uitdenken aan niets buiten zich gebonden. Hij was in het formeeren van zijn raad volstrekt *vrijmachtig.*

Toch was dit bedenken, deze uitdenking, deze beraming des Heeren HEEREN daarom niet zonder bepaling. Een raad zonder bepaling is een gril, is inval, is willekeur, en waar dit reeds bij den mensch afkeuring verdient, zal wel niemand dit op den Heere onzen God willen overbrengen. De Heere *koos* in zijn raad. De wereld, zooals ze nu tot stand kwam, was niet de eenig mogelijke of voor Hem eenig denkbare. Er waren voor zijn Almacht ook andere werelden en geheel andere toestanden mogelijk. Zoo *koos* Hij dan uit die vele mogelijke en denkbare toestanden hetgeen thans tot stand kwam. En zoo is er in zijn raad *Kiezing,* en het is in die kiezing dat zijn goddelijke *Wijsheid* uitblinkt.

En waarin ligt nu reeds bij ons, menschen, de wijsheid der keuze? Immers daarin, dat het door ons gekozen einde het beste is en de uitkomst daaraan beantwoordt.

Zoo moest er dus wel in dezen Raad des Heeren een oogmerk, een doel, *een uiterst einde* zijn, waarop alles aangelegd, waarop het berekend, waaraan het alles ondergeschikt wierd; en het is eigenlijk eerst door dit richten van alles op dit uiterste einde of oogmerk en einddoel, dat het bestek en plan en de besluiten des Heeren die innerlijke eenheid en diepte erlangen, die ze stempelt tot een saamhangenden volheerlijken *Raad.*

En wat kon nu dit *uiterste einde* zijn? Dit uiterste einde of oogmerk kon slechts in een van deze beide liggen, of in iets buiten God, of in Hem zelven. En overmits er nu, toen God zijn *raad* sloeg, nog niets hoegenaamd buiten God bestond, zoo kan het niet anders of God de Heere moest dit uiterste einde *in Zich zelven* zoeken. Hij heeft alle dingen dan ook metterdaad geschapen om zijns zelfs wille.

Zijn glorie, dat is het oogmerk waarnaar Hij zijn Raad gericht heeft, en een ander oogmerk is er niet. Want wel vloeide er straks in het bijoogmerk, om zijn geroepenen te zaligen, maar ook dit vloeide uit het uiterste einde of hoofdoogmerk voort. Toen Hij zijn eeuwigen Raad sloeg,

was er nog geen schepsel en kon Hij zich dus naar wat *niet* was, en zelfs nog niet gedacht was, ook niet richten.

Wel, dit behoeft er nauwlijks bij gezegd, is er bij den Heere onzen God geen tijdsorde, en is met wat we zeiden dan ook alleen een orde van opeenvolging in de gedachte bedoeld; maar óf we moeten ophouden te stamelen over deze heiligheden, óf we moeten, om niet verward te wezen, ons wel uitdrukken naar die volgorde van denken, die God zelf door zijn Raad in ons gelegd heeft.

En nu ten slotte nog dit, maar dit laatste dan ook slechts als aanstipping.

Dat vastliggen van heel den Raad des Heeren aan het uiterste einde of oogmerk der schepselen; en dat eeuwiglijk bepaald zijn van dit oogmerk door Gods eigen glorie; vindt nu zijn heerlijkheid in het ongeschapen Woord, dat zelf God en bij God was eeuwiglijk en waardoor Hij alle ding schiep.

Dat Woord is uit de eeuwige generatie des Zoons, omdat de Vader dien Zoon eeuwiglijk genereert met volle, heldere, goddelijke *bewustheid*.

En als ge nu straks hoort, dat alle ding om de kerk gaat, en die kerk om den Zoon, en dat die Zoon niet zijn eere zoekt, maar tot spijze „de eere zijns Vaders" heeft, dan ligt daarin de gouden keten voor u, die Gods Raad over alle schepsel door het Woord of door den Zoon aan zijn goddelijke glorie verbindt.

DERDE HOOFDSTUK.

Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest zijns monds al hun heir. Ps. 33 : 6.

Er is een eeuwige generatie wat den Persoon aangaat, en deze belijden we als de eeuwige generatie des *Zoons;* zoo nu is er ook (indien men wil) een generatie uit het goddelijk bewustzijn, en dit noemen we Gods eeuwigen *Raad;* en eindelijk, niet eene generatie maar een tot aanzijnroeping, in dat aanbiddelijk werk dat we verheerlijken als de *Schepping* Gods. Maar hetzij ge nu ziet op den eeuwigen *Zoon,* 't zij op den eeuwigen *Raad,* 't zij op dit kunstig werk der *Schepping,* altoos is er een aanwijzing bij van Bron en Oorsprong, en telkens bevindt ge dat die Bron en

Oorsprong, tot op zijn diepsten grond gepeild, ligt in God den Vader.

Het is dus volstrekt geen willekeurige saamvoeging, als de Catechismus in dit eerste geloofsartikel het *Zoonschap,* den *Raad* en de *Schepping* bijeenvoegt, maar een volkomen juiste en volledige opsomming van de drie aanbiddelijkheden die in dit heilig Vaderschap begrepen zijn. Hij is *Vader,* omdat uit Hem eeuwig *de Zoon* gegenereerd is. Hij is *Vader,* omdat uit Hem alle wijsheid van *Raad* haar oorsprong nam. En ook, Hij is *Vader,* omdat de diepste wortel der *Schepping* uit Hem als Vader kiemt.

Dit werk der Schepping is een tot aanzijn komen van iets dat *niet* God is.

Tot op het oogenblik, waarvan ons Gen. I : 1 verhaalt, was er niets dan God zelf. Het volzalig en Drieëenig Wezen bestond, maar niets was of bestond er buiten dit Wezen. God zelf was er, en niets meer. En al het ontzettende onderscheid tusschen wat *achter* de Schepping ligt en *door* de Schepping ontstond, is, dat er nu iets tegenover den Heere onzen God kwam te staan, en dat er iets dat *niet*-God, maar creatuur was, ontstond.

Dat er vóór deze Schepping nog andere Scheppingen zouden bestaan hebben, meldt de Heilige Schrift ons niet; eer doet de Heilige Schrift op alle manier déze Schepping als de eerste en éénige voorkomen. En waar de Heilige Schrift ons dit zoo voorstelt, en uit den aard der zaak geen mensch hieromtrent iets uit zich zelven kan uitdenken of uitvinden, zoo valt hier alle tegenspraak weg en hebben we ons aan de voorstelling der Heilige Schrift te houden.

Achter deze Schepping ligt dus een onafzienbare en onpeilbare eeuwigheid, waarin niets dan God bestond of was. En deze eeuwigheid zou uiteraard voor het eeuwige Goddelijke Wezen een onvolkomenheid hebben opgeleverd, indien dat Goddelijk Wezen niet Drieëenig ware.

Stelt men zich toch voor, dat er niet eeuwiglijk ware geweest de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, maar dat eeuwiglijk alleen de Vader had bestaan, dan natuurlijk zou deze God van alle eeuwigheid af tot aan de ure der Schepping een voorwerp gemist hebben, waar zijn liefde naar uitging; ongenoegzaam in zich zelven zou Hij een Schepping behoefd hebben, om zijn liefde te laten werken; en eerst door de Schepping zou de liefde, d. i. het hoogste in God, uit onbewuste sluimering zijn ontwaakt.

Vandaar dat lieden, die *niet* aan de Drieëenheid des Heeren gelooven, en toch nadenken, er wel toe moeten komen, om een Schepping te stellen, *die er van eeuwigheid af geweest is,* omdat anders hun God pas door

de Schepping een God van levende, waarachtige, werkende liefde, d. i. *God* zou geworden zijn.

Doch hier bespeurt men dan ook klaarlijk, hoe heerlijk in de Openbaring Gods alle mysteriën saamhangen. Immers in die Openbaring leert ge een God kennen, die in het allerminst geen Schepping van noode heeft, om zijn liefde te laten werken, maar in zich zelf genoegzaam, als Vader, Zoon en Heilige Geest, wel verre van een starre eenheid te zijn, eer integendeel het rijkste en volste liefdeleven bezat en bezit in zich zelven.

Glijd over deze overweging niet te ras heen; want uit het misverstand dezer zaak spruit de wortel van allen valschen godsdienst. Wie eenmaal zich inbeeldt dat wij, schepselen, den Heere onzen God iets toe hebben te brengen; dat onze offerande Hem iets schenken zoude, dat Hij uit en in zich zelven niet bezit; en dat het Eeuwige Wezen dus wel verre van volzalig in zich zelven te wezen, van eens menschen hand gediend kan worden, als iets behoevende, — moet wel den weg der werkheiligheid op en kan niet afblijven van de Roomsche dwaling.

En daarom stellen wij van meet af tegen deze gronddwaling de zuivere, d. i. gereformeerde belijdenis onzer Vaderen over, dat het Eeuwige Wezen geheel volzalig en genoegzaam in zich zelven is, en dat nooit ofte nimmer Hem door zijne Schepping iets wordt toegebracht.

Deze zelfgenoegzaamheid Gods sluit intusschen volstrekt niet uit, dat toch alzoo deze Schepping een *doel* heeft. De Schepping is er maar niet zoo. Neen, er is een einde, waarop ze gericht is, en dat doeleinde of einddoel ligt wel wezenlijk en eeniglijk in de verheerlijking van Gods *Naam*. De Naam van God toch is van zijn Wezen juist daardoor onderscheiden, dat zijn Naam is de openbaring van zijn Wezen in zijn Schepping. Het electrisch licht dat ge opsluit in een metalen cylinder is even glansrijk en even sterk licht als het schijnsel van den vuurtoren op de kust; alleen maar het opgesloten licht *straalt niet uit;* het mist niet zijn glans, maar alleen het *spoor* van dien glans naar buiten; en eerst als ge die korenmaat er van af en dien metalen cylinder wegneemt, zal, zonder dat er ook maar eenig licht bijkomt, toch plotseling dat eerst in zich zelf besloten licht, nu naar alle kanten uitstralen.

En zoo nu ook is aan God den Heere door de Schepping wel niets hoegenaamd toegebracht; want eeuwig onveranderlijk in zich zelven, is en blijft Hij de overvloeiende Bron en Fontein en Springader van alle licht en liefde en leven; maar zoolang er nog geen Schepping was, straalden deze Deugden Gods niet uit. Ze waren in zijn Eeuwig Wezen besloten.

En er was niemand buiten God om zijn *Naam* te noemen, om zijn Majesteit te aanbidden en om zijn glansen op Hem zelven terug te kaatsen.

En dit nu te doen komen is het doel der Schepping Gods. Hij wilde *een Naam* hebben. Hij wilde zijn *schijnsel* laten uitgaan. Hij wilde kristal voor zich zien (of een glazen zee, gelijk Johannes het aan den Troon zag) uit welks fonkelende lijnen zijn eigen deugden Hem tegenschitteren zouden. Zelf de Liefde, wilde Hij die liefde in duizend harten vermenigvuldigen en alzoo doen terugwerken op zich zelven.

Dat hebben van een Naam, van een schittering zijner Majesteit, van een uitstraling zijner glansen, van een openbaring zijner deugden, van een firmament vol vonken van liefde om zich heen, dát is het wat de Heilige Schrift noemt: *de heerlijkheid Gods.*

Op die *heerlijkheid* Gods is dus alles aangelegd. Daarop doelt heel de Schepping. Eerst daarin zal ze haar einde bereikt hebben. En wie derhalve de Schepping Gods in verband met zijn volzalig en zelfgenoegzaam Wezen doorzien en verstaan wil, moet die Schepping niet nemen, gelijk Hij ze eenmaal met mogendheid schiep, maar integendeel, alzoo als ze eens naar zijn Raad worden zal.

In de Schepping is iets dat *wordt,* iets dat zich *ontwikkelt,* iets dat zich *ontplooit.* En niet de pas gepote stek, maar de straks voltooide bloem en vrucht verklaart u het doel van den planter. En zoo moogt ge dus ook bij den Heere onzen God, als Hij tot scheppen overgaat, niet blijven staan bij die eerst geplante Schepping, maar moet ge beiden en wachten tot de knop ontloken en de bloem voldragen zij. God de Heere wordt eerst gerechtvaardigd in de voleinding van zijn Raad.

Dit is zelfs zoo sterk, dat de Schepping, afgezien van die voleinding, eer een beperking voor Gods glorie dan een verheerlijking voor zijn Naam is. Denk dit wel in. Alleen-zijn maakt en laat onbeperkt. Maar zoodra er naast en bij en tegenover u iets anders opkomt, heeft dit uit den aard der zaak op u een beperkende uitwerking. En al wil men nu bij de Schepping er nóg zoozeer den nadruk op leggen, dat toch God de Heere zelf de Almachtige bleef, die deze Schepping van oogenblik tot oogenblik alzoo in zijn hand had, dat niets zich zonder zijn wil kon roeren of bewegen, toch toont reeds de eerste bladzijde der Heilige Schrift ons, dat hiermee nog genoeg is gezegd.

Met de Schepping zelve, en in haar van engelen en menschen, was terstond in die Schepping de mogelijkheid ingeschapen, dat er een macht in zou opkomen *die zich tegen God zou stellen.* Niet buiten Gods beschikking, we weten het wel. Niet zoo, dat ze ooit kon triomfeeren, het

spreekt vanzelf. Maar dan toch zoo, dat er een Satan kon komen, dat er heel een heirleger van demonen en duivelen kon ontstaan. Zoo dan toch dat heel die menschheid van Hem kon afvallen; dat ze Hem haten in stee van liefhebben zou; dat er een verderf over heel de aarde kon komen; dat er een vloek en lastering in stee van een loflied voor Hem op zou gaan; en dat reeds aanstonds deze Schepping, onder dien vloek, een schriklijk toonbeeld van verderf en ellende zou opleveren, om straks in de diepte der hel en in de eeuwige rampzaligheid der verlorenen, een vreeslijke werkelijkheid te doen geboren worden, die op zich zelf genomen, toch wel wezenlijk tegen God over stond.

En wie durft dit alles nu licht tellen? Wie ving niet uit de Schrift den diepen toon op waarmee het goddelijk hart van het Eeuwige Wezen schreide over zulk een eeuwigen jammer en toornde tegen zulk een gruwlijke ongerechtigheid? En als dan door de Heilige Schrift, zij het ook op menschelijke wijze, van aandoeningen in den Eeuwige wordt gesproken, die bij ons *beperking* door droefenisse uitdrukken, wie ziet dan niet, hoe de Schepping aanvankelijk, en afgezien van haar heerlijke voleinding, ook den Naam des Heeren eer *beperkt* dan groot maakt.

Ge moogt daarom de Schepping nooit losmaken van haar voleinding. Dat doet de Heilige Schrift ook nooit. Integendeel. Zij plaatst altoos de Schepping en de Voleinding aller dingen als één geheel voor u, en het is alleen door deze onafscheidelijke bijeenvoeging van Gods *Raad* met zijn *Schepping*, dat ge op dit pad voor groote afdwalingen behoed wordt.

Wen er u daarom aan, om altoos de Schepping *met heel haar geschiedenis* saam en bijeen te nemen. De Schepping met haar onderhouding naar Gods voorzienig bestel. De aanvang met het einde en al wat daar tusschen ligt als één groot majestueus geheel, en dat er alleen *om dit einde* is. Want niet in den aanvang, d. i. in de *Schepping*, maar in de Voleinding eerst komt het werk Gods uit. De *Alpha* loopt tot op de *Omega* door, en vindt eerst in die *Omega* haar rust.

Het is, als we zoo zeggen mogen, aanvankelijk alleen een leggen van het fundament en een optrekken van den steiger om het huis te bouwen; en eerst in de Voleinding der dingen, na de wederkomst des Heeren, en na het oordeel, zal in den nieuwen hemel en de nieuwe aarde het eigenlijk plan der Schepping voltooid zijn. Al wat daaraan vooraf gaat is slechts *middel*. Eerst in die Voleinding ligt het *doel*. Want als dat einde daar zal zijn, dan is het daarom nog volstrekt niet uit, maar dan begint het eigenlijk pas. Eerst dan zal het grootsche gebouw dezer

Schepping volbouwd, met gereedschap voorzien en versierd wezen; eerst dan zal het zijn een woonstede Gods.

„Nieuw Jeruzalem", wat duidt het anders aan, dan dat eens heel deze nieuwe hemel en nieuwe aarde in der waarheid zijn zal, wat Jeruzalem op Moria slechts symbolisch en slechts voor een tijd geweest is.

Immers, de heerlijkheid des Heeren HEEREN wordt eerst in dat nieuwe Jeruzalem openbaar.

En zoo verstaat ge dan ook, hoe God de Heere zich door die eerste daad van schepping, bij het leggen der fundamenten, als het ware *beperken* kon; want immers die beperking was slechts *voorbijgaande,* en straks zou naar zijn eeuwigen Raad uit die schepping een vergadering der volmaakt rechtvaardigen voortkomen, die zijn lof en naam weer al *grooter zouden maken,* en Hem den prijs zouden brengen van zijn lof.

En zoo loopen dan deze drie: Het Zoonschap, de Raad en de Schepping weer vanzelf saam. Want uit die *Schepping* komt naar den *Raad* des Heeren ten slotte alleen de heerlijkheid zijns Naams voort door de Gemeente zijns *Zoons.* Die zoon is het eeuwige Woord, waarin de inhoud van den Raad des Heeren ligt uitgesproken. En het is uit die Schepping, dat eens een *Amen, ja Amen* op dat Eeuwige Woord weerklinken zal.

Vooral *den hemel* moet ge hier van stonden aan bij nemen en in één begrip met *de aarde* saamvatten. De aanvang der Heilige Schrift maant daar zoo sterk toe. „In den beginne schiep God *den hemel* en de aarde!" Immers juist doordien ons geloof ons leert, deze wereld te verzaken, en niet de aardsche maar hemelsche dingen te bedenken, worden we zoo licht verleid, om het *geschapene* te gaan verachten en het ons voor te stellen, alsof de hemel eigenlijk tot het *geestelijke* behoorde.

En dit nu is een grove misslag, die zich in heel de valsch-geestelijke wijze van God te dienen wreekt. Dan toch gaat het eigenlijk geloof aan de wederopstanding des vleesches te loor; de hemel wordt een soort schaduwenrijk dat ons niet boeit noch aantrekt; heel het zichtbare deel der Schepping wordt door ons verwaarloosd; en het einde is, dat er eigenlijk zoogoed als *geen* Schepping Gods voor ons bestaat.

Reken gij daarom den hemel wél mede; ja, vergeet niet, dat de Heilige Schrift dien zelfs *het eerste* noemt. „God schiep *den hemel* én de aarde." Niet de aarde voorop, en den hemel als een aanhangsel, een soort bijzaal, waar de gestorvenen schuilen. Neen, maar omgekeerd, den hemel voorop als de hoofdzaak, als het eerste, als datgene waar het meeste aan hangt. Even werkelijk *als,* ja, nog in hoogeren zin werkelijk *dan* deze aarde. Het punt waarvan ge áf hebt te rekenen. En daarom ook bij de

ontwikkeling der geschiedenis van de Schepping, de val niet het eerst op aarde *maar in den hemel,* en straks als het al voleind zal zijn, die hemelen de woonstede waar God al zijn heiligen vergaart. Zelfs de Tabernakel is niet gebouwd naar afmetingen die *hier* thuis hoorden, maar naar het voorbeeld, dat God er Mozes uit den hemel van getoond had.

In den naam „wereld", dien de Heilige Schrift meer dan eens in dit verband bezigt, is dan soms ook de hemel mee begrepen. Zoo b. v. als de Heere Jezus in het hoogepriesterlijk gebed bidt: „Verheerlijk mij, Gij Vader, bij u zelven met de heerlijkheid, die Ik bij u had, eer de wereld was", en straks: „Want Gij hebt mij liefgehad vóór de grondlegging der wereld", dan is hiermee eigenlijk de gansche Schepping bedoeld. Niet, toen de hemel af was, en de aarde nog geschapen moest worden. Maar „met de heerlijkheid die Ik bij U had, eer er nog een schepping bestond."

Wat wij het „heelal" noemen omvat „hemel" en „aarde", maar is een uitdrukking die de Heilige Schrift ganschelijk niet kent. Moet dit alomvattend denkbeeld worden uitgedrukt, dan spreekt de Heilige Schrift alleen van de Schepping Gods. Zoo b. v. in Openbaring III : 24, waar de Messias heet: *Het Begin der Schepping Gods.* Ook wel van „het schepsel" zonder meer. Zoo b. v. in Openbaring V : 13. Doch treedt de Heilige Schrift in *geen* onderscheiding, dan wordt het woord „wereld" als het algemeene woord gebezigd en daarmee *al* het geschapene aangeduid. Iets wat natuurlijk *niet* geschiedt waar deze wereld als reeds *geschapen* wordt genomen; maar wel waar de Heilige Schrift tot achter de Schepping teruggaat op die wondere „grondlegging", toen de fondamenten voor dit gansche wonderbaar heelal door den sterken arm des Heeren zijn vastgesteld.

En zoo nu eerst komt de Schepping voor ons te staan gelijk het behoort, zoo dikwijls wij belijden te gelooven in God den Vader, den Almachtige, *Schepper des hemels en der aarde.*

Dan toch moet de blik der geloovigen zich in *den tijd* en in de *ruimte* tot aan het uiterste einde uitbreiden.

God de Heere schiep niet alleen deze kleine, nietige aarde, die in haar kleinheid reeds verzinkt bij het firmament, maar Hij schiep den hemel en de aarde, d. i. „de dingen die boven zijn, en die op de aarde en die onder de aarde in de wateren zijn". En waar nu de blik des geloofs, *voor wat de ruimte aangaat,* in zijn scheppingswerk alzoo ook *den hemel,* ja den hemel der hemelen omvat, daar moet de blik des geloofs nu ook *in den tijd* op eenmaal van den aanvang tot het einde doorgaan, en doorrekenen tot op het oogenblik dat eenmaal heel het verloop der geschiedenis, naar den Raad des Heeren, zijn einde eens zal bereikt hebben.

En zoo nu, uitgebreid over alle eeuwen tot aan den dag der dagen, en opklimmende tot in de hemelen, ja, tot in den hemel der hemelen, staat deze schepping des Heeren HEEREN voor u als het machtige wonderwerk, waarin Hij zijn *Naam* openbaren wil, waarin zijn kennisse als het water der zee zal stroomen, en waarin Hij alleen heerlijk zal zijn.

Ja, zelfs, en dit vooral verlieze men niet uit het oog, deze Schepping sluit volstrekt niet alleen de *zienlijke* dingen in hemel en aarde in, maar evenzoo de *on*zienlijke dingen onzes Gods.

Ge ziet de electrische kracht niet, en toch schiep God ze. Ge ziet eens menschen ziel niet, en toch is ze door God geschapen. Ge ziet een klank van heilige muziek niet, en toch zijn alle heilige accoorden en harmonieën door God tot aanzijn geroepen.

Zijn *Schepping*, waarin Hij zijn *Naam* verheerlijken zal, omvat *alle* ding.

VIERDE HOOFDSTUK.

Ik formeer het licht, en schep de duisternisse, Ik maak den vrede en schep het kwaad, Ik, de Heere, doe alle deze dingen. JES. 45 : 7.

Uit het Vader-zijn van den Eeuwige vloeit het *Zoonschap* des Zoons; vloeit de *Raad* die over alle ding beschikt; en vloeit de *Schepping*, die dezen Raad des Heeren in haar ontstaan en ontwikkeling verwerkelijkt.

Zijn schepping omvat derhalve *alles*. Niet enkel deze zichtbare wereld, maar ook den hemel en al wat in dien hemel is. En zoo ook op aarde niet alleen de tastbare en zichtbare voorwerpen, maar ook de daarin en daarachter schuilende creaturen. Want ook de electriciteit, en het magnetisme, en de lichtglans die de ethergolven schitteren doet, en evenzoo de tonenwereld met haar goddelijke harmonieën zijn creaturen Gods.

Doch zelfs hierbij mogen we niet blijven staan. Hij, de Heere onze God is de Fontein *aller* goeden, en zoo is er ook op redelijk en zedelijk gebied niets hoegenaamd denkbaar, of het is uit Hem. Noch in den hemel onder de engelen, noch op aarde onder de kinderen der menschen, vindt ge ook maar één enkelen druppel *liefde*, of uit Hem is die liefde geweld en door Hem is ze ingegeven. Zoo is er geen deugd of geen uitnemendheid, geen gerechtigheid en geen voortreffelijkheid, geen ding dat wél luidt en uw ziel kan sieren, of het is uit Hem in zijn schepsel ingebracht. En alle deernis en mededoogen, alle ontferming en vertroosting, alle zelf-

verloochening en goeddadigheid, alle heldenmoed en geestdrift, alle ernst en hoogere zin, is niet uit het schepsel, maar van den Vader der lichten, van wien *alle* goede gave afdaalt. Heel de zedelijke wereldorde is *zijn* gewrocht, heel de schepping van het ideaal waar ons hart voor klopt, moet Hem worden toegeschreven. En als wij belijden te gelooven in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde, dan belijden we hiermee dat ook *alle macht* om lief te hebben, om heilig te leven, om met volharding onze loopbaan te loopen, van Hem, onzen Vader en Schepper, moet worden afgeleid. Ja, zoo ver gaat de Heere in de Heilige Schrift hierin, dat Hij ons bij Jesaja zelfs toeroept: „Ik formeer het licht, en schep de duisternis, Ik maak den vrede en schep het kwaad, Ik, de HEERE, doe alle deze dingen.

Om het kort en toch volstrekt uit te drukken, zoo ge eenerzijds neemt al wat er buiten God den Heere in hemel en op aarde bestaat, en anderzijds God den Heere zelf, dan is al wat buiten God is (voor wat zijn wezen en bestand aangaat), door Gods scheppende daad in het aanzijn geroepen.

Evenwel moet hierbij onderscheid gemaakt tusschen tweeërlei soort van scheppen, het eene eigenlijk, het andere oneigenlijk.

Dit onderscheid zal terstond in het oog springen, zoo ge tegenover elkander stelt uw *oog* dat God in uw hoofd en de *liefde* die Hij in uw hart inwrocht. Bij dat oog staat ge voor een zuivere schepping; want toen God het eerste oog schiep, riep Hij daarmee iets tot aanzijn dat niet bestond; en wel niet bestond in zóó krassen zin, dat én de stof er voor én het plan van het oog én de werking van het oog *uit niets* tot aanzijn wierd geroepen. Wel was het denkbeeld, om waar te nemen wat buiten u is, in God zelf aanwezig; want Hij ziet alle ding en doorschouwt het tot op den bodem; en in zooverre heeft God de Heere met het oog te scheppen, slechts iets van zijn eigen vermogen op beperkte wijze in zijn schepsel gelegd. Maar als zintuig of orgaan bestaat in God den Heere de ooge niet; en zelfs al spreken we van Gods „alziend oog" en al zeggen we, dat de „oogen des Heeren aan alle plaatsen" zijn, dan zijn we er ons zelven toch volkomen helder bewust van, dat er bij God den Heere aan geen gezichtsorgaan mag gedacht worden, en dat bij God van een ooge te spreken in zekeren zin slechts een overdrachtelijke wijze van spreken is; terwijl omgekeerd bij mensch en dier het oog uitsluitend als orgaan voorkomt, en in zijn formatie als op zich zelf staand orgaan een gansch nieuwe schepping is.

Gansch anders daarentegen staat het nu met *de liefde* die oorspronkelijk

aan Adam was ingeschapen, en na den val, door den Heiligen Geest uit genade aan Gods uitverkorenen wordt ingestort. Hier toch hebben we te doen met iets dat niet nieuw door God geschapen is, maar met iets dat in Hem was, en uit Hem in het creatuur indaalt. Daarom zegt de heilige apostel zoo met nadruk: „De liefde is *uit* God", hiermee kennelijk aanduidende, dat de liefde niet een louter en simpel gewrocht van Gods almogendheid is, maar een vonk licht uit zijn licht, gloed uit zijn heilige koestering, iets waarin God de Heere ons iets mededeelt van en uit zijn eigen goddelijke deugden. Toch is dit inplanten in het schepsel van liefde en heiligen zin ook weer niet een eenvoudig overvloeien van liefde en deugd uit God in ons. Want immers alle liefde en alle deugd en alle inzicht is *anders* in God dan ze in het schepsel is, en die innerlijke bewerkingen, waardoor een schepsel tot liefhebben, en heilig-zijn bekwaamd wordt, is evenals heel de ziel zelve, wel metterdaad een schepping van 's Heeren hand; een tot aanzijn roepen, van wat er voor die scheppingsdaad in dit schepsel niet was.

Eerst met die onderscheiding voor oogen hebben we dus recht, om het eigenlijke scheppen als een roepen tot aanzijn van wat ganschelijk niet bestond, te omschrijven; en het is voor de godsvrucht en godzaligheid van het hoogste belang, dat we ons hiervan door geen nog zoo schoone voorstelling van de hedendaagsche wijsgeeren laten afbrengen.

Voor onze godsvrucht toch hangt er ons alles aan, dat wij het verschil en onderscheid tusschen den Heere onzen God en al zijn schepsel zoo beslist en volstrekt mogelijk nemen. Alleen zoo dit verschil en onderscheid onbepaald en onvoorwaardelijk door ons beleden wordt, is er in God niets van het schepsel en in het schepsel niets dat God is, en komt ge dus tot *een God* die wezenlijk kan worden aangebeden en tot *een nietig creatuur* dat tot aanbidding geroepen is. Dan is eenerzijds *bij God* alle macht en alle grootheid en alle majesteit; en anderzijds *bij het schepsel* alle kleinheid en nederheid en geringheid; en ontstaat vanzelf deze vrome zin, dat het nietig creatuur zich voor de majesteit van dien Eeuwige in stille verbazing nederbuigt. Terwijl omgekeerd, zoo ge deze grens en klove minder volstrekt neemt, er altoos een klein deeltje der Godheid in den mensch wordt gelegd, en deze daardoor geprikkeld wordt om zich mateloos te verheffen, en aan den anderen kant op Gods majesteit altoos iets wordt afgedongen en Hij dus den volkomen glans zijner aanbiddenswaardigheid verliest.

Wel kan er daarom een schepping van den mensch *naar Gods beeld* en straks een *vleeschwording* van het Woord, en eindelijk een *inwoning*

van den Heiligen Geest in het menschenhart zijn, maar juist eerst als we de grens en klove tusschen *God* en *het schepsel* absoluut stellen, peilt een kind der menschen althans eenigszins de onvergelijkelijk hooge eere en genade, die door deze driedubbele zelfmededeeling van den Eeuwige aan dit nietig wezentje, dat we mensch noemen, bewezen is.

Alle gedachte moet dus verre van u blijven, alsof door iets van dit alles ooit de volstrekte grens tusschen God en mensch wierd opgeheven. Zelfs als de Zoon Gods vleesch is geworden en als mensch op aarde omwandelt, liggen ook in zijn persoon de goddelijke en de menschelijke natuur nog altoos volkomen en volstrekt gescheiden, en is het dweeperij en wijsgeerige waanzin, zoo men deze beide ook maar eenigszins in hem vermengt.

De Schepper en het schepsel staan in volstrekten zin tegen elkander over. Bij den Schepper *alle* macht, en daarom Hij *God, de Almachtige,* en omgekeerd bij het schepsel niets dan *volstrekte afhankelijkheid,* in het schepsel niets dan wat *ontvangen* wierd en alzoo het schepsel in zich zelf volstrekt van *alle* macht ontbloot.

En dit nu, deze volstrekte, onpeilbare diepe klove tusschen God en mensch neemt ge weg en heft ge op, zoo ge ook maar iets afdingt op de schepping uit *niets.* „Roepen de dingen die niet zijn alsof ze waren", gelijk we in Rom. IV : 17 lezen, of ook de belijdenis: „Door het geloof verstaan we, dat de wereld door het Woord Gods is toebereid, alzoo dat de dingen die men ziet *niet* geworden zijn uit dingen die gezien worden", gelijk Hebr. XI : 3 het uitdrukt, is hiervoor de Schriftuurlijke zegswijs.

Ernstig protest dient daarom aangeteekend tegen de hand over hand toenemende dwaling, die thans weer de zinnen en hoofden vooral onzer dusgenaamd meer-verlichten verduistert, alsof namelijk al wat is en leeft, ja wel door de aandrift van een Onuitsprekelijke Wijsheid zou *gevormd* zijn, maar zoo dat *de stof* waaruit de dingen gevormd wierden dan toch van eeuwigheid bestond. [1])

Nieuw is deze vondst volstrekt niet. Eer is ze zoo oud als 's menschen denken. Zelfs is er in de wijze waarop het formeeren uit deze stof van al het geschapene wordt voorgesteld bijna niets, dat niet ook reeds in vroeger eeuwen den geest van schrandere maar vermetele denkers verblind heeft. En al wat onze tijd, vooral onder Darwins leiding, aan de oude voorstelling toevoegde, bestaat in de verzameling en rangschikking van

[1]) De vroeger meer gangbare ketterij, alsof de menschenziel een uit God uitgevloeid deeltje van zijn Wezen zou zijn, wat men *emanatie* noemt, vereischt in onze dagen geen opzettelijke bespreking meer.

vele natuurkundige gegevens, om den overgang uit het ééne soort wezens in het andere waarschijnlijk te maken.

Doch onder wat vorm ook aangeprezen, altoos gaat deze voorstelling dan toch uit van de diepzondige leugen, dat de wereld eigenlijk mede-eeuwig met God zou zijn. Een waan, dien men daarom als diepzondige leugen behoort te brandmerken, omdat het stellen van een eeuwige *stof* naast God, vanzelf er toe leidt om eerst die Stof als goddelijk met God te eeren, en straks de eere van de Stof in de plaats te stellen van de eere die Hem alleen toekomt. Vandaar dat deze valsche waan onveranderlijk altoos tot deze twee gruwelen geleid heeft: *vooreerst,* dat men God pantheïstisch met de Stof ging vermengen, en *ten andere,* dat men, God in de Stof bedelvende, God vergat en de Stof zelve aanbidden ging.

Als de Stof mede-eeuwig met God is, dan heeft God geen macht over haar; dan is de Stof Hem heur aanzijn niet verschuldigd; dan staat ze naast Hem als evenknie; en is alzoo rechtstreeks aan alle godsvrucht de bodem ingeslagen, alle gebed tot leugen gemaakt en alle aanbidding afgesneden. En al brandt deze haard van ongerechtigheid nu niet al zijn kolen op één dag uit, ja, al is het dat deze booze gloed niet dan langzaam voortsluipt, dit maakt het kwaad, dat er inzit, niet *minder* gevaarlijk maar juist te *erger;* want niet het minst door dat ongemerkt voortkruipen verleidt het de zielen der onnoozelen, zonder dat de kerk van Christus er op verdacht is.

En wel mogen dan ook die vele predikers, die even onbedacht, als eens Origenes, op zekere wijze en in zekere manier aan de absolute schepping uit niets tornen, en ja, dan niet rechtstreeks, maar langs een omweg, dan toch weer een Eeuwige Stof stellen, voor Gods heilig oog zich zelven afvragen, hoe ze het in den dag des oordeels verantwoorden zullen, dat ze zoo doodelijk gif, en dat nog al onder schijn van vrome beduimeling, in de geesten der menschen hebben ingedruppeld.

Veel hooge wijsheid baat hier dan ook niet, en al spanden alle knappe koppen het uiterste hunner beste krachten in, om dit raadsel te doorgronden, toch zouden ze aan het einde hunner diepzinnigheden nog altoos even onvernuftig en onnoozel en nietswetend als aan den aanvang hunner onderzoekingen blijven, want verklaren, hoe eigenlijk scheppen toegaat kan een wezen, dat zelf geschapen is, eenvoudig nooit. Alleen wie zelf ongeschapen en Schepper is, kan de wondere majesteit van de daad van het Scheppen verstaan.

De Heilige Schrift zegt er dan ook niet anders van, dan dat God sprak: „Het zij er" en „zie, het was er", en elders dat Hij alle ding schiep

door het „Woord" of ook „door het Woord zijner kracht." Het Woord nu is de Zoon des Vaders, en zoo onderwijst ons dan de Heilige Geest, dat er zonder dit Woord des Vaders, d. i. zonder den Zoon „geen ding gemaakt is", en in 1 Cor. VIII : 5 herhaalt de apostel het ons: „Wij hebben één God en Vader, *uit* wien alle dingen, en één Heere Jezus Christus *door* wien alle dingen zijn"; terwijl het in den aanvang van den brief aan de Hebreën (I : 3) heet: „God heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon, welken Hij heeft gesteld tot een erfgenaam van alles, *door welken Hij ook de wereld gemaakt heeft.*"

Men mist uit dien hoofde alle recht, om het *spreken* Gods bij de schepping met het commando van een veldheer op één lijn te stellen of met het tooverwoord van een goochelaar.

Op een commando kan er wel iets *gebeuren,* maar niet *ontstaan;* want gebeuren is niet dat er iets *ontstaat,* maar dat er een beweging of verandering plaats grijpt in of door reeds bestaande dingen. Als ons woord bijv. geestdrift in duizend harten doet ontstaan, dan scheppen we die geestdrift niet, maar blazen slechts de vonk aan die onder de asch van het hart reeds smeulde. Bij het scheppend spreken Gods moet alle denkbeeld van het commando dus verre worden gehouden, en moet alle eerbiedige bewondering gericht op het Woord, dat in den beginne bij God en God was, en waardoor Hij alle ding geschapen heeft.

Het uitspreken van een woord is voor ons menschen: een gedachte, die eerst in ons verborgen was, naar buiten uitbrengen, zoodat ze nu ook buiten ons bestand en aanzijn hebbe, en zoo ook is het spreken Gods een buiten zich in het aanzijn roepen van de dingen, waarvan de plannen en denkbeelden in zijn eeuwigen Raad verscholen lagen. En waar nu deze creaturen niet alleen *aanzijn* maar ook een *zijn* ontvingen, adem en leven en bezieling hebben, daar is het de Heilige Geest die zweeft over al het geschapene en het met leven bezwangert en ontvonkt.

De Drieëenige God, in zich zelven volkomen genoegzaam, is het dus, die als Vader, Zoon en Geest, geheel alleen door zijn goddelijke werking zonder daarbij iets aan te wenden of te gebruiken dat buiten Hem bestond, heel dit wondere heelal in het aanzijn heeft geroepen. Eerst was dit heelal alleen in de *gedachte* Gods. Toen sprak Hij het uit door *het Woord* en het trad naar buiten. En buiten Hem tot aanzijn geroepen, wierd het ten doel geleid door *den Heiligen Geest.*

Natuurlijk weet geen mensch noch eenig schepsel iets hoegenaamd uit zich zelf, over hetgeen bij en tijdens de Schepping plaats greep, en al wat men uit de oude boeken der Chineezen en der Egyptenaren, of ook uit

onderzoekingen van den schoot der aarde heeft *meenen* te kennen, kan natuurlijk nooit op iets anders slaan dan op hetgeen lang *na* de Schepping voorviel, maar nooit licht spreiden over de Schepping zelve.

Slechts tusschen twee hebt ge hier de keuze.

Ge moet, óf besluiten niets omtrent de Schepping te weten, en er dus voorts bot over zwijgen, óf ge moet u desaangaande laten onderwijzen door uw God. Adam stond hierin met u en gij met Adam ten volle gelijk. Zoodra toch ontwaakte zijn bewustzijn niet en bevond hij zich in het paradijs, of op datzelfde oogenblik was de Schepping juist afgeloopen. Ook hij, hoewel vlak bij de Schepping staande en zelf van de Schepping een deel uitmakende, ja er de kroon van zijnde, wist toch aangaande die Schepping zelve *door eigen waarneming* volstrekt niets, en zoo hij er iets van wist, heeft zijn God hem dit onderwezen.

Of nu de berichten aangaande de Schepping, die ons de Heilige Schrift mededeelt reeds uit Adams dagen dagteekenen, en door hem aan de nakomelingschap zijn overgemaakt, dan wel aan Mozes het eerst zijn geschonken, staat er niet bij. Indien men evenwel er op let, hoe de belijdenis van God als den Schepper aller dingen de grondslag van alle godvruchtigheid is, en hoe buiten de Heilige Schriftuur alle menschelijk verstand juist op dit punt, reeds lang voor de dagen van Mozes, feil ging, dan is niet wel aan te nemen, dat God de Heere zijn oude kerk van de dagen van het paradijs af tot op Mozes omtrent den oorsprong aller dingen onkundig zou hebben gelaten. En voegt men hier nu bij, dat de berichten aangaande de Schepping in Genesis als ineengeweven zijn met het droef verhaal van wat in het paradijs voorviel, dan mag veilig aangenomen, dat de wetenschap aangaande de Schepping reeds zoo oud als de aanbiddinge Gods is. Waarbij het er voorts niet toe doet, of Mozes voor het te boek stellen van zijn verhaal een of twee oorkonden omtrent de Schepping geraadpleegd heeft, of ook deels op mondelinge overlevering afging, daar toch immers het vinden van zijn stof en zijn keur van die stof niet omging buiten de inspiratie van den Heiligen Geest. En wat eindelijk de bedenking aangaat, dat ook bij de Perzen en verwante volken verhalen aangaande de Schepping in omloop waren, die menigen trek van gelijkheid met het verhaal van Genesis vertoonden, waaruit men dan wel afleidt, dat derhalve Israël slechts de Perzen nasprak, zoo zij opgemerkt, dat juist het reeds aan Adam bekend zijn van het gebeurde bij de Schepping wel oorzaak *moest* zijn dat ook bij andere volken nog de heugenis van deze overlevering naklonk.

Uit dien hoofde wil de kerk van Christus dan ook niets weten van de bewering der *Vermittelungstheologie,* alsof in Genesis eigenlijk geen

werkelijke historie, maar slechts *mythische inkleeding* of *ingekleede sage* voor ons zou liggen; en zij weigert aan dit zoet gefluit gehoor te geven, al stellen de Ethische godgeleerden het ook nog zoo schoon voor door de sproke, dat het *hoogere historie* zou zijn.

Immers ze doorziet zeer wel, dat deze schoonklinkende benaming van *hoogere* geschiedenis slechts een stuk gekleurd glas is, waardoor vindingrijke maar dolende geesten een bekoorlijke tint weten te leenen aan dorre onwaarheid. Geschiedenis is een getrouw verhaal van *alzóó* gebeurde zaken, en anders is het geen geschiedenis, en met *hoogere* historie bedoelt men een inkleeding van *niet* alzoo gebeurde dingen, maar van dingen, waarin slechts soortgelijke ideeën worstelden. En dit nu komt feitelijk neer op de sobere belijdenis, dat men welbezien *niets* van het eigenlijk gebeurde weet; een belijdenis, die, nu God het ons eenmaal geopenbaard heeft, *niet* nederig maar zeer *vermetel* en *ondankbaar* is; en straks de aan Gods Woord ontwenden weer in de holheid van de eeuwige stof werpt.

Daarom verwerpt de kerk van Christus dan ook al deze vinders van nieuwe vondsten, die ons geheel afbrengen van de stille en eenvoudige nuchtere waarheid, en blijft ze Gen. I en II lezen, *zooals het daar staat,* en het zoo als het daar staat *gelooven.* Gelooven een Schepping uit *niets* door het *Woord.* Gelooven een Schepping in *zes* dagen. Gelooven een Schepping *in die opeenvolging* die ons wordt voorgehouden. En gelooven ook een afzonderlijke Schepping van elk ding en elke soort op een der zes dagen, zonder ook maar van verre in Darwins eisch te bewilligen, dat rijk in rijk door de wet der voorkeur zou overgaan.

Want dat ziet ook elk kind van God zeer wel, dat rijk en rijk en soort en soort *zeer nauw* saamhangen, maar de oorsprong *van* dien nauwen samenhang ligt voor Gods kind niet daarin dat het ééne uit het andere geworden is, maar veel meer in de eenheid der gedachten Gods, waaruit *beide* hun oorsprong hebben.

ZONDAGSAFDEELING X.

Vraag 27. Wat verstaat gij door de Voorzienigheid Gods?

Antwoord. De almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, door welke Hij hemel en aarde, mitsgaders alle schepselen, gelijk als met zijne hand nog onderhoudt en regeert, alzoo dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijze en drank, gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede en alle dingen niet bij gevalle, maar van zijne vaderlijke hand ons toekomen.

Vraag 28. Waartoe dient ons dat wij weten, dat God alles geschapen heeft en nog door zijne Voorzienigheid onderhoudt?

Antwoord. Dat wij in allen tegenspoed geduldig, in voorspoed dankbaar zijn mogen, en in alles, wat ons nog toekomen kan, een goed toevoorzicht hebben op onzen getrouwen God en Vader, dat ons geen schepsel van zijne liefde scheiden zal, aangezien dat alle schepselen alzoo in zijne hand zijn, dat zij tegen zijnen wil zich noch roeren, noch bewegen kunnen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Worden niet twee muschkens om één penningske verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder uw Vader. MATTH. 10 : 29.

Uit de Schepping vloeit als vanzelf de Voorzienigheid des Heeren. Als gij, mensch, een kunstig stuk werks gewrocht hebt; zeg, ge hebt een prachtig marmeren leeuwenbeeld geboetseerd; dan draagt *gij* dien marmeren leeuw niet, maar staat die leeuw op een plek gronds die *u en hem* draagt. En ook, dan zijt *gij* het niet, die het marmer waaruit die leeuw gehouwen wierd, als marmer laat voortbestaan, maar dat marmer blijft marmer, geheel buiten uw toedoen en onafhankelijk van uwen wil.

Ware nu het werk Gods in de Schepping eenigszins gelijk aan dit uw werk bij het boetseeren van dien marmeren leeuw, dan zou dus ook God de Heere hebben kunnen doen, wat gij deedt, t. w. de wereld scheppen;

voorts ze ergens neerzetten of wentelen laten; en alzoo ze laten bestaan buiten zich om.

Zoo toch doet gij. Gij maakt zulk een beeld; laat het staan waar het stond, of zet het ergens anders; en voorts gaat ge elders heen, of legt u ter ruste; en uw leeuw staat daar vanzelf.

Maar zoo kan God *niet* doen. Als God de Heere een wereld schept, is er nergens eenige plek denkbaar, waarop Hij die wereld zou laten rusten. Hij kan, om het eens overduidelijk te zeggen, die wereld nergens neerzetten en is dientengevolge genoodzaakt al die eeuwen lang deze geheele wereld in zijn hand te houden. Denk u één enkel oogenblik dat de Almachtige God zijn vingeren had ontspannen en de koorden der Almogendheid, waarmee Hij die wereld vasthoudt, had laten glippen, en immers heel de wereld ware verzonken in het holle oneindig van een ruimte zonder perk of grens. En zoo zult ge derhalve allereerst dit godvruchtiglijk bedenken, dat God de Heere geen oogenblik van zijn schepping weg kan, dat Hij ze geen oogenblik kan laten varen of ergens uit zijn hand zetten, maar dat Hij van den eersten aanvang der stofjes af tot nu toe, al het wicht dier geheele wereld, d. i. én van de aarde én van den hemel onverpoosd en rusteloos zelf met zijn eigen goddelijke hand te dragen heeft.

Doch dit is nog niet al.

Denk u dat gij u een uurwerk hebt aangeschaft. Dan, niet waar, zet gij dit niet alleen rustig op uw schoorsteenmantel neder, en gaat uws weegs, maar ook *gij windt het op;* en door dat opwinden brengt ge het werk aan den gang; en nu loopt het uurwerk dagen lang. Zoo ontstaat de vraag, of de Heere onze God alzoo ook met zijn Schepping kon handelen. Ze ergens neerzetten, dit verstonden we nu, kan Hij niet. Hij blijft haar zelf rusteloos dragen. Maar kan de Heere dan tenminste het verborgen werktuig dier Schepping nu zoo opwinden, dat het vanzelf een tijdlang loopt; loopt buiten Hem om, gelijk het uurwerk loopt; ook al ligt gij verzonken in diepe ruste? En ook hierop moet geantwoord: Onmogelijk. Want waarom kunt gij zoo doen? Immers alleen omdat er geheel buiten uw toedoen en onafhankelijk van uw wil een spankracht in de veer van uw uurwerk trekt en werkt, en het Gods vinger is, die binnen in uw uurwerk, terwijl gij sluimert, die veerkracht in stand houdt. Maar wie zou dit voor God den Heere doen? Een mensch kan het niet. Een andere, tweede God, is er niet. En zoo is God de Heere verplicht, om ook dat in stand houden der krachten zelf te veroorzaken. Want denk u één oogenblik dat God niet langer in de stalen veer van uw uurwerk de spankracht, of in heel de Schepping al de dusgenaamde natuurkrachten

liet werken, en immers alles zou op hetzelfde oogenblik stilstaan en versterven.

Iets wat óók van u zelven, van uw magen en lieven geldt. Gij leeft en zij leven. Hetgeen waarvan gij leeft is de adem Gods, die in uw neusgaten is geblazen, en die in uw bloed den klop van het hart en den slag van den pols, en uw zenuwen de gevoeligheid en uw spieren de kracht instort. En nu, ge kent het woord van den Psalmdichter: „Neemt Gij hun adem weg, zoo sterven ze en keeren weder tot hun stof!"

Of twijfelt ge hier nog aan, vraag u zelven dan maar af, waar het van daan komt, dat ge, laat ons zeggen, wel 50 kilo kunt vertillen, maar geen 200: dat ge schrikkelijke moeite hebt om 20 kilo ook maar één kwartier uurs te torsen, en dat ge uw eigen lichaam, dat 70 of 80 kilo weegt, vlug en soms uren achtereen draagt en tegen hooge bergen op kunt stuwen? Wat toch is nu die kracht? Waar zit die in uw spieren? Is die ooit gezien of microscopisch waargenomen? Wie bepaalt haar maat? Hoe raakte ze op en komt ze weer terug? En hoe zult ge dan uw eigen persoon begrijpen, zoo ge wegneemt het apostolisch belijden: „In Hem leven we, bewegen we ons en zijn we."

En nu komen we op uw leeuw terug. Gij maakt een enkelen marmeren leeuw, zoo ge beeldhouwer zijt. God niet. God de Heere schept duizend levende leeuwen, die hun muil opsperren en brullen dat het dreunt door al het woud. En we zagen ten eerste dat God al die leeuwen in zijn eigen hand draagt, en ze nooit uit zijn hand kan zetten, en ten andere dat als die leeuwen brullen God de Heere de kracht voor dat brullen in de leeuwenborst gaande moet houden. Maar nu komt hier ten derde nog bij, dat die leeuw ook gevoed moet en gedrenkt, en ook dit moet God zelf doen: „Zij alle wachten op U en Gij geeft hun spijze te rechter tijd."

Zoo blijkt dan, hoe de *Schepping* vanzelf de noodzakelijkheid der *Voorzienigheid* medebrengt. Gelijk een reeder geen schip in zee kan zenden, of hij moet tevens zorgen dat alles aan boord komt, wat voor de maanden dat de reis duurt, noodig is, en in den kapitein moet hij als het ware zelf mee, om het schip te sturen en zijn doel te laten bereiken, zoo, en in veel hooger mate nog, kon God geen Schepping in het leven roepen, of uit die schepping vloeide vanzelf de noodzakelijkheid voort, dat Hij tot den einde toe die Schepping drage, in stand houde, voorzie van wat ze behoeft en aansture op haar doeleinde.

En dit is niet een noodzakelijkheid, die door een macht buiten God aan den Heere is opgelegd. Integendeel, deze noodzakelijkheid vloeit uit

niets anders voort dan uit zijn vrijmachtigen wil. Uit dien wil des Heeren kwam de Schepping, en uit dienzelfden wil het besluit om ze alzoo voorzienig te blijven dragen en sturen.

Een wil die niet enkel den mensch en den leeuw raakt, maar doorgaat tot op het allergeringste. Wat is een musch, bij een leeuw vergeleken? Zelfs geen twee penningskens zou er in ons land voor gegeven worden, en toch als zulk een musch van boom naar boom fladdert, dan is dat uitslaan van haar vlerkjes en het rusten van die vlerkjes op de lucht Gods eigen werk. „Geen muschje zal op de aarde vallen, zonder den wil van den Vader die in de hemelen is."

Ja, gelijk een musch niets is, bij een leeuw vergeleken, zoo is weer een musch een reusachtig dier, vergeleken bij die onzichtbare insectjes, die in het regenwater kruipen, en deze zijn weer reusachtig, vergeleken bij de bacteriën van cholera en de bacillen van andere pestilentiën, gansch onmetelijk kleine diertjes, maar die toch zulk een ontzettende macht hebben, dat ze, in uw ingewand ingekropen, u in ongelooflijk korten tijd vermoorden. Hoe zult ge dan voor u zelven belijden dat God de Heere uw leven in zijn hand houdt en dat Hij alleen uw levensdraad kan afsnijden, tenzij ge te gelijker tijd ook erkent, dat zelfs zulk een nietige *bacterie* of *bacil* zich niet roeren of bewegen kan zonder Gods wil.

Evenwel ook al volgt nu *uit den wil* van God de Schepping en al brengt die Schepping vanzelf de noodzakelijkheid der Voorzienigheid mede, toch moogt ge dit niet verstaan, als ware Scheppen en Voorzien eigenlijk één en hetzelfde, en alzoo het Voorzien een altoosdurend Scheppen!

Dit is *niet* zoo. Scheppen en Voorzien zijn *twee*. Het Scheppen is het roepen van wat *niet* is, dat het er kome; maar zoodra hetgeen er eerst *niet* was, aanzijn heeft, is het Scheppen uit. Het Scheppen is een *afgesloten* werk. Vandaar dat de Heilige Schrift ons bericht, dat God de Heere *in zes dagen* den hemel en de aarde en al hun heir geschapen had, en daarna *rustte van zijnen arbeid*. Niet met een ruste der werkeloosheid, met de ruste van het niets doen. „Mijn Vader werkt tot nu toe," sprak de Heere Jezus, en het werk Gods gaat derhalve ook op den Sabbat door. Maar dit tweede werk is een *ander* werk. Het is een werken om te *Voorzien*.

Wat is dit *Voorzien*, dat door ons met het woord *Voorzienigheid* wordt uitgedrukt?

En dan sta hier allereerst ons protest tegen een zeer verkeerd gebruik van het woord „Voorzienigheid", wanneer men dit woord gebruikt, om er *God zelven* mee aan te duiden. De zondige mensch is er altoos op uit,

om de gedachte aan God verre te stellen, en zoo ver hij kan van God af te komen; want van nature is er haat tegen God in zijn hart. Vandaar dat tal van menschen het zelfs niet lijden kunnen, zoo ge den naam *des Heeren* HEEREN in uw spreken tot hen in laat vloeien. Overmits ze nu echter toch vaak behoefte hebben, om de instandhouding der gansche Schepping uit te drukken, verzinnen ze daar andere woorden voor. Die zeer boos zijn spreken dan van *de Fortuin.* Wie minder boos, dan wel tuk op hun verstand zijn, noemen het *de Natuur.* En wie nog zekeren vromen schijn bewaart, went zich aan om te spreken van *de Voorzienigheid.* Let wel, niet van de Voorzienigheid *Gods;* neen maar van *„de* Voorzienigheid" zonder meer. Alzoo de *Voorzienigheid* in de plaats van *God* nemende. Een *kracht* des Heeren in stede van zijn *Wezen.* En al moet men nu met Calvijn zeggen, dat men in godvruchtigen zin desnoods zeggen kan dat „de Natuur" en God hetzelfde is, en zoo ook met godzalige bedoeling, om het ijdel noemen van Gods Naam te mijden, van de „Voorzienigheid" zou kunnen spreken, zoo is toch met Calvijn tevens staande te houden, dat dit hoogst zelden een godvruchtig bedoelen heeft, maar meest een *goddeloos* zeggen is, en alzoo te mijden. Iets wat welbezien eveneens van het woord: de Voorzienigheid geldt.

In de Heilige Schrift komt dit woord dan ook niet één enkel maal voor, en Abrahams zeggen tot zijn jongen: „De Heere zal zich zelven een lam ten brandoffer voorzien", is hier éénig steunpunt.

Nog eens sta daarom de vraag: Wat is dit *Voorzien?*

„Voorzien" heeft tweeërlei beteekenis in onze taal. Ten eerste beteekent het: iets *vooruit*zien. Zoo b. v. in Hand. II : 31: „Zoo heeft Hij, dit *voorziende,* gesproken van de opstanding van Christus." Maar ook ten andere beteekent het: datgene wat men *voorzag dat noodig zou zijn, teweegbrengen.* Zoo b. v. als Paulus in Phil. II : 23 schrijft: „Als ik in al mijn zaken zal *voorzien* hebben." Deze beide beteekenissen hangen echter alzoo saam, dat de laatste de eerste onderstelt. Alleen zoo ik *vooruit zie* wat noodig is, kan ik in het noodige *voorzien.*

En zoo sluit dan ook, van God den Heere gebezigd, deze term der Voorzienigheid deze twee in: ten eerste dat God de Heere alle behoefte, gebrek en nooddruft van zijn schepsel *vooruit ziet,* en ten andere dat Hij in dezen vooruit gezienen nood *voorziet.* Het is dus geen ledig of ijdel vooruitweten alleen, maar zulk een vooruit kennisdragen van allen nood die ontstaan zal, dat tevens de daad volge om alles teweeg te brengen wat door dien nood vereischt wordt.

Nu wordt echter bij den Heere onzen God dit Voorzienig bezig zijn

nog op een andere wijze uitgebreid. Wanneer namelijk eenige mensch iets *vooruitziet* en er daarom in *voorziet,* dan grijpt dit voorzien slechts op zeer gebrekkige wijze plaats en in zeer beperkten omvang.

Gij ziet ook wel eenige dingen vooruit, maar slechts in zeer bepaalde mate, en de Staatsman heeft het reeds ver gebracht, zoo het hem gelukt twee, drie jaren vooruit den loop der dingen in den grove zich voor den geest te stellen. God de Heere daarentegen doorgluurt *alle eeuwen.* Zijn blik wordt *nergens* opgehouden, stuit op niet *één punt,* maar dringt van eeuwigheid tot eeuwigheid op eenmaal *door alles* heen.

Ziet *gij* iets vooruit, dan ziet ge dit zeer in het algemeene, en wordt ge nog telkens teleurgesteld door allerlei onverwachte gebeurtenissen, waarop ge niet gerekend hadt. Maar God de Heere ziet vooruit alles tot in het *allerkleinste* en tot in de nietigste bijzonderheid. Als gij straks in verlegenheid zult zijn en een speld of spijker zult noodig hebben, was dat Gode van eeuwig bekend. En zoo nietig kunt ge niets uitdenken, of het stond klaar en helder van eeuwig voor den aldoordringenden blik des Heeren. En ook, bij God is op alles gerekend. Er bestaan voor God geen onverwachte gebeurlijkheden. Hij kan nooit verrast worden. Zijn berekening faalt nimmer.

En deze zelfde uitbreiding bestaat nu ook bij het *voorzien* in een *vooruit* gezienen nood.

Voorziet gij in een omstandigheid die ge vooruit gezien hebt, dan doet ge wat ge kunt. Ge voorziet ten deele. Ge voorziet zooveel mogelijk. Ziet ge b. v. vooruit dat uw kind in het leven een harde strijd wacht, een strijd om brood, een strijd om een levenspositie te winnen, een strijd met den twijfel, een strijd met de zonde, strijd met Satan zelfs, o, natuurlijk dan poogt ge daarin te voorzien en uw kind te bekwamen en te wapenen en te sterken met de vreeze des Heeren. Maar hoe bitter machteloos staat ge daarbij. Wat is uw voorziening gebrekkig! Hoe schiet ge op alle punten tekort!

Doch ook hiervan is bij God den Heere zweem noch schijn. Wat Hij vooruitziet, (en Hij ziet vooruit *alles,*) — daarin *voorziet* Hij ook volkomenlijk, zonder dat ooit zijn macht tekortschiet of zijn zorg iets vergeet.

En zoo wordt dan onze ziele opgeheven tot die godvruchtige bewondering en aanbidding van een volkomenlijk werken Gods, dat almachtig en alomtegenwoordig door al den loop der eeuwen zich uitbreidt; al die eeuwen door, al wat geschapen wierd omvangt en insluit; en in en voor al dit geschapene alle eeuwen door voorziet in elk gebrek, in allen nood, in iedere denkbare behoefte.

Gemis aan vertrouwen op den Heere uw God is daarom ongeloof en

zonde. Want gemis aan vertrouwen is twijfelen of God wel alles *vooruitzag* en in al dit vooruitgeziene wel volkomenlijk *voorzag;* is altoos toegeven aan den vermetelen waan, alsof God de Heere op iets niet zou gerekend hebben, bij de voorziening zou zijn tekort geschoten, of evenzoo nog iets vergat. En dit beseft ge toch, ook maar één oogenblik te denken, dat God de Heere iets vergat, is op hetzelfde oogenblik u op Godvergeten wijze aan loochening van zijn God-zijn schuldig maken. Want een God die iets vergat, zou immers ophouden God te zijn.

En nu onze laatste opmerking.

Vooruitzien is eigenlijk een woord dat van God den Heere niet dan in figuurlijken zin kan gebezigd worden. Als gij iets vooruitziet, onderstelt dit dat er een zekere ruimte van weg voor u ligt uitgestrekt. Als er een muur voor u staat, kunt ge niet vooruitzien. Vooruit ziet ge dan slechts, als er onafhankelijk van uw wil of buiten uw toedoen een reeks gebeurtenissen staan te komen, die ge indenkt en waarvan ge u een voorstelling poogt te vormen.

Vooruitzien onderstelt dus eigenlijk altoos, dat datgene waarin ge uw blik slaat, er komen zal buiten u om, en van uw wil onafhankelijk. Indien ge b.v. het voornemen opvat om een boomgaard aan te leggen, en ge koopt zelf het land, en poot zelf de stekken, en zet er zelf den tuin om, dan zult ge niet zeggen: Ik heb vooruit gezien, dat er stekken zouden komen te staan op dien akker. Eenvoudig omdat ge nooit van vooruitzien rept, als ge het *zelf* teweeg zult brengen en doen. Vooruitzien sluit daarom bij ons altoos in zich, het tot stand komen der dingen door een wil en macht *buiten ons.*

En dit nu grijpt uit den aard der zaak bij den Heere onzen God *nimmer* plaats. Buiten zijn wil kan geen enkel schepsel zich roeren of bewegen, en alles loopt naar zijn Raad en naar zijn Bestel. Het vooruitzien is dus bij den Heere onzen God slechts het indenken van zijn eigen wil en raadsbesluit. En nu komt bij dit Raadsbesluit niet van achteren een poging bij, om alsnu te gaan voorzien in al hetgeen blijkens dien Raad noodig zal wezen. Neen, maar in dien Raad zelven is tevens en van eeuwig alle middel beraamd en alle voorziening genomen. En aan een te hulp schieten omdat zijn plan misging, kan niet dan goddelooslijk worden gedacht.

Dit ligt aan de *eeuwigheid* des Heeren HEEREN!

Vooruitzien, voorzien en wat hiermee samenhangt, sluit altoos het denkbeeld in zich van een overgang van den eenen *tijd* in een anderen, en geheel dit begrip van *tijd* valt bij den Heere onzen God ganschelijk weg. Vandaar

dat de Heilige Schrift, die altoos zoo diep van de eeuwigheid van Jehovah, den Eeuwiglijk-zijnde, zelve doordrongen is en ons doordringen wil, dan ook nimmer van de Voorzienigheid spreekt, maar ons wel altoos en overal, de almogende en alomtegenwoordige kracht des Heeren voor oogen stelt.

Zij het dus al, dat we, naar menschelijke wijze, van „de Voorzienigheid Gods" blijven spreken, toch zij een iegelijk op zijn hoede, dat deze manier van spreken geen schade aan zijn levensrust en aan zijn op God vertrouwen toebrenge, en steeds strale u uit heel de Schepping en uit heel uw eigen leven tegen die eeuwige, alomtegenwoordige mogendheid des Heeren HEEREN, die u draagt, u omsluit, u omvangt, u doordringt en al uw weg gemeten en gebaand heeft, eer gij er aan toekomt, om op dien voor u onzekeren weg te gaan.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het lot wordt in den schoot geworpen, maar het geheele beleid daarvan is van den Heere.
SPREUKEN 16 : 33.

Tegen der Christenen belijdenis van de Voorzienigheid Gods, stelt het ongeloof van ons natuurlijk en verdorven hart twee geheel andere voorstellingen van den gang van het heelal over, t. w. óf dat alle dingen door een geheimzinnig *Noodlot* beheerscht worden, óf wel dat alle dingen beheerscht worden door de *Fortuin.*

Is een natuurlijk mensch meer een denker dan een gevoelsmensch, dan kiest hij voor het *Noodlot;* drijft hij daarentegen meer luchthartig op de prikkeling zijner indrukken, dan zult ge bevinden, dat hij een aanbidder van de *Fortuin* is.

Niet alsof alle lieden, die nog ganschelijk uit hun oude natuur leven hiervoor zouden uitkomen. Dat in het minste niet. Ge moet al wijsgeer van ambacht zijn, om rondweg te belijden, dat niet God maar *het Noodlot* heerscht, en al bijster wuft en dartel, om driestweg er voor uit te komen, dat de *Fortuin* en niet God over uw leven beslist. Maar op iemands zeggen kunt ge niet afgaan. Ge moet hem bespieden in de practijk des levens, als hij er zelf niet op let, hoe hij zijn eigen hart verraadt. En zoo ge dat doet zult ge bevinden, dat ons natuurlijk hart nooit en nimmer aan Gods Voorzienigheid gelooft, maar alleen op het Noodlot valt óf op de Fortuin.

o, De mensch bedriegt zich zelven in dit opzicht zoo met open oogen. Luister maar eens toe, hoe verreweg de meesten, als hun leed of ongeval of rouwe overkomt, op hun lippen het zeggen hebben: „Het *moest* zeker zoo zijn!" „een mensch kan er niets tegen doen"; „wij, menschen, hebben er in te berusten!" En wat, bid ik u, bedoelen ze met al zulk zeggen anders, dan dat ze op een muur stooten, waar ze niet door kunnen; door een macht beheerscht worden, waar geen verwrikken aan is; en aan een keten liggen, die ze toch niet kunnen doorvijlen of stukwringen. o, *Als* ze macht hadden, om er tegen in te gaan, ze zouden opstuiven en verwoed tegenstrijden! Maar als een enkel dapper man door duizend vijanden omringd is, wat zal hij ook tegenworstelen; als men u aan een rotsblok van tien centenaar ketent, wat zult ge er ook aan rukken? En zoo nu voelen de kinderen der menschen zich van nature door een overmacht overmeesterd, waar toch geen worstelen tegen is; en daarom houden ze zich dan in, en *berusten,* zoo het heet; maar er is geen toon in het hart, *dat God het gedaan heeft;* geen klank in de ziel die aan een goddelijk ontfermen ook in zijn toorn gelooft; geen kus op de lippen voor de Vaderhand die sloeg.

Eer mort men en murmureert. En zoo men zijn gemor opkropt, is het enkel omdat het toch doelloos en onnut zou zijn.

Ge moet dus niet zeggen, dat gij *van nature* aan Gods Voorzienigheid gelooft en dat alleen de booze Stoïcijnen voor hun Noodlot bukken. De Stoïcijn zit ook in u, want Stoïcijn is elk zondaar van nature. En zoo u in het leed ooit een glans van Gods voorzienig bestel verkwikt en getroost en teeder gemaakt heeft, dan viel die lichtstraal in uw hart uit loutere genade.

En gelijk op die wijs de zondaar in dagen van smart en tegenspoed van nature een Stoïcijn is en het *Noodlot* voor God in plaats stelt, zoo komt uit datzelfde booze hart bij vreugd en voorspoed en ook bij de woeling des levens, het spelen met de *Fortuin* op.

Leg uw oor maar te luisteren, als de een tot den ander zegt: „Ge moet ook maar gelukkig wezen"; „nu, daar zijt ge fortuinlijk mee geweest"; „dat is luk of raak zooals het uitvalt"; „dat loopt niet mee"; „daar hebt ge een kwade kans aan gehad"; „dat sloeg tegen"; „ge hadt de fortuin mee, man", en wat er van zulk zeggen meer is; altegader klaarlijk aanduidende, dat men aan God niet denkt, buiten den Eeuwige om rekent, en zijn lot en zijn geluk beschouwt als vrucht van kans en van geval.

Vandaar dan ook de onhebbelijke en onbedwingbare drift waarmee de mensch zich in de strikken van het spel verwart. Van meet af zijn onze

vaderen kloek en kras tegen *alle* lotspel opgekomen. Ze hadden niets tegen spelen die oefeningen van scherpzinnigheid of spierkracht en vlugheid waren, zooals schaak- en dam- en kegelspelen; maar vooral tegen het kaartspel traden ze met onverzoenlijken ijver op. En terecht. Niet alsof er in de kaarten zelf iets zitten zou dat boos was. Dit te wanen ware geen geloof maar bijgeloof. Neen, maar, omdat de mensch in het blinde geval, hoe de geschudde kaarten uitvallen, zijn vermaak heeft en er lust in vindt om van dat blinde geval af te hangen. Went men daar nu zijn kinderen, went men daar zich zelven aan, dan sterkt men de zondige neiging van zijn hart en doet ongemerkt afbreuk aan zijn geloof. Het kwaad van het kaartspel zit dus volstrekt niet alleen in het om geld spelen, maar wel terdege in dat afhankelijk stellen van zijn kans van een bloot geval of fortuin. Dát is het wat het geloof in het hart ondermijnt. Maar natuurlijk, als men er nu nog geld ook aan gaat hangen, dan voegt men bij het eerste kwaad een tweede kwaad en maakt het nóg erger. En als men dan ziet, hoe lieden van aanzien aan de speelbank soms hun halve vermogen op één worp zetten, en zelfs prinsen en vorsten daaraan meedoen; en ziet, hoe op de beurs in effecten en waren gespeeld wordt met een drift en hartstocht, die aast op het goud dat hun de Fortuin in den schoot zal werpen; dan voelt men eerst recht hoe ontzettend diep onze maatschappij aan het geloof aan Gods Voorzienigheid ontvallen is, en er lust aan heeft om te drijven op de Fortuin.

Dit is niet gezegd, om het lot op zichzelf af te keuren, mits men het maar Schriftuurlijk gebruike. Gods Woord zegt ons in Spreuk. XVIII : 18: *Het lot doet de geschillen ophouden;* en indien er onder menschen over eenige zaak geen beslissing te vinden is, ligt er in de werping van het lot zelfs een aangewezen weg, die geheel met het geloof overeenstemt. Immers, een kind van God gelooft dat naar luid van Spreuk. XVI : 23 „het lot in den schoot wordt geworpen, maar dat het beleid daarvan bij den Heere is". En bijaldien derhalve kinderen Gods, in onoplosbare moeilijkheden, begeeren dat God de Heere beslissing zal geven, en zij roepen Hem om die beslissing aan, en werpen nu het lot, niet om de Fortuin, maar om den Heere, hun God, te laten beslissen, dan kan zulks zeer wel stichtelijk en in de vreeze Gods geschieden.

Maar zoo bedoelen het de spelers niet. Den speler in ons hart is het niet om God, maar om een spel van luk en raak, om kansslingering, en om gril van de Fortuin te doen; en dit nu moet met hand en tand bestreden.

Het is daarom zeer zaak dat de Bediening des Woords ook op deze verborgen roerselen in het hart meer haar licht doe vallen. Dat deden

onze vaderen. Ze bespraken zulke diep ingrijpende zonden breedvoerig voor de gemeente, en alleen zoo is het hun gelukt, om in de Gereformeerde kringen deze speelzucht eenigszins in te binden. Den laatsten tijd daarentegen is men gewoon geworden, die fundamenten van ons innerlijk bestaan onbesproken te laten, en sinds die dagen neemt dan ook in geloovige kringen deze zonde weer hand over hand toe.

In verband waarmee lieden die in de vreeze Gods wenschen te staan, ook wel eens overwegen mogen, of ze goed doen met verlotingen en tombola's voor dusgenaamd weldadige doeleinden aan te wenden. Hard willen we in deze teedere aangelegenheid niet oordeelen. Maar we willen toch gevraagd hebben, of er in zulk een goed bedoeld kansspel toch ook geen voedsel voor de bestreden neiging van ons hart zit, en of het doel, hoe goed ook gekozen, ooit het voeden van de kans-zucht verontschuldigen kan.

Wie van de Voorzienigheid Gods handelt, zal daarom wel doen, om niet in het liefelijke te blijven hangen, en in het afgetrokkene op den boozen Stoïcijn of wuften Epicureër te smalen, maar met in de harten der geloovigen zelven en van hun kroost den zondigen trek naar het Noodlot en naar de Fortuin op te speuren, bloot te leggen en met de macht der sleutelen te bestraffen.

Want dit springt in het oog, noch zulk een *Noodlot,* noch zulk een *Fortuin* kan met de belijdenis van de Voorzienigheid Gods ook maar één oogenblik bestaan.

Wat toch onderstelt zulk een *Noodlot?*

o, We weten wel, bij de meesten onderstelt dit nog niet, dat er geen God zou zijn. o, Neen, veeleer gelooven ze aan een God, maar ze achten, dat God er niets aan doen kan; dat Hij zelf gebonden is door een onnoembare macht. En wij, Gereformeerden, bovenal, mogen wel zeer scherp toezien, dat we niet evenals de Turk, of de Determinist, ons in die val laten lokken.

Want een Turk, dat weet ge, gelooft wel aan een God, maar hij gelooft er bij, dat die *Allah,* gelijk hij zijn God noemt, naar een onafwendbare noodzakelijkheid nu eenmaal alles zoo bepalen moest, en dat het ter oorzake van die onbeschrijfelijke noodwendigheid niet anders kan. En ook de Determinist, die in onze dagen weer uit de scholen der wijsgeeren is opgestaan, en ook ten onzent een tolk vond in den bekenden hoogleeraar Scholten, gelooft in den grond der zaak hetzelfde.

Ge vindt buitendien, zelfs bij de uitstekendste schrijvers der Grieksche en Romeinsche oudheid, in hun keurigste zangen en ernstigste klachten,

schier altoos de bekentenis, dat er zulk een vreeslijk, onafwendbaar Iets bestaat, waartegen zelfs de goden niets vermogen; zoodat de goden wel deernis met hen hebben dat het zoo moet, en zij wel deernis met de goden hebben, dat deze dien heilloozen raadslag *moeten* uitvoeren; maar de diepste oorzaak van wat geschiedt, en waaraan mensch en goden onderworpen blijven, is dan toch altoos het Noodlot.

En zie nu wel in, hoe sterk de menschelijke geest, juist uit heilige beweegredenen, naar zulk een Noodlot, waartegen ook God niets vermogen zou, drijft. Want als ge ziet hoeveel jammer er bestaat, en hoeveel zedelijke ellende, en ge leest van een Duivel, en van een eeuwige rampzaligheid, en van duizenden die verloren gaan, o, dan is het zooveel gemakkelijker, om te onderstellen, dat dit komt doordien God, overmits een ongeziene noodwendigheid van uw lot hiertoe noodzaakt, er niets tegen doen kan. Het zijn dan ook de slechtste zielen niet in welke al zulke overwegingen opkomen, en Gods kinderen loopen zeer ernstig gevaar om hierin te eerder verstrikt te raken, naarmate ze te volstrekter aan Gods souvereiniteit gelooven.

Wie op *den vrijen wil* het rad des levens zet, heeft aan dien uitweg geen behoefte, maar wie inziet, en wien uit Gods Woord geleerd is, dat alle zeggen, als zou *onze* wil *Gods* wil regelen, en niet *Gods* wil *onzen* wil beheerschen, ijdel dwaas is, die staat altoos voor die ontzaglijke moeilijkheid, hoe Gods wil het zóó *kan* willen, als we het zien; en dien wenkt dan de booze demon van het Noodlot.

En toch godvruchtiglijk kan men nooit of nimmer ook maar één oogenblik aan zulk een noodwendigheid, waaraan God onderworpen zou zijn, voet geven; want door dat te doen, raakt men dan wel schijnbaar uit de moeilijkheid, maar om op hetzelfde oogenblik *zijn God te verliezen.*

Het spreekt toch vanzelf: Een God, die afhankelijk zou zijn van iets dat *boven* Hem was, zou geen God meer wezen. God te zijn zegt juist, dat Hij, zelf aan niets onderworpen, alles aan zich onderwerpt. Ja, men zou God den Heere daarmee verlagen, tot onder den mensch. Want immers, wij, schepselen, we zijn wel onvrij en afhankelijk, maar wij hangen dan ten minste nog van een levend God af, dien we kunnen eeren en liefhebben, maar God de Heere zou op die wijze niet eens van een levend *God,* maar van een *dom onpersoonlijk iets* afhangen, dat als een rots of blok Hem tot een stommen, zielloozen hinderpaal zou wezen.

En wat nu de *Fortuin* aangaat, zoo handelen we nu hier niet van de bepaalde spotters of godloochenaars, die feitelijk driestweg zeggen, dat er geen God is en alles bijgeval gaat; want dezulken bereikt ons werk toch niet.

Maar wel moet de valsche waan van hen bestreden, die het leven in twee stukken deelen, en een scherp onderscheid maken tusschen *gewichtige* dingen en *beuzelingen*. Dezulken nu belijden zeer zeker een Voorzienigheid Gods; maar, zeggen ze: het Godsbestuur laat zich niet in met het kleine en nietige. *Veel* is beheerscht door Gods wil, maar niet *alles*. Er is een zekere speelruimte aan het geval en aan de kans en aan het goed geluk gelaten, en op het erf dier vrije speelruimte werkt nu de Fortuin.

Dat God de Heere het lot van volken en staten beslist, houden ze voor vast en zeker. Ook gelooven ze vastelijk, dat hun leven in Gods hand is, en dat het einde hunner dagen bij God bepaald is. Maar of men nu uitgaande op den weg een vriend ontmoet, dien men juist spreken moet; of men, plotseling om een arts verlegen, dien juist aan den hoek van zijn straat tegenkomt; en wat dies meer zij; dat noemt men gevallig. Zoo gevallig, dat zelfs vrome Christenen gedurig van „bij toeval" in zulke ontmoetingen spreken, en de Schrift zelf in 2 Sam. I : 6 en XX : 1 zich naar dit gebruikelijk zeggen schikt. Wie in de vreeze Gods wandelt, bedoelt dan echter met zulk zeggen volstrekt niet de speling van de Fortuin, maar wil alleen zeggen, dat hij er niet op gerekend had, dat het *buiten alle afspraak was*, dat men over en weer niets van elkaar wist; en dat er alzoo een *bijzonder bestel* der Voorzienigheid Gods in valt op te merken en te loven.

Doch waar men nu niet alzoo met zijn gedachten tot God opklimt, en metterdaad leeft in het besef, dat er zeker vrij terrein in het leven voor allerlei kleine gevalligheden is, die buiten God omgaan, daar wordt wel waarlijk op de Fortuin vertrouwd, en God de Heere in zijn Majesteit verloochend.

Of leert God de Heere niet, dat Hij het is die den bloedwreker zijn slachtoffer doet ontmoeten? Leert de Heilige Schrift u niet, dat zelfs het schot van een pijl onder zijn bedwang en bestel is? Leert de Christus u niet, dat zelfs de haren van uw hoofd alle geteld zijn? En wat terrein van beuzelingen of kleine gevalligheden woudt ge dan nog vrijhouden, dat niet door Gods verborgen wil zou worden beheerscht?

Heel zulk zeggen is dan ook de onzinnigheid zelve. Of wie kent de historie en las niet gedurig, hoe de machtigste oorlogen en ontzettendste gebeurtenissen gedurig voort zijn gekomen uit de allerkleinste oorzaken? Wie weet niet uit zijn eigen levensgeschiedenis, hoe er gedurig twee sprongen op zijn weg waren, die over heel zijn volgend leven hebben beslist, en waarbij toch de keuze bepaald wierd door de nietigste beuzelingen?

Een pan valt van het dak en doodt uw kind, omdat een kat over het

dak kroop en de pan loswoelde. Uit baldadigheid schiet een dartel mensch op een feest zijn geweer af, en de kogel vliegt in uw huis en doodt u. De bliksem valt neer, en juist hebt ge een stuk staal in de hand, waardoor ge dien aantrekt. Als een man hout hakt met een bijl en het ijzer vliegt van de bijl af en doodt zijn maat, dan heb Ik, zegt de Heere, dat ijzer bestuurd in zijn vliegen. Een stoomtrein snelt langs zijn sporen voort, en *ont*spoort en drie wagens worden stuk gewrongen en veertig menschen boeten hun leven in, maar gij ontkomt doordien ge plaats naamt in den middelsten wagen, hoewel ge reeds in den voorsten waart ingestapt. Aan het leven van Duitschlands Keizer hangt de vrede van Europa; en ook op hem schoot men; wat nu is gevalliger dan de vraag of de moordenaar bij het schieten zijn hand een duizendste centimeter te hoog of te laag hield?

Zoo ziet ge dus wel, dat al het spreken van zulk een onderscheiding pure ongerijmdheid is.

Er zijn voor God geen groote en geen kleine dingen, en ons leven zou in duizend angsten verteren, zoo we niet wisten, dat én kleine én groote dingen geheel in zijn bestel gevat zijn. Niets staat los en op zich zelf van wat gebeurt. Het is al één keten, waarvan de kleine en de groote schalmen alle ineengeklonken zitten, en waaruit er niet één kan worden gemist. Ons lot bestaat niet uit losse stukken, maar heel ons aanzijn is als één kunstig raderwerk, waarin het kleinste stiftje evenzeer onmisbaar is als het grootste rad. Neem er de proeve maar van met uw eigen uurwerk. Daar zijn ook groote raderen en lange veeren, en spillen en stiftjes in, maar indien ook maar het allerkleinste stiftje of schroefje losraakt, staat al uw uurwerk stil.

Onder het brandmerk van gansch goddeloos en Godverzakend moet daarom al zulk gevoelen ten eenen male verworpen, alsof er naast het groote terrein waarop Gods wil heerscht, toch nog zeker klein terrein van vrije kansspeling zou overblijven, waarop we de gunst van de Fortuin konden zoeken. Wie dit zegt en meent, heeft in zijn hart zijn God verloochend en gebroken met zijn geloof.

Het staat dus niet tusschen de keus: „God het meeste en de Fortuin een klein deel; maar wel waarlijk tusschen deze heel andere: „*Alles* van God afhankelijk of *alles* overgelaten aan het geval van de Fortuin."

Ook hier kan niet op twee gedachten gehinkt. Ook hier kan men geen twee heeren dienen. Voor eenige kans, of eenig geval, of eenig spel van de Fortuin, is *naast* de Voorzienigheid onzes Heeren geen plaats. Elk rekenen op geluk of kans is God in uw hart verloochenen, en omgekeerd elke geloofswerking in uw ziele drijft alle hechten aan spel of goed geluk uit.

Ja dit gaat zoover, dat het vroom gemoed, dat God vreest, juist in het kleine en schijnbaar beuzelachtige te meer zijn God zal verheerlijken. Als een Syrisch soldaat, zonder op Achab te mikken, Achab toch treft tusschen den gesp en het pantsier, en Gods profetie gaat hiermee in vervulling, dan is juist in dat onnoembaar kleine van de vaart die zijn pijl nam Gods werk zoo majestueus en aanbiddelijk. En als er in ons eigen leven kleine, nietige dingen voorkomen, die we haast aan andere menschen niet durven vertellen, zoo onbeduidend als ze zijn, en we werden toch, toevallig, gelijk men dan zegt, er uitgeholpen, dan zal het kind van God juist uit dit nietige ongemeene geloofsversterking putten en er de hand in merken van zijn God.

Het is zoo, men kan dit overdrijven en er mee te koop loopen, en zoo langs dien weg zijn hart weer schade toebrengen. Maar op zich zelf is zulk merken op de kleine dingen steeds het merkteeken van Gods heiligen geweest. Als uw kleed scheurt en ge hebt een speld noodig om het vast te spelden, en ge ziet juist een speld voor uw voet liggen, dan heeft God de Heere er die speld voor u gelegd.

DERDE HOOFDSTUK.

Die ze bij name roept, vanwege de grootheid zijner kracht. JESAJA 40 : 26.

Het *Noodlot* en de *Fortuin* moesten dan vallen voor Godes heilige Voorzienigheid. Doch zie, nu treedt tegen de Voorzienigheid des Heeren als stouter mededinger, vooral in onze dagen, nog een derde afgod op in *de Natuur*. Ook onze vaderen kenden dien vijand van ons geloof reeds, en wezen er daarom in deze vraag van den Catechismus zoo met nadruk op, dat „loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, spijs en drank, gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede, zomer en winter, koude en warmte, ons niet bij geval, maar van zijn Vaderhand toekomen."

„Niet bij geval" nu is gesteld tegen *de Fortuin*. „Zijn Vaderhand" is gezet tegen *het Noodlot*. Maar die breede opsomming van „loof en gras enz." tegen de verheerlijking en vergoding *der Natuur*. En dat onze vaderen geen ongelijk hadden, met vooral dezen derden vijand des geloofs met veelheid van woorden te bestrijden, dát toont waarlijk de uitkomst wel.

Ga slechts na, tot wat macht de „dusgenaamde" Natuurkunde zich allengs verheven heeft en met wat zelfvertrouwen men schier door heel Europa haar „gewaande" resultaten tegen de getuigenissen des geloofs overstelt, en ge zult terstond voelen, hoe het juist deze verheerlijking van de Natuur is, die thans, in onze dagen, aan het geloof de meeste afbreuk doet. We lijden onder de overmacht en den overmoed van het *Naturalisme.*

Het is uit dien hoofde eïsch, voor zooveel ons bestek gedoogt, vooral dit punt met eenige nauwkeurigheid te bespreken, en de Dienaren des Woords zullen wel doen, zoo ze op den kansel en in het catechisatievertrek deze fundamenteele zaak wat klaarder en breeder dan dusver voor de geloovigen en hun kinderen uiteenzetten.

En dan beginnen we met te verzoeken, dat niemand zich stoote aan ons spreken van een „dusgenaamde" Natuurkunde, en haar „gewaande" resultaten. Hiermee toch is volstrekt niet bedoeld, *geheel* den omvang van wat men natuurkunde noemt en *al* haar resultaten te veroordeelen. Integendeel, gelijk vanzelf spreekt, erkent ook ieder Christ-geloovige de verdienstelijkheid en uitnemendheid van al zulke natuurkundige studiën en van dát deel harer resultaten, waarbij de natuurkundige zich *binnen den kring van zijn bevoegdheid hield.* Hetgeen hij dán voortbrengt is wetenschap van de echte soort en wordt dankbaar ook door ons aanvaard en geëerbiedigd. Maar het ongeluk wil nu juist, dat onze natuurkundigen aan die soberheid niet aanwillen, maar na gepast, gewogen en gemeten te hebben, nu ook den philosoof en den theoloog gaan spelen, en u allerlei onderstellingen en theorieën komen verkondigen over onderwerpen, waaromtrent hun natuurkunde hun volstrekt niets leert, en nooit iets leeren kan. De natuurkunde is een empirische wetenschap, die aan de stoffelijke verschijnselen en hun onderlinge verhoudingen gebonden is; maar die volkomen onmachtig is, om iets waar te nemen van geestelijke dingen, of om de vraag te beoordeelen, in hoeverre de geestelijke krachten op stoffelijke dingen inwerken. Zij moet uit dien hoofde in zeer strengen zin het „schoenmaker, houd u bij uw leest" indachtig blijven, en mag zich nooit of nimmer uitstapjes veroorloven op geestelijk gebied. Zoolang ze op haar eigen terrein blijft, is ze geprivilegieerd jager, maar zoodra ze op geestelijk terrein komt, is ze *strooper* geworden. En overmits nu de opbloeïng van het *Naturalisme* bijna geheel te wijten is aan deze verboden strooperijen, kan niet ernstig genoeg tegen deze machtsoverschrijding worden geprotesteerd. Wanneer een hoogleeraar in de Scheikunde ons zijn resultaten over de *Saccharometrie* (suikermeetkunde)

mededeelt luisteren wij met open ooren, want alsdan spreekt de man van het vak; maar wanneer zulk een Scheikundige nu ook nog zekere theorieën over allerlei wijsgeerige en theologische onderwerpen uitstalt, dan moet hij ons veroorloven, dat we aan dit zijn gekeuvel al bitter weinig waarde toekennen, en ons voor wat *deze* onderwerpen aangaat, liever tot andere mannen wenden, die nu van déze vakken weer studie maakten. Dat Jenner en Pasteur onderzoek doen naar de stoffelijke oorzaken van allerlei ziekten, dit is hun recht en met bewondering volgen we hun uiteenzettingen. Maar als we nu aan de geheel andere vragen toekomen, of deze ziekten en plagen ons door God besteld worden als een oordeel, en of de gedwongen vaccinatie geen afbreuk doet aan zedelijke rechten, dan hebben Jenner en Pasteur ons niets meer te zeggen, maar is het woord aan den jurist en den theoloog.

Voor twee gevaren hebben we ons dus wel te hoeden. We zouden verkeerd doen, zoo we om deze naturalistische *kwakzalverij* de *echte* Natuurkunde verachtten, of weigerden te erkennen, dat ook deze wetenschap een gave Gods aan ons menschelijk geslacht is. Omdat de Natuurkunde, door haar ongeoorloofde bemoeizucht zooveel kwaad brouwt en dies onder de geloovigen in zoo kwade reuke kwam, mag ze als wetenschap, mits binnen haar perken blijvende, door niemand geminacht. Maar ook van den anderen kant dient er scherp toegezien op alles wat ze ons toezendt, om wel te onderzoeken, of ze ook weer verboden waar binnensmokkelde, en weer staan ging aan wat haar niet toekomt.

Vraagt men nu wat bij deze bestrijding van de *Natuurverheerlijking* het hoofdpunt is, waarop het aankomt, dan heeft de *Heidelberger* dit uitnemend gevat, toen hij ons op dat loof en gras, op spijs en drank, regen en droogte, op jaarseizoen en op allerlei krankheid wees; woorden, waar slechts *hij* vluchtig over kan heenlezen, die niet *begreep,* waartoe deze opsomming hier dient.

De zaak is namelijk deze.

In de natuur om ons heen grijpen zekere afwisselingen plaats. De natuur is niet een huis, dat ons, jaar in jaar uit, bestendig denzelfden gevel en op dienzelfden gevel dezelfde lijnen en sieraden vertoont; maar ze is als een drama dat leeft en opgevoerd wordt in elkander telkens opvolgende bedrijven. Eerst is het *nacht;* dan komt de *dag.* Uit den *winter* gaat ge in de *lente;* uit de *lente* treedt ge in den *zomer;* ongemerkt schuift ge dan den *herfst* in; en ten leste keert ge in den *winter* terug. Eerst is de aarde *groen* van loof en gras, dán weer *grauwt* en *grijst* ze, en ligt eigenlijk voor u in het blanke *wit* van de sneeuw. Nu

eens *bevriest* ge, zoo koud als het is; en dan weer komt de dag, dat ge puft van *warmte*. Het eene jaar komt er uit heel den schoot van het aardrijk een *overvloed* van allerlei vrucht dat het niet te bergen is; dan weer gaan er *on*vruchtbare jaren. En zoo ook, nu eens bloeit aller gezondheid, en dan weer gaan er krankheden en pestilentiën uit. Deze opsomming ware natuurlijk nog veel breeder voort te zetten; maar bepalen we ons tot wat de Catechismus zelf aan de hand geeft.

Nu echter bestaat er omtrent deze gedurige wisseling van natuurtafereelen tweeërlei denkbeeld. De ééne beweert namelijk, dat al deze wisselingen het noodzakelijk resultaat zijn van *natuurlijke* oorzaken; terwijl het geloof staande houdt, dat al deze wisselingen gewrocht worden door *Gods* alomtegenwoordig bestel. Vandaar dat de Naturalist er om lacht, als men verband zoekt tusschen volkszonde en volksrampen, terwijl omgekeerd de geloovige in zijn conscientie de stellige overtuiging bezit, dat dit verband metterdaad bestaat.

Wat is nu ten deze het oordeel en de uitspraak der Heilige Schrift?

Ge vindt die in het woord dat boven dit opstel staat aangeteekend, mits ge maar een open oog hebt, voor wat in dat woord ligt.

We worden door Jesaja in dit woord op den starrenhemel gewezen. „Heft uw oogen omhoog en ziet wie al deze dingen geschapen heeft." Maar nu wisselt ook het aanschijn van dien hemel af. Overdag ziet ge het diepe blauw of de grauwe wolken, maar des avonds, zoo het helder is, wordt dat blauw donkerder getint, en komen in dat donkere blauw achtereenvolgens allerlei prachtige starren te voorschijn; Venus, de avondsterre voorop. En dat prachtig schouwspel, dat opkomen der sterren aanziende, verklaart en betuigt de profeet nu, dat dit daardoor wordt teweeggebracht: *dat God ze met name roept;* let wel, niet eenmaal voor eeuwen tot aanzijn *riep;* maar *roept,* d. i. *elken* avond aan zijn hemel te voorschijn roept, vanwege de grootheid zijner macht en omdat Hij sterk is van vermogen. En vraagt men of Jesaja nu bedoelt, dat God de Heere dit zonder wet of orde of regel doet, dan snijdt hij zelf ook die vraag af, door er bij te voegen: *En ziet, er wordt er niet één gemist.* Jesaja's getuigenis is dus volledig. God schiep den starrenhemel; in den starrenhemel gaat het naar vasten regel; maar nochtans wordt elke wisseling aan dien starrenhemel en al haar beweging gestadig en bestendig door Gods roepen en door Gods alomtegenwoordige kracht beheerscht.

Hiervan echter wil het Naturalisme nu niets weten. Men acht de Natuurkunde te ver gevorderd en te machtig, om zich aan zulke „oud-

wijvenpraatjes" te storen. Of is zij niet de alwetende en almogende wetenschap geworden, die jaren vooruit den loop der starren u voorteekent, en zelfs den loop der kometen u aankondigt? En waar ge dusver althans in de stroomingen van den wind en in het onverwachts opkomen van een onweder en in een allen overvallende aardbeving althans nog iets hoogers zaagt, komt ze u ook die illusie ontnemen, door u thans reeds, dank zij haar uitnemende meteorologische waarnemingen, dagen vooruit een naderenden storm te voorspellen, en van lieverlee ook de oorzaken van de aardbevingen op te sporen. Zoover schreed ze dan ook reeds voort, dat ze fier en trotsch beweert, dat eerlang *elk* mysterie der natuur zich voor haar ontsluiten zal en ten laatste niets meer ons zal kunnen verrassen.

En daar moet en mag niets op afgedongen, en onvoorwaardelijk geven we de mogelijkheid toe, dat van lieverlee zelfs het ongestadigste onder een regel zal gebracht worden, en wij zullen er God voor danken zoo het metterdaad gelukt voortaan ook de nadering van een aardbeving te voorspellen, en indien de namelooze ellende, die thans nog door schier elke aardbeving veroorzaakt wordt, voortaan kan worden voorkomen.

En toch is er iets in de kringen der geloovigen, waarom menigeen deze vorderingen der Natuurkunde met leede oogen aanziet. Niet zelden toch is men bang, dat er op die wijs voor God den Heere geen terrein om te werken en zijn werk te toonen in de natuur zal overblijven.

Hiervan echter ligt de schuld niet in de natuurkundigen, maar juist omgekeerd in de ongeloovigheid der geloovigen.

Wat toch is de groote fout, die de meeste geloovigen begaan? Ze deelen ongemerkt het leven der Natuur in twee groote deelen in, en plaatsen dan eenerzijds die reeks van verschijnselen en wisselingen die meer *gewoon* zijn en die ze zelven in hun regelmatigheid beoordeelen kunnen, zooals b. v. de afwisseling der seizoenen, de afwisseling van regen en schoon weder, de kleine cruptiën en verkoudheden en gewone ziekten, en zoo ook de gewone afwisseling van dag en nacht; en van al deze wisselingen oordeelen ze, dat *dit* alles naar vaste, gewone en bekende natuurwetten gaat, zoodat daarmede het geloof niets te maken heeft. Maar daarnaast plaatsen ze nu een geheel *andere* rubriek; de rubriek van de meer *on*gewone dingen, die hun *on*regelmatig toeschijnen; zooals een storm, een aardbeving, een cholera, een bliksem die inslaat; en oordeelen ze dat dit *on*gewone aan geen natuurwet hangt, maar *rechtstreeks* door God wordt gewerkt.

Ze deelen dus op die manier de natuur in tweeën; eenerzijds een terrein waarop de Natuurwet, en anderzijds een terrein waarop God de Heere

zijn gebied voert. En overmits zij geloovigen zijn en het dus voor den Heere hun God opnemen, staan ze er nu op, om dat *on*regelmatige gebied zoo *groot* mogelijk te nemen, en dat domein waarop de Natuurwet zal heerschen, zooveel mogelijk *in te krimpen*. En hieruit nu wordt hun vijandschap tegen de Natuurkunde geboren. Immers als nu de Natuurkunde maar stil zat en niet voortschreed zou men haar alle eere geven. Maar nu die Natuurkunde *niet* stil zit, maar eene koene werkzaamheid ontwikkelt, en telkens meer Natuurwet ontdekt nu maakt dit de geloovigen bang. Ai mij, denken ze, als dit zoo voortgaat, blijft er ten leste niets meer *on*regelmatigs over en zal het einde zijn, dat aan God mijn Heere *heel* zijn heerschappij ontnomen wordt.

En op dit onware standpunt *moet* men wel zoo oordeelen. Wie eenmaal de *Natuurwet* buiten God plaatst, en voor God alleen het *on*regelmatige overlaat, die *moet* wel begeeren, dat allengs de Natuurwet *leugen* blijke en zooveel mogelijk terrein aan haar beheersching onttrokken blijve.

Doch juist tegen heel deze voorstelling komt nu onze Catechismus op grond van Gods eigen Woord dan ook op; en let er op, hoe onze Heidelberger daarom in deze Zondagsafdeeling juist niet zegt: „alzoo dat *storm* en *onweder, aardbeving* en *pestilentie* ons niet bij geval maar van zijn Vaderlijke hand toekomen"; maar dat hij omgekeerd juist de zeer *gewone* en *regelmatige* dingen opsomt, en u spreekt van „loof en gras, regen en droogte, spijs en drank."

Reeds Calvijn had er dan ook met nadruk op gewezen, dat heel deze voorstelling, alsof de gewone dingen door de natuurwetten gedragen worden, diep ongeloovig was, en daartegenover de gansch Schriftuurlijke belijdenis gehandhaafd: dat *al hetgeen door eenige natuurwet in zijn gang en loop bepaald wordt* desniettemin, of juist daarom, van oogenblik tot oogenblik in zijn gang en loop bepaald wierd *door God*.

En wel verre van hiertegen op te komen, wenschen wij deze stelling zelfs nog uit te breiden, en te verklaren, dat o. i. *alles* door een vaste Natuurwet in zijn gang en loop bepaald wordt, maar dat ook juist deswege *alles* van oogenblik tot oogenblik beschikt en geregeld wordt door Gods eigen hand.

Wij verwerpen dus geheel en al die valsche voorstelling van een deeling in regelmatige en onregelmatige, gewone en ongewone verschijnselen. Het staat voor ons vast, dat alles één gebied, één terrein, één domein vormt, en dat er op dit gansche terrein niets is, of het volgt zijn gang en loop, door die natuurwet bepaald. Ook de storm, ook de aardbeving,

ook de optredende pestilentie. En dat dit anders schijnt, ligt niet daaraan, dat er geen regel en regelmaat zijn zou, maar is uitsluitend daaruit te verklaren, dat wij dien regel *nog niet kennen.*

Kenden wij *heel* de natuur en de werking en regeling van *al* haar krachten, dan, hiervan zijn we overtuigd, zou *alles* verklaard zijn, en alles behoorlijke orde en regelmaat blijken. En in zooverre nu de Natuurkunde de geroepene wetenschap is, om ons in *die* kennis verder te brengen, juichen we haar toe, en wenschen we van heeler harte, dat ze niet stil zitte, maar doorwerke, en allengs *al* de regelen der natuur ons ontsluite.

Maar, en hierin is nu het geloof, terwijl we op die wijs *heel* het terrein der Natuur onder regelmaat wenschen gesteld te zien, houden we aan de andere zijde, op grond der Heilige Schriftuur, met Calvijn en onzen *Heidelberger* staande, dat *heel dit terrein* van regelmaat van oogenblik tot oogenblik alleen daarom zoo regelmatig is en werkt, omdat God de Heere het van oogenblik tot oogenblik aldus bestaan en zijn en werken *doet.*

Versta het wel; *niet,* het alzoo bestaan en zijn en werken *laat,* maar alzoo bestaan en zijn en werken *doet.*

Als 's avonds de sterren aan den hemel opkomen, komen ze op naar vaste regelmaat, omdat Hij ze naar regelmaat *met name roept.* „Elk jaarseizoen", zingt de Psalmist, „brengt God te voorschijn." Als het regent brengt God de wolken saam. Als het rijmt, heeft Hij dien rijm gestrooid. Hij werpt zijn ijs heen als stukken. Alles wat is en leeft en tiert, is, leeft en tiert alleen doordien *Hij* het van oogenblik tot oogenblik alzoo maakt en bewerkt.

Het is *niet* alzoo, dat God de Heere in den aanvang der Schepping zekere machten of wetten vastgesteld heeft, en dat nu de Natuur deze machten en wetten, buiten God om, haar loop volgen deed; terwijl God slechts nu en dan eens wakker zou worden, om in dien loop in te grijpen, en eens een aardbeving of pestilentie te zenden. Neen, er is nergens door Hem een macht of wet gezet die ook maar één oogenblik buiten Hem, of zonder Hem bestaan zou of zou kunnen werken. Maar *dit* is de zaak: God de Heere is niet als een mensch grillig en ongestadig in al zijn doen, maar al zijn doen is goddelijke majesteit. Vandaar dat er in al zijn doen bestendigheid, gelijkmatigheid, vaste regelmaat en orde heerscht en dat Hij nu al zijn creaturen naar zulk een vaste orde en wet loopen en gaan doet, dat de mensch die onderzoekt, er die vaste wet en orde ook in terugvindt.

Doch, eer dit duidelijk kan ingezien, dient eerst nader het karakter van *een wet* besproken, en daar dit voor het onderhavig artikel te ver uit zou loopen, zien we ons genoodzaakt, dit uit te stellen tot het volgende hoofdstuk.

VIERDE HOOFDSTUK.

Maar gij zult gedenken den Heere uwen God, dat Hij het is, die u kracht geeft om vermogen te verkrijgen; opdat Hij zijn verbond bevestige, dat Hij aan uwe vaderen gezworen heeft, gelijk het te dezen dage is. DEUT. 8 : 18.

Om aan de valsche voorstelling van een Natuurwet te ontkomen, kunnen we niet beter doen, dan ons rekenschap geven van de wijze, waarop een *landswet* werkt.

Waar is zulk een wet? Welk bestand heeft ze? Hoe doet ze haar gebiedende kracht gevoelen? Hoe werkt ze?

Doet ze dit alleen daardoor, dat ze tot Wet gestempeld, dat ze behoorlijk afgekondigd en in het *Staatsblad* opgenomen is? Denk slechts aan de Zondagswet, en ge vindt terstond op al die vragen het beslist ontkennend antwoord. Die Zondagswet is een wet *in optimà forma.* Ze is op volkomen geldende wijze tot stand gekomen. Ze is op de voorgeschrevene manier afgekondigd. Ze heeft in het *Staatsblad* gestaan. En ze behoort alzoo tot die categorie van staatsrechtelijke bepalingen, waarvan de uitvoering verzekerd is. En zie, toch wordt de Zondagswet *niet* uitgevoerd. Ze wordt *niet* gehandhaafd. Ze is een antiquiteit geworden. Ze vormt in onze Staatsbladen een dood vel misdruk, een macht die stom en daardoor machteloos wierd. Duizendmaal duizend keeren wordt elken Zondag deze landswet overtreden, en toch geen haan kraait er naar, geen parket ziet er naar om. En wane nu niemand dat dit uitsluitend zoo het geval is met de Zondagswet. o, Er zijn een geheele *recks* wettelijke bepalingen en verordeningen die wel gelden, maar toch nooit uitwerking hebben, en die feitelijk slapen of reeds dood zijn.

Wat blijkt hier dus uit? Maar immers dit, dat het voor een landswet *niet* genoeg is dat de Overheid haar vaststelt en uitvaardigt, maar dat het diezelfde Landsoverheid is, die door haar overaltegenwoordige landsambtenaren nu ook die wet nog eerst tot een werkende wet heeft te maken.

Bepaalt de Overheid haar wilskracht tot het bloot uitvaardigen van de Wet, dan faalt en ontbreekt haar werking, en die werking wordt dan eerst openbaar, zoo, na de eerste wilsuiting van de Overheid om die Wet te geven, nu ook voorts een bestendige en duurzame wils- en krachtsuiting van diezelfde Overheid volgt, om haar als Wet te *handhaven*. Eerst door die *handhaving* ontstaat de werking van een wet en wordt die werking bestendigd. En gelijk een uurwerkmaker er niet mee af is, dat hij een uurwerk maakte, maar het dan eerst bestendig loopen zal, indien het nu ook van dag tot dag wordt opgewonden, zoo ook werkt een wet niet eenvoudig door het feit, dat ze is uitgevaardigd, maar dan eerst als ze, na die uitvaardiging, nu ook als wet in het land wordt ingedragen en verwerkelijkt.

Het uitvaardigen van een wet is nog slechts het te water laten van het scheepje; maar omdat het te water is gelaten stoomt het nog niet; en vooruit komt het eerst en gaat beantwoorden aan zijn bestemming, indien het, na te water gelaten te zijn, nu ook in beweging wordt gezet en door het roer bestuurd.

Dit geldt van *alle* wetten, en niet het minst van wetten van vereenigingen; want ieder weet hoe ook al de wetten van vereenigingen voor drie vierden schier allerlei bepalingen bevatten waar geen lid ooit aan denkt of zich aan stoort.

En heeft men dit nu eenmaal goed gevat, dan zal men vanzelf ook de Wet Gods, én in zijn natuurlijk én in zijn redelijk en zedelijk rijk beter gaan verstaan.

Er is een wet Gods in ons menschelijk denken, die we *logica* noemen en die maakt dat we niet anders kunnen, of we *moeten* erkennen dat tien meer is dan zes, dat drie minder is dan vier, dat een cirkel niet vierkant kan zijn, en dat een ronde rechte lijn niet denkbaar is. Maar zóó wordt in ons verstand door krankzinnigheid geen schade aangebracht, of die wet houdt op in ons te werken, en alles vertoont zich ordeloos aan onzen blik. Ja zelfs als we voor het naar bed gaan zoo pas logisch met ons verstand gewerkt hebben, dan slapen we in een oogenblik soms in, en dat eigen oogenblik is het met deze wet der logica in ons uit en zien we en denken we met datzelfde bewustzijn allerlei zonderlinge dingen, geheel onlogisch, door elkaar in onzen droom.

En dat dit nu bij de Natuurwetten zoo geheel anderen indruk maakt, komt alleen daar vandaan, dat er in de werking van deze wetten zoo bijna nooit stoornis of breking komt. Dit toch maakt dat deze wetten rustig en bestendig aldoor werken, en zoo ontvangen wij den geheel valschen indruk, als werkten ze vanzelf.

Maar denk nu eens wel na. Hoe ter wereld zou een natuurkracht vanzelf kunnen werken? Waar zou die wet dan toch zijn? Neem zoo b. v. de zwaartekracht die maakt dat een stuk hout dat ge los laat, noodzakelijk op den grond moet neervallen. Waar is dan nu die wet? Is ze in het hout? Neen! want *alle* voorwerpen die zeker gewicht hebben gehoorzamen er aan. Is die wet dan altoos doorgaande? Antwoord: Neen, want in het luchtledig werkt die wet niet. Waar ter wereld zou die wet der zwaartekracht dan kunnen zijn? Ze is niet als een landswet geboekt in eenig Staatsblad en is ook daar dus zelfs niet aan te wijzen. En al neemt ge dus aan, dat de kracht van de stof geheel onderscheiden is, en dat in die kracht iets inligt, dat haar werking bepaalt, zoo blijft dan toch nog altoos de vraag open en over, *waardoor* en *hoe* dit iets, *dat* deze kracht tot kracht *maakt,* en dat andere iets waardoor die kracht gestuurd wordt, werken en tot stand komen.

En op die vraag nu is geen ander antwoord te geven, dan dat het ook bij deze natuurwetten evenzoo gelegen is als bij de landswet van de Overheid. De Overheid moet niet alleen eens de wet geven, maar ook voorts haar bestendig, door haar overaltegenwoordige ambtenaren, werkzaam maken, of ze werkt *niet.* En zoo nu ook moet God de Heere niet slechts eens zijn natuurwet geven, maar Hij moet ook voorts overal en alomtegenwoordig door zijn mogendheid, of wilt ge door zijn „gedienstige geesten", deze natuurwetten handhaven, werkzaam maken en in stand houden.

Alle kracht die in de natuur werkt is alzoo mogendheid Gods, en alleen omdat er nu in God geen willekeur is, maar zijn krachten en zijn mogendheden naar een bepaalde orde werken, en alzoo gestadig een gelijksoortige en gelijkmatige werking doen, ontstaat die regelmatigheid en die vaste werking der natuurkrachten, die wij *natuurwetten* noemen. Werkte zijn kracht nu eens zus, dan weer zoo, er zou geen natuurwet te ontdekken vallen. Maar omdat er in God bestendigheid is, en Hij zich zelven gelijk blijft, daarom zijn ook de werkingen van zijn mogendheid onderling volkomen aan elkaar gelijk, 't zij ge ze waarneemt in Zweden of in Tonkin, of 't zij ge ze waarneemt voor vijftig jaren of nu. Het is altoos, het is rusteloos de ééne zelfde mogendheid Gods, die eenmaal besloten heeft, in bepaalde voorwerpen altoos en onafgebroken, op deze en geen andere wijs te werken.

Valt er dus een steen, dan valt die, omdat God hem naar beneden trekt. Loopt het staal naar den magneet, dan geschiedt dit, omdat God in die beide deze werking gaande maakt. Brengt een electrische draad een teeken over, dan is het omdat God langs dien draad op datzelfde oogenblik die kracht werken laat en die zóó doet werken, als hij werkt. Kortom buiten God is er geen natuurwet. Alle natuurwet bestaat alleen in Godes

bestendigen wil ten opzichte van de natuur. En in die natuur is er geen oogenblik en in die natuur werkt geen oogenblik een enkele kracht, en die kracht volgt geen oogenblik haar vaste richting, dan alleen en eeniglijk, omdat God de Heere op dat zelfde oogenblik die natuur almogend in stand houdt, in haar zijn mogendheid werken doet, en die mogendheid én gisteren én heden werken doet naar zijn voorgenomen en vastgestelden wil.

En dát dit nu zoo is, kan niet de natuurkundige ons leeren; die weet daar niets van; en kunnen we ook niet uit ons zelven opmaken, want bij ons blijft dit altemaal gissen; maar dit alles weten we nu eeniglijk en alleenlijk *omdat God het ons geopenbaard heeft in zijn Woord.*

De natuurkundige neemt waar. Hij weegt, meet, past, en constateert nu het feit, dat waar zekere stof in zekere omstandigheden verkeert, er zich bestendig deze en die kracht op deze en die wijze in openbaart. Maar verder kan hij niet. Zelfs de grenzen tusschen stof en kracht kan hij nimmer vaststellen. En al wat hij, bij dieper nadenken, constateeren kan, is dat de oorzaak waardoor dit alles alzoo en niet anders toegaat, uit de natuur zelve *niet* kan worden verklaard, en derhalve als een onbeantwoord *vraagteeken* voor hem blijft staan.

Maar sla ik nu Gods Woord op, dan wordt dit anders. Dan toch heb ik voor mij een openbaring van dienzelfden God, die tevens Maker en Schepper van de Natuur is, en die er mij dus alles van kan zeggen. En wat leert die God mij dan b. v. in Deut. VIII : 17 en 18? We lezen daar van Israël, dat het eenige jaren lang zonder akkers en zonder bakkersoven geleefd had van een manna, dat dagelijks uit den hemel viel. Doch nu zou er een tijd komen, dat dit ophield, en dan zou de Jood als boer zijn akker gaan bebouwen, het koren zou hij maaien, zijn molen zou het koren malen, uit het deeg zou brood worden gebakken, en de voldane Jood van dat brood leven. Hij zou dus nu voortaan met de *natuur* te doen hebben, met haar *krachten*, met haar *wetten*, en zoo zou hij gespijsd worden. Hierdoor echter zou nu het gevaar komen te ontstaan, dat deze Jood zich ging inbeelden, dat die kracht in zijn akker buiten God om school, en dat die voeding hem, buiten God om, uit het gebakken brood toekwam. En dit nu, zegt en betuigt de gezant des Heeren, zou een volstrekt onware inbeelding en een loochening van Gods mogendheid zijn; want zegt hij: „Gij zult in uw hart *niet* zeggen: *mijne* hand en de sterkte *mijner* kracht heeft mij dit vermogen verkregen, maar gij zult gedenken den Heere, dat Hij het is, *die u kracht geeft om vermogen te verkrijgen.*" Derhalve wat wij *zegen* noemen. Zegen, niet als iets wat er nu nog *bij* moet

komen, maar als de werking die van God uitgaat om de krachten die Hij er in wrocht, ook nu te laten werken. En zoo vat dan Mozes deze zijne onderwijzing van de natuurwet saam in wat ge in vers 3 leest: „Opdat gij verstaan zoudt, dat de mensch niet van het brood als zoodanig leeft, maar van het woord of van de werking die 't zij in, 't zij buiten dit brood, van den mond des Heeren uitgaat." Elke natuurkracht die werkt, is alzoo een uitgaan uit 's Heeren mond van een werking zijner mogendheid. Uit dien mond des Heeren gaan van oogenblik tot oogenblik *alle* natuurkrachten uit. En wie dit loochent, en die natuur met haar krachten beschouwt, als iets dat op zich zelf werkt, buiten Gods mogendheid om, maakt van de natuur niet minder dan een afgod. Zoo was de Baäl, zoo was de Astharoth een afgodische verbeelding van de natuurkracht. En alle wetenschappelijke leeken, die ook in onzen tijd de natuur als iets onafhankelijks en uit zich zelve genereerende beschouwen, zijn metterdaad teruggekeerd tot de afgoderijen der Kanaänieten. Vandaar dat Mozes dan ook terstond op deze onderwijzing volgen laat, dat het vergeten van den Heere bij de werking van de natuurkracht in het brood gelijk staat met een navolgen van de afgoden. Zie vs 19 en 20.

Daarom is het tafelgebed dan ook zoo dringend noodzakelijk, omdat bij het aan tafel gaan ieder meeëtende persoon zich eerst te herinneren heeft, dat God die spijs liet groeien door zijn alomtegenwoordige mogendheid, en door diezelfde mogendheid ze nu spijs laat zijn, en ze alleen door diezelfde mogendheid in ons bloed kan omzetten. Ge ziet dan ook, hoe de Natuuraanbidders onzer dagen dit gebed almeer opgeven. Voor hen wierd het onzin.

En mocht iemand wanen, dat dit een bijzonder Oud-Testamentische beschouwing was, dan zij hij verwezen naar wat Jezus zelf van de vogelen des hemels en de leliën des velds sprak. Wie voedt de leliën en wie omkleedt ze, en wie voedt de vogelen des hemels? En natuurlijk, als die vraag oprijst komt de ornitholoog en de botanicus u met juistheid en nauwkeurigheid uit den schat hunner kennis aanwijzen, hoe uit het zaad der leliën de kiem opschoot, en uit die kiem de stengel, en uit dien stengel de knop, en uit dien knop de lelie, en hoe het insect haar bewerkte, en de wortel haar sap toevoerde, en de lucht en de dauw en de zon haar hielpen vormen. En dat alles is schoon ontleed en meesterlijk uiteengezet. Maar als ik een schoon gekorven stuk hout zie, heb ik toch niet genoeg, als men mij zegt, dat dit kerven van het hout plaats greep door den beitel en den hamer en de zaag en de vijl en het draaiwiel, maar bedoel ik eigenlijk, *wie de persoon was,* die al deze instrumenten aldus bezigde. En zoo ook

bij de lelie. Lucht, dauw, zon en wat ge meer wilt, goed, dit waren de instrumenten, maar *wie is het nu,* die met deze instrumenten dit prachtig resultaat teweegbracht? en op die diepere vraag nu antwoordt Jezus: Hij, die elke lelie en bloem op het veld nog heden aldus formeert, en elk vogelke aan den hemel nog heden aldus voedt, dat is *God,* God *de Heere* met zijn almogende en alomtegenwoordige kracht. En daarom, aanzie de vogelen des hemels, dat ze noch zaaien noch maaien noch verzamelen in de schuren en nochtans voedt ze uw Vader die in de hemelen is. Of ook, aanmerk de leliën des velds, hoe zij wassen, zij arbeiden niet en ze spinnen niet, en toch zeg ik u, dat ook Salomo in al zijn heerlijkheid niet is bekleed geweest gelijk een van deze. Ja, zelfs het gras des velds, dat nog veel nietiger is, zie, hoe het ook daarbij uw Vader in de hemelen is, die het met zijn groen gewaad bekleedt!

En deze zelfde toon nu is de doorgaande toon der Heilige Schrift. Wat Jezus zoo roerend schoon van de leliën sprak, zong in gelijken zin reeds de Psalmist, toen hij van de visschen en alle dieren jubelde: „Zij alle wachten op U, dat Gij hun spijze geeft te rechter tijd. Geeft Gij ze hun, ze vergaderen ze; doet Gij uw hand open, ze worden met goed verzadigd; maar ook, neemt Gij hun adem weg, zoo sterven zij en keeren weder tot hun stof" (Psalm CIV : 27 v.v.). Als er een vogelke of vischje uitkomt, dan „zond God zijn adem uit en ze wierden geschapen"; neemt God dien weer weg, dan sterven ze, en daarom valt er geen muschje op de aarde zonder den wil uws hemelschen Vaders. Hij is het en niet een „natuurkracht", die de fonteinen uitzendt door de dalen, dat zij tusschen het gebergte heen wandelen. Hij drenkt de bergen uit zijn opperzalen. Hij doet het gras uitspruiten voor de beesten en het kruid tot dienst der menschen. Hij doet het brood uit de aarde voortkomen. Hij beschikt de duisternis en het wordt nacht. „De jonge leeuwen gaan uit om hun spijs van God te zoeken" (Ps. CIV : 10—26). Het is God die zomer en winter formeert (Ps. LXXIV : 17). Hij geeft het vette der tarwe. Als het sneeuwen zal, „zendt Hij zijn bevel op aarde, en dan loopt zijn woord zeer snel. Hij geeft sneeuw als wol en strooit den rijm als asch. Hij stremt de stroomen, en werpt zijn ijs als stukken." En zal het dan weer dooien dan „zendt Hij weer zijn woord en doet ze smelten. Hij doet zijn wind waaien en zie, de wateren vloeien heen" (Ps. CXLVII : 14—18). „Als er een woord uit zijn mond uitgaat, keert het niet ledig weder, maar doet wat God sprak, en de regen en de sneeuw dalen neder uit den hemel en doorvochtigen" naar goddelijken last „de aarde en er spruit zaad op voor den zaaier, en brood voor den eter" (Jes. LV : 9, 10). De Heere *heeft* niet alleen gewerkt, maar *werkt* nu nog aldoor alle ding naar den raad zijns

willens. „Als Hij spreekt, zoo doet Hij een stormwind opkomen die de golven der zee omhoog verheft" (Ps. CVII : 25). Dan „weer doet Hij den storm stilstaan, dat de golven der zee zwijgen" (vs 29). Niet de electriciteit, maar „de God der eere zelf dondert, Hij zelf is op de groote wateren. De Heere zelf breekt de cederen, en houwt er vlammen vuurs uit. *Een stem des Heeren* is de donder en de Heere doet door dien donder de hinden jongen werpen". Ja de Heere zit als Koning in eeuwigheid ook over den watervloed (Ps. XXIX). „God", zegt Elihu, „dondert met zijn stem zeer wonderlijk en Hij doet groote dingen. Hij zegt tot de sneeuw: Wees op de aarde! en tot den plasregen des regens, en dan is er plasregen op de aarde. Door zijn geblaas geeft God de vorst, zoodat de breede wateren stijf worden. Ook vermoeit Hij de dikke wolken door klaarheid. Hij verstrooit de wolk zijns lichts. Die wendt zich door ommegangen naar zijn wijzen raad, dat ze doen al wat Hij ze gebiedt, op het vlakke der wereld, op de aarde, hetzij dat Hij die tot een roede of tot weldadigheid beschikt heeft" (Job XXXVII : 11 v.v.). „De bliksemen worden door Hem uitgelaten, dat ze zeggen: Zie hier zijn we" (Job XXXVIII : 35). En Hij, de Heere, is het, „die de raaf haren kost geeft, als haar jongen tot God schreien" (Job XXXIX : 3). Dat zon en maan heur vasten loop vervolgen is, omdat God een verbond aan haar gesteld heeft (Jeremia XXXI : 35). Zoo blijft alles, o, Heere, roept de Psalmist, naar uwe verordeningen staan, *want zij alle zijn uw knechten* (Ps. CXIX : 91).

En van al deze bestendigheid nu ligt de grond alleen hierin, „dat uwe getrouwheid, o, God, is van geslachte tot geslachte" Ps CXIX : 90), of wilt ge, „dat er bij den Heere geen verandering is noch schaduwe van omkeering."

Zoo en zoo alleen verstaat ge het dan ook, dat de Heere na den zondvloed het als een *belofte* stelt, dat „zomer en winter" voortaan niet zullen ophouden.

En ons resultaat is derhalve, dat er zeer zeker vast bestand, vaste orde en vaste wet heerscht in de natuur, in de wereld van het denken en in de zedelijke wereld, kortom in gansch de schepping Gods, maar niet alsof deze vaste orde op zich zelf bestond.

Neen, deze orde was, is en zal steeds niets zijn dan uiting van Gods wil en welbehagen. Die orde is vast omdat Gods wil van oogenblik tot oogenblik vast en gelijk blijft. En het is alleen door Gods alomtegenwoordige kracht, dat deze vaste orde van oogenblik tot oogenblik, zoo morgen als heden, werkt.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Zij alle zijn uw knechten.

Ps. 119 : 91.

Zoo is er dan geen *Noodlot,* waardoor de Heere onze God beheerscht wordt; noch ook een *Fortuin,* die in zijn Schepping in zou spelen; noch ook eindelijk een *Natuur,* die door Hem zelven als een macht tegenover Hem zou gesteld zijn; neen, er heerscht van oogenblik tot oogenblik niets, volstrekt niets, dan de souvereine wil, en er werkt van oogenblik tot oogenblik niets, volstrekt niets, dan de alomtegenwoordige kracht en mogendheid des Heeren HEEREN. Hij is niet maar in naam, maar wezenlijk God, en alle schepsel buiten Hem; ook de Natuur met haar krachten en haar wetten; ze zijn al te zaam *zijn knechten,* die van oogenblik tot oogenblik letten op het bevel, dat uit zijn mond uitgaat.

Dit niet te hebben ingezien, maar miskend, was de fout van het *Supranaturalisme,* waarmee geen enkel minnaar van Gods eere en geen enkel vereerder der Heilige Schrift kan medegaan. Wel lag er in dien term van *Supra*-naturalisme iets goeds, waar heel onze ziel bijvalt, in zooverre er mee bedoeld is dat God *boven* de natuur staat; en zoo dikwijls de Supra-naturalist deze waarheid tegenover den Pantheïst staande houdt, kiezen we hartelijk zijn partij en staan we aan zijn zijde. Maar als de Supranaturalist nu zijn eigen systeem gaat ontwikkelen, dan is *hij* juist de man, die het valsche stelsel huldigt, alsof de Natuur als een zekere macht, met krachten en wetten, tegenover God zou staan; wel *onder* Hem, zoodat Hij haar belet iets *tegen* zijn wil te doen, maar dan toch altoos in dien zin, dat de Natuur met haar krachten en wetten zekere zelfstandigheid naast, onder en tegenover God krijgt. En dit nu is niet een godvruchtige, maar een goddelooze voorstelling, die wij diep verfoeien, en waaraan het Supranaturalisme zich den dood eet.

Het sterkst en het duidelijkst komt dit uit bij het *Wonder,* waarover het hier de plaats is om te spreken. Een Supranaturalist stelt het *Wonder* voor als een *ingrijpen* van God in den gewonen loop der natuur. Men denkt zich dan een wagen die rijdt, en die door paarden getrokken wordt, en gestuurd door een voerman die op de bok zit. En gewoonlijk rijdt en loopt dit nu vanzelf. Maar soms, een enkel maal, komt er iemand naast dien voerman op de bok zitten, die plotseling met zijn hand in de teugels grijpt, en nu wendt de wagen zich op eenmaal in een andere richting. Of ook men denkt zich een machtig stoomwerktuig, dat met

zijn spillen en raderen en cylinders zich naar vaste wet beweegt, en zich niet anders bewegen kan; maar af en toe verschijnt er nu een geheimzinnige hand, die in dit raderwerk ingrijpt en plotseling hier of daar de machine anders doet werken dan gewoonlijk. Ge ziet wel, zoo is het altoos de voorstelling, alsof de Natuur iets is dat op zich zelf bestaat en loopt en werkt, en alsof God van buiten af nu en dan in dezen loop der natuur ingrijpt.

Wat nu de Theosofen onder de Ethischen er op hebben uitgevonden, om deze ongoddelijke voorstelling te verbeteren, brengt ons ook al geen stap verder. Zij toch praten ons aan, dat er eigenlijk *twee* Naturen zijn, een *onder*natuur en de *eigenlijke* hoogere Natuur; dat nu deze beide naturen elk heur eigen orde hebben; en dat een wonder slechts is het indringen in de orde der *onder*natuur van een werking der eigenlijke of hoogere natuur. Ook bij alle hulde voor de goede bedoeling die in dit zeggen doorstraalt, is het toch niets dan een spelen met woorden. Ook zoo toch blijft deze *onder*natuur (waarmede dan bedoeld wordt wat wij *natuur* noemen) altoos nog een vaste orde, die met zekere eigen zelfstandigheid buiten God bestaan zou; en juist *dit* denkbeeld moet er uit. Overwonnen toch is de fout van het Supranaturalisme dan eerst, als elke gedachte van zulk een zelfstandig en permanent bestaan der Natuur met wortel en tak is uitgeroeid, en ge goed vat, dat én de natuur én elk harer krachten én elk harer wetten, niets in zichzelf zijn, maar van oogenblik tot oogenblik alleen zijn wat ze zijn, door het bevel dat uit Gods mond uitgaat. *Zij alle, o, Heere, zijn niets dan uw knechten!*

In eens en voorgoed moet bij de Natuur dus heel het denkbeeld van een stoomwerktuig opzij gezet. Het is dit beeld dat alles verdorven heeft. Denk u daarentegen een paleis, waarin geen enkele spil of rad of cylinder werkt, maar waarin een koning troont, en met en om hem zijn kamerheeren en dienaren en lijftrawanten en knechten, die met andere dienaren en ambtenaren door heel het land in verbinding staan. Nu spreekt die koning, en des konings woord is met macht. Dat woord brengt die dienaren en die knechten in beweging, en die beweging trilt heel het land door tot aan zijn uiterste grenzen. Is nu zulk een koning een despoot en grilziek mensch, dan zal hij den éénen dag *dit,* den anderen dag *dát* bevelen, en er zal geen rust heerschen en geen orde te ontdekken zijn; maar als deze koning een wijs koning is, die alles wel doordacht heeft, dan zal hij maar zelden iets opnieuw te bevelen hebben, want naar de eens door hem gegeven ordinantiën loopt alles geleidelijk en geregeld. Er zijn geen spillen en geen raderen en geen cylinders, maar er is in de plaats daarvan een

koninklijke wil, en die onzichtbare wil, werkt ongezien door en is de grondoorzaak van alles wat dag aan dag plaats grijpt.

Zulk een Koning in het Paleis zijner Schepping is nu de Heere. Ook in die schepping bestaat rad noch veer, spil noch cylinder, stoom noch electrische drijfkracht, maar elk element in die Natuur, en elke kracht in zulk een element, is een dienaar, een knecht Gods in zijn paleis; en alle deze elementen en alle deze krachten wachten elken morgen en iederen avond op het bevel dat uit zijn mond uitgaat, tot aan de uiterste einden der Schepping. En omdat deze Koning nu in wijsheid en doorzicht volmaakt is, en dus alle ding dat geschieden moet doorgedacht heeft, heerscht er in dit Paleis zijner Schepping orde, en zijn wil is en blijft wat die was, en die wil is de wet waardoor alle deze elementen en krachten zich bewegen.

Van een ingrijpen in den loop der dingen is dus geen sprake, want niets loopt door een kracht *buiten* God, maar alles loopt eeniglijk gelijk het loopt *door* Gods wil, en zoodra Hij ook maar één oogenblik ophoudt het alzoo te willen, loopt het niet meer; of zoo Hij het anders wil, loopt het anders.

Het *Wonder* kan en mag dus nooit voorgesteld als een stoornis, of een ingrijpen, het is niets anders dan dat God op een gegeven oogenblik zeker ding anders wil, dan het dusver door Hem gewild was. Een steen valt uit uw hand alleen doordien God wil dat die steen, eenmaal losgelaten, vallen zal, en dan trekt Hij zelf dien steen naar beneden; maar wanneer God morgen wil, dat een steen, dien uw hand loslaat, *niet* valle dan valt hij *niet*, eenvoudig omdat God hem *niet* meer zelf naar beneden trekt. Wanneer gij op de zee wilt loopen, wil God dat gij er inzinkt en Hij trekt zelf u in deze diepte naar beneden; maar toen Jezus, en straks Petrus, op de zee wandelden, wilde die zelfde God even vrijmachtig dat de zee hen *dragen* zou en God zelf hield én Jezus én Petrus met diezelfde macht zijns willens op.

Hij is de Almachtige, de Alwillende, de Alwerkende God. Hij spreekt en het is er, Hij gebiedt en het staat er. Niets weerstaat zijn wil. Voor Hem bestaat er dus geen wonder. Als de Schelfzee doorvloeit in haar bedding, bruisen haar wateren door Gods kracht, en zoo die kracht Gods hen een oogenblik niet liet bruisen, zouden ze stil zijn. Maar ook als Hij wil dat de Schelfzee als een muur van wateren op zal loopen, doet ze dit evenzoo, en niet anders, door dienzelfden wil en diezelfde kracht van onzen God. Het Manna dat in de woestijn regende, is niets wonderlijker voor Hem, dan de tarwe die Hij door zijn wil en kracht uit de aarde laat groeien. Al het wonderlijke ligt alleen in ons besef en in ons

oog. Wij zijn gewend aan een wils- en krachtsuiting van Gods mogendheid, dat de tarwe uit de aarde groeit en de Schelfzee vloeit. En zoo dit nu plotseling ophoudt alzoo te gebeuren, en er gebeurt iets waaraan we niet gewend waren, zoo staan we verbaasd, er is iets dat onze opmerkzaamheid boeit door zijn ongewoonheid, en we hebben een teeken, een wonder des Heeren aanschouwd.

Maar dit voor ons verrassende en ongewone nu daargelaten, is een wonder precies hetzelfde als een gewone natuurwerking, want het is beide, dat er een bevel uit 's Heeren mond uitging en dat *zijne* knechten, dat zijn hier de elementen en de krachten der natuur, het alzoo volbrachten. Als het altoos *Manna* had geregend en er ware nooit tarwe gegroeid, dan zou het plotseling rijpen van tarwe in de halmen, en niet het vallen van het Manna voor ons het wondere zijn.

Alleen, en dit worde wel in het oog gehouden, God is daarom niet als de toovenaar, die nu eens dit, dan eens dat vertoont, om zijn behendigheid te toonen. In den toovenaar is de *gril,* in God de *wil,* en de wil in God is *redelijk,* d. w. z. hij ligt gebonden in Gods Wijsheid. Vandaar dat het gewone bij God regel is, omdat Hij zichzelven gelijk blijft en er bij Hem geen verandering is noch schaduwe van omkeering. Zulk een anders willen dan Hij dusver wilde, kan dus in God alleen veroorzaakt worden door een hoogere schikking, een hoogere wijsheid, en de verandering die hiermee in het willen Gods ontstaat, wordt teweeggebracht niet doordien God verandert, maar doordien zijn schepsel die wijziging, dit anders willen, noodzakelijk maakt. En ook dit weer niet, als een onvoorzien iets, waar God onverhoeds voor staat, en waarnaar Hij alsnu zijn wil regelt, maar met dien verstande, dat dit ongewone met het gewone zijn vaste van eeuwigheid al voorziene bepaling vond in zijn onveranderlijken Raad.

Uit dien Raad vloeien én de Natuurwetten én de Wonderen, en beide zijn goddelijke wilsuitingen alleen met dit verschil, dat Hij het gewone duurzaam wil, en het wondere slechts een enkele maal.

Ook het *Gebed* dat bij Zondag XLV afzonderlijk aan de orde komt, dient toch in dit verband reeds voorloopig besproken. Ook bij het gebed toch begaat men gewoonlijk *twee* fouten tegelijk. *Vooreerst* denkt men zich ook bij het gebed de Natuur als een macht buiten God, waartegen men 's Heeren mogendheid alsnu te hulpe roept. En *ten tweede* beschouwt men zijn eigen bidden, als iets dat buiten God om, uit den mensch zelven opkomt, en waarmee God de Heere nu zou hebben te rekenen. Beide is nu geheel ongodvruchtig voorgesteld. Als ik een lief kind heb, en vreeselijke keelziekte houdt dat kind in doodsgevaar, dan is die diphteritische gifstof

volstrekt niet een macht buiten God, waartegen ik Gods beschermende hulp nu ten behoeve van mijn kind in heb te roepen; maar dan is het God zelf die op dat oogenblik door middel van deze ziekte het leven van mijn kind tenonderhoudt. Ook die keelziekte is een van zijn knechten. Hij zendt die naar mijn kind uit. Hij werkte ze in mijn kind. Als Hij even losliet, zou geen ziekte mijn kind meer deren. Er is dus geen sprake van, dat God te hulp kan geroepen als tegen een vijand, die buiten zijn weten mijn kind aanviel, en alsof ik dezen onbekommerden God nu door mijn bidden op de hoogte van de ziekte mijns kinds moest brengen, en roepen: „Kom nu toch Heere, en help mijn kind tegen die ziekte!" Neen Hij maakt levend en Hij doodt. En ook, Hij is niet alleen de eenige Medicijnmeester, maar ook de eenige *die ziek maakt*. Er zucht niet één kranke op zijn leger, of God heeft hem krank gemaakt. Alle roepen in den nood strekt dus, zoo het godvruchtig toegaat, niet om Gods hulp in te roepen als tegen een buiten zijn weten en toedoen over ons gekomen macht, maar om zijn wil die ons nu krank houdt te doen worden een wil die ons geneest en gezond maakt.

Dit is de eerste fout. En de tweede is niet een geringere. Ook ons gebed is niet iets buiten God, maar een kostelijke daad der ziel, die alleen door God in ons hart tot stand kwam. Het bidden is het hoogste. Tot hooger acte is geen menschenkind bekwaam. En wat godsvrucht zou er nu in de voorstelling liggen, als of we niet éénig goed werk verrichten konden zonder Hem die én het willen en het werken er toe in ons werkt en dat tegelijk de hoogste daad *onze* daad, een daad buiten God om zou zijn? Men gevoelt immers, dit *kan* niet. En de Schrift die u bij Zacharia leert, dat het de Heere is die zelf den Geest niet alleen der genade, maar ook van het *bidden om* de genade, in ons uitzendt, bestraft dien zondigen waan dan ook bitterlijk.

Intusschen is nu tengevolge van deze beide fouten de voorstelling ingeslopen, alsof ons bidden zijn zou, dat wij met onzen wil en naar ons goeddunken van God iets vragen zouden, en alsof God de Heere zich nu door zijn belofte verbonden had, om al zulke beden te verhooren. En dan natuurlijk ware er geen Voorzienigheid meer, maar dan zou de eigenlijke voorziening in allen nood uitgaan van de bidders. Er zou dan geen wil meer in God zijn en geen raad in den Heere, maar een wil bij ons en bij ons goeddunken, en het gebed zou het middel zijn, om dezen onzen wil nu aan God als op te leggen. En als er nu twee volken in oorlog met elkaar zijn, en beiden houden een bededag voor de overwinning van hun vloot en leger, dan zou hiermee heel Gods Woord en zijn belofte

reeds omver liggen, want natuurlijk dan kreeg altoos één dezer twee biddende volken de verhooring van zijn gebed *niet*.

Met geheel deze voorstelling van het gebed hebben Gods kinderen dan ook gebroken, en vooral in onze Gereformeerde kerken is de belijdenis van Gods Voorzienigheid veel te diep doorgedrongen, om al zulk bidden ook maar mogelijk te maken. Onzer is een diepere opvatting. Op grond van de Schrift belijden we met onze vaderen in dezen Catechismus, „dat alle creaturen alzoo in zijn hand zijn, dat ze tegen zijn wil zich noch roeren noch bewegen kunnen" en zoo weet dan Gods kind, dat geen leed of ongeval hem anders dan door Gods wil en de werking van dien wil overkomt. Dit nu maakt hem in tegenspoed niet morrend, om er tegen in te gaan; en te zeggen: „Heere, waak op en help er mij van af!" maar geduldig. Het maakt dat hij in gewone dagen van voorspoed niet denkt: „Nu ja, dit is nu het gewone, dat van de natuur of van mijn eigen inspanning komt", maar dat hij in dien stillen dag van voorspoed elke bete uit Gods hand ontvangt en elken ademtocht zijn God dank weet. Zoo is dan *danken* het erkennen van Gods almogende en voorzienige inwerking, als het mij goed gaat, en zoo nu ook is *bidden* het erkennen van Gods almogende en even voorzienige werking als ik in moeite kom, of worstel met tegenspoed.

„Alleen in uw licht, Heere, zien wij het licht!" Vandaar dat ons oog Gods werking in den dag des voorspoeds niet zien kan, of God de Heere moet er zijn licht op doen vallen. En zoo *danken* we dan doordien Hij ons tot danken bekwaamt. En evenmin kunnen wij bij tegenspoed Gods werking in ons ongeval en leed zien, of Hij moet er zijn licht op doen vallen; en als we dan zien *dat Hij het deed,* dan is Hij het die ons tot bidden bekwaam maakt.

Zoo is er veel, dat *gebed* heet, maar geen *bidden* is en dus niet meetelt. Een bidden van den dwingzieke, die God naar zijn hand wil zetten. Een bidden van den luie, die God wil laten goedmaken, wat hij verslonsde. Een bidden van den willooze, die liever het gebed dan de middelen aangrijpt, die toch door God geordineerd zijn.

Maar ook na aftrek van dit ongeestelijk bidden, blijft er dan toch een heerlijk en kostelijk bidden over, het heilgeheim van Gods kinderen. Een bidden, dat volstrekt niet enkel een *in*roepen van hulpe, maar allereerst zelf een *aan*roepen van 's Heeren barmhartigheid, een *aan*bidden van het Eeuwige Wezen in ons gebed is. Na dan weer uren geleefd te hebben, dat we schier niet aan onzen God dachten, knielen we dan neder en sluiten onze oogen van de dingen der aarde af, en wachten of de

onzienlijke dingen zich voor ons ontsluiten mochten en de vensters des hemels voor ons mochten opengaan, en dan ziet ons zielsoog weer het werk des Heeren, achter ons in onzen doorleefden dag; om ons op aarde en in de natuur; ja, tot in ons eigen bloed en tot in onze nieren. En zoo liggen we dan voor Gods troon met onze lieven, en ons zielsoog geniet er in, om te aanschouwen, hoe de Heere onze God die allen houdt en bewaart. Maar toch dan komt er in dit bidden ook een *in*roepen van genade, een *bede* om hulpe, een afsmeeken van de ontfermingen onzes Gods. Niet natuurlijk alsof God de Heere, hadden wij Hem niet alzoo gebeden, den loop der dingen geheel anders zou geregeld hebben. Waar toch bleve dan zijn Raad, en waar zijn Voorzienigheid, en waar de ruste voor uw hart? Neen, maar dan is er in God den Heere een wil des welbehagens, om u aldus te redden, en tegelijk een wil des welbehagens om u het gebed voor die redding in de ziel te geven. En zeg nu niet: Dan kan ik het bidden wel laten. Want dat *kunt* ge niet. Als God u water geeft, geeft Hij u ook dorst, om naar dat water te verlangen, en dank zij dien dorst, wordt het drinken van dat water eerst waarlijk genieten voor u. Zonder dien dorst zou dat water zijn werking niet bij u gedaan hebben. En zoo nu ook is het met ons gebed en onze smeekinge. Dat bidden is de *dorst* om de redding in te drinken die God straks geven zal, en als die redding dan komt, maakt het smeeken dat voorafging, dat ge die redding *genieten* kunt, en ze u *waarlijk* redt.

En nu is het waar, dat God de Heere u ook tal van keeren dorsten laat, zonder dat alsnog het water komt, en zoo ook menigmaal bidden laat, en dat toch de redding nog uitblijft, maar dit houdt op vreemd te zijn, zoo ge maar opmerkt, dat al uw gebeden slechts op één levensgebed doelen, en dat die enkele gebeden als ware het slechts de ladder vormen om tot dat hooge gebed te komen.

ZESDE HOOFDSTUK.

Het hart des menschen overdenkt zijn weg, maar de Heere stuurt zijn gang. SPREUKEN 16 : 9.

Eer we van deze uiterst gewichtige tiende Zondagsafdeeling afscheid nemen, rest ons nog te spreken van de: *tweede oorzaken.* Als b. v. iemand sterft aan vergiftiging op 34-jarigen leeftijd, dan zijn er bij dit sterven *twee* oorzaken in het spel. De ééne of hoofdoorzaak is het besluit Gods,

die in zijn Raad aan dezen mensch 34 jaren levens had toegemeten, zoodat hij niet langer leven kon, maar nu sterven moest. En ten andere is er hier een tweede, bijkomende of ondergeschikte oorzaak, t. w. in den booswicht, die op dit tijdstip aan dezen mensch het gif toediende, waardoor hij stierf.

Men vat dus aanstonds, dat met deze „*tweede* oorzaken" bedoeld zijn de wilsdaden van het schepsel. Bij deze schepselen denken we uitsluitend aan engelen en menschen. Zonder toch te willen ontkennen, dat ook een tijger die op den weg iemand bespringt en uiteenscheurt en zijn bloed zuipt, tot op zekere hoogte een tweede oorzaak kan zijn, weten wij te weinig van de beteekenis, die de wil bij het dier heeft, om hiermede te rekenen. Van den engel en den mensch is het ons geopenbaard, dat zij een wil van God ontvingen, en door dezen wil een tweede oorzaak, onder Hem als den Hoofdbewerker aller dingen, in het leven kunnen roepen. Alle dingen die op den Christus gekomen zijn, zijn op hem gekomen naar den bepaalden raad en voorkennisse Gods, maar dit neemt niet weg, dat ook Pilatus en Herodes bedacht hebben deze dingen tegen Gods heilig kind te doen. En wat in dien zin van den mensch geldt, geldt ook van de engelen, met name van de gevallen engelen, en zoo lezen we gedurig in de Heilige Schrift, dat Satan als tweede oorzaak optreedt, om een mensch te verleiden, te plagen of aan te porren en te beproeven in eenig kwaad.

Dit nu doet de vraag rijzen, hoe we ons dit hebben voor te stellen.

Drieërlei weg slaan de kinderen der menschen bij deze verklaring in.

Vooreerst zijn er, die Gods raad en welbehagen, Gods bestel en voorzienigheid eenvoudig prijsgeven, en de eigenlijke handeling haar oorsprong laten nemen in 's menschen vrijen wil. Zij stellen God en mensch tegen elkander over. Beschouwen den mensch en den Satan als vrije personen, die zelfstandig bestaan, en allerlei dingen bedenken en uitvoeren. En denken zich nu God den Heere als een hoogheilig Wezen, dat van alle deze menschelijke en duivelsche handelingen kennis neemt; inziet welke gevaren er uit zouden voortkomen; en nu tusschenbeide treedt om alle kwaad te beteugelen en te regelen.

Sommigen, nog iets godvruchtiger dan deze Pelagiaansche geesten, spreken daarbij gebrekkiglijk van *toelating*. Ook zij achten wel, dat de handeling en de daad van den mensch en van Satan uitgaan, maar zeggen, dat God, die alwetend is, dit alles voorzien heeft, en nu vooraf bij zich zelven besloten heeft, hoeveel van deze handelingen en daden Hij zou *toelaten* en hoeveel er van Hij zou *beletten*. Wat Hij dan toelaat, laat Hij naar het oordeel van deze lieden toe, met een goddelijke bedoeling,

overmits Hij een middel heeft uitgedacht, om, al liet Hij dit kwade toe, er toch iets goeds uit te doen voortkomen.

Met deze heele en halve Pelagianen behoeft men intusschen niet lang te redetwisten, daar zij zich zelven geheel weerspreken. Indien toch, naar hun eigen zeggen, de Heere macht heeft, om van de duizend booze daden, die in eens menschen hart opkomen, er negenhonderd te verhinderen, dan schrijven ze hiermee zelven aan God de mogendheid toe, om de werking van 's menschen wil in te perken. En waar Hij dan voor de honderd overblijvende daden van deze macht *geen* gebruik maakt, geschiedt in deze honderd gevallen het kwaad, omdat Hij het *wilde* doen plaats hebben. Als ik toch als vader zie, dat mijn ééne kind het andere kind kwaad wil doen, en ik belet dit niet, dan ben ik voor dat kwaad medeverantwoordelijk, en ieder zou zijn dienstbode met recht bestraffen, die, zoo ze de kinderen bezig had gevonden om brand te stichten, dit *niet* had belet.

Zij vorderen dus met hun stelsel van *toelating* geen zier, en al de ernstige bedenkingen, die zij tegen Gods raad en Gods Voorzienigheid als oorzaak van het kwaad opwerpen, gelden tegen hun eigen stelsel van toelating met volle kracht.

Vandaar dat een *tweede* groep dan ook een anderen weg inslaat, en, streng en straf Gods alvoorzienigen Raad handhavende, den mensch eenvoudig tot een blind werktuig maakt. Uitgaande van de volkomen ware overtuiging, dat God de Heere alle dingen werkt naar den Raad zijns willens, leeren ze dat de mensch dus ook niet anders handelen kan; dat wie kwaad doet, kwaad *moet* doen; en dat het dus ook dwaasheid is, om bij leed of ongeval, of met het oog op dreigende gevaren in de toekomst eenige voorzorgsmaatregelen te nemen; want dat ik, of ik medicijnen gebruik of niet, toch sterven zal als het bepaald is, en zal blijven leven, indien God het zoo wil.

Volgens dezen is er dus alleen een Wil in God, maar is er *geen* wil in den mensch, ook al beeldt hij zich dit in. Gelijk een steen valt naar Gods wil, en het staal naar Gods wil den magneet aantrekt, zoo ook handelt de mensch (hij doe dan goed of kwaad) geheel willoos.

Dit stelsel nu is niet de leer van Gods Raad, noch ook de Schriftuurlijke leer van de goddelijke Voorzienigheid, maar wat men noemt het *Determinisme,* vrijwel overeenkomende met de heidensche leer van het Noodlot.

Ook met de voorstanders nu van dit stelsel behoeft men niet lang te handelen. Zij weten zelven zeer goed door het getuigenis van hunne conscientie, dat ze kwaad deden, er berouw over hebben, er een verwijt

over in zich omdragen, en het zich als schuld toegerekend zien. Ze weten opperbest, zoo er een moord is geschied, dat het onrecht zou zijn, zoo de rechter den moordenaar niet strafte. En wat het gebruik der middelen aangaat veroordeelen ze zich zelven, daar ze toch in verreweg de meeste gevallen *wel* de middelen aanwenden, en die slechts nalaten in bijzondere gevallen. Als er een steen van het dak valt en ze zien het, loopen ze ijlings terug, of wenden het gevaar af met hun hand; alleen maar als de bliksem zou kunnen inslaan, achten ze het stellen van een bliksemafleider ongeoorloofd. Wat nu is dit anders, dan dat ze wel in den uitschietenden bliksem, maar niet in dien vallenden steen een werking Gods zien. En laat ze nu zelven oordeelen, of dit niet is Gods voorzienige werking uit de meeste gevallen van het leven opheffen.

Het land zullen ze bezaaien; op een graanzolder waar ratten zijn een kat als voorbehoedmiddel zetten; een waakhond op hun erf plaatsen; als het vriezen gaat de kachel aansteken; zich dekken als het te koud is; en zoo op alle wijzen door *middelen* en voorbehoedmiddelen het gevaar wenden, om te bevriezen of te sterven van honger. Maar als ze nu ziek zijn, mogen er geen medicijnen gebezigd. Doch wat is ook dit nu anders dan dat ze wel gelooven aan de goddelijke voorzienigheid, die aan de sponde van den kranke waakt, maar niet gelooven, dat Gods hand evenzoo is in de koude, in den honger en in het gevaar voor hun graanzolder en voor hun erf. Want zeggen ze nu: wij gelooven *wel* dat ook in al deze dingen Gods Voorzienigheid werkt, maar desalniettemin gebruiken we de middelen die Hij op onze hand zet, zoo dient natuurlijk gevraagd, of dezelfde God die de kat schiep om ons tegen ratten op den graanzolder, en den waakhond schiep, om onze erve bij nacht te beveiligen, dan ook niet die God is, die de chinine deed groeien tegen de koorts of in het staal inschiep de kracht om den bliksem aan te trekken.

Met geen van deze beide buitenschriftuurlijke voorstellingen komt men dan ook verder. Ze deugen niet, en miskennen òf Gods Raad en vrijmachtig welbehagen òf wel het samenstel gelijk Hij den mensch schiep, en de middelen die Hij voor den mensch verordend heeft.

Om nu tot een juister voorstelling te geraken, beginnen we met een beeld uit het dagelijksch leven. Als er ergens in uw lichaam een opeenhooping van kwaad bloed zit, plaatst ge er een bloedzuiger op. Gij laat dien bloedzuiger op die plek zuigen, in het minst niet uit zekere teerhartige zorg voor dat wormpke, opdat dit dierke zich eens aan een overvloedigen maaltijd van bloed vergasten zou, maar om uw boos bloed van die plek weg te krijgen. Maar intusschen is er bij dat dierke niet de minste

toeleg om u te helpen. Integendeel, vinnig valt het op u aan, wondt u, beschouwt u als vijand, en is er alleen op uit, om zichzelf dik te zuigen. Soms bezigt men, na vergiftige beten, jonge honden om die plek uit te zuigen; iets, waaraan deze beesten dan sterven. Gij nu bedoelt hiermee uw redding, al gaat het beest daar ook aan dood. Maar intusschen is er bij dit beest geen zweem van toeleg om u te helpen, integendeel, dat dier zuigt alleen voor eigen lust. En deze voorbeelden nu, die men nog met vele vermeerderen kon, toonen immers, dat er reeds tusschen een mensch en een dier zulk een verhouding kan bestaan, dat het de mensch is, die strikt en eigenlijk het dier werken *laat* en werken *doet*, en dat toch de mensch daarbij iets heel anders op het oog heeft, dan het dier bedoelt. Dan doet de mensch iets met het dier, en het dier doet iets, zonder aan dien mensch te denken, en bij beiden is een eigen daad. Alleen met dit verschil, dat de mensch zijn wil doorzet, het dier slechts instrument is in zijn hand.

Dit nu brengen we over op God en den mensch. God wil iets, God heeft een bedoeling, een plan, een toeleg, een raad des welbehagens, en in dat plan komt nu ook voor het gebruik van den mensch. God laat dus dien mensch niet op zich zelf werken, om iets toe te laten; neen, God *gebruikt* den mensch, juist evenzoo, en in nog veel strenger zin, als gij den bloedzuiger of dien jongen hond, er expresselijk voor neemt en er voor aanlegt. Maar terwijl God de Heere nu op die wijs u als mensch *bezigt, gebruikt* en *aanwendt*, hebt gij een eigen leven, een eigen bestaan, en in dat bestaan eigen plannen, eigen overleggingen, eigen bedoelingen. Naar deze uw plannen en bedoelingen handelt ge; in verreweg de meeste gevallen evenmin denkende aan Gods bedoelen, als de bloedzuiger vraagt naar uw toeleg om uw boos bloed kwijt te raken. Feitelijk gebeurt er dus niets dan wat God besloten heeft dat gebeuren zou, en of ge als mensch, dit nu ook zoo bedoeldet, of het heel anders bedoeldet, doet aan de einduitkomst niets af.

Stond nu dit eigen leven van den mensch in zijn eigen hand dan zou er dus ook geen zonde zijn; want nooit of nimmer kan de mensch den verborgen Raad Gods weerstaan. Die raad, die verborgen wil gaat *altoos* door. En alle denkbeeld, alsof we ooit uit den weg van Gods verborgen wil zouden kunnen loopen, is pure dwaasheid. „Geen ding geschiedt er ooit gewisser dan 't hoog bevel van 's Heeren mond". Gods verborgen wil *kan* eenvoudig nooit weerstaan of verkozen. Die geschiedt zonder één enkele uitzondering altoos.

Maar wat is nu het geval? Van dat innerlijk eigen leven, dat gij als mensch hebt, en waarvan God de Heere gebruik maakt, om het als

instrument voor de volvoering van zijn verborgen wil aan te wenden, zijt gij zelf geen heer en meester.

Ook dat leven uwer inwendige overleggingen en gedachten hebt ge van Hem. En toen Hij u dat gaf, heeft Hij niet gezegd: „Doe daarmede nu naar uw goedvinden", neen, maar Hij heeft u daarvoor een wet gesteld, een ordinantie meegegeven, en dit is *zijn geopenbaarde wil.* Die beide willen in God, zijn verborgen en zijn geopenbaarde wil, strijden dus niet met elkaar, noch heffen elkaar op, maar hebben beide betrekking op een geheel verschillende zaak. Met Gods verborgen wil hebt gij in niets te rekenen. Daar *moogt* ge zelfs niet mee rekenen. Die is niet voor u, om uit te voeren, maar voor God zelf. Hij, en Hij alleen voert dien uit, en zoo dikwijls het Hem behaagt, zal Hij u daarbij, of ge wilt of niet, als instrument gebruiken.

Maar geheel afgescheiden hiervan ligt nu het eigen leven dat gij als mensch hebt, met uw eigen overleggingen, plannen en bedoelingen, en daar zijt gij zelf verantwoordelijk voor. Daarvoor hebt gij de wet van Gods geopenbaarden wil, en zoo dikwijls ge tegen dien wil ingaat, klaagt u uw conscientie aan. Met dezen uwen wil nu verandert ge nooit iets aan de uitkomst. Die gaat geheel buiten dezen uw wil en bedoelen om. Die regelt God door u of zonder u. Maar gij blijft verantwoordelijk voor uw plan, voor uw overlegging, voor uw bedoeling. Als b. v. Kaïn Abel moordt, dan sterft Abel naar Gods verborgen wil. Abel kan niet blijven leven. Hij moet sterven. Maar Kaïn bedoelde, toen hij de hand tegen Abel ophief, volstrekt niet, dat hij nu eens dien verborgen wil Gods, tegen de inspraak van zijn hart, zou gaan uitvoeren. Hij dacht aan God niet. Hij bedoelde slechts wraak en doodslag. En met dit bedoelen, met dezen toeleg, met dezen wilden hartstocht ging hij nu tegen Gods geopenbaarden wil in, en wierd schuldig aan broedermoord.

Dit is het wat de Heilige Schrift aldus uitdrukt: „De mensch overdenkt zijnen weg, maar de Heere stuurt zijnen gang." Zijns is de *overdenking,* en zoo die niet stipt naar Gods geopenbaarden wil is, staat hij schuldig, maar zijn *gang* is van den Heere naar het bevel van zijn verborgen Raad.

Al wat van tevoren bepaald was, dat over Christus komen zou, en wel bepaald was naar zijn onveranderlijken *heiligen* raad, dat is hem overkomen door de *zondige* overlegging van Cajaphas en Judas en Pilatus.

Van de middelen geldt geheel hetzelfde. In Gods verborgen raad is niet maar een bloote bepaling van de uitkomst, maar evenzeer een stipte bepaling van de *middelen,* waardoor die uitkomst zal bewerkt worden. Zeg dus niet: als het bepaald is dat ik nog tien jaar leven zal hebben, kan

ik niet sterven, ook al eet ik niet en al verwaarloos ik mijn lichaam nog zoo. Want in dien zelfden verborgen Raad des Heeren is evenzeer elke maaltijd bepaald die uw leven voeden zal en alle spijs die u moet ophouden. De *middelen* staan dus niet tegen Gods raad over, maar maken er een zeer aanmerkelijk en volstrekt onmisbaar deel van uit. Niet één verkorene zal het eeuwige leven derven, maar dit is nu niet bloot als een feit in de uitkomst bepaald, maar gelijktijdig en precies evenzoo zijn in dien zelfden verborgen Raad des Heeren ook bepaald al de middelen des heils, die u ten leven voeren zullen. Bepaald alle vermaan en waarschuwing die naar u uit zal gaan. Bepaald de Dienst van het Woord die u trekken zal. Bepaald elke inwerking des Geestes. En ook bepaald elke ontmoeting die indruk op u zal maken. De *middelen* te verwerpen is dus niet vroom, maar *verkeerd begrepen* vroomheid. Wie de middelen verwerpt, schrapt de helft uit Gods Raad weg, en eert dien Raad niet, maar verkleint de majesteit van Gods verborgen wil.

Zoo is het dan precies om het even, of er staat dat Satan David aanporde om het volk te tellen, of dat de Heere dit deed. De Heere deed het door Satan, en Satan kon het alleen doen als instrument des Heeren. Krek evenzoo als gij in het boven gekozen voorbeeld precies evengoed kunt zeggen: De bloedzuiger heeft mij dat bloed afgetapt, of wel de arts deed dat, die den bloedzuiger gebruikte.

Slechts ééne bedenking blijft hier over. Zoo dan God de Heere het hart verhardt, Pharao verstokt en David aanport, hoe is dit hun dan tot zonde? Om dat in te zien, moet men nu wel in het oog houden, op wat wijze God de Heere aan den mensch de beschikking over zijn innerlijk leven geschonken heeft. Volstrekt niet in Pelagiaanschen zin, alsof de mensch van oogenblik tot oogenblik de macht zou hebben, om kwaad of goed te zijn. In het minste niet. Dat ziet ge wel anders aan den dronkaard, die het drinken maar niet *kan* laten. Dat merkt ge wel aan alle karakterzonden, die invreten en u tot slaaf maken. Die de zonde eenmaal deed, is haar slaaf geworden. Neen, God de Heere schonk den mensch vrijheid, om òf ten goede te kiezen en dan nu ook voorts goed te loopen, òf om kwaad te kiezen, maar dan ook voortaan kwaad te loopen. Dit is de samenhang van ons leven. Of een keten met schalmen van goud, òf een keten met schalmen van zonde. Alle verdere zonde is dus een *straf* voor de eerste zonde, en in dien zin is een zondaar *niet* vrij. Hij *kan* geen Gode welbehaaglijk werk doen. *Al* zijn doen is zonde. En dat men dit niet zoo gevoelt, komt eenvoudig daar vandaan, dat wij alleen *groote* zonden *zouden* noemen, en geen oog hebben voor het zondigen in onze gewone kleine daden.

En wat nu eindelijk aangaat, dat er toch van gesproken wordt, dat het God *berouwde* dat Hij den mensch gemaakt had, en dat de Heere Ninevé spaarde toen het zich bekeerde, en dat Hiskia nog vijftien jaren levens kreeg, zoo houde men wel in het oog, dat dit alles gesproken is naar onze voorstelling. Daartoe staat er te stellig in 1 Sam. XV : 29: *„Ook liegt Hij die de overwinning van Israël is niet, en het berouwt Hem niet; want Hij is geen mensch, dat Hem iets berouwen zou.* Maar overmits God de Heere niet met ons handelen *kan,* dan naar den aard van ons menschelijk wezen, *gelijk Hij ons dit zelf inschiep;* en ons menschelijk wezen gebonden is aan *den geopenbaarden* wil Gods, die altoos *voorwaarden stelt,* zoo volgt hieruit dat de Heere altoos met vermaan en waarschuwing, naar menschelijke wijze tot ons komt, en zich menschelijk tegen ons overstelt."

Men moet dus niet zeggen, dat een uitdrukking als *dat het den Heere berouwde* een zich schikken is naar onze zwakheid.

Het is dat niet. Het is strikt en stipt een handelen en omgaan met den mensch naar de eischen van het Werkverbond. [1])

---

[1]) In hoofdstuk IV, pag. 233 schreven we dat een steen niet valt in het luchtledig. Hiermee is natuurlijk bedoeld, dat een steen niet vallen zou in het volstrekt ledige waarin geen lucht, noch iets was om den steen neer te trekken.

ZONDAGSAFDEELING XI.

Vraag 29. Waarom wordt de Zone Gods *Jezus,* dat is Zaligmaker genoemd?
Antwoord. Omdat Hij ons zalig maakt en van al onze zonden verlost; daarbenevens, dat bij niemand anders eenige zaligheid te zoeken of te vinden is.
Vraag 30. Gelooven dan die ook aan den eenigen Zaligmaker Jezus, die hunne zaligheid en welvaart bij de heiligen, bij zich zelven of ergens elders zoeken?
Antwoord. Neen zij; maar zij verloochenen metterdaad den eenigen Heiland en Zaligmaker Jezus, ofschoon zij zich Zijns met den monde roemen; want van tweeën één, of Jezus moet geen volkomen Zaligmaker zijn, óf die dezen Zaligmaker met waren geloove aannemen, moeten alles in Hem hebben, wat tot hunne zaligheid van noode is.

EERSTE HOOFDSTUK.

En zij zal eenen zoon baren, en gij zult zijnen naam heeten Jezus; want hij zal zijn volk zalig maken van hunne zonden. MATTH. 1 : 21.

Met de elfde Zondagsafdeeling treden we over tot de belijdenis van *God den Zoon.* Niet echter om nogmaals terug te dringen in het mysterie van 's Heeren Drieëenig Wezen. Dit is afgehandeld in de achtste Zondagsafdeeling; en getrouw aan zijn practisch doel, handelt daarom de Catechismus thans alleen van den *Middelaar,* d. i. van Jezus Christus, Gods eengeboren Zoon, onzen Heere, „die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria, die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle, ten derden dage wederom opgestaan van de dooden, opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods des Almachtigen Vaders, van waar Hij komen zal om te oordeelen de levenden en de dooden."

Niet minder dan *negen* Zondagsafdeelingen worden aan de nauwkeurige en stichtelijke uiteenzetting van deze belijdenis van den Middelaar

gewijd. Drie aan de beschouwing van zijn *Persoon;* drie aan den staat zijner *Vernedering;* en drie aan den staat zijner *Verhooging.*

Het eerste drietal Zondagsafdeelingen, dat zich verdiept in de overdenking van Jezus' hoogheiligen Persoon, houdt zich achtereenvolgens bezig met de vier *namen,* die hem in de Apostolische Geloofsbelijdenis gegeven worden, van *Jezus, Christus, Zoon* en *Heere,* en deze vier namen worden op zulk een wijs besproken, dat eerst de roeping van den Middelaar voor ons treedt in den naam *Jezus*; daarna het *ambt* van dien Middelaar overwogen wordt in verband met den naam *Christus*; en eindelijk de band van dezen Middelaar eenerzijds tot God en anderzijds tot de verloste menschheid ons als voor oogen geteekend wordt in het *Zoonschap* met betrekking tot den Vader en in zijn optreden als *onze Heer.*

Immanuel is geroepen om *zondaren te verlossen.* Dat is zijn taak. De hem gegeven last van den Vader. Hierin ligt het één en al van zijn heilige roeping. Daarom heet hij *Jezus.*

Die taak vervult hij door de bediening van een drievoudig ambt, optredende als onze hoogste Profeet en Leeraar, als onze eenige Hoogepriester, en als onze eeuwige Koning. Vandaar de naam *Christus.*

En eindelijk, om die taak, in dit drievoudig ambt te kunnen vervullen moest hij *de eengeboren Zoon van God zijn,* en over ons als *onze Heere* worden aangesteld.

En zoo is er dan geen overtolligheid, geen noodelooze opeenhooping van eeretitels, maar symmetrische volledigheid en harmonische afronding in, wanneer onze Apostolische Geloofsbelijdenis juist deze vier saamrijgt en op elkaar volgen laat: Ik geloove in Jezus, Christus, zijnen eengeboren Zoon, onzen Heere.

Met stichtelijk-practischen zin heeft alzoo de Kerk van ouds, en heeft ook onze Gereformeerde Kerk in haar Catechismus, haar belijdenis van den Immanuel geheel voortgesponnen uit de *namen,* die de Middelaar droeg.

En dit deed de Kerk met opzet.

Daar hangt haar leven als kerk aan. Dit raakt den grond van haar bestaan als door God ingestelde, en met zijn waarheid innerlijk rijk gemaakte stichting.

Het is niet gemakshalve, voor het geheugen, dat ze haar belijdenis aan deze vier namen knoopt; maar in het op den voorgrond plaatsen van die namen en het ontleenen van haar belijdenis aan die namen, spreekt haar geloof zich uit.

Ze begint niet in eigen, vermeten wijsheid den Christus waar te nemen, feiten over den Middelaar saam te lezen, en zijn woorden bijeen te zamelen,

om nu door eigen studie en nadenken, uit dat waargenomene uit die verschijnselen, uit die feiten en die woorden op te maken wie de Christus is.

Wie zoo te werk gaat, heeft het geloof reeds verzaakt; en komt niet tot den Christus met eerbiedige bewondering, om in stillen dank zijn glorie uit te roepen; maar heeft zich feitelijk reeds boven den Christus geplaatst; hem voor zijn vierschaar geroepen; en stelt zich om hem te beoordeelen.

Neen, niet wij zullen uitmaken wie de Christus is, maar omgekeerd zal de Christus hebben uit te maken, wie en wat wij zijn.

En hoe volkomen juist het ook bij dier en plant en hemellicht is, om eerst zelf waar te nemen, en nu op grond van die waarneming uit te maken, met welk voorwerp men te doen heeft, bij den Middelaar *moogt* ge zoo niet te werk gaan.

Dat is oneerbiedig.

Dat is in strijd en weerspraak met uw verhouding als creatuur en zondaar en verloste tot den Immanuel.

Voor hem is uw plaats nooit anders dan op de knieën. *Hem* zult ge hooren, en niet uw eigen nadenken en oordeel. *Hem* hooren ook dan als er over *Hem zelven* sprake valt, en gevraagd wordt wie *Hij is*.

Was de Christus eenvoudig verschenen, zonder zich uit te laten over zijn eigen persoon en werk; had hij eenvoudig onder ons geleefd en geleden, zonder ons zelf te verklaren, waartoe dit leven en lijden strekte; en was alleen de heugenis tot ons gekomen van een vriendelijke, heilige verschijning, maar die als een mysterieuse geheimzinnigheid, als een heilige onbekende, voor ons ware voorbijgegaan, — dan zou ongetwijfeld de vraag recht hebben, voor wien we, op grond van allerlei aanduidingen, uitlatingen en waargenomen merkteekenen deze omsluierde gestalte hadden te houden.

Maar nu er geen onbekende tot ons kwam, maar integendeel eeuwen vooruit was aangekondigd, dat hij komen zou en hoe hij zou verschijnen en wie hij zijn zou; nu hij, zelf gekomen, zich niet in het kleed der geheimzinnigheid heeft gehuld, maar door engelen heeft laten aanzeggen, wie hij was en hoe zijn naam zou zijn, en klaar, openlijk en duidelijk heeft uitgesproken dat hij de Christus, Gods Zoon en onze Heere was, — nu is al zulk hoogwijs onderzoek naar den Christus niets dan schuldige verwatenheid. En de wetenschappelijke studie, die er zich vooral in onze eeuw toe gezet heeft, om door allerlei „levens van Jezus" en „beschouwingen over den Christus" de waarheid over zijn persoon aan het licht te brengen, is geen studie die we zegenen of wetenschap waarvoor we danken mogen, maar hooghartige vermetelheid, die zich aan den Christus Gods en zijn gemeente heeft bezondigd.

Had de Heilige Geest zich over den Christus en had de Christus zich over zich zelven *niet* uitgesproken, zulk zondig onderzoek zou te verontschuldigen zijn. Maar nu de Christus zoo stellig mogelijk gezegd heeft: *Die ben ik*, en „dit is het eeuwige leven, dat *gij gelooft*, dat ik Die ben" nu ligt in elk pogen, om langs dezen weg den Christus te leeren kennen, wantrouwen en ongeloof, ja, eigenlijk een zeggen tot den Heiland: Gij verklaart nu wel, dat gij *die* zijt, maar op uw woord kan ik dat niet gelooven.

Twijfel, ongeloof is het dus, als men langs dien empirischen weg den Christus na gaat speuren. Men gelooft Jezus op zijn woord niet. Dat hij aldus over zich zelven spreekt, is niet afdoende. En nu zal de man van studie, de opgeblazene geleerde, de verwatene wetenschappelijke man Jezus eens na gaan rekenen, of zijn verklaring aangaande zich zelven wel strookt met de overige gegevens. En ja, *als dit nu uitkomt,* dan zal de Heere Jezus een legalisatie ontvangen, dat hij waarheid sprak en over zichzelven juist oordeelde. Maar ook, komt het *niet* uit, dan zal zijn verklaring aangaande zich zelf gerectificeerd worden, en de ingebeelde godgeleerde zal het *beter* weten dan zijn Heere.

En hiertegen nu moet de gemeente des levenden Gods opkomen en getuigen met al de kracht die in haar is. Dit *mag* niet geduld. Dit is principiëel de autoriteit des Heeren omverwerpen. En of nu al de apologeet toevalligerwijs tot een bevredigende uitkomst geraakt en Renan eindigt met zonde en schuld in den Christus te vinden, dat is formeel volkomen hetzelfde. Voor Jezus is het even krenkend en beleedigend, als gij, als man van wetenschap hem verklaren komt: *Gij hadt juist van uzelven geoordeeld,* als dat Renan hem lasteren durft: *Gij waart een vriendelijk dweper!*

Vast sta daarom onder de gekochten des Heeren, dat ze zich noch in het bidvertrek, noch op den kansel, noch in de studeerkamer ooit moge laten verleiden tot de zondige zucht, om buiten de verklaringen van den Heere zelven in zijn Woord, zich een oordeel te willen vormen over zijn Persoon en Wezen. Alle Christologie die dit onderneemt, moet verfoeid. Alle geleerdheid die hiernaar de hand uitstrekt, moet onverbiddelijk buiten het heilig erf gebannen. Leerjongens Christi hebben we te wezen, allereerst en allermeest als het op het hoofdpunt aankomt, om te weten *wie de Middelaar is.*

Wie als leerjongen Christi van zijn lippen de waarheid opving, heeft daarna niet anders te doen dan te *getuigen* van wat hij gehoord heeft en te *belijden* wat hem op de lippen is gelegd.

In dat *getuigenis,* in die *belijdenis* moge hij dan met de ziel indringen tot zaligheid om te gelooven, en met zijn denken indringen tot kennisse om het te verstaan; maar dan blijft én bij dat gelooven én bij dat kennen

hij de afhankelijke, hij de ontvangende, hij de begenadigde en Christus blijft voor als na zijn *Heere*.

Zoo blijft het *God*geleerdheid. Kennisse, maar in den toon der aanbidding. Een steeds dieper indringen in het heilgeheim, doch waarbij het hoofd het hart niet vooruitsnelt, maar beide hoofd en hart in de Thomasaanroepinge uitvloeien: *Mijn Heere en mijn God!*

En nu, dit deemoedige, dit belijdende, dit getuigende karakter hielden de Apostolische Geloofsartikelen en hielden onze Catechismusopstellers vast, toen ze de kennisse van den Christus voortsponnen uit de verklaringen *van zijn Namen*.

Niet *zij* vonden een onbekende, geheimzinnige gestalte, waaraan ze naar eigen bevinden een *naam gaven;* maar ze hadden hun Heere gevonden, die *zelf* hun zijn heiligen Naam én in 't oor én in de ziel had geopenbaard.

Zij hebben ontmoet dien ze eerst niet kenden, maar die zich zelven aan hen geopenbaard had; en het is uit de volheid dier heilige openbaring, dat zij thans voor anderen kunnen getuigen wat de Christus hun aangaande zich zelven heeft gezegd.

Christus kent zich zelf, eer een zijner verlosten hem kent. Niemand zijner verlosten kent hem dan doordien hij zelf zich aan hem heeft bekend gemaakt.

Zijn kerk vraagt den Christus naar zijnen *Naam*.

Hij noemt haar zijn *Naam*.

En nu dien *Naam* te gelooven, te belijden, de wereld in te dragen, ziet daar wat haar heilige geestdrift wekt.

Dat nu de *Naam* van den Heere niet eerst door hem zelven persoonlijk, maar reeds eer hij optrad door profeten en engelen is uitgeroepen, verandert hierin niets.

Wat de profeten getuigden, getuigde *Hij* door die profeten, en wat de engelen aangaande hem verkondigden, verkondigden zij op *zijn* last en in *zijn* Naam.

Hetzij dus de patriarchen en profeten vanouds, hetzij de engelen en apostelen in het Nieuwe Verbond ons den Naam des Heeren vertolken, altoos is het *de Christus zelf*, die door den Heiligen Geest, aangaande zijn eigen persoon getuigenis geeft.

Als de Kerk hem verschijnen ziet, vraagt ze eerbiediglijk: *Wie zijt gij en hoe is uw Naam?*, en 't zij die Kerk onder het Oud Verbond nog in schaduwen wandelt, of in 't Nieuw Verbond reeds in vervulling jubelt altoos is het van den Christus zelf, dat ze door de kennisse van zijn Naam

weten wil wie hij is. Niet uit nieuwsgierigheid, maar door verwondering uitgedreven. Niet uit weetzucht, maar uit zucht naar heil.

Ware nu die *Naam* van Jezus alleen een klanknaam zooals de meesten onzer een klank voor naam dragen, waarin noch zin noch beteekenis ligt, zoo zou die Naam des Heeren slechts een aanduiding, een zeker merkteeken, een vingerwijzing geweest zijn, om nu voorts al verder in het wezen des Heeren in te dringen.

Als Eliëzer met de kemelen komt, om voor Abrahams zoon een vrouw te zoeken, is voor Bethuël alles duidelijk, zoodra hij den naam van *Abraham* vernomen heeft. Doch let wel, die naam als *naam* zei hem niets, want den geestelijken zin van dien naam verstond hij nog niet; en hetgeen waardoor die naam geheel de zaak voor hem opklaarde, was uitsluitend de heugenis van vroegere gebeurtenissen en familiebetrekkingen die door dien naam bij hem wakker wierd.

Doch zoo is het bij den Christus niet.

In *zijn* Naam is waarheid. Een naam noemt, drukt uit, geeft te kennen, wat er in het wezen is. Doch natuurlijk dat kan alleen zoolang er geen leugen en geen verduistering van kennisse is; maar houdt op zoodra ge óf wat ge noemen zult, niet waarlijk in zijn wezen kent, óf wel kent, maar opzettelijk anders wilt noemen.

Vandaar dat óns noemen zoo waardeloos is.

Adam in het paradijs *kon* nog echte namen geven. Hij doorzag en verstond de dierenwereld nog. En omdat hij 't *wezen* der dieren doorzag en verstond, kon hij het ook uitdrukken, en in naam weergeven en hoorbaar maken.

Maar ons ontging die kennisse. Al wat wij nu nog kennen is van buiten, oppervlakkig, uitwendig bezien. We kennen maten van lengte en hoogte, zwaarte en gewicht, kleur en vorm en wat niet al, maar het *wezen* ontglipt ons.

En zoo is het natuurlijk, dat onze *namen* zoo weinig zeggen en meest puur *conventioneel* zijn.

Als booze bitterheid een *scheld*naam op de lippen brengt, dán leggen wij er nog zin en bedoelen in, en ook onze *bij*namen hebben meest beduidenis.

Maar onze gewone namen *niet*. Waarom we een boom een boom en een paard een paard noemen, dat weet geen onzer meer. Altemaal zijn het klanken. En als onder de kinderen der menschen de één Comrie en de ander Holtius heet, heeft noch die naam van Comrie noch die van Holtius ons iets te zeggen. Zelfs onze doopnamen zijn doode klanken

geworden en als ge tien Jakobs bijeenzamelt, bevindt ge dat die ééne naam gedragen wordt door tien gansch uiteenloopende karakters.

Dit is gevolg van de zonde; van het te loor gaan der kennisse; van de scheur tusschen schijn en wezen; van de leugen die insloop.

Maar bij den Middelaar is dit gansch anders.

In hem keert de *waarheid* terug. Bij hem is geen afstand tusschen de verschijning naar buiten en het wezen van binnen. In hem is geen scheur tusschen gestalte en innerlijk zijn.

Hij is die hij is.

Hij doorgrondt zich zelven volkomen. Hij ziet op den bodem van zijn wezen, klaar en helder door de diepte der wateren heen. En ook zuiver en onvervalscht kan zijn Woord weergeven, wat hij in de diepte zijns wezens gezien heeft.

De zelfuitspraak omtrent zijn eigen wezen, dat is dus voor Jezus zijn Naam.

Die Naam is niet gekozen, maar uit zijn wezen voortgekomen.

Zijn wezen en persoon en werk, in een woord omgezet, geven dien Naam met noodzakelijkheid.

Zoo ligt dan in dien Naam zijn wezen afgespiegeld.

En alzoo, wie zijn wezen kennen wil, heeft slechts dien Naam met geestelijke kennisse te spellen.

In dien *Naam* wordt door den kenner zijn heerlijk wezen *gezien.*

TWEEDE HOOFDSTUK.

Want alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. JOH. 3 : 16.

De naam Jezus is gegeven door den engel, eer de Messias in het vleesch ontvangen was.

In dezen naam hebben we dus niet te doen met een naam, die *gekozen* is door eenigen mensch, of allengs door de inwoners van Nazareth voor Jezus is uitgedacht; neen, maar met een naam, die rechtstreeks van Godswege door een opzettelijke boodschap uit den hemel voor Jezus bepaald is.

Want wel is het ongeloof ook in de kringen der Christenen derwijs

ingedrongen, dat ook vele geloovigen over zulk een opmerkelijk feit heenleven, maar op dien stroom mogen we niet mee afdrijven. Eer integendeel moet 's Heeren volk in zulk een goddelijk werk van 's Heeren majesteit weer gaan inleven; het moet weer klare, levende, bezielende werkelijkheid voor ons worden. Ge moet u Nazareth kunnen voorstellen, en in Nazareth het kleine, lage woonhuis van Jozef, met den timmermanswinkel in het achterhuis. En naar dat stedeke, naar dat huis, naar dien man gaat een engel uit. Een engel, die uit de verborgen, geheimzinnige wereld der eeuwige dingen zich plotseling in den droom aan zijn oog ontdekt en als uit den lichtsluier der heiligheid voor zijn nachtbewustzijn te voorschijn treedt. En die engel kwam niet uit zich zelf of uit eigen aandrift, maar was *gezonden*. Gezonden door den Drieëenigen God, en bij die zending kreeg hij den last mee, om voor alle eeuwen en voor alle natiën op eenmaal den *Naam* vast te stellen, waarmee de kinderen der menschen den Gezalfde noemen zouden.

De bijomstandigheid dat deze heerlijke openbaring aan Jozef *in een droom* te beurt viel, mag in het minst niet misbruikt, om op de volle werkelijkheid of de hooge beteekenis er van ook maar iets af te dingen. Ook ons nachtleven in den droom is in den grond der zaak even werkelijk als het dagleven, waarin we wakker zijn. Al het verschil bestaat enkel voor ons bewustzijn. En of God de Heere ons nu in ons nachtleven bezoekt of in ons dagleven, dit doet aan het feit, *dat* Hij tot ons komt of ons zijn engel zendt niets af of toe. Ook in den droom is zulk een engel volstrekt geen voortbrengsel van onze verbeelding, maar een openbaring van een hemelgeest, die van buiten af tot ons komt. *Overdag* heeft dit plaats in een vorm en gestalte, gelijk we dit bij dag behoeven; en *in den nacht* naar den aard der gestalten die ons nachtbewustzijn treffen kunnen. Maar beide malen is de aanraking van onze ziel door een verschijning uit den hemel even beslist.

Zoo is en blijft dan de naam Jezus de naam die door God zelf voor den Middelaar bepaald en ons op de lippen gelegd is. Niet onze liefde of onze bewonderende aanbidding, maar Gods eigen bestel moest dien naam vaststellen. Die naam lag in Gods heiligen raad van eeuwigheid vast. Jezus zou zijn wat die raad bepaald had, dat de Middelaar *wezen* zou. En overmits nu naam en *wezen* hier elkaar volkomen dekken moest, was er geen onzekerheid of keus tusschen meerdere namen mogelijk. Met goddelijke gewisheid wierd uit den raad Gods de naam van JEZUS voor den Messias vastgesteld.

Deze heerlijke, lieflijke, troostende naam van *Jezus* is in zijn wortel een

Hebreeuwsch woord, en ook buiten den Middelaar en lang vóór Hem door anderen gedragen. Wat in Hebr. IV : 8 staat: „Want indien *Jezus* hen in de ruste geleid had, zoo had Hij daarna niet gesproken van een anderen dag", slaat, gelijk elk Schriftkenner weet, *niet* op den Middelaar maar op *Jozua,* den zoon van Nun, gelijk het verband trouwens duidelijk uitwijst. Feitelijk is dus de naam *Jezus* dezelfde naam als de naam *Jozua;* iets wat men lichter beseffen zal zoo men óók let op den naam Josua, die in 1 Kron. XXIV : 11 en bovendien nog wel twintig malen in het Oude Testament voorkomt; vooral nà de Babylonische ballingschap. Dat nu bij de Grieken deze naam eerst *Jêsoe,* en later *Jêsoes* wierd uitgesproken, ging naar vaste spraakwet; terwijl de Romanen, door wier tusschenkomst *wij* dien naam ontvingen, eveneens naar de wet hunner talen, dezen naam in *Jesu,* later *Jesus,* en bij ons *Jezus* vertolkten. De Italianen spreken het nu nog Jesoe (Jesú) uit; de Franschen laten de *s* nog weg vóór den naam Christus; de Duitschers hebben ook den *oe*-klank gehouden; en wij en de Engelschen zijn de eenigen die meer de uitspraak *Jezus* hebben.

Over den oorsprong van dezen naam zij opgemerkt, dat Jozua, de zoon van Nun, oorspronkelijk *Hozea* heette en blijkens Num. XIII : 16 v.v. dezen zijn naam door Mozes zag omgezet in dien van *Jozua;* twee namen die in het Hebreeuwsch weinig schelen, want Hozea heet *Hoschea* en Jozua je-Hoschua. Deze naamsverandering heeft, evenals die van Abram in *Abraham,* van *Saraï* in *Sarah* enz. goddelijke beduidenis, en men doet verkeerd, zoo men hieraan minder gewicht hecht. Als de hooge God oorzaak en reden vindt, om derwijs aan den klank en den zin van een naam te hechten, dat Hij zelf van Saraï *Sarah* maakt, dan moet het voor ons vast staan, dat zulk een schijnbaar nietig iets toch wel terdege gewicht heeft. Men mag niet spelenderwijs over éénig werk Gods heenloopen. Nu veranderde ook Mozes Jozua's naam niet bij wijze van woordspeling, maar als Middelaar des Ouden Verbonds; en al verstond destijds de oude kerk uit Jozua's dagen zelf nog niet het allergeringste van de reden, die voor deze naamsverandering bestond, ons is dit nu van achteren door de naamgeving van Jezus reeds volkomen duidelijk geworden, en het geloof verstaat, hoe deze daad van Mozes rechtstreeks op den Middelaar des Nieuwen Verbonds doelde.

Mozes had Israël niet kunnen verlossen; en niet Mozes maar Jehovah zelf had in de Schelfzee Pharao en zijn heir verdronken en zijn volk Israël droogvoets daar doorgeleid. De man die Israël als held verlost heeft, is dan ook niet Mozes maar *Jozua* geweest, en dit inbrengen van Israël in het land der belofte was typisch, gelijk geheel Israëls leven in Kanaän van typische beduidenis was; iets wat vooral onze Chiliasten wel moch-

ten indenken. Aan de oude bedeeling kleeft altoos de toezegging van aardschen zegen in het land „van melk en honig overvloeiende". Zegt ge nu: het wonen in dat land van melk en honig was dan ook de *eigenlijke* zegen, waarmee God de gerechtigheid van zijn volk kroonde, — dan staat Israël zelfs verre beneden menig heidensch volk; want onder de heidensche volken wierd veelszins op vergelding na den dood en op een hooger goed dan „melk en honig" gezien. Op die manier snijdt men de zenuw van heel de openbaring door en maakt men het Oude Testament verachtelijk. Erkent men daarentegen, dat dit alles slechts sacramenteel en typisch was, zoo gaat er op eenmaal een heerlijk licht op. Dan toch merkt ge dat dit alles voor de kerk des Ouden Verbonds slechts een spiegel en afschaduwing was, waarin de verkorenen des Heeren een beeld zagen van het hemelsche en toekomende geestelijke goed. En zoo opgevat, droeg Jezus dus niet een naam dien toevalligerwijs ook Jozua, de zoon van Nun, en Jozua de hoogepriester, in Zacharia's dagen gedragen had, maar droegen omgekeerd deze beide mannen hun naam, als spiegelbeeld van Hem, die alleen en naar waarheid dien naam dragen kon. En overmits nu in Jozua de *verzoenings*idée was weggebleven, doordien hij alleen krijgsman en geweldig tegen den vijand was, wordt naast Jozua, den zoon van Nun, nu ook nog Jozua, *de hoogepriester*, geplaatst. Eerst zoo wierd het typisch spiegelbeeld volledig: *Verlosser*, Zaligmaker; ja, maar ook Zaligmaker van *zonde* [1]).

De beteekenis van dezen naam Jezus staat door de stellige verklaring van den engel vast: „Gij zult zijnen naam noemen *Jezus, want Hij zal zijn volk zaligmaken van hunne zonde.*" Hier mag niet aan getornd. Dit, dit alles en niets dan dit ligt in dezen naam dien Jezus draagt in. Het is niet een naam die eenvoudig doelt op: gelukkig maken, maar zeer stellig op *verlossen*, want het wortelwoord duidt zeer stellig op het *verlossen* van iemand, die in benauwdheid of in banden ligt. En ook het duidt niet op: verlossen van min blijde omstandigheden, maar zeer bepaald op verlossen van *zonde*. Want wel ligt dit niet in het Hebreeuwsche woord,

[1]) Over de afleiding van den naam „Jezus" kan hier niet breed worden gehandeld. Van oudsher bestond hier tweeërlei gevoelen over. De ééne reeks geleerden namelijk leidde dezen naam af van *Jehovah* en *Jascha'*, en vindt er de beteekenis in van: *God is redder*; terwijl anderen en met name onze Gereformeerde godgeleerden, liefst niet den naam van *Jehovah* hierin lazen, en aan den ouden *hiphil*-vorm van *Jascha'* of *Wascha* dachten. Dit verschil blijve hier onbeslist. Slechts zij opgemerkt dat de overgang in de uitspraak van *Jozua* op *Jezus* verklaard kan worden uit tweeërlei afkorting van den naam Jehovah, t. w. *Jo'* en *Jâh* of *Jêh*. Het pogen onzer oude Gereformeerde taalkenners vloeide voort uit de zucht, om zoo mogelijk te blijven bij Matth. I : 21.

maar het ligt wel in het antitypisch karakter van dezen naam. Elke naam toch, die reeds gespiegeld was in een vroegeren, die op iets *uitwendigs* zag, doelt en moet doelen op iets *geestelijks*. Anders kon hij geen in typen afgebeelde naam zijn. Zoo staat het dan vast, dat er op *geestelijke* verlossing in dezen naam gedoeld is; en geestelijk iemand redden uit een macht die hem gebonden houdt, *kan* niet anders beduiden dan juist wat de engel zei: „Hij zal zijn volk verlossen *van hun zonde*." Gelijk bij alle hemelsche, goddelijke uitlegging van het Oude Verbond in het Nieuwe, zoo vinden we dan ook hier bij den naam Jezus eene uitlegging, die zich én stipt aan den oorsprong van *het woord* houdt, én tegelijk het *geestelijk gebruik* van dit woord toelicht.

Doorzichtig duidelijk ligt in deze naamgeving van Jezus dan ook een goddelijk protest tegen de droomerijen der Ethische *Vermittelungs*-theologen, als zou de Middelaar niet zoozeer gekomen zijn, om *zondaren* te verlossen maar om de *goddelijke* en *menschelijke* natuur saam te brengen en te verzoenen, door de tusschenschakel van zijn *God-menschelijken* persoon; een stelling die bij de pantheïstische wijsgeeren, en volstrekt niet in de Heilige Schrift thuis hoort.

En ook valt hiermee de reeds meermalen bestredene, en hiermee samenhangende voorstelling, alsof de Middelaar toch zou gekomen zijn in ons menschelijk vleesch, ook al ware Adam *niet* gevallen.

God gaf *den naam* des Middelaars; in dien naam lag zijn *wezen* uitgedrukt: en stipt heeft dus de belijdenis der kerk zich binnen de perken, door dien naam gesteld, te bewegen.

Zijn naam is *Jezus*. Die naam beduidt, naar God verklaard heeft, *Verlosser van zonden*. En hiermee is dus elke ketterij afgesneden, die wijsgeerige denkbeelden mengen wil in het aangrijpende denkbeeld der Verlossing van wie ongetroost in zijn zonde, om troost naar den Heilige roept.

Zoo is met dezen rijken, heerlijken naam dan op eenmaal het standpunt bepaald dat de kerk tegenover den Christus en de Christus tegenover de wereld inneemt.

Met allen lof en alle hulde voor de uitnemendheid van zijn persoon en denkbeelden; met alle bewondering der wijsgeeren voor den eenvoud van zijn middel om de menschheid te herscheppen; en zelfs met alle diepzinnige geleerdheid over den sleutel der wereldhistorie, die in zijn kruis ligt, wil Jezus niets te maken hebben.

Daar is hij niet voor, en daar komt hij niet voor.

Hij zoekt *zondaren*, en zijn volk wil hij van zonden *verlossen*.

Vandaar dan ook dat elke richting in de kerk, die het in allerlei ge-

leerde beschaving en fraaie bespiegeling zocht, onherroepelijk als een doodgeloopen stroom verzand is; en dat het leven der kerk weer telkens is opgekomen onder die „kinderkens" en die „ellendigen" die bij Geesteslicht zich zelven als verlorene en doemwaardige, ja doemschuldige, *zondaren,* leerden bekennen.

Feitelijk breekt dus de naam van Jezus door al de opgezette schermen van uw inbeelding en hoogheid heen, en werpt u als zondaar in het stof neder.

Die naam „Jezus" is een ontzaglijke macht die in uw borst indringt, in de gewelven van uw hart, uw conscientie, en door die conscientie den wortel uws levens opzoekt, en in dien wortel uws levens u als een verkankerd wezen aan u zelven ontdekt. Zijn naam zou geen Jezus zijn, zoo er geen *zondebederf* onder het schoone kleed van uw menschelijk zelfbehagen school. En daarom rukte zijn naam *Jezus* dat schoone kleed weg, en laat u zien wat er onder schuilt, en zegt u dat Jezus komt, om met dat diepe *zielsbederf* in u zich bezig te houden. Hij zegt niet, dat hij ook niet heil aanbrengt in uitwendigen zin. Eer omstuwt hem de heerlijkheid. Maar dat andere *volgt.* Dat is het uitgangspunt niet. Daar vat hij u niet aan. Hetgeen wat Hem tot u en met u in aanraking brengt is uitsluitend *die diepe, bloedende wonde van uw hart.* En wie daar niet aan wil, die heeft dan ook niets met Jezus te maken. Die staat geheel buiten Hem. Voor dien bestaat er geen *Jezus,* d. i. één die zalig maakt van zonde.

Vat dit diep.

Al uw zingen van dien lieflijken naam, die langs de wolken ruischt, al uw dwepen met dien beminnelijken Heiland, is nog niets dan *verloochening* van die Eénige, zoolang ge niet als *Jezus* Hem aanroept, als *uw Jezus,* d. i. als de losser van *uw* persoon uit *uw* zonde.

Vandaar dan ook de diepe scheur, die thans door de belijders van den Christus gaat, en het droeve feit dat ge onder de belijders een zoo breeden stroom vindt van mannen en van vrouwen, die letterlijk van alle eigenlijke *genadeleven* vervreemd zijn. o, Ze hebben den Heiland lief, ze dwepen met Hem, boeiend en verrukkend schoon kunnen ze over Hem spreken; *maar* het gaat altemaal buiten het *genadeleven* om. Niet buiten allerlei aanprijzing van liefde in edeler zin. Dat niet. o, Neen. Daar zijn ze zelfs overvloeiende in. Maar ze *raken* zelfs niet aan het genadeleven. En zoo komt het dan, dat 's Heeren volk het ook onder een prediking van dien aard niet kan uithouden. Want hoor maar, alles wat u daar verkondigd wordt, is fraai en boeiend gezegd, tintelt van bewondering voor Jezus. o, Ja. Alleen maar het is niet van *Jezus,* niet

van den Verlosser van *zonde* dat men u spreekt. Of ook, zoo men er u nog van spreekt, dan is het op wijsgeerige, denkbeeldige wijs, en zoo heel anders dan de Schrift u toont, dat een arm en verloren zondaar gered wordt.

En dat is het nu, dat men den *Naam* des Heeren niet predikt. Zijn naam is *Jezus,* d. w. z. dat hij *zijn volk* zal zalig maken van hun zonden. Dit nu heeft geen zin, zoo bedoeld wordt, dat allengs heel de wereld door allerlei heiligende invloeden volmaakt moet worden. Dan toch is er geen volk, dat Jezus *eigen* volk is, en zoo komt de geestelijke beduidenis van zijn naam niet tot zijn recht. Want *Jezus* is een naam die *scheiding* maakt onder de zondaren. Zondaren zijn ze allen. Maar onder die zondaren zijn er, die Hem als Verlosser van zonden, d. i. als *„Jezus" aannemen,* en er zijn er, die Hem als verlosser van zonden, d. i. als *„Jezus" verwerpen.* Nu is het „genadeleven" het leven in den kring der eersten, en onderscheiden van het leven in dien tweeden kring. En die scheiding nu verwerpt de wijsgeerige belijdenis dezer eeuw. Ze wil geen Jezus, die *van zonden* verlost, en nog veel minder een *Jezus* die van zonden zaligt *zijn eigen volk.*

DERDE HOOFDSTUK.

En de zaligheid is in geenen anderen; want er is ook onder den hemel geen andere naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wij moeten zalig worden. HAND. 4 : 12.

Schoon is de naam van *Zaligmaker,* waarmee onze Statenoverzetting den Hebreeuwschen naam *Jezus* weergeeft. Zaligmaker toch zegt nog iets meer dan *Verlosser.* Indien Immanuël een verkorene Gods, dien hij in handen van Satan ziet, uit des Duivels vingeren losrukt en diens schuld voor God verzoent, is zulk een mensch wel *verlost;* maar nog niet volkomen. Immers, hij kon weer in Satans handen vallen. En ook, al kon hij zich daartegen beveiligen, de klauw van Satan liet een diepe, giftige wonde in zijn hart achter. Hij stond niet alleen in de dienstbaarheid der zonde, maar die zonde bracht ook bittere gevolgen met zich. In den nasleep der zonde kwam ellende en dood. Ook daar moest hij dus van af. En al ware het, dat hij ook uit die ellende en uit die banden

des doods zich zelven los kon wringen, dan nog ware hij er niet. Want immers zijn menschelijk hart is er niet voor geschapen, om leeg en onvervuld te blijven, en vrede te hebben, zoo het maar van ellende vrij is. Zie, uw menschelijk hart dorst ook naar geluk, naar heerlijkheid, naar heilige kracht, en het kan niet rusten, eer dit hooge ideaal is bereikt. Het moet niet maar van zonde en dood af, maar ook het moet het hoogste goed deelachtig zijn. Uw gelukstaat moet volkomen worden. Eerst dan zijt gij *ten volle* verlost.

En dit nu, dit *ten volle* verlossen, dat is het nu juist wat in den zoeten naam van *Zaligmaker* ligt.

„Zalig" toch beteekent *vol,* en is afkorting van „*geluk*zalig", gelijk het in de boeken des Ouden Verbonds, niet zelden nog versterkt door de voorvoeging „*wel*gelukzalig" voorkomt. Dit blijkt ook voor wie onze oude taal niet kent, duidelijk uit woorden als: *arm*zalig, *lam*zalig, *ramp*zalig, die alle het hoogste toppunt, de volheid van ellende aanduiden. Laat ons er bij mogen voegen, dat in de middeleeuwen *de pest* in uitgebreide streken van ons land: *de saligheyt* genoemd wierd, d. i. het *volle* der ellende. Het zeggen van een dronkaard, dat hij *zalig* is, beduidde dan oorspronkelijk ook niet anders dan, dat hij *vol* zoeten wijns was.

Gelijk nu van *geluk*zalig, door afkorting, *zalig*heid de naam wierd voor het hoogste goed, en van *ramp*zalig, door gelijke weglating, *zalig*heid de naam wierd voor het hoogste kwaad of *de pest,* zoo beduidt ook *Zalig*maker bij den Heere Jezus: dat Hij het is, die aan de geroepenen des Heeren het *volkomen* geluk *ten volle* aanbrengt.

Hier ligt dus nog iets heel anders in, dan alleen dat Hij onze schuld verzoent. Jezus is de *Geluk*zaligmaker. Hij is het, die u toebrengt al wat de psalmisten of profeten vanouds, in het verborgenst hunner ziel afsmeekten, zoo vaak ze den man naar Gods harte „welgelukzalig" roemden. In Hem ontsprong de Fontein, waaruit toevloeien de stroomen van heil en vrede, waarnaar het menschelijk hart onder Israël en in de Heidenwereld eeuw in eeuw uit gedorst had. En ook in uw ziel kan geen dorst naar heil zoo diep, zoo rusteloos, zoo krachtig prikkelen, of in Hem, in uw Jezus, is voor al uw begeeren de rijkste, de reinste, *volkomenste* vervulling.

Hieruit vloeit nu echter, gelijk de Catechismus terecht opmerkt, dan ook rechtstreeks voort: dat *bij Hem alleen* en bij niemand anders elk deeltje van uw zaligheid te zoeken is, en dat Hem, den Christus, verloochent, wie desniettemin voor de begeerten zijns harten bij iemand of iets anders de vervulling poogt te erlangen.

„Er is onder den hemel geen andere *naam* gegeven door welken eenig mensch ten volle gelukkig, d. i. zalig, kan worden, dan de naam van *Jezus*. De zaligheid is in geenen anderen."

Ge merkt op, dat er niet staat: Er is *geen andere persoon* gegeven, door wien wij kunnen zalig worden; maar: geen andere *naam*. En dit moet zoo zijn, en kan niet anders, omdat al wat van den persoon des Heeren niet uitgaat, maar in hem blijft, u niet nut; en omgekeerd al wat van hem uitgaat en u toevloeit, in zijn *Naam* ligt uitgesproken.

Al wat van hem uitvloeit; wat u bereikt; wat u toekomt; wat door u als heil bekend en genoten; en uitgesproken en geloofd wordt, is zijn *Naam*. De echo die uw hart geeft op de roepstem die van hem in u dringt, of ooit in u dringen zal.

En in dien zin nu is deze *Naam* van Jezus absoluut. Hij is niet maar *een* Jezus, eene der *vele* gelukaanbrengers en zaligmakers, maar *de éénige*. Er is geen andere. En al wat schijnbaar ook engelen of menschen of ook de onbezielde creatuur aan uw geluk of tot verheuging van uw hart toebrengen, is óf slechts schijngeluk, óf het is namens hem, door zijn kracht en onder zijn bestel door deze instrumenten u toekomende.

Hieruit volgt dus vooreerst, dat deze Naam van Jezus een proefsteen voor uw eigen hart is.

Uw hart gaat uit naar vele dingen, die *zondig*, maar ook naar vele dingen die in zich zelve *niet* zondig zijn. Gij dorst naar de liefde van uw vrouw en van uw kinderen; gij begeert een werkkring waarin ge uw krachten ontwikkelen kunt; gij hebt een verlangen in u naar de achting en waardeering van uw medemensch; en ook, gij kent den wensch om uw bescheiden deel in deze wereld te bezitten en van het goede des levens te genieten.

Welnu, hierbij stelt de Naam van Jezus nu dezen regel, dat een iegelijk mensch die op iets van dit alles *zijn hart zet*, buiten Jezus om, wel *waant* geluk te bejagen, maar het waarachtig geluk verspeelt, en bevinden zal, dat het hem na korte genieting, teleurstelt en onvoldaan laat.

Dat daarentegen elk geoorloofd begeeren zijn voldoening ook in dit leven mag hebben, mits het in zijn streven gericht blijve op het hoogste doel.

En dat eindelijk de man, die ter wille van vrouw of kind of huis of goed *den Naam* van Jezus te kort doet, zijns niet waardig is.

Elk kind van God is daarom gewoon zóó voor zijn God te staan, dat hij belijdt alles verbeurd en op geen ding aanspraak te hebben; en dat hij nochtans, als een verzoende in Christus, nu om en door Hem dit goede *uit loutere genade* van zijn God aanneemt.

Het is dit, wat bedoeld wordt, met het bidden ook om aardschen zegen *in Jezus' Naam*. Elke bete broods zelfs verbeurd, maar om Jezus' wil ons uit genade geschonken!

Zoo eerst wordt die Naam des Heeren waarlijk de springader waaruit al wat ons gelukkig maakt en vreugde in ons hart schept, ons toewelt.

Deze *Naam* van Jezus legt derhalve den ban op alle gedeeldheid des levens.

Wie zegt: een leven voor mijn ziel, om eens zalig te worden, en daarvoor Immanuel; maar daarnaast een leven van mijn denkenden geest, en daarvoor de schat der aardsche wetenschap; en daarnaast weer een leven in de maatschappij en daarvoor de rijkdom van het vaderlandsche leven; en daarnaast eindelijk een leven voor mijn menschelijk hart en daarvoor de vreugde van mijn gezin en van mijn vriendenkring; — heeft, zonder dat hij er om denkt, zijn Heiland reeds verloochend.

Opzettelijk maakt daarom de Catechismus ook gewag van het „zoeken van zijn *welvaart* bij zich zelven, of ergens elders". Zaligheid en welvaart, tijdelijk en eeuwig geluk mogen niet gescheiden worden. Er is maar één troost beide in het leven en in het sterven, zoo voor ziel als lichaam. En wie den Naam van Jezus wel op een *deel* van zijn erf hoog houdt en Hem dies roemt als den Zaligmaker zijner ziele voor eeuwig, maar inmiddels op al het overig erf van zijn leven zich andere bronnen van levensgeluk poogt te ontsluiten, die *niet* in en door den Naam van Christus geheiligd zijn, wete wel dat hij voor negen tienden aan verloochening van den Naam van Jezus schuldig staat.

Gelijk het den Heere onzen God verloochenen is, bijaldien we, Hem belijdende als „de Fontein van alle goed", nochtans iets „goed" noemen of eenig „goed" meenen te bezitten, dat *niet* uit deze Fontein geweld is, zoo ook wordt Jezus verloochend door al wie, als *zondaar* eenige welvaart of eenig geluk of eenige vreugd of eenige zaligheid waant of beweert te bezitten buiten Hem.

Niet, natuurlijk, alsof er alzoo zekere tweede „Fontein van alle goed" in Jezus zou ontsloten worden, naast de „Fontein van alle goed", die in het eeuwige Wezen is.

Dat *kan* een Christen niet bedoelen, want ook niet één ondeelbaar oogenblik kan hij Jezus gescheiden denken van het Eeuwige Wezen of naast of tegenover dit Eeuwige Wezen staande. Maar *dit* is bedoeld. De „Fontein van alle goed" die in dit Eeuwige Wezen welt, houdt op voor den mensch te vloeien, zoodra hij zondaar wordt. Zonder tusschenkomst

van den Middelaar kan aan een zondaar geen goed uit die Fontein van alle goed toekomen. Die bron is voor hem verstopt. Wel is en blijft het volle, rijke goed in die Fontein aanwezig en welt er uit op; maar het kan *hém* niet meer ten goede komen. Gelijk de zwangere wolk wel regendroppelen doet neerkletteren, maar ze niet in den bodem kan doen indringen, zoo die bodem versteend of verhard is, zoo ook kan het goed uit God niet in uw hart indringen, zoodra eenmaal uw hart een steenen hart is geworden, en elke druppel van vrede en heil er op afketst, in plaats van er door ingezogen te worden.

De vraag voor u als zondaar is dus niet, om u een tweede Fontein van alle goed te doen ontsluiten, maar om een Zaligmaker te vinden, die maken kan, dat het goed dat uit diezelfde Fontein aldoor opwelt, weer tot u kome en u weer zegenen kunne.

En dat nu doet *de Naam* van Jezus.

Die Naam van Jezus is de sleutel, waardoor de koperen deuren weer ontsloten worden. Die Naam van Jezus is het van God bestelde orgaan, waardoor de gemeenschap tusschen uw hart en die Fontein van alle goed weer hersteld is. Die Naam van Jezus is de heilige kruik waarin u, o, kranke zondaar, het water uit die Fontein weer wordt toegedragen. Ja meer nog, die Naam van Jezus is het wondere inmengsel, waardoor uit die Fontein van alle goed nu ook de olie voor uw wonden en het water der verzoening toekomt!

Dientengevolge werpt die Naam van Jezus dan ook alle menschelijke inbeelding omver, alsof andere godsdiensten *naast de eenige ware religie* die aan den Naam van Jezus gebonden is, toch ook op hunne wijze den zondaar zaligen konden.

In de kerk des Ouden Verbonds was zijn Naam in, en over de religie van Israël in den dag der schaduwen kan dus gezwegen. Maar die nakomelingen van Abraham, die heden ten dage nog in den dienst der schaduwen en der ceremoniën blijven voortleven, verspelen hun levenskracht in het najagen van een ijdele schim. Ceremoniën en schaduwen die de ziel troosten en zaligen konden, toen ze hen wezen op Hem die komen zou, zijn waardeloos en krachteloos geworden, zoodra Hij kwam. Reden waarom het ons wel voegt met diepe ontfermingen dit ijdel spel aan te zien, en van God te bidden, dat Hij de oogen der Joden toch openen mocht, om uit den schijn tot het wezen te komen, en, aflatende van de schaduwen, de lessching van den dorst hunner ziele te zoeken in Hem, op wien die schaduwen doelden.

Van de Heidenwereld behoeft niet veel gezegd. Immers leert de er-

varing genoegzaam, dat deze gedrevene zee van vele volkeren eeuw uit eeuw in her- en derwaarts drijft, maar in haar bijgeloof en afgodisch pogen geen waarachtig menschelijk geluk, laat staan hooger zielevrede vinden kan. Ook de Islam dempt wel het hart en stompt de prikkelen van een heiliger begeeren af, maar bespot eer de diepere nooden der ziel, dan dat het die benedijen zou, door aan de kinderen der menschen als het hoogste goed eeuwiglijk niet de genietingen van het Eeuwige Wezen voor te spiegelen, maar ze af te schepen met belofte van schandelijken wellust.

Doch waar wel op dient gewezen, is op de vele schijngestalten der Christelijke Religie die deels kettersch, deels wijsgeerig, ook thans weer een hoogen toon voeren.

Men zegt dan: Op Christus komt het toch maar aan, en zoolang deze richtingen ons nog maar wijzen op Christus, als ons ideaal, en den verzoener der tegenstellingen, en den herschepper van ons hart, en ons heilig voorbeeld, is toch ook hier nog de ontsluiting tot een weg van heil en zaligheid.

En dit nu juist moet erkend worden.

Immers elke richting, hoe schoon en Christelijk ze zich ook voordoe, „verloochent metterdaad den eenigen Zaligmaker, schoon ze hem met den mond roeme", zoodra ze ook maar iets afdingt op de volle, rijke beteekenis die in den Naam van Jezus ligt.

Al wie Jezus aanprijst als een der uitstekendste middelen, om tot heil en vrede te geraken, maar *naast* andere middelen, al erkent hij dat die van lager orde zijn, stopt het kanaal dicht waardoor de eeuwige vrede hem moet toevloeien.

Op de absoluutheid, d. i. op de volstrektheid van zijn Naam kan noch mag iets, wat dan ook afgedongen: hij *alleen*, de bron van *alle* heil, voor al wie zondaar wierd, is de onverbiddelijk geldende regel.

Doch niet alleen de verkeerde en onzuivere godsdienstige richtingen, ook *de practijk der religie*, die iets buiten hem zoekt of bedoelt, wordt door den Naam van Jezus veroordeeld.

En dus in de eerste plaats alle Pelagianisme, hetzij dan half of heel, of ook maar voor een kwart of een achtste toegelaten. Want indien een zondaar, die bij het zoeken van heil, ja wel tot zijn Heiland opziet, maar toch nog altoos in zijn eigen *wil*, in zijn eigen beter *bedoelen*, in zijn eigen *vroomheid* of *werkelijkheid*, zij het dan ook slechts een *hulp*middel begroet, om het heil aan te grijpen, te genieten en uit te breiden, doet zulk een daarmee zeer beslist aan de eere van zijn Heiland tekort.

Dan toch komt het altoos neer op een *deelen* van de zaligheid tusschen dien Jezus die in den hemel zit, en dat kleine *jezusje* dat we er in onzen wil of onze vroomheid nog bijnemen.

Vandaar dat alleen onze gereformeerde religie de zuivere is, die al wat *naast* Jezus gepoot of geplant wordt, onverbiddelijk uitrukt, en niets, volstrekt niets dan alleen dien *Naam van Jezus* staan en tieren laat.

Toch mogen ook wij, Gereformeerden, op onze hoede zijn.

Er zijn er toch ook onder ons zoo velen gedoopt en zelfs met genade begiftigd, die wel die plantinge des heils in Christus daar zien staan, en het niet zouden dulden dat er iets naast wierd gezet, maar die inmiddels de vrucht van den Naam des Heeren onaangeroerd laten.

Ze erkennen, dat alleen door zijn Naam het heil komt, ook dat door dien Naam uit de Fontein aller goeden het water des levens hun toevloeit; maar inmiddels blijven ze verdorsten en versmachten en *drinken* niet de volheid der genade.

Nu, bij een bron vol helder, glanzend water neder te zitten, en aan den rand van die bron van dorst om te komen, oordeel zelf of dit ook niet is een schrikkelijke manier van die bron te verloochenen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Want er is één God; er is ook één Middelaar Gods en der menschen, de mensch Christus Jezus.
1 Tim. 2 : 5.

Onze Catechismus bespreekt nog afzonderlijk „het zoeken van zaligheid bij de heiligen" om ook dit als een kennelijke verloochening van den Christus als den algenoegzamen Zaligmaker te brandmerken.

Hierin is de reuke der Reformatie nog. Thans, in onze dagen, is het gevaar van heiligen-aanbidding, of inroeping van de voorbede van afgestorvenen, in onze Gereformeerde kerken niet zoo dreigend meer. En toch bewijst de Catechismus ons ook hierin een dienst. Waar wij toch, naar den aard onzer huidige kerkelijke toestanden, dit punt licht glippen lieten, noopt hij ons, ook bij dit gevaar stil te staan, en draagt alzoo zorg, dat het wapen waarmee dit gevaar, zoo het weer opkwam, bestreden moet worden, in ons arsenaal niet roeste.

Ja, er moet meer worden gezegd.

Al is het onder ons, Gereformeerden, nog niet tot heiligen-aanbidding gekomen, toch dient het oog er voor ontsloten, dat ook op Protestantsch terrein hetzelfde onkruid reeds weer begint op te schieten, waaruit Rome's dwaling ten deze voortsproot. En dat niet doordien Rome ze op ons erf overplantte. Dat in het minst niet. Neen maar doordien het menschelijk hart, zoodra het feil gaat, in alle eeuwen en onder alle hemelstreken, steeds met logische consequentie *in dezelfde afdwalingen vervalt.* De vorm, waarin zulk een dwaling zich voordoet, moge uiteenloopen, maar de grondbedoeling van het hart blijft dan toch één. Het zijn en blijven dwalingen van dezelfde soort, familie en vertakking!

In de Heilige Schrift wordt het aan de kerke Gods gedurig ingefluisterd, ingeprent en schier ingestampt, dat toch de Heere alleen groot moge geacht worden, en dat van elk menschenkind onder ons gelde: „Laat gijlieden dan af van den mensch, wiens adem in zijn neusgaten is, want waarin is hij te achten!" of gelijk de Psalmist uitroept: „Immers is ieder mensch ijdelheid". Dit belijdt de kerk dan ook, en noch in onze kerken, noch in de kerken die nog onder Rome's hiërarchie staan, zal er iemand zijn, die dit openlijk loochent. Maar komt ge nu op de practijk des levens, o, dan bevindt ge het in Rome en bij ons, en zelfs in uw eigen huis en in uw eigen persoonlijke opinie zoo heel anders. Dan is de inbeelding die verreweg de meeste, en soms vooral de onbeduidendste middelmatigheden van zich zelven hebben, grenzeloos. Dan vindt ge in de meeste kringen ten opzichte van familie en vrienden een onderlinge verheffing en verheerlijking, die voor elk buitenstaander lachverwekkend is. En dan vindt ge bij elk ongeval of voorkomende verlegenheid zulk een blind vertrouwen op menschen, en zulk een schamper wantrouwen jegens den Almachtigen God, dat een vroom en nuchter toeschouwer zich zelven afvraagt, of we ook in de omgekeerde wereld zijn.

Dit kwaad nu sluipt ook ongemerkt in ons kerkelijk en godsdienstig leven in, zoodra de Bediening des Woords er niet ernstig en rusteloos tegen waarschuwt en de eerste beginselen er van niet als contrabande op de grenzen stuit.

Toen het hier bedoelde kwaad dan ook pas in de Christelijke kerk begon op te komen, hebben de toenmalige leeraars zeer wel beseft, dat hiermee aan de eere Gods afbreuk wierd gedaan, om den mensch weer ten troon te verheffen, maar ze zijn er niet aanhoudend genoeg, niet doorzettend genoeg, niet met genoeg veerkracht tegen opgetreden. De nagalm van dat verzet der leeraars valt thans nog in de belijdenis der Roomsche kerk te beluisteren en wie zich mocht inbeelden, dat Rome in zijn ker-

kelijke uitspraken ooit menschenaanbidding als zoodanig gelast of ook maar vergoelijkt heeft, vergist zich. Neen, ook op dit stuk zijn Rome's kerkelijke uitspraken zoo voorzichtig en sober gesteld, dat de geestelijkheid vrij uitnemend bleek te beseffen, hoe met het prijsgeven van de, alleen aan God toekomende, eere aan menschen, of aan eenig creatuur, de wortel van alle ware godsvrucht wierd doorgesneden. En voorzoover Rome in haar officieele uitspraken feil ging, stak ze aan het volk toch nooit anders dan den pink toe, en wachtte er zich wel voor, met heel de hand, het verkeerde aan te wakkeren. Doch wat baatte dit? Waar de theorie den pink toestak, greep de practijk des levens aanstonds toch de hand, liefst met heel den arm er bij, en schriklijk is het te zeggen en te zien, hoe bitterlijk dit overbrengen van de uitgangen der ziel van God op menschen allengs in Rome's kerk is doorgebroken. Niet, dat spreekt vanzelf, bij de hoogere persoonlijkheden en de denkers. Die vervallen daar niet in. Maar wie veel in Roomsche landen, vooral op het platteland en in afgelegen streken gereisd heeft, wierd keer op keer bedroefd door de treurige ervaring, hoe bigottisch hier de vrome zielen aan de creatuurlijke namen van heiligen en patroons en engelen hangen blijven en hoe er van een toegang en doorgang tot het Eeuwige Wezen voor de verdoolde en beangste zielen schier geen zweem of schaduw over is.

Juist met het oog hierop, dient daarom ook in onze Protestantsche kerken gewaakt, dat geen inkruipsel, hoe zwak ook, worde toegelaten; want weet wel, *gij* zijt niets beter noch sterker van geest dan uw Roomsche medemensch, en zoo ge op den rand van denzelfden kuil, waarin hij viel, aandringt, zult ook gij in dienzelfden kuil vallen.

In Engeland en in Duitschland gaat het daar zelfs reeds heen. Bijna niet om te gelooven is het, hoe ver in de Engelsche bisschoppelijke kerk de overbrenging van de eere die Gode alleen toekomt op menschennamen en menschenbeelden reeds voortschreed. Toch was ook deze kerk oorspronkelijk een Gereformeerde kerk, maar die te kwader ure een hiërarchischen bestuursvorm en veel uiterlijk ceremoniëele bijhield. Daar hebben vooral Calvijn en Bulliger en Joan á Lasco toentertijd Cranmer wel tegen gewaarschuwd. Maar Cranmer waande, dat hun voorstelling van het gevaar overdreven was. En zie, thans is dit kwaad reeds zoo machtig geworden, dat negen van de tien, bij het binnentreden van zulk een ritualistische kerk, zich niet anders inbeelden dan dat ze in een Roomsche kerk terecht kwamen. En in Duitschland sluipt het kwaad wel langzamer voort, maar kan men toch de beelden van Luther reeds op den

wand gemaald vinden juist op dezelfde wijze als waarop men in Rome's kerk de beelden der heiligen schildert.

Ook onze kerken mogen dus wel op haar hoede zijn. *Haar* „heiligen" waren een tijdlang „de leeraars" en de „dominolatrie" was in het laatst der vorige eeuw zóó ver voortgewoekerd, dat ze grensde aan afgoderij. Nu nog ziet men maar al te veel hoe vooral jeugdige, bezielde predikers, met name in sommige kringen van vrouwen, met zulk een alle perk en maat te boven gaande vereering worden aangezien en aangestaard, dat de vraag of hierin ook gezondigd wierd, reeds ophield een vraag te zijn. In andere kringen weer wordt met reeds afgestorven leeraars van hoogen naam en met bekende oude schrijvers een soort vereering gedreven, die evenmin altoos de juiste grenzen weet te eerbiedigen, en zeer stellig door Brakel, Smijtegelt, Comrie en wie er meer zijn, zoo ze uit hun graven konden opstaan, zou bestreden worden. Zelfs bij mannen, die eerst kortelings overleden, gelijk in sommige kringen van den kostelijken leeraar uit Elberfeld, is dit kwaad kennelijk. En dat niettegenstaande deze mannen juist door altoos voor de eere Gods te roepen en den mensch in zijn niet neer te werpen de harten hadden veroverd.

Doch ook buiten den kring der leeraars is hier veel brandstof voor het kwade vuur aanwezig. Of worden niet sommige vaders en moeders in Christus in meer dan één kring hooggeschat op een wijze, die hun ziel *moet* schaden? Hecht men niet soms aan de keur van menschen op een wijze, die toont dat de vrijheid van den Christenmensch die alleen naar zijn God vraagt, ontbreekt? Sluipt er niet bij aanvrage om de voorbidding der gemeente vaak een afgodisch begrip in, alsof in die voorbiddinge een magische kracht school? Ziet men niet almeer een bemoeiïng, een bezig zijn van onzen geest met de dooden toenemen, die allengs een bedenkelijk karakter erlangt? Hoe verschillen niet onze huidige begrafenissen van den eenvoud onzer vaderen? Wie denkt op onze smakeloos pronkerige, opgesmukte en wanstaltig opgesierde begraafplaatsen nog aan den ernst des doods en dien toorn des Heeren, waardoor ons kwijnend leven vergaat? En alsof zelfs de grenslijn van het graf deze vaart nog niet stuiten kon, wat vindt men niet ook in Protestantsche kringen vaak een sentimenteel voortleven van den geest in een ingebeelde gemeenschap met uitgedragen dooden. Altegader ziekelijke afdolingen die ten leste tot de zonde der Spiritisten hebben geleid, en de gebondenen van harte verlokt, om met Saul naar Endor te gaan en zich te vergasten aan het oproepen van gestorven geesten.

Dit alles nu ligt op één lijn met de heiligen-vereering van Rome.

Bij dit alles toch, zal een iegelijk evenals Rome ten ernstigste betuigen, dat niemand bedoelt het creatuur in de plaats van God te schuiven, en dat integendeel dit alles slechts strekken moet, om de ware Godsvereering te bevorderen. *Maar de uitkomst is juist omgekeerd,* en de vrucht bij Rome en bij ons steeds even noodlottig.

De ware aanbidders, zegt de Heere Jezus, zullen den Vader aanbidden in geest en in waarheid. En waar wij in onze nietigheid en zondigheid terugschrikken, om voor de Aanspraakplaats van een heilig God te naderen, daar roemt Paulus met heel de kerke der verkorenen, dat wij de toeleiding tot den Troon der genade hebben *alleen door onzen Heere Jezus Christus,* door wien de ingang in de hemelen voor onze gebeden openstaat.

Dat in Israël de gebeden aan meer creatuurlijke inmenging gebonden waren, vindt zijn verklaring in den dienst der schaduwen, zoolang de Christus nog niet verschenen was. Doch al deze ceremoniën hadden dan ook geen ander doel, dan om de gebeden van Israël met den Naam van Christus te overschaduwen. Sinds *hij* kwam, vielen deze schaduwen dus weg, en mengt zich de Naam van Christus in onze gebeden niet meer door deze, thans ijdel geworden ceremoniën, maar door de voorspraak van Christus zelven, die in de hemelen leeft.

Al wat zich derhalve thans nog creatuurlijks in onze gebeden mengen wil is vermindering van den ernst en verlaging van den toon van ons gebed, en strekt niet om ons tot den Vader te brengen, maar houdt van den Vader af.

En hiertegen nu moet de Naam van Jezus ons het wapen zijn.

Zijn Naam is *Jezus.* Zijn Naam *alleen.* Hij deelt dien Naam met niemand anders. Vandaar dat we er zoo sterk op drongen, dat ge dien Naam toch *absoluut* zoudt nemen. Niet maar: *een* Jezus, maar *de* Jezus, uw *eenige* Jezus. Hij alleen de volkomene en algenoegzame Zaligmaker, de aanbrenger van *alle* heil.

Al wie derhalve oordeelt, dat hij bij Jezus nog iets bij behoeft, doet te kort aan zijn Naam en Wezen, en in dien zin is het volkomen waar wat de Catechismus zegt, dat door zulk een misbruik de Naam van Jezus wordt verloochend.

Toch zij men met zijn pleit tegen Rome ten deze voorzichtig.

Immers Rome beweert geenszins, dat niet door Jezus alleen verhooring der gebeden ons zou toekomen, maar houdt slechts staande, dat er om die voorbede van Jezus te verkrijgen, invloeden op hem werken moeten. En dat het nu, overmits er vertrouwelingen des Heeren kunnen zijn,

die meer invloed op Hem hebben, dan wij, nuttig is de voorspraak van deze vrienden des Heeren te onzen behoeve in te roepen. Ongeveer zooals ge u voorstellen kunt, dat ge in de dagen van Jezus' omwandeling op aarde, aan den discipel dien Jezus liefhad en die in zijn schoot aanlag, zoudt verzocht hebben: „Vraag gij dit voor mij aan Jezus!", dat we zoo ook aan de heilige apostelen of aan de heiligen der kerk vragen zullen: Gij hebt meer invloed bij Jezus dan ik, vraag gij dit voor mij, of althans ondersteun mijne smeekinge!

Op zich zelf ligt hierin dan ook niets ondenkbaars. Ook onder ons is het een lieflijke gedachte, dat onze broeders en zusters ons in ons gebed en in onzen nood niet alleen laten staan, maar met en voor ons den Heere aanloopen in hun smeekingen. De apostelen gaan ons hierin voor. Heel de kerk heeft alle eeuwen door deze practijk geoefend. En het gebed der gemeente gaat nog elken Sabbath voor kranken en lijdenden tot den Heere op.

Daarin ligt dus op zich zelf de veroordeeling van de heiligen-aanroeping niet.

Neen, ze ligt hierin:

1°. Of wij de voorbidding der heiligen zullen vragen, staat niet aan ons te beslissen, maar moet uitgemaakt door Gods Woord. Er mag in onze Godsvereering niets eigendunkelijks noch eigenwilligs zijn. Niet wij hebben te bepalen hoe die Godsvereering zijn zal, maar we hebben ons daarbij stipt te houden aan wat de Heere ons in zijn Woord bepaalde en beval.

Bleek dus uit dat Woord, dat Israël gelast was, Abraham, Izak en Jakob aan te roepen, ten einde door hun voorspraak verhooring te vinden; en was ook in het Nieuwe Verbond ons die weg ontsloten, elk onzer zou volgen moeten. Maar dit is *niet* zoo. Nergens wordt van de patriarchen of profeten of heiligen des Ouden Verbonds geleerd, dat ze *na hun dood* een priesterlijke voorbidding uitoefenden, die door de nog levenden onder Israël wierd verzocht en opgewekt; en onder het Nieuwe Verbond is met niet één enkel woord van zulk een aanroeping sprake.

2°. De inroeping van de voorspraak der heiligen na hun dood gaat uit van de veronderstelling dat onze gebeden tot hen ook kunnen doordringen. Nu ontkennen we niet dat dit kan. Maar we zeggen, dat ons desaangaande *niets* geopenbaard is. Van Jezus weten we, dat Hij uit den hemel ons hoort. Maar van de apostelen of heiligen is desaangaande ons niets verzekerd of betuigd. De Schrift zwijgt er van.[1]) En daar nu de Schrift daarvan niet had kunnen zwijgen, zoo deze heiligen-aanroeping

[1]) Wat Jesaja 63 : 16 staat: „Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet", raakt wel niet rechtstreeks de voorbidding, maar pleit er toch eer tegen.

door God gewild en gelast was, zoo besluiten we, dat de onmisbare voorwaarde voor deze heiligen-aanroeping ten eenen male ontbreekt.

3⁰. Ditzelfde geldt ook van de inroeping der voorbede van Maria en van de engelen. Geen onzer denkt er aan te ontkennen, dat de engelen in den hemel gemeenschap met den Verlosser hebben, want Hij is hun heerlijk Hoofd. Ook belijden we volstandig, dat de engelen liefde voor Gods verkorenen hebben, en in het werk hunner zaligheid door den Heere gebruikt worden. „Zijn ze niet gedienstige geesten, die uit worden gezonden om dergenen wil die de zaligheid beërven zullen?" Maar hieruit volgt wel dat de Heere op de engelen werkt, om ons door hen het heil toe te dienen, maar volstrekt niet dat de engelen op den Heere werken, om ons ter wille te zijn. Ook van Maria koesteren we hooge gedachten. Zij is onder alle vrouwen door Gods bestel uitverkoren tot het zaligste wat een vrouw zich denken kan, om namelijk den Verlosser der wereld in haar schoot te ontvangen. Maar van zijn kruis verwijst de Heere zijn kerk niet naar de voorbede van Maria, maar zendt een Johannes en Maria saam huiswaarts en bidt zelf voor zijn vijanden.

Al ontkennen we dus niet, dat er ook in den hemel gemeenschap bestaat tusschen den Heiland en de door hem verloste Maria, toch volgt hieruit in het allerminst niet, dat zij onze beden hoort, onze nooden kent, en voor ons bidt tot den Heiland.

4⁰. De heiligen-aanroeping van Rome wordt bovendien nog door dit zeer ernstig bezwaar gedrukt, dat ze als heiligen leert aanroepen tal van personen, die geheel in het duister der vergetelheid schuilen, en van wier leven men schier niets weet. Want al hebben de *Bollandisten* door hun *Vitae sanctorum* hiertegen ook schitterend geprotesteerd, toch kan die schittering hunner prachtige uitgave den kenner der historie niet verblinden. Ongetwijfeld zijn er tal van zeer vrome mannen en vrouwen in Jezus' kerk geweest, en zijn enkelen zeer ver in de geheimnissen des innigen levens en in de verloochening van zich zelven voortgeschreden, maar zóó kent toch niemand hun leven, dat ooit de mogelijkheid ontstaan zou, om zeker te weten, dat ze in gedachten, woorden en werken, van alle zonde vrij raakten. Zelfs van de allerheiligsten betuigt daarom onze Catechismus, „dat ze in dit leven nog slechts een klein deel van deze gehoorzaamheid bereikt hebben", en juist deze allerheiligsten hebben het volhardendst het *Onze Vader* gebeden, en daarin óók geroepen: „Vergeef ons onze schulden".

5⁰. Bovendien, na hun dood zijn *alle* afgestorvenen, die ten leven ingaan, *heilig*. De dood is een afsterving van *alle* zonde. *Allen* die in Jezus ontsliepen staan dus als heiligen gelijk. En al ontkennen we dus niet,

dat er ook in den hemel *verschil van graad* blijft, toch mag nimmer *verschil van standpunt* tegenover den Heiland toegelaten. Het is onwaar dat de Heere Jezus in den hemel, naar wat de ééne gezaligde vraagt luisteren zou, en voor wat de andere vroeg, het oor zou dichtsluiten.

Waar dan ten 6⁰. nog het alles afdoende argument bijkomt, dat elke voorstelling, alsof de Heere Jezus in den hemel dán eerst vurig en krachtig voor ons bidden zou, zoo een der heiligen hem dit ons ten behoeve verzoekt, tekort doet aan de belijdenis van zijn majesteit.

Die Majesteit eischt de belijdenis: 1⁰. dat Hij allen nood van al de zijnen kent; 2⁰. dat Hij elk gebed in ons hart, dat in dien nood opklimt, bespiedt en hoort; en 3⁰. dat *zijn* genegenheid om de zijnen te hulp te komen alle genegenheid van de gezaligde schepselen te onswaarts, zeer verre overtreft.

Wie toch, zoo vragen we met onze Confessie, is er in hemel of op aarde, die ons liever heeft, dan Hij die zich in den eeuwigen dood voor ons overgaf?

ZONDAGSAFDEELING XII.

Vraag 31. Waarom is Hij Christus, dat is een Gezalfde genaamd?

Antwoord. Omdat Hij van God den Vader verordineerd is, en met den Heiligen Geest gezalfd, tot onzen hoogsten Profeet en Leeraar, die ons den verborgen raad en wille Gods van onze verlossing volkomenlijk geopenbaard heeft; en tot onzen eenigen Hoogepriester, die ons met de eenige offerande zijns lichaams verlost heeft, en ons met zijne voorbidding steeds voortreedt bij den Vader; en tot onzen eeuwigen Koning die ons met zijn Woord en zijnen Geest regeert, en ons bij de verworvene verlossinge beschut en behoudt [1]).

Vraag 32. Maar waarom wordt gij een Christen genaamd?

Antwoord. Omdat ik door 't geloove een lidmaat van Christus en alzoo zijner zalving deelachtig ben, opdat ik zijnen naam bekenne en mij zelven tot een levend dankoffer Hem offere, en met een vrije en goede consciëntie in dit leven tegen de zonde en den duivel strijde, en hiernamaals in eeuwigheid met Hem over alle schepselen regeere.

EERSTE HOOFDSTUK.

En de Middelaar is niet middelaar van éénen, maar God is één. GAL. 3 : 20.

De Verlosser voert behalve den naam „Jezus" *niet* nog een tweeden naam. Zijn naam is énkel „Jezus". Die ééne naam is de naam waarin zijn wezen persoonlijk optreedt. En daarom met dien naam wordt Hij genoemd.

Vraagt ge of Hij dan toch niet óók „Christus" is geheeten? Ongetwijfeld! Maar als ge in de landshistorie leest van Prins Maurits, den Stadhouder en Kapitein-generaal, dan stemt ge toch toe, dat alleen Maurits zijn persoonsnaam is, dat Prins de waardigheid van zijn geslacht, en Stadhouder zijn ambt uitdrukt. Zoo kan men allerlei namen en titels voeren, maar die toch den eigenlijken *naam* niet vervangen. En als dan ook de Heiland genaamd wordt: Onze Heere Jezus Christus, Gods eengeboren Zoon en

[1]) De lezing: *behoedt* berust op een fout.

Zoon des menschen, en wat titels er meer voor zijn glorie zijn mogen, dan is en blijft toch onder alle deze hooge en heilige titels alleen Jezus de persoonsnaam des Heeren, en de uitdrukkingen „Heere", „Christus", „Gods Zoon", „Zoon des menschen", doelen evenals dat Prins de Stadhouder bij Maurits deden, deels op zijn herkomst, en deels op de ambten en waardigheden die hij bekleedt.

Dit geldt dus ook van den naam *Christus,* aan welks bespreking we thans toe zijn. „Christus" is de aanduiding van Jezus' *ambt.* Indien we ons gewend hadden om altoos van Jezus *den* Christus te spreken, zou elk onzer dit terstond gevoelen. Nu we dit nalieten is „Christus" maar al te veel met „Jezus" ineengevloeid en is het daarom volstrekt noodig, dat de kerke Gods beide weer helder ga onderscheiden.

Wat duidt deze ambtstitel „Christus" dan aan?

Niets minder, dan dat Jezus drager is van *het* hoogste en heiligste ambt; van het ambt in volstrekten zin; zoodat hij eigenlijk *de* eenige ambtsdrager en daarom *de* Christus is.

Christus beteekent *Gezalfde.* Zalving nu is symbool van het leggen op iemand van hooge en heilige macht. Als er een mensch uit de menschen wordt uitgenomen, om koning te zijn, dan voelt ieder de behoefte om zulk een nietig mensch met sierlijke kleederen te omhangen en hem een kroon van goud op het hoofd te zetten. Dat purper en die kroon duiden dan voor ieders oog aan, dat zulk een nietig mensch deze macht van nature niet had, maar dat ze van buiten op hem gelegd en hem omgehangen is. En ter aanduiding dat deze op hem gelegde macht goddelijk van oorsprong is, omhangt men hem met zeer kostbare en schitterende kleedij.

En dit is reeds iets.

Maar toch de omkleeding van dezen mensch met glans en schittering is zoo nog niet innig genoeg. Ze siert hem wel voor het oog der menschen, maar ze raakt hem zelven persoonlijk, in zijn eigen wezen, niet. En daarom komt nu bij die kostbare kleedij nog *de zalving,* die langs zijn hoofdhaar en baard afleekt, en zijn gelaat en borst en tot de huid zijns wezens overvloeit; ja, door den kostelijken geur tot in zijn binnenste besef indringt. Zalfolie is een zeldzaam glanzige olie, zooals het Oosten vooral zulke glanzig gouden oliën oplevert. Het doffe en dorre overtrekt zulk een olie met een waas van schoonheid en schittering. Zooals het doffe, dorre hout gepolijst wordt en nu met een schitterenden zweem van glans overtogen is, zoo ook strekt in het Oosten de zalving om de dorre lichaamshuid met een dun waas van schittering te overdekken, en ze in glans en gloed te zetten. De olie vormt op die wijs een allerdunst gewaad waarmee

het lichaam omtogen wordt, en zich dies met geheel het lichaam vereenzelvigt.

Om dan ook aan te duiden, dat een kind des menschen niet voor een oogenblik maar duurzaam, niet in schijn maar wezenlijk met een hoog, goddelijk ambt, en alzoo met majesteit bekleed wierd, greep zulk *een zalving* plaats. Die zalving wierd dan geacht eens en voor altoos in hem te dringen, en al kon hij kroon en purper nog afleggen, deze schittering van het kleed der heilige zalfolie, die zich als in zijn hoofd en huid had ingedrongen, verliet hem nooit.

Toch was deze zalving slechts symbool, en nergens valt te bespeuren dat ze een sacrament is. Het verschil tusschen beide is, dat bij het sacrament de beteekende zaak hem die het teeken in geloof ontvangt toekomt. Sacramenten beelden niet slechts af, duiden niet slechts aan, maar zijn teekenen, waarbij de zaak zelve toekomt, voor zoover er geloof is. Wie gelooft en van het gebroken brood en den vergoten wijn neemt, wordt op dat zelfde oogenblik gevoed en gedrenkt met het lichaam en bloed zijns Heeren. Maar zóó is het symbool niet. Het symbool heeft wel samenhang met de zaak die het afbeeldt, maar enkel omdat de ééne God, die én het symbool én de beteekende zaak schiep in die schepping zelve dien saamhang inlei. De wijnstok, de goede herder en zooveel meer zijn symbolen van Jezus, omdat dezelfde God die den wijnstok en den herder schiep ook de Vader en Zender van onzen Heere Jezus Christus is, en beide wijnstok en herder met het oog op den Middelaar geschapen heeft Goddelijke teekening is wat Hij tot aanzijn riep. Heilige perspectief is zijn schepping. Alles is er om den Zoon. En daarvandaan het aanschouwelijk onderricht, waarmee de Heere ons in heel de schepping onderwijst. Een vroom kind Gods zal bij het zien van den wijnstok vanzelf aan zijn Heiland denken. Niet door vergeestelijking, maar omdat de Heere zelf hem zoo onderwees.

In dien zin nu is ook de olie *symbool* van de opgelegde majesteit, van het opgedragen ambt. Iets waarbij natuurlijk elk denkbeeld aan die grove olie, die *alleen* dienst doet om te branden, geheel moet terzij gesteld, en gedacht moet aan een kostelijken nardus, als waarmee Maria Jezus zalfde voor zijn begrafenis. Welnu, deze olie is heel de Schrift door symbool van den Heiligen Geest in zijn mededeeling. Niet van den Heiligen Geest op zichzelf, maar van den Heiligen Geest als meegedeelde gave, die het doffe glanzig, het dorre lenig, het stramme levendig maakt, en vuur ontsteekt, als Hij in ons gaat branden. Olie is vloeiend, glanzend goud, dat ongemerkt vuur in zijn droppelen verbergt. En waar nu deze gouden glans beeld en symbool is van de majesteit in haar schittering, is dit geheimzinnig verborgen vuur beeld en symbool van de majesteit in haar

koesterende en vernielende kracht. En beide steeds als van God, den Schepper van den balsem en de zalfolie, uitgaande.

Zoolang bij de volken het besef, *dat alle macht over menschen van God komt,* nog levendig was, bestond dan ook de gewoonte om koningen, om priesters, soms ook om profeten te zalven bij de aanvaarding van hun ambt. Niet sacramenteel, alsof ze eerst bij deze zalving de majesteit kregen, maar als symbool om aan te duiden wat God hun gegeven had. Deze zalving wierd dan ook altoos verricht door een heilig priester; want immers ze kwam van God en duidde aan dat zulk een zijn ambt en majesteit en macht van God ontving en alzoo ook aan God te verantwoorden had. Vandaar dat deze zalving almeer in onbruik raakte, naar gelang het geloof wegzonk, dat de macht en majesteit door God den Heere aan de Vorsten was opgeleegd. En toen men van lieverlee den mensch, den persoon des vorsten, voor zoo treffelijk hield, dat men niet inzag waarom hij niet waardig zou zijn zulk een hem door menschen opgedragen macht uit te oefenen, viel allengs heel de zalving weg. Alleen oude dynastieën behielden haar uit gewoonte.

Nu staat echter naast al deze gebrekkige zalvingen voor de ambtsdragers in het Koninkrijk der wereld, deze ééne wezenlijke Zalving van *den* ambtsdrager in het Koninkrijk der hemelen. Al die andere zalvingen van koningen gaan met de wereld en haar heerlijkheid eens voorbij. Maar als eenmaal dit aardsche den raad des Heeren zal hebben uitgediend, dan zal dit Koninkrijk der hemelen, als het wezenlijke en eigenlijke Koninkrijk, eerst recht uitbreken, en eeuwiglijk Gode's glorie dienen.

Geen aardsche zalving zelfs van den machtigsten keizer kan daarom ook maar van verre met déze zalving in vergelijking komen. Dat alles gaat voorbij en verdwijnt eens. Maar hier spreekt de HEERE zelf: *Ik toch heb mijn Koning gezalfd over Sion, den berg mijner heiligheid!*

Hier is dus de eigenlijke, de eenige ware, de principiëele Zalving. Hier is het een opleggen door God zelf op het hoofd van een mensch van *de* macht en *de* majesteit waarmee Hij dezen mensch in *het* alomvattend ambt bekleedt. Zoo dikwijls ge dus hoort, dat uw Jezus is *de* Christus, zult ge Hem u indenken, als mensch in zijn nederigen staat, van glans en glorie beroofd, en nu de Heere HEERE hem overgietende met zijn heilige zalfolie, d. i. op Hem leggende de volstrekte majesteit, de duurzame macht, de onverwelkelijke glorie, en Hem stellende in het volle, rijke, ondeelbare *ambt,* waarmee en waartoe en waardoor Hem alle macht in hemel en op aarde gegeven wordt.

Jezus, dat is uw Heiland in de gestalte van een dienstknecht, maar als

ge hoort dat hij tot den *Christus* is gesteld en gemaakt, dan wordt op eenmaal die Jezus voor het oor uwer ziel tot *Koning* uitgeroepen, en is Majesteit der majesteiten de titel zijner eer.

Onze Catechismus zegt daarom terecht: De naam of beter de titel „Christus" beduidt dat hij van God verordineerd en met den Heiligen Geest gezalfd is tot onzen hoogsten Profeet, eenigen Priester en eeuwigen Koning.

Hij is *verordineerd,* en verschijnt dus hier niet als de Tweede Persoon der Drieëenheid, die onmogelijk ooit gezalfd *kan* worden. Immers de Tweede Persoon der Drieëenheid blinkt en schittert van eeuwigheid en uit zich zelven in zijn majesteit en glorie. Wat nu op het hoogst blinkt en schittert kan door geen polijsting of zalving tot hooger glans gebracht worden. Zalving is alleen denkbaar en heeft alleen reden van bestaan bij hetgeen dien hoogsten glans derft.

De Heere komt ons hier derhalve voor in zijn vernedering, als onzer één geworden, als mensch. Dit moet stipt en streng vastgehouden. Anders toch valt het *ambt* hier weg. *Ambt* toch is bediening van goddelijke macht door schepselen, hetzij engelen, hetzij menschen. De engelen er nu buiten latende, kan Jezus dus geen ambt, vooral niet *het* ambt dragen, tenzij hij als mensch voor God trede, 't zij eeuwig in zijn raad, hetzij feitelijk na zijn vleeschwording. God had ook alle ding zelf rechtstreeks kunnen regelen, en geen dienst van menschen bezigen. Dan ware er nooit een ambt en dus ook nooit een zalving geweest. Maar nu dit Gode anders heeft beliefd, en Hij den dienst der menschen verordineerde, nu ontstond het ambt als bediening *door menschen* van goddelijke macht. En omdat nu de mensch zoo nietig uitkwam tegenover die hem opgelegde goddelijke macht, moest nu de *Zalving* symbool zijn van den glans die op hem was gekomen.

Bij het ambt is dus de ambtsdrager de ontvangende en gehoorzamende persoon. Hij is al wat hij is door Gods bestel. Hij wordt geroepen en zegt: „Zie, hier ben ik, Heere!" Een ambtsdrager die iets anders wil dan gehoorzamen, is tot het dragen van het ambt onbekwaam.

Verordineeren is hier dus het zeer juist door den Catechismus gekozen woord. God wil het zoo. God bepaalde het zoo. God verordineerde het aldus. Verordineerde dit ambt voor Hem en Hem voor dit ambt. En in deze verordineering des goddelijken welbehagens ligt al de oorsprong van Jezus' majesteit als de Christus.

Wel is hier een onderscheid met ons, *geschapen* menschen in zooverre de Tweede Persoon *zelf als God* in deze verordineering *over zich zelven*

mee verordineerde, doch dit ontneemt aan de verordineering over Jezus niets van haar volle kracht. Als onzer één in ons vleesch te willen komen, was een daad van de vrijwillige liefde des Zoons, maar, dit eenmaal aanvaard zijnde, volgde de verordineering voor en over Hem even stellig en wezenlijk als over elk ander koning. Zonder dat zou zijn vleeschwording niet ten volle werkelijk zijn geweest.

De verordineering over Jezus is de beschikking van het goddelijk welbehagen, waardoor Hem van eeuwig opgelegd is, als mensch te dragen *het* volle Ambt, waardoor Gods macht over zijn Koninkrijk zou worden uitgeoefend.

Zóó wierd hij de Christus.

Dat nu Jezus toch geen symbolische zalving onderging, en dat *de* Gezalfde niet met heilige zalfolie gezalfd wierd, lag daarin dat het symbool bij Hem wegviel en terugtrad voor de zaak zelve.

Hoe menig vorst was in vroeger eeuw niet gezalfd, om de majesteit des Heeren onder zijn volk te dragen, en dat toch van achteren bleek hoe gansch ontbloot en beroofd hij bleef van de gave om zijn volk godzaliglijk te regeeren. Doch hier moest dit anders zijn. Hier bij Jezus waar het absolute ambt en de volle majesteit wierd gelegd op den Zoon des menschen, moest ook de schenking der gaven voor zijn regiment wezenlijk en absoluut en volkomen zijn. Gelijk nu in ons geschrift, getiteld: *Het werk van den Heiligen Geest* breedvoerig is aangetoond, is de uitdeeler van deze gaven voor het ambt de Heilige Geest. Niet enkel van de zaligmakende, maar ook van de *ambtelijke* gaven. En waar dus Jezus optreedt, en nu het *Christusschap* ontvangt, d. i. Koning boven alle koningen, Priester boven alle priesters en Profeet boven alle profeten wordt moest de Heilige Geest Hem dan ook de ambtelijke gaven toebedeelen *zonder mate.*

Wat dus anders de uitwendige zalving met de heilige zalfolie afbeeldde, wierd hier innerlijk, wezenlijk en volkomenlijk ingestort. Er was zalving, maar wezenlijk, *niet* symbolisch. En in zooverre was hij de *Messias.*

Dit begrip van „Messias" toch geeft juist datgene te kennen, wat alsnu door deze principiëele uiteenzetting gevonden wierd.

„De geest des Heeren HEEREN is op mij", roept deze Verordineerde bij Jesaja, „omdat de Heere mij *gezalfd* heeft, om een blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen". „Ik ben van eeuwigheid af *gezalfd* geweest", heet het in Spreuken VIII : 23, „van den aanvang, van de oudheden der aarde aan". „Daarom", zoo jubelt het den Koning der koningen in Psalm XLV tegen: „daarom heeft u, o God, uw God *gezalfd* met vreugdeolie

boven uwe medegenooten". Zoo noemde Hem dan ook de kerk te Jeruzalem in haar gebed (Hand. IV : 27): „Uw heilig kind JEZUS, welken Gij *gezalfd* hebt", en getuigt Petrus in Hand. X : 35: „Belangende Jezus van Nazareth, hoe Hem God *gezalfd* heeft met den Heiligen Geest en met kracht".

Dit „Gezalfde zijn" nu noemt de Hebreër in zijn schoone taal: *Mesjiach* of *Messias*-zijn, en het is Israëls onvergankelijke eere dat het dezen *Messias* verwachten en uit zijn vleesch en bloed voortbrengen mocht.

Een *Messias verwachten* was toch nog iets anders dan een koning verwachten. Immers wie een Messias verbeidt, legt niet op de kroon, noch op het purper, maar op de zending van Godswege en op de verleening van de goddelijke gaven nadruk.

Voor elk ander volk, dat een nationalen redder verwacht, is de zalving bijzaak.

Men zalft hem, ja, maar even, vluchtig, daarna eerst komt de redding door zijn moed en zijn beleid. Maar bij Israël is die zalving, dat Messias of Gezalfde zijn, hoofdzaak en het een en al, omdat Israël niet op wat volgen zou, maar juist eeniglijk op die goddelijke zending en die goddelijke begiftiging met de krachten van den Heiligen Geest het oog gericht hield.

Israël heeft niet een onder de vele gezalfde en gekroonde hoofden verwacht, maar *den* Gezalfde, *den* Messias, hiermee belijdende, dat allen die dusver gezalfd en gekroond waren, zelfs een David, niet *het* ambt, niet *de* bediening van goddelijke majesteit, niet *de* uitvoering van Gods heiligen wil brachten.

Hoezeer ook gezalfd, toch *was* in hen *de* zalving niet. Ze toonden de type, maar niet de wezenlijkheid. Die zou eerst in *den* Gezalfde, in *den* Messias komen. En dat deze naam Hebreeuwsch klinkt, moet zoo, omdat niet de andere volken, maar alleen Israël, het door God afgezonderde volk, het volk dat de kerke Christi in zich droeg, het volk dat type van het Koninkrijk der hemelen was, *den* Gezalfde van dit eigenlijk en wezenlijk Koninkrijk kon verwachten en baren uit zijn schoot.

En zoo is hij dan *de* Middelaar.

Want Middelaar is niet *be*middelaar, maar meer. *Middelaar* is de mensch van wien God zich bij menschen bedient, om zijn raad uit te voeren. Buiten het Verbond gedacht heet dit *Ambtsdrager* en is hij de *Verordineerde*. Gezien alleen op de vereischte gaven om dit goddelijke regiment uit te voeren, heet hij de *Gezalfde,* want de zalving „met den Heiligen Geest zonder mate" brengt hem als mensch die gaven en die krachten toe. Maar zet de Heere dit alles nu in den wettigen vorm van het *Verbond,* dan wordt deze Verordineerde en Gezalfde onze *Middelaar.*

Niet, omdat hij het tusschen God en ons weer zoo eenigermate bemiddelt en bijbrengt en in een draaglijken toestand herstelt. Dit ware den Verbondstroost vernietigen, want in het Verbond is de vrede door God Almachtig van meet af uit genade gesteld.

Maar Middelaar, omdat deze twee in het Verbond, God en de mensch, de Heilige en de doemeling, een Middelaar tot uitvoering der zaak behoeven. En ook deze Middelaar is niet door ons gepresenteerd, noch uit zich zelf opgekomen, maar door God zelf verordineerd en gezalfd.

Weg dus met alle ethische dwaling en de booze vondst der *Vermittelungs*-theologen, als zou Middelaar eigenlijk een soort *middelschakel* beduiden. *The missing link* [1]) gelijk de Darwinisten zeggen. Hier dan om de leemte tusschen de goddelijke en menschelijke natuur door een derde soort *godmenschelijke* natuur aan te vullen.

Al zulke phrasen zijn uitmuntend op heur plaats in de evolutietheorie van Darwin of in het proces der Pantheïsten, maar hooren in de Christelijke belijdenis niet thuis.

De kerk van Christus blijft met den Catechismus belijden, dat Jezus van God verordineerd en gezalfd is om onze Middelaar, onze Messias, de Hope van zijn volk te zijn.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Een profeet, uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de Heere, uw God, verwekken; naar hem zult gij hooren.

DEUT. 18 : 15.

Het ambt dat aan Jezus wierd opgedragen, en waartoe Hij verordineerd en met den Heiligen Geest gezalfd was, is drieërlei, t. w. het ambt van *Profeet,* van *Priester,* en van *Koning.* Deze drie, en in deze volgorde.

Gelijk ge u herinnert, is het ambt de uitoefening van Gods *souvereine Opperhoogheid* door eenen mensch. Niet de uitoefening van zijn Goddelijke Almacht, want die stelt Hij nooit ter beschikking van een mensch. Ook is het ambt niet de uitoefening van Gods *wil* door menschen; dit toch doen niet enkel personen in het ambt, maar op hun beurt alle menschen. Neen, het ambt is de uitoefening van die bepaalde mogendheid

---

[1]) Het ontbrekende tusschenlid.

des Heeren die in zijne Souvereiniteit, in zijn Overhoogheid, in zijn Heerschersmacht ligt, d. i. in zijn Scheppersrecht om over alle creatuur te beschikken en alle schepsel onder zijn bedwang te houden.

Hieruit vloeit vanzelf voort, dat onder de drie genoemde ambten van Profeet, Priester en Koning, het ambt van Koning de voleinding in zich draagt, en dat de beide andere in hun uitwerking de glorie van het Koninklijk ambt van Christus moeten dienen.

Wilt ge dan ook de drie tot één herleiden, om in één ambt heel de volheid zijner majesteit uit te drukken, dan moet ge Hem als den Profeet, en ook als den Priester eeren, maar u voor Hem nederbuigen als uw Koning, die Koninklijk én in uw bewustzijn, én in uw zedelijk leven, én in uw persoonlijke daad heerschen wil.

Vandaar dat onze Catechismus dan ook zeer juist dit uitnemend en voleindend karakter van de Koninklijke majesteit in den Messias uit doet komen, door Hem als Profeet *den hoogste,* als Priester *den eenige,* maar als Koning *den eeuwige,* te noemen.

En toch, ook al ligt in de Koninklijke majesteit de voleinding en de volheid van het ambt, de splitsing in de drieërlei waardigheid van Profeet, Priester en Koning geschiedt niet zonder groote oorzaak.

God de Heere schiep metterdaad drieërlei leven in onzen menschelijken persoon in. Een ander is het leven van onze *kennis,* een ander het leven van onzen *wil,* en weer een ander het leven van *de daad;* of wilt ge van ons optreden in de wereld.

Feitelijk heerscht God de Heere over alles, en in China zoomin als in Indië geschiedt ooit iets tegen zijn verborgen wil. Door heel de schepping geldt het: „Geen ding geschiedt er ooit gewisser, dan 't hoog bevel uit 's Heeren mond". Maar hierin rust de Heere niet. Hij zoekt als onze Vader in de hemelen kinderen, die Hem kennen zullen, en met het heldere bewustzijn der kennisse zijn wil zullen ten uitvoer leggen. Vandaar de noodzakelijkheid dat de Souvereine mogendheid des Heeren ook in hun bewustzijn openbaar zal worden. Ook in hun denken en in hun verstand en in hun verbeelding wil God Almachtig heerschen. En daarom is er een goddelijk onderwijzen van deze zijn kinderen noodig, en het is deze goddelijke onderwijzing en verlichting en verrijking van het bewustzijn zijner kinderen, waarop het Profetisch ambt van den Christus doelt.

Doch ook dit is niet genoeg.

Kennis kan nog opgeblazen maken, en door de zondige neiging en drijving des gemoeds de kennisse tegen God gekeerd worden. Den Duivel faalt het niet aan kennisse, maar wel aan *den goeden wil.* Ook de wereld van ons *wils*leven moet daarom door God beheerscht. Ook in wat we

ons *zedelijk* leven, het leven van ons gemoed en onze neiging en zelfbepaling noemen, moet derhalve de mogendheid des Heeren reddend, vrijmakend en beheerschend indringen, en hieruit ontstaat de noodzakelijkheid van het *Priesterlijk* ambt.

En eerst als nu op die wijs uw bewustzijn door den *Profeet* verhelderd, en uw wilsleven door den *Priester* in rechte sporen geleid is, kan de *Koning* met volle, koninklijke glorie heerschen in uw daad en in uw lot.

Niet, alsof de Koning wachtte tot de Profeet en de Priester hun taak bij u voleind hadden. Zoo dor werktuigelijk is deze ambtsbediening niet, en alle drie deze ambten schuiven, naar de gelegenheid van uw persoon, voor en door elkander. Maar vraagt ge naar de volle glorie van de Koninklijke heerschappij van den Christus in Gods uitverkorenen, dan komt die eerst dan tot stand, als de Profeet uw bewustzijn opgeklaard en de Priester uw wilsleven in het zoet van het dankoffer heeft ingeleid.

Deze drievoudige uitoefening van de Souvereine mogendheid des Heeren HEEREN in ons Bewustzijn, ons Wilsleven en onze Daad, grijpt plaats onafhankelijk van de vraag, of we al dan niet in zonde vielen.

Ook in het Paradijs vóór den val wierd Adam en wierd Eva profetisch, priesterlijk en koninklijk bewerkt. De Catechismus vatte dit zeer juist toen hij verklaarde, dat Adam 1°. den Heere recht kennen, 2°. Hem van harte liefhebben, en 3°. met Hem in de eeuwige zaligheid leven moest.

Dit kan ook niet anders.

Door de zonde wierd wel ons Bewustzijn, onze Wil en onze Daad verdorven, maar ze werden er daarom niet uit geboren. Ook vóór den val was er in Adam Bewustzijn, Wil en Daad en in elk dezer drie heerschte het Gezag en wrocht de Mogendheid des Heeren HEEREN.

En evenzoo houdt dit drieërlei ambt, als eens de zonde niet meer zijn zal, niet weer op. Integendeel. De *kennisse* zal dan eerst zuiver doorwerken. De offerande van het offer der dankbaarheid dan eerst volkomen zijn. De heerschappij van den Heere HEERE over zijn volk dan eerst in vollen luister schitteren.

Maar wel valt, zoo ge u de zonde wegdenkt, de bediening van dat drievoudig ambt door een Middelaar weg. In het paradijs vóór den val wierd Adam profetisch, priesterlijk en koninklijk bewerkt *rechtstreeks*. Er is geen zweem van een tusschenkomenden persoon in het paradijs merkbaar. Er is God en de mensch, maar bij den mensch geen ambtelijke dienst door menschen.

En evenzoo zal, als eens de zonde tot de geschiedenis zal behooren,

deze rechtstreeksche bewerking, zooveel dit kan, terugkeeren. Dan zullen we zien „aangezicht tot aangezicht", „kennen gelijk we gekend zijn", (1 Cor. XIII : 12). Dan zegt de Christus, „zeg Ik u niet, dat Ik tot den Vader voor u bidden zal, want de Vader zelf heeft u lief" (Joh. XVI : 26). En ook, dan „zal de Christus het Koninkrijk aan God den Vader overgeven, opdat Hij zijn moge alles in allen" (1 Cor. XV : 28).

Niet de Profetische, de Priesterlijke, de Koninklijke heerschappij des Heeren HEEREN hangt dus aan de zonde, maar wel de bediening van deze drie *door een Middelaar*; de bediening er van door den dienst van een mensch; of wil men de *ambtelijke* bediening. Wat buiten de zonde rechtstreeks zonder orgaan, toegaat, heeft waar zonde inkomt, de zijdelingsche bediening door den ambtelijken mensch van noode.

Evenwel is hiermee niet bedoeld, dat de Zone Gods, ook buiten de zonde om, hier niet zijn eigen werk zou hebben.

Deze gedachte ligge verre van u, want hiermee zoudt ge het onderscheiden werk van den Zoon in de goddelijke bedeeling voorbijzien en niet tot zijn recht laten komen.

De Zone Gods is de Profeet, de Priester en de Koning *ook der engelen.* Ook de engelen eeren Hem als hun Heere en Koning, niet om zijn offerande op Golgotha, maar geheel buiten het Middelaarschap der Verzoening om. Van eeuwigheid tot eeuwigheid blijft de Tweede Persoon in de Drieëenigheid *het Woord,* en als zoodanig de *Wijsheid* des Heeren HEEREN in zich dragende, en is Hij het die alle redelijk en bewust schepsel door den Heiligen Geest bezielt en beheerscht.

In dien zin was Hij de Zoon, de Tweede Persoon in de Drieëenheid, dus ook voor Adam in het paradijs, vóór zijn val en geheel buiten het Middelaarschap om, de Drager van zijn bewustzijn, zijn zielsleven en zijn daad. En toch was dit geen ambtelijke werkzaamheid, want dit deed de Zoon almogend, rechtstreeks, *als God,* in gemeenschap met den Vader en den Heiligen Geest.

Toen daarentegen de zonde was ingeslopen, en de breuke voltooid, en de rechtstreeksche gemeenschap tusschen God en zijn mensch verbroken was, toen ja, is de noodzakelijkheid van den Middelaar ontstaan, niet voor de gevallen engelenwereld, die onherroepelijk weg was, maar voor den gevallen mensch, over wien gedachten der ontferming waren.

Toen ontstond de noodzakelijkheid om bij dezen gevallen mensch een Middelaar te doen optreden. Voor dat Middelaarschap *den mensch* Christus Jezus te verordineeren. En nu dien mensch Christus Jezus te doen ingaan in het drieërlei ambt van Profeet, Priester en Koning, opdat ook

nu dezelfde souvereine mogendheid des Heeren door hem zou worden uitgeoefend, als vroeger; maar nu niet meer rechtstreeks; nu door een Middelaar; nu door den dienst van een mensch; door een orgaan; ambtelijk.

Van het eerste dezer drie ambten, t. w. van het Profetische ambt, zegt de Catechismus, dat Jezus verordineerd en gezalfd is „tot onzen hoogsten profeet en leeraar, opdat hij ons den verborgen raad en wille van God aangaande onze verlossing volkomenlijk openbaren zou."

Ook hierbij is dus te onderscheiden tusschen den algemeenen achtergrond, en het speciaal karakter van dit ambt.

De algemeene achtergrond is, dat de Tweede Persoon in de Drieëenheid het *Woord* heet, en dat van dit Woord geldt: „In hetzelve was het leven en het leven was het licht der menschen, en het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft hetzelve niet begrepen."

Zoo geldt ook nu nog voor de heidenwereld, dat de Zone Gods (niet de Middelaar) in het leven van al deze volken het licht is; dat alle kennis die aan deze natiën verbleef uit het Woord is; en dat alleen de sluiers van heur eigen zonde en zinsverduistering haar beletten dit goddelijk licht te zien.

Zoo geldt het in onze eigene omgeving, dat alle kennisse en wetenschap die buiten Gods Woord om, in de ongeloovige wereld, nog met deelen van waarheid schittert, van oogenblik tot oogenblik door den Zoon in deze kringen wordt uitgestraald.

En zoo geldt ook van Gods kinderen, dat in de dagen, toen hen nog duisternis omving, en er nog geen licht in hun ziel doorbrak, de algemeene kennis van recht en gerechtigheid, van goed en kwaad die nog in hen was, en nawerkte, door het eeuwige Woord in hen gedragen wierd.

Zoo ge wilt een algemeen profetisme van het eeuwige Woord in het menschelijk bewustzijn, maar uitgaande niet van den Middelaar die mensch was, maar van den Zone Gods, die zelf God en bij God zijnde rechtstreeks met goddelijke mogendheid werkt.

Doch op dezen algemeenen grondslag komt nu het speciaal *profetisch ambt* van den Middelaar *in Gods kerk* te staan.

En hiermee treedt voor u *niet* het eeuwige Woord maar het *Vleeschgewordene;* niet de Zone Gods, maar de *Zoon des menschen,* niet de Goddelijke persoon, maar de *mensch* Christus Jezus.

Deze „mensch Christus Jezus" wordt nu verordineerd. Hij wordt besteld

voor het ambt. Hij wordt, om dit ambt te kunnen bedienen, met den Heiligen Geest gezalfd. Hij ontving daartoe den Heiligen Geest *zonder mate.*

En deze aldus verordineerde en in het ambt ingestelde mensch Christus Jezus, ontvangt nu last en macht, om in de verkorenen des Heeren de kennisse in te brengen, hen te verlichten en hun bewustzijn te zuiveren en te verlichten.

Toch moogt ge dit niet weer zóó denken, als had nu deze *mensch* Christus Jezus niets met het *eeuwige Woord* gemeen. Het speciale mag niet losgemaakt van den algemeenen achtergrond, waarop we wezen.

Integendeel, juist *het Woord* is vleesch geworden. Juist de *Tweede Persoon* trad in Jezus op. Het was de *Zone Gods* die gezien is als de Zoon des menschen.

Zijn ambtelijk vermogen om in Gods kinderen het bewustzijn om te zetten, te zuiveren en te verrijken, was dan ook niet van buiten op hem gelegd, maar wortelde in die wonderbare *Theologia unionis*, die onze Middelaar, naar luid van de belijdenis der kerk, bezat. Door *Theologia unionis* [1]) toch drukten onze vaderen uit, dat de Middelaar zijn eigen kennis van de dingen en het wezen des Heeren HEEREN, niet door mededeeling ontvangen had, maar krachtens zijn eigen eenheid met het goddelijk Wezen bezat.

Het eeuwige Woord is uit den Vleeschgewordene niet weg. De Zone Gods is niet buiten den Zoon des menschen. De Tweede Persoon is in Jezus van Nazareth.

Dat nu de mensch Christus Jezus in dien zin als *Profeet* optrad heeft een stipte en strenge beduidenis.

Veel is overal in onze eeuw over het eigenlijk karakter van een profeet gehaspeld en verhandeld. Een profeet, zei de één, is een voorzegger van dingen die komen zullen. Een ander zag in hem een aankondiger van Gods oordeelen. Een derde, een zedelijk getuige. Een vierde een nationaal bestraffer en volksleider. En zoo doolde men steeds verder buiten Gods Woord om.

Naar dat Woord toch is de beteekenis en het karakter van een profeet geen oogenblik onzeker of twijfelachtig. Een profeet is, naar luid der Heilige Schrift, iemand die uit Gods raad aan zondaren bekend maakt al wat voor hen noodig is ter behoudenis en opdat ze hun God met eere zouden dienen.

Er traden in Israël ook *valsche* profeten op. En wat is nu het doodelijk

---

[1]) Godskennisse krachtens innerlijke eenheid met God.

argument waarmee de echte profeet deze valsche nabootsers ontwapent?

Lees het maar in Jeremia II : 16 v.v.: „Hoor niet naar de woorden der profeten, zegt de Heere der heirscharen, want ze spreken het gezicht van hun eigen hart, en niet uit mijnen mond; want wie hunner heeft in den raad des Heeren gestaan, en zijn woord gezien of gehoord?"

Dit is helder, doorzichtig en eenvoudig.

Er is een raad des Heeren. Die raad is verborgen. Geen zondaar kan uit zich zelf in dien raad ingluren. Ook komt hem op verre na de kennisse van al dien raad niet toe.

Maar toch is er een deel in dien raad des Heeren, waarvan de zondaar kennis moet dragen; waarvan hij weten moet, om zijn weg wel aan te stellen; en waarvan hij geheel doordrongen moet worden, om zijn God te kunnen dienen en uitzicht te hebben op behoudenis.

En het groote middel nu, waardoor dit deel van den raad des Heeren aan den zondaar wordt meegedeeld, aangebracht, ingeprent en ingeplant, dát is *het ambt der Profetie.*

De naam van den Profeet zegt én in het Oude én in het Nieuwe Testament, niets anders, dan dat hij aankondiger, overbrenger, mededeeler, berichtgever, uitspreker is; slechts met de bijgedachte, dat dit uitspreken en aankondigen niet aan zijn willekeur hangt, maar met drang en overmacht hem tot noodwendigheid wordt.

Een „vuur in de beenderen" zooals Jeremia het uitriep. Dat hij wilde zwijgen, maar niet kon: „Heere, gij zijt mij te sterk geweest, en hebt overmocht".

Intusschen onderscheide men hier nu wel tusschen *den* eigenlijken Profeet en de ondergeschikte *hulp*-profeten.

Jezus *alleen* is *de* Profeet. Maar gelijk een Commissaris die in eenig werk door den Koning is aangesteld, voor zoover hij niet alles zelf kan doen weer op zijn beurt commissarissen onder zich en in zijn naam aanstelt, die hem vertegenwoordigen, zoo ook ging het toe bij dit Profetisch ambt.

Het ambt droeg en draagt de Christus. *Het* Profetisch ambt voor heel de kerk door alle eeuwen en onder alle volk.

Maar overmits hij zelf niet allerwegen persoonlijk dit ambt in zijn volledigheid bedienen kon, heeft de Profeet weer andere profeten onder zich als zijn hulpe aangesteld, die nu in zijn naam als profeten optreden.

Hierin ontvingen echter deze onder-profeten volstrekt geen ambt of rang naast hem of boven hem, maar bleven ze de organen waarvan hij zich bediende, om zelf zijn eigen ambt door hen te kunnen bedienen.

Ook de heidenen wisten, dat er een verborgen raad Gods was, en ook zij wilden in dien raad doordringen. Vandaar hun guichelaars en waarzeggers, en mysteriën en hun valsche profeten.

Maar terwijl nu aan Israël gelast wordt, om zich voor deze huichelaars en duivelbezweerders en doodenondervragers streng te wachten, wordt tevens aan Israël gezegd: „Een profeet uit het midden uwer broederen, als mij, zal de Heere uw God u verwekken. *Hem zult gij hooren!*" (Deut. XVIII : 15), en door dit woord is Jezus alleen, en bij uitsluiting als *de* Profeet zijner kerk ingesteld.

DERDE HOOFDSTUK.

Van u zal mijn lof zijn in een groote gemeente.
PSALM 22 : 26.

Zoo is Jezus dan allereerst onze hoogste *Profeet en Leeraar;* en profeet, gelijk we zagen, duidt aan: 1°. dat er een Raad Gods is dien wij niet kennen, 2°. dat deze Raad een gunsteling des Heeren wel bekend is, en 3°. dat deze verkorene alsnu last ontvangt, om deze Raad Gods, dien anderen *niet* kennen, en hij *wel* kent, aan die anderen te openbaren. Bij de indeeling en volgorde der Boeken van het Oude Testament in den Hebreeuwschen tekst komt dit nog duidelijker uit dan in onze overzetting.

In den oorspronkelijken Hebreeuwschen Bijbel toch volgen aanstonds op den *Pentateuch*-Cyclus, gelijk het heet, de *Profetische* Boeken. Maar deze Profetische Boeken zijn in twee klassen ingedeeld, en in de eerste klasse vindt ge dan de *geschiedkundige* Boeken van Samuël, Koningen enz., terwijl eerst in de tweede klasse de godsspraken van Jesaja en wat wij „de Profeten", noemen volgen. Nu schijnt dit ons bij den eersten opslag vreemd. Heeft men zich toch gewend, om in een profeet uitsluitend iemand te zien, die toekomstige dingen mededeelt en voorzegt, dan valt het moeilijk te vatten, hoe een geschiedkundig Boek *een profetie* kan zijn. Immers een geschiedkundig Boek ziet op *het verleden,* en profetische Boeken, zoo schijnt het ons toe, alleen op *de toekomst.*

Neemt men nu evenwel het eenig goede begrip van *profetie,* t. w. dat het is *het aflezen van den Raad Gods,* dan wordt dit schijnbaar vreemde opeens ten volle duidelijk. In dien Raad des Heeren toch zijn *twee* deelen. Het eerste deel van de dingen, die reeds uit dien Raad gebaard en ge-

worden, gebeurd en geschied *zijn;* en het ander deel van hetgeen *nog niet* gebeurd is, maar uit dien Raad geboren staat *te worden.* Zoowel de geschiedenis, die reeds achter ons ligt, als de toekomst, die ons beidt, zijn *beide* in dien éénen Raad besloten en vinden in dien éénen Raad haar oorsprong. Vat men nu eenmaal dat alle *openbaring uit den Raad Gods* den naam van profetie draagt, dan ligt er niets vreemds meer in, dat profetie heet zoowel het verhaal van het reeds uit dien Raad geborene als de voorzegging van hetgeen uit dien Raad te komen staat.

Deze eenvoudige en klare beteekenis van het woord *profetie,* die hier niet breeder kan uiteengezet, dunkt ons dan ook boven allen twijfel verheven.

Is nu Jezus *de* Profeet, dan ontstaat de vraag: Is Jezus pas profeet geworden, toen hij op aarde in ons vleesch en bloed omwandelde en zelf predikte, dan wel was hij dit reeds vroeger? Waarop onze Catechismus antwoordt: reeds vroeger. Hij verklaart en belijdt toch, dat de Christus *ons* den verborgen raad en wille Gods geopenbaard heeft; en dat „ons" is *de kerk,* en de kerke Christi verstaat de Catechismus, als er geweest zijnde van het Paradijs af.

Dit nu geldt niet alleen van Jezus' Profetische, maar evenzeer van zijn Priesterlijke en Koninklijke waardigheid.

„Ik ben van eeuwigheid af gezalfd", betuigt de Immanuel zelf in het Boek der Spreuken, en ook in Jesaja LXI : 1 staat niet dat hij gezalfd zal worden, maar dat hij reeds gezalfd is. Dit komt daar vandaan, dat de vraag of en hoe ik in een ambt sta, niet afhangt van het omhangen van purper of toga of het opzetten van de kroon, maar uitsluitend van den wil en de verordineering van hem die dit ambt te bestellen en te begeven heeft. Wanneer een koning een gouverneur over een landstreek benoemt en bepaalt dat die benoeming ingaat op den dag zelf van het besluit, dan is zulk een persoon gouverneur, ook al moet hij nog dagen reizen om naar de hem aangewezen provincie toe te komen. Spreekt nu God de Heere: „Ik toch *heb* mijn Koning gezalfd over Sion, den berg mijner heiligheid", dan is de aldus aangewezene, koning van dat oogenblik af, ook al derft hij nog de Vleeschwording en al daalde hij nog niet af naar de benedenste deelen der aarde. En zegt ge dat dit bij zulk een gouverneur dan toch een puur nominaal bewind is, dan kan reeds dit niet toegestemd, maar gaat deze bedenking in geen geval door bij den Christus, die aan het perk van afstanden en den slagboom der toestanden niet gebonden was.

Zelfs laat de Heilige Schrift ons niet in het onzekere over de bijzon-

dere wijze, waarop de Tweede Persoon reeds vóór zijn Vleeschwording dit zijn ambt heeft uitgevoerd. Duidelijk toch wordt ons te kennen gegeven, dat de Christus ook reeds tevoren zich op aarde vertoond heeft; evenals de engelen, soms eene verdwijnbare menschengestalte heeft aangenomen; en als engel van zeer bijzondere roeping zijn ambt openbaarlijk bediend heeft. Hij heet dan Engel des verbonds, Engel des aangezichts, of *de* Engel des Heeren, en spreekt en handelt op een wijs, die geheel met zijn spreken en handelen na zijn Vleeschwording saamvalt.

Niet alsof in deze verschijningen *al* het Messias-ambt van den Christus vóór zijn Vleeschwording opging. Dat bedoelen we volstrekt niet. Maar wel zijn deze verschijningen het stellige bewijs, *dat* hij reeds voor de kribbe van Bethlehem zijn ambt bediende, en dat men feil gaat, zoo men dit, ja in ideëelen zin toestemt, maar zonder het als werkelijk op te vatten.

Het Woord, dat van den beginne bij God en God, en na en in de schepping het Leven en het Licht der menschen was, is ook in oude dagen „gekomen tot het zijne, maar de zijnen hebben hem niet aangenomen"; en dat wel met zulk een realiteit, dat hij aan de enkelen, die hem aangenomen hebben, macht heeft gegeven, om kinderen Gods te worden.

Bijzonderlijk voor wat aangaat zijn Profetisch ambt, leert de heilige apostel Petrus ons, dat de Immanuël reeds vóór zijn Vleeschwording de innerlijke Bezieler der onder- of hulpprofeten was, als hij zegt in 1 Petri I : 10 : „Van welke zaligheid ondervraagd en onderzocht hebben de profeten die geprofeteerd hebben van de genade aan ons geschied, onderzoekende op welken en hoedanigen tijd *de Geest van Christus* die in hen was beduidde en tevoren getuigde, het lijden dat op Christus komen zou en de heerlijkheid daarop volgende."

Immanuël is de Profeet van het Evangelie, en Evangelie is niets dan dat stuk uit den Raad, uit den verborgen wil van God, dat handelt van de behoudenis van zondaren.

Dit Evangelie nu heeft Christus als de van God verordineerde en bestelde en gezalfde Profeet reeds in het paradijs uitgebracht, en voorts aan al de geloovigen des Ouden Verbonds óf zelf verkondigd of door onder-profeten doen verkondigen. Als hij het zelf verkondigt dan getuigt de Heere van een Abraham aan wien dit ten deel viel: „Abraham heeft begeerd mijnen dag te zien en heeft dien gezien en is verheugd geworden".

Toch is dit niet zijn gewone wijze van doen onder het Oude Verbond. De kerk staat niet atomistisch voor hem. Hij rekent niet met elke ziel apart, maar zorgt voor zijn kerk in haar samenhang.

Hij openbaart niet aan A het heil, en als deze sterft weer aan B hetzelfde. Neen, maar hij stelt de zaak op zulk een wijs, dat hetgeen aan A geopenbaard is, ook ter kennis van B komen kan, en voor C en D en allen die daarna komen bewaard blijft. Zoo bindt hij heel zijn volk saam in één geestelijken band van openbaring en onderwijzing, en hiertoe gebruikt hij tweeërlei soort van *onderpersonen.* Ten eerste zulk soort personen, die op *buitengewone* wijze door hem voorgelicht en ingelicht en geïnspireerd, het oorspronkelijk Evangelie in telkens rijker volheid openbaren. En ten tweede *gewone* personen, die geen andere roeping hebben, dan om op gewone wijze het bekende aan anderen over te brengen, mede te deelen en onder hen te verspreiden. De eerste soort nu zijn de eigenlijke *profeten,* wier karakter in Num. XXIV : 3 geteekend staat: „Mannen, wien de oogen geopend zijn, hoorders van de redenen Gods, die het gezicht van den Almachtige zien, die verrukt worden, en wien de oogen ontdekt worden"; terwijl de tweede last om de kennisse van wat reeds openbaar wierd te verspreiden, zijn uiting vindt in Deut. IV : 9: „Wacht u dat gij niet vergeet de dingen die uwe oogen gezien hebben, en dat zij niet van uw hart wijken al de dagen uws levens en gij zult ze aan uw kinderen en kindskinderen bekend maken." Ook wat Maleachi van den priester zegt, doelt hierop: „De lippen des priesters zullen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijnen mond de wet zoeken, want hij is een engel, d. i. boodschapper van den Heere der heirscharen."

Het Profetisch ambt van den Christus onder het Oude Verbond eischte alzoo deze beide organen: 1°. de hulpprofeten (die wij gemeenlijk profeten noemen), en 2°. de bedienaren des Woords, t. w. de priesters en de vaders bij hun kinderen.

Doch hierbij bleef het niet.

Immanuël de Profeet gaf ook *aanschouwelijk* onderwijs, en zoo riep hij in het leven tweeërlei: 1°. de historie der wondere feiten, en 2°. den ceremoniëelen dienst.

Vooreerst de historie.

In Israëls historie was tweeërlei. Was vooreerst een historie gelijk elk volk doorleeft, dat er geboren worden en sterven, dat er gezaaid en gemaaid wordt, dat men koopmanschap drijft en worstelt met tegenspoed. En wat dies meer zij. Daarin was de profetie niet. Maar er was in Israëls

historie door ook een ander deel, een tweede factor, en die kwam van Immanuël, en bestond in de betooning van de wondere daden des Heeren HEEREN. Deze wonderheden uit het land van Cham en Kanaän vormen één geheel. Er is systeem in. Ze zijn één weldoordachte en welgeschikte openbaring van den heiligen toorn, de mogendheden en de verlossingen Gods. En ook hierin was zoo zeker de profetie, dat Israël juist op deze wonderheden gedurig gewezen, er door onderwezen, er als in opgesloten werd.

En daarnaast stond dan de dienst der ceremoniën en typen. Eveneens een werk van Immanuël. Een onderwijzing van Gods Raad in beeld en in *tableau vivant*. Voor wie 't niet doorzag noch verstond, een stomme levenlooze vertooning, maar voor wie er geestelijk gezicht in had, eene openbaring vol heerlijke vertroosting.

En voegt men deze vijf nu saam: 1°. De verschijningen van den Christus als Engel des Verbonds, 2°. zijn zending van de hulpprofeten, 3°. zijn aanstelling van bedienaren des Woords, 4°. zijn openbaring van de wonderheden, 5°. zijn instelling van de ceremoniën, dan kan men het eenigszins althans indenken, hoe rijk deze bediening van het Profetenambt reeds vóór de Vleeschwording was.

Hij was de Profeet en hoogste Leeraar, en de vrucht van zijn werk was dat zijn Kerk in Israël de kennisse van Gods Raad tot haar behoudenis metterdaad reeds bezat.

Daarna is Immanuël zelf na zijn Vleeschwording, als Profeet in Israël opgetreden, en heeft, dertig jaar oud zijnde, begonnen het Evangelie van het Koninkrijk der hemelen te prediken.

Ook deze prediking verrijkt den schat weer van wat uit den verborgen Raad en wille Gods omtrent onze behoudenisse geopenbaard wierd. Maar ook deze prediking was niet atomistisch voor Maria van Magdala en Zacheus bestemd, maar besteld voor heel de kerk. Vandaar dat hij wel de steden en vlekken omreist en tot de schare spreekt, maar dat hem tevens de apostelen verzellen en het aanhooren, en straks door deze het toen geopenbaarde bestendigd en voor heel de kerk bewaard wordt *in de Schrift*.

Zoo hebben wij nu nog Christus als den Profeet des Heeren HEEREN in onze woningen, en zoo dikwijls het heilig blad wordt opgeslagen en we ons om het Woord vereenigen, is het niet eens menschenstem die tot ons spreekt, maar Christus de Profeet en Leeraar, die groot in ons midden is.

Hij is de Profeet. Hij alleen. Hij voor allen. Hij in alle tijden en in elk huisgezin. *Hem* zult gij hooren.

Vandaar dat de apostelen niet naast hem staan, maar onder hem als hulporganen. Gelijk *de Profeet* hulpprofeten van ouds had, zoo had hij ook hulporganen na zijn Vleeschwording. En deze organen zijn niet willekeurig, maar alzoo met macht door hem besteld; en wij hebben ons naar die ordinantie te schikken. Zij, de apostelen, zijn de tusschenpersonen, door welke de kerk met haar Heere en Heiland als Profeet gemeenschap heeft.

Doch ook hier liet de Heere het niet bij.

Hij is Profeet. Hij leest het Evangelie uit den verborgen Raad Gods af. Zoo kwam de Heilige Schrift te ontstaan. Want die Heilige Schrift is bij uitnemendheid vrucht en instrument van Jezus' profetische werkzaamheid.

Overmits nu echter die Heilige Schrift in alle landen, tijden en personen gemeen is, houdt hiermee zijn profetische werkzaamheid niet op.

Integendeel, ook nu die Heilige Schrift gereed ligt, moet toch de rijke inhoud van dat kostelijk Evangelie gedurig opnieuw in nieuwen vorm uitgaan, om steeds dieper in het bewustzijn van elken tijd, van elk volk en van elk geloovige in te dringen.

Vandaar de studie der Godgeleerdheid, door hem verordend niet alleen, maar ook bezield. Hij, de hoogste Leeraar, voor wien de beste hoogleeraar als een klein kindeke is, en van wien alle hoogleeraar in dit heilig deel der wetenschap zijn licht en zijn bezieling moet ontvangen. Wie niet op zijn wijs hulpprofeet onder den hoogsten Profeet is, is de naam van godgeleerde zelfs onwaardig. Reden waarom onze vaderen de studenten van de heilige godgeleerdheid zoo gaarne bij „de zonen der profeten" vergeleken.

Doch ook zoo vindt zijn profetisch ambt zijn voleinding nog niet.

Het Evangelie is niet voor de geleerden, maar voor de kerk, en daarom heeft deze profeet en hoogste Leeraar nu een ambt van *Herderen* ingesteld opdat deze herders in het midden der kudde zouden verkeeren, om den vollen Raad Gods te verkondigen, te bedienen en aan de zielen aan te leggen.

Gelijk de priester vanouds besteld was opdat zijn lippen de wetenschap zouden bewaren en men uit zijn mond het getuigenis zou vragen; zoo staat het ook nu met dit Herdersambt. Instrumenten, organen zijn die herders, niet om zelf iets uit zich zelven voort te brengen, maar om op te vangen, wat *de Profeet* zegt, en dit opgevangene aan de kerk over te brengen, haar door uitlegging nader te doen komen, en haar door toepassing als in haar te brengen. Dat *aan-*, dat *nader-*, dat *in*brengen is het voeden, het weiden

der kudde met het Woord. En ook bij dit Herdersambt is het *de Profeet* die het instelt; die in dit ambt inzet; die er de gaven voor uitdeelt; en zelf het subject is dat door den herder profetisch zijn kerk toespreekt.

Ten slotte komt er nog dit bij. Deze Profeet is een profeet, niet alleen omdat hij door organen en instrumenten ons het Evangelie voorlegt en ons inleidt in den verborgen Raad en wil van God aangaande onze verlossing, maar hij is bovendien nog die eigenlijke Profeet, die bij elk geloovige door zijn Heiligen Geest de eigenlijke prediker en verkondiger *aan het harte is.*

Ge moet niet zeggen: Zoo Jezus door alle deze instrumenten en organen werkt, dan is hij toch werkeloos achter het scherm des hemels verborgen en zijn het deze profeten en apostelen en herders, die eigenlijk het profetisch ambt bedienen. Want dit is geheel onwaar.

Als er een mensch is, bij wien alle deze hulpprofeten, en apostelen en herders werken, en Jezus rechtstreeks *niet* zelf als Profeet werkt, dan blijft zulk een mensch even blind, dom en onkundig alsof hem nooit een woord gezegd ware. Zoo verre is het er vandaan dat Jezus werkeloos zou blijven, dat integendeel al het werk van zijn organen en instrumenten doelloos en ijdel is, zoo hij niet zelf als Profeet door zijnen Heiligen Geest ook rechtstreeks in de ziel predikt.

Al wat de profeten en apostelen en herders doen is niets dan voorbereiden en zaaien. Maar zoomin de landman één korrel kan doen gedijen, zoo de Schepper van hemel en aarde niet in dien korrel inwerkt, evenmin kunnen alle herders saam al ware het ook maar aan één enkele ziel het heilgeheim openbaren, zoo de hoogste Profeet en Leeraar niet door den Heiligen Geest hun dood woord levend maakt voor de ziele.

En onze slotsom is derhalve, dat de Christus nu nog, evenals van het Paradijs af, altoos de eigenlijke Prediker, de eigenlijke Herder, de eigenlijke Trooster, de wezenlijke Profeet bij elk van zijn verlosten is.

Al wat als orgaan of instrument tusschen Hem en zijn geloovigen ligt, is slechts kanaal en voertuig en geleiddraad. De geestelijke electriciteit, als we zoo zeggen mogen, komt altoos rechtstreeks van Hem.

Als de gemeente vergaderd is dan is er óf een dof geklap, óf als er prediking zijn mag, dan is *Hij* het die den lof des Heeren verkondigt aan al zijn broederen.

Als een ziel geraakt wordt, dan heeft *Hij* die ziel met den bliksem van zijn vuur getroffen.

Als er een opwaking van den geest der genade en der gebeden in de kerk mag komen, dan is *Hij* de Profeet die dit heilig vuur instortte en aanblies.

Kortom, van het Paradijs af tot nu toe is de Immanuël de van God verordineerde en van God gezalfde Profeet, die voor alle ziel die ten leven gaat de mysteriën van Gods ontfermingen zelf, persoonlijk en rechtstreeks heeft ontzegeld.

VIERDE HOOFDSTUK.

De Heere heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen: Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizedek. Ps. 110 : 4.

Immanuël bekleedt nog een *tweede* ambt. Hij is niet slechts verordineerd en gezalfd om *Profeet* te zijn, maar ook om *Priester* te wezen; ja om te zijn „onze eenige *Hoogepriester*", gelijk de Catechismus belijdt, „die ons met de eenige offerande zijns lichaams verlost heeft en ons met zijn voorbiddinge steeds voortreedt bij den Vader".

Waarin bestaat nu het verschil tusschen den Profeet en den Priester? Om dit wel in te zien, moeten we ook bij het Priesterschap de vraag stellen, hoe het te staan komt, als ge u de zonde wegdenkt. Want natuurlijk stemmen we voetstoots toe, dat het Priesterschap, gelijk wij het nu als een Priesterschap der Verzoening kennen, alleen te pas komt in een zondige wereld. Maar daarmee is de zaak niet uit. Er dient ook onderzocht, of niet ook het Priesterschap een dieperen wortel heeft, zoodat het zijn oorsprong vindt in den aanleg van onze menschelijke natuur en in de verhouding, waarin het Gode beliefd heeft, den mensch tot zich zelven te plaatsen. Blijkt dit toch zoo te zijn, dan is er een Priesterschap ook in het paradijs, een Priesterschap ook in den hemel eeuwiglijk, en kan het Priesterschap der Verzoening dat om der zonde wil intrad, slechts een wijziging van dit oorspronkelijke zijn.

Nu staat dit vast, dat de heilige apostel de kinderen Gods ook *na* hun wedergeboorte, Priesters noemt, en wil dat ze offeren zullen. Niet als hulpmiddel om iets dat in de eenige offerande van Christus ontbreken zou aan te vullen, maar als een heel ander soort van offerande.

De catechismus noemt dit in het antwoord op Vraag XXXII: *Dat ik mij zelven tot een levend dankoffer Hem offere* en onderstelt dus wel degelijk, dat het Priesterschap doorgaat ook als de zonde is weggenomen.

Hetzelfde wat Petrus aldus uitdrukt: „Gij zijt een heilig priesterdom, om *geestelijke offeranden op te offeren,* die Gode aangenaam zijn door Christus Jezus". En in den brief aan de Hebreën, die zoo breedvoerig het eenig Priesterschap van Christus behandelt, staat evenzoo tot alle kinderen Gods gezegd: „Laat ons dan door Hem altijd Gode opofferen *eene offerande des lofs,* d. i. de vrucht der lippen, die zijn Naam belijden". En hij voegt er bij: „Vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet, want aan zoodanige *offerande* heeft God een welbehagen."

Om in deze ingewikkelde stof tot helderheid van inzicht te geraken, moet men dus terstond en van meet af scherp en streng tusschen tweeërlei soort van offerande onderscheiden. Er zijn namelijk offeranden *voor de zonde,* en er zijn offeranden, *die geheel buiten de zonde omgaan.* De eerste kunnen we gemakshalve de *offerande der verzoening* noemen, de andere de *offerande des danks, des lofs en der liefde.*

Neem nu Adam vóór den val, en natuurlijk kon er van een *zoen*offer bij hem toen geen sprake wezen, maar de *offerande des danks, der liefde en des lofs* was ook hij zijn God schuldig. Denk dat er nooit zonde gekomen ware, toch zou de offerande van dank en liefde en lof altoos gebleven zijn, want God de Heere zou ook dan gebleven zijn de Fontein aller goeden, die we eenig danken, het Allerbeminlijkste Wezen, dat we eenig lieven, de Aanbiddelijkste Majesteit, die we eeuwig loven zouden. En vandaar, dat ook als de zonde gebroken, verzoend en weer vernietigd zal zijn, toch altoos die tweede soort offerande bestaan blijft. Niet meer het zoenoffer, maar wel het offer van lof en dank en min.

Omdat wij nu met onze zonden te worstelen hebben, en altoos op worden gehouden door de vraag: Hoe komen we van onze schuld af? lijkt óns wel de offerande voor de zonde hoofdzaak, en die tweede soort offerande een bijzaak; maar een goed Christenmensch mag aan deze valsche en onware voorstelling toch geen voet geven; vooral niet, zoo hij Gereformeerd wil zijn.

De Catechismus vat het dan ook heel anders op, en handelt wel eerst van de Verlossing, d. i. van de offerande der *Verzoening,* maar daarna vooral niet minder breed van *de Dankbaarheid,* d. i. van het offer des danks en des lofs. En dan eerst krijgt ge in uw Catechismus een helder inzicht, zoo ge wel vat, dat *heel het derde deel* van den Catechismus niets anders behelst dan uw priesterschap, het priester-zijn en als priester offeren van al Gods kinderen onder en door Immanuël.

De zaak komt dan ook juist omgekeerd te staan.

Wat hoofdzaak en wat bijzaak is, moet niet naar óns afgemeten, maar naar God. En doen we dat, dan springt het terstond in het oog, dat voor God den Heere voorop staat dat Hij zijn lof en dank en eere ontvange, en eerst daarna, en in de tweede plaats, onze Verzoening aan de orde komt.

Van de tweeërlei priesterlijke bediening, die van het *offer voor de zonde* en die der *offers van dank en liefde,* is derhalve het dank- en lof- en liefdeoffer het eigenlijke en wezenlijke en eeuwigdurende, terwijl de offerande voor de zonde slechts tusschen intreedt en slechts eenmaal geschiedt.

Ge moogt dus niet langer de valsche en onware voorstelling aankleven, alsof een offerande van dank en lof en eere slechts een overdrachtelijke uitdrukking ware voor het doen van uw plicht en het nakomen van uw roeping. Neen, als de psalmist jubelt: „Ik zal U offeren een offerande van dankzegging en den Naam des Heeren aanroepen", dan is dit niet beeldspreukig, maar zeer wezenlijk gemeend. En de proef op de som is wel, dat de Heere in het aanschouwelijk onderwijs door de ceremoniën volstrekt niet alleen *zoenoffers,* maar ook even stellig *dankoffers* had ingesteld.

Zoo is er dus tweeërlei priesterlijke daad. De ééne bestaande in het brengen van *zoenoffers,* de andere in het brengen van *dankoffers* en, dit tweeërlei karakter van het Priesterschap moet alzoo onderscheiden, dat de priester der dankofferande het oorspronkelijke en algemeene begrip aanduidt, terwijl de priester der verzoening slechts om der zonde wil tusschenbeide is ingekomen.

Toch moeten we, om tot volkomen helderheid te geraken, nog één trede dieper afdalen, en vragen, wat het eigenlijk terrein is van ons menschelijk leven, waarop het Priesterschap vanzelf ontluikt. En dan kan kwalijk ontkend, dat in ons menschelijk leven ons *hoofd,* ons *hart* en onze *hand* de drie deelen onzes lichaams zijn, die ons als symbool en instrument dienen voor drieërlei onderscheiden zaak, waarin we gemengd en verwikkeld worden. Er is een wereld der kennisse en van het bewustzijn, die vanzelf wijst op ons *hoofd.* Er is een wereld van aandoening, gewaarwording en liefde, die in het *hart* haar zetel heeft. En er is een wereld van actie, van macht en daad, die gesymboliseerd wordt door de sterke *hand.*

Die drieërlei wereld van kennis, liefde en macht hebben niet wij verdicht, maar heeft God alzoo voor ons geschapen, en Hij was het, die ons het *hoofd* gaf om met die wereld der *kennis,* het *hart* om met die

wereld der *liefde,* en de *hand* om met die wereld der *machtsoefening* in gemeenschap te staan.

Beschouwt ge nu die wereld van kennis, liefde en macht buiten uw God, dan hebt ge daarvoor uw gewone wereldsche namen; maar neemt ge nu den mensch in zijn betrekking met zijn God, dan verandert dat op eenmaal en wordt de mensch die kennisse *van God* heeft een *profeet;* de mensch, die in liefde *voor zijn God* leeft, een *priester;* en de mensch die in de mogendheid *zijns Gods* macht uitoefent, *een koning.* En zoo ziet ge, hoe dit profeet, priester en koning zijn, metterdaad gegrond is in de ons van God gegeven natuur, zoodra ge die maar met den Heere in contact brengt.

Het eigenlijk element van den priester is alzoo *de liefde,* zoodra ge die liefde slechts opvat als uitdrukking van het *liefdeleven* tusschen God en zijne kinderen der menschen.

Uit de liefde spruit voort het offer der dankzegging, der eerbiedenisse en des lofs. En als de Catechismus van Adam voor den val zegt, dat hij geschapen en rijk begaafd was, opdat hij *God recht kennen zou,* teekent hij Adam als *profeet;* als hij zegt dat hij *zijn God van harte liefhebben zou,* teekent hij hem als *priester;* en als hij er aan toevoegt, dat hij *met hem in de eeuwige zaligheid leven zou,* schetst hij hem als koning.

Er is dan ook niets dan hooge, heilige liefdeopenbaring in de roeping van den Priester, hetzij ge op den eenigen Hoogepriester, hetzij ge op hen let, die Hij weer priesters maakt.

Hij is het, die uit oneindig goddelijk mededoogen, d. i. met de hoogste spanning der liefde, zich voor u in den dood geeft. Hij is het, die met de oneindige trouw zijner liefde, u met zijn altoosdurende voorbiddinge voortreedt bij den Vader. En eerst de liefde die door den Heiligen Geest in uwe harten uitgestort wordt, bekwaamt u weder, om als priesters en priesteressen voor uw God te staan.

In ditzelfde leven der *liefde* wortelt dan ook de mogelijkheid dat de ééne mensch als priester voor den anderen optrede. Liefde is gemeenschap. Gemeenschap niet in denkwijze, maar in het hart en in de diepte van het leven der ziel.

Vandaar dat de liefde, hoe geestelijk hoog ook opklimmende, een grondslag vindt in onzen oorsprong en tot in ons lichamelijk bestaan.

Had God de Heere ons elk, één voor één, los naast elkander geschapen, en daarna tot elkaar gebracht, om ons als een pijlbundel saam te snoeren, zoo zou nooit deze diepe liefde op aarde denkbaar zijn geweest.

Maar zoo deed God de Heere niet. Hij schiep ons *niet* één voor één, om ons eerst daarna met elkander in contact te brengen, maar Hij schiep ons *uit éénen bloede*. Zij, die in onze dagen twijfel opwerpen aangaande onze herkomst uit één menschenpaar, mogen dan ook toezien wat ze doen. Zoodra toch dit heilloos denkbeeld wortel schiet, zult ge zien dat de liefde afneemt en de haat winnen zal.

Neen, uit éénen bloede zijn alle kinderen der menschen. Zoo vormen ze één geslacht. Eén stam van menschelijk leven. Een onafscheidelijk geheel, dat tot in het diepste ingewand des levens, innerlijk saamhoort.

Daarom mocht zelfs Eva niet naast Adam als een tweede nieuw geschapen persoon gesteld worden, maar moest zij uit Adams ribbe opgebouwd. Door twee personen elk apart te scheppen, zou de eenheid in den wortel van het leven verbroken zijn geweest. En dat mocht niet. Het moest in den strengsten zin één leven zijn, dat allen saam leefden. Van één vleesch en één bloed.

Wat Adam uitriep: „Deze is ditmaal vleesch van mijn vleesch en been van mijn been" is de diepste uitdrukking van de basis, waarop alle liefde onder menschen rust.

Als iemand voorbijkomt en een drenkeling in den stroom met den dood ziet worstelen, dan kent hij dien drenkeling niet bij name; hij weet niet wie het is; maar genoeg, *het is een mensch*, die daar dreigt te smoren in de golven, en als *mensch* kent hij hem, is hij hem *niet* vreemd en voelt hij, als ware het, dat daar iemand van *zijn* vleesch en *zijn* been in den dood worstelt. En het is de roepstem des bloeds die hem er bij doet springen, en zijn leven doet wagen voor dien schijnbaar vreemde, maar die toch aan hem verwant is.

Als de zendeling uitgaat onder verre volken en vindt ze in dorheid en dwaasheid verzonken, dan overkomt hem toch een gevoel, dat ze geen vreemden voor hem zijn, dat ook die Neger en die Kaffer *zijns* is. Van zijn vleesch en van zijn bloed. Been van zijn been. En zoo drijft de liefde hem aan.

Vandaar, dat deze liefde haar natuurlijke werking 't sterkst toont bij de moeder, die het zoo weet uit haar dracht en haar weeën, dat dit kindeke uit haar bloed geboren is. Haar niet vreemd, maar met haar één.

Vandaar dat de liefde tusschen broeders en zusters, de liefde tusschen magen en aanverwanten meest sterker prikkelt dan de algemeene menschenliefde, omdat bij magen en aanverwanten, en vooral bij broeders die eenheid van afstamming en herkomst, en daardoor van saamhoorigheid zooveel sterker uitkomt.

Vandaar ook dat van den man en de vrouw geschreven staat: „Deze twee zullen één vleesch zijn", als om in die eenheid en de saamhoorig-

heid, de oorspronkelijke eenheid van beider vleesch en bloed aan het woord te doen komen.

En vandaar ook dat onze zaligheid, gelijk onze Confessie zoo schoon zegt, „mede aan de waarheid *van Jezus' lichaam* hangt", want zoo Hij niet vleesch is van ons vleesch en been van ons been en bloed van ons bloed, hoe zou Hij ons dan kunnen verlossen?

Wat Johannes uitroept: „Deze is de Antichrist, die loochent dat Jezus *in het vleesch* gekomen is", hoort juist bij den apostel der *liefde*, omdat met deze loochening de basis zelf der liefde van Immanuël voor ons geslacht ware weggenomen.

En naar de zijde Gods is dit evenzoo.

God de Heere schiep ons niet als insecten of vogels om ons daarna van lieverlee aan zich te verbinden, maar Hij schiep ons aanstonds als zijn *beelddragers*.

De saamhang met het Eeuwige Wezen en onze aanhoorigheid tot Hem moest dus niet eens van lieverlee geboren worden, neen, maar die lag in onze schepping zelve.

Hij was niet God daarboven hoog, en wij lager op aarde, en nu die twee allengs door liefde vereenigd. Dan toch zou er nooit liefde gekomen zijn. Neen, de liefde tusschen God en zijn menschenkind wortelt evenzeer als onze liefde van mensch tot mensch in den bodem zelf van ons aanzijn en leven.

Hij schiep ons naar zijn beeld en gelijkenis, en zoo hoorden we van meet af en reeds krachtens onze schepping en onzen oorsprong bij Hem. De band bestond, en moest niet nog eerst gelegd. De liefde zou niet in de lucht zweven, en als een luchtverheveling opkomen, maar ze had aanstonds haar rijken bodem. En al het schoon der liefde zou eeuwiglijk nooit iets anders zijn, dan het bewust worden en uittreden naar buiten van hetgeen van de schepping af in dien band des levens tusschen God en mensch reeds verborgen lag.

En neemt men deze twee te saam: 1°. dat ge krachtens uw schepping naar Gods beeld in een band aan uw God ligt; en 2°. dat ge krachtens uw geboorte uit één zelfden menschenstam in een band met uw naaste ligt, — dan springt het immers in het oog, hoe het hoog gebod: „Heb God lief met heel uw hart en heel uw ziele, en uw naaste als u zelven", feitelijk niets anders is, dan het gebod: „Word u bewust van uw schepping en uw oorsprong en voer uit wat in die schepping en dien oorsprong u als levensprogram gegeven was!"

Zoo ligt dan veroordeeld alle platonische liefde, en heerscht koninklijk alleen die diepe, rijke, heel uw wezen doordringende, opeischende en omvattende liefde, die het uitgeuren en ontluiken is van wat God de Heere in uwe Schepping wrocht.

En is het nu *priester* zijn, wanneer ge, in deze uw schepping inlevende en het program van uw oorsprong uitvoerende, de welriekende specerijen der dankzegging en des lofs op het altaar ontsteekt, dan voelt ge nu ook offerande onmiddellijk, waarom de één priester voor den ander kan worden.

Immers staat niet mensch naast mensch, maar is het één menschenstam, één menschdom, één geslacht, één Adam met al zijn uitspruitselen, die Gode lof en dank heeft toe te brengen, dan buigt de tak die reeds bloemen draagt zich beschermend en ontfermend over de nog bloemlooze twijg heen. Dan is het én gemeenschappelijk leven, dat, hoe ook in de takken en twijgen gespreid, toch in den diepsten wortel saamhoort, één is en niet kan gescheiden worden. Dan doet nooit iemand iets alleen, maar al wat hij doet tevens in gemeenschap met en als ware het op rekening ook van den ander. Dan heerscht er in uw menschelijk leven onuitroeibare en onverloochenbare solidariteit.

En komt ge nu op „de verborgenheid zelve der godzaligheid", dat de Zoon van God vleesch wierd en als mensch voor ons dé offerande der Verzoening bracht, dan ziet en tast ge immers, hoe het opkomen van dezen Hoogepriester voor de zijnen, als uiting der oneindig volle Liefde, metterdaad een tweeërlei wortel in onzen oorsprong had.

Omdat Hij met den Vader en den Heiligen Geest ons naar zijn beeld geschapen had, bestond er saamhoorigheid en was er gemeenschap van Hem met de zijnen; en in het vleesch opgetreden, heeft Hij, als mensch onder menschen levend, die gemeenschap en die saamhoorigheid ingevlochten in en als omstrengeld met de banden die ons allen in Adam, krachtens onze schepping, uit éénen bloede, saam verknocht hielden.

VIJFDE HOOFDSTUK.

De Heere heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen: Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizedek. Ps. 110 : 4.

Is door het vorig hoofdstuk duidelijk gemaakt, dat een priester volstrekt niet alleen om de zonde, volstrekt niet slechts voor een tijd en volstrekt niet enkel om ons te verlossen optreedt, maar dat alle mensch geroepen en bestemd is, om al de dagen zijns levens en eens hiernamaals eeuwiglijk, priester des Allerhoogsten te zijn; niet figuurlijk, noch beeldspreuk noch overdrachtelijk maar zeer eigenlijk en wezenlijk en naar Gods onveranderlijke verordineering, dan komen we nu vanzelf tot *Melchizedek,* en mag een poging gewaagd, om het priesterschap van Melchizedek tot volle klaarheid te brengen.

Immers men zal toegeven, dat over Melchizedeks verschijning nog altoos zekere nevel zweeft, en dat het den meesten nog verre van helder is, hoe deze Melchizedek zulk een hooge beteekenis kon hebben, dat God de Heere met eedzwering den Messias heeft toegeroepen: „Gij zijt priester naar de ordening van Melchizedek!" En evenzoo, dat het nog altoos tot op zekere hoogte duister bleef, hoe de heilige apostel den persoon van Melchizedek, in zijn toepassing op den Christus, voor zoo gewichtig kon verklaren, dat hij meer dan één hoofdstuk aan hem wijdt en het spreken over Melchizedek als een „spijze voor de volmaakten" voorstelt.

Om aan deze onzekerheid nu een einde te maken, is het volstrekt noodig dat het onderscheid tusschen Levi's en Melchizedeks priesterdom recht gevat worde, en hiertoe nu kunt ge niet geraken, of ge moet teruggaan tot dat oorspronkelijk priesterdom, dat door God zelf van de schepping af aan het menschelijk geslacht is ingeplant.

Van alle gissing naar den persoon van Melchizedek onthouden we ons daarbij. Het heeft anders waarlijk noch onder Joden noch onder heidenen aan zulke gissingen ontbroken. De een hield Melchizedek voor een engel. Een ander voor den Zoon van God zelf, die, gelijk Hij aan Jozua als een krijgsman en aan Mozes als een engel verschenen was, zoo hier in het koninklijk-priesterlijk gewaad voor Abraham zou zijn verschenen. Weer anderen meenden, dat Melchizedek niemand anders was dan de nog levende Sem. Andere gissers zagen in hem Cham. Terwijl een apocrief boek, „de Adam uit het Oosten", hem voor een zoon van Kenan houdt, en weet te verhalen, dat Adams lijk juist in het middelpunt der aarde

begraven was; dat dit middelpunt der aarde bij Golgotha lag; en dat Melchizedek een mysterieus persoon was, door God besteld, om bij Adams graf te offeren.

Doch dit alles is voor ons van alle waardij ontbloot. Voor wie zich aan de Heilige Schrift houdt, is alleen bekend: 1°. dat hij Melchizedek heette; 2°. dat hij koning van Salem was; 3°. dat hij in Abrahams dagen levend, dezen tegemoet toog, toen hij in zegetocht wederkeerde van het verslaan der koningen en alstoen aan Abraham wijn en brood bood en Abraham zegende; 4°. dat hij tevens priester was, en alzoo het priesterschap en koningschap in één persoon vereenigde; en 5°. dat hij geen heidensch priester was, maar een priester van den allerhoogsten God.

Dat nu de heilige apostel er in Hebr. VII : 3 bijvoegt, dat deze Melchizedek zonder vader, zonder moeder en zonder geslachtsrekening optreedt, heeft niets vreemds, maar klopt geheel op het bericht van Genesis. Terwijl toch bij het Levietisch priesterdom niemand in de priesterorde trad, of hij moest uit priesterlijke ouders geboren zijn, en deswege én in Genesis én in de volgende Boeken, steeds nauwkeurig de geslachtstafel van de afstamming wordt opgegeven, ontbreekt die bij Melchizedek geheel. Hij komt voor zonder dat óf zijn moeder óf zijn geslachtstafel vermeld wordt. Hierin zoeke men dus niets geheimzinnigs. Gelijk een vondeling „zonder vader, zonder moeder en zonder familie" is, zoo staat ook deze Melchizedek daar op het historieblad voor ons als een man, van wiens herkomst we niets weten.

Ook dat er bij staat: „noch begin der dagen noch einde des levens hebbende", is de eenvoudige opteekening van een historisch feit. Staat toch bij Sem en de andere patriarchen steeds nauwkeurig opgeteekend, dat zijn vader zóó oud was toen hij hem gewon, en dat hij zóóveel jaren leefde, en toen stierf, van dit alles vernemen we bij Melchizedek niets. Zoomin als zijn vader of familie genoemd wordt, zoomin komt ook zijn geboortejaar of sterfjaar voor. Dit alles deed blijkbaar aan zijn priesterschap niets af noch toe. Hij trad als priester op *onafhankelijk van dit alles.*

Hij behoefde, om priester te zijn, niet te bewijzen, dat hij uit een vader geboren was, die ook priester was geweest, noch ook, dat hij afstamde uit een aparte priesterlijke familie. En ook, hij behoefde niet te bewijzen, dat hij dertig jaren oud was, om als priester te kunnen optreden. Hij *was* priester, zonder dat zijn priesterschap van één dier bijkomstige omstandigheden afhing.

Vandaar dat de apostel nu tweeërlei priesterschap naast en tegenover elkander stelt.

Eenerzijds het priesterschap van Aäron, anderzijds het priesterschap

gelijk het in Melchizedek optrad. En nu staan deze twee zóó tegenover elkander.

Aärons priesterschap is gebonden aan een bepaald volk; in dat volk aan eene bepaalde geslachtsrekening; door die geslachtsrekening aan een bepaalden stam; en in dien stam aan de geboorte uit een bepaalden vader; en na die geboorte aan een bepaalden leeftijd; en eindigt met den dood.

Bij Melchizedeks priesterschap daarentegen hebt ge te doen met het algemeen menschelijke priesterschap, dat aan geen bepaald volk, aan geen geslachtsrekening, aan geen herkomst uit een bepaalden vader of moeder gebonden is; dat niet rekent naar het jaar uwer geboorte; en niet met het einde des levens ophoudt; doch, van alle deze bepalingen vrij, oorspronkelijk en op zich zelf bestaat.

En vraagt ge nu in welk van deze twee priesterschappen de Middelaar het priesterschap aannam, dan antwoordt de heilige apostel: „De Middelaar was *niet* uit Juda; *niet* uit de Aäronieten; hij erfde zijn priesterschap noch van zijn moeder noch van zijn pleegvader; hij ontving het noch op een bepaalden leeftijd noch door een bepaalde ceremonie; hij verloor het niet door zijn dood; maar behoudt het eeuwiglijk."

Niet Aäron, maar wel Melchizedek, is dus, wat het priesterschap aangaat, het beeld van den Christus. Hij, niet Aäron, is den Zoon van God gelijk geworden. Niet Aäron, maar wel Hij blijft priester in eeuwigheid. Wel bij Aäron, maar niet bij hem, staat het priesterschap tegen het koningschap over.

Dusver loopt dus alles uitnemend.

De Heere heeft den Middelaar verordineerd en gezalfd, niet enkel om de Joden te redden, maar om uit allen volke, dat Hem aanroept, zijn kerk te verzamelen. Daarom gaat het priesterschap van Christus van het bepaald Joodsche priesterschap van Aäron op het algemeen menschelijke van Melchizedek terug. En ook Christus was niet gekomen om het priesterschap van Aäron te bestendigen, maar om dit te vervullen en daarmee op te heffen, en alsnu weer te doen opstaan dat algemeen-menschelijke priesterschap, dat een tijdlang, om der zonde wil en in de bedeeling der schaduwen, door Aärons priesterschap in de schaduw was gesteld.

De fout, waardoor men ten deze het spoor bijster raakte, lag hierin dat men verzuimde in Melchizedeks priesterschap het priesterschap te zien, dat tot op het paradijs en dus tot op de algemeen-menschelijke bestemming terugging. Men zag in Melchizedek hoogstens een nooddruftig priester, die eigenmachtig en vrijwillig deed, wat Aäron naar de ordinantie der wet verrichtte, en kon zoo niet vatten, hoe Melchizedeks priesterorde ooit boven die van Aäron kon staan.

Doch dit vervalt geheel, zoo men tot in het paradijs teruggaat.

Staat het vast, gelijk ons vorig hoofdstuk meent getoond te hebben, dat het priesterschap niet pas door de zonde kwam, maar in de schepping zelve gegrond en in 's menschen aanleg en bestemming ingeplant is, zoodat Adam ook vóór den val priester was, en de gezaligden in den hemel het eeuwig blijven; en blijkt dus, dat de bediening der verzoening in het priesterschap later pas is ingekomen, maar er oorspronkelijk niet in hoorde, dan verstaat ge ook terstond, wat Melchizedeks priesterschap beduidde.

Ook na het paradijs is dan die drang om als priester Gode lof en dank te wijden en het offer der liefde te brengen, zij het ook op zondige en gebrekkige wijze, blijven voortleven onder de kinderen van Noach. De bediening der verzoening naar goddelijke ordinantie kenden ze op die wijs nog niet. Die zou eerst later komen. Maar gelijk Kaïn en Abel, in het besef hunner roeping, offeranden offerden, en dus als priesters optraden, zoo ook deden het hun nakomelingen; en toen zich nu allengs natiën en volken na de spraakverwarring van Babylon begonnen te vormen, en koningen aan het hoofd der natiën optraden, hebben deze koningen als vertegenwoordigers van heel hun volk, het volle priesterschap met offerande en dank en lof aan den Allerhoogste bediend.

In Israël daarentegen wierd dit oorspronkelijke priesterschap afgebroken. Dit moest. Het priesterschap van Abel moest gaandeweg door de zonde achteruitgaan in zuiverheid en verbasteren in aard. Geheel dit priesterschap is dan ook allengs bij de heidensche volken teniet gegaan en verloopen in een superstitie, die de zielen bond en beangstte en van God aftrok. Daarom heeft de Heere toen bij Israël dit oorspronkelijk priesterschap gestuit en het vervangen door het priesterschap van Aäron, en aan dit nieuwe, apart ingestelde priesterschap zoowel het brengen der dankoffers als van de offeranden der verzoening opgedragen.

De mensch kon het priesterschap niet meer bedienen, want hij was zondaar. En daarom stelde God een Levietisch priesterschap in, dat zinnebeeldig het bedienen van het echte priesterschap zou vertoonen. Vandaar dat er bij Israël ook zoo streng tegen gewaakt moest worden, dat nooit de koning tevens priester zou willen zijn. Dat was Sauls zonde, die juist daarom diep ging en tot zijn verwerping leidde.

Later zou dat oorspronkelijk priesterschap, waarin de priester en koning één zijn, wel weer hersteld worden, maar tijdelijk was het opgeschort. Er was tijdelijk een ceremoniëel priesterschap voor in de plaats getreden. Een poging dus om ook dit ceremoniëel priesterschap met het koningschap te vereenigen was eén streven om aan dit ceremoniëele priesterschap

zijn *tijdelijk* karakter te ontnemen, het te doen voorkomen als het wezenlijke; en alzoo heel Gods raad te weerstaan.

Neen, de Heere had daarom het oorspronkelijk priesterschap van Adam, Abel, Henoch, Noach, Sem en Melchizedek niet opgegeven. Dat kon niet. Daartoe was het te zeer in onze menschelijke natuur en in de eischen van de eere Gods gegrondvest.

Maar wel verre van dit oorspronkelijke, volle, priesterschap in Aäron te leggen, had Hij dit *tijdelijk* opgeheven en alsnu gelegd op den Middelaar. In den Middelaar zou dit echte, volle, oorspronkelijke priesterschap terugkeeren en eeuwig blijven, evenals vanouds met het koningschap vereenigd en zou alsdan weer op al Gods kinderen komen, die door den Middelaar tot priesters en tot koningen zouden gemaakt worden.

En wat daar door Aärons priesterschap tusschenin wierd geschoven, was niet iets hoogers, maar iets lagers; niet iets meer, maar iets minder; iets onwezenlijks; een bediening in schaduwen en ceremoniën; bestemd om voorbij te gaan.

Vandaar dat de heilige apostel er zoo breed op wijst, dat Levi in Abrahams lendenen tienden *aan* Melchizedek gegeven heeft; en dus de hoogere waardij van Melchizedeks priesterschap *boven* het priesterschap van Aäron heeft erkend.

En hierop komt dus alles aan, dat ge van Melchizedek op Abel en Adam en den mensch als zoodanig en de schepping en Gods roeping in die schepping, dat elk mensch (ook afgezien van de zonde) eeuwig priester voor zijn eere zijn zal, teruggaat.

Dat ge in de tweede plaats opmerkt en inziet, hoe dit echte, volle oorspronkelijke priesterschap door de zonde vervalscht wierd, teniet liep, en in Melchizedek, als het ware, zich voor het laatst vertoont, en daarom naar hem genaamd wordt.

Dat ge in de derde plaats er een oog voor hebt, hoe dit echte, volle, oorspronkelijke, eeuwige priesterschap toen niet op Aäron, maar op den Middelaar is gelegd, aan den Middelaar verbonden is, en nooit van hem scheiden kan.

Dat ge in de vierde plaats inziet, hoe Aärons priesterschap, onwezenlijk en slechts tijdelijk tusschenin getreden, slechts een bediening in ceremoniën en beelden was, dat straks, als de Middelaar kwam, vanzelf verdwijnen moest.

En dat ge in de vijfde plaats belijdt, hoe nu de Middelaar, zelf in het vleesch en bloed der kinderen optredend, overmits hij zonder zonde was, niet Aärons priesterschap, maar dat oorspronkelijke, echte priesterschap van Adam en Abel weer heeft opgenomen, dat het laatst in Melchi-

zedek was uitgekomen, en deswege naar diens naam is genoemd.

Zoo verstaat ge dan ook het hooge gewicht dat Abrahams ontmoeting met dezen Melchizedek had.

Hier toch gingen de beide stroomingen uiteen. Melchizedeks priesterschap ging van nu af onder, om te schuilen in den Middelaar, en eerst later in den Middelaar weer op te komen; en uit Abrahams lendenen zou Levi opkomen en daarmee het Aäronietisch priesterschap, dat een tijdlang het eenige Gode welbehaaglijke zou zijn in den dienst der schaduwen.

Doch duidelijk moest juist bij deze ontmoeting uitkomen, dat het Aäronietisch priesterschap zijn waardij slechts ontleende aan het oorspronkelijke en er in beteekenis beneden stond. Vandaar, dat Abraham tienden aan Melchizedek geeft en zich door Melchizedek laat zegenen, waaruit de heilige apostel nog uitdrukkelijk afleidt, dat hiermee het priesterschap van Melchizedek erkend wierd als staande boven dat van Aäron, en als meerder zijnde.

En herlees nu Psalm CX en Hebreën VII en alles vloeit vanzelf en is volkomen duidelijk.

De Heere kon niet zweren, dat de Middelaar priester zou zijn naar de ordening van Aäron. Hij moest zweren: „Gij zijt priester naar de ordening van Melchizedek". En Hij moest dat doen in het verband waarin Psalm CX dit zet, t. w. in verband met de koninklijke waardigheid die in vers 1 en 2 van dien Psalm aan den Middelaar wordt toegekend.

En ook de heilige apostel, er in den Hebreërbrief aan toegekomen, om de ophouding en verdwijning van het Aäronietisch priesterschap aan te toonen, moest wel tot Melchizedek teruggaan, omdat juist in Melchizedek het echte, volle, oorspronkelijke priesterschap zich het laatst en juist in zijn hoogheid boven Aäron vertoond had.

En eenmaal deze stof behandelend, moest hij wel aantoonen en er nadruk op leggen: 1°. dat dit oorspronkelijk priesterschap iemand priester doet blijven in der eeuwigheid; 2°. dat het *niet* hangt aan de afstamming uit een bepaald geslacht; 3°. dat het niet afhangt van een bepaalden leeftijd noch met den dood eindigen kan; 4°. dat het zijn hoofdbestanddeel niet vond in de bediening der verzoening, die er oorspronkelijk (voor den val) niet eens in aanwezig was noch kon zijn; en 5°. dat het niet slechts ouder was dan dat van Aäron, maar bovendien de algemeene grond waarin ook Aärons priesterschap, als bijkomstig en slechts tijdelijk tusschenintredend, wortelde; en 6°. dat het, met het koningschap verbonden, geen priesterschap was, dat buiten het werkelijke leven stond, maar met dat koningschap één, juist uit het leven zelf opkwam en heel het leven omsloot.

Dat nu Melchizedek juist *koning der gerechtigheid* heette en koning van Salem, d. i. *koning des vredes* was, is daarbij goddelijke naam-symboliek, vreemd voor wie acht dat Melchizedek daar zóó ongeroepen als uit een duisteren achtergrond opkwam, maar geheel natuurlijk en verstaanbaar voor wie gelooft, dat Gods bestel er in was, toen Melchizedek van zijn vader zijn naam ontving en toen Abraham juist voor de poorte van het latere Jeruzalem dezen koning-priester moest ontmoeten.

Wat tot den Christus gezegd is, geldt dus ook voor zijn verlosten: ook zij zijn koningen en priesters Gode en den Vader, niet naar de ordening van Aäron, maar naar de ordening van Melchizedek; edoch alzoo door den Middelaar gemaakt.

ZESDE HOOFDSTUK.

De wet stelt tot hoogepriesters menschen, die zwakheid hebben; maar het woord der eedzwering die na de wet is gevolgd, stelt *den Zoon, die in der eeuwigheid geheiligd is.* HEBR. 7 : 28.

Een vorig hoofdstuk deed de heerlijkheid van Melchizedeks priesterschap boven dat van Aäron uitkomen. Zien we dan nu, wat van Aärons priesterschap te oordeelen zij.

Op den voorgrond sta daarbij ook hier, dat *alle* priesterschap is de toewijding van ons geheele bestaan en zijn en persoon en gaven en bezittingen aan den Heere HEERE, die ons geschapen en geformeerd heeft en uit dien hoofde absolutelijk over ons heeft te beschikken. In den raad des welbehagens en der verkiezing grijpt die absolute beschikking van God over ons met al wat we het onze noemen, feitelijk plaats, maar *in het priesterschap* eerst komt het tot een volmondige en daadwerkelijke erkenning onzerzijds, dat die absolute beschikking goed en recht is en ons zijn en doen moet bepalen.

Zoo is dus, en dit houde men toch strak vast, zoo is dus het priesterschap niet om de zonde noch eerst na de zonde ontstaan, maar gegrond in onze natuur en eeuwig bij ons hoorende. Eerst wie priester wierd en blijft is waarachtiglijk mensch, den beelde des Zoons gelijk, en beantwoordt aan de bestemming, waartoe God hem schiep. Immers priester zijn is *Gode de eere geven,* eere geven *aan God den Heere alleen.*

Nu heeft wel dit priesterschap door en om de zonde wijziging ondergaan, doordien het priesterschap van een zondaar er in bestaat, wel dat ook hij zich aan God geeft, maar dat hij dit als zondaar doe, door zich willig *in den eeuwigen dood* te werpen en alzoo aan Gods gerechtigheid de eere te geven. Zoo is dan het priesterschap voor een zondaar *tot den dood,* gelijk het voor den van zonde vrijen mensch een priesterschap is *ten leven.*

Dit wel verstaan zijnde, dient nu aanstonds vastgesteld, dat Aärons priesterschap niet bij Melchizedeks priesterschap bijkwam, maar het tijdelijk verving, totdat het in en door het vleeschgeworden Woord hersteld zou worden.

Melchizedeks priesterschap liep door de zonde teniet en vernietigde zich zelf. Zijn priesterschap strekte, om zich zelven en al het zijne absolutelijk Gode te wijden; maar hoe kon hij dit, hij, de zondige, die zelf zondaar, al het zijne met de smet zijner zonde verdierf? Wat *kon* hij Gode toebrengen waar hij zelf, en al wat hij het zijne noemde, voor God een reuke van ontbinding en dood en verderf aan zich had? Hoe *kon* hij het Gode wijden met een reine beweging des harten, waar alle opwelling zijns harten een opborreling van zonde was? En ook hoe *kon* hij zich zelven Gode toewijden, waar hij, de offeraar, zelf onrein van lippen, van hart en van hand was? Bovendien, hij was zondaar. Zijn zonde krenkte Gods gerechtigheid. Hij stond in schuld. Die peilloos diepe schuld voor God moest gebeterd, moest verzoend, moest uitgedelgd worden. En nu, hoe kon de *zondaar* Melchizedek dit, die, wierp hij zich in den eeuwigen dood, om den zoen aan Gods recht te betalen, dan ook eeuwiglijk in dien dood verslonden wierd?

Zooals Melchizedek daar stond, bloedde zijn priesterschap dus dood. Hij toonde nog hoe het zijn moest maar hij was het niet meer. Na Adam voor den val had er geen enkel mensch voor God als priester gestaan, die waarlijk het priesterschap voor den Heere vervullen kon.

Melchizedek stond er als een lamp die uitging, als een uitgebrand huis, nog toonende wat het eens was en na weeropbouwing weer worden zou, maar zelf gaf Melchizedeks priesterschap geen troost meer. Melchizedek kon niet verzoenen.

Daarom nu beschikte de Heere het aldus, dat Melchizedeks priesterschap tijdelijk gestuit en geschorst werd, om eerst later in het Lam Gods weer op te komen en voleind te worden.

Dit geschiedt echter niet zoo, dat er nu niets overblijft en een tijdlang

alleen een ledig, een ontstentenis van het priesterschap gezien wordt maar zóó, dat er thans een ander priesterschap tijdelijk voor in de plaats treedt, en dit nu is het priesterschap van Aäron.

Het allereerste verschil nu tusschen dit priesterschap van Aäron en het oorspronkelijke in het paradijs ingestelde priesterschap bestond hierin *dat het niet wezenlijk was.*

Al die vormen en plechtigheden en ceremoniën en symbolische handelingen, waarin dit priesterschap opging, misten alle wezenlijke waarde. Ook al had men tienmaal meer bokken en kalveren geslacht, nooit had deze breede stroom van dierenbloed ook maar één menschenziel kunnen verzoenen of rein wasschen. Dit is het wat de profeten zoo telkens uitroepen. Israël mocht niets wezenlijks in die priesterlijke bediening zien. Wie dat er in zag, zag niet naar den Messias uit, die loochende den Christus. Vandaar dat de heilige apostel het nogmaals zoo duidelijk uitspreekt: „Het is *onmogelijk* dat het bloed van stieren en bokken de zonde wegneme" (Hebr. X : 4).

Dit vatte en versta men dus wel, om het nimmermeer uit het oog te verliezen. Aärons priesterschap is geen *wezenlijk* priesterschap, maar slechts het *schaduwbeeld* er van. Wat natuurlijk niet zeggen wil, dat derhalve de geloovigen in Israël geen verzoening erlangden, want dat leert de Heilige Schrift wel anders. Maar de verzoening die ze erlangden kwam hun niet toe uit Aärons priesterschap, maar alleen uit het priesterschap van Melchizedek, gelijk Christus dit bedienen zou. Ze konden zonder ons niet volmaakt worden en hebben daarom de belofte niet verkregen (Hebr. XI : 10). En al hun verzoening berustte dus op het geloof in den Christus, wiens persoon en werk hun in Aärons priesterschap wierd voorgebeeld, afgeschaduwd en in aanschouwelijke trekken voor oogen gesteld.

Een tweede karaktertrek van Aärons priesterschap is dat het van den *mensch* als *mensch* het priesterschap overbrengt op een bepaald geslacht, het bindt aan een tijdrekening en geslachtsrekening en erfelijk in een familie wordt.

De zin hiervan is, om den mensch te leeren, dat hij, door zondaar te worden, zijn recht, en zelfs de mogelijkheid om priester te zijn en zich Gode toe te wijden, verloren heeft.

Dit is een hard stuk om te leeren. Ook na zondaar te zijn geworden vindt een mensch zich zelven zoo beminnelijk, dat hij niet inziet, waarom hij zich, zooals hij is, Gode niet kan toewijden. Dat moet hem dus ingeprent en geleerd worden. En nu kiest God een volk uit en geeft

aan allen man in dit volk het zegel der gerechtigheid in de besnijdenis; maar na hen nu alzoo verkoren en gezegeld te hebben, zegt de Heere alsnu tot hen: „U, gelijk ge daar nu staat als mijn verkorenen en mijn gezegelden, u sluit ik, om uw overtreding, na u eerst geroepen te hebben van mijn priesterschap uit. Gij *kunt* het niet bedienen."

Het diepe van deze vernedering springt in het oog. Als zelfs het uitverkoren en besneden volk geen priesterschap meer vervullen kon, wie dan? Zoo ligt dus alle mensch, die zondaar wierd, hiermee in zijn smaad en verwerping van het priesterschap neder.

En opdat dit nóg sterker zou uitkomen, en niemand wanen zou, dat Aäron zelf ten minste krachtens eigen persoonswaardigheid priester zou kunnen zijn, wordt alles er op ingericht om den persoon tot niets te herleiden.

Daarom wordt het priesterschap *erfelijk*. De onbeduidendste en minste naneef van Aäron kon priester zijn, terwijl de vroomste en heiligste man uit Juda voor altoos was uitgesloten.

En meer nog.

Als nu iemand priester wierd, dan liet God de Heere hem ceremoniëel eerst zoo rein wasschen, en zalven en andere kleederen aantrekken en het bloed voor hem sprengen, dat ieder zien kon: het is niet om wat in dien man is, maar niettegenstaande zijn onbekwaamheid en onreinheid, *om Gods roeping*.

En opdat dit alleszeggende feit nimmer vergeten kon worden, moest die reiniging telkens bij den priesterdienst herhaald, en gedurig eerst voor den priester zelven bloed gestort worden.

Zoo wist men dus: 1°. dat dit schaduwachtig priesterschap niet wezenlijk was; en 2°. dat alle mensch, die zondaar wierd, hierdoor vanzelf uit het priesterschap uitgevallen en voor de bediening er van onbekwaam was.

Ten derde zij opgemerkt, dat Aärons priesterschap volstrekt niet alleen een priesterschap der *Verzoening* was.

Dit wordt vaak zoo gemeend en opgevat, en het is zelfs licht begrijpelijk dat men, omdat er onder zondaren altoos offerande voor de zonde bijkwam, hierdoor zijn aandacht *uitsluitend* liet boeien.

En toch, het is *niet* zoo.

Ongetwijfeld is er in de bediening van Aärons schaduwachtig en voorbeeldend priesterschap een zeer breede plaats aan de bediening der verzoening ingeruimd, maar toch, hieraan gaat zijn priesterschap volstrekt niet op.

Wie slechts even denkt aan de toonbrooden, aan de dankoffers, aan het offer van graanvruchten op Paschen en Pinksteren en zooveel meer, herinnert zich terstond, hoe er metterdaad achter deze bediening der verzoening nog een geheel andere bediening in dit priesterschap ligt. Denkt ge u dan ook een oogenblik deze bediening der verzoening weg, dan *vervalt* hiermee Aärons priesterschap niet, maar blijft er juist datgene van over, wat in het paradijs voor den val bestond, wat er het wezenlijke, het eigenlijke van is, datgene wat ook eeuwig in de hemelen duren kan.

Al wat om en door de zonde in de priesterlijke bediening geschiedt, is bijkomstig, is tijdelijk, is helpend om den misstand weg te ruimen, maar als ge u dit alles wegdenkt, dan ligt achter dit alles, en blijft dus en komt juist uit, dat door God oorspronkelijk in het priesterschap gelegde: de toewijding met heel het hart aan den levenden God.

En eindelijk, dit priesterschap van Aäron was tegelijk *profetisch* en toch *werkelijk*.

Het was profetisch, in zooverre het overal en op elk punt den mensch, die zondaar wierd, in zijn nood en dood neerwerpt en in zijn ongerechtigheid en onbekwaamheid ten toon stelt, maar om te wijzen op den *Onzondigen mensch* die komen, en eens jubelen zou: Zie, ik kom om uw wil te doen. In het boek der Wet staat van mij geschreven!" (Ps. XL : 10.)

Onder Aärons priesterschap staat een mensch *beneden een dier*. De mensch is onrein. Hij mag niet tot het altaar naderen. En als er God dan toch iets gebracht zal worden, dan verkiest de Heere een bok of een var of een ram. Vergelijkenderwijs was die bok en die ram Gode aangenamer dan zulk een zondaar. Vandaar dat in heel Aärons priesterschap de mensch steeds en onveranderlijk als vervuild, als besmet, als walgingwekkend voorkomt, terwijl de dieren er nog mee door kunnen.

Streng en scherpelijk breekt daarom Aärons priesterschap alles, alles in den mensch af. Er is niets geheels aan hem. Hij wordt in elke ceremonie onwaardig verklaard.

Maar terwijl nu de menschen gelijk ze daar aankomen, één voor één in zich zelven vernietigd en als onwaardig ten toon gesteld worden, toont het priesterschap van Aäron nu evenzeer, dat toch het dier slechts bij manier van representatie optreedt, en dat het toch te doen is om *een mensch*. En dit nu is de *profetie* in heel dit priesterschap. Alles heeft in dit ceremoniëel geheel slechts ééne roepstem, een stemme die roept om het heilig Godslam.

Tegelijk echter bezit het *werkelijk* kracht. Niet *wezenlijke* wel *werke-*

lijke kracht. Dat beduidt, dat er uit het wezen van deze ceremoniën niets tot vertroosting kwam, omdat er niets in hun wezen inzat, maar dat ze niettemin daadwerkelijk vertroosting aanbrachten, omdat God de Heere er die, op beding van geloof, aan had gehecht.

Zoo wierd dus tweeërlei doel tegelijk bereikt. De Christus wierd geprofeteerd. Om hem riep alles. En toch wierd tegelijkertijd de vertroosting aan wie geloofde door het instrument dezer ceremoniën toebedeeld.

Het gezegde saamvattende komen we dus tot deze slotsom:

1⁰. In het paradijs, bij de schepping zelve, heeft God de Heere het priesterschap in 's menschen wezen zelf ingeplant; welk priesterschap daarin bestond, dat de mensch alleen uit God zijn inspiratie ontving en alleen voor God, in de toewijding van heel zijn hart en al wat zijns was, leefde.

2⁰. De zonde zelve is de verbreking van dit priesterschap. De aftrekking van het hart van God. Het ontnemen aan God van zijn eere. 's Menschen roof van zijn eigen persoon om niet Godes te zijn, maar zichzelf te bezitten.

Hieruit nu wordt deze toestand geboren, dat eenerzijds alle priesterschap wegvalt, en dat het anderzijds een verdubbeling van taak ontvangt. Immers bestond het priesterschap oorspronkelijk alleen in de toewijding van heel ons zijn en heel onzen persoon aan God, nu kwam er de taak bij, om eer dit weer kon, de zonde tegen Gods hooge majesteit te verzoenen en te beteren.

3⁰. De zondaar, die reeds geen priester meer zijn kon in de oorspronkelijke beteekenis, was uiteraard nog veel minder in staat, om ook deze tweede taak te vervullen. Bij al zijn pogen om zich op te houden en priester te blijven, moest dus zijn priesterschap wel ondergaan.

Het besef van de roeping, om priester te zijn, en de poging om het priesterschap des Allerhoogsten te blijven hooghouden, treedt dies het laatst in Melchizedek op. Wat in hem gezien wordt is een ruïne, is een gedroogd en uitgeklopt boomblad, maar met dat al is het nog altoos de nabloeiïng van het wezenlijke, in onze natuur gegronde priesterschap.

4⁰. Overmits echter dit priesterschap reeds terstond na den val, hoezeer ten volle wezenlijk, nochtans door de zonde alle kracht verloren had om vrucht te dragen, heeft nu God de Heere den Messias verordineerd, om in de volheid des tijds dit gezonken en machteloos geworden priesterschap, dat het laatst in Melchizedek naflikkerde en daarna uit-

ging weer op te richten en in zijn schoonheid en volkomenheid te toonen.

5⁰. Middelerwijl echter heeft God de Heere, om aan de bestaande machteloosheid van dit priesterschap naar Melchizedeks ordening een einde te maken, het betere priesterschap in Melchizedek te profeteeren en voor te bereiden, en inmiddels de zielen der geloovigen te troosten, ingesteld het tusscheninkomend priesterschap van Aäron, dat *niet* wezenlijk was, maar slechts schaduwachtig en ceremoniëel.

6⁰. Dit priesterschap van Aäron verving, zij het ook slechts in schaduwen én het oorspronkelijk ingestelde priesterschap én het priesterschap der verzoening, en kwam dus niet bij Melchizedeks priesterschap bij, maar verving het.

En 7⁰. Zoodra de Messias kwam en *zijn* offer volbracht was, viel uit dien hoofde noodzakelijkerwijs Aärons priesterschap weg. In hem toch kwam het *oorspronkelijke* om het *tijdelijk ingeschovene*, kwam het *wezenlijke* om het *schaduwachtige* te vervangen. Wat door God in het paradijs ons was ingeplant, door de zonde te loor ging en in Melchizedek het laatst getoond was, kwam in hem terug en terug in zijn volkomenheid.

Aärons priesterschap riep in alle tonen: „De Messias is er nog niet, doch zie hier zijn beeltenis!"

Dit roepen was dus kostelijk, zoolang hij er niet was.

Maar zoodra hij verschenen was en er stond en de van God gezonden Melchizedek zijn glorie toonde, wierd het Aäronietisch roepen: „Messias is er nog niet, daarom toon ik u zijn beeld!" beleedigend, hoonend, verloochenend.

Zoodra in den waren Melchizedek het wezenlijk priesterschap weer opkomt, moet Aäron terugtreden.

Als Aäron dan toch nog staan en offeren en bidden blijft is hij én in zijn offerande én in zijn smeekinge gevloekt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Doch de Heere heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanloopen. JES. 53 : 6.

Komen we thans tot het Priesterschap van den Christus zelven. Sedert Adam in het paradijs viel, was er geen priester, die voor God bestaan

kon, op aarde geweest. Immers niet alleen de offerande die op het altaar komt, maar ook de priester die het offer toewijdt, moet smetteloos rein en heilig zijn, of de offeranden die God eeren wil, krenkt en beleedigt den Almachtige.

Zoo nu stond Adam in het paradijs. Hij was een onzondig priester en had een nog onzondige offerande te offeren. Maar toen hij viel, was dit uit. Hij als priester was onrein van hart, van lippen en van hand geworden, en de offerande die hem te brengen overbleef, was bezoedeld. Alle poging daarna aangewend, om toch te offeren, liep dan ook teniet. In Melchizedek was dit verdorrend priesterschap het laatst gezien, en, eerst toen God Aäron riep, kwam er weer een priesterschap van aannemelijke gestalte. Edoch slechts in beeld, niet wezenlijk; wel den schijn en de schaduw dragende, maar niet de zaak zelve. Een dier, omdat het buiten zonde ligt, kwam voor den zondigen mensch in stee, en de priester die zondaar en die *on*heilig was, wierd ceremoniëel Levietisch geheiligd.

Van het paradijs tot Golgotha is het priesterschap dus slechts in gebrekkigen, schaduwachtigen vorm gezien, en eerst op Golgotha is het weer uitgekomen. Dit worde echter niet zóó verstaan, alsof in de eeuwen die daartusschen liggen het priesterschap braak had gelegen, en alsof Christus het pas in de volheid des tijds ontvangen had. Dit is zoo *niet*. Hij was reeds van eeuwigheid van God *verordineerd en met den Heiligen Geest gezalfd,* niet enkel tot onzen hoogsten Profeet, maar ook tot onzen eenigen *Hoogepriester,* en al wat door de patriarchen of Aäron en de zijnen in het priesterschap verricht is, hing van den aanvang af van dit ééne priesterschap van Jezus. Zoodra Adam viel en dus als priester ontpriesterd wierd, trad de Middelaar als priester voor hem in de plaats. Ook reeds in het paradijs is noch Adam noch Eva behouden, dan eeniglijk door het geloof in dit van hén *af*geschovene en op den Middelaar overgebrachte priesterschap.

Is dit helder ingezien, dan verstaat men tevens dat Christus niet Aärons, maar Melchizedeks priesterschap bezat. Bedenkt toch wel, dat, wie het anders vat en Christus in het pas later ingestelde Aäronietisch priesterschap laat intreden, voor de geloovigen die van het paradijs tot op Aäron geleefd hebben, een anderen weg ter zaligheid ontsluit die buiten Christus omgaat.

Is daarentegen de Middelaar de van God verordineerde en met den Heiligen Geest gezalfde priester reeds *in het paradijs,* dan spreekt het vanzelf dat hij niet anders dan dát priesterschap kon bezitten dat in

Melchizedek nabloeide; en dat hij Aärons priesterschap, wel verre van het over te nemen en te bestendigen, *afschafte en tot zijn einde bracht.* Als Christus zoo gedurig er van spreekt, dat hij *„de waarheid* is", dat wij „de waarheid moeten doen", dat hij „Koning in het rijk *der waarheid* is", en wat dies meer zij, dan moet ge dit nooit wijsgeerig verstaan, maar moet dit verklaard worden uit de tegenstelling met de *schaduwen* en *ceremoniën.*

De dienst der *schaduwen* was het omgekeerde van de *waarheid,* en slechts het afgietsel, de schijn er van. En de Middelaar die thans kwam, om die schaduwen af te schaffen en te vervullen, was dus in tegenstelling met dien ijdelen schijn en die afbeeldende schaduw *de waarheid zelve* der dingen.

Aärons priesterschap is nooit anders dan een schilderij aan den wand geweest, en toen nu de echte priester, wiens beeld dat schilderstuk uitdrukte, zelf kwam, had dus heel Israël zich terstond van het schilderstuk naar den man dien het afbeeldde moeten wenden. Doordat het dit niet deed, toonde het, dat het zijn schilderij aan den wand niet eenmaal verstond en er het geestelijke beeld van den Middelaar niet in gelezen had. Vandaar dat dit schilderstuk ten slotte met geweld van den wand gerukt en vernietigd moest worden. Het voorhangsel des tempels scheurde. De tempel is in vuur verbrand. En de priesterlijke tabbaard van Cajaphas is spoorloos verdwenen.

Welke was nu de taak die op den Christus als *priester* rustte? Over dit punt is door alle eeuwen heen veel getwist en zelfs nog op de Synode van Dordt en daarna bestond hierover verschil van gevoelen o. a. tusschen Maccovius en Wallaeus, de destijds zoo kundige hoogleeraren te Franeker en te Leiden.

Dit geschil ontspon zich naar aanleiding van de woorden, die thans in art. 22 van onze Confessie aldus luiden: „Maar Jezus Christus, ons toerekenende alle zijne verdiensten en zoo vele heilige werken, die hij voor ons en in onze plaats gedaan heeft, is onze rechtvaardigheid."

Men was het er namelijk geheel over eens, dat Christus gestorven was voor onze zonde en nu leefde om voor ons te bidden. De lijdelijke voldoening en voortredinge bij den Vader stond vast. Daar wierd niet aan getornd. Maar wel kon men het niet recht eens worden over de vraag of de Christus ook de wet voor ons volbracht had, en of derhalve *ook zijn heilig leven* plaatsbekleedend voor ons was geweest.

Zeer terecht triomfeerde in onze Confessie het gevoelen dergenen, die dit beaamden, en sinds is dit dan ook belijdenis van onze kerken gebleven. De kerk belijdt én de lijdelijke én de dadelijke gehoorzaamheid van den

Christus. Maar toch, hoewel men het beleed, er bleef nog altoos een sluier over liggen, en met name uit de prediking des Woords, en dientengevolge uit het geloofsbewustzijn der kerken, was dit stuk der belijdenis schier geheel weggevloten, tot Kohlbrugge met name *dit* gewichtig stuk weer aan de conscientie aanbeval.

De nevel die over dit stuk zweven bleef verklaart zich daaruit, dat men de rechte verhouding en beteekenis van het priesterschap van Melchizedek en Aäron niet inzag. Omdat men van Aärons priesterschap in de Schrift des O. V. zoo veel en van dat van Melchizedek zoo weinig las, is men ongemerkt het priesterschap gaan opvatten, alsof het in hoofdzaak op de verzoening van zonde doelde, en zag ganschelijk voorbij, hoe het priesterschap, geheel afgescheiden van de zonde, reeds in het paradijs bestond, als ingeplant in 's menschen natuur. Wat geheel bijkomstig was, is men zoodoende voor het wezen der zaak gaan aanzien, en hierdoor wierd de rechte blik op het priesterschap van den Christus geheel onmogelijk.

Uiteraard had nauwkeuriger bestudeering van de Heilige Schrift voor deze dwaling kunnen behoeden; maar natuurlijk was anders deze dwaling in ons, zondaren, wel.

Als een ziel eindelijk, eindelijk dan toch door de ontzaglijkheid van Gods heiligheid wordt aangegrepen, is de zonde haar zóó het schriklijke monster, waardoor ze zich benauwd gevoelt, dat het onnatuurlijk zou zijn, zoo ze bij den Middelaar niet bijna uitsluitend *het rantsoen* ging zoeken. Om een rantsoen voor haar zonde is het zulk een ziel dan te doen. Als ze van haar doemschuld maar bevrijd kan worden, is ze er. Een Goël, een Verlosser, een Borg zoekt ze voor haar behoudenis.

Op die manier treedt derhalve de Verlossing van zonde geheel eenzijdig op den voorgrond en vat de onjuiste gedachte post, dat, zoo de ziel maar van zonde verlost kan worden, zij het overige en het verdere wel zelve zal doen.

Toch is deze dwaling der eenzijdigheid in hooge mate bedenkelijk. Immers op die wijs wordt uw religie niets dan een soort heilsinstituut om zondaren te redden, en staat uw zaligheid en niet de eere van Gods naam op den voorgrond. Zoodra toch, in zuiver Gereformeerden zin, de religie weer wordt: „Gode zijn eere geven", is alle verzoening nog niets dan het wegnemen van wat door de zonde tusschenin kwam, en komt daarna eerst heel de breede en alomvattende vraag, hoe Gode de eere van zijn schepsel toekomt.

Vandaar dat we zoo uitvoerig over het paradijs, over Melchizedek en over Aäron spraken, overmits zóó alleen de weg gebaand is tot een klaar inzicht, waardoor deze noodlottige dwaling bij den wortel wordt afgesneden.

Is toch het priesterschap gegrondvest in 's menschen schepping en bestemming in het paradijs, nog eer er van zonde sprake viel; en bestond het oorspronkelijk eeniglijk in de volkomene toewijding van heel onzen persoon en heel ons aanzijn en al onze genegenheden aan de eere Gods, dan voelt ge terstond, hoe met de offerande van het Lam van God voor onze zonde, de taak van den priester die voor ons intreedt, nog volstrekt niet is afgeloopen.

Neen, zijn taak is een dubbele.

Ons priesterschap eischt vooreerst, dat we Gode ons zelven geheel ten offer wijden, en voorts, dat we, nu we zondaars wierden, bovendien deze gruwelijke schuld onzer zonde boeten door den eeuwigen dood.

Door niets minder kan aan de eere Gods voldaan worden.

Zijn recht is 1°. dat we Hem met heel ons aanzijn toegewijd zullen wezen; en 2°. dat voor alle schuld straf gedragen worde. Al is dus de straf, die ons den vrede aanbrengt, op den Middelaar gekomen, daarmee is het priesterschap nog volstrekt niet gekweten, maar blijft nog dat andere open, dat eigenlijk het oorspronkelijke was, t. w. dat wij Gode nu ook de toewijding van heel ons aanzijn wijden, niet slechts van nu af, maar ook voor het verleden.

Niet enkel, om het kortheidshalve alzoo uit te drukken, niet enkel de *schending* der wet moet *geboet,* maar ook de eisch van *den inhoud* der wet moet *volbracht* worden. Wie voor achterstalligheid in betaling beboet wordt, is met die boete volstrekt niet van de betaling zelve af.

Dienovereenkomstig belijdt dan ook onze Catechismus in vraag 60: „als hadde ik zelf al de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft", en staat ons te belijden, dat onze Middelaar volstrekt niet alleen *het rantsoen voor ons betaald,* maar ook wel terdege *de wet voor ons volbracht heeft.* En niet genoeg kan het valsche denkbeeld bestreden, alsof de Christus alleen voor onze zonden gestorven ware, opdat wij dan nu *zelven* de wet volbrengen zouden. Deze valsche voorstelling toch, die onder alle Arminiaansche schakeeringen der Christenheid, en ook nu weer onder de Ethischen, schering en inslag is, ziet voorbij: 1°. dat we nooit voor het verleden volbrengen kunnen wat toen ongedaan bleef; 2°. dat ons wandelen in de wet na onze bekeering genade van God is („Ik zal maken, dat gij in mijn wegen wandelt", „de goede werken die God voorbereid heeft, opdat wij daarin wandelen zouden"); en 3°. dat zulk een voorstelling een weeroprichting van het *Werkverbond* in het Verbond der *Genade* is.

Toch valt licht in te zien waarin hier de feil school: men vatte

namelijk *het plaatsbekleedende* van den Middelaar te uitwendig op, en kwam daardoor tot de zoo door en door verkeerde voorstelling alsof de Middelaar een individu *naast* andere menschelijke individuën was; iets waar natuurlijk terstond uit volgde, dat zulk een menschelijk individu de wet voor zich zelf had te volbrengen, en het dus voor ons niet kon. Een redeneering die op dat valsche standpunt volkomen juist en onweersprekelijk is.

Van meet af heeft daarom onze Gereformeerde kerk er zoo dringend tegen gewaarschuwd, dat men toch in Christus geen mensch naast andere menschen zou zien, en nooit zou zeggen, dat de Zoon van God een menschelijken *persoon,* maar alleen dat hij onze menschelijke *natuur* heeft aangenomen.

De Middelaar is en blijft onveranderlijk de Zoon van God, en overal waar Hij optreedt, treedt niet een menschelijke persoon op, die tevens Zoon van God is, maar treedt op de Zoon van God in onze menschelijke natuur, naar ziel en lichaam beide.

Ware het een menschelijk persoon geweest, dien de Zoon aannam, dan hadden de Neo-Kohlbruggianen gelijk, dat Hem ook onze schuld uit Adam wel moest zijn toegerekend; en hadden de Irenischen gelijk, dat Hij voor zich zelf de wet volbracht heeft; en hadden de Modernen gelijk, dat het strijdt met alle recht, om een onschuldig persoon voor een schuldig persoon te laten sterven.

Heel deze voorstelling is dan monstrueus.

Neen, de eenige en natuurlijke Zoon van God nam onze menschelijke natuur aan; niet gelijk die natuur aan één individu, maar gelijk ze aan heel ons menschelijk geslacht behoort; en uit dien hoofde nu kon hij nooit anders dan in alles plaatsbekleedend voor ons staan. Want al wat Hij deed, deed onze menschelijke natuur in en door Hem, en dus kon Hij ook voor zich zelf de wet niet volbrengen, maar wierd ze in en door Hem volbracht voor onze menschelijke natuur.

Verderop in den Catechismus komt dit breeder ter sprake; genoeg, zoo hier maar reeds verstaan is, hoe een valsche leer aangaande den Christus hier alles verdorven heeft, en hoe terugkeer tot de zuivere, alleen waarachtiglijk vertroostende belijdenis eerst dan mogelijk is, als de gronddwaling die in den Middelaar een menschelijken persoon naast de andere menschelijke personen ziet, met tak en wortel is uitgeroeid.

De plaatsbekleeding is bij den Middelaar niet een inbreuk op het recht en ook niet een eigenwillige aanbieding van den eenen mensch voor den ander, maar uitvloeisel van Gods wil. Hij heeft Hem verordineerd. Hij heeft Hem krank gemaakt. Onzer aller ongerechtigheid heeft Hij op Hem

doen aanloopen. En om dit mogelijk te maken, wrocht Hij het wonder der vleeschwording, hierin bestaande dat de Zoon in onze menschelijke natuur inging, die zuiverlijk aannam en voor ons droeg.

En eindelijk, omdat in den Middelaar onze menschelijke natuur voldeed en volbracht, spreekt het dan ook vanzelf, dat *met deze ééne offerande* allen volmaakt zijn. Noch vóór noch na Hem kan hier ooit iets aan toegevoegd. Alles vloeit uit dat ééne priesterschap en Gods kinderen als priesters en priesteressen doen niet iets bij hetgeen de eenige Hoogepriester deed, maar zijn priesters en priesteressen in, onder en door Hem.

Dit eenige, dit uitsluitende, dit onvergankelijke en algenoegzame karakter van zijn priesterschap spreekt zich in *zijn voorbidding* uit; een stuk, dat onafscheidelijk er bij hoort. Had Hij toch na zijn hemelvaart onze menschelijke natuur weer afgelegd, dan zou op eenmaal weder al de vrucht van zijn vleeschwording voor ons teloor zijn gegaan. Zoo blijft Hij dan en leeft in ons menschelijk vleesch bij God, om bestand en duurzaamheid te geven aan wat Hij voor ons deed. Niet wij geven er door het Avondmaal bestand en duurzaamheid aan, gelijk Rome het in haar bediening van de Mis wil, maar Hij leeft om dat zelf te doen.

En dit is het, dat Hij niet maar nu en dan voor ons bidt, maar om voor ons te bidden éénmaal met zijn eigen bloed is ingegaan in het voorhangsel, en nu *leeft,* d. w. z. *leeft* en *leven blijft* in die menschelijke natuur die Hij aannam. Want natuurlijk als God leeft Hij vanzelf eeuwiglijk. Dat hoefde er niet bij gezegd.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Ik toch heb mijnen Koning gezalfd over Sion,
den berg mijner heiligheid. Ps. 2 : 6.

Het derde in Jezus' ambt is zijn *Koninklijke* bediening, inzooverre Hij ook verordineerd en gezalfd is tot *Koning over Sion.* Een op Hem gelegde waardigheid, niet minder dan zijn duurzaam Profetenschap en Priesterschap van het uiterste gewicht.

Overmits echter over geen der drie ambten van den Christus zoo schromelijke verwarring en zoo ingrijpend misverstand bestaat, als over Jezus' Koninklijke waardigheid, zij den lezer gebeden, hierbij van meet af streng te willen letten op het onderscheid tusschen hetgeen aan den *Tweeden*

Persoon in de Drieëenheid, als God eeuwiglijk toekomt, en hetgeen op Christus als *Middelaar* voor een tijd gelegd is.

Denkt ge u de Middelaarsgestalte voor een oogenblik weg: ontdoet ge den Christus in uw gedachte van al datgene wat Hij *aannam;* stelt ge Hem voor u, gelijk Hij vóór de Schepping, alleen met den Vader en den Heiligen Geest was, dan natuurlijk valt alles weg, wat eerst later op Hem gelegd is en al wat uit zijn Middelaarswerk is voortgevloeid.

Hij is dan de Zone Gods en zelf God. Niets dan God. En omdat Hij God is, krachtens zijn wezen en natuur, bekleed met Almogendheid en oorspronkelijke Overhoogheid. In Hem rust dan, evenals in den Vader en in den Heiligen Geest, vanzelf en zonder eenig beding of toedoen de volle majesteit die van het Goddelijk Wezen onafscheidbaar is.

Toen nu de Schepping intrad, trad die in het aanzijn ook door den Zoon. „In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God, alle dingen zijn door hetzelve gemaakt, en buiten hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is." „Wij hebben éénen God en Vader, uit wien alle dingen en wij tot Hem, en éénen Heere Jezus Christus, door wien alle dingen en wij door Hem."

Als Schepper was dus ook de Tweede Persoon in de heilige Drievuldigheid over al het geschapene vanzelf en zonder eenige opdracht, *absoluut souverein,* te zamen met den Vader en den Heiligen Geest.

Dit Souvereiniteitsrecht bezat en bezit Hij niet „bij de Gratie Gods", maar ongegeven; krachtens zijn wezen; omdat Hij God is. Deze Souvereiniteit is niet op Hem gelegd, om zijn Middelaarswerk, maar is gegrond in zijn Scheppingsdaad. Als Schepper doet ook de Zoon met alle schepsel naar zijn goddelijk welbehagen. Hij doodt en Hij maakt levend en Hij handelt met alle creatuur naar zijn welgevallen.

Wil men nu, bij maniere van vergelijking, ook deze *absolute* goddelijke Souvereiniteit met den naam van *Koning* uitdrukken, dan is in dien zin de Vader Koning, de Zoon Koning en de Heilige Geest Koning. Maar dan onthoude men wel, dat dit slechts figuurlijk en overdrachtelijk gesproken is, en niets gemeen heeft met het Koninklijk ambt van den Middelaar.

Een *ambt* onderstelt iemand *boven u,* die u dat ambt *opdraagt.* Alle ambt is een dienst of bediening, die in opdracht van een meerdere vervuld wordt. Weshalve het ondenkbaar, ongerijmd en onmogelijk is, om te zeggen, dat *de Vader* het ambt van Koning vervult, of ook dat *de Heilige Geest* het ambt van Koning vervult; en even ondenkbaar, ongerijmd en onmogelijk nu is het te zeggen, dat de Tweede Persoon, dat *de Zoon,* als God en Schepper, een Koninklijk ambt ontving.

Bijna altoos bezigt de Schrift om deze oorspronkelijke Souvereiniteit uit te drukken dan ook een andere uitdrukking en spreekt van HEERE [1]). Ook de kerk zal deswege wel doen, zoo ze dit onderscheid weer scherp doorvoert, en niet van een Koninklijk ambt naar Scheppingsrecht spreekt, gelijk vele latere Dogmatische schrijvers deden; maar zuiverder belijdt, dat ook de Zoon, als God en Schepper, te zamen met den Vader en den Heiligen Geest, de HEERE is, en dat Hij Koning *wierd* in zijn Middelaarsgestalte.

Hiermee zijn we er intusschen nog niet.

Immers, indien we dan nu den Zoon niet als Tweeden Persoon, maar als *Middelaar* nemen, stuiten we nogmaals op deze schijnbare tegenstrijdigheid, dat Hij van eeuwigheid af tot Koning verordineerd en gezalfd was, en dat toch pas na zijn lijden en sterven Hem een naam gegeven is boven alle namen. Nogmaals valt hier derhalve te onderscheiden tusschen het *Koninklijk ambt* dat op Hem gelegd was, en zijn *Verhooging* aan de rechterhand Gods; twee stukken onzer belijdenis, die de kerk wel steeds uiteenhield en die ook onze Catechismus elk te zijner plaatse bespreekt, maar die niettemin bij de huidige spraakverwarring én voor veler besef én in veler prediking gedurig ineenvloeien, en die men verzuimt te onderscheiden.

Er is een Koning over Sion gezalfd. Sion nu is de kerke Gods. Sion is de herboren menschheid. Sion is de schaapskooi waarin de schapen zijner weide verzameld worden. En gelijk er nu een regiment is voor élk volk, zoo is er ook een regiment over het „volk des Heeren", en het is Jezus, onze Middelaar, op wien dat regiment gelegd is.

Let wel: *gelegd*. Over Sion is tot Koning gezalfd *niet* de Tweede Persoon in de heilige Drievuldigheid, want deze is krachtens zijn goddelijk Scheppersrecht DE HEERE over alle volk en dus ook over Sion. De Tweede Persoon is op zich zelf God, en God kan nooit tot iets verordineerd of gezalfd worden. Maar toen de Tweede Persoon, toen het Woord vleesch wierd en de Middelaar verscheen en de mensch Christus Jezus voor het oog des Eeuwigen stond, toen kon wel *die mensch Christus Jezus* gezalfd en kon wel die mensch Christus Jezus verordineerd, en kon wel, bij de gratie Gods en door God, op dien *Middelaar* het Koninklijk regiment over Sion worden gelegd.

En dit nu *is* geschied.

De mensch Christus Jezus is subject één met den Zone Gods, heeft

[1]) Bedoeld is hier natuurlijk niet de verbondsnaam *Jehovah*, maar de naam *Adonai*.

dit Koninklijk regiment over Sion niet slechts vanouds, maar in duurzaamheid ontvangen. In zijn Sion, in zijn kerk, over zijn volk komt Hem uit dien hoofde de volstrekte Koninklijke heerschappij toe. Eeuwiglijk moet de kroon bloeien op het hoofd van Davids grooten Zoon. Hij alleen draagt in de kerk het diadeem. Hij alleen is onze Wetgever. Niemand kan in Sion, d. i. in de kerk des Heeren, ooit eenig gezag over anderen bezitten of uitoefenen dan door Hem, onzen Koning.

Hij heeft tot Pilatus niet gezegd: „Ik zal straks koning *worden,* maar ik *ben* de Koning der Joden", d. i. Koning over Sion. Hij was Koning over Sion, eer Hij uit Maria geboren wierd, en reeds in David en Salomo, die slechts typen en afschaduwingen waren, heeft de Middelaar zijn Koningschap over zijn kerk doen schitteren. Hij bleef Koning over Sion, toen Maria Hem in haar schoot droeg. Hij was Koning over Sion, toen Hij in de kribbe lag. Koning over Sion toen Hij omdoolde langs Galilea's heuvelen en dalen. Hij is Koning over Sion geweest, toen Hij stond voor Cajaphas en Herodes en Pilatus. Aan het kruis *was* Hij wat boven zijn kruis stond: *de Koning der Joden.* En zelfs toen Hij in het graf rustte was de Koning over Sion in de grafspelonk neergelegd.

Dit koningschap over Sion is na Jeruzalems val op de wereldkerk overgegaan, en op dien grond belijden de geloovigen, dat het *revolutie,* dat het *opstand,* dat het meer dan *muiterij* tegen de ordinantie Gods en het koningschap van Christus over Sion is, indien zich in zijn kerk een andere macht als *wetgevend* opwerpt, en dat schuldig voor den Heere staat, al wie met deze macht heult, of er zich aan onderwerpt.

Hiermee nu hangt saam dat de Christus tevens is: *het Hoofd der gemeente.* Deze eeretitel mag met dien van *Koning over Sion* niet worden verward, overmits beide hun eigenaardige beduidenis hebben.

Koning toch duidt aan een opgelegd ambt en sluit in zich de macht die aan den voerder van het regiment over zijn *onderdanen* gegeven is. *Hoofd* daarentegen is een uitdrukking, die doelt op het *organisch verband* waarin de leden van een *lichaam* bestaan. De geroepenen des Heeren vormen niet slechts een volk, dat een Koning over zich heeft, maar ze vormen ook te zamen *één lichaam.* Lichaam nu duidt op organisch levensverband en wil hier zeggen, dat de Middelaar niet maar over ons gesteld is, maar ons in organisch levensverband met zich zelven plaatst.

Hiertoe doet hij tweeërlei: Vooreerst nam Hij, om dit organisch levensverband mogelijk te maken, onze natuur aan en wierd den broederen in alles gelijk. En ten anderen vervormt Hij door zijnen Heiligen Geest al zijn broederen en verlosten naar zijn evenbeeld. En door twee: door

de vleeschwording van het Woord en door de gelijkmaking van de verlosten aan het beeld des Woords, ontstaat nu die organische eenheid van het lichaam, waar door de verlosten saam zijn „vervulling" of *pleroom* worden, en hij hun *Hoofd* is.

Nu bestaat het verschil tusschen een *Koning* en een *Hoofd* hierin, dat ook wel het *Hoofd* schikt en richt en stuurt, maar *inwendig,* terwijl een *Koning* bestuurt uitwendig door *de wet* en door het *geweld.*

Hoe nauw beiden dus ook aan elkaar raken, toch duiden beiden iets wezenlijks onderscheidens uit. Als Koning is de Middelaar gezalfd over Sion en regeert Hij de kerk als eenheid. Maar als Hoofd is de Middelaar aan de gezamenlijke leden des lichaams gegeven, om heel het lichaam en in dat lichaam al de leden inwendig te sturen en te richten en te schikken door zijn Geest.

Wanneer men dus in onze dagen er op wijst, dat Jezus meest „Hoofd der gemeente" genaamd wordt, en op dien grond de synodale hiërarchie verdedigen wil, begaat men dezen misslag, dat men het Koning-zijn van den Middelaar over Sion voor niets rekent, en alzoo wel van den Middelaar als Hoofd des lichaams de geestelijke sturing en schikking wil ondergaan, maar tegelijk dezen zijnen geestelijken Weldoener de kroon van het hoofd stoot en Hem in zijn Koninklijk ambt miskent.

„Hoofd der gemeente" drukt niet het ambt uit, maar de organische beteekenis van den Middelaar onder de leden van het ééne Lichaam. Zijn ambt daarentegen is dat hij Koning over Sion is. Niet als Hoofd der gemeente, maar als Koning over Sion is Hij van den Vader verordineerd en gezalfd.

Hiermee is echter dit stuk nog niet ten einde gebracht.

Immers nu zagen we wel, waarom Hij, evenals de Vader en de Heilige Geest, krachtens Scheppersrecht de HEERE over alle creatuur is. Ook in de tweede plaats, waarom Hij als Middelaar *Hoofd der verlosten in het Lichaam* is. En dan in de derde plaats, waarom Hij als Middelaar en Hoofd der verlosten, tevens gezalfd Ambtsdrager en *Koning over Sion* is. Maar hebben nu in de vierde plaats nog te spreken over zijn *verhooging.*

Breedvoeriger komen we op dit punt terug bij zijn „zitten aan Gods rechterhand", maar moeten, om aan de bestaande spraakverwarring een einde te maken, dit stuk van Jezus' koninklijke eere toch ook hier kortelijk ter sprake brengen.

Er is namelijk aan Jezus, onzen Middelaar, als Hoofd des Lichaams, nog iets anders gegeven dan het Koninklijk regiment over Sion. Hij is ook uitermate zeer *verhoogd* en „Hem is gegeven een naam boven allen naam,

opdat in den Naam van Jezus zich zoude buigen alle knie dergenen die in den hemel, die op de aarde en die onder de aarde zijn", of gelijk in Eph. I : 20 staat: „Hij is gezet aan de rechterhand Gods, verre boven alle overheid en macht en kracht en heerlijkheid en allen naam die genaamd wordt, niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomende, zoodat alle dingen zijn voeten onderworpen zijn." Weshalve Hij ook genaamd wordt: Koning van de Koningen der aarde.

Ook hiermee nu is niet bedoeld de Overhoogheid die Hem als den Almachtige krachtens zijn Godheid toekomt, want aan de Godheid kan nooit iets toegevoegd noch ook iets ontnomen worden, en toch leert I Cor. XV : 24 duidelijk, dat de Middelaar van deze onmetelijke heerschappij eens weer afstand zal doen, om ze aan God en den Vader over te geven.

Ook ziet dit niet op zijn „Hoofd-zijn der verloste gemeente, die de vervulling is desgenen die alles in allen vervult", want in Eph. I : 22 wordt dit „Hoofd-zijn over de gemeente" uitdrukkelijk als iets afzonderlijks vermeld.

En ook vloeit dit niet voort uit zijn „Koning-zijn over Sion", want noch de engelen, noch de duivelen zijn in het Koninkrijk van Sion begrepen.

Neen, dit verhoogd worden, tot Koning der koningen, en tot aangesteld Machthebber over alle creaturen in den hemel, op de aarde en onder de aarde, is een nieuwe waardigheid, een nieuw ambt, dat aan hetgeen de Zoon als Middelaar reeds bezat, opzettelijk is toegevoegd, en toegevoegd uit tweeërlei oorzaak.

Vooreerst als loon na lijden, als kroon na kruis. Paulus zegt het zoo sterk mogelijk: „*Daarom* heeft Hem God uitermate zeer verhoogd", *omdat* Hij gehoorzaam geworden was tot in den dood, ja den dood des kruises.

Koning over Sion was Hij reeds vóór zijn kruis en aan het kruis, tot Machthebber over de geheele schepping is Hij eerst aangesteld *na* zijn kruis, als loon voor zijn verlossingswerk.

En *ten tweede,* Hij *moest* ook dat tweede Koningschap over alle schepsel ontvangen, omdat Hij alleen zóó in staat zou zijn, om zijn Koningschap over Sion uit te voeren. Sion stond niet geïsoleerd. De kerk staat niet *buiten* de wereld, maar *in* de wereld. Ze is vervlochten in het leven der natiën en der volken, ze is ingestrengeld in de machten der duisternis en het leven der engelen. En daarom kan het regiment over Sion niet uitgevoerd of Sions Koning moest ook al deze machten aan zich dienstbaar kunnen maken.

Dit nu was geen onnatuurlijke saamvoeging van ambten, overmits Sion

in oorspronkelijk verband met de wereld en haar volken haar machten staat, en (zie Ps. II) in zijn Koning aan het hoofd der volken gesteld was.

Zoo gaat dus het Genadewerk tot in het Scheppingswerk terug, en de band die in de Schepping gelegd, maar door de zonde losgerafeld was, komt in het koninkrijk der genade terug.

Ja, meer nog, gelijk de band van Sion aan de wereld in de Schepping ligt, zoo ligt ook de band tusschen het „Hoofd-zijn der gemeente", het „Koning zijn over Sion" en de Verhooging tot souverein over alle creatuur in het oorspronkelijk Schepperzijn van den Zoon.

Alleen omdat de Middelaar Gods Zoon en zelf God was, kon Hij als mensch als onzer één en onze broeder, zijn alomvattende souvereiniteit over hetgeen in den hemel, op de aarde en onder de aarde is, *ambtelijk* dragen bij de gratie Gods.

NEGENDE HOOFDSTUK.

En de zalving, die gijlieden van Hem ontvangen hebt, blijft in u, en gij hebt niet van noode, dat iemand u leere; maar gelijk dezelfde zalving u leert van alle dingen, zoo is zij ook waarachtig, en is geene leugen; en gelijk zij u geleerd heeft, zoo zult gij in Hem blijven. 1 Joh. 2 : 27.

De gemeenzame naam van *Christenen* is in onze dagen *ont*zield en geeft van verre den vollen klank niet meer, die Ursinus en Olevianus nog uit dezen naam in het oor dreunde. Oorzaak hiervan is, dat de naam „Christenheid", „Christen", en „Christelijk" zich voor ons besef uitstrekt over millioenen bij millioenen, die in alle streken der wereld nauwlijks meer het allerflauwste schijnsel van eenige belijdenis van den Middelaar over hielden, of ook reeds driest en openlijk tot zijn verloochening en verguizing zijn voortgeschreden, maar die desalniettemin op het register van den burgerlijken stand nog altoos als leden van de eene of andere Christelijke kerk staan aangegeven. Ja, zelfs strekt zich de dusgenaamde Christenheid uit over hen, die ook bij den burgerlijken stand hun aanhoorigheid tot eenig kerkgenootschap schrapten, en noch het sacrament van den heiligen Doop, noch de bevestiging van hun huwelijk meer van eenige kerk afvroegen. In de statistische opgave, dat er op onzen aardbol 858 millioen heidenen, 171 millioen Mahomedanen, 8 millioen Joden en

448 *millioen Christenen* leven, worden alle deze onverholen vijanden en verachters van den Nazarener nog altoos onder de Christenen meegeteld.

Dit gemeene gebruik nu maakt, dat de teedere van ziel zeer weinig meer aan dezen naam hecht, en dat er de beteekenis nauwelijks meer van gevoeld wordt. Een „fijne", een „duisterling", een „dweper" genaamd te worden, geeft thans veel meer karakter, dan zoo de menschen u een Christen noemen. Een Christen, nu ja, dat spreekt vanzelf, op de enkele Joden na zijn alle Nederlanders Christenen. Maar een Christen die nog *bovendien* in den Christus *gelooft,* zie, dat is heel iets anders. „Kind van God", „opgeschrevene te Sion", gerekend met het „volk des Heeren" te zijn, heeft daarom voor den echten belijder des Heeren thans al de volheid en al den rijkdom in zich, die de ontzielde en uitgeholde naam van „Christen" verloor. „Christen" wil thans zeggen: niet een publiek heiden, geen Jood, en ook geen Mahomedaan. Vandaar, dat alleen in de zendingswereld deze naam weer hooger klank kreeg, en in onze koloniën „Christen" te zijn het bijbegrip heeft van gerechtigd te zijn tot zekere burgerlijke privileges.

Aan dezen stand van zaken is voorshands weinig te veranderen. De afstand tusschen den cirkel der kerk, gelijk ze zich *zichtbaar* vertoont en onzichtbaar aan Jezus kleeft, is daartoe *te* groot geworden. Zichtbaar strekt de kerk zóóver als de heilige Doop strekt, maar wie noch op ficties teert, noch van spelen met woorden houdt, kan zich kwalijk verhelen, hoe betrekkelijk klein in verhouding tot de nominaal gedoopten het getal dergenen is, die in hun Heere ontslapen zijn of ontslapen zullen. Dit euvel sproot voort uit de eenigszins werktuigelijke wijze, waarop de Roomsche kerk de volkeren van Europa tot het Christendom bekeerd heeft. Dit ging zoo bijster oppervlakkig, zoo weinig degelijk, zoo uitwendig toe. Soms heele volkeren tegelijk. En hoeveel er destijds ook voor zulk een massale wijze van doen iets te zeggen viel, en al ontkent men de sluiting van veel ruws en gemeens niet, die we, ook zoo, aan deze geheel uitwendige toebrenging dezer volken, niet tot *den Christus,* maar tot „het Christendom" danken, toch mag niet voorbijgezien, dat het nog altoos de naweeën van deze massale dusgenaamde bekeeringen zijn, waaronder de kerk thans nog gebogen gaat.

De kerk nam te veel in zich op. Ze kon het niet aan. Haar assimilatievermogen was daartoe te zwak. En wel verre dat zij er in geslaagd zou zijn, om deze volkeren in massa voor haar Heiland te winnen, is de invloed van die heidensche volkeren op de kerk te machtig gebleken en is door hen de kerk innerlijk verwereldlijkt.

Vandaar de roeping der kerk, om zich uit deze valsche verhouding los te maken, waarvan het proces door Luther begonnen, door Calvijn verdiept wierd, en sinds steeds is doorgegaan.

Om niet aan de wereld gelijkvormig en als zout zouteloos te worden, moet de kerk zich op haar meer karakter bezittend terrein terugtrekken, in dien kleiner, maar bezielder kring zich zelve terugvinden en door gemeenschap met haar Heere, haar krachten herwinnen. En is ze die periode eenmaal door, dan ja, maar ook dan eerst kan ze weer een poging wagen, om de sintels om zich heen weer in gloed te ontsteken, en door zending en evangelisatie-arbeid de afgevallen volken van Europa te herwinnen.

Dit alleen is de geestelijke, de inwendige, de teedere weg, waarbij ze op de gunste van haar God mag rekenen. De hopelooze poging, om de massaliteit van wat men „volkskerk" noemt, door het trekken aan den blaasbalg nog voor volkomen uitgaan te behoeden, moge op Rome's standpunt, om haar wereldorganisatie, nog denkbaar zijn, maar is voor de Protestantsche kerken, die voor dezen arbeid geen anderen steun dan den Mammon en den Staat bezitten, in beginsel geoordeeld en bestemd om op bittere teleurstelling uit te loopen.

Deze inkrimping van het Christelijk terrein, die te komen staat en reeds komende is, wordt door de Heilige Schrift eer geëischt dan weersproken.

Steeds dringt de Heilige Schrift op *waarheid*. Ze haat de *fictie*.

*Schijn*vertooningen mint ze niet, maar verfoeit ze. Ze heeft geen behagen in de galvaniseering van het lijk. En waar het nu een feit is, waar niet over te twisten valt, dat van de 448 millioen dusgenaamde Christenen minstens de helft geboren werd, leeft en sterft, zonder ooit iets van de zalving van den Christus gespeurd of gehoord te hebben; en van de resteerende helft hoogstens *één derde* gedeelte althans bij benadering en bij veel toegeeflijkheid rekenschap kan geven van de hope die in hen is; en van dit derde van de helft, stellig niet één derde tot bekeering kwam, springt het in het oog, hoe de leer des Verbonds en de leer van den heiligen Doop misbruikt en tot logen gemaakt wordt, indien men haar rijke sociale gedachte als dekmantel bezigt, om over al dezen misstand en deze holheid den sluier te leggen, en op dien sluier met prachtig zijden koord den naam van *Christenen* borduurt.

Onze ouden onderscheidden altoos zeer juist tusschen het *wezen* en het *welwezen* in de zake des Koninkrijks, maar het misbruik dat thans door de voorstanders der volkskerk zoo van de leer des Verbonds als

van den heiligen Doop gemaakt wordt, strekt niet slechts om het *wezen* te mainteneeren, waar het *wel*wezen nog ontbreekt, maar doelt er op, om door onwaarheid de fictie van het wezen te constateeren, waar geen spoor van het wezen meer aanwezig is.

Houd daarom altoos vast aan deze twee: Bestrijd alle Donatisme en Labadisme door niet het *wel*wezen, maar alleen het *wezen* als conditie te stellen, en wees daarin liever te ruim dan te eng. Maar ook bestrijd de leugen en den schijn en de valsche gestalte, door tusschen het *wezen* en het *on*wezen onderscheid te maken, en ontheilig de leer des Verbonds en van den heiligen Doop niet langer door *on*wezen voor wezen te laten doorgaan.

Dat we dit punt nu met volkomen recht juist bij vraag 32 van den Catechismus ter sprake brengen, zal duidelijk blijken, zoodra men let op zijn inhoud.

Die inhoud toch is, dat de naam van „Christen" alleen aan hem toekomt, die *potentiëel* of *actu.* d. i. in beginsel of daadwerkelijk, belijdt of van wien kan beleden worden, dat hij *de zalving van Christus deelachtig is;* en hiermee juist is het, dat de Catechismus alle naam-Christendom en alle schijn-Christendom afsnijdt. Het zaad der kerk noch ook het overspringen van een geslacht in het genadewerk is hierbij uit het oog verloren; maar wel is hiermee een dam opgeworpen tegen de valsche meening, alsof een algemeene bekeering van heel het volk tot den Christus te wachten stond.

Dit geliefkoosd denkbeeld, en hiermede komen we tot het tweede straks genoemde oordeel der Heilige Schrift, vindt in de Schrift nergens steun. Het zijn altoos groepen *uit* alle natiën en volken en stammen die voor den troon staan. Het is onveranderlijk een klein kuddeke temidden der wereld. En zooverre is het er vandaan, dat toch in het einde der eeuwen een kerstening van alle volkeren als massa's zou te wachten zijn, dat de Heilige Schrift ons veeleer den grooten afval profeteert, en de Christus uitroept: „Als de Zoon des menschen komen zal, *zal hij ook geloof vinden op aarde?*"

Dit nu ligt juist in wat de Catechismus hier zoo kras en stellig belijdt en waarmee hij heel de dusgenaamde volkskerk omverstoot, dat recht op den Christennaam alleen diegene heeft bij wien óf reeds de zalving van den Christus aanwezig is, óf aan wien deze zalving, niet met de mildheid van uw wensch, maar op grond der Heilige Schrift mag geprofeteerd worden, als zijnde de kiem en wortel der zaak reeds aanwezig.

Met deze zalving nu is aangeduid de *mystieke unie* tusschen den Mid-

delaar en de zijnen, en met name Calvijn heeft zich steeds uitgeput in rijkdom en kracht van taal, om toch vooral de onmisbaarheid van deze *mystieke unie* met den Middelaar aan 's Heeren volk op het hart te binden.

Tusschen *voor*werpelijk en *onder*werpelijk Christendom ontstaat in onze gemeenten vaak strijd, en hoeveel schaduw er ook op het *onder*werpelijk Christendom ruste, toch heeft het de hooge roeping om de *voor*werpelijke prediking tegen versteening en verdooving te bewaren, zoodra deze haar eigen licht uitblaast, door deze *mystieke unie* met den Christus te verzuimen.

Ongetwijfeld heeft de voorwerpelijke prediking de waarheid aan haar zijde; want niet het zielsleven van den prediker, maar de *Christus* moet gepredikt. Maar nimmer worde vergeten, dat de voorwerpelijke prediking zich zelve ontzielt en tegen de beweging des Geestes aanstoot, zoo ze de zalving, die de verlosten van den Middelaar hebben, d. i. de *mystieke unie* met den Christus, uit het oog verliest.

Christus is ons *Hoofd,* de kerk zijn *Lichaam* en wij zijn *Leden.* Dát is de mystieke unie die niet in de belijdenis, noch in de voorwerpelijke Schrift ligt, en waar telkens en gedurig op moet gewezen en aangedrongen. Zonder die mystieke unie met den Middelaar is er geen *Lichaam,* zijn wij geen *Leden;* is de Middelaar ons Hoofd niet; en is het Christendom weg.

Niet de „belijdenis" als geklank der lippen, maar die *zalving des Middelaars,* en de eerst daaruit gevloeide echte belijdenis, is het wezenlijke, en zoo komen we vanzelf op de drie ambten van den Middelaar en hun afschaduwing bij Gods volk terug.

Christus, zegt de Catechismus, is van God verordineerd en gezalfd tot onzen *Profeet,* — en dies moeten ook wij *profeten* zijn, doordien we zijn naam belijden.

Christus is van God verordineerd en gezalfd tot onzen *Hoogepriester,* — en dies moeten ook wij *priesters* zijn, doordien we ons zelven tot een levend dankoffer hem offeren.

En zoo ook, Christus is van God verordineerd en gezalfd tot onzen *Koning,* — en dies moet ook gij *koning* zijn, om in dit leven tegen de zonde en den Duivel te strijden en hiernamaals in eeuwigheid met Hem over alle schepselen te heerschen.

Zoo ziet ge de schoone harmonie. Christus Profeet, Priester en Koning, en wij, als zijner zalving deelachtig, profeten, priesters en koningen onder Hem.

Mits, en daar hangt nu alles aan, dat het middellid van *zijner zalving deelachtig* er niet uit worde gelaten.

„Belijdenis" moet bediening van het profetenambt in ons midden zijn. Niet dat men er niets tegen heeft. Het er wel mee eens wil zijn. Er zijn naam wel onder wil zetten. Maar dat er *kennisse* zij; bij die kennisse *verlichting,* en krachtens die verlichting *drang* tot belijden van den Heere op zulk een wijze, dat men er om *lijden* mag en moet, en het *lijden* om zijn *belijdenis* er vanzelf inzit en uit voortvloeit.

Uit dit *belijden als profeet* volgt dan vanzelf het *offeren als priesters.* Te zingen en te roemen: „Triomf, als priesters naderen wij, gereinigd van de zonden", is taal der hoogheid die niet nut. Priester is voor u niet een eeretitel om er mee te pronken, maar een ambt dat ge te bedienen hebt, door elken dag en elken nacht, in alles en bij alles, u zelven en al het uwe als een offerande op het altaar des Heeren te leggen. Priester zijn is komen tot de verloochening. Tot de zelfofferande. Tot de toewijding aan Hem die u kocht.

En wie zoo als *profeet belijdt,* en voorts als *priester* zich zelf ten *offerande* stelt, zulk een zal dan ook als *koning heerschen.* Nu reeds op aarde, door te toonen, dat hij niet voor de zonde uit den weg gaat en zich door Satan niet overheeren laat, maar kloek en moedig tegen zijn doodvijanden den strijd opneemt en in zijn Middelaar overwint. En als dan eens de laatste vijand door zijn Middelaar geheel zal vernietigd en ontwapend zijn, volgt ook in dit koningschap op de strijdende Davidsgestalte de rustige gestalte van Salomo en zult ge heerschen over alle creatuur.

Nog drieërlei voegen we hieraan toe:

Vooreerst, dat dit zalven van Gods volk tot zijn profetische, priesterlijke en koninklijke roeping door den Heiligen Geest geschiedt, en dat zonder deze zalving geen oogenblik eenige waarachtige bediening van die ambten voor den Christen mogelijk is. Ze vloeien voor u uitsluitend uit uw Middelaar. Zij zijn van *zijn* ambt onafscheidelijk. En alleen zoo er waarachtiglijk een mystieke unie tusschen u als rank en Christus als den Wijnstok, tusschen u als lid en Christus als Hoofd des mystieken lichaams bestaat, is er in dit uw drievoudig ambt realiteit. Anders slechts holle nabootsing, schijn en leugen, en ligt het Farizeïsme aan de deur van uw hart.

Ten tweede, dat in dit uw drievoudig ambt door de zalving van den Middelaar eenvoudig terugkeert wat Adam in het paradijs verloor. Adam was in het paradijs gesteld, 1°. om God te kennen en te loven als *profeet;* 2°. Hem van harte lief te hebben als *priester;* en 3°. met Hem in de zaligheid te heerschen als *koning.* Door de zonde wierd de *profeet* Adam

een *verdwaasd scholier* van den Booze; door de zonde wierd de *priester* Adam een *slachtoffer* van den Duivel; en door de zonde wierd de *koning* Adam een *slaaf* van Satan. Maar nu, door de mystieke unie en de zalving van den Middelaar, wordt de verdwaasde scholier van den Booze weer een *profeet* des Allerhoogsten; het slachtoffer van den Duivel weer een *priester* van Jehovah; de slaaf van Satan weer een *koning* in zijn Heere.

En ten derde, in dit drievoudig ambt van elk kind van God, wortelt, krachtens de zalving Christi, het *ambt der geloovigen* in de kerk. Het ambt van leeraar, ouderling of diaken is bijkomstig en opgelegd en vaak slechts tijdelijk, maar dit ambt *der geloovigen* wortelt in het kindschap, kleeft in de aanhoorigheid tot den eenigen Wijnstok, en is van eeuwigen duur.

ZONDAGSAFDEELING XIII.

Vraag 33. Waarom is Hij Gods eeniggeboren Zoon genaamd, zoo wij toch ook Gods kinderen zijn?

Antwoord. Daarom dat Christus alleen de eeuwige natuurlijke Zone Gods is, maar wij zijn om zijnentwil uit genade tot kinderen Gods aangenomen.

Vraag 34. Waarom noemt gij Hem onzen Heere?

Antwoord. Omdat Hij ons met lijf en ziel van al onze zonden, niet met goud of met zilver, maar met zijnen dierbaren bloede, gekocht, en van alle geweld des duivels verlost heeft, en ons alzoo zich tot een eigendom gemaakt.

EERSTE HOOFDSTUK.

Ik zal van het besluit verhalen: De Heere heeft tot mij gezegd: Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegenereerd. Ps. 2 : 7.

Met dank en eerbiedenisse te belijden, dat er een Middelaar gesteld is, die, òns ten behoeve, onze zake uitricht, door ons drievoudig ambt van profeet, priester en koning, waaraan wij ontvallen waren, voor ons op te nemen en plaatsbekleedend te onzer behoudenisse uit te voeren, is intusschen voor een zaligmakend geloof ongenoegzaam. Het zaligmakend geloof toch zoekt dieper en zoekt vaster *grond,* en het is op dit *fundamenteele* in de belijdenis van den Middelaar, dat de Catechismus thans, aan de hand der XII Geloofsartikelen, met de XIIIde Zondagsafdeeling overgaat.

In de XII Geloofsartikelen toch volgt op de belijdenis: „Ik geloof in God den Vader" deze rijke en veelzeggende bijvoeging: „En in Jezus Christus *zijnen eeniggeboren Zoon, onzen Heere*"; en dit nu noopt den Catechismus, om alsnu in deze tweeërlei waarheid in te dringen: In het *Zoonschap Gods,* door de vraag: „Indien wij óók Gods kinderen zijn, waar-

om is Hij dan Gods *eeniggeboren* Zoon genaamd", en in zijn *Heer*schappij of *Heer*-zijn over ons, met vraag 34: „Waarom noemt ge Hem *onzen Heere?*"

Deze dubbele vraag, en met name de eerste, raakt het *fundament* waarop ons geloof rust. Dit blijkt klaarlijk uit wat Jezus zelf op de bekende belijdenis van Petrus antwoordde. Toen toch de heilige apostel Petrus in naam van het geheele Apostolaat op 's Heeren vraag: „Maar gij, wie zegt gij dat Ik ben?" beleden had: „Dat gij zijt de Christus, *de Zoon des levenden Gods!*" heeft de Middelaar hem ter wille van *deze* belijdenis zalig gesproken, er bijvoegend dat alleen de Vader uit de hemelen hem dit door zijn Heiligen Geest geopenbaard had; niet vleesch en bloed; en dat op *deze* belijdenis de kerke *als op haar fundament* derwijs vast zou staan, dat hel noch Satan iets tegen haar zou vermogen. En toen het, na jarenlange worsteling, tusschen den Middelaar en het Sanhedrin eindelijk tot beslissing kwam, toen is de grond, waarop het doodvonnis van het Sanhedrin rustte, weer geen andere geweest dan juist diezelfde „goede belijdenis", „dat Hij de *Zone des levenden Gods* was." Op dat zeggen heeft Cajaphas en heel zijn college van bijzittende ambtsdragers Jezus als *Godslasteraar* veroordeeld. Dienvolgens verklaart dan ook de Heilige Geest door den heiligen apostel Johannes: „Zoo wie beleden zal hebben dat Jezus *de Zone Gods* is, God blijft in hem en hij in God" (1 Joh. V : 5); roept dezelfde apostel uit: „Wie is het die de wereld overwint, dan die gelooft dat Jezus *de Zone Gods is!*" (1 Joh. V : 5); en besluit hij het voorlaatste hoofdstuk van zijn Evangelie met de betuiging: „Deze dingen zijn geschreven, opdat gij gelooft dat Jezus is de Christus, *de Zoon des levenden* Gods en opdat gij geloovende het leven hebt in zijn naam" (XX : 31).

Deze uitspraken zijn zóó stellig en afdoende, dat ze geen twijfel overlaten. Een Middelaar te belijden, die Profeet, Priester en Koning is, baat u nog niet; en kracht ontvangt die belijdenis eerst door de bijvoeging dat deze uw Middelaar de *eeniggeboren Zoon des Vaders is.*

De oorzaak hiervan is licht in te zien. Immers, hetgeen u noodig is, om aan het verderf te ontkomen, is niet maar dat er zeker plaatsbekleeder en zaakwaarnemer voor u optrede, maar wel dat een *zoodanig* plaatsbekleeder voor u gevonden worde, die uw zaak *op eenmaal* afdoe; zóó afdoe dat de eere Gods *het hoogste* blijve; en tegelijk elken twijfel of God uw zake wel als afgedaan rekent, *geheel* voor u wegneme.

Ten eerste: Uw zake moet op éénmaal afgedaan. Uw zake en de zake uwer broederen, want gij zijt met hen lotgemeen. En nu baat het u niets, of er al *stuksgewijze* afdoening, afdoening van uw zake *voor een deel* kome. Ge ligt onder den doem van een *eeuwigen* dood en van een nimmer

eindigend verderf. Het is alles in u ongereed en zondig geworden. In uw verleden tot in den wortel van uw aanzijn in Adam; vóór u uit eeuwiglijk zoolang er een eeuwig aanzijn voor uw onsterfelijk wezen zijn zal; en tot in de allerdiepste diepte van uw wezen, tot zoover uw hart door God zelf met een oneindige diepte geschapen is. Plaatsbekleeding, waarneming van uw zake baat u dus niets en brengt u niets verder, tenzij er een *eeuwige* kracht op gezet worde. En dát nu kan alleen zulk een Middelaar, die tevens Gods *eigen Zoon* en *God zelf* is. Met minder dan een *on*-eindige waardij is er geen rantsoen, dat u redden kan, denkbaar.

Doch ook dat is nog niet al. De zaak is maar niet dat gij gered wordt, maar omdat uw zake met den Drieëenigen God is, *zijt* gij niet te redden, en *is* uw zake niet af te doen, tenzij, *in de tweede plaats,* tegelijk de *zake des Heeren tegenover u recht,* volkomen recht erlange. En overmits nu alle schepsel onbekwaam is, om de eere van het recht des Heeren, ik zeg niet te handhaven, doch om ook maar te weten hoe het gehandhaafd moet worden, baat u geen Middelaar, dan zulk een, die tevens waarborg oplevert van de zake Gods tegenover u uit te richten; en ook dit kan alleen de Zoon Gods, die *zelf God* is.

En eindelijk, ten *derde,* het is u niet maar noodig, dat uw zake *geheel* afgedaan, en in uw zake tevens *de eere Gods* onschendbaar gehandhaafd worde, maar ook dat er voor u *volle zekerheid* desaangaande besta. En ook deze *zekerheid* wederom kan u niet geworden, dan langs den geestelijk mystieken weg, dat gijzelf, als *kind Gods* in Christus Jezus aangenomen, hem, uw Middelaar, als Gods eigen *eeniggeboren Zoon* bekent. Is uw Middelaar de Zoon van God, dan valt natuurlijk elke twijfel, of de redding die hij aanbrengt, bij Gode wel vast zou staan, weg. Maar ook deze wetenschap moet geen uitspraak van uw verstand, maar de in heel uw bestaan gewortelde *belijdenis van uw persoon* zijn, d. w. z. eerst zelf als kind Gods aangenomen en in het kindschap ingelijfd, bezit ge het vermogen om metterdaad en in waarheid dit eeuwige Zoonschap Gods te gelooven.

Dit is het dan ook, waar de Catechismus in zijn geestelijk practicale behandeling terstond op komt. Hij redeneert niet uitwendig, maar zet in zijn boekske den troost der geloovigen in leven en sterven uiteen. En omdat ze nu niet gebaat kunnen worden dan door een Middelaar die zelf de eeniggeboren Zoon van God is, en zij in dien Middelaar als Zoon van God, eerst zoo ze zelf kinderen Gods wierden, practicaal gelooven kunnen, verbindt hij nu deze twee aanstonds in deze zoo schoone vraag: „Waarom wordt Hij, die Middelaar, Gods *eenig*geboren *Zoon* genaamd, daar toch ook wij Gods kinderen zijn?" Een vraag waarop hij antwoordt: „Daarom

dat Christus alleen de *eeuwige* en *natuurlijke* Zoon van God is en wij alleen om zijnentwil tot kinderen Gods *aangenomen* worden."

Zoo sluit dan het beleid der rede schoon ineen. De XIe Zondagsafdeeling zegt u, dat u een *Verlosser* geschonken is, kenbaar in den naam Jezus. De XIIe Zondagsafdeeling betuigt u, dat deze Verlosser als de *Christus* uw plaatsbekleeder, zaakwaarnemer of Middelaar is, die heel uw zake uitricht. En de XIIIe Zondagsafdeeling biedt u in de belijdenis van het „Zoonschap Gods" van dezen Middelaar de zekerheid, dat hij uw zake zóó uitricht, dat het fundament uwer zaligheid in God zelf ruste en voor uw geloof onwankelbaar voorsta.

De noodzakelijkheid nu van de scherpe onderscheiding tusschen dit eeuwige *Zoonschap* van den Middelaar en ons *kindschap* is nooit duidelijker aan het licht getreden dan in onze eeuw, die meer dan eenige vroegere door ketterij verdorven is.

Ketterij kende de kerk ook op dit stuk alle eeuwen door. Arius, schepper van de kettersche gedachte van de doling der Arianen, die in onze eeuw door de Groninger godgeleerden vernieuwd is, verstond den naam „Zoon van God" als generiek. Immers de Schrift zelve, zoo leerde hij, gaat er ons in voor, om in zekeren generieken zin *alle schepsel* van hooger orde met den eerenaam van „kinderen Gods" te betitelen. Zoo worden de *engelen* „kinderen Gods" genaamd, als het in Job heet: „Daar was een dag als *de kinderen Gods* kwamen om zich voor den Heere te stellen." En zoo ook worden alle *menschen* „kinderen Gods" genaamd krachtens hun schepping uit Adam, als in de geslachtslijst van Lucas III in het slot „Seth de zoon van Adam en Adam *de zoon van God*" heet (vers 38). Welnu, in dien zin wilde dan ook Arius den naam van *Zoon van God* in zijn toepassing op den Middelaar verstaan hebben. Hem was de Middelaar ook een *dier wezens van hooger orde;* van nóg hooger orde zelfs dan alle mensch of engel; maar toch altoos een *geschapen* wezen; een zeer hooge, ja de hoogste hemeling. Een kettersche voorstelling, die, gelijk elk lezer ziet, ten eenen male heel de belijdenis van het eeuwige Zoonschap omverwerpt.

Kettersche leer op dit stuk dreven ook de *Socinianen,* die het uitgangspunt van Jezus' bestaan in zijn ontvangenis namen; zijn voortbestaan van eeuwig loochenden; en Hem vóór zijn ontvangenis alleen in de gedachtenis des Vaders lieten optreden; maar nu leerden, dat Hij om zijn ambt en krachtens zijn verhooging Zoon van God *genaamd* en ten leste *geworden* was. Aanknooping voor deze doling vonden ze in het zeggen van Psalm LXXXII : 6 en 7; waar het tot de ambtsdragers in Israël heet: „Ik heb wel gezegd: gij zijt *goden* en gij zijt allen *kinderen des Aller*hoogsten;

nochtans zult gij sterven als een mensch." Voorts in den eerenaam van „geliefde Zoon", die Jezus als Middelaar ontving bij den Doop: Deze is *mijn geliefde Zoon,* in wien Ik mijn welbehagen heb". En eindelijk in den naam van Zoon van God, aan Jezus als Hoofd van het genadeverbond, in zijn menschelijke natuur gegeven, als het van de lippen van den engel tot Maria heet: „Daarom, dat heilige dat uit u zal geboren worden, zal *Gods Zoon* genaamd worden". Op dien grond nu stelden ze het zóó voor, dat Jezus als onder alle Overheden de hoogste en heiligste ambtsdrager *kind des Allerhoogsten* en inzooverre *een der Goden* in eminenten zin genoemd wierd, om de op hem gelegde Majesteit. Dat Hij in zijn ontvangenis en geboorte bijzonderlijk op het dragen van deze Majesteit was aangelegd. En dat Hij als loon voor zijn kruisdood en offerande in zijn verhooging nu verhoogd was tot een bestaanswijze, waardoor Hij in onderscheiding van allen en boven allen ten leste Zoon van God *wierd.* Grondfout is hier derhalve dat hij begint met het *niet* te zijn, en het eerst in het einde *wordt.*

En een derde kettersche doling op dit stuk vindt ge bij de *Adoptianen,* waar de Remonstranten gewoonlijk mee liepen, en die de beide gevoelens van het *oorspronkelijk* en een later pas *verworven* Zoonschap zochten te vereenigen. Zij gingen niet met de Socinianen mee, alsof het Zoonschap pas allengs ontstaan was en eerst in het eind geheel intrad; maar stelden het zóó voor, dat de grond voor het Zoonschap van den Middelaar wel van eeuwigheid in zijn natuur lag, maar dat hij toch eerst later, toen Hij als Middelaar optrad, in zijn hoedanigheid van *mensch,* als *kind* en *Zoon* van God erkend en *aangenomen* was. Vandaar hun naam van *Adoptianne,* want *Adoptiaan* beteekent: Voorstander van de leer der *aanneming* tot Zoon. [1])

Toch bleef het voor onze eeuw voorbehouden, om in deze lijn van ketterij tot het uiterste te gaan, en onder zeer vrome betuigingen, gelijk men thans doet, feitelijk heel het eeuwige Zoonschap te loochenen en te vernietigen.

Deze thans heerschende en nog wel voor orthodox versletene ketterij bestaat namelijk daarin, dat men zegt: Ongetwijfeld is de Christus Zoon van God in geheel eminenten zin, edoch altoos langs de lijn, van hetgeen in Luc. III : 38 ook van Adam gezegd wordt.

De mensch is naar den beelde Gods geschapen. Welnu, dát is het echte kindschap. Daarin wortelt het. Dat bepaalt zijn aard en wezen. Nu is alle overige mensch aan dit kindschap door de zonde ontvallen. Maar Christus, de mensch zonder zonde, bezit dit kindschap. Wijl het in Hem nooit door zonde gebroken is, is dit kindschap in Hem volkomen. Deswege is Hij

[1]) Het *Adoptianisme* kwam op in de 8e eeuw door Elipandus, maar heeft voor ons alleen belang door de Remonstranten, en wierd deswege het derde in de rij besproken.

onder ons, zondaren, als het eenige, ware *kind van God* opgestaan. Zoo heet Hij alleen dus de *eeniggeboren Zoon van God*. En wij kunnen, eerst door Hem weer gelijkvormig te worden, onder den invloed van zijn Geest, in het kindschap Gods terugkeeren.

Deze ketterij draagt intusschen bij de Modernen en bij de Ethischen een gradueel zeer uiteenloopend karakter.

Beiden stemmen wel daarin overeen, dat ze van geen eeuwige generatie, van geen Zoon Gods, die onafhankelijk van de schepping van den mensch bestaan zou, weten willen. Maar ze verschillen aanmerkelijk in de uitwerking.

Immers de Modernen stellen het voor, alsof Jezus geen hoogere plaats onder de kinderen der menschen inneemt dan die van een zeldzaam religieus genie, d. i. van een mensch, in wien het godsdienstig besef op zoo wondere wijze ontwikkeld was, dat hij zuiverder en beter dan iemand zich *bewust* is geworden van en geloofd heeft in de zalige gemeenschap met het Eeuwige Wezen. Hierdoor is hij sterker en beter dan iemand tot het *bewustzijn* gekomen, dat we de betrekking tusschen God en zijn mensch en schepsel niet beter kunnen voorstellen dan *door de vergelijking van een vader en zijn kind*. En in dien zin nu belijden ze, dat hij zich beter dan iemand als kind van dien Vader *bekend* en *gevoeld* heeft, en dat wij door zijn geest op ons te laten werken, het best en het zuiverst in dat zelfde kinds*besef* kunnen inleven. Kenmerkend voor de Modernen is derhalve dat heel het kindschap voor hen een zaak van *besef*, van gevoel, van *gewaarwording*, van wederzijdsche *verhouding* is; voor wat den naam betreft alleen ontleend aan de *vergelijking* van een vader met zijn kinderen op aarde.

Geheel anders daarentegen leeren het de Ethischen. Zij namelijk bepalen het kindschap niet tot het besef en de gewaarwording, maar dalen af tot den *oorsprong* van onzen geest. Die geest in ons menschelijk wezen is h. i. niet puur geschapen, maar uit het beeld Gods *voortgekomen*. Daardoor zijn wij als menschen aan God *verwant*. Reeds als menschen zijn we in eigenlijken zin van Gods *geslacht*. En nu was dit, naar hun zeggen, zóó aangelegd, dat heel de menschheid één organisch geheel vormde, waarvan Christus reeds van eeuwig (ook afgezien van alle zonden) het organisch Hoofd was.

Met of zonder zonde, dat deed er niet toe, deze Mensch aller menschen moest dus toch komen. Eerst door Hem ontving ons geslacht zijn ideaal, zijn grondtype, zijn voleinding. En waar nu reeds de gewone mensch, door zijn geschapen zijn naar Gods beeld, van Gods natuur en Gods geslacht was, daar gold dit nog in zooveel hooger mate van dezen Mensch aller menschen, van dezen eminenten Persoon onder alle personen. In Hem was

de band met het Eeuwige Wezen een *oorspronkelijke*. En de scheiding tusschen God en mensch, die eerst in Adams zonde was opgekomen, viel in Hem derwijs weg, dat Hij metterdaad *Gods Zoon* niet maar *genoemd* kon worden, of worden zou, maar krachtens natuur en oorsprong was.

De vinder ook van deze ketterij is Schleiermacher geweest, die een standpunt innam, waar én de moderne én de ethische schakeering van deze ketterij uit voortgekomen is. Men kan ze de *Humanistische* doling noemen, inzooverre aan beide het herleiden van het Zoonschap tot het kindschap Gods *in den mensch* gemeen is, terwijl ze slechts daarin uiteengaan, dat de Modernen dit menschelijke *kindschap* Gods alleen in de *beseffen* en *gewaarwordingen* zoeken, terwijl de Ethischen het verdiepen tot in 's menschen wezen krachtens zijn schepping. Toch is ze in den grond zuiver *Pantheïstisch*.

Tegenover alle deze ketterijen, van eertijds en van nu, komt daarom de Christelijke kerk in haar schoone belijdenis op, door streng de grénslijn tusschen den *Schepper* en het *schepsel* te trekken, en op niet één punt te dulden, dat ooit God en mensch ineenvloeien.

Er is, zoo belijdt de Christelijke kerk, eenerzijds een eeuwig en volzalig en in zich zelf genoegzaam Wezen, dat we aanbidden als Vader, Zoon en Heiligen Geest.

En anderzijds is er een heelal van hemel en aarde door den wil van dit Drieëenig Wezen tot aanzijn geroepen, en in dat heelal van het geschapene hoort ook de *mensch* thuis.

Van eeuwigheid af nu, en dus geheel afgezien van dit heelal, dat later komen zou en van den mensch die in dit heelal zou geschapen worden, was de Tweede Persoon in de Drieëenheid oorspronkelijk en eeuwig *de Zoon*, als door den Vader van eeuwigheid gegenereerd, en bezat krachtens die generatie het eenige en eeuwige volle en waarachtige Zoonschap Gods.

En als nu later in den loop der eeuwigheid eindelijk dat heelal en in dit heelal de *mensch* geschapen wordt, dan is alle kindschap Gods, waartoe die mensch ooit komen kan, nooit anders dan *beeld* en *afschaduwing* van dat eenige, eeuwige en waarachtige Zoonschap dat de Zoon *alleen* bezit en eeuwiglijk alleen bezitten *zal*.

Hij is dus nooit de Zoon, omdat Hij optreedt in de menschelijke natuur en die menschelijke natuur een kindschap Gods kan bezitten. Maar omgekeerd kan die menschelijke natuur alleen een kindschap Gods bezitten als afschaduwing en beeld van het eeuwige Zoonschap dat in den Middelaar rust.

Onze vaderen drukten dit uit, door te zeggen: Het Zoonschap vloeit niet voort uit de Huishouding, maar het Kindschap Gods in de Huishouding uit het Eeuwige Zoonschap. Een term, waarmee ze als profetisch reeds

vooruit heel deze moderne en ethische ketterij omverwierpen. Immers, ze bedoelen daar juist mee, dat het eeuwige Zoonschap geheel onafhankelijk van de schepping en de verlossing van den mensch bestaat, terwijl én Modernen én Ethischen het thans juist uit 's menschen aard en wezen verklaren.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Want die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd den beelde zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broederen. ROM. 8 : 29.

Laat het Sion des Heeren in deze landen toch op zijn hoede zijn tegen den strik van het *Pantheïsme!* Ook wij, Nederlanders, zijn uit Japhet, en het Pantheïsme is Japhets oude zonde. Onze herkomst is uit Azië's hoogland, misschien wel van achter den Himmalaya in Voor-Indië. Daarvan daan zijn ook onze stamvaderen eens langs den Caucasus Europa binnengetogen, en aan die volksverhuizing dankt ook onze Nederlandsche natie haar later ontstaan.

Van die voorouders nu is het bekend, dat ze in ouden tijd, toen ze nog in Azië woonden, onverbeterlijke Pantheïsten waren. Hun toenmalig Pantheïsme ligt nu nog in hun oude priesterboeken voor ons; en alle studie van dit onderwerp stelt in steeds helderder licht, hoe de zonde van het Pantheïsme van oudsher aan heel den stam, waaruit ook ons volk ontsproot, in merg en nieren zat. Dat er allerlei andere afgoderij mee onderdoorliep, weten we wel, maar de eigenlijke afgoderij van heel den stam, waaruit de volkeren der volksverhuizing voortkwamen, is toch altoos het Pantheïsme zelf geweest. Daar waren ze mee saamgegroeid; die was uit hun natuur en inborst opgekomen; daar leefden ze in en voelden ze zich in thuis.

Nu is dit Pantheïsme van de Germaansche en andere volken gestuit en gebroken bij hun komst in Europa. Toen toch traden aanstonds de zendelingen der kerk van Christus op hen toe, en wisten de meesten hunner te winnen voor de belijdenis van het Evangelie. En hiermee onderging geheel hun godsdienstig bestaan een ontzettende verandering.

Immers, het Evangelie kwam uit *Sems* tente, en het Pantheïsme was door *Japhet* uitgebroed. Het was in Sems tente aan Israël beschoren geweest, om de ontzettende tegenstelling tusschen den Schepper en het

schepsel én in zijn Almachtigheid én in zijn Heiligheid én in zijn Ontferming, aan het licht te brengen, en hiermee was in Sems tente het *tegengif* aanwezig, waardoor later ook Japhets volken van hun Pantheïsme konden genezen worden.

Onder de leiding van Gods genade is dit in de vierde, vijfde en volgende eeuwen onzer jaartelling dan ook metterdaad geschied. Bij hun komst in Europa hebben bijna alle deze volkeren, die voorgoed van Azië's hoogland en de bakermat hunner denkbeelden in Indië afgesneden waren, het Pantheïsme laten varen, en uit de hand van Sems kinderen, van Israël en van de Christelijke kerk de belijdenis van het Theïsme overgenomen. Japhet ging bij het komen van deze volkeren in Europa metterdaad in Sems tente in.

Toch was hiermee het Pantheïsme nog niet voorgoed overwonnen. De bekeering van deze volkeren was daartoe te haastig en te oppervlakkig. Ja, dat niet alleen; maar ook, ze ontvingen het Thëisme [1]) uit de troebele bron, t. w. door Rome, in welks optreden reeds toentertijd iets bedenkelijks lag.

Hoe beslist en streng tegen de afgoderij van het Pantheïsme moet gewaarschuwd, toch dient men evenzeer op zijn hoede te zijn, om het Theïsme als een tegenstelling tusschen God en mensch *zonder verband* op te vatten.

Het gevaar, om in deze dwaling te vervallen, lag voor de hand.

Naar de Pantheïst wil, is er nergens een absolute grens tusschen *God* en het *schepsel* en vloeien beiden ineen. Is er nergens een absolute grens tusschen *tijd* en *eeuwigheid,* maar vloeit het een in en uit het ander. Is er nergens een absolute grens tusschen *heiligheid* en *zonde,* maar toont u het zedelijk leven slechts een afloopende en oploopende reeks van ontwikkeling. Kortom, volgens den Pantheïst valt zelfs de grens tusschen *bestaan* en *niet-bestaan* weg, en is het terugkeeren in het Niet de ware voortzetting van ons eigenlijk wezen.

Daartegenover nu belijdt de *Theïst* (gelijk men den Israëliet en een Christen om zijn tegenovergestelde belijdenis noemt), dat er overal wel terdege *absolute grenzen* liggen. Dat God en het schepsel, dat tijd en eeuwigheid, dat heiligheid en zonde, dat ziel en lichaam, en zooveel met wel terdege absolute tegenstellingen vormen; dat beider terrein door de zeer scherpe grens afgebakend is; en dat er nooit of nimmer overvloeiïng van het een in het ander bestaan kan, of denkbaar is.

---

[1]) *Theïsme* noemt men de belijdenis over God Almachtig als zelfbewust Schepper en Onderhouder der wereld in tegenstelling met het Antheïsme, Pantheïsme en Deïsme.

Hieruit ontstaat nu echter de vraag: Is deze tegenstelling, is deze grens zóó bedoeld, dat tegelijk *alle verband* is afgesneden? En dan antwoordt Israël, dan belijdt de Christenheid: Neen, niet alle verband ontbreekt. Integendeel, de mensch is *naar den beelde Gods* geschapen. De zonde is het omgekeerde van de heiligheid en vervolgt in het negatieve de trekken van haar beeld. In den tijd klopt de polsslag der eeuwigheid. Ook ons lichaam is op onze ziel aangelegd en er organisch mee verknocht.

Hiervoor echter had de Christenheid, die Rome's alouden invloed ondergaan had (we bedoelen het heidensche Rome) geen genoegzaam oog. In het heidensche Rome was de scherpe rechtsontwikkeling wel *ontleed* en *uit elkaar genomen,* maar niet genoeg *ineengezet* en gelet op het *verband.* En het was onder dezen invloed, dat in het Theïsme, waarmee onze vaderen bij hun komst in Europa kennis maakten, metterdaad een leemte viel aan te wijzen. Er was in dit Christendom iets te werktuiglijks, iets te uitwendigs. Soms stond er wel mystieke innigheid naast, maar ze drong er niet in. De belijdenis zelve, die men aan deze volkeren bracht, was te *dualistisch.*

Uit deze omstandigheid nu verklaart zich de Reformatie.

De Reformatie toch is in den grond niets anders geweest dan een protest der Germaansche volkeren tegen deze miskenning van *het verband,* dat de Heilige Schrift ook bij het trekken van de diepste grenzen, altoos erkend en aangewezen had. De mystiek, die onder Rome *naast* de kerkpractijk stond en veelszins *pantheïstisch,* is door de Hervorming weer *in* de belijdenis ingedragen. Luther zelf droeg ze van het gemoed over in de *conscientie,* en Calvijn veel meer nog dan hij uit de conscientie in de *belijdenis* van den Christus.

Inzooverre was dus de Reformatie een groote schrede vooruit. De tegenstelling tusschen God en het schepsel, tusschen tijd en eeuwigheid, tusschen zonde en heiligheid, tusschen den Verlosser en de verlosten, tusschen ziel en lichaam en zooveel meer bleef gehandhaafd en wierd zelfs verscherpt maar *de band, die beide verbond* wierd nogmaals blootgelegd, en eindelijk door de mystieke unie van Christus en zijn geloovigen met klare bewustheid nedergelegd in de belijdenis.

En toch, zuiver was ook de Reformatie nog niet.

De Hervorming is uit de *Germaansche* volken opgekomen, die van huis uit, gelijk we zagen, Pantheïstische philosofen waren. Vandaar, dat ge in de dagen der Hervorming zeer duidelijk tweeërlei beginsel ziet werken: ten eerste *het beginsel der Schrift* bij de geloovigen, om den band weer bloot te leggen, die het creatuurlijke met den Schepper verbindt; maar

ook ten tweede het *beginsel van de heidensche philosophie,* om weer op ouden Pantheïstischen trant de grens uit te wisschen en het al ineen te doen vloeien. Men weet dan ook, hoe naast de *Reformatoren* van meet af de *Humanisten* stonden, en hoe deze laatsten, o, zooveel verdierven wat de Reformatie begon op te bouwen.

Vooral in de Luthersche Reformatie mengde zich dit kwaad op veelbeduidende wijze, en het is Calvijns eere dat hij voor de Gereformeerde volken dit kwaad veel sterker uitdreef. Luther in zijn eerste periode stond wel zuiverder, maar in zijn tweede periode sloeg hij bedenkelijke paden in, en toen eindelijk bij den Sacramentenstrijd heel de tegenstelling tusschen Wittenberg en de Gereformeerden zich saamtrok in de vraag, of Christus in het brood des Avondmaals zóó in was, dat hetgeen men zag *tegelijk én brood én de Christus was,* stond men tastbaar voor precies dezelfde tegenstelling tusschen Pantheïsme en Theïsme, tusschen Japhet en Sem, tusschen ineenvloeiing en onderscheiding waarvoor we ook nu nog staan. En toen Luther nu voor de *ineenvloeiing* koos, en in de Luthersche belijdenis van den Christus Eutyches' dwaling herleefde, mengde zich metterdaad het oude Germaansche Pantheïsme weer in de Christelijke belijdenis, en was het Calvijns groote verdienste, dat hij de Gereformeerde volken voor dit euvel bewaard heeft. Zwingli ging toen te ver en sloeg in het andere uiterste over, en nam met name uit het Sacrament *het verband* weg, om alleen de *tegenstelling* over te houden. Maar Calvijn heeft toen én de *tegenstelling* én het *verband* gehandhaafd. Zwingli verviel in *Dualisme,* Luthers volgelingen slopen weer den weg van het *Pantheïsme* op, *en Calvijn alleen bleef waarlijk Theïst naar de Heilige Schrift.*

Gevolg hiervan nu is geweest, dat met name in Duitschland deze aloude Pantheïstische zuurdeesem allengs weer aan het gisten is geraakt. De Hernhutters dreven dit Pantheïsme op mystieke wijs, de bekende Theosofen dropen het in de verklaring van het wezen der dingen, de Luthersche godgeleerden verdedigden het in hun *Ubiqueïteitsleer* dogmatisch, en de groote wijsgeeren Fichte, Schelling en Hegel voerden het wetenschappelijk door. Totdat toen eindelijk Schleiermacher is opgestaan, die, *Hernhutter* van opvoeding, *Theosoof* naar neiging, *Luthersch* naar levenskring en *wijsgeer* naar aanleg, alle deze Pantheïstische bestanddeelen in één stelsel vermengd heeft, dat, o, zooveel schoons en bekoorlijks bezat en waardoor destijds schier heel de Luthersche kerk is verleid.

Uit Duitschland is toen van lieverlee in allerlei geleerde geschriften dit Pantheïstisch gekleurde Christendom ook in de Gereformeerde landen

ingedrongen, en heeft in Zwitserland, in Frankrijk, in Engeland en in ons land de denkende geesten op een dwaalspoor geleid. Ten onzent zag men dit het eerst in de *Groninger* godgeleerden, daarna in de *Modernen*, en straks in de *Ethischen*, gelijk nu weer in de volgelingen van *Ritschl*. De pantheïstische trek is in al deze richtingen de kenmerkende. Nergens een grens meer. Alles ineenvloeiing.

Uitgewischt de grens tusschen den goddelijken en den menschelijken factor in de Heilige Schrift.

Uitgewischt de grens tusschen den Schepper en het schepsel in de leer van een eeuwige schepping.

Uitgewischt de grens tusschen God en mensch in de valsche uitlegging van het Beeld Gods.

Uitgewischt de grens tusschen tijd en eeuwigheid, door de leer van een bekeering na den dood.

Uitgewischt de grens tusschen ziel en lichaam, in de leer van de *Geistleiblichkeit*.

Uitgewischt de grens tusschen het natuurlijke en het genadeleven, door het loochenen eener absolute wedergeboorte.

Uitgewischt de grens tusschen Israël en de heidenwereld, door een naturalistisch proces van alle godsdiensten.

Uitgewischt de grens tusschen kerk en wereld, door de leer van een volkskerk, waarin nagist wat in het volk gist.

Uitgewischt de grens tusschen een „wijsheid Gods" en „de wijsheid" der menschen, door een kwansuis „geloovige wetenschap".

Uitgewischt de grens tusschen het zedelijke en verstandelijke leven, door het ijveren voor een verzedelijking (ethisirung) der waarheid.

En zoo nu ook uitgewischt de grens tusschen den Christus en zijn verlosten, door het vermenschelijken van het goddelijk subject in den Middelaar.

Dat kwaad, waaronder de kerk van Christus thans zoo bitter lijdt, en waarop in ons vorig hoofdstuk reeds gewezen wierd, moest hier in samenhang kortelijk uiteengezet, om de beteekenis van deze 33ste vraag in den Catechismus te vatten.

Het is toch bij deze Catechismusvraag volstrekt niet de plaats, om breedvoerig de Godheid des Zoons te gaan bewijzen, maar uitsluitend om de grenslijn zuiver te houden, waardoor *ons kindschap* van het *Zoonschap* des Zoons gescheiden ligt. Daarvan alleen handelt de persoon die in den Catechismus antwoordt, en hij trekt die grenslijn zeer juist zóó, dat hij den Middelaar toekent het *natuurlijke, eeuwige Zoonschap* en voor ons

slechts het *aangenomen kindschap,* het kindschap door aanneming overlaat.

En daar nu de godgeleerden onzer dagen, op het voetspoor der Duitsche Pantheïsten, ook ten onzent deze grenslijn uitwisschen door feitelijk het Zoonschap van den Middelaar en ons kindschap ineen te doen vloeien, was het hier juist de plaats om de diepe wonde, die door het Pantheïsme aan onze kerk is toegebracht, bloot te leggen.

Of we al tegen Arianen, Adoptianen en Socinianen ijveren, maar zonder een helder geopend oog voor de diepgaande hedendaagsche ketterijen, dat brengt ons niet verder. Ook zegge niemand, dat dit schoolsche geleerdheden zijn. Integendeel, dit Pantheïstisch getinte Christendom wordt heden ten dage aan alle hoogescholen onderwezen, komt van deze hoogescholen op duizend kansels, dringt in onze stichtelijke literatuur in, sluipt als gif in onze catechisatiën, en ondermijnt, door de autoriteit der Heilige Schrift los te maken, alle Christelijk geloof.

Het is volstrekt niet meer *dezelfde Schrift,* niet meer *dezelfde Christus,* niet meer *hetzelfde Kruis,* ja, zelfs niet meer *dezelfde God en Vader,* die u door deze godgeleerden gepredikt wordt.

Uit Sion moet ons het licht opgaan, en het schitterend geflikker waarmee zij de oogen verblinden, komt uit het hart van het Buddhisme; niet van den Jordaan, maar van den Ganges; niet van Golgotha, maar uit de scholen der philosofen.

Dit is het doodelijk gevaar waarin de kerk thans verkeert, en het is met name de Gereformeerde belijdenis, die thans de roeping heeft, om tegen deze overstrooming der Pantheïstische afgeleide beekjes een dam op te werpen en de waarheid, gelijk ze uit Sion is, te verdedigen. En dit nu kan ze alleen, niet door zich in zich zelve op te sluiten, maar door op de bestudeering der Arische godsdienstvormen, op de ontwikkeling der Philosophie, en op het retort in het laboratorium der Vermittelungstheologen een scherp wakend oog te houden. En voorts, door hiertegenover tweeërlei te doen: 1°. de *tegenstelling* tusschen het Goddelijke en menschelijke, het oneindige en eindige door *zuivere grens* af te bakenen; en 2°. door na deze tegenstelling te hebben geconstateerd, *het verband* tusschen beide te zoeken niet in het Wezen Gods, maar in zijn *Wil.*

En zoo nu komt het er ook hier op aan, om, na bestrijding der hedendaagsche ketterij, een duidelijk antwoord op twee vragen te geven: 1°. Waarin is het Zoonschap van den Middelaar van ons kindschap onderscheiden? en 2°. Welke band bindt beide saam?

DERDE HOOFDSTUK.

En hierin is de liefde Gods jegens ons geopenbaard, dat God zijnen eeniggeboren Zoon gezonden heeft, in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem. 1 JOH. 4 : 9.

Tusschen het *Zoonschap* Gods, dat den *Middelaar* eigen is, en het *kindschap* Gods dat *ons* uit genade verleend wordt, stelt de Catechismus deze tegenstelling: Dat de Middelaar van *eeuwigheid* tot eeuwigheid, naar zijn *natuur,* de uit den Vader *geboren* Zoon is; terwijl de verloste eerst *geen* kind is; maar het *wordt*; het wordt niet van nature, maar *uit genade*; en zulks niet door geboorte maar door *aanneming.*

De *grens* tusschen deze twee trekt de Catechismus scherp, door te zeggen, dat Christus, wat Hij is, *alleen* is. „Daarom dat Christus *alleen* de eenige natuurlijke Zone Gods is."

Terwijl *de band* tusschen het Zoonschap van den Middelaar en ons kindschap enkel daarin wordt aangewezen, dat wij tot kinderen Gods worden aangenomen *om Zijnentwil.*

Hoe hebben we dit nu in ons bewustzijn op te nemen? Begrijpen kan uiterdaad niemand deze mysteriën! Ze schuilen weg in de diepste verborgenheden van alle wezen en alle zijn, en een schepsel dat zich vermat om met zijn creatuurlijk begrip deze wondere geheimnissen van het eeuwige Wezen te willen bevatten en omvatten, zou zelf worden bevangen met waanzinnigheid. Maar al kunnen wij ze noch begrijpen noch bevatten, heel iets anders is het om deze heilige dingen in ons bewustzijn op te nemen.

Voor meer dan één zijn deze heiligheden slechts klanken zonder zin, en namen zonder beteekenis voor zijn besef, en dies nutten ze hem niet.

Wat ons daarom niet slechts vergund is, maar wat we zelfs moeten doen, is, ons rekenschap te geven van wat we zeggen, in woorden wel te onderscheiden en alzoo af te snijden alle onwaarheid.

Vandaar de belijdenis van Christus' kerk.

Een *belijdenis* begrijpt niet en verklaart niet de verborgenheden, maar *spreekt ze uit en stelt ze ordelijk voor,* en heeft om dat te kunnen doen zich eerst rekenschap moeten geven van de verhoudingen en de woorden.

En zoo nu is ook hier naar de *Geloofsforma* die op naam van Athanasius loopt, ten opzichte van het mysterie der Drievuldigheid beleden:

De Vader is eeuwig, de Zoon is eeuwig, de Heilige Geest is eeuwig.
Nochtans zijn het niet drie eeuwigen, maar één eeuwige.
Gelijk ook niet drie ongeschapene noch drie onmetelijke, maar één ongeschapen en één onmetelijk.
Desgelijks is de Vader almachtig, de Zoon almachtig, de Heilige Geest almachtig.
En nochtans zijn het niet drie almachtigen, maar één almachtig.
Alzoo is ook de Vader God, de Zoon God, de Heilige Geest God.
En nochtans niet drie Goden, maar het is één God.
Alzoo is de Vader Heere, de Zoon Heere, de Heilige Geest Heere.
En nochtans zijn het niet drie Heeren, maar één Heere.
Want gelijk wij door de Christenwaarheid bedwongen worden een iegelijken Persoon bijzonder, God of Heere te noemen, alzoo is ons ook door het algemeen geloof verboden drie Goden of Heeren te bekennen.
De Vader is van niemand gemaakt, noch geschapen, noch gegenereerd.
De Zoon is van den Vader alleen, niet gemaakt noch geschapen maar gegenereerd.
De Heilige Geest is van den Vader en den Zoon, niet gemaakt, noch geschapen, noch gegenereerd, maar uitgekomen.
Zoo is er dan één Vader, niet drie Vaders; één Zoon, niet drie Zonen; één Heilige Geest, niet drie Heilige Geesten.
En in deze Drieheid is niet eerst of laatst; niet meest of minst.
Maar de gansche drie Personen hebben gelijke eeuwigheid, en zijn zich zelven alleszins gelijk.
Zoo, dat alom (gelijk nu gezegd is) de Eénheid in de Drieheid, en de Drieheid in de Eénheid zij te eeren.
Daarom zoo wie wil zalig zijn, die moet aldus van de Drievuldigheid gevoelen.

Bij deze heerlijke belijdenis leggen de Christelijke kerken van onzen tijd zich nog altoos neder. De pantheïstische theologen woelen er wel tegen in, maar nog geen hunner heeft zich vermeten aan het geestelijk oordeel van eenige kerkengroep een z. i. betere formuleering van deze verborgenheid te onderwerpen. Wat ze desaangaande zich ook mochten onderwinden, het zou toch mislukken. Dit en geen andere is de belijdenis die nu eenmaal tot den prijs van veel bloed en tranen, na eeuwenlange worsteling door de kerk gevonden is; en het is zeer de vraag, of het ooit gelukken zal hierin ook maar één stap verder te komen.

Veel meer dan duizend jaren heeft deze klare, wonderheldere belijdenis nu reeds vastgestaan en wat in die duizend jaar ook vooruit zij gegaan, op dit stuk der belijdenis is men geen schrede gevorderd; en wat waanwijsheid waande te vorderen, bleek telkens op de proef achteruitgang.

Met stille eerbiedenisse blijven ook wij dus bij deze zuiver afgespiegelde belijdenis staan. Begrijpen zullen we deze afspiegeling der Eeuwige Wezenlijkheid nimmer, maar dat ze klaar en zuiver afgespiegeld is in den spiegel van ons menschelijk bewustzijn, dat tast ieder. Er is geen nevel voor noch vlek op het glas, die deze zuivere weerkaatsing belemmert.

Er is maar één goddelijk Wezen, en dit goddelijke, almachtige, oneindige Wezen is aan de drie Personen gemeen. Ze hebben niet *elk* een *gelijk* Wezen, maar saam *één* Wezen. En ook ze zijn niet drie Goden in één Wezen, maar in het ééne Wezen één God.

Toch bestaat er daarom tusschen de drie Personen in dit ééne Wezen zeer beslist *onderscheid*, en tengevolge van dit onderscheid een wederzijdsche *betrekking*.

Dit onderscheid is niet, dat de een *minder* is dan de ander; en als Jezus zegt: „De Vader is meer dan Ik", dan doelt dit geenszins op zijn God-zijn, maar op zijn staat in het vleesch. Neen, alle drie heilige Personen zijn, omdat ze *eenswezens* zijn, evengelijk in almachtigheid, onmetelijkheid en goddelijkheid.

Maar hoezeer ook geheel gelijk in het Wezen, zijn ze nochtans onderscheiden door wederzijdsche verhouding. De Persoon des Vaders mist de kenmerken die den Zoon tot *Zoon* maken, en de Zoon mist wat den Heiligen Geest *Geest* doet zijn. En dit onderscheid nu wordt daardoor uitgedrukt, dat de Vader den Zoon genereert, en dat de Vader met den door Hem gegenereerden Zoon saam den Heiligen Geest van zich doen uitgaan.

Deze onderscheiding beduidt niet, dat er eerst alleen de Vader was, en dat toen deze alleen zijnde Vader zijn eenzaamheid gebroken heeft door den Zoon te genereeren; want we belijden nadrukkelijk, dat deze generatie is een *eeuwige generatie*. Ook is het niet een generatie die zekeren tijd duurt, dan afgeloopen is en weer ophoudt. Neen, deze generatie is zulk eene die geheel *eeuwig* is, dus buiten allen tijd valt en waarvan ge dus allen overgang van oogenblikken of toestanden verre moet houden. Ze is van allen aanvang volkomen en tegelijk nimmer eindigend.

Ook niet gevallig noch bijkomstig noch hangende aan den wil des Vaders, zoodat ze ook had kunnen uitblijven of anders zijn dan ze is.

Neen, de Vader zelf zou geen Vader zijn zonder den eeuwigen Zoon. Dit eeuwige Zoonschap is van de wezenheid in God onafscheidelijk.

Dat de Vader *Vader* is, doelt dan ook enkel op de orde van betrekking en wederzijdsche verhouding en duidt aan, dat de uitgang der levensbeweging niet in den Zoon is te zoeken, maar altijd in den Vader. Dies heet Hij de *eerste* persoon, en zijn *uit* Hem alle dingen. Terwijl omgekeerd in den Zoon geen levensbeweging is, dan die Hij uit den Vader ontving, en daarom zijn alle dingen *door* Hem (I Cor. VIII : 5).

Dat nu dit onderscheid in betrekking tusschen deze Personen in het *genereeren* en gegenereerd *worden* bestaat, kan niet bevreemden. De betrekking tusschen beiden kon toch niet in iets uiterlijks, in een aangelegden band bestaan. Bestond toch de Vader op zich zelf en de Zoon

op zich zelf hadden beiden elkaar eerst als bestaande leeren kennen; en waren beiden eerst daarna met elkander in betrekking getreden; dan zouden er natuurlijk *twee* Goden zijn.

Het kan daarom niet anders, of de betrekking tusschen beiden moet in hun bestaan en wezen zelf liggen, en dit nu drukt de Schrift uit door te zeggen dat de Vader den Zoon eeuwig *genereert*. De uitdrukking is naar wat op aarde bij de teling van een kind door zijn vader geschiedt; maar teeder en kiesch door onze overzetters met het vreemde woord *genereeren* uitgedrukt, om alle gedachtenis aan het physische verre te houden. Ook is de generatie des Zoons niet bij gelijkenis uitgedrukt naar wat onder menschen geschiedt; maar omgekeerd is alle teling en baring van een kind op aarde slechts een flauwe afschaduwing in het creatuurlijke van wat eeuwiglijk in deze wondere generatie bestaat. Iets wat reeds daaraan uitkomt, dat bij het creatuur in teling en baring uiteenvalt, wat in de generatie één is.

Met de Wezenseenheid en goddelijke gelijkheid van Vader en Zoon komt deze generatie geenszins in strijd, maar ze eischt die. Immers, hoe meer iemand zijn wezen overstort op zijn kind en zijn beeld in zijn kind weervindt, hoe volkomener hij zich vader voelt en in dat creatuur zijn kind ziet. En zoo stemt het dus geheel en al met het gansch volkomen *Vaderzijn* van den Eersten en het volstrekt *Zoon-zijn* van den Tweeden Persoon overeen, dat de Vader zich geheel in den Zoon overstort en de Zoon „het uitgedrukte Beeld is zijner zelfstandigheid".

Komen we nu daarentegen op *ons* kindschap van God, dan gaan we over tot een geheel andere zaak. Niet tot iets dat slechts in graad minder of in afmeting geringer is, maar tot iets dat er door een diepe klove van gescheiden ligt.

Die klove is het *geschapen zijn*.

Wij zijn *schepselen*, de Zoon niet. Hij is zelf God en dies *Schepper*. En zoo principiëel en volstrekt als nu Schepper en schepsel tegenover elkander staan, zoo principiëel en volstrekt staat nu het Zoonschap tegenover ons kindschap.

Hoeveel goddelijk licht er ook in onze ziel strale, hoeveel gelijkheid van trekken er naar den Beelde Gods ook in ons zijn moge, datgene waarin dat licht straalt en waarin die trekken van gelijkheid zijn ingeprent, d. i. ons *wezen*, ligt geheel *buiten* het Wezen Gods; is een *ander* wezen dan *zijn* Wezen; en is alzoo en blijft eeuwiglijk van het Wezen Gods onderscheiden en afgescheiden.

Hier mag nooit eenige zweem van vermenging toegelaten. De zwakste zweem van vermenging voert hier rechtstreeks in de doodelijke omarming

van het Pantheïsme, onder wat vrome vormen het zich ook voordoe. Zelfs de voorstelling alsof onze ziel een vonk of spat uit het Eeuwige Wezen zou zijn, moet zoo beslist mogelijk tegengestaan. Wij zijn *geschapen,* en scheppen is nu eenmaal: een wezen, dat er *niet* is, als wezen doen *ontstaan.*

Staat dit nu eenmaal terdege vast, en ziet men die klove diep en onmetelijk tusschen den *Schepper* en alle *creatuur* gapen, dan volgt hieruit terstond, dat alle naam van *kind,* dat van het schepsel ten opzichte van den Eeuwige gebezigd wordt, slechts op de *betrekking* en niet op het *wezen* doelt.

Gelijk vader Cats het, op het voetspoor der Heilige Schrift, zoo schoon heeft uitgewerkt, is heel de creatuurlijke schepping één afspiegeling van wat in het Eeuwige Wezen door de drie Personen in volzalig liefdeleven doorleefd wordt.

En zoo nu ook is er afspiegeling van de betrekking tusschen den Vader en den Zoon, en zoo dikwijls er zich iets van deze verborgene betrekking afspiegelt, hoe zwak ook, vindt ge den naam van *kind* gebezigd en is de Schepper van dat kind *vader.*

Als Adam geschapen is naar den beelde Gods, heet hij *kind* van God en straks vraagt de Heere: „Ben Ik een vader, waar is mijn eere?" En als de zonde deze teedere betrekking stoort, en geen *Abba Vader* meer in de bezoedelde ziel opklimt, zijn er bij den Heere onzen God toch nog gedachten van ontferming, om die oorspronkelijke betrekking te herstellen en zelfs nog inniger te maken, en komt Hij in het Evangelie als „de Vader die in de hemelen is" zich onzer erbarmen, en ons weer roepen tot zijn kindschap.

Dit *kindschap* nu is afspiegeling in tweeërlei zin. *Vooreerst* als algemeene aanduiding daarvan, dat we onzen oorsprong niet uit ons zelf maar uit God hebben, en dan heeten alle redelijke en zedelijke creaturen, ook de engelen, kinderen Gods, en blijft dat in zekeren zin ook de zondaar.

Maar ten tweede, en dit gaat veel dieper, doelt dit kindschap daarop, dat het Gode belieft in zijn schepsel 1°. *gelijkheidstrekken van zijn eigen beeld* in te scheppen; 2°. krachtens deze geestelijke overeenstemming *in bewuste ontmoeting* met zijn creatuur te komen; 3°. alzoo een *wederzijdsch liefdeleven* op te wekken; 4°. en als vrucht van dit teedere liefdeleven *voor Zich zelven eere en aanbidding* te gewinnen en zijn creatuur op wondere wijze *te zaligen.*

Dit laatste lag gegrond in 's menschen schepping naar den Beelde Gods, maar brak, toen de mensch in zonde viel. En vandaar is het, dat de zondaren in dien dieperen zin dit kindschap Gods geheel missen.

Zullen ze dus weer tot dit kindschap komen, dan moeten ze in dit kindschap weer worden ingezet. En hiervoor nu bezigt de Heilige Schrift

tweeërlei uitdrukking: eenerzijds dat men uit God *geboren* of *wedergeboren* wordt, en anderzijds, dat men als kind van God wordt *aangenomen;* en eerst deze beide vullen elkaar tot volkomenheid aan.

Aanneming tot kind grijpt onder ons plaats, als we een knaap of meisje dat niet ons kind was, door een wilsdaad onzerzijds overbrengen in een toestand, dat het nu *rekent* als ons kind, en in al de rechten van het kindschap deelt. De uitdrukking van „aanneming" moet dus gebezigd worden om duidelijk te doen uitkomen, dat wij, zondaren, beginnen met *niet* Gods kind te zijn, en het eerst daarna uit vrije genade *worden.*

Maar terwijl wij, hoezeer in staat een kind aan te nemen, toch de macht missen, om het vreemde kind alsnu in een kind van ons zelf om te scheppen, bezit de Heere, onze God, die macht *wel.* Er is dus in Hem wel een wilsdaad waardoor Hij wie niet zijn kind was, als zijn kind rekent; maar dit is Hem niet genoeg. Hij bezit ook en bezigt de macht om van *Lo-ammi* daadwerkelijk *Ammi* te maken. Hij schept ons om; Hij baart ons weder; Hij verandert ons zóó, dat we Hem van vreemd *eigen* worden. En dit nu is de wondere wedergeboorte. Altoos zóó echter, dat *in zijn Raad,* de aanneming tot kinderen aan de wederbaring voorafgaat, en de wederbaring slechts middel is, om de aanneming waarachtig te maken. Volkomen juist zwijgt daarom de Catechismus hier van de *wedergeboorte* en komt alleen op de aanneming.

En staan nu aldus het Eeuwige Zoonschap en ons kindschap tegenover elkander, dan is er toch ook omgekeerd weer een zeer nauwe band, die beide niet ineen doet vloeien of gelijkvormig maakt, maar als ongelijksoortig nochtans verbindt.

Deze band nu ligt onzerzijds in tweeërlei: *Ten eerste* daarin, dat onze schepping naar den beelde Gods *een zwakke afschaduwing* in zich droeg van de eeuwige generatie. Een *zeer* zwakke afschaduwing dus, maar een *afschaduwing* dan toch; naar het perk van het creatuurlijke.

En *ten andere,* dat de Middelaar ons ten Hoofd is gezet in steê van Adam en wij, als kind van God geen bestaan hebben dan in het Lichaam Christi, als zijn leden, en slechts in Hem inzijnde, en zijnen beelde gelijkgemaakt wordende, het kindschap Gods openbaren.

Maar ook anderzijds ligt die band er van de zijde van den Middelaar:

Ten eerste daardoor, dat Hij ons vleesch aannam, onze natuur overnam, en den broederen in alles gelijk wierd, uitgenomen de zonde.

Ten tweede, dat Hij niet pas bij Bethlehem, noch ook pas na den val, maar reeds in den eeuwigen Raad des welbehagens, als Verlosser, Verzoener en Middelaar besteld en bestemd is. Gevolg waarvan was, dat

Hij, reeds vóór zijn vleeschwording, in zijn persoonsexistentie, niet om wat Hij van nature was, maar om wat Hij als Middelaar zou blijken, van God den Vader verordineerd is tot onzen Plaatsbekleeder, d. i. tot onzen Profeet, onzen Priester en onzen Koning.

En *ten derde,* dat het juist zijn Zoonschap was, waarom Hij, en niet de Vader of de Heilige Geest, in onze natuur inging, om ons tot kinderen Gods te doen aannemen en zijn eigenen beelde gelijkvormig te maken.

VIERDE HOOFDSTUK.

Zoo wete dan zekerlijk het gansche huis Israëls, dat God Hem tot eene Heere en Christus gemaakt heeft, namelijk *dezen Jezus dien* gij *gekruist hebt.*
HAND. 2 : 36.

Al weder belijdt de kerke Gods van haar Middelaar, dat Hij is, niet alleen „Gods eengeboren Zoon", maar ook *onze Heere.*

De „Heere" is niet de goddelijke Verbondsnaam, gelijk die in Exod. III : 14 ligt geopenbaard, en in onze Statenoverzetting niet *Jehovah,* maar ter onderscheiding met kapitale letter, HEERE geschreven wordt. Wat in 1 Cor. XII : 3 door den heiligen apostel beleden wordt, „dat niemand kan zeggen Jezus *den Heere* te zijn dan door den Heiligen Geest"; en wat de heilige apostel Petrus op den Pinksterdag jubelde, „dat God dezen Jezus, dien zij gekruist hadden, tot *een Heere* en Christus gemaakt heeft", doelt op den naam van Heer in eigenlijken zin, gelijk er telkens sprake valt van een „Heere des huizes" (Matth. XIII : 27) en gelijk de Koning *der koningen* ook tevens Heere *der Heeren* wordt genaamd.

„Heere" wordt de Zone Gods genoemd, om daarmee hetzelfde uit te drukken wat God bij Maleachi tot Israël zegt: „Een knecht zal zijnen heer eeren; ben Ik dan *een Heere,* waar is mijn vreeze? zegt de Heere der heirscharen."

Nu kan men „heer" over iets zijn uit tweeërlei oorzaak. Men kan „heer des huizes" zijn óf doordien men zelf dit huis gebouwd heeft, óf ook doordien men het huis, hoewel het door een ander gebouwd was, van dien ander kocht, geërfd of ten geschenke ontvangen heeft. Feitelijk kan men het ook door roof worden; maar overmits Sion nooit anders dan door recht verlost wordt, is dit hier vanzelf buitengesloten.

Nu is het Eeuwige Wezen vanzelf *een Heere* over ons krachtens de schepping. Hij heeft ons gemaakt en geenszins wij. Hij heeft ons geformeerd en tot aanzijn geroepen. Hij is onze pottenbakker en wij zijn leem. En evenals wij menschen, indien wij zelven iets gemaakt hebben, volkomen heer en meester er over zijn, om er mee te doen naar ons welgevallen en er vrijmachtig over te beschikken, zoo ook is het met God over ons. Als een rijk man een huis gebouwd heeft, is hij er volkomen heer en meester over, om dat huis óf leeg te laten staan, óf te bewonen, óf ook om het een volgend jaar weer af te breken. Een porseleinbakker, die een vaas of schaal boetseerde, is er heer en meester over, om die zóó weer te verbrijzelen. En in veel sterker en volstrekter zin nu is het Eeuwige Wezen absoluut Heere en Meester over ons en over elk schepsel, om er mee te doen naar zijn Goddelijk welbehagen. We hebben niets in te brengen. Hij is aan niets gebonden. Hij maakt dood. Hij maakt levend. Hij zegt: „Mijn raad zal bestaan en Ik zal al mijn welbehagen doen".

Dit is het, wat de Gereformeerde kerken meest beleden hebben, als „Gods absolute *Souvereiniteit*" en waarop ze daarom te sterker nadruk plachten te leggen, overmits uit dit *Heere-zijn* van den Drieëenigen God heel de raad des welbehagens, zijn vrijmachtige verkiezing, de vastheid zijner heilige Wet, en al zijn aanbiddelijk Godsbestuur voortvloeien.

Hiervan echter moet nu geheel onderscheiden worden het *Heere-zijn* van den Middelaar over ons.

Als tweede Persoon in het Drievuldig Wezen is de Zoon van nature met den Vader en den Heiligen Geest eeuwiglijk onze Heere als onze Schepper.

Maar daarvan handelt thans de Catechismus niet; hij handelt hier van *den Middelaar;* en als de kerke Gods nu van dien Middelaar belijdt dat ook Hij als zoodanig *onze* Heere is, dan doelt dit niet op een heerlijk recht dat *de Zone Gods* (als God) van eeuwigheid als Schepper *bezat,* maar op een geheel ander heerlijk recht, dat *de Middelaar* als onze Verlosser *verwierf.*

Op de vraag: „Waarom noemt gij hem onzen Heere?" wordt dienovereenkomstig door den Catechismus geantwoord: „Omdat Hij ons met zijnen dierbaren bloede *gekocht* en ons alzoo zich, *tot een eigendom gemaakt heeft.*"

Dit hangt saam met onzen val in zonde.

In het paradijs toch stond Adam niet alleen onder God als zijn Heere, maar gedroeg hij zich ook als de knecht des Heeren, die Hem als zoo-

danig eerde. En dat laatste moet er bij. Over een slaaf bijvoorbeeld zijt ge niet daardoor ten volle heer, dat gij hem, als hij weerspannig is, opsluit; neen, heer in vollen zin over uw slaaf zijt ge dan eerst, als uw slaaf u op uw woord gehoorzaamt en u als heere eert. Een herder, die zijn hond aan een ketting moet rondleiden en slaan met den staf, is zijn hond volstrekt niet meester; en in vollen zin meester over zijn hond is hij dan eerst, als hij zijn hond vrij kan laten loopen, en toch op zijn fluiten of roepen stipt door zijn hond gehoorzaamd wordt.

Er is dus wel geen twijfel, of ook nadat Adam viel, bleef God nog wel zijn Heere, evenals de herder heer over zijn hond blijft, ook al stelt het beest zich nog zoo kwaadaardig teweer; maar toch in de zonde zelve stak een weigering van Adams zij om God als Heere te erkennen. Het was een *opzeggen* van de gehoorzaamheid. Een zeggen: We willen niet dat deze over ons Heere zij. Het was een vermetele poging om het heerlijk recht van God over zijn creatuur aan te randen, en, voorzooveel dit in onze macht stond, te vernietigen. Waar een Heere is, daar moet ook ontzag en vreeze voor dien Heere zijn. En daarom vraagt God aan den zondaar: „Ben Ik een *Vader,* waar is mijn *eere,* en ben Ik een *Heere,* waar is mijn *vreeze?*"

God is en blijft Heere over alle schepsel eeuwiglijk, ook over alle zondaren, over alle heidenen, en zelfs over alle duivelen en demonen. En niet één is er, die zonder zijn wil zich roeren of bewegen kan.

Maar overmits het nu Gods wil en bestel is, dat de mensch niet aan een ketting door Hem zal worden rondgeleid, maar als de herdershond vrij zal uitloopen en Hem stipt op zijn woord gehoorzamen, wordt er aan Gods *heer*schappij door den zondaar afbreuk gedaan. Een zondaar blijft wel in Gods macht, maar door den ketting en door de roede. En zoo wil nu God over den mensch geen *Heere* zijn. Hij wil, dat de mensch als een kind bij Hem verkeeren zal, en uit stil ontzag en in teedere, dankende liefde aan Hem als *Heere* zal onderworpen wezen.

Door de zonde is de band, die ons, *schepselen,* aan God als onzen *Heere* verbinden moest, dus feitelijk wel niet verbroken, maar toch gestoord in zijn werking. Een zondaar, die in zijn hart van God wegtrekt en Gode vijandig wierd, kan Hem de eere en de vreeze niet brengen, die Hem als *Heere* toekomt.

En nu is dit het Middelaars-mysterie, dat de Drieëenige God in zijn ondoorgrondelijke barmhartigheden langs heel anderen weg den Middelaar als *Heere* over ons aanstelt; ons op die wijs weer went aan het hebben van een Heere over ons; en ons alzoo ongemerkt er toe opleidt, om ons

weer onder Hem als onzen Schepper én Herschepper, en dus als *onzen Heere* met diepe eerbiedenis te buigen.

Al wat de Middelaar doet, strekt altoos om ons weer tot God te brengen. En gelijk de vorige vraag toonde, hoe de Middelaar ons slechts daarom tot zijn broeders maakte, opdat Hij ons weer tot kinderen Gods zou stellen; zoo ook toont deze 34ste Vraag, hoe de Middelaar ons slechts daarom ten *Heere* wierd, opdat Hij ons weer voor God den Heere, als onzen absoluten Souverein, zou doen buigen.

Het kwam hier maar aan op de ombuiging van den zin en de genegenheid des harten.

Een zondaar durft God niet als zijn Souvereinen Heere erkennen. Dat schrikt hem af. Dat brengt hem onder den toorn. Daarbij voelt hij niets dan de dreiging der verdoemenis.

En wat doet God nu?

Nu geeft Hij dien bangen, dien verschrikten zondaar aan Satan over; en onder het geweld van Satan gekomen, heeft die zondaar nu een zoo schriklijk lot, dat alle vreugd hem vergaat, de banden des doods hem omknellen en de wateren tot aan zijn ziel komen.

En als die zondaar nu, in Satans doodelijke banden geklemd, geen raad en geen uitzicht meer weet, en het uitschreeuwt van weedom des harten, dan zendt God hem den Middelaar, en die Middelaar neemt het voor hem op, en grijpt Satan bij de keel, en verlost den armen zondaar uit zijn helsche benauwing.

En dan vindt de zondaar dat zoo onuitsprekelijk heerlijk van dien Middelaar, en zoo onbeschrijfelijk zalig, om van dien Satan verlost te zijn, dat hij wel verre van dien Middelaar te laten loopen, integendeel dicht bij Hem schuilt, uit vrees dat Satan hem weer overvallen en wegsleuren zal, en voorts niets zaliger en geen heerlijker troost kent, dan dat die Middelaar hem nu voor altoos bij zich neemt en eeuwiglijk Heere over hem zijn wil.

Dat Heere-zijn van den Middelaar is dus niet iets, waaraan de verloste zich poogt te onttrekken, maar waar hij om vraagt, om smeekt, om schreit; waar al zijn heil en al zijn behoudenis in ligt. Want anders, dat weet hij, dan komt terstond Satan terug.

En zoo is dan het doel bereikt.

Want immers de zonde was, dat hij geen *Heere* boven zich dulden wilde; — en zie, nu zoekt hij zelf *dien Heere,* omdat hij voelt dat hij zonder dien *Heere* boven zich, weg en verloren is.

En als hem nu gevraagd wordt: „Wat is uw eenige troost beide in leven en sterven?" dan antwoordt diezelfde persoon, die in het paradijs

van zijn Heere wegliep: „Hierin is mijn eenige troost, dat ik *niet* mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben, die mij uit het geweld des Duivels verlost heeft!"

En nu, is het niet goddelijk schoon, zoo wonderbaar als het goddelijk mededoogen ons wist om te zetten?

In het paradijs was het: „Niet Godes eigendom, maar *mijns* wil ik wezen. Mijn eigen heer en meester."

En nu is het geworden: „Al mijn troost is, dat ik *niet* mijns, maar eens anderen ben, en dat mijn Middelaar *Heere* over mij is, naar lichaam en naar ziel!"

De zondaar, en daarin ligt het geheimnis, was in het paradijs *bedrogen* uitgekomen. Hij wilde zijn *eigen* heer en meester zijn, en verwierp daarom de *heerschappij* van het Eeuwige Wezen over zich. En toen dacht hij alsnu vrij te zullen wezen, maar de teleurstellende uitkomst was, dat hij eerst nu zijn vrijheid recht *kwijt* was.

Satan, die 't hem had ingefluisterd: „Niet *onder* God moet ge staan, ge kunt *als* God wezen", had Adam bedrogen. Want zoo viel de mensch niet van God af, of hij bevond zich aanstonds in Satans macht, onder Satans geweld, d. i. onder de *heer*schappij van den Duivel.

Zoo had hij nu toch een *heer* en *meester* over zich, maar welk eenen?

o, Als ge dat indenkt, wat het is, God niet als zijn Heere te willen hebben, en dan zonder het te weten, onder Satan als zijn heere terecht te komen, zeg zelf, is dat niet iets vreeselijks?

Onder den Satan, die nooit liefde gekend heeft; die nooit van barmhartigheid geweten heeft; die harder dan het hardste in al zijn bestel over u is; onvermurwbaar en door geen tranen te verbidden. Die het op niets anders aanlegt dan op uw ondergang. Wiens bedrijf bij nacht en bij dag geen ander is dan om u ongelukkig te maken en te verderven en in eeuwige rampzaligheid te storten. En die onder dat alles u dan bedwelmt, en met erger dan amfioen, kostelijke droomen van geluk u laat droomen, opdat ge eens, als die bezwijmeling en die droom uit is, ontwaken zoudt in eeuwige gruwzaamheid, en hij u, als ge kermt in uw verlorenheid, gillend uit zou kunnen lachen en bespotten in uw verderf.

Welnu, uit die vreeselijke macht, uit die verdervende en onteerende slavernij verlost u nu de Middelaar.

Terwijl ge in dien droom aan den rand van den afgrond slaapt, komt een stille werking des Heiligen Geestes u plotseling die bezwijmeling stuiten. Ge wordt een oogenblik wakker. Ge ziet waar ge ligt. Ge gluurt

huiverend in dien afgrond. En al wat in u is siddert van schrik en afgrijzen en ontzetting. En terwijl ge in uw angst opziet, vertoont zich daar opeens die lieflijke gestalte van uw Heiland, en strekt hij de armen zijner ontferming naar u uit, en neemt u op, en redt u van dien afgrond, en draagt u uit dien schriklijken staat van menschelijke zelfonteering weg.

En dan kust ge dien Zoon! Niet uit schrik, maar uit onuitsprekelijke, dankbaarheid. o, Mijn Jezus, van wat schriklijkheid hebt Gij mij gered!

En die redding ging tot den prijs van zijn dierbaar bloed. Goud noch zilver kon hier baten. Als het met goud of zilver ware te doen geweest, o, lag het niet opgetast in de schatkameren der vorsten en in de trezoren der tempels? Maar dat hielp *niet*. Integendeel. *Satan* kent ook de *Mammon*gestalte. Goud redt niet, maar verderft eer; en zilver behoudt niet, maar trekt nog dieper in de verderving in. En al had heel de menschheid al het goud der mijnen en al het zilver van zijn sieraad en al zijn peerlen en keurgesteenten saamgebracht, ze zouden al te zaam nog niet als rantsoen, noch als losprijs één eenige ziel des menschen hebben kunnen redden.

Satan is voor geen goud of zilver te vermurwen, dat hij u los zou laten. Wat heeft hij aan goud, hij, de Booze, wien het in zijn vijandschap tegen God er alleen om te doen is, om uw ziele voor eeuwig aan God te ontrooven?

Neen, de band, die u aan Satan bindt, en waarmee hij u vasthield, was niet uw schuld *aan hem,* maar uw schuld *aan God*. „Tegen U, Heere, tegen U alleen heb ik gezondigd!" Aan God en niet aan Satan moest het rantsoen betaald. Want niet door Satans *overmacht,* maar alleen door Gods *rechtvaardig oordeel* waart ge onder Satans geweld gekomen.

En nu, wat zou God de Heere met uw goud te vermurwen zijn? Of zijn niet al de goudmijnen Zijns, is niet het zilver in duizend bergen zijn eigendom? Wat woudt ge Hem dan brengen, dat Hij niet heeft?

En daarom, niet met goud en zilver, neen, maar met zijnen dierbaren bloede, waarin het leven was, heeft uw Middelaar Gode zijn recht voor uw oneindige schuld gegeven, en eerst doordien die schuld geboet wierd, sprong de kluister, waarmee Satan u, naar Gods bestel, omklemd hield.

Doch nu verdwijnt de Middelaar niet, als een die u vrijkocht en loskocht, en nu zegt: Wandel nu voorts weer op uw eigen wegen! Och, dan zou het aanstonds weer een vallen in zonde zijn en het laatste van dezen mensch erger dan het eerste.

Daarom heeft God het dan ook anders besteld.

Neen, losgekocht en vrijgemaakt, *geeft* Hij u nu aan den Middelaar. Hij verwierf u. Hij kocht u. Ge zijt nu *zijn eigendom*. Niet uws zelfs maar van *Hem*.

Om het rantsoen dat hij betaald heeft, is de Middelaar nu uw *Heere* geworden, die nu macht en recht heeft om vrijelijk over u te beschikken, en u te gebruiken in zijn heiligen dienst.

Hierin ligt de grondslag van alle toewijding des Christens.

Christus is zijn *Heere,* hij is Christus' *eigendom* geworden, en alzoo is al wat hij is of het zijne noemt, niet meer zijns, maar zijns Heeren.

Van dien Middelaar is nu *zijn lichaam*. Daarom geeft de martelaar het willig in den vuurdood. Geeft de kranke het willig aan de smarte. En geeft de stervende het volvaardig aan het graf.

Van dien Middelaar is *zijn ziele*. En daarom moet al de kracht van hoofd en hart en ziel en al de liefde en genegenheid zijns harten voor dien eenigen *Heere* zijn.

Voor dien Middelaar is *zijn vrouw en zijn kroost*. En daarom kan hij niet rusten, eer hij ook uit zijn huis de eere voor den Christus ziet rijzen.

Van dien Middelaar is zijn *invloed* en zijn *macht* en zijn *woord*. En daarom kan hij niet arbeiden, of het is hem een dienen van dien Eenige geworden.

En ook, voor dien Middelaar is al zijn *goud* en *zilver*. En daarom weet hij van geen *geven* aan Jezus of *geven* voor Jezus. Alles hoort aan Jezus toe. En wat hij uitdeelen mag, deelt hij in Jezus' naam uit, niet van het zijne, maar van hetgeen van Jezus is.

En al dit wonder werkte de ééne en dezelfde Geest in zijn ziele, want „niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, *dan door den Heiligen Geest*".

En nu is er ruste. Zalige ruste. Ruste, die niet weer gebroken kan worden.

Hoor maar.

Jezus zelf zegt het: „Niemand kan ze rukken uit mijn hand, die de Vader mij gegeven heeft."

ZONDAGSAFDEELING XIV.

Vraag 35. Wat is dat gezegd: *Die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de Maagd Maria.*

Antwoord. Dat de eeuwige Zone Gods, die waarachtig en eeuwig God is en blijft, de ware menschelijke natuur uit het vleesch en bloed der maagd Maria door de werkinge des Heiligen Geestes aangenomen heeft, opdat Hij ook het ware zaad Davids zij, zijnen broederen in alles gelijk, uitgenomen de zonde.

Vraag 36. Wat nuttigheid bekomt gij door de heilige ontvanginge en geboorte van Christus?

Antwoord. Dat Hij onze Middelaar is, en met zijne onschuld en volkomen heiligheid mijne zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt.

EERSTE HOOFDSTUK.

Doet geen ding door twisting of ijdele eer, maar door ootmoedigheid achte de een den ander uitnemender dan zich zelven.

Een iegelijk zie niet op het zijne, maar een iegelijk zie ook op hetgeen der anderen is.

PHILIPP. 2 : 3, 4.

We komen thans toe aan den tweeërlei staat, waarin de Middelaar verkeerd heeft; hoe hij namelijk om ons te verlossen eerst inging in den staat van *vernedering,* en daarna als loon voor zijn lijden macht ontving om over te gaan in den staat van *verhooging.*

Ook van dit stuk onzer belijdenis verstaat de hedendaagsche godgeleerdheid letterlijk niets meer. Ze moge, om zich door een antiek gewaad aan te bevelen, de termen ervan nog bijhouden, maar van de zaak die aldus beleden wordt, is ze geheel vervreemd.

Waar men in onze nieuwere godgeleerdheid op uit is, is om een *leven van Jezus* te bezitten. Zooals men een levensbeschrijving bezat van De

Ruyter en Napoleon, zoo wilde men ook een *leven van Jezus* voor zich hebben. Ook Jezus had immers geleefd. Eilieve, waarom kon dit zijn leven dan niet beschreven worden? En indien dit kon, wat had men dan met die vreemde voorstelling van „tweeërlei staat, van „vernedering" en „verhooging" nog van doen? Immers in dit *leven van Jezus* zou alles voorkomen, wat anders bij gelegenheid van den tweeërlei staat te pas kwam. En, ge geeft toe, dan klonk „een leven van Jezus" veel verstaanbaarder en bracht den Middelaar meer onder ons bereik.

In die pogingen om „een leven van Jezus" te geven, zijn toen de ketters voorgegaan. Men heugt zich nog, wat schrik STRAUSS' „Leven van Jezus" in de gemoederen wierp. En trouwe, vrome Christenen, die het niet dulden konden, dat er op zulk een manier over hun Heiland geschreven wierd, plaatsten er toen hunnerzijds allerlei „levens van Jezus" tegenover; boeken, waar soms wonder veel schoons in te genieten viel; maar die toch alle, het beste niet uitgezonderd, een misgreep en een mislukking waren, en nimmer het licht hadden moeten zien. De apologetische school, die een tijdlang te Utrecht bloeide, wierd ook hierin een slachtoffer van haar gemis aan tact, en zeer stellig zouden Van Oosterzee's beste vrienden van achteren niets liever wenschen, dan dat de moeite en de arbeid, aan zijn „Leven van Jezus" te koste gelegd, in gansch ander spoor geleid en in het aloude kader onzer Christelijke belijdenis gevoegd ware.

Onze vaderen hebben nooit iets van deze „levens van Jezus" willen weten. Ze doorzagen uitnemend wel, hoe de vier Evangeliën in hun onderscheiding en saamvoeging een zonderling kunststuk van den Heiligen Geest zijn, en dat het nooit aan eenig mensch gelukken zal, een zuiverder beeld van den Christus op te vangen, dan vanzelf in de ziel van Gods kind ontstaat, zoo het deze vier Evangeliën hun lichtstraal in zijn binnenste werpen laat.

Wie zich aan een „leven van Jezus" durft wagen, doet daarmee feitelijk het mysterie van zijn persoonlijkheid te niet. Bij een mensch als andere menschen, dan loont het de moeite ja, om al zijn gangen en wegen na te speuren; hem te beluisteren in zijn geheimen omgang; zijn verborgen briefwisseling te bespieden; en na al deze gegevens verzameld te hebben, zich een voorstelling te maken, hoe zijn karakter gevormd wierd en zich ontwikkelde; welke invloeden beslissend op hem inwerkten, en hoe zich, bij steeds dieper onderzoek, al meer heel het geheim van zijn persoonlijkheid ontsluiert. Dan is er in zulk een leven strijd geweest. Inwerking van zonde en overwinning van zonde. En dat alles teekent dan uw pen, en uw schets poogt het leven weer te geven. En zulk een leven tot in zijn diepste schuilhoeken nagespeurd en uit den wortel verklaard, heet een biographie.

Maar bij den Immanuël is dit alles ten eenen male ondenkbaar. Er zijn omtrent Hem geen onbekende gegevens op te sporen. Al wat ge van Hem weten kunt, staat duidelijk in uw Evangelie geboekt. Bijzondere bronnen, om u door een geheime correspondentie een blik in zijn verborgen leven te gunnen, bestaan er niet. De Evangeliën zijn en blijven uw één en al. Beter rangschikken wat Hij deed en leed, dan het in de Evangeliën onder allerlei schakeering geschied is, kunt en zult ge nimmer. Al wat ge verzet en verandert, verduistert en benevelt het beeld, maar verduidelijkt het nimmer. *Karakter*-studie kunt ge bij den Immanuël niet maken, wat karakter in den gewonen zin kan niet bezitten, wie in zijn kern zelf God, en als mensch een hoofd des Verbonds was. *Karakter* is een bijzondere trek, die diep in ons wezen staat ingegrift, en waardoor wij scherp van andere menschen onderscheiden zijn. Dit nu kon bij Adam niet, en kon nog veel minder bij Jezus bestaan. Wat bij al Gods kinderen in onderscheidene karakters uiteengaat, ligt als in één stalenbundel saamgevat in zijn rijke volheid.

Als evenmin onderging de Immanuël invloeden, die vormend op Hem werken konden. Van Hem zou invloed op anderen uitgaan, maar nooit invloed van anderen op Hem. Daartoe wierd wel de poging gewaagd, zoo door Satan als door den mensch. Hierin school juist zijn verzoeking. Maar even klaar en duidelijk bleek steeds daarin de grondslag der Godheid in het wezen van Immanuël, dat deze invloeden, met hoeveel aandrang op Hem aankomend, steeds terug wierden gedrongen en niets op Hem vermochten.

Zoo vervalt dus alle kans, alle mogelijkheid, alle stof voor een „leven van Jezus". Een „leven van Jezus" is een ijdele poging, om den Onverklaarbare te willen verklaren, om het Mysterie van zijn heilige geheimnis te ontdoen, en feitelijk Immanuel neer te trekken in het kader van het gewone menschelijke.

De Christelijke kerk heeft daarom nimmer deze ontwijding van Immanuel toegelaten, maar, voor als na, altoos weer de vier Evangeliën geopend; daaruit genoten; zich daaraan verkwikt; en het is, dank zij de gestadige en geheiligde lezing van deze vier Evangeliën, dat metterdaad het beeld van Immanuel diep in het besef der Christelijke kerk is ingedrongen. En wil men nog dieper in de gemeenschap van zijn Heiland indringen, neen, sla dan geen „leven van Jezus" op, — dat leert u niets, en brengt eer van Hem af; maar zoek de gemeenschap met Immanuël in het stil geheim der eenzaamheid. In het verborgene zijner tente komt Immanuel u de lieflijke majesteit van zijn gratie ontsluieren.

Geen boekengeleerdheid en geen bestrijding van Strauss, Renan of

Meyboom, maar stille leering der ziel en bestrijding van de wereld, den Duivel en uw eigen vleesch brengen u die gratie van den Zone Gods soms nader.

Daarom sprak de kerk dan ook niet van een *leven* des Heeren, maar van zijn *staten,* en toonde u op het voetspoor der heilige apostelen, hoe Hij, die rijk was eerst daalde en arm wierd, om onzentwil, en daarop uit die armoê weer opklom tot hemelsche glorie, om ons te verrijken met zijn schat. Een dalen en een klimmen. Eerst naar de diepte, en dan uit die diepte de hoogte in. „Die in de gestaltenisse Gods zijnde, het geen roof geacht heeft Gode evengelijk te zijn, maar heeft zich zelven vernietigd", — en daarna „heeft Hem God uitermate zeer verhoogd". „Zie dan op den oversten Leidsman en Voleinder des geloofs Jezus Christus, die voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen en de schande veracht, en is nu gezeten aan de rechterhand des troons van God". Nu dit: „Hij is opgevaren, wat is het, dan dat Hij ook eerst nedergedaald is in de nederste deelen der aarde? Die nedergedaald is, is dezelfde ook die opgevaren is verre boven alle hemelen, opdat Hij alle dingen vervullen zou." Gij ziet dus wel, de kerk heeft deze voorstelling van de twee *staten* niet verzonnen, maar ze letterlijk van de heilige apostelen overgenomen. Zij, onze leeraars in alles wat Immanuel raakt, gaan er ons beslist in voor, om bij den Christus scherp en duidelijk tusschen tweeerlei beweging in zijn verschijning te onderscheiden. Eerst, dat Hij uit de heerlijkheid afdaalt tot in de diepte des doods, en dan, dat Hij uit die diepte des doods weer opklimt tot de glorie des levens!

Dat men dit nu *Staat* genoemd heeft, is een onberispelijk en met opzet aldus gekozen woord, mits ge slechts wel toeziet, dat ge het niet verwart noch verwisselt met *toestand.* Duid ik toch slechts aan, dat de Immanuel eerst in zekeren *toestand* van vernedering heeft verkeerd, en daarna gekomen is tot zekeren *toestand* van vreugde en heerlijkheid, dan is daarmee de klip van het „leven van Jezus" nog volstrekt niet gemeden. Immers, ook Strauss en ook Renan teekenen ons Jezus eerst in toestand van *ellende,* en daarna in toestand van *verlossing,* en we komen den cirkel niet uit.

Maar van dat deelen in twee *toestanden* heeft de kerk dan ook nooit iets geleerd. Zij sprak van twee *staten.* En al zijn wij thans aan dit woord minder gewoon, dan onze vaderen in vroeger eeuwen, toch is het nog zeer wel duidelijk te maken, wat hiermee bedoeld wordt. Iemands *staat* duidt aan de positie, die hem van rechtswege door zijn souverein is toegekend. In onzen burgerstaat is de positie van een man een andere dan

van een vrouw; anders van een getrouwde dan van een ongetrouwde; anders van een meerderjarige dan van een minderjarige; anders van een vrij man dan van een gevangene; anders van een eerloos verklaarde dan van een eerzaam burger. Met zulk een „staat" hangen ieders rechten en verplichtingen saam. En het is die „staat", die hem door de wet van het land is opgelegd, waaraan hij zich als burger heeft te onderwerpen.

Stel, er komt iemand over onze grenzen, die voor onze landswet schuldig is aan allerlei overtreding, dan zal het lot van zulk een natuurlijk heel anders zijn dan van een prins uit verren lande die ons vaderland met eere bezoekt. Maar ook, stel dat die eerst schuldig gedoemde van achteren blijkt een onschuldige, veel meer nog, een heilige te zijn, dan zal zijn *staat* natuurlijk terstond verkeeren, en wie eerst gesmaad wierd, nu eere ontvangen.

Toen derhalve Immanuel op aarde verscheen, was de vraag: *In welken staat* komt Hij? Komt Hij als God, of in *den staat van mensch?* Natuurlijk het laatste. Maar nu verder, Hij, die in den staat van mensch komt, hoe komt Hij, als mensch van prinselijke eere of in den staat van een vertredene en eerlooze? En hierop nu antwoordt de Heilige Schrift, dat Hij „gevonden in gedaante als een mensch, zich zelven vernederd heeft, de gestalte van een dienstknecht (slaaf) aangenomen hebbende". Slaven nu waren in een staat van onvrijheid. Ze bezaten geen eer. Ze rekenden met de eerloozen. En het antwoord luidt derhalve, dat de Immanuel niet gekomen is in zijn staat als God, maar in zijn staat als *mensch*, en als mensch gekomen is niet met prinselijke eere, maar in den staat van een eerlooze en schuldige. „Zie het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt!"

Hij is de met schuld overladene en als overstelpte. Geworden uit een vrouw, geworden onder de wet. „Met de moordenaars gerekend."

En in dien *staat* ging Immanuel in, niet omdat Hij in dien *toestand* geraakte, maar juist omgekeerd was zijn later komen in die toestanden een gevolg van zijn geplaatst zijn in diens *staat*.

In dien *staat* kwam Hij in gevolge de wilsbepaling en het besluit des Drieëenigen. „*Hij* heeft Hem krank gemaakt." En dat Hij zelf hierin mee bepaalde en mee besloot, en dies vrijwillig kwam uit nooit doorgronde liefde, lag alleen daarin, dat Hij zelf „eeuwig en waarachtig God is en blijft", gelijk de Catechismus zegt, en alzoo mee besloot over zich zelf.

Zoo krijgt dus alles zijn onwrikbaar rustpunt in het Besluit. Weg valt heel de fabel van een Zone Gods, die toch mensch zou zijn geworden, ook al ware er geen zonde geschied. Pantheïstische verzinsels van o,.

zoo gevaarlijk, geloof ondermijnend karakter! En weg ook alle voorstelling van een geleidelijken overgang van het goddelijke in het menschelijke, als door den Godmensch uit het een in het ander overgeleid! Schriklijke uitspruitsels van menschelijken hoogmoed, om niet alleen den Christus, maar God zelf te verwerpen. Neen, alles rust nu in het vaste begrip van *staat*. God Drieëenig heeft naar zijn ondoorgrondelijken wil over den Zoon bepaald (en de Zone Gods gaat willig in die bepaling in), dat Hij, die den staat van *God* had, nu over zou gaan in den staat van een *mensch*, en, als mensch optredende, onder hen zou verkeeren in den *staat* van *den* schuldige, den eerlooze, den verzonkene onder zonde en doem.

In *beide* ligt dus vernedering. Vernedering niet alleen hierin, dat Hij, mensch zijnde, nu als de onder allen verachte, omwandelde, maar vernedering ook reeds daarin, dat Hij in den staat van mensch optrad.

De *staat*, dien God voert, als God, en die in de Heilige Schrift meest „zijn eere" heet, is een staat van onuitsprekelijke glorie en heerlijkheid. Vergeleken met dien staat van goddelijke majesteit is de *staat*, dien een mensch voert, altoos gedrukt, klein, nietig. Immers, zijn *staat* is het om afhankelijk, om beperkt, om dienende in gehoorzaamheid te zijn.

Nu beslist uw *staat* niet voor wat gij inwendig *zijt*. Een volmaakt onschuldige kan gevangen zitten, en een gruwelijk booswicht vrij uitgaan. Dan echter verkeert niet te min die onschuldige in den *staat van een veroordeelde*, en die booswicht in den *staat* van *een eerzaam burger*.

Al ging Jezus daarom in den staat van een *mensch* in, daarom was en bleef hij toch naar zijn verborgen wezen *God*. En zoo ook, al ging hij in den *staat* van een schuldigen zondaar, toch was en bleef hij niet te min in zijn verborgen wezen *de Heilige*. En zoo ziet ge wel, hoe juist bij den Christus dit scherp onderscheid maken tusschen *staat* en *wezen* alle ketterij afsnijdt en ons een inzicht opent in het mysterie van zijn verschijning.

Bij ons, zondaren, gaat die leer der staten even snijdend door. Adam werd geschapen in den staat der rechtheid (niet *toestand*) dat is, God gaf hem de positie van een volkomen gerechtige. Dat hij valt, brengt hem hier nog niet uit. Er uit komt hij eerst door zijn vonnis; en door dat vonnis wordt hij overgezet in den staat van ongerechtige. Niet door de heiligmaking, maar door de *rechtvaardigmaking* stelt nu God de Heere om Christus' wil zondaren weer in den *staat der rechtvaardigen*, dat ze wel nog zondaars zijn, maar als rechtvaardigen voor God gerekend en door God bejegend worden.

En deze onze *staten* hangen nu met de *staten* van den Christus onlosmakelijk saam.

Om bij ons overgang van staat mogelijk te maken, heeft Hij zich aan dien overgang van *staat* zelf onderworpen.

Hij als een arme, opdat Hij ons rijk zou maken. De straf, die ons den vrede aanbrengt, was op Hem, en door zijn striemen wierd ons genezing! Het is al dat ingaan van Hem in onzen *staat,* om ons in zijn *staat* over te plaatsen.

Plaatsbekleeding, maar dieper nog opgevat in *staatsverwisseling.*

Hem tot eeuwigen lof.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Want die zulke dingen zeggen, betoonen klaarlijk, dat zij een vaderland zoeken.

HEBR. 2 : 14.

Is eenmaal recht verstaan, wat bij Immanuel bedoeld wordt met zijn tweeërlei *staat,* dan zal men ook in kunnen komen in wat de Catechismus betuigt: „dat de eeuwige Zone Gods, ook terwijl Hij ware menschelijke natuur aannam (en nog draagt) desniettemin *waarachtig en eeuwig God is en blijft.*"

De kerk vraagt niet om een „Leven van Jezus"; want ze weet, dat nooit iets de vier Evangeliën in hun heilige kunst-harmonie overtreffen zal. Neen, al wat de kerk doet, is *gelooven,* en dat geloof *belijden.* Vandaar, dat ze niet betuigt: Jezus *is* geboren uit Maria, Hij *heeft* geleden enz.; neen, maar heel anders: Ik *geloof* in den éengeboren Zoon, die geboren wierd, die leed en stierf.

Velen vonden dit vreemd, dat in een geloofsbelijdenis zooveel geschiedkundige feiten wierden opgesomd. Maar wie dit dacht, vergiste zich. Neen, dit zijn geen feiten, die de geschiedenis voortbracht, zich ontwikkelen liet en afsloot. Het geldt hier, evenals bij de Schepping, feiten, die verre buiten het perk der geschiedenis uitgaan. Het zijn alle feiten, waarbij, evenals bij de Schepping, het goddelijk-Eeuwige zich naar ons toe beweegt, indringt in ons leven, en er een werking uitricht, gelijk nooit alle macht van menschen had vermocht.

Dit nu noemt de Catechismus, dat de Zone Gods, ook onder dat geboren worden, dat lijden en sterven, aldoor en rusteloos „waarachtig en eeuwig God is en blijft".

Het wondere is niet, dat er een mensch geboren wordt en lijdt en sterft,

maar dit is hetgeen de aandacht boeit, dat er in de menschelijke natuur een geboren wordt, lijdt en sterft, die onder dat geboren worden, lijden en sterven aldoor eeuwig en waarachtig God is en blijft. Hij is niet God tot aan zijn ontvangenis, om nu als mensch geboren te worden, en straks eerst na de hemelvaart weer zijn Godheid terug te erlangen. Ware dit zoo, dan ja, ware er slechts een reeks van geschiedkundige feiten te constateeren en geen heilige mysteriënreeks te belijden geweest. Dan had dit geboren zijn en lijden en sterven onmogelijk in uw geloofsbelijdenis kunnen staan.

Maar nu het er op aankomt, om in die geboorte, in dat lijden, in dat sterven gedurig te bekennen, dat Hij, van wien dit alles betuigd wordt aldoor „waarachtig en eeuwig God is en blijft", nu is er een almachtige verborgenheid, die van oogenblik tot oogenblik in heel dit wondere leven, werkt, en het is die verborgene, goddelijke achtergrond, waar het belijdend geloof van getuigt voor de wereld.

Om dit punt nu klaar en duidelijk in het licht te stellen, hebben onze vaderen er steeds nadruk op gelegd, dat de eeuwige Zone Gods niet *een* mensch, maar onze menschelijke natuur heeft aangenomen.

Er is niet behalve de millioenen menschelijke personen, die uit den wil des mans en den schoot der vrouw geboren worden, bovendien nog één extra menschelijk individu meer geschapen; in dier voege, dat de Zone Gods nu in dit menschelijk individu zou zijn ingevaren, om alzoo God en mensch te zijn. Neen, geheel deze onware voorstelling moet beslist en met al haar gevolgtrekkingen verworpen. De eeuwige Zone Gods is de persoon, die zelf een menschelijke natuur aannam, en nu, omdat Hij onze natuur droeg, als een mensch onder menschen was. Het is en blijft één persoon, en die ééne persoon is en blijft aldoor waarachtig en eeuwig God. Het is niet een menschelijke persoon, die met de Godheid bekleed wordt, maar het is de heerlijke tweede Persoon der Godheid, die met al de menschheid bekleed wordt, en nu als Hoofd der nieuwe menschheid onder ons opkomt.

Het is goed, hier weer sterk den nadruk op te leggen. Eensdeels, omdat de *Vermittelungs-theologen,* uit wie onze Irenische godgeleerden voortkwamen, op dit punt zonder uitzondering het rechte pad verlieten en een soort Godmenschelijk leven zich denken, als uit de vereeniging of doortrekking van het goddelijke in het menschelijke ontstaan. Maar ook anderdeels, overmits in de achttiende eeuw de neiging ontstond om zich „den man Christus als gepraedestineerd" te denken, in stede van Immanuel als gedestineerd tot de staten van zijn Middelaarschap. En hoe men dit ook wende of keere, beide malen gaat de belijdenis teloor van wat

hier heel het geloofsartikel beheerschen moet, te weten dat de Zone Gods niet een menschelijken persoon, maar onze menschelijke natuur aannam, en dat de persoon in die natuur was en bleef eeuwig en waarachtig God.

Niet, dit behoeft er wel niet bijgevoegd, alsof de Zone Gods alleen ons lichaam aannam, en alsof nu in de plaats van wat bij ons onze inwendige mensch is, bij Immanuel de Zone Gods kwam. Al zulke sufferij, als Apollinaris en zijn droomgenooten uitzonnen, zijn alleen denkbaar voor wie onze natuur met ons lichaam vereenzelvigt, dat is erger dan verdierlijkt.

Wie daarentegen weet, gelijk elk onzer weet, dat onze menschelijke natuur *tweeledig* bestaat, uit ziel en lichaam, als orgaan voor ons ik om én met de zichtbare én met de onzichtbare wereld in aanraking te komen, die kan dien droom niet mededroomen. Immers, hij weet, dat Jezus óf *onze* natuur niet aannam, óf dat hij ze moest aannemen, naar lichaam en ziel, zichtbaar en onzichtbaar beide.

Onderscheidt ge nu bij u zelven, dan vindt ge drieërlei. Vooreerst uw menschelijke natuur, naar ziel en lichaam, die u met ieder ander mensch gemeen is. Maar ten tweede ook iets bijzonders en eigenaardigs, dat u van anderen onderscheidt. Het sterkst spreekt dit in het gelaat. o, Zoo wonderbaar. Ge ziet tienduizend menschen op een hoop voor u staan. Allen hebben een menschelijk gezicht, met mond en neus, oogen en wenkbrauwen, voorhoofd en wangen. Dat is van de natuur. Maar toch is er iets, iets onnoembaars, dat het eene gelaat van het andere onderscheidt en waardoor het herkennen mogelijk wordt. En terwijl ge nu alzoo onderscheidt tusschen uw natuur, die ge met allen gemeen hebt, en uw eigenaardig bestaan, dat u van anderen onderscheidt, zijt ge u bovendien bewust een *ik* te zijn. Immers, ge zegt: *Ik* besta uit ziel en lichaam.

Maar verder kunt ge nu ook niet vragen. Wat dat *ik* in u is, blijft een raadsel, dat nooit iemand u ontsluiten zal. Al wat de Heilige Schrift er u van zegt is, dat ge in uw menschelijke natuur geschapen wierdt naar den Beelde Gods.

Het gewone is derhalve, dat de menschelijke natuur haar personen ziet optreden, met sterk individueele karakteronderscheidingen, en met een *ik* waarin iets schuilt van Gods Beeld.

Doch zoolang het zoo stond, viel alles en zonk in. Ons stamhoofd en verbondshoofd tevens, Adam, die in onze menschelijke natuur naar den Beelde Gods moest staan, viel, en in hem en door hem en na hem al wat staan moest als hij.

Maar nu komt er in Immanuel iets anders. Nu is er ook bij Hem wel deze menschelijke natuur, vol en rijk. Er is ook wel in die menschelijke natuur iets onderscheidens. Er is ook wel in haar een stamhoofd. Maar het *ik,* dat uit dit stamhoofd spreekt, rust niet daarin, dat het naar den *Beelde Gods* geschapen is, maar hierin, dat Hij zelf „eeuwig en waarachtig God is — en blijft".

Al het mysterie ligt derhalve in deze vraag: Indien de Zone Gods machtig was in het paradijs, om in onze menschelijke natuur een waarachtigen mensch te doen optreden, doordien Hij er naar den Beelde Gods een persoonlijk *ik* in deed ontstaan, — zou Hij dan niet veel meer machtig zijn in diezelfde menschelijke natuur een waarachtigen mensch te doen optreden, doordien Hijzelf, als eeuwig en waarachtig God, met het *ik* zijner persoonlijkheid in haar ingaat?

Hierop zegt de verborgenheid der vleeschwording *Amen,* en zoo eerst komt het waarachtig God en waarachtig mensch tot zijn recht.

Nog op een andere wijze hebben onze oude godgeleerden dit pogen uit te drukken, door te belijden, dat de kennisse Gods, die de mensch Christus Jezus bezat, langs anderen weg verkregen was dan de kennisse aangaande God, die én Adam eertijds én nu de wedergeborene bezit.

Bij Adam was deze Godskennisse een afdruksel dat hem was ingeprent; bij den wedergeborene is het een verlichting, die door den Heiligen Geest in zijn bewustzijn inkomt; maar bij den Middelaar, zoo zeiden zij, komt deze kennisse Gods vanzelf tot stand door de persoonsgemeenschap.

Omdat Hij zoo na als voor zijn vleeschwording „waarachtig en eeuwig God is en blijft", is het de ongerijmdheid zelve te wanen, dat iets Hem van buiten zou moeten worden aangebracht. Alleen maar, de kennisse Gods die Hij als God bezit, bezit Hij daarom nog niet in zijn *menschelijk* bewustzijn. In zijn menschelijk bewustzijn kan Hij niets beseffen of weten, dan in eindigen, beperkten vorm. Vandaar, dat Hij zeer zeker alwetend is en blijft, omdat Hij waarachtig en eeuwig God is en blijft, maar nooit is Hij daarom alwetend in zijn menschelijke bewustzijn. Voorzooverre Hij door en in dit menschelijk bewustzijn leeft, is ook zijn kennisse aan perken gebonden en vatbaar voor toeneming.

Als „eeuwig en waarachtig God" wist Hij, toen het kindeke in de kribbe lag, niets minder dan toen Hij opstond uit de dooden. Maar voor zooveel Hij door zijn menschelijk bewustzijn leefde, wist Hij in de kribbe nog niets, en schitterde Hij in heerlijke kennisse bij zijn verrijzen.

Deze *toeneming* wordt daarom opzettelijk bericht. „Hij *nam toe* in wijsheid". Maar, en hier komt het nu op aan, deze toeneming greep bij Hem anders plaats dan bij ons, zoo leerden de ouden. Bij ons komt ze ons *van buiten* toe, maar bij Hem *van binnen.* Het was de goddelijke kennis zelve, die zich door de persoonsgemeenschap der twee naturen inwendig in Hem ontsloot. *(Theologia unionis.)*

Hierbij echter moet men staan blijven. Te verklaren is hier niet, enkel te belijden; al wie te dezen rijker wijsheid poogt uit te stallen, dan de Heilige Schrift biedt, verheldert het mysterie niet, maar verduistert.

Scherp en duidelijk moet in taal van ons bewustzijn uitgesproken, wat de Schrift ons in Oostersche beeldspraak biedt, maar van alle poging ter verklaring van dit ondoorgrondelijk mysterie moet afgezien, zoolang men godvruchtig in zijn spreken en schrijven wil blijven.

Men moet niet gedoogen, dat allerlei ketters, onder den eerbiedigen schijn van aan den sluier, die over deze verborgenheid hangt, niet te durven raken, der kerke ongemerkt haar levenden Christus ontstelen, om er een phantasiebeeld van Moderne of Ethische philosophie voor in de plaats te stellen. En daarom moet rusteloos met den Catechismus beleden dat de Zone Gods ook als Middelaar *waarachtig en eeuwig God is en blijft.* Moet scherp en beslist staande gehouden, dat de Zone Gods zich niet met „zekeren mensch Jezus" heeft vereenigd, maar dat Hij aangenomen heeft de „ware menschelijke natuur", wat heel iets anders is, dan dat Hij „een mensch" had aangenomen. Moet volstandig betwist en ontkend, dat de Middelaar een soort tusschenwezen zou geweest zijn, die half God half mensch, uit deze beiden een nieuw soort *Godmenschelijk* wezen zou hebben saamgesteld. Moet tegengestaan en bestreden elke voorstelling, alsof Hij de rijkste bloesem van ons menschelijk geslacht en als zoodanig bijna aan God rakende, vanzelf als in het goddelijk leven was overgevloeid. En moet tegenover deze oude en nieuwe ketterijen, die den persoon en het beeld van den Christus vervalschen en vernietigen, met stille eerbiedigheid onveranderlijk beleden, wat de Catechismus u zoo schoon op de lippen legt, „dat de eeuwige Zone Gods, die waarachtig en eeuwig God is en blijft, ware menschelijke natuur aangenomen heeft". Het kan niet korter, niet zuiverder, niet zaakrijker uitgedrukt. De gekozen woorden zijn hier vooral onovertrefbaar juist en schoon.

En komt ge nu op het *hoe* der vleeschwording, dan herhaalt de Catechismus zeer juist de eeuwenoude zegswijs der Geloofsartikelen: „*Ontvangen* van den Heiligen Geest en *geboren* uit de maagd Maria", en legt die uit „dat de Zone Gods zelf ware menschelijke natuur aange-

nomen heeft, ten eerste *door* de werking van den Heiligen Geest, en ten anderen *uit* de maagd Maria: en dit wel opdat Hij ook het ware zaad Davids zij, zijnen broederen in alles gelijk, uitgenomen de zonde."

Soberder kan het al niet gezegd; maar elk woord in deze uitlegging is dan ook zwaarwichtig.

Geen schijnkind was het, dat te Bethlehem in de kribbe lag, maar een wezenlijk *geboren* kind. Het had ook anders kunnen zijn. Toen Abraham bij de eikenbosschen van Mamre de drie mannen naderen zag, die hem Izaäks geboorte kwamen aanzeggen, had hij met schijngestalten te doen. Immers, die mannen waren *geen* geboren menschen, maar menschelijke figuren, die opzettelijk voor die ééne openbaring geschapen waren en straks weer vernietigd wierden. Van zulke schijngestalten lezen we gedurig in de Schrift. Iets, waar niets bijzonders in ligt, overmits God de Heere, die den mensch uitdacht, formeerde en tot aanzijn riep, natuurlijk ook machtig is, om een *on*wezenlijke menschengestalte te scheppen. Ook de Christus was in vroeger eeuwen wel in zulk eene menschelijke schijngestalte verschenen. Denk slechts aan Hagar, aan Manoachs vrouw, aan Jozua. Getuigde Hij van Abraham niet zelf: „Abraham heeft zeer begeerd mijnen dag te zien *en heeft dien gezien* en is verheugd geworden?"

Metterdaad hebben velerlei ketters straks dan ook, reeds bij het leven van de Apostelen, het gerucht uitgestrooid, dat de Middelaar ook gedurende de jaren van zijn omwandeling op aarde zich slechts van zulk een schijngestalte bediend had; dus eigenlijk niet stierf; en slechts in schijn opstond en ten hemel voer.

En overmits nu door deze kwade doling heel de vrucht van Jezus' lijden en sterven voor de kerk teloor dreigde te gaan, heeft de heilige apostel Johannes met zooveel nadruk gewaarschuwd tegen een iegelijk, die niet belijden zou, dat Immanuël wezenlijk „in het vleesch gekomen is". Zulk een was de Antichrist. Leerde uit den Booze. En was vervloekt. Ook bij het kruis moest Johannes het daarom zoo duidelijk aantoonen, dat er bloed en water uit de speerwonde vloeide, want bloed en water heeft een schijngestalte niet.

En heel deze gedrochtelijke afdoling nu is het, die de kerk van Christus in haar twaalf Geloofsartikelen met zooveel doorzichtige en voorzichtige wijsheid bij den wortel afsneed, toen zij tegenover al soortgelijke *docetische* voorstelling vasthield aan het „*ontvangen* en *geboren*".

Ontvangen en *geboren*, dat is de schijngestalte niet. En daarom, met dit „*ontvangen* van den Heiligen Geest en *geboren* uit de maagd Maria" lag de belijdenis der vleeschwording onwrikbaar vast in taal, die heel de kerk verstaan kon.

Ontvangen is elk menschenkind en maanden na die ontvangenis *geboren* is elk onzer.

Welnu, de Middelaar is *anders,* dan wij *ontvangen,* niet uit den wil des mans, maar door de *werking van den Heiligen Geest.* Hij is *anders* dan wij *geboren,* niet uit een vrouw, die om moeder te worden ophield maagd te zijn, maar uit eene maagd die moeder wierd en toch maagd bleef.

Anders dus, o, gewisselijk.

Anders, naar den hoogen eisch dezer goddelijke verborgenheid.

Maar met dit al, het feit als feit blijft.

Ontvangen en geboren wij. En ontvangen en geboren ook de Immanuël!

DERDE HOOFDSTUK.

En Maria zeide tot den engel: Hoe zal dat wezen, dewijl ik geenen man beken? En de engel antwoordende, zeide tot haar: De Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen. Daarom ook, dat Heilige, dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden.

LUCAS 1 : 34 en 35.

Als er uit man en vrouw een kind ter wereld geboren wordt, dan is er met de ontvangenis en de geboorte van dat kind *een nieuw wezen* ontstaan, dat er eertijds niet was, maar nu ontstond. Zoo echter was het bij de geboorte van den Christus niet. Toen Hij ontvangen en geboren wierd, ontstond er *geen* nieuw wezen, maar bleef *voort*bestaan *datzelfde* wezen, dat reeds eertijds uitgangen vanouds, van de dagen der eeuwigheid, had, en nu optrad in onze menschelijke natuur.

Een kind onder ons ontvangen en geboren is én in die ontvangenis én in die geboorte lijdelijk; niet zelf handelend. Het *wordt* ontvangen en het *wordt* geboren, zonder er zelf iets aan af of toe te doen. Maar zoo was het bij den Christus niet. Zeer terecht zegt de Catechismus, dat Hij het zelf was, die in zijn ontvangenis en geboorte „ware menschelijke natuur *aannam*". Een aannemen van onze natuur, waarbij Hij zeer stellig onder de praedestinatie van den Middelaar door den Drieëenigen God werkzaam was, maar dan toch *zelf werkzaam.* Hij neemt de engelen niet aan, maar hij neemt het zaad Abrahams aan". „In de gestaltenisse

Gods zijnde..... heeft Hij zich zelven vernietigd en is den menschen gelijk geworden".

Onder ons, eindelijk, kennen de ouders hun kind, eer het kind zijn ouders kent.

Maar bij den Christus was ook dit omgekeerd. Toen de engel Gabriël aan Maria verscheen, kende de Zone Gods de moedermaagd reeds van verre. Hij zelf was meeverkiezende in de verkiezing geweest, waardoor Maria tot deze eere van „de gezegende onder de vrouwen" was uitverkoren. Niet de moeder beheerschte hier het kind, maar het kind was vóór de moeder. Het eeuwige, nooit wisselende subject in den Middelaar is en blijft de Zone Gods.

Nu zijn er vier stukken, die bij deze ontvangenis en geboorte moeten vast gehouden: 1°. dat het was een ontvangenis van den Heiligen Geest; 2°. een geboorte *uit* Maria; 3°. een geboorte in gelijkheid aan de broederen; en 4°. een gelijkheid aan de broederen *buiten alle zonde.*

Over het eerste punt voegt ons het uiterste der soberheid.

Toen de engel Gabriël er aan Maria de eerste mededeeling van deed, vroeg Maria, in eerbiedenisse en teedere verlegenheid: „Hoe zal dit wezen, dewijl ik geen man bekenne?" En op die vraag van den eenige die er recht op had, omdat het haar eere als vrouw gold, heeft de engel haar dit heerlijk antwoord gegeven: „De Heilige Geest zal over u komen en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen; daarom ook dat Heilige, dat uit u zal geboren worden, zal Gods Zoon genaamd worden!"

Dit is ons geopenbaard. Meer niet. En wat men ook peinze of zinne, nooit zal er óf schooner antwoord óf zinrijker verklaring gegeven worden.

Nu nog, heden ten dage, is en blijft de eigenlijke ontvangenis van een kind des menschen een diepe verborgenheid. Hoe diep ook de onderzoekende wetenschap doordrong, de oorsprong des aanzijns en des levens van een menschenkind is en blijft een onontsluierd mysterie. En waar men tot de oorsprongen van het lichaam ook zóó ver moge zijn doorgedrongen, dat men waant de eerste wording *bijna* gegrepen te hebben, daar onttrekt alle naspeuring zelfs van den oorsprong van onze ziel zich geheel en al aan onze weetgierigheid. Zelfs de weg, die hier tot kennisse leiden kon, is ten deze nog onontsloten. We weten er schier niets van, door wat de wetenschap der physiologie en der zielkunde ons leert; en het weinige dat de Heilige Schrift ons openbaart, is uitsluitend van zedelijke strekking.

Hoe wil men dan, waar reeds bij eene gewone ontvangenis, de sluier van het mysterie heel de wording des levens aan ons oog onttrekt, iets, iets ook maar van stamelen over het ondoorgrondelijk mysterie van den aanvang der vleeschwording?

Hier vooral hebben we ons stipt aan de Heilige Schrift te houden, en gelijk de Catechismus het volkomen juist uitlegt, die Heilige Schrift openbaart ons hier slechts twee dingen: 1°. dat, waar anders de vrouw niet baart, zonder dat er een werking des mans zij vooraf gegaan, hier niet is geweest een werking des mans, maar *eene werking des Heiligen Geestes;* en 2°. dat deze werking des Heiligen Geestes niet buiten den wil van hem die geboren zou worden omging, want, „*hij* heeft door die werking ware menschelijke natuur aangenomen".

Dit ligt dan ook sober en kiesch in de uitdrukkingen door den engel gekozen. Ook Maria zal, evenals elke andere vrouw, eer ze baren kan, bevrucht moeten worden. Daarom had de engel gezegd: „Gij zult *bevrucht* worden en een zoon baren." Maar alle werking, die in haar gewerkt zal worden, zal wonderbaar scheppend uit den Hooge zijn. Niets van de aarde. Niets van het vleesch. Niets van den wil des mans. Wat over haar komen zal is de *Heilige Geest,* en wat haar overschaduwen zal is „de kracht des Allerhoogsten".

Door deze en door geen andere werking is de kiem des levens in Maria's schoot gewekt. Zoo en niet anders heeft de menschelijke natuur, naar ziel en lichaam, zich uit Maria's schoot, voor het wonder der vleeschwording, aan den Zone Gods gegeven.

Het tweede, waarop gelet moet, is, dat de Middelaar geboren is *uit* Maria, en niet *door* Maria is doorgegaan, gelijk de Doopers leerden.

Zij namelijk, die in den Middelaar te eenzijdig op zijn heiligheid zien en anderzijds dualistisch de zonde in het vleesch doen kleven, opperden alle eeuwen door het bezwaar, dat in dien de erfzonde met het vleesch overerft, ook Immanuel met erfsmet geboren zou zijn, bijaldien Hij geboren ware *uit* het vleesch en bloed, dat Maria het hare noemde. Deswege stelden zij zich de zaak zóó voor, dat Jezus wel door Maria ter wereld zou zijn gebracht, maar dat Hij in Maria's schoot door een wonderdaad Gods als een nieuw schepsel ware ingeschapen. Zooals God Adam nieuw schiep en in het paradijs deed wandelen, zóó oordeelden ze, dat ook de menschelijke natuur van Christus nieuw ingeschapen was in Maria's schoot. In zulk een zin, dat Hij wel door Maria gedragen en door Maria ter wereld gebracht was, maar als een vreemd kind, dat buiten haar eigen

vleesch en bloed, in haar nieuw ontstaan was, en haar dus niet als moeder aanging.

Dit geheel de Heilige Schrift omverwerpend gevoelen is steeds en terecht door de kerk bestreden, en onze Hervormers hebben, wel verre van in de Doopers slechts een kleine ketterij te wraken, veeleer diep gevoeld, hoe zij met deze leer omtrent de vleeschwording heel de waarheid van de verlossing, die in Christus Jezus is, verwierpen. Immers is Immanuel niet uit het vleesch en bloed van Maria, dan draagt Hij ook *ons* vleesch niet en vloeit *ons* bloed Hem niet door de aderen. Dan kan Hij voor ons niet in de plaats treden. Dan bestaat er tusschen Hem en ons geen gemeenschap des levens. Dan is Hij niet van ons en zijn wij niet van Hem. Dan is het een vreemd bloed dat op Golgotha vergoten is, en ontbreekt nog altoos het zoenoffer van oneindige waardij, dat van *ons* bloed moet gebracht worden.

Vandaar de nadruk, de volle nadruk, die er steeds op vallen moet, dat Hij wel ontvangen is van den Heiligen Geest, maar geboren uit de maagd Maria, en dat dit, gelijk onze Catechismus het uitlegt, zóó te verstaan is: dat Hij *uit het vleesch en bloed van Maria* ware menschelijke natuur heeft aangenomen. Elk dezer woorden, elk dezer uitdrukkingen heeft in den Catechismus beteekenis. Het moest wel waarlijk: *uit het eigen vleesch en bloed* van Maria zijn.

Ook hierbij heeft de Christelijke overweging zich echter te onthouden van elke physiologische onderzoeking, en het was een fout, dat ook enkele onzer godgeleerden, op het voetspoor van de Roomsche scholastieken, zich ten deze verdiepen gingen in allerlei vragen over de wijze, waarop uit het vleesch en bloed der vrouw het nieuwe lichaam gevormd wordt. Al zulk onderzoek hoort bij de wetenschap der verloskunde, niet in de Christelijke godgeleerdheid thuis. En het eenige punt, waarop elk kind van God staan moet, is de volledige en onbewimpelde erkentenis, dat de wording van het vleesch en bloed van den Christus uit Maria zeer wezenlijk en eigenlijk toeging. Gelijk de kinderkens deel hebben aan het vleesch en bloed van hun moeder, dat ook Hij zoo desgelijks dit vleesch en dit bloed is deelachtig geworden, omdat Hij zoo, en zoo alleen, teniet kon doen den duivel, die de macht over den dood bezat.

Ten derde dient er aan vastgehouden, dat de Christus *den broederen in alles is gelijk geworden.*

„*Ware* menschelijke natuur nam Hij uit Maria aan, opdat Hij het ware zaad Davids zij, den broederen in alles gelijk." Hij kon dus niet aannemen onze menschelijke natuur, gelijk God de Heere ze in het paradijs

eens schiep en ook schonk aan Eva in haar wording. Die gave, reine natuur bestond als zoodanig niet meer. Er bestond niet anders dan de ongave, verlaagde en verzwakte natuur. De natuur waarin wij zondaren geboren worden, leven en sterven. En vraagt men nu: Welke natuur heeft dan Christus aangenomen? dan moet, dit spreekt vanzelf, geantwoord: Diezelfde menschelijke natuur in haar verlaging en verzwakking, gelijk wij die dragen.

De menschelijke natuur, gelijk God die in het paradijs schiep, was niet aan den dood onderworpen, maar na den val is en bestaat er geen menschelijke natuur, of ze draagt den dood in en aan zich en gaat, tenzij er genade intreedt, den dood eeuwig in. En nu beteekent de belijdenis, dat Christus niet de gave en ongeschonden, maar onze verzwakte natuur aannam, dat, dat Hij aannam die menschelijke natuur, *waarin de dood woelde.* Vandaar dat Hij onderworpen was aan al den nood, dien het gebrek van onze natuur thans met zich brengt, en dat Hij in die natuur op Golgotha heeft kunnen *sterven.*

Zooals Hebreën II : 18 er bij zegt: „Hij is daarom den broederen in alles gelijk geworden, opdat Hij, zelf verzocht zijnde, diegenen die verzocht worden, kon te hulp komen." Dit gewichtig punt komt natuurlijk breeder ter sprake bij het lijden en bij de nederdaling ter helle. Toch moet hier reeds zooveel gezegd, dat dit aannemen van onze verzwakte en ingezonkene en met den dood bezwangerde natuur, geen schijn, maar volle werkelijkheid was. Zooals de menschelijke natuur is, waarin wij liggen en bestaan, zóó was ook de menschelijke natuur, die Hij aannam. Hij nam niet iets anders aan, maar het onze. Het onze in zijn diepe ellendigheid, met alle ellendigheid die aan deze *natuur* als zoodanig eigen was.

Hier ligt dit onderscheid in, dat Jezus volstrekt niet alle *bijzondere* ellendigheden gedragen heeft, maar alleen die ellendigheden, die aan heel onze natuur gemeen zijn. Jezus is *niet* melaatsch geweest. Jezus is *niet* door de plage der pestilentie bezocht. En zooveel meer als men zou kunnen opsommen. Wel de kiem, den wortel, het zaad van al deze menschelijke ellende, die in de kiem des doods zelf inligt, droeg ook Immanuel; maar niet uitgewerkt; niet zoo, dat Hij alle ziekte leed, alle operatie onderging, alle verdriet uitdronk, of precies leed wat alle martelaars leden. En daarom moet tegengestaan die valsche beschouwing, die het, „den broederen in alles gelijk" op *alle* soort van lijden doet slaan en ontheiligt door consideratie van alle eigen pijnen en smarten.

En zoo komen we vanzelf tot het laatste punt: *uitgenomen de zonde.* De Heilige Schrift leert dit zoo kras en duidelijk en legt hier zoo den

vollen nadruk op, dat het voor een kenner der Heilige Schrift schier overtollig is, dit punt nog opzettelijk ter sprake te brengen. Toch sloop hier een verwarring in, die toelichting eischt, een toelichting, die we bij de bespreking der slotvraag van deze afdeeling hopen te geven. Alle zonde moet van Jezus afgescheiden, maar ook alle schuld van meet af, reeds in de ontvangenis, op Hem rusten. Dit is de hoofdgedachte der vraag, die een volgend hoofdstuk uiteen zal zetten, en die door Prof. Dr Böhl en de zijnen wel gevoeld, maar onjuist begrepen is, en die hen verleid heeft tot de schrikkelijke dwaling, om van erfschuld, *als bij ons,* bij den Christus te spreken.

Wat echter nog bij de eerste vraag hoort, is *de oorzaak* der afscheiding ten deze tusschen den Middelaar en ons. Rome zoekt die in de onbevlekte ontvangenis van Maria. Ware toch reeds in Maria's geboorte de overgang der erfzonde gebroken, zoo was zij zelve zonder zonde, en konderhalve den Christus rein baren uit haar reinen schoot. Afgezien echter daarvan, dat de Heilige Schrift ons desaangaande niets leert, valt niet in te zien, wat men met deze onbevlekte ontvangenis vordert. Kon Maria onbevlekt ontvangen worden, niettegenstaande haar vader en moeder bevlekt waren, waarom kon dan de Heilige Geest ook bij de ontvangenis van den Christus niet allen overgang van zonde stuiten? Zelfs al nam men dit leerstuk aan, men vordert er niets mede. Ja erger nog, kon door onbevlekte ontvangenis de overgang der zonde rechtstreeks gestuit worden, eilieve, waarom is dan bij de geboorte van Kaïn en Abel en Seth ditzelfde niet gebeurd; dan zou er geen voortplanting van zonde geweest zijn, en opeens alle gevolg van den val vernietigd. Wij blijven daarom met de Heilige Schrift Maria als een uitverkoren vat, als „de gezegende onder de vrouwen" eeren; en zien zelfs niet in hoe men ooit bewijzen zal, dat ze nog moeder wierd van andere kinderen; maar al deze, niets ter zake doende bijzonderheden daargelaten, is zij ons een medezondaresse, met ons in zonde ontvangen en geboren, die niet anders dan wij, alleen door het bloed van Golgotha vergeving kon verwerven bij God.

Het gewone zeggen, dat reeds het wondere van Jezus' ontvangenis en geboorte de zonde uitsluit, is evenmin beslissend. Ook Izaäks geboorte was een gansch wondere. Een leven uit den dood. Zie Rom. IV : 20 v.v. En toch is op Izaäk de zonde overgegaan.

Neen, het eenig hier te geven antwoord is, dat in onze natuur wel de *dood*, maar de *zonde* alleen in de verbinding van ons *ik* met die natuur kleeft.

Had dus de Middelaar zekeren „mensch Jezus" aangenomen en zich met dezen mensch vereenigd, dan zou die mensch onder zonde gestaan

hebben. Maar nu dit *niet* zoo was, nu de Middelaar niet een „mensch" maar „ware menschelijke natuur" heeft aangenomen, en van niemand onzer een menschelijk *ik* heeft geleend, maar zelf als Zone Gods in deze menschelijke natuur is opgetreden, nu *kon* er geen overgang van zonde zijn, omdat het *ik* niet overging, maar alleen overging onze menschelijke natuur.

Dit nu, dat het *Ik* van Jezus, waarmee Hij zei: „Ik, een mensch die u de waarheid gezegd heb", het *Ik* zelf van den Zone Gods was, dit maakte allen overgang en ontstaan van zonde onmogelijk.

En daarom moet tevens als diep onwaardig alle meening en voorstelling verworpen, als had Jezus wel *kunnen zondigen,* en als zou zonder dat zijn verzoeking niet werkelijk geweest zijn!

Tot het uiterste toe moeten zij weerstaan de dwalenden en de dwazen, die aan het bloote denkbeeld, dat de Zone Gods in zonde kon vallen, ook maar een plaats geven.

Wie dat zeggen, ze hebben metterdaad den Zone Gods in den Middelaar, die voor ons verzocht wierd, geloochend.

VIERDE HOOFDSTUK.

Want zoodanig een Hoogepriester betaamde ons, heilig, onnoozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren, en hooger dan de hemelen geworden.
HEBR. 7 : 26.

Over de tweede vraag van deze veertiende Zondagafdeeling wordt veelal heengeloopen, en toch is ze van zoo uitnemend gewicht. Reeds hierom, wijl de verhouding waarin de Middelaar tot het onheilig wezen der zonde en tot onze schuld stond, alleen hier in verband met zijn vleeschwording ter sprake komt.

Beginnen we ter toelichting er van, met te onderzoeken, wanneer de Middelaar onze schuld heeft aangenomen. Pas in Gethsémané? Eerst bij den doop? Of wel reeds vroeger?

Nu zegt de Heidelbergsche Catechismus, dat „de Middelaar met zijne onschuld en volkomene heiligheid mijne zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt". Er wordt dus niet eerst bij het kruis, maar reeds bij de vleeschwording aan den Middelaar een verzoenende macht toegekend.

Gekant tegen alle oppervlakkigheid neemt de opsteller er geen vrede

mee dat Christus zijn latere zonden verzoent; ook niet dat Christus zijn zondigen aard bedekt; neen, hij dringt terug tot in den oorsprong van zijn aanzijn en tot in den wortel van zijn wezen, en komt alzoo op de *erfzonde*. Ook die erfzonde stelt hem voor God verdoemelijk. En nu vraagt hij zeer terecht, waar de verzoening ook voor die oorspronkelijke zonde moet gezocht worden. Hoe, op wat wijs, die zonde, waarin hij ontvangen en geboren is, voor Gods aangezicht bedekt wordt.

En wat antwoordt hij hier nu op? Wijst hij nu op het kruis van Golgotha en het daar vergoten bloed? Neen, volstrekt niet, maar wel wijst hij u op de „heilige ontvangenis en geboorte Christi" (zie vraag 36), en het is uit deze „heilige ontvangenis en geboorte Christi" dat hij de macht van den Middelaar afleidt, om „met zijn onschuld en volkomene heiligheid", waarin Hij geboren wierd, mijn schuld en mijne onheiligheid, die mij van mijn ontvangenis en geboorte af aankleefde, voor Gods aangezicht te bedekken.

Hier ligt dus in, dat de Christus niet eerst aan het kruis of bij den doop, maar reeds terstond van het oogenblik zijner ontvangenisse af, plaatsbekleedend voor ons intreedt, en geen oogenblik anders dan dragende onze schuld en onze zonde kan worden gedacht. Iets wat de Catechismus terecht aldus leert. Want immers reeds lang vóór het kruis getuigde Johannes de Dooper: „Zie het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegdraagt"; en reeds lang vóór den doop is aan den Christus de besnijdenis voltrokken, en is voor den Christus het lossingsoffer in den tempel volbracht. Reeds de profeet toont ons dan ook, dat Hij op zou schieten „als een wortel uit een dorre aarde". Hij is onze Hoogepriester niet eerst op Golgotha geworden, maar reeds als onze Hoogepriester in den Kerstnacht geboren geworden. Hij is „in het vleesch" en niet in zijn heerlijkheid bij de kribbe gekomen. Een kribbe in den stal ontvangt Hem, en niet de wieg in het vorstelijk paleis. En zou nu geheel deze nederheid bij den Christus volkomen onverklaarbaar zijn, indien Hij niet reeds toen met onze zonde te maken had gehad, zoo volgt uit dit alles klaarblijkelijk, dat de Catechismus hier geen ander verband aanwijst, dan de Schrift zelve toont.

Toch zie men toe, dat deze invlechting van het verzoeningswerk in de vleeschwording niet verkeerdelijk verstaan worde, gelijk heden ten dage van twee kanten tegelijk op stuitende en heel het heilsmysterie omverwerpende wijze geschiedt.

Eenerzijds toch leeren *de Ethischen* almeer, dat de verzoening van den zondaar met God eigenlijk minder in het vergoten bloed ligt, maar meer daarin te zoeken, dat in zijn vleeschwording het goddelijke zich aan het

menschelijke huwt, en alzoo de tegenstelling te boven komt, die aanvankelijk het goddelijke van het menschelijke scheidt. Een waarlijk booze ketterij, die de leer der zaligheid en van den troost onzer ziele oplost in een wijsgeerige beschouwing, en eindigt met de grens uit te wisschen die ons van den Euwige scheidt; Schepper en schepsel onderling vermengt; en alzoo de gemeente van Christus, zonder dat deze er op verdacht is, aan de *afgoderij* of het *pantheïsme* in de armen voert. Gelijk men weet, was het Prof. Valeton te Utrecht, die bij zijn inaugureele oratie in 1878 het eerst hier te lande deze zienswijze bepleiten dorst.

Doch ook anderzijds en op niet minder ernstige wijze zondigen hier *de Neo-Kohlbruggianen,* onder leiding van Prof. Böhl uit Weenen; en wel in ditzelfde punt, zij het ook op andere wijze. Zij toch stellen het voor, alsof „de Christus als onzer één onder de toerekening van Adams zonde en schuld ontvangen en geboren ware". Een schriklijke leer, waarover schrijver dezes den hoogleeraar tot de orde riep in de inleiding van „De Vleeschwording des Woords", maar die tot onze niet geringe teleurstelling door Dr Böhl in zijn *Zur Abwehr* in geheel haar omvang en strekking wordt staande gehouden; zonder dat ook maar één enkele der ingebrachte bedenkingen besproken of weerlegd is. Nu voelt ieder, dat, zoo aan Christus *als aan onzer één* de schuld en zonde van Adam is toegerekend, Hij niet voor ons, maar voor zich zelven leed, en gelijk onzer één niet slechts met de schuld, maar ook met de zonde is vermengd geworden.

Beide deze valsche voorstellingen moeten derhalve met alle kracht bestreden; en de kerke Gods moet gehouden bij de vaste en zeer kostelijke waarheid, dat 1⁰. de Christus den broederen in alles is gelijk geworden, *doch uitgenomen de zonde;* 2⁰. dat de Christus onze schuld gedragen heeft, niet krachtens zijn geboorte, maar *krachtens de beschikkinge Gods;* en 3⁰. dat de verzoening voor onze zonde *in zijn bloed* is, gelijk dit op Golgotha vergoten wierd, maar om vergoten te kunnen worden, uit Maria wierd aangenomen *door de vleeschwording.*

Bezien we elk dezer drie nader.

Vooreerst, de Christus is den broederen in alles gelijk geworden; wat volstrekt niet zeggen wilde, dat er tusschen den Christus en Johannes den Dooper bijvoorbeeld geen onmetelijk verschil bestond, daar toch de Christus „God was, te prijzen in eeuwigheid" en Johannes een nietig schepsel; maar alleen dat, voor hetgeen zijn menschheid aanging, Hij evenzoo waarachtig mensch was, des vleesches en des bloeds der kinderen deelachtig, als wij. Heel het redebeeld van den heiligen apostel in den brief aan de Hebreën toont dit duidelijk.

Maar terwijl *wij* nu niet konden geboren worden anders dan in schuld en zonde, is *hij* geboren „heilig, onnoozel en onbesmet, afgescheiden van de zondaren".

In Vraag 7 had de Catechismus geleerd, dat in het paradijs „onze natuur alzoo is verdorven geworden, dat wij allen in zonden ontvangen en geboren worden". De erfzonde wordt hier alzoo afgeleid uit de schuld die op onze natuur rust. Wat uit vleesch geboren wordt, is vleesch. Wie in deze bedorven natuur opkomt, is zelf in zonde bevangen.

Onze Confessie zegt er in art. 15 van, dat „deze erfzonde is een verdorvenheid der geheele natuur en een erfelijk gebrek, waarmede de kleine kinderen zelfs *besmet* zijn in hunner moeders lichaam".

Ware dus de Christus *uit* ons geslacht, door den wil des mans, als onzer één geboren, dan kon het niet anders, of ook Hij zou reeds in zijn moeders lichaam met deze zonde besmet zijn geweest. Nu daarentegen kan dit natuurlijk niet. Van zonde bij den Zoon van God te spreken, is spreken van heilige zonde of zondige heiligheid. De zaak zelve is geheel ondenkbaar. En een ieder die leert, dat de Christus wel *kon* zondigen al zondigt hij *feitelijk* niet, loochent zijn Godheid.

Maar al stond het vooruit vast, dat dit *niet* kon, het moest dan toch in de ontvangenis en geboorte zelve *afgesneden zijn*. En dit nu, de afsnijding van dit geheele denkbeeld, dát is het wat de Christelijke kerk belijdt met het „ontvangen uit den Heiligen Geest, en geboren uit de *maagd* Maria".

Dat Christus *zonder* zonde en *buiten* zonde was, heilig, onnoozel, onbesmet en *afgescheiden van de zondaren*, leert heel de Schrift, en ook reeds aan Maria was het aangezegd: „Dat *heilige*, dat uit u zal geboren worden, zal Gods Zoon genaamd worden!" En zonder dat we nu dieper indringen in de vraag, hoe het toeging, dat de ontvangenis *uit den Heiligen Geest* en de geboorte uit de *maagd* Maria, den overgang van de erfschuld en erfzonde buitensloot, zoo is het toch tastbaar, dat 1⁰. krachtens deze ontvangenis de Christus niet *uit* ons geslacht, maar *in* ons geslacht, ingeboren wierd; 2⁰. dat Hij *niet* evenals wij in Adams lendenen gezondigd had; 3⁰. dat de zondige bijmenging bij zijn ontvangenis geheel was uitgesloten; en 4⁰. dat Hij *als* onzer één was, maar „onzer één" *niet*.

Het *tweede* punt vloeit vanzelf uit het eerste voort. In den Christus is nooit zonde noch ook schuld geweest. Voor zoover Hij met schuld en zonde te maken had, *droeg Hij ze*, als van buiten opgelegd, en niet als van binnen uit Hem voortgekomen; evenals het lam in de offerande de zonde van den offeraar draagt, zonder dat er innerlijk tusschen het leven van dat lam en die opgelegde zonde oorzakelijk verband bestaat.

Als nu aan een schaapherder een kind en een lam op éénen dag worden geboren, dan draagt *dit zijn kind* de zonde vanzelf, noodzakelijk in zich. Maar dat *lam* kan eerst later met de zonde in aanraking komen, zoo ze op het dier wordt gelegd. Het kind heeft dus de schuld en zonde krachtens zijn geboorte. Daar is niets aan te doen. Maar het lam draagt straks de zonde op het altaar *niet* krachtens zijn geboorte, maar omdat de herder het als offerlam *uitkoos.*

En zoo nu ook is het hier.

Wij allen, toen we ontvangen en geboren werden, hadden terstond in onze ontvangenis en geboorte de zonde en de schuld, waaruit de zonde sproot, aan ons. Daarentegen de Christus had krachtens zijn geboorte slechts dit ééne, dat Hij was „heilig, onnoozel, onbesmet en van de zondaren afgescheiden". Juist dus het tegendeel. Gelijk het lam van straks, zoo kan dus ook de Christus deze schuld en zonde alleen dan op zich krijgen, zoo ze op Hem wordt gelegd door een beschikking van den Vader.

Zoo dragen ook wij elk persoonlijk onze schuld uit Adam en de zonde daaruit volgende *krachtens onze geboorte;* maar de Christus draagt *onzer aller* schuld en zonde, niet krachtens zijn natuur, maar omdat de raad des Heeren *het alzoo bepaald heeft.*

Dit is het, waarom we in het eerste hoofdstuk van deze Zondagsafdeeling met zooveel nadruk op de *Staten* van den Middelaar wezen.

Immers het had kunnen beschikt zijn, dat Christus geboren was in een *staat,* die beantwoordde aan zijn innerlijk wezen en dan zou Hij geboren zijn in den *staat van den volmaakt rechtvaardige.* Maar daarentegen is dit juist de raad des Heeren HEEREN en het mysterie des heils, dat de Christus, hoewel volmaakt rechtvaardig zijnde, nochtans niet in *den staat van een rechtvaardige,* maar in *den staat van aan aller zonde medeschuldig* zou geboren worden.

Hier ligt dan ook tevens het punt, waarbij de Neo-Kohlbruggianen in den weg der waarheid kunnen terugtreden. Ja zeer zeker rust, evenals op ons, reeds bij de geboorte op den Christus schuld. Dit zag Dr Böhl zeer juist in. Maar met dit tweeërlei verschil, dat Böhl voorbijzag: 1°. dat wij onze schuld noodzakelijk krachtens onze geboorte hebben, en Hij vrijwillig volgens de destinatie Gods; en 2°. dat wij *Adams* schuld dragen als hebbende gezondigd in zijn lendenen, en dat Hij draagt *ons aller* schuld.

Hij, de Christus, is daarom niet *één der „menschen die zwakheid hebben"*, maar staat tegen deze allen over als „de Zoon, die in der eeuwigheid geheiligd is" (Hebr. VII : 28). Iets wat onze godgeleerden zóó verklaarden, dat Hij wel de gemeene zwakheden van het vleesch aannam, maar verre

bleef van die persoonlijke zwakheden, die ons in verband met ons persoonlijk leven aankleven. Vandaar dat Hij wel sterft, maar niet *ziek* is geweest.

En zoo komen we dan tot *het derde punt:* dat zijn vergoten bloed de verzoening aanbrengt, maar om vergoten te kunnen worden, moest aangenomen in de vleeschwording.

Is het waar, dat Christus niet krachtens de noodwendige gevolgen zijner geboorte, maar ingevolge de beschikking des Heeren, in den *staat van een ongerechtige* en als verantwoordelijk voor onzer aller schuld op aarde kwam, dan voelt ge onmiddellijk, dat eigenlijk de toerekening van onzer aller schuld aan den Middelaar reeds vóór zijn geboorte plaats greep in den raad des Welbehagens. Dit kon ook niet anders, of onze rechtvaardigmaking zou niet vast in den wille Gods zijn. En wat ge ook bemerkt, er zou geen verzoening geweest zijn voor Abraham en David en alle verlosten des Ouden Verbonds, en geen hunner had ooit als in Psalm XXXII van een „welzalig, wien de zonden *zijn* vergeven" kunnen jubelen.

Dit sta dus boven alle bedenking vast, dat de toerekening van onzer aller schuld aan den Christus, reeds vóór zijn ontvangenis in den raad des Eeuwigen was. Doch is dit zoo, en is Hij alleen krachtens dezen zelfden raad ontvangen en geboren, juist om als drager onzer schuld, onze zonden te kunnen verzoenen, dan volgt hier ook vanzelf uit, dat Hij niet anders dan in den staat van een ongerechtige *kon* ontvangen en geboren worden. „Geworden uit een vrouw, geworden *onder de wet!*"

In zijn ontvangenis en geboorte ligt dus tweeërlei: 1°. is Hij door zijn ontvangenis uit den Heiligen Geest feitelijk en wezenlijk „heilig, onbesmet en onnoozel", en 2°. toch tegelijk, wat zijn *staat* aangaat, *schuldig gesteld en schuldig gerekend voor onzer aller schuld.*

Nu ligt intusschen de zoen der zonde in het recht Gods, dat voor een *oneindige* schuld *een eeuwigen* dood vraagt. Hieruit volgt alzoo, dat de toerekening van onzer aller schuld aan den Middelaar, en de verzoening van onzer aller schuld door Hem, wel afvloeit uit Gods raad, maar eerst gerealiseerd wordt, als zijn bloed wordt vergoten en Hij in den eeuwigen dood ingaat. En in zooverre mag er nooit aan getornd of iets op afgedongen: *We hebben de verlossing door zijn bloed.*

Maar, en hierop nu is meestal veel te weinig gelet, om zijn bloed te kunnen vergieten, *nam Hij het aan,* en dat aannemen zelf reeds van dat bloed was een daad van vernedering, en droeg als zoodanig reeds een priesterlijk karakter.

En dit nu is het, waarop de Catechismus ons hier wijst.

Hij wordt geboren „heilig, onnoozel, onbesmet en van de zondaren afgescheiden". Toch wordt Hij reeds bij zijne ontvangenis en geboorte ingezet in een *staat,* die hiermee strijdt, en wordt Hij gerekend als *met onzer aller schuld beladen.*

En dit nu, die tegenstelling tusschen wat Hij in zijn ontvangenis en geboorte *was,* en desniettemin in zijn ontvangenis en geboorte *gerekend* wierd, dit is het waarin de Catechismus den troost onzer zielen aanwijst.

Immers zegt de Catechismus, dit troost, dat Hij alzoo ontvangen en geboren is, niet voor *zich zelven,* maar voor *ons.*

Zóó diep is de wortel van onze verderving en zoover achter ons gaat onze schuld en zonde, — en zóóver is Hij dan ook tot ons gekomen, om onze zonden voor ons weg te nemen.

Ook uw zonde en uw schuld, waarin gij, en waarin uit u uw kind, ontvangen en geboren wierd, ze zijn in dit *heilig* Kind, maar dat als een *misdadig* kind gerekend is, voor Gods aangezicht bedekt.

ZONDAGSAFDEELING XV.

Vraag 37. Wat verstaat gij bij het woordeken: *Geleden?*

Antwoord. Dat Hij aan lijf en ziele den ganschen tijd zijns levens op aarde, maar inzonderheid aan het einde zijns levens, den toorn Gods tegen de zonde des ganschen menschelijken geslachts gedragen heeft, opdat Hij met zijn lijden, als met het eenige zoenoffer, ons lijf en ziele van de eeuwige verdoemenis verloste, en ons Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven verwierve.

Vraag 38. Waarom heeft Hij onder den rechter Pontius Pilatus geleden?

Antwoord. Opdat Hij onschuldig, onder den wereldlijken rechter veroordeeld zijnde, ons daarmede van het streng oordeel Gods dat over ons gaan zoude bevrijdde.

Vraag 39. Heeft dat iets meer in, dat Hij gekruist is geweest, dan of Hij met eenen anderen dood gestorven ware?

Antwoord. Ja het; want daardoor ben ik zeker, dat Hij de vervloeking, die op mij lag op zich geladen heeft: want de dood des kruises van God vervloekt was.

EERSTE HOOFDSTUK.

En met de overtreders is gesteld geweest.
JES. 53 : 12.

In de Twaalf Geloofsartikelen volgt terstond op de belijdenis van Jezus' *geboorte* de belijdenis van zijn *lijden*. Immers het heet: „Ontvangen van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria", en terstond daarop. „die *geleden* heeft onder Pontius Pilatus".

Uit die bijvoeging: „Die geleden heeft *onder Pontius Pilatus*" ziet ge klaarlijk, dat de Twaalf Geloofsartikelen spreken van het lijden des Heeren *aan het einde* zijns levens. De Catechismus daarentegen blijft daarbij niet staan, maar onderzoekt ook het voorspel of wilt ge den wortel van dat latere lijden, en spreekt daarom van een lijden, dat de Heere *„den ganschen tijd zijns levens op aarde,* maar inzonderheid aan het einde zijns levens" gedragen heeft. Als er toch gevraagd wordt:

Wat verstaat gij onder het woordeke „geleden"? dan luidt in antwoord 37 het bescheid van den Catechismus aldus:

„Dat Hij aan lijf en ziele, den ganschen tijd zijns levens op de aarde, maar inzonderheid aan het einde zijns levens, den toorn Gods tegen de zonde des ganschen menschelijken geslachts gedragen heeft, opdat Hij met zijn lijden, als met het eenige zoenoffer, ons lijf en ziele van de eeuwige verdoemenis verloste, en ons Gods genade, gerechtigheid en het eeuwig leven verwierve."

Reeds dit eerste is van hoog gewicht.

Heel het denkbeeld toch, alsof Jezus eerst ruim dertig jaren lang een stil en genoeglijk menschelijk leven had gesleten, en alsof eerst aan het einde van dit leven het lijden Hem overkomen was, valt er mee weg. Wat men wel gesproken heeft van een „*Leven* van Jezus" wordt zoodoende overgezet in „de geschiedenis van Jezus' *lijden*". En heel de blik op den Rabbi van Nazareth wordt reeds van de kribbe af de aanblik van het Kind, den Jongeling en den Man van smarten.

Toch ontsta hier geen misverstand. Slaan we toch de Evangeliën op, dan vernemen we eerst van dat lijden bijna niets, en eerst tegen den afloop van het ons daar geschilderd tafereel komt er een oogenblik, waarop „Jezus *van toen aan* zijn discipelen begon te zeggen, dat Hij moest opgaan naar Jeruzalem en veel *lijden* van de overpriesters, en gekruist worden, en ten derden dage weer opstaan van de dooden." Hier is dus metterdaad een indeeling van zijn leven op aarde in twee deelen, waarvan in het laatste deel pas zijn eigenlijk lijden begint en dus het eerste deel nog van dat zwaarder lijden verschoond is. En toch strijdt dit geenszins met de voorstelling van onzen Catechismus. Immers ook de Catechismus maakt onderscheid tusschen tweeërlei lijden, eerst een lijden van zijn geboorte aan, en daarna een bijzonder lijden, dat eerst aan het einde zijns levens kwam. Juist gelijk de Heere zelf het zegt, niet, dat bij zijn opgaan naar Jeruzalem eerst zijn lijden *aanving*, maar dat toen eerst begon dat *bepaalde* lijden, dat Hem overkomen zou van de overpriesters en schriftgeleerden en bij zijn overgeleverd worden aan de heidenen.

Welk belang heeft het dan, om ook op dat *vroegere* lijden te komen? En dan antwoorden we: *Dit* groote belang, dat het juist hieraan hangt, of Christus in den *staat* van een *rechtvaardige* of van een *schuldige* geboren is. Begon het lijden pas bij Gethsémané, dan treedt Hij eerst bij Gethsémané in den *staat van een schuldige* over, en is Hij van te voren ongerept als een rechtvaardige. Maar dan blijft tweeërlei volstrekt onbegrijpelijk. *Vooreerst*, hoe de Christus zoo plotseling, op een gegeven oogenblik, onze zonden op zich neemt. En ten andere, hoe Hij reeds vroeger in stee van in heerlijkheid te schitteren, in zoo gedrukten levenstoestand verkeert.

Liefst denkt men daar dan niet over, en laat het in het duister liggen, en troost er zich mee, dat de Christus op Golgotha dan toch metterdaad onze zonde aan het hout draagt. Maar *hoe* die zonde op Christus kwam, *wanneer* Hij ze op zich nam, en *op wat wijs* Hij ze droeg, daar geeft men zich geen rekenschap van. En toch, daarbij kan men niet blijven staan. Onze zonden zijn niet als een vervoerbaar pak, dat tot op Gethsémané ergens rusten kon, en dat toen door Hem in Gethsémané op zich genomen is, om het bij zijn sterven weer af te leggen.

Men kan dit niet uitwendig noch physisch opvatten. En het moet derhalve klaar en duidelijk voor ons bewustzijn zijn uitgemaakt, wat met dit dragen van onze zonden is bedoeld. En dit nu ziet ge nooit in, en op dit punt blijft ge altoos haperen, zoolang ge Jezus' lijden en het dragen van onze schuld pas bij Gethsémané laat beginnen; en licht daagt u in deze donkerheid eerst dan, als ge met den Catechismus, blijkens Vraag 36, *het dragen van onze schuld* zijn aanvang reeds laat nemen, in zijn ontvangenis en geboorte, en dienovereenkomstig dan ook, blijkens Vraag 37, *zijn lijden reeds laat beginnen bij het begin van zijn leven.*

Dit gevoelt ge toch, alle mechanische, uitwendige voorstelling moet hier afgelegd. Al het spreken der Heilige Schrift van een „dragen van onze zonden op het hout" en wat dies meer zij, met name van een Lam Gods dat de zonde der wereld wegneemt, is figuurlijke, overdrachtelijke taal, ontleend aan den offerdienst. Maar niet die offerdienst is het wezenlijke. Ook die offerdienst op zich zelf was slechts figuurlijk en zinnebeeldig. En het wezenlijke was alleen het beslotene in Gods raad, dat door dien offerdienst wierd afgebeeld.

Om zich van dit dragen onzer zonde, en dientengevolge van de striemen die ons genezing aanbrachten, een klare voorstelling te kunnen maken, moet ge dus terstond het oog op God den Heere richten, en u afvragen wat in heel deze zaak *van 's Heeren wege* geschiedt.

En dan sta op den voorgrond, dat er noch van schuld, noch van zonde, noch van een staat, noch van een lijden sprake kan zijn, dan enkel tengevolge van Gods *rekening* en Gods *doen.*

Denk u in een land de Overheid en de wet en den rechter weg, en er is in dat land geen overtreding en geen schuld en geen vonnis en geen straf meer. Alles is er om het even. Maar zoodra de Overheid komt en de wet en de rechter, dan wordt er overtreding aangebracht, schuld afgewogen, vonnis geveld en straf toegewezen.

Schuld is dus niet iets, dat in de lucht hangt of op zich zelf wezenheid heeft, maar alleen geboren uit de *rekening* en het *oordeel* Gods. Uw schuld

bestaat alleen in zijn eisch aan u, waarin ge tekort schoot. Hieruit is uw schuld geboren. En voorts dat Hij zijn pretentie op u niet loslaat, maar u zijn wet *blijft* opleggen, én voor eertijds én voor nu, *daar bezwijkt ge onder.*

Uw *staat,* of ge als een zondaar of als een rechtvaardige voor Hem zijt, hangt dus insgelijks aan *zijn* oordeel, en aan zijn oordeel alleen.

Zoolang een dief niet ontdekt is, blijft hij in den *staat* van een eerlijk mensch. En ook zoolang een valschelijk beschuldigde niet in zijn onschuld is uitgekomen, blijft hij in den *staat* van een schuldige verkeeren. Voorzoover dit nu echter enkel hangt aan de publieke opinie, heeft dit nog geen rechtsgevolgen. Maar als de overheid, als de rechter u óf schuldig verklaart, hoewel ge *niet* misdeedt, óf ook vrijsprak, niettegenstaande ge schuldig waart, rekent uw *staat* voortaan niet meer naar wat gij wezenlijk zijt of deedt, maar enkel naar de uitspraak van den rechter. Verklaart hij u eerloos, ook al zijt ge onschuldig, dan zijt ge in het land uw eere kwijt en geldt voor een eerlooze. En omgekeerd, verklaart hij u onschuldig, ook al waart ge wel terdege schuldig, dan blijft ge in het land uw eere genieten, ook al zijt ge voor uw zielsbesef uw eere kwijt.

Zoo nu kan het gebeuren, dat er een moord is geschied, de eigenlijke moordenaar vrijloopt en als eerzaam burger rond blijft wandelen, terwijl een onschuldige wordt gegrepen en als moordenaar veroordeeld. Welnu, in dat geval, draagt deze onschuldige de straf, die voor den moordenaar bestemd was; hij wordt als die moordenaar gerekend, en staat voor den rechter als dragende de schuld van zijn moord.

En is het nu, dat in eenig land het overnemen van iemands schuld toe is gestaan, en er was een moord gepleegd, en een onschuldige bood zich *vrijwillig* aan, om in plaats van den moordenaar de straf voor dien moord te boeten, dan zou deze persoon voor den rechter staan, dragende de schuld van den moordenaar; als moordenaar door hem worden veroordeeld; en met de straf die op moord gesteld was, door hem worden gestraft.

En zoo nu is het ook bij den Heere onzen God.

Wij allen staan voor den Heere als eerloozen en doemschuldigen, want God weet, hoe we allen voor Hem in de schuld liggen, als overtreders van zijn wet en schenders van de eere van zijn majesteit. Niemand onzer staat van nature bij God in den *staat* der eere, maar allen worden we ontvangen en geboren in den *staat* van den goddelooze en eerlooze.

Omgekeerd is het de grondslag van Gods waarheid, dat de Immanuël *niets* misdeed, maar in *volkomen* heiligheid verkeert en altoos verkeerd heeft en *heilig* is tot in den diepsten wortel van zijn wezen.

Moet dus God de Heere én ons én Hem aldoor rekenen in dien *staat,* die overeenstemt met ons beider innerlijk wezen, dan kan het niet anders

zijn dan voor Immanuël de *staat* van den rechtvaardige en de *staat* van den goddelooze voor ons.

Maar, en hier ontsluit zich nu juist de toegang tot dit mysterie, dit is niet zoo. De *staat* hangt niet aan het eigenlijke wezen, maar alleen aan de *rekening* en aan het *oordeel* Gods.

En nu komt de raad des vredes, en is in Immanuël de wil om zich door God als een goddelooze te laten rekenen, indien Hij mensch geworden, daardoor tot stand kan brengen, dat vele goddeloozen als rechtvaardigen worden gerekend.

Zoo komt het tot de Vleeschwording. De Zone Gods neemt uit de maagd Maria het vleesch en bloed der kinderen aan. Hij verschijnt onder menschen. Maar in welken *staat* zal het nu zijn? Zal het wezen: Hij alleen in den staat der rechtvaardigen onder die allen die in den staat der goddeloozen verkeeren? Neen, neen, maar ook Hij komt in den *staat* der goddeloozen op! Als een wortel uit een dorre aarde! Meer nog. Hij komt op, niet in den *staat* dier anderen, maar in een geheel exceptioneelen *staat*, als de oneerzaamste onder de eerloozen. „Er was geen gedaante noch gestalte, dat wij Hem zouden begeerd hebben. *Hij was veracht en de onwaardigste onder de menschen!*"

Niet, dit vat ge nu toch, naar zijn innerlijk zijn, want hij was innerlijk volkomen goddelijk en heilig, maar *van zijn staat*. Hij wierd gerekend „als een die van God geplaagd, geslagen en gedrukt was." Hij wierd behandeld, als had Hij alleen dat alles misdaan, wat wij misdaan hadden. *Hij is met de overtreders gerekend.*

Dat dit nu niet *bij vergissing* geschied is, gelijk een aardsch rechter soms bij vergissing een schurk vrijspreekt en een onschuldige veroordeelt; dat het ook niet bij dwang geschied is, gelijk soms een legerbevelhebber den tienden man voor den kop schiet, als zoen voor verzet van heel het regiment; en dat het ook niet figuurlijk geschied is, gelijk bij het offerlam; maar dat dit geschied is, *naar Gods raad en wil* en behoudens zijn goddelijke alwetendheid, niet buiten Christus zelf om, maar *met diens eigen gedoogen* en volle bereidwilligheid; en dat niet in schijn, maar zóó *wezenlijk*, dat eindelijk zijn bloed van het kruis afdroop, dát is het heilgeheim, welks volkomen diepte ge nooit peilen zult:

Maar bekent ge eenmaal, dat iemands *staat* geheel verschillen kan van zijn *wezen*, zoodat zelfs een onschuldig man nog als een moordenaar aan de galg kan komen, dan doorziet ge toch, hoe ook de Christus zelf volkomen heilig, *onbesmet*, onnoozel en onschuldig in zijn *wezen* en innerlijke *gestalte* kon zijn, en toch desniettemin geheel *in den staat* van den diepst

schuldige kon worden ingezet, en dienovereenkomstig behandeld, bijaldien de wil des Heeren HEEREN het als souverein Rechter alzoo besloot.

En overmits Hij dit nu *zelf* gewild heeft, en hoewel zich innerlijk volkomen van zijn volstrekte heiligheid van oogenblik tot oogenblik bewust, niet heeft willen optreden in den *staat van een rechtvaardige,* met de daarbij passende eere en heerlijkheid, maar door eigen wilsdaad opgetreden is in den *staat van een goddelooze,* ja, van den diepst schuldige, wiens ééne schuld aller schuld saam evenaarde, met de daarbij passende smaad en schande en verdrukking, nu heeft van zijn ontvangenis af, *in dien staat der vernedering,* aldoor *onze* zonde gedragen en is geen oogenblik *zonder* het dragen van onze schuld geweest.

Geheel hiermee in overeenstemming leert dan ook de Heilige Schrift, dat het de Heere was, *die onzer aller ongerechtigheid op Hem deed aanloopen.* Niet *wij* hebben onze zonden op den Christus gelegd, en ook niet *Hij* heeft ze op zich genomen, om nu eerst daarna, met onze zonden voor God verschenen, als een ongerechtige gerekend te worden.

Neen, de werking gaat van het Besluit uit. Daar liggen de oorsprongen van dit mysterie. En het is krachtens dit Besluit dat „Hij het geen roof geacht heeft Gode evengelijk te zijn, maar heeft zich zelven vernietigd, de gestaltenisse eens dienstknechts aangenomen hebbende."

Immers dit laatste hoorde er bij.

Als Tweede Persoon in de Drieëenheid kon Hij geen zonde of schuld dragen. Hij kon ze alleen dragen *door het aannemen van onze natuur.*

In onze natuur kon Hij als Zoon van God geen schuld dragen *naast* de onze, of *gelijk* aan de onze, want dan had Hij een menschelijk individu naast andere individuen moeten wezen.

Neen, al wat kon, was, dat Hij, onze natuur aannemende, ze aannam met al de zonde en de schuld die er op rustte, en zoo inderdaad droeg *onze* schuld en *onze* zonde, of gelijk de Catechismus het zoo juist uitdrukt: *den toorn Gods tegen de zonde des ganschen menschelijken geslachts.*

TWEEDE HOOFDSTUK.

Doch het behaagde den Heere Hem te verbrijzelen; Hij heeft Hem krank gemaakt.
JES. 53 : 10*a*.

De Middelaar leed „den *ganschen* tijd zijns levens op de aard". Hij kon niet lijden, dan om onzentwil; plaatsbekleedend voor ons; en in onze

plaats. Zoo droeg Hij dan onze zonde van zijn geboorte af. Hij *heilig* in zich zelf; onnoozel, onbesmet, van alle zondaren afgescheiden, maar dragende een *vreemde* schuld, die buiten Hem omging, maar die Hij, het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt, *droeg*.

Deze schuld droeg Hij, niet wijl *wij* ze op Hem hadden gelegd. Wij toch zouden dit nimmer gedaan hebben, en óns ware dit een dwaasheid geweest. Maar omdat ze op den Middelaar was gelegd door God Drieëenig, en Hij zelf, als zijnde „God te prijzen in der eeuwigheid", ze willig op zich nam.

Dit *opleggen* had in beginsel plaats in den eeuwigen Raad Gods, maar wierd eerst verwerkelijkt door de Vleeschwording. Toen toch nam de Zone Gods onze menschelijke natuur aan; niet een *mensch*, maar 's menschen *natuur;* en die natuur gelijk ons gevallen geslacht ze alleen geven kon, en gelijk hij ze van een gevallen menschdom alleen nemen kon, ingezonken en met de woeling des doods er in.

Zoo wierd Hij dan geboren „heilig, onnoozel en onbesmet", naar zijn innerlijk wezen, maar naar den uitwendigen *staat* als een „schuldige" gerekend; „gerekend met de misdadigers"; „als een die veracht was en de onwaardigste onder de menschen"; gelijk een „op wien de toorn Gods rustte".

Had Hij niet onze natuur uit het vleesch en bloed der kinderkens aangenomen, maar door *schepping* zich een nieuwe menschelijke natuur bereid, zoo ware Hij noch innerlijk met zonde besmet geweest, noch ook had Hij uitwendig onze schuld gedragen.

Had hij niet slechts onze natuur, maar ook een menschelijken *persoon* aangenomen, zoo zou Hij zelf zondaar zijn geweest, en zou hem Adams schuld zijn toegerekend, gelijk onzer één.

Nu Hij daarentegen *niet* een nieuwe natuur schiep, en *ook niet* een menschelijken persoon, maar van ons *onze* natuur aannam, nu was en bleef Hij in zijn innerlijk wezen God, en daardoor heilig en onnoozel, maar droeg Hij *onze schuld*.

Het Woord *kon* niet vleesch worden, zonder dat onze schuld op hem rustte. Dat hij, vleesch geworden, onze schuld dragen zou, was naar het bestel van Gods Raad.

Niemand mag dus zeggen: „Het was een natuurnoodwendigheid; eenmaal onze natuur aannemende, *moest* Hij wel onze schuld dragen." Dit is *niet* zoo. Het aannemen van onze schuld was een daad van goddelijk ontfermen.

Maar ook mag niemand zeggen: Hij had onze natuur kunnen aannemen en toch buiten onze schuld staan. Want immers een natuur, waarop *niet* Gods toorn rustte, hadden we niet te geven.

En zoo hangen dan deze twee onlosmakelijk saam. Uit vrije erbarming nam hij onze schuld op zich; en om onze schuld werkelijk te kunnen dragen moest hij aannemen onze menschelijke natuur.

Op onze natuur rust na den val in het paradijs *de toorn Gods*. Daarvan getuigt de klager in Psalm XC: „Wij vergaan door uw toorn en door uwe grimmigheid worden wij verschrikt"; wat in dezen Psalm juist van onze *natuur* gezegd wordt. „Van nature", roept ook de Apostel, „worden we als kinderen *des toorns* geboren".

Deze toorn is bij God den Heere heel anders en veel ontzaglijker dan bij ons, menschen.

Bij ons is toorn een heftige beweging onzes gemoeds, waardoor we tegen iets, dat ons hindert, en kwaad dunkt, met al de spanning van ons bloed ingaan, om het met woord en daad te vernietigen, te bestraffen of te stuiten. Vandaar dat in ons de toorn billijk of onbillijk ontstoken kan zijn. *Onbillijk*, als wat ons in vlam zet zondige geprikkeldheid of baatzucht is. *Billijk* daarentegen als de gloed in ons ontbrandt tegen wat laag, verachtelijk en gemeen is. In dien laatsten zin is toorn dus het niet lijdelijk kunnen berusten in de openbaring der ongerechtigheid; er door geprikkeld worden; er tegen ingaan; en bij die spanning onzer ziele in ons bloed ontstoken te worden en ontstoken in het vuur onzer lippen.

Deze goede, billijke toorn nu is eenigszins een natuurlijke afschaduwing van wat de toorn eigenlijk in God den Heere is, doch meer dan een zwakke afschaduwing ook niet.

Ge moet er namelijk op letten, dat zoodra ge van het Eeuwige Wezen spreekt, er geen ongerechtigheid naast, bij of tegenover Hem openbaar kan worden, of Hij als Schepper moet zelf die ongerechtigheid dragen. Kaïn heeft Abel niet kunnen vermoorden dan met kracht die God zelf op dat oogenblik in hem onderhouden moest. Een zondaar loopt om te zondigen niet uit de Schepping weg, om nu ergens *buiten* de Schepping Gods en buiten den Heere om zijn euveldaad te volvoeren. Dat kan hij niet. Ook van alle zondaren geldt het: In Hem leven zij en bewegen zij zich en zijn ze. Van oogenblik tot oogenblik is het God, die ze met zijn almachtige hand draagt; die al hun kracht in hen ophoudt; die ze denkvermogen en zinnensmacht geeft; en ook bij het volvoeren, doen ze hun kwaad met een macht die Godes is. Alle kwaad wordt bedreven voor Gods aangezicht; met goed, dat Hij gaf; als in de eigen hand Gods, waarmee Hij alle natuur draagt.

Onder menschen komt het soms voor, dat men gruwelen bedrijft in

ons eigen huis; met ons goed; misbruikende een door ons geschonken kapitaal; schendende een door ons verleend vertrouwen. En reeds dan voelt ieder mensch in zijn nieren, hoeveel schandelijker dit het misdrijf maakt; en hoeveel heeter is, komt het uit, dan niet de ontbranding van onzen toorn!

Maar nu, bij God den Heere is dit alles in het oneindige versterkt. Tegenover Hem is alle zonde volstrekt in *zijn* huis, voor *zijn* oog, met *zijn* goed en door *zijn* kracht gedaan. Als een booswicht de hand van een moeder nam, en die misbruikte om haar zuigeling te worgen, kon er geen banger gruwen aan het hart van die moeder worden aangedaan dat gestadig ingaat tegen het Eeuwige Wezen, als dag aan dag de zondaren de vingeren van zijn goddelijke hand misbruiken om al hun zonden door te zetten.

Denk dit nu in, en gij zult Gods toorn althans eenigermate verstaan. Verstaan dat „verterend vuur", waarbij geen onzer wonen kan. En ook vatten, waarom „toorn, grimmigheid, verbolgenheid", woorden klimmend in kracht zijn, om het afgrijzen en gruwen van alle zonde in den Eeuwige uit te drukken.

Ge kent het woord *reactie*. Reactie, zooals ge vanzelf de hand afwerend uitstrekt, als ge een insect langs uw hals voelt kruipen of een ondier u naderen voelt. *Reactie,* om u te vrijwaren tegen de aanraking van wat uw leven niet duldt. En zoo nu is ook de „toorn Gods" een goddelijk reageeren tegen alle zonde en ongerechtigheid. Een afwerend uiten van zijn goddelijke mogendheid, om de zonde verre van zich te houden. Omdat Hij heilig is, toornt Hij vanzelf, noodzakelijk en rusteloos tegen alle onrechtigheid in zijn schepsel. En deze toorn brandt door, en brengt aan het zondig schepsel den dood.

Toch is deze toorn Gods geen vuur dat brandt alsof het bij dat branden aan Gods wil onttrokken zou zijn. De Heere vermag den toorn *in te houden*. Hij houdt zijn toorn niet in eeuwigheid (Micha VII : 18). Hij kan zich *wenden van de hittigheid zijns toorns* (Deut. XIII : 17). Er is *een oogenblik* in zijn toorn, maar *een leven* in zijne goedgunstigheid (Ps. XXX : 6). Zijn toorn kan een *weinig* en *veel* ontbranden. Hij kan *rooken* (Ps. LXXIV : 1). Zijn toorn kan *uitgesteld* (Jes. XLVIII : 9). In den toorn gedenkt hij *des ontfermens* (Hab. III : 2).

Ware dit niet zoo, en ware de toorn des Heeren terstond in het paradijs in volle kracht uitgegaan, zoo zou opeens de aarde verteerd zijn en de hel geopend. Dat er sinds het paradijs nog een leven op aarde mogelijk was, is het ophouden en inhouden van zijn toorn. Een daad van genade. En dat ook gij persoonlijk niet reeds lang verteerd zijt, maar nog leeft en in

den tijd der genade zijt, is enkel dat de Heer zijnen toorn nog bedwingt en uitstelt. Lankmoedig ontfermen!

Zoo alleen verklaart het zich, dat wij allen in zonde ontvangen en geboren worden en daarom der verdoemenisse onderworpen zijn, en dat toch het aanzijn op aarde nog vaak zooveel stille levensvreugd biedt.

Komen we nu op den Middelaar, dan springt het in het oog, dat *in* dien Middelaar niets was, dat den toorn Gods kon opwekken. Integendeel, als heilig uit Maria geboren, en als onnoozel, onbesmet en afgescheiden van de zondaren, was hij het voorwerp van Gods *welbehagen,* gelijk bij den Doop en op Thabor en in den Tempel betuigd wierd.

Maar deze Zoon des welbehagens droeg, heilig, onbesmet en onnoozel, als Hij was, *onze* natuur; een natuur die Hij van ons genomen had; en genomen had gelijk wij die droegen; d. w. z. *die* menschelijke natuur, waarop de toorn Gods rustte. En vandaar dat Hij van zijn geboorte af, zoodra Hij met onze natuur zich omkleedde, d. i. „den ganschen tijd zijns levens", *den toorn Gods tegen de zonde des ganschen menschelijken geslachts gedragen heeft.*

De menschelijke natuur lag voor God geoordeeld van het paradijs af, en die geoordeelde natuur nam de Zoon Gods aan. *Hij kwam in de gelijkheid des zondigen vleesches* (Rom. VIII : 3). Zelf innerlijk, naar zijn wezen buiten alle aanraking zelfs met iets, dat ook maar naar zonde zweemde, maar dragende *onze natuur,* en dragende dus ook den toorn Gods, die op deze *onze* menschelijke natuur rustte.

De uitdrukking van onze Catechismus: „de toorn Gods tegen de zonde des ganschen menschelijken geslachts" is daartoe zeer gelukkig gekozen. Niet, gelijk de Arminianen dit uitleggen, als school hierin, dat Christus voor *alle* menschen zaligmakend gestorven ware. Want Ursinus heeft zelf in zijn uitlegging deze woorden vlak omgekeerd verklaard. Maar wel gelukkig gekozen, omdat het de zaak niet zou uitdrukken, als er stond: „de toorn Gods tegen de zonde *der uitverkorenen*". Ook de uitverkorenen toch hebben geen zonde *als uitverkorenen,* maar alleen als behoorende tot een zondig geslacht en staande voor God als voortgekomen uit die menschelijke natuur, waarop zijn toorn rust. Dit is het wat de heilige apostel zegt: „Gij waart van nature kinderen des toorns gelijk ook de anderen."

Onze schuld en onze zonde hangt dus saam met de schuld en zonde van het *menschelijk geslacht,* waartoe we behooren. Dat geslacht viel in Adam, en in en met Adam al wat uit dit geslacht komen zou en dus in

dit geslacht besloten lag. Adams zonde, onze erfzonde en onze werkelijke zonde, het staat al in noodzakelijk verband. En geen mensch kan zeggen: „Ik heb alleen maar te maken *met mijn eigen zonde.*" Dit is niet waar. Ge hebt te maken ook met de zonde van uw vrouw en kinderen; ook met de zonde van uw stad of dorp; *ook met de zonde van uw volk en vaderland;* ook met de zonde der menschheid. Metterdaad is dus: „de zonde des ganschen menschelijken geslachts" de eenige juiste uitdrukking, die én onze schuld in Adam, én onze medeschuld aan de schuld van anderen tot haar recht laat komen. Zou de Middelaar het rantsoen voor de zijnen betalen en *hun* zonde verzoenen, dan kon dit niet anders gebeuren, of er moest plaats hebben verzoening van de zonde van heel ons menschelijk geslacht; want onder geen mindere zonde liggen de uitverkorenen geoordeeld.

Op de Synode te Dordrecht drukte men dit uit door te zeggen: „dat de dood des Zoons van God de eenige en volmaakte offerande en genoegdoening voor de zonde is; van oneindige kracht en waardigheid; overvloedig genoegzaam tot verzoening der zonde van de gansche wereld." Maar de vrucht er van, en dus de werkelijke verzoening, komt alleen tot stand bij hen, op wie de verzoening wordt toegepast naar Gods raad.

Deze „toorn Gods tegen de zonde des ganschen menschelijken geslachts" en dus tegen de menschelijke natuur, bestaat daarin dat God *den dood* in die natuur brengt, en dien dood er niet weer uitneemt, tenzij die natuur van het vleesch afga en zich bekeere tot den Geest.

Niets minder dan *den dood* brengt deze toorn. *Dood* niet in den zin van vernietiging, zoodat het *ophoude* te bestaan. Zulk een dood toch kent de Heilige Schrift niet; althans niet voor den mensch. Voor den mensch is, evenals voor den engel, de dood, zoo hij hem overkomt, eeuwig. Vandaar het onwezen der hel; zijnde de *doodsexistentie,* gelijk er nu nog is *existentie van leven.*

Sloeg nu de dood zijn slag op eens, zoo zou er geen *lijden* zijn, maar de volle dood op eens intreden. Maar dit is niet zoo. God legt het zaad van den dood in u; en dan ontkiemt dit zaad des doods allengs; en eerst over zekeren tijd voleindt die dood zijn vrucht; naar ziel en lichaam beide.

Nu is *lijden* dit geheele proces van de langzame ontkieming van het zaad des doods in ons, onder den gloed van Gods toorn.

Dat zaad des doods heeft de Heere in het paradijs in den wortel van ons geslacht gelegd. Hij had gezegd: „Zoo gij eet, zult gij den dood sterven", d. i. den dood in u krijgen, en terstond na den val kreeg de

mensch dan ook den dood in zich, en sinds is er nog nooit uit man en vrouw een kind geboren, dan met dat *zaad des doods* in zich. In allen mensch om u heen, zit, evenals in u zelven, dat *zaad des doods* in. Uw leven is een gestadig sterven; zooals het Doopsformulier zegt. Van de wieg tot het graf, groeit de dood in ons, tot hij ons ten leste overschaduwt.

Bij ons is dit lijden dus natuurnoodwendigheid. Of we willen of niet, het overkomt ons. En het eenige wat in deze noodwendigheid verschil en onderscheid aanbrengt, is het voorzienig bestel onzes Gods, zonder wiens wil geen haar van ons hoofd zal gekrenkt worden.

Maar zulk een noodwendigheid was nu het *lijden Christi* niet. Bij Hem was alles *vrij en willig*. Louter ontferming. Enkel goddelijk mededoogen. Vóór zijn ontvangenis. Na de kribbe. Tot aan het kruis.

Geen oogenblik wil Hij anders. Had Hij anders gewild, het zou anders geweest zijn. En door dien wil komt op Hem *onze natuur*, en komt op Hem *de toorn Gods* die op die natuur rust, en komt op Hem *het lijden* in vollen omvang, dat uit dien toorn Gods vloeit.

Toch is er ook hier een proces.

De Middelaar gaat niet op eens in den dood. Eerst leeft Hij drie en dertig jaar. Al die jaren lang is er inhouding van den toorn Gods, die slechts met mate op Hem komt. Een eerst tegen het einde zijns levens wordt deze toorn een *zeer grooten toorn*, een ontzaglijke *verbolgenheid*, toen de Heere *al* onze ongerechtigheid op Hem deed aanloopen.

En toen klom het lijden. Klom het van oogenblik tot oogenblik. Winnende in heftigheid; ingaande in onpeilbare diepte; tot het nederdaling ter helle wierd; een uitbreken van den eeuwigen dood; maar van een dood dien Hij verslinden kon, omdat Hij *de Zoon* was, waar wij eeuwiglijk onder dien doodenden toorn hadden moeten bezwijken.

DERDE HOOFDSTUK.

Gij legt mij in het stof des doods.
Ps. 22 : 16*c*.

Zoo leed de Middelaar dan, niets slechts op het kruis; *maar den ganschen tijd zijns levens op aarde*. Dit zijn *lijden* vloeide niet voort uit zijn innerlijk wezen, maar uit den *staat* waarin hij door het Besluit Gods gesteld was. En eindelijk, dit lijden ontstond niet uit een eigen persoonlijk

lijden, maar uit *een dragen van den toorn Gods tegen de zonde des ganschen menschelijken geslacht.*

Thans komen we derhalve tot de vraag, hoe dit lijden te verstaan zij.

Op die vraag nu heeft de kerk steeds geleerd, dat Christus geleden heeft naar zijn *menschelijke,* en niet naar zijn *goddelijke* natuur; een uitspraak, die nog steeds dient beleden, mits men met den Catechismus onder die *menschelijke* natuur maar niet uitsluitend aan een lijden van *lichamelijken* aard denke, maar het oog hebbe op *een lijden naar lichaam en ziele.* Dat niet de *goddelijke,* maar alleen de *menschelijke* natuur lijden kon, is duidelijk. Alle lijden toch is een gedrukt worden onder den toorn Gods, ter bestrijding van iets onheiligs, en hoe zou nu ooit de toorn Gods tegen de goddelijke natuur kunnen ontbranden, of in deze goddelijke natuur iets onheiligs zijn? De aard en het wezen zelf der goddelijke natuur sluit dit uit. De naam zelf van *goddelijk* weerspreekt dit.

En toch, hoe sterker nadruk we hierop ook leggen, toch mag er ook weer geen voorstelling van gegeven, alsof God de Zoon met dit lijden niet in aanraking was getreden. Er is toch in den Middelaar geen scheiding, zoodat hetgeen de menschelijke natuur lijdt, *on*persoonlijk alleen door die natuur zou zijn geleden, maar het is en blijft altoos de Zone Gods die deze menschelijke natuur *aannam;* en ze aannam gelijk ze uit ons vleesch en bloed alleen kon genomen worden, d. i. verzwakt en in het stof des doods liggende; en ze in dezen staat droeg, wetende en ervarende dat de last des toorns Gods op haar rustte.

Het is de onuitsprekelijke ontferming des Heeren, die hier moet grootgemaakt. Zijn ontferming, dat Hij, die in de gestaltenisse Gods was, zich niet alleen geleend heeft, om in *gedaante als een mensch* op te treden; maar ook zich leende om op te treden *in de gelijkheid des zondigen vleesches;* en eindelijk er zich toe leende om, in gedaante als een mensch zijnde, en in de gelijkheid des zondigen vleesches gekomen, als Hoofd der menschheid in Adams plaats te gaan staan, en nu als de tweede Adam zich voor God te stellen, als ware Hij de ergste aller zondaren, zooals Hij op zich nam en droeg den last des toorns Gods tegen de zonde van heel ons geslacht.

In zooverre was dus de Zone Gods zich volkomen van het lijden, dat Hij in de menschelijke natuur dragen zou, bewust, ook al kon het lijden zoomin als de zonde, naar de natuur zijner Godheid, in zijn goddelijken persoon doordringen.

Van dit lijden zelf nu, dat Christus in de *menschelijke natuur* ervoer en droeg en onderging, kunt ge u geen beter voorstelling maken, dan zoo ge dit lijden plaatst naast den *staat der heerlijkheid.* Ook nu nog leeft

de Christus in zijn menschelijke natuur, naar ziel en lichaam, maar zijn *lijden* heeft sinds den dag der opstanding uit. Hij leeft nu in een toestand zijner menschelijke natuur, die Hem in niets beperkt, in niets strijd werpt in zijn innerlijk wezen, maar in elk opzicht is, wat Hij, naar den aard zijner goddelijke natuur, in deze menschheid bezitten moet.

Wel is die natuur ook nu nog *menschelijk* gebleven, en niet, gelijk de Luthersche kerk leert, *vergoddelijkt.* o, Neen, de menschelijke natuur, waarin Christus ook nu nog leeft, is een *geschapen* natuur, die naar den aard van al het *geschapene* niet oneindig is, maar in het eindige besloten ligt. Het blijft ook nu nog in Hem een menschelijk lichaam en een menschelijke ziel, met al de vermogens die tot beide behooren, maar wat drukte of benauwen kon, is uit die menschelijke natuur verdwenen; ze is vrijgemaakt; ze heeft vleugelen ontvangen; en ze *dient* Immanuël, maar *beklemt* Hem niet meer.

Indien er nu voor Jezus geen *lijden* geweest zou zijn, dan had Immanuël reeds van de kribbe van Bethlehem in dienzelfden verheerlijkten staat moeten verkeeren, waarin Hij nu gezeten is aan de rechterhand Gods in den hemel. Nu *lijdt* Hij *niet.* In dezen heerlijken toestand is Hij van alle *lijden* ontheven.

Toen Hij in die heerlijkheid inging, gleed het lijden van Hem af. Maar dan volgt er ook uit, dat Hij al dien tijd, dat Hij deze heerlijkheid dierf, aan *lijden* onderworpen was.

We leggen hier eenigen nadruk op, omdat men o. i. dit lijden van den Christus eer Hij aan Gethsémané toekwam, te uitwendig heeft verklaard. Men heeft gesproken van zijn „liggen in de kribbe", van den Bethlehemschen kindermoord, van de vlucht naar Egypte, van de besnijdenis, van dat Hem hongerde, van dat Hij dorst kreeg en bij Sichars put om water vroeg, en wat kleine aanduidingen er meer in de Evangeliën zijn van gevaar, zorge en ongelegenheid.

Maar toch deze uitlegging bevredigt niet. Ze is daartoe deels te gezocht. Wat toch merkt een pas geboren wicht er van, of het in een kribbe ligt of in een wieg? Wat heeft een kindeke er voor wetenschap van, of zijn leven bedreigd wordt? Een enkel maal dorst te hebben rekent dit onder zoo bitter lijden mee? Of maakt het verhaal van Johannes IV (de Samaritaansche vrouw) ook maar een oogenblik den indruk, dat hier het *lijden van Jezus* op den voorgrond treedt?

Ons dunkt neen. En zoo dat *niet* zoo is, dan beseft men toch hoe ook hier behoefte bestaat aan een diepere opvatting. Want waarlijk, als de Heere Jezus in de jaren van zijn jongelingschap en tot zijn optreden en gedurende zijn omwandelen geen dieper en banger lijden gedragen heeft,

dan dat Hem een zeer enkele maal hongerde en dorstte, en dat Hij niet had waar Hij het hoofd zou nederleggen, en dat soms zijn leven in gevaar was, — leg er dan het leven van Paulus, den heiligen apostel, naast, en vraag u af, of Paulus' eigen opsomming van zijn velerlei wederwaardigheden en doodsangsten in macht en aantal van doorgestane smarten niet zeer verre het perk van Jezus' lijden overtreft?

Neen, op die wijs geeft ge aan niemand, en krijgt ge nooit voor u zelven, ook maar een eenigszins waardigen indruk van het lijden dat Jezus ook om uwentwil reeds van de kribbe af tot aan Gethsémané droeg. En hoe ge er u ook tegen inzet, ge kunt u niet verweren tegen een indruk, dat Immanuël toch eigenlijk aan dat schoone Galileesche meer een vriendelijke jeugd heeft doorleefd, en zonder merkelijken tegenspoed zijn dertigste jaar heeft bereikt, en zelfs dat Hij ook daarna tot aan Gethsémané toe, nu ja ook wel onaangename ontmoetingen had, maar voor het overige toch een stil en bezielend leven leidde, dat volstrekt u geen afschrikkend beeld van een *lijder*, maar veelmeer het beeld van een *vriendelijken profeet* voor den geest roept.

Afziende van deze enkele, ons weinig toesprekende trekken, zoeken we daarom dit doorgaande lijden des Heeren, dat ook Gethsémané en op Golgotha onder al zijn ander lijden doorliep, daarin, *dat Hij een gestalte droeg die bij hem niet hoorde.*

Zooals Hij nu in de heerlijkheid zijn menschelijke natuur bezit, zóó hoort het bij Hem. Zoo is het *geen lijden.* Maar denk u eens het ondenkbare, dat plotseling van den Christus deze *verheerlijkte* natuur weder wierd afgenomen, en dat Hij daarvoor in de plaats ontving zulk een natuur „in de gelijkheid des zondigen vleesches", gelijk Hij feitelijk op aarde gedragen heeft, en zoudt ge dan niet volkomen helder beseffen, welk onpeilbaar lijden daardoor over Immanuël komen zou? Hem plotseling in stee van den Koning der heerlijkheid, *gelijk Hij nu is,* weer maken tot den Man van smarten, *gelijk Hij geweest is,* zou dat iets minder dan een gestadig, altoos doorgaand lijden zijn? Niet een lijden nu en dan, maar een toestand, die als toestand *lijden* was.

Welnu, zoo is het dan ook werkelijk geweest, en vandaar zijn smeeken en roepen in het hoogepriesterlijke gebed: „Vader, verheerlijk mij met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was".

Hij is in onze natuur ingegaan, niet gelijk die natuur zijn kon en thans in Hem is, maar gelijk ze neerlag, en gelijk David het in Psalm XXII uitdrukt: „Gij legt mij in het stof des doods." Daarom zegt ook de profeet: „Als we Hem aanzagen, zoo was er geen gestalte, dat we Hem zouden

begeerd hebben; Hij was veracht en de onwaardigste onder de menschen."

Natuurlijk alle vergelijking is hier zwak. Maar denk u dat gij, man of vrouw van beschaving en fijne vormen, van ontwikkeling en kennis, en die dus de menschelijke natuur bezitten moogt in een edeler vorm dan de Hottentot of de Boschjesman, plotseling u ingezet zaagt in de menschelijke natuur gelijk de Hottentot die bezit, en dat ge daarbij toch de herinnering, het besef, het heimwee van uw edeler aanleg behieldt, zou het u niet schriklijk, als een opsluiting in een kerker, als een beklemming in een dwangbuis, als een stikken van uw leven zijn? Zou het u niet wezen één toestand des *lijdens,* en zou niet al uw gebed zijn, om weer in den toestand uwer natuur, gelijk de fijner gevormde Europeaan die bezit, hersteld te worden?

Welnu, het komt niet in ons op, om met deze vergelijking het lijden Christi te willen uitputten. Daartoe zou elke vergelijking hier tekort schieten. Daar is geen maatstaf voor. Maar zooveel zal dit eenvoudige beeld dan toch kunnen uitwerken, dat ge er u eens in kunt denken, als het worden van een Hottentot voor u reeds zoo vreeslijk lijden zijn zou, welk *lijden* het dan niet in den volsten zin des woords voor den Zone Gods moet geweest zijn, om al de dagen zijns levens op aarde in een gestalte te verkeeren, die beneden de gestalte zijner heerlijkheid nog zoo oneindig veel dieper staat, dan een Hottentot op zijn slechtst beneden den Europeaan op zijn best.

En dit is het, waar het op aankomt. Heel dit dragen van onze menschelijke natuur *niet* in verheerlijkten toestand, *gelijk* nu, maar in de gelijkheid des zondigen vleesches, *gelijk toen,* is ééne beklemming en beperking, ééne inkerkering en benauwing, één doorloopend weerzinwekkend zeer doen van zijn innerlijk besef geweest. Tegen heel dezen toestand had Hij een innerlijk huiveren, waardoor we dan ook lezen, dat Jezus meer dan eens innerlijk als het ware *geschud* wierd en *beefde,* gelijk er letterlijk staat. Zijn innerlijk wezen kromp telkens voor de aangenomene natuur terug, gelijk onze hand zich onwillekeurig terugtrekt bij de aanraking van wat de kilheid van het lijk heeft. Zijns was het leven, en wat Hij aangenomen had en droeg, bracht Hem van oogenblik tot oogenblik met vezelen des doods in aanraking. En zoo kon zijn innerlijk wezen geen harmonische rust erlangen in de natuur waarin Hij op aarde omwandelde.

En waar dit reeds een lijden *in* zijn persoon was, door de onharmonische tegenstrijdige saamvoeging van zulk een „natuur in de gelijkheid des zondigen vleesches" met zijn innerlijk volkomen heilig wezen, wierd dit lijden natuurlijk nog gestadig verhoogd door zijn aanraking *met de wereld, waarin Hij die natuur droeg.* De wereld die bij Hem hoort is de

hemel, gelijk dit nu ook zoo is. Maar bij Hem hoorde *niet* de omgeving van deze wereld. Een paradijs ware nog te gering voor Hem geweest, maar een wereld zonder een paradijs waaide Hem uit heel haar levensuiting een reuke des doods tegen. Die wereld deed Hem zeer. Die wereld wondde Hem, zonder dat Hij het merkte. Zij had geen atmosfeer voor zijn gewaarwordingen. Ze ging tegen Hem in. En om een beeld aan het stoffelijke te ontleenen, gelijk iemand van fijner reukorgaan het niet uit *kan* houden in een ziekenvertrek, dat niet gelucht is, maar waaruit de pestwalm u tegenslaat, terwijl toch de kranke zelf er geen hinder van heeft, zoo ook moet heel deze wereld voor Jezus als in een pestwalm gehuld zijn geweest. *En* zijn omgaan in onze natuur *en* zijn verkeeren in deze wereld was één strijdigheid tegen zijn wezen, één beleediging van zijn innerlijk zijn, één gestadig zeer doen van zijn teederste beseffen.

Nog meer. Als er oorlog op til en het land in gevaar is, slaapt *de landman* nog rustig en zal morgen eens hooren, wat er gaande is. Maar *de raadsman* des konings, die de zaak beslissen moet, doorleeft duizend nooden, duizend angsten. Geen sluimer komt over zijn oogleden. Hij *lijdt* voor heel zijn land, omdat hij als *hoofd* handelt. En ook dat mag bij Jezus' lijden niet vergeten. Hij kwam als *Hoofd* der menschheid. Hij kende zorgen, die ons nooit over het hart kruipen. De angst ook van heel een wereld drukte op zijn ziel.

En zoo ge dit alles nu saamneemt, ons dunkt, dan zult ge iets althans er van verstaan, wat dat *lijden* van den Zone Gods al de dagen zijns levens moet geweest zijn; en ge zult niet langer u kunnen bepalen tot de opmerking, dat Hem een enkele maal dorstte en dat Hij geen legerstede had, waarop Hij sliep.

VIERDE HOOFDSTUK.

Maar uit Hem zijt gij in Christus Jezus, die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking en verlossing. 1 Cor. 1 : 30.

Wie tornt aan het feit, dat wij, kinderen der menschen (tenzij we in het leven overgezet zijn) van nature *onder de eeuwige verdoemenisse* liggen, woelt, ook zonder dit te bedoelen, stelselmatig alle vastigheid van onze Religie los. Dat er zonde in ons wortelt, kan niet ontkend, maar

hoe kan dit zonder dat God de Heere, die u van voren en van achteren bezet, het *weet*; en indien Hij het weet, kan Hij het dan weten *zonder er een oordeel over te hebben?*

Reeds onder menschen kunt gij, die zelf onheilig zijt, niet hooren van een moeder, die haar kind mishandelt, zonder dit sterk te veroordeelen, en hoe wil God, die heilig is, dan kennis hebben van uw zondig bestaan en bedrijf, zonder daarover een veroordeeling in zijn goddelijk harte te hebben?

Hij *moet* rechtelijk handelen, niet omdat Hij opzettelijk als rechter gaat zitten, alsof dit iets ware dat bij zijn majesteit bijkwam; neen, maar Hij *kan* uw zonde niet kennen, zonder er een oordeel over te hebben; dat oordeel moet een *veroordeeling* zijn; en, overmits Hij uw Souverein is, die over uw leven en uw dood vrijmachtig gebiedt, en tegen wiens wet uw zonde overtreding was, *moet* deze veroordeeling voor u een *vonnis* zijn, waar uw wel en wee voor eeuwig van afhangt.

Een vonnis nu heette oudtijds *doem,* en naardien het oordeel, dat in de vierschaar des Heeren HEEREN gesproken wordt, zooveel hooger staat dan een rechtspraak van menschen, heeft onze schoone taal nu onderscheid gemaakt en gebruikt ze *vonnis* voor een oordeel van den menschelijken rechter en *doem* voor het oordeel dat God spreekt.

Kon dit oordeel, deze „doem", nu getemperd zijn, en slechts tot kleine tijdelijke straf veroordeelen, zoo zou het bij dit woord „doem" gebleven zijn. Maar dat kon *niet.* Het oordeel des Heeren HEEREN kon niet anders dan *volstrekt* veroordeelend zijn. Omdat het zonde tegen de *hoogste* Majesteit was, zoo moest ook de „doem" luiden: De *hoogste* straf naar lijf en ziel, nu en eeuwig.

Dit nu noemt onze taal: *verdoemenisse*; het bangste woord dat ze in haar taalschat bezit. *Ver*doemen is zóó doemen, dat gij er geheel en volstrekt mee weg zijt. Verdoeme*nisse* duidt den *toestand* aan waarin dit schriklijk feit, dat God u *verdoemt,* u brengt. En „eeuwige" verdoemenisse verscherpt dit nog door de bijvoeging, dat er geen eind aan komt en geen verandering in is. Geen Lazarus die naar den rijken man mag komen, om met een druppel aan het uiterste zijns vingers zijn gloeiende tong te verkoelen.

Er liggen in deze eeuwige verdoemenisse dus drie dingen in. Voor God doem*schuldig,* van God ver*oordeeld,* door God geworpen in den *eeuwigen dood.* En hiertegenover belijdt nu de Catechismus, dat de Middelaar „door zijn lijden, als met het eenige zoenoffer, ons lijf en ziele van de eeuwige verdoemenisse verloste en ons verwierf Gods *genade, gerechtigheid* en het *eeuwige leven.*

Er staat niet overtollig bij: „Als met het eenig zoenoffer." Integendeel deze bijvoeging heeft een rijken zin.

Vooreerst toch heft deze bijvoeging de scheiding op tusschen de kerk vóór en de kerk na de kribbe van Bethlehem. Had Israël „genade, gerechtigheid en het eeuwige leven" verworven door den dienst der offeranden in tabernakel en tempel, dan had Gods oude bondsvolk een andere Religie gehad dan wij, en begon onze Religie pas met den Pinksterdag. En daarom staat er nu bij, dat dit *niet* zoo is; dat al Israëls ceremoniën en offeranden niets nutten, tenzij als ziende op Christus; en dat de Middelaar niet alleen voor ons, maar in volstrekten zin, het *eenig* zoenoffer is. Het heilig Godslam, wiens offerande eenmaal geschied een eeuwige en dies ook terugwerkende verzoening heeft teweeggebracht.

Doch er zit meer in.

Is zijn zelfopoffering de *eenige* offerande en het *eenig* zoenoffer, dan is hiermee tevens alle Arminianisme afgesneden, 'tzij dit in kwansuis Protestantschen vorm opduikt, of het hoofd opsteekt in het Misoffer en de leer der *verdienende* goede werken. Dit volgt uit „de eeuwige verdoemenisse" rechtstreeks. Ware er toch in den zondaar nog eenig goed, hoe gering ook, over, dan kon er geen „eeuwige verdoemenisse" over hem gaan, en zou „eeuwige verdoemenisse" een ongerechtig oordeel zijn. De volstrekte veroordeeling in de „eeuwige verdoemenisse" sluit alzoo elke onderstelling en mogelijkheid van eenig overgebleven goed, dat een nog levenden wortel zou hebben, uit. En zoo sluit het uitnemend: „Eeuwige verdoemenisse" en juist deswege geen ander ontkomen dan door het „eenig zoenoffer" van een, die *niet* onder dit vonnis lag. Een zoenoffer, machtig om zelfs van eeuwige verdoemenisse te verlossen, maar dat dan ook geheel omging en gaat buiten hen die onder deze verdoemenisse liggen.

Zoo trekt deze aangrijpende belijdenis opeens de ziel van al hetgeen ze zich zelve mocht inbeelden af. Ze ontbloot haar ganschelijk; werpt haar geheel ter neer en verbrijzelt haar; en wijst haar nu eeniglijk op dien Eéne, wiens *eenig* zoenoffer redt.

Deze redding nu raakt „ziel en lichaam". Ook dit hoort er bij, want Christus heeft „naar lijf en ziele geleden, en hier zou geen grond noch oorzaak voor zijn, bijaldien de eeuwige verdoemenisse zich ook bij ons niet over lijf en ziele uitstrekte.

Men vraagt vaak, hoe lichamelijke straf de ziel bereiken kan. Doch zoo moet de vraag niet gesteld worden. Als ik overtreed, overtreed *ik*, en ik ben niet enkel een ziel, maar besta uit ziel *en lichaam*. Ook een lichaam

te hebben is niet iets bijkomstigs, dat mij voor een korte poos gegeven is, maar hoort bij mijn wezen. Een engel moge naar zijn wezen onlichamelijk zijn, een mensch is dit niet. Mensch te zijn beteekent juist, dat ge deel hebt, en dat met uw wezen zelf, aan *twee* werelden, de ééne zichtbaar en de andere onzichtbaar. Alzoo schiep God den mensch en zoo eerst was hij mensch. Hij vormde den mensch uit het stof der aarde; blies in zijn neusgaten den adem des levens, en alzoo eerst wierd hij tot een levende ziel. Een mensch in den staat der afscheiding na den lichamelijken dood verkeert derhalve in een verminkten, onnatuurlijken toestand, en deze toestand is slechts voorbereidend voor de ure, waarop ge uw lichaam eens voor eeuwig terugkrijgt. De uitverkorenen zullen in de eeuwige heerlijkheid eens eeuwiglijk in hun lichaam verkeeren, en Christus, hun Hoofd, zal eeuwiglijk *in ons vleesch* met hen zijn.

Daar nu niet uw ziel zondigt, maar gij, en gij uit ziel en lichaam bestaat, zoo is én uw ziel én uw lichaam schuldig, en beide treft de straf. Ge zoudt dus niet verlost zijn, als alleen uw ziel van de eeuwige verdoemenisse bevrijd was; ook *uw lichaam* moet van de eeuwige verdoemenisse ontheven; en daarom is het, dat de straf voor de zonde ziel *en lichaam* treft, en dat dus ook de Middelaar niet enkel naar de ziel, maar *ook naar het lichaam* heeft geleden. En overmits nu in het bloed het leven van ziel en lichaam zich huwt, naar de Schrift, dat *de ziel in het bloed is* (Lev. XVII : 11), vat de Heilige Schrift zoo schoon en doorzichtig juist onze verlossing van de eeuwige verdoemenisse daarin saam, dat „onze verlossing is *in zijn bloed*", het „*bloed des kruises*".

Is nu ontheffing van „de eeuwige verdoemenisse" ons genoeg?

Velen meenen ja, en spreken bijna van niets anders. Als ze maar verzoening hebben, zoo beelden ze zich in, dan zijn ze er.

Toch is dit een zeer ongodvruchtige gedachte, en we willen zeggen waarom.

Indien op aarde, in onze wereldsche huishouding, iemand diep in schulden zit, zoodat hij, ook met alles te verkoopen, letterlijk niets betalen kan, en zijn schuldeischer slaat hem aan, en hij wordt gevonnist; natuurlijk dan is al wat die benepen ziel op dat oogenblik begeert, dat een ander voor hem betalen mocht en hem vrij maken. Was hij dus vier tonnen gouds schuldig, zonder iets te bezitten, en komt er iemand die deze vier tonnen gouds voor hem betaalt, zoo ontsluit de cipier de gevangenis en hij gaat vrij uit. Niemand heeft meer iets op hem te zeggen. Al zijn schuld is betaald.

Doch waarom voelt die man zich nu vrij? Hierom, wijl hij de kracht

in zich voelt, om opnieuw zaken te beginnen, en op die wijs, geleerd door het verleden, alsnu op voorzichtiger wijze zaken te gaan doen, en zich een eerlijk stuk brood te verdienen.

Zijn diepste gedachte is dus: Als ik van die schuld maar af ben, heb ik niemands hulp meer noodig, *dan zal ik voorts mij zelven wel redden.*

Maar zie nu, hoe ongodvruchtig dit wordt, zoo ge dit op den zondaar tegenover God overbrengt.

Hij is schuldenaar aan God, en kan niet betalen. Dies ligt hij onder de eeuwige verdoemenisse. Nu komt de Borg en betaalt voor hem voluit en geheel af. De eeuwige verdoemenisse bestaat nu niet meer. En nu denkt hij, nu zal ik weer kracht hebben, om er mij bovenop te werken, en mij zelven weer een gelukkig bestaan te verschaffen.

Dit is dus de ongodvruchtige en onvrome, ja, diep goddelooze inbeelding, alsof gij, als uw schuld er nu maar af was, voorts wel kracht in u bezat, *om u zelf een eeuwige gelukzaligheid te verwerven.*

Ongodvruchtig in tweeërlei opzicht:

Vooreerst toch mag men bij wijze van beeldspraak onze schuld voor God wel bij een betaalsom vergelijken, mits men nooit vergete, dat het een vergelijking en niets meer is. Het is toch niet waar, dat onze schuld voor God evenals een betaalsom buiten onzen persoon zou omgaan. De zonde heeft onzen persoon aangetast; kleeft in onzen persoon; heeft heel onzen persoon ontsteld en alle kracht in ons gebroken. En zoo komt het, dat een zondaar, die deel in het Zoenoffer van het heilig Godslam krijgt, niettemin zondaar blijft tot zijn dood toe. En dit nu ziet ge goddelooslijk voorbij, zoo ge denkt: Voor mij is betaald, dus ben ik weer vrij man in mij zelf. Ja, *in Christus* zijt ge vrij man; maar *in u zelven* geenszins.

En in de *tweede plaats* is dit ongodvruchtig gedacht, omdat ook al waart ge in uw persoon van alle inwonende zonde af, het toch geen schepsel ooit betaamt, om zich in te beelden, *als had hij een bron van kracht in zich zelf.* Neen, kracht hebt ge, ook van de zonde afgerekend, niet. Ge zijt geen bron. In uw ziel vloeit niets en kan niets vloeien dan een *afgeleid beekje.* De bron is in God, en blijft dus verloren, tenzij uit de Springader des eeuwigen levens het leven u toevloeie.

Zeer godvruchtig en vroom leert daarom onze Heidelbergsche Catechismus, dat Christus ons tweeërlei verwerven moet: 1°. de verlossing van de eeuwige verdoemenisse door zijn bloed; maar ook 2°. de gift van „de genade, de gerechtigheid en het eeuwige leven".

Van het eerste is thans genoeg gezegd, we bepalen ons nu alleen tot het laatste. En dan zij opgemerkt, dat Christus, die God was en is en

blijft, als God natuurlijk alle gunste Gods, alle gerechtigheid en alle eeuwig leven bezat en bezit en bezitten zal eeuwiglijk.

Maar dit baat u niet.

U baat alleen datgene, wat Christus *als mensch,* als uwe natuur deelachtig *in uw natuur,* als uw Hoofd en uw Heere, niet voor zich, maar *voor zijn volk* bezit.

En in dit opzicht nu bezat uw Middelaar toen Hij in de kribbe van Bethlehem lag *niets.* En al wat Hij nu bezit, heeft Hij *verworven.* Verworven door strijd en verzoeking. Verworven door worstelen en lijden. Verworven door het volbrengen onder tegenstand en aanvechting, van de Wet Gods.

Daarom legt de Heilige Schrift zulk een nadruk op de *gehoorzaamheid* Christi. Gehoorzaamheid nu is wetsvolbrenging. En zoo heeft Hij, hoewel Hij de Zoon was, en dus als Zoon van God alles bezat, naar zijn menschelijke natuur alles *verworven.*

Ware, om dit onderstellenderwijs uit te spreken, alleen een zoenoffer te brengen geweest, zoo zou de Middelaar terstond bij het ontwaken van zijn menschelijk bewustzijn zijn kruis hebben kunnen zoeken en voor ons zijn bloed hebben kunnen vergieten.

Maar juist omdat het zoenoffer nog iets anders inhield dan rantsoen en ook het verwerven bedoelde van een schat van eeuwige gerechtigheid en eeuwig leven voor de zijnen, daarom moest Hij eerst al die jaren lang de verzoeking doorstaan, den strijd des levens strijden, en de wet Gods voor ons volbrengen.

Dit is het onderscheid, dat onze vaderen steeds maakten tusschen zijn *lijdelijke* en *dadelijke* gehoorzaamheid. Zijn *lijdelijke* gehoorzaamheid, d. i. het lijden, dat Hij in gehoorzaamheid aan Gods wil onderging, verloste van zonde, maar de *dadelijke* gehoorzaamheid verwierf de gerechtigheid. *Lijdelijke* gehoorzaamheid is gehoorzaamheid *in wat Hij leed;* de dadelijke gehoorzaamheid is gehoorzaamheid *in wat Hij deed.* Art. 22 van onze belijdenis drukt dit laatste aldus uit: „ons toerekenende alle zijne verdiensten, *en zoo vele heilige werken als Hij voor ons in onze plaats gedaan heeft.*"

En hierdoor nu is het geschied, dat onze Middelaar niet alleen „de straffe droeg, die ons den vrede aanbrengt", maar dat Hij ook bovendien nog verwierf „genade, gerechtigheid en eeuwig leven", die Hij nu, niet als God, maar naar zijn menschelijke natuur, bezit; niet voor zich zelf, maar voor ons als ons Hoofd; zoodat een iegelijk, die door het geloof aan dit Hoofd verbonden is, nu niet alleen niet verloren gaat, maar ook het eeuwige leven heeft.

Toch wachte men zich hierbij voor te sterke scheiding. Wat Jezus voor ons *leed* en voor ons deed, zijn „lijdelijke" en „dadelijke" gehoorzaamheid, zijn wel *onder*scheiden, maar niet *ge*scheiden. Ge moogt dus niet zeggen: Tot op het Kruis was het *dadelijke* gehoorzaamheid, en toen wierd het *lijdelijke* gehoorzaamheid. Hij *leefde* dus om mij de gerechtigheid te verwerven en de wet voor mij te volbrengen en *stierf* om mij het rantsoen te verwerven. Met zulk een voorstelling toch zoudt ge uiteenrukken wat saamhoort.

Neen, de Middelaar *leed* „al de dagen zijns levens op aarde", zooals ons eerste hoofdstuk aantoonde, en ook in al dit lijden was tevens een *daad*. Beide zijn ineengemengd. Ze vloeien door elkander en zijn ineengevlochten. En nergens mogen wij een scheidslijn trekken, om te zeggen, dat dit nu wel *lijden* maar geen *wetsvolbrenging*, of ook wel *wetsvolbrenging* maar geen *lijden* was.

Doordien Jezus gekomen is in onze menschelijke natuur en in de gelijkheid des zondigen vleesches, kon er geen wetsvolbrenging voor Hem zijn, die niet tevens een lijden in zich sloot. En daarom houdt de Catechismus het rechte spoor, die hier bij het „geleden" de „dadelijke" gehoorzaamheid inbrengt, en ook „de genade, de gerechtigheid en het eeuwig leven" uit het zoenoffer, als het hoogtepunt zijner zelfofferande afleidt.

Dat nu „genade, gerechtigheid en eeuwig leven" afzonderlijk genoemd worden, is niet een zinledige woordenrijkheid.

Eeuwig leven is de toebedeeling van eeuwige gelukzaligheid. Om die toebedeeling te kunnen erlangen, moet het kromme in uw ziel recht zijn gezet; en dit is de *gerechtigheid*. En om aldus gelukzaligheid in het reine hart te kunnen smaken, moet de gunste en de liefde Gods u toevloeien, en dat is zijn *genade*.

Genade is, dat waar het eerst vreezen en vluchten was, nu de liefde komt en de trekking naar den Eeuwige. *Gerechtigheid* dat het in uw ziel niet meer strijdt tegen God, maar loopt in het goddelijk spoor, *Eeuwig leven*, dat u gelukzaligheid toekomt, waar de rampzaligheid van u vlood.

Deze genade, deze gerechtigheid en eeuwig leven nu bezit ge hier op aard, ook al zijt ge bekeerd, *niet in u zelven*, maar die is alleen voor u in Christus.

En alles hangt dus maar aan de mystieke gemeenschap, die ge door wedergeboorte en geloof met den Middelaar hebt.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Jezus antwoordde: Gij zoudt geene macht hebben tegen mij, indien het u niet van boven gegeven ware; daarom, die mij aan u heeft overgeleverd, heeft grooter zonde. JOH. 19 : 11.

Van oude eeuwen her beleed de Christelijke kerk in haar Apostolische Geloofsbelijdenis, niet slechts dat de Christus *geleden heeft*; maar ook bijzonderlijk, dat Hij „geleden heeft *onder Pontius Pilatus*".

Terecht zag de Catechismus in, dat dit niet toevallig was, maar diepen zin had, en stelt daarom afzonderlijk de vraag: *Waarom heeft Hij onder den rechter Pontius Pilatus geleden?* en laat op die vraag uit de kern van het mysterie der verzoening dit schoone antwoord geven: *Opdat Hij, onschuldig onder den wereldlijken rechter veroordeeld zijnde, ons daarmede van het gestrenge oordeel Gods, dat over ons gaan zoude, bevrijdde.*

Dit nu gevoelt ieder, als het voor onze verzoening voldoende ware geweest, zoo maar het bloed van het heilig Godslam, hoe dan ook vergoten wierd, dan zou er geen oorzaak voor de vlucht naar Egypte zijn geweest, en het heilig zoenoffer reeds in den kindermoord van Bethlehem hebben kunnen vallen.

Of zegt ge, dat toch zijn optreden onder Israël noodig was, het zij zoo, maar zijn leven is ook later belaagd. Gedurig lezen wij, dat zij steenen opnamen om Hem te steenigen. Dien dood der steeniging had Jezus dan niet behoeven te ontwijken. Indien het alleen op zijn sterven door plenging van zijn bloed ware aangekomen, zou élke dood om het even geweest zijn, *mits Hij maar gewelddadig stierve.* Een *moord* (want dat is Jezus' sterven altoos geweest) zou dan volstaan hebben; de *gerechtelijke* moord had kunnen uitblijven.

Maar dat is nu juist wat onze Catechismus ontkent. Neen, dat Hij *stierf* was niet genoeg; dat Hij *gewelddadig* stierf was niet voldoende; het punt waar het op aankwam was juist, dat Hij stierf als de *gevonniste,* gedoemde en veroordeelde. „Hij moest met de misdadigers gerekend zijn." Zijn sterven moest over Hem komen „als *een straf,* die ons den vrede aanbrengt". De „vloek", die op ons lag, moest op Hem geladen. Hij moest „onder de wet" geboren worden, om voor de wet, en niet voor den steenworp van het gepeupel of den dolk van den moordenaar te bezwijken.

Doch dit is niet al. Er staat toch niet in de Geloofsbelijdenis, dat Hij „onder een rechter", maar met name, dat Hij „onder Pontius Pilatus" geleden heeft; en ook de zin van het noemen van dezen naam moet worden doorzien.

Vraagt men nu of in de Apostolische Geloofsbelijdenis dit noemen van Pilatus' naam tot zijn recht gekomen is, dan koesteren we dienaangaande ernstigen twijfel. Er staat toch niet, dat Hij „*gestorven* is onder Pontius Pilatus", maar dat Hij „onder Pontius Pilatus *geleden* heeft", en neemt men dit naar de letter, dan schijnt het weinig meer aan te duiden dan een tijdsbepaling. Maar de Heidelberger heeft, en terecht, ook dit geloofsartikel dieper opgevat, en in Pontius Pilatus hier gezien *den wereldlijken rechter.*

Van dit punt gaan dan ook wij bij onze verklaring uit, en willen pogen de hoogernstige beteekenis van deze belijdenis duidelijk te maken.

Gelijk ieder Christen toe zal geven, en met uitzondering van de Wederdoopers, heel de Christenheid steeds erkend heeft, is de „wereldlijke rechter" drager van *de Majesteit Gods.*

Wanneer de vierschaar gespannen wordt „is God in het midden der vergadering". De mannen die daar zitten, zitten daar in den naam des Heeren, en zijn in zoo engen zin instrument in zijn hand en uitvoerders van zijn wil, dat de Schrift hen zelven *goden* noemt. En dat het juist deze overweging is, die ons het optreden van Pontius Pilatus bij Jezus' lijden en sterven verklaart, blijkt ten duidelijkste uit Jezus' eigen zeggen tot Pilatus: *Gij zoudt geen macht tegen mij hebben, indien het u niet van boven gegeven ware.*

In dát zeggen ligt het mysterie van wat in het vellen van dit vonnis geschied is, en het is Jezus zelf, die ons met dit ernstige woord waarschuwt tegen de oppervlakkigheid, om toch niet aan Pilatus' persoon te blijven hangen; maar wel te bedenken, dat Pilatus op den rechterstoel daar zit *bekleed met macht van 's Heeren wege.*

Dit sluit natuurlijk volstrekt niet in zich, dat metterdaad het *ware* oordeel Gods over Jezus in het vonnis van Pilatus wierd uitgesproken. Ge weet beter. Zoo dikwijls de aardsche rechter martelaren tot den brandstapel heeft veroordeeld, heeft hij in dit ongerechtig vonnis een oordeel over zich zelven gebracht. Bovendien ook uit de lijfstraffelijke rechtspleging zijn de voorbeelden te over bekend van rechtbanken die den schuldige vrij lieten uitgaan, en den onschuldige naar de galg verwezen. De aardsche rechtspleging in alle landen levert hier voorbeelden van op. En het is daarom niets dan menschelijke preutschheid en hoogheid, als men niet dulden noch lijden kan, dat er over een uitspraak van den rechter scherpe critiek ga.

Maar, en hier komt het op aan, zoodra de rechter zijn vonnis geveld heeft, 't zij dat dit rechtvaardig, 't zij dat dit onrechtvaardig was, bindt het *van Gods wege*. Men moge er critiek op oefenen; men moge gelijk onze martelaren, er nog stervend tegen protesteeren; *maar men moet er zich aan onderwerpen*, niet uit noodzaak of dwang, maar *om der conscientie wille*, gelijk de heilige apostel in Rom. XIII leert, d. i. overmits het *van Gods wege* over ons komt.

Er ligt namelijk in de ongenoegzaamheid van de uitspraak van den aardschen rechter een straffe, die ons van Godswege om onzer zonden wil overkomt.

Dat ligt zóó.

In het paradijs was de mensch in zulk een toestand geschapen, dat *alleen God Rechter over hem was*. Alleen God bezat macht en recht om in den mensch het goed van het kwaad te onderkennen, d. w. z. rechter over hem te zijn. Maar hiermee neemt Adam geen genoegen. Op influistering van Satan grijpt hij naar de mogelijkheid, dat hij zelf als God zal zijn, *kennende zelf het goed en het kwaad*, d. i. om zelf rechterlijk als mensch over den mensch te oordeelen. In zijn opstand tegen Gods majesteit ligt dus ook klaarlijk *dit* in, dat de mensch er geen vrede mee neemt, dat God rechter over hem zal zijn, maar dat hij zelf als rechter in Gods stoel wil gaan zitten, om tusschen goed en kwaad te oordeelen. Te oordeelen zelfs over zijn God.

En wat doet de Heere nu?

Hij gunt den mensch de begeerte van zijn zondig hart. In dat zondig hart heeft de mensch begeerd, dat niet God, maar *de mensch* als rechter zou zitten. Welnu, God de Heere geeft hem dien wensch zijns harten. Hij stelt menschen als overheden, menschen als rechters aan, en wil nu bij de uitkomst doen blijken, of de mensch, als rechter zittende, metterdaad gelijk hij in het paradijs tegenover God beweerd heeft, *kent het goed en het kwaad*.

En nu treden de menschelijke rechters op; ze beoordeelen alle voorkomende gevallen; zij wijzen vonnis in al wat hun wordt voorgelegd; en ze beelden zich metterdaad in, het recht gevonden te hebben. En dat duurt tot eindelijk de Immanuël voor der menschen rechtbank verschijnt. Hier is nu de heilige, de reine, de vlekkelooze. Gij, rechter op aarde, welk oordeel velt ge nu? Kent ge nu werkelijk het onderscheid tusschen goed en kwaad? Zoo ja, dan zult ge dezen Immanuël niet slechts vrijspreken, maar zelfs met eere kronen, en voor Hem als *uw* rechter op de knieën vallen. Maar indien ge Hem veroordeelt, wat doet ge dan anders dan belijdenis doen van uw eigen blind-

heid, en van de onmogelijkheid dat de mensch zelf rechter zal zijn?

En toch, die mensch die als rechter zit, hij spreekt vonnis over den heilige, hij veroordeelt en doemt den onschuldige, hij verwijst Jezus als een overtreder ten doode. Maar hierin eet dan ook alle menschelijke rechtspraak zich zelf den dood. De Majesteit Gods, die in het paradijs beleedigd wierd, is gewroken. God alleen *kan* Rechter zijn. De mensch ontstal aan God die eere. Hij zelf zou zijn „kennende het goed en het kwaad", en zie nu op Gabbatha, hoe hij Barabbas vrijlaat, en Jezus uitzendt naar den kruisheuvel.

Doch we gaan verder.

Toen God de Heere na het paradijs, Overheidsmacht en dus ook macht tot rechtspraak *in zijn naam* op menschen gelegd had, deed Hij dit, zeer zeker, om de dwaasheid van 's menschen pretentie te laten uitkomen en zijn eigen majesteit te wreken; maar toch ook in dit oordeel mengde Hij *genade*. Niet die bijzondere genade, die *zaligmakend* is, maar wel die *algemeene* genade, die onder alle volk gespreid is, en waardoor God de verdierlijking en verduiveling van ons geslacht heeft tegengehouden, om een menschelijk leven op aarde mogelijk te maken.

Heel de rechtsbedeeling op aarde moet dan ook als een *genade* worden aanvaard, waarin Gods ontferming spreekt.

Nu heeft God de Heere die rechtsbedeeling niet aan alle volken in gelijke zuiverheid gegeven. Bij de Oostersche volken was deze rechtsbedeeling uiterst gebrekkig; en eerst bij de Westersche volken ziet ge rijker rechtsbedeeling opkomen.

Maar toch ook onder die Westersche volken, is er maar één, waaraan God de Heere *het genie van het recht* geschonken heeft, en dat volk zijn *de Romeinen*. Te Rome ontwikkelde zich een talent voor het recht en voor de rechtsbedeeling zooals schier nergens elders; en al mogen thans de Europeesche volken nog in menig opzicht boven het oude Rome staan; toch is van Rome uit de drang naar en het inzicht in wat recht is voor alle volken uitgegaan.

Het was daarom volstrekt niet onverschillig voor *wat* rechter Jezus terecht stond. Voor een Pharao of Belsazar zou zijn vonnis niet *het* vonnis van *het* menschelijk recht geweest zijn. Dat wierd het eerst doordien het de uitspraak wierd van een *Romeinschen* rechter. Of Herodes Jezus al veroordeelde, dat deed de zaak niet af. Neen, Hij moest geoordeeld worden *door Pontius Pilatus*.

Meer nog.

De rechtsbedeeling is verbonden aan de macht der Overheid als zoo-

danig. Rechtsbedeeling is geen liefhebberij van eenige billijke of onbillijke beoordeelaars, maar rechtspraak van den Souverein. Alle recht wordt gesproken in den naam van koning of keizer of senaat.

Zoo was het dan noodzakelijk, dat deze twee saamvloeiden: én dat Jezus bezweek in een Romeinsche vierschaar, én dat hij gevonnist wierd door een Romeinschen rechter op een oogenblik, dat de Overheidsmacht in Rome op het grootst was.

Dit nu was het geval onder Pontius Pilatus. Te Rome zat de keizer, en het was de keizer van Rome die heerschappij bezat over heel de bekende *wereld.*

Een vonnis van Pontius Pilatus was alzoo een vonnis gesproken naar uitwijzen van de toen zuiverst ontwikkelde rechtsbedeeling, die ineengesmolten ligt met de grootst denkbare Overheidsmacht. Wat Pontius Pilatus vonniste, was een vonnis door den keizer der Romeinen gewezen, en de keizer van Rome was metterdaad *de rechter der gansche aarde,* in vollen zin *de wereldlijke rechter.*

Let er nu op, hoe in het vonnis van Pontius Pilatus God de Heere én de genade die ook in de aardsche rechtsbedeeling ligt handhaaft én tegelijk ons menschelijk rechtspreken veroordeelt.

Was Pilatus, als rechter in naam van den keizer, en alzoo in den naam van God, rechtsprekende onbekwaam en onmachtig, om het recht in Jezus' proces te vinden? Geenszins, want hij zelf geeft keer op keer getuigenis van Jezus' *onschuld.* Zelfs legt heel het Evangelisch verhaal hierop vollen nadruk. Neen, hetgeen waarvoor Jezus bezwijkt is de *macht* die in den rechter kleeft, en die ook de booze macht inhoudt, om tegen beter weten in, en ondanks de keurigste rechtsvormen, toch den onschuldige te veroordeelen. Vandaar dat ook Jezus zelf juist op die *macht* den nadruk legt: „Gij zoudt geen *macht* tegen mij hebben, zoo het u van boven niet gegeven ware."

Zoo blijkt dus dat God de Heere wel in de menschelijke rechtsbedeeling genoegzame klaarheid gelegd had, om schuld en onschuld te onderscheiden, maar dat de mensch die als rechter zit, te verdorven is om het als recht vast te houden.

Doch hoe ongerechtig ook het vonnis tot stand komt, het is en blijft een vonnis *in den naam des Heeren* gesproken. De veroordeelde mag er niet tegen ingaan. En zoo is metterdaad de Heere zelf, en hierop komt het nu aan, die *in het vonnis door Pilatus gesproken, ons oordeel op den Immanuël gelegd heeft.* „Hij heeft onzer aller ongerechtigheid metterdaad ook rechterlijk op Hem doen aanloopen!"

Vandaar dat de Heilige Schrift de opstanding van Christus allerwegen rechtstreeks met dit vonnis van Pilatus in verband brengt. Christus sterft als een overtreder, door den wereldlijken rechter, in den naam des Heeren gevonnist. En naar den stand der algemeene genade moet dus Jezus onder dit oordeel bezwijken. Maar juist omdat dit vonnis van Pilatus geen menschelijke opinie, maar een in naam van God gesproken oordeel was, kan nu ook de uitspraak van het oordeel Gods over heel deze wereldlijke en menschelijke rechtsbedeeling niet uitblijven, en moet God de Heere, die in Pilatus' rechthuis een oordeel door den *menschelijken* rechter sprak, nu zelf als *Goddelijk* rechter optreden, om én Immanuël te rechtvaardigen én de menschelijke rechtspraak te veroordeelen.

En nu zult ge dan ook gevoelen, hoe de Catechismus zeggen kon, dat dit bezwijken van Jezus onder het vonnis van Pilatus *ons van het oordeel dat over ons gaan zoude, bevrijdt.*

Wat wachtte ons? Een oordeel Gods, niet waar? Ziet ge dus in het vonnis van Pilatus *niet* een oordeel Gods, hoe ter wereld zou dit vonnis u dan kunnen bevrijden?

Maar voelt en tast ge, dat Pilatus, in weerwil van al zijn schuld en gebrekkigheid en gruwelijk onrecht, toch als rechter op Gabbatha in den *naam des Heeren* daar zat, zoodat er in zijn oordeel een *oordeel Gods* kwam, dan merkt en ziet ge ook, hoe hiermee een oordeel „dat over ons gaan zoude", op Christus kwam, en Hij, de Immanuël, door dit schriklijk oordeel te dragen, ons van het oordeel bevrijd heeft.

De Heere had gezegd: „Uw God is uw rechter"; de zondaar had geantwoord: „Neen, maar de mensch zal mijn rechter zijn!" En nu, dit geeft hem God nu naar de begeerte zijns harten, en het is dan nu door het instrument van een menschelijken rechter, dat Hij zijn oordeel uit laat gaan.

Wie nu daarbij staan blijft, die zinkt weg, en voor dien is er geen ontkomen. Maar wie, ziende het vonnis van Pontius Pilatus, den opstand van het paradijs herroept, en betuigt: „Neen, Heere, wij zijn *niet* kennende het goed en het kwaad! Wees Gij zelf, o, onze God, weer rechter over ons!", voor dien daagt in Jezus' verrijzenis niet slechts de rechtvaardiging van den Gekruiste, maar ook de rechtvaardiging zijner eigen ziele.

Overgeleverd om onze zonden, maar ook *om onze rechtvaardigmaking* opgewekt!

ZESDE HOOFDSTUK.

Christus heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt. GAL. 3 : 13.

Eer de Catechismus aan het sterven zelf van den Heiland toe komt, bespreekt hij afzonderlijk *het kruis*. Er volgt toch in de Twaalf Geloofsartikelen na de woorden: „die geleden heeft onder Pontius Pilatus" deze belijdenis *is gekruist*.

Dientengevolge stelt de Catechismus zich de vraag: „Waarom onderging Jezus juist den *kruis*dood? De *kruis*dood was toch onder Israël niet gekend. Waarom is hij niet als Stephanus gesteenigd? of gelijk hij het kort uitdrukt: *Heeft dat iets meer in dat Hij gekruist is, dan of Hij met een anderen dood gestorven ware?*

Er bestond voor die vraag alleszins aanleiding. Niet de Romeinen, maar de Joden hebben naar *hun* wet Jezus' dood geëischt. Het zou dus een veel natuurlijker loop van zaken zijn geweest, zoo de Joden zelf Jezus uit den weg hadden geruimd. En werp hier nu niet tegen, dat hun het recht om een doodvonnis te voltrekken, ontnomen was; want het voorbeeld van Stephanus toont overtuigend, dat de Romeinsche procurator de uitvoering van een soort eigen rechting door de vingers zag; en bovendien de lage door de veertig gezworenen tegen Paulus gelegd, bewijst dat de Joden nog wel andere middelen kenden, om zich van een lastig tegenstander te ontdoen.

Voor de Joden als zoodanig was het om het even, hoe ze van Jezus afkwamen; zoo Hij maar uit den weg was. En als ze dan toch het niet aandurven om Hem zelven te rechten, maar met belijdenis van eigen onmacht naar den Romeinschen landvoogd gaan, dan drong hen zeker een onbestemde vrees, dat een eigen rechting eens op verzet van het volk mocht stuiten (denk aan de zware wacht bij de gevangenneming); maar hebben ze tevens alzoo den raad Gods vervuld, die niet slechts den *dood* des Zoons, maar bepaaldelijk zijn *kruis*dood eischte; eene wijze van beschikking, waarop reeds in Psalm XXII gezinspeeld was.

Voegt ge hier nu bij, dat juist het kruis van Christus het symbool der Christenheid is geworden; dat dit *kruis van Golgotha* voor elks verbeelding als geplant staat; dat aan dit kruis door de Christenheid symbool na symbool in vorstenkroon en eeresieraden ontleend is; ja dat dit

kruis den figuurlijken naam schonk aan alle lijden, dat in Christus' naam gedragen wordt, — dan is zeker alleszins de poging der Opstellers gerechtvaardigd, om in dit *kruis* als zoodanig een bijzonder stuk onzer zaligheid te zien.

Dit nu wordt door den Catechismus zóó verklaard, dat op ons van nature niet slechts de straffe der ellende en des doods, maar ook *van den vloek* lag, en dat het *deze vloek* is, dien Jezus, door op het *kruis* te sterven, van ons op zich geladen heeft; want, zegt hij: *de dood des kruises van God vervloekt was.*

Om dit wel te verstaan, hebben we ons eerst af te vragen: „Wat is de vloek?" en het antwoord op die vraag ligt in het bescheid op deze andere: „Wat is zegen?" Immers *vloek en zegen* staan heel de Schrift door tegenover elkander.

Zegen nu duidt in de Heilige Schrift aan een *uitspraak der lippen.* Iemand *zegenen* is den zegen over hem *uitspreken.* Als zoodanig komt het telkens voor. Denk slechts aan Abrahams roeping; aan den zegen dien Jakob zocht. Aan Ebal en Gerizim.

Waar nu een mensch *zegen* spreekt, hangt het al dan niet komen van dien zegen af, niet van dien mensch, maar van God, d. i. van de vraag of het Gode belieft den inhoud van die zegenspreking te schenken. Op tweeërlei wijze kan dit. *Of* zoo, dat iemand macht van God ontving, om den zegen op een persoon of een volk te leggen. *Of* wel in dien zin, dat hij, die den zegen uitspreekt, er geen last toe ontving, maar het waagt op Gods trouwe, en dus den zegen *biddende* uitspreekt.

Een bedienaar des Woords b. v. heeft krachtens zijn ambt last en volmacht van 's Heeren wege, om den zegen op de gemeente te leggen. Hij spreekt dan: „De genade van onzen Heere Jezus Christus, en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen. Amen!" Niet in den vorm van een bede, maar als verklaring.

Treedt daarentegen iemand op, die *niet* in het ambt staat, die mist dien last en die heeft *niet* zulk een volmacht. Hij kan daarom den zegen niet *op de gemeente leggen,* maar wel dien van God voor de gemeente *afbidden.* Zulk een zal dus niet de handen over de gemeente spreiden, maar ze biddend saamvouwen, en nu bidden: „Dat de genade van onzen Heere Jezus Christus, de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes met ons allen zij!" Er zich zelven bij insluitend. Waarbij tevens nog zij opgemerkt, dat de inlassching van woorden als: „de liefde Gods [*des Vaders*] en de [*troostvolle*] gemeenschap des Heiligen Geestes zij [*en blijve*] met u allen!" volstrekt ongeoorloofd is, gebrek aan theologische

helderheid verraadt, en rechtstreeks indruischt tegen de eerbiedenisse die we aan de Apostolische formule schuldig zijn.

Doch dit daargelaten, zooveel blijkt dus reeds, dat *zegen* oorspronkelijk een uitspraak is, waarbij iets goeds en begeerlijks als belofte op iemand gelegd, of van God over hem afgebeden wordt.

Hiermee echter is het begrip van zegen nog niet doorgrond. Immers de eigenlijke *zegen* is niet de zegen dien menschen op ons leggen of ons toebidden, maar *de zegen,* dien God zelf over ons spreekt. En dit nu staat in verband met de *Schepping.* „Door het *Woord* des Heeren zijn de hemelen gemaakt." „God *sprak:* Er zij licht, en er *was* licht, en God zag dat het *goed* was!"

De oorsprong der Schepping ligt dus in Gods raad, maar komt uit dien raad door *het Woord.* God *spreekt* en het is er, Hij gebiedt en het staat er.

Zoo leven we dus van den adem zijner goddelijke lippen. Spreken die goddelijke lippen ons ten goede toe, zoo is er leven, zoo is er vrede, zoo is er zaligheid. Houden die lippen zich in, zoo is er verdorring, matheid en verkwijning. En eindelijk openen zich die lippen over ons ten kwade, zoo is er ondergang en verderf.

De rijkste onderwijzing geeft hier Deuteronomium VIII, waar Mozes er zoozeer den nadruk op legt, dat Israël nog niet gebaat is met een berg van voedsel voor zijn aangezicht, want dat eigenlijk niet de spijs zelf, niet het eigenlijke brood, ons leven onderhoudt, maar dat onze voeding en onderhouding en de instandhouding van ons leven te danken is aan den zegen, dien het God belieft tot dit brood te spreken; of gelijk hij het in vs 3 uitdrukt: Dat ons leven in stand blijft, is te danken aan „het woord (van zegen) dat van den mond des Heeren uitgaat". „Van enkel brood kan de mensch zijn leven niet behouden, maar wel van het woord dat over dat brood van den mond des Heeren uitgaat." En vraagt ge dan voorts, wat dit woord van zegen dat uit den mond des Heeren uitgaat, doet, dan zegt Mozes ons in vers 18, dat dit hierin bestaat: *Dat Hij het is, die u kracht geeft, om vermogen te verkrijgen.*

Zoo trekt dus alle nevel op, en wordt de zaak duidelijk. Er is én schepping én onderhouding van het eens geschapene. Welnu, beide en die schepping én die onderhouding gaat door het *woord* des Heeren. En waar dat spreken, dat woord des Heeren, nu de onderhouding in gelukstaat van het eens geschapene bedoelt, daar draagt dit den naam van *zegen.*

Tegenover dezen *zegen* staat nu de *vloek.* Ook deze vloek nu kan door menschen gesproken worden, hetzij op last van God, 't zij in heiligen toorn met de bede dat God dien vloek doe komen. Evenwel, gelijk Salomo

in Spreuken XXVI : 2 zegt: „Gelijk een musch is tot wegzweven, alzoo zal een vloek die zonder oorzaak is, niet komen." Vandaar dat het voor een kind vreeselijk is, als zijn vader of moeder hem naar recht vloekt; maar dat een verwensching, ons in drift of toorn toegeworpen, niet ons maar den vloeker deert.

Doch gelijk bij den zegen, zoo is ook bij den vloek de wortel der zaak niet in den mensch, maar in God. Als God den vloek op u legt, dát is het vreeselijkst. En wilt ge nu weten wat zulk een *vloek* is, ga dan naar het paradijs, waar het aardrijk *vervloekt is* om uwentwil.

Wat toch vindt ge daar? Dat krachtens dat spreken van vloek door den Almachtige de aarde..... *versterft en vergaat?* Neen dat *niet;* integendeel, er komt uit dien vloek een rechtstreeksche werking voort evenals bij den *zegen.* Alleen is het verschil maar, dat deze scheppende werking Gods, die bij den zegen *ten goede* werkt, bij den *vloek* rechtstreeks een *kwaad* voortbrengt. Als God zegenend spreekt, rijpt het *koren* en de *most* u ten goede, maar als Hij spreekt in vloek, dan schiet *de doorn en de distel* op en schrijnt uw voet en hand ten bloede, en vernielt uw koren en uw wijnstok.

De *vloek* des Heeren over ons is derhalve, dat Hij als God spreekt; dat dit spreken in verbolgenheid een werking doet; en dat deze werking niet ter vernietiging, maar *ten verderve* is.

Vloek is derhalve, dat uw levenskracht, uw levensgang, uw levenstoekomst ten kwade gekeerd wordt, en hellend naar het verderf gedoemd wordt, om steeds dieper in dat verderf te verzinken. *Vloek* is een gebod Gods over ons, om ter helle neder te dalen.

Als eenmaal zulk een *vloek* is uitgesproken, dan baat geen tegenstreven, geen nogmaals beproeven meer; dan is het uit; en wat ge dan ook doet of wat inspanning ge dan ook aanwendt, dan is de vrucht van uw arbeid weg; het gaat alles tegen u in; alle honig verkeert voor u in alsem; er beklijft niets meer en gedijt niets meer; een ban ligt op u; en die ban jaagt u na tot in de diepte der verdoemenisse.

Niet, dat spreekt vanzelf, alsof God de Heere dien vloek *niet weer kon opheffen.* Wat toch zou anders heel de zaligmakende genade zijn? Maar dit ligt in den vloek, dat wie er onder ligt, er *zelf* niets meer aan doen kan, en dat zijn eenige toevlucht is in het borgtochtelijk lijden van zijn Heiland en in de ondoorgrondelijke barmhartigheden Gods.

Paulus had ook dien *vloek* gevoeld, want hij zegt: „Ook wij waren kinderen *des toorns* gelijk als de anderen"; maar toch weet hij van 's Heeren volk te getuigen: „Wij dan, gerechtvaardigd zijnde door het geloof, *hebben vrede bij God!*"

Blijft derhalve alleen de vraag, hoe wij, die onder den vloek lagen, door het borgtochtelijk lijden van Immanuël van dezen vloek bevrijd zijn; een vraag, waarbij tweeërlei moet onderscheiden: 1°. hoe we onder den vloek kwamen; 2°. hoe Christus dien vloek op zich nam.

Ge kent de ontzettende bedreiging, die aan het Verbond met Israël was toegevoegd: „Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al wat geschreven staat in het boek der Wet, dat hij dat doe." Voor Israël is de zaak dus uitgemaakt. Israël heeft het Verbond van Horeb aanvaard. Het heeft uitgeroepen: „Al wat de Heere geboden heeft zullen we doen!" Het heeft geweten, dat het den vloek op zich haalde, zoo het Gods verbond schond. En toch heeft het niet alleen niet *al* Gods geboden gehouden, maar het heeft er *geen* van gehouden, ja veeleer een onovertrefbaar proefstuk geleverd, hoever een volk wel in schending en verachting van de wet zijns Gods voort kon schrijden.

Voor Israël is de quaestie dus uitgemaakt. Gansch Israël kwam onder den vloek.

Maar hoe gaat deze vloek nu ons aan? Zeker niet krachtens het Verbond van Horeb, dat wel met Israël, maar niet met ons gesloten was, en waar wij nooit ingekomen zijn. Maar wel kwamen wij onder gelijken vloek in het Paradijs. Immers de zaak is deze, dat de gestalte van het Werkverbond, die in het Genadeverbond van Horeb was ingevoegd, zuiverlijk overgenomen was uit het Werkverbond, waarin de Heere Adam plaatste, toen Hij het schiep en inzette in het paradijs.

Zooals deze gestalte van het Werkverbond in het Genadeverbond van Horeb ligt ingeschoven, zoo is ze getrouwelijk overgenomen uit het Werkverbond dat met Adam was opgericht. Iets wat we daarom weten, overmits de Eeuwige God onveranderlijk is, en zijn Wet met zijn menschen kinderen onveranderlijk vaststaat in zijn heiligen wille. Vandaar ook dat Hosea zegt: „Zij hebben het verbond overtreden *als Adam!*"

Ook in het paradijs was het dus: „Blijven in al mijn Wet, of mijn zegen over u zal zich in vloek verkeeren!", en toen Adam er *niet* in bleef is de zegen *vloek* geworden, en is zelfs het aardrijk vervloekt om zijnentwil. Dat nu de werking van dezen vloek, door de tusschenkomende *algemeene* genade getemperd en opgehouden is, en eerst na den dood en na het oordeel in de eeuwige rampzaligheid ten volle uit zal komen, doet aan het wezen der zaak niets af of toe. Een ter dood veroordeelde blijft ter dood gedoemd, ook al wordt zijn terechtstelling verschoven.

Een der vormen nu, waarin het afgrijzen en de verafschuwing van hetgeen ons menschen, reeds met de diepste verontwaardiging vervult, is

van ouds her geweest, dat men het lijk van een ter dood gebrachte ten toon hing aan een hout.

Hem te steenigen, te dooden, zijn leven uit te roeien was niet genoeg, ook zijn lijk boezemde nog afschuw in. Zelfs dat lijk mocht de aarde niet meer aanraken. En daarom hing men het lijk dan aan een paal of hout of rek op. Dan kon een ieder den gruwelijke zien. De gieren konden op zijn aas aanvliegen. Het nachtgedierte kon huilen om zijn gruwzaam overschot!

Zoo deed men bij een mensch, die een vreeselijken gruwel bedreven had, ook wel bij Israël. Doch wijl het land den Heere gewijd en heilig was, mocht dit bij Israël slechts *één dag duren.* Vóór den avond moest zulk een veracht en verafschuwd lijk in den grond weggestopt, want, zegt de Schrift: „Voorts wanneer in iemand eene zonde zal zijn, die het oordeel des doods waardig is, dat hij gedood zal worden, en gij hem aan het hout zult opgehangen hebben; zoo zal zijn dood lichaam aan het hout niet overnachten, maar gij zult het zekerlijk ten zelven dage begraven; want een opgehangene is Gode een vloek. Alzoo zult gij uw land niet verontreinigen, dat u de Heere, uw God, ten erve geeft." (Deut. XXI : 23 v.v.)

Zulk een opgehangene, d. i. iemand wiens gedood lichaam te schande aan een paal was opgehangen, was voor den Heere een vloek en verontreinigde zijn erve.

Vandaar dat bij Israël dan ook geen dood der kruisiging bestond. Die werd in Israël gebracht door de Romeinen. Maar de Jood *haat*; hij haat bitter; en toen nu het fanatieke gepeupel van Jeruzalem lucht wilde geven aan zijn gruwen tegen Jezus, toen riep het niet maar: „Dood Hem, dood Hem!", neen, maar: „Kruis Hem! kruis Hem!". Het had er een duivelsch begeeren aan, om Jezus als een vloek en een afgrijslijken verworpeling aan het hout te zien hangen. Eerst als Hij daar hing „als een van God vervloekte" zou hun wrok en wraakzucht, hun dorst naar vertrapping en krenking van dien Rabbi van Nazareth voldaan zijn.

En zoo is het dan geschied, dat ook Immanuëls lijk aan het hout heeft gehangen! Dat de toeleg, om Hem als een vloek aan het hout ten toon te hangen, gelukt is. Iets wat een Romein niet zoo zou gevoeld hebben, maar wat Jezus diep en zeer diep moest voelen. Hij was uit Israël. Hij kende de sprake Gods in Deut. XXI. o, Toen het „Kruis Hem, kruis Hem!" Hem in de ooren klonk, drong de beving voor dien vloek door heel zijn wezen. Dat vloekhout kon Hij dan ook niet torsen. Hij bezweek er onder. Maar toen het opgesteld was, is Hij er aan gehangen. En toen hing Hij daar als een gevloekte van God!

„Als een van God gevloekte!" leg daar nadruk op. Want nogmaals zij hier herinnerd, wat ons vorig hoofdstuk bewees, t. w. dat het vonnis van Pilatus door hem in naam des keizers van Rome geveld was, en dat deze keizer *bij de gratie Gods* regeerde. In Pilatus' vonnis school dus een oordeel *in den naam des Heeren* in.

En nu staande voor dit mysterie: „De heilige Gods, en die heilige Gods in den naam des Heeren door den wereldlijken rechter *tot den vloekdood* overgegeven", ving Paulus in zijn ziel dit licht des Geestes op, dat hij in Gal. III : 13 schreef: „Christus heeft ons verlost van den vloek der Wet, *een vloek geworden zijnde voor ons;* want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk die aan het hout hangt."

En op dit woord van eeuwige verlossing spreekt al het volk des Heeren, spreekt heel de kerk van Christus haar lofzeggend *Amen* uit.

ZONDAGSAFDEELING XVI.

Vraag 40. Waarom heeft Christus zich tot in den dood moeten vernederen?
Antwoord. Daarom dat vanwege de gerechtigheid en waarheid Gods niet anders voor onze zonden konde betaald worden, dan door den dood des Zoons Gods.
Vraag 41. Waarom is Hij begraven geworden?
Antwoord. Om daarmede te betuigen, dat Hij waarachtiglijk gestorven is.
Vraag 42. Zoo dan Christus voor ons gestorven is, hoe komt het, dat wij ook moeten sterven?
Antwoord. Onze dood is geene betalinge voor onze zonden, maar alleen eene afstervinge der zonden en een doorgang tot het eeuwige leven.
Vraag 43. Wat verkrijgen wij meer voor nuttigheid uit de offerande en dood van Christus aan het kruis?
Antwoord. Dat door zijne kracht onze oude mensch met Hem gekruist, gedood en begraven wordt, opdat de booze lusten des vleesches in ons niet meer regeeren, maar dat wij ons zelven Hem tot eene offerande der dankbaarheid opofferen.
Vraag 44. Waarom volgt daar: *Nedergedaald ter helle?*
Antwoord. Opdat ik in mijn hoogste aanvechtingen verzekerd zij en mij ganschelijk vertrooste, dat mijn Heere Jezus Christus door zijne onuitsprekelijke benauwdheid, smarten, verschrikking en helsche kwale, in welke Hij in zijn gansche lijden (maar inzonderheid aan het kruis) gezonken was, mij van de helsche benauwdheid en pijne verlost heeft.

EERSTE HOOFDSTUK.

Want hetgeen der wet onmogelijk was, dewijl zij door het vleesch krachteloos was, heeft God, zijnen Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vleesches en dat voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vleesch. ROM. 8 : 3.

In de vernedering van den Zone Gods onderscheidt de Catechismus drie trappen. De eerste trap is, *dat Hij in ons vleesch gekomen is,* en van deze trap der vernedering handelde de XIVde Zondagsafdeeling.

Daarna wierd in de XVde Zondagsafdeeling de *tweede* trap van vernedering besproken, die hierin bestond, dat Immanuël niet slechts ons vleesch aannam, maar *Man van smarten* wierd. En nu eindelijk in de XVIde Zondagsafdeeling komt hij aan de *derde* trap van vernedering toe, hierdoor gekenmerkt, dat Hij niet slechts *Man van smarten* werd, maar ook *Kind des doods.*

Hiermee is niet ontkend, dat de trappen van vernedering ook anders kunnen geteld worden. Dit hangt af van het standpunt waarop men zich plaatst. Maar ook al laten zich andere indeelingen van deze trappen denken, toch zal de indeeling door den Catechismus gevolgd, steeds veel voor zich hebben: 1⁰. Hij komt in het vleesch; 2⁰. Hij wordt, in het vleesch gekomen, Man van smarten; en 3⁰. Hij gaat, Man van smarten geworden zijnde, in den dood.

Toch deelt de Catechismus feitelijk deze beide laatste trappen, aan de hand van de Geloofsartikelen, weer in drieën in. Zoo toch leerde hij in de XVde Zondagsafdeeling, dat het *lijden van den Man van smarten* drieërlei diepte had: 1⁰. het lijden op zich zelf; 2⁰. het lijden als een veroordeelde; 3⁰. het lijden als een vervloekte.

En evenzoo nu deelt de Catechismus ook de derde trap van vernedering nogmaals in drieën: t. w. 1⁰. het ingaan in den dood; 2⁰. het doorgaan tot den *Sjeôl*; en 3⁰. het nederdalen ter helle. Een beloop geheel conform den gang der Twaalf Artikelen, waar het heet: *Gestorven en begraven nedergedaald ter helle.*

Zoo komt de Catechismus dan in de eerste plaats tot het *sterven* als *sterven* van den Heiland, en stelt naar aanleiding daarvan deze vraag: „Waarom heeft Christus zich tot *in den dood* moeten vernederen"? en geeft op die vraag dit bondig antwoord: *Omdat vanwege de gerechtigheid en de waarheid Gods niet anders kon voor de zonde betaald worden, dan door den dood des Zoons van God!*; en beroept zich daarbij op wat de heilige apostel dienaangaande in Rom. VIII : 3, 4 en Hebr. II : 14, 15 leert; tevens onder verwijzing naar het gebod aan Adam in het paradijs gegeven, met de daarbij gevoegde bedreiging. God had in het paradijs gesproken: „Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven. Wie het voor den gevallen mensch opnam en zijn rantsoen betalen en borgtocht leveren zou, moest dus in den dood in. En dat is het dan ook, wat Hebr. II : 14, 15 zegt: „Opdat Hij door den dood teniet zou doen dengene, die het geweld des doods had, dat is den duivel, en verlossen zou al degenen, die met vreeze des doods door al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren." Een belijdenis, die in Rom. VIII : 3, 4 rechtstreeks uit het bestel Gods

wordt afgeleid: „Hetgeen der wet onmogelijk was, dewijl ze door het vleesch krachteloos was, heeft God, zijnen Zoon zendende in de gelijkheid des zondigen vleesches, en dat voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vleesch, opdat het recht der wet vervuld zou worden in ons, die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den Geest."

Bepalen we ons derhalve tot de uitwendige aaneenrijging van het getuigenis der Heilige Schrift ten deze, dan is dit diepe stuk spoedig afgehandeld. Het blijkt dan: God had ons den dood gedreigd. Zijn waarheid en gerechtigheid eischte derhalve dat die dood kwam. En wel óf over ons zelven, zoodat we er eeuwiglijk onder verzonken, óf over den Zone Gods, die plaatsbekleedend intrad voor ons.

Toch eischt de teederheid en ontzaglijkheid van het onderwerp een dringen ook door die oppervlakte heen, om dit ontzettend sterven van den Zone Gods althans eenigszins nader aan ons bewustzijn te brengen, en mocht het zijn daardoor nader te brengen ook aan ons hart.

We zeggen niet, dat daarbij ook niet de voorstelling der verbeelding, dat hierbij ook niet etsnaald of penseel ons te hulpe mag komen; zelfs het gedurig uitspreken, mits met stille aandoening, dat hetgeen ons redde, *het bloed van het heilig Godslam* was, achten we niet te ontraden, maar aan te bevelen. En al schaadt ook hierbij overdrijving, en zijn met name de Hernhutters en hun verwante geesten, wel eens wat te sterk in de gevoelstheorie van de „wonden van Jezus" afgedaald, iets wat saamhing met hun theosophisch uitgangspunt; toch heeft in prediking en beeld en lied ook de schildering die ons langs den weg van het gevoel zoekt te bereiken, ongetwijfeld een betrekkelijk recht. Ook Paulus sprak tot de Galaten van een schilderen als voor hun oogen van het Kruis van Christus. En zoo dikwijls de Apostolische Schriftuur, 't zij in de Evangeliën, 't zij in de Brieven toekomt aan dit middelpunt van heel de geschiedenis van het Godsrijk, blijkt het telkens dat de herinnering van de voorstelling van het Kruis van Golgotha hen zoo machtig aangrijpt, dat ze diepe woorden, dat ze aandoenlijke woorden, dat ze aangrijpende woorden zoeken, om den indruk van dat Kruis ook in de ziel en de voorstelling hunner lezers prenten. Zelfs kan niet ontkend, dat de Openbaring er stelselmatig op uit is, om „het Lam dat geslacht wierd" gedurig weer op te laten treden, als herinnering aan Golgotha's vloektafereel.

Maar een Catechismus heeft een ander doel; mikt op een ander wit. Vooral de Catechismus is er op aangelegd, om *in ons bewustzijn* in te dringen en in dit ons bewustzijn aan de stukken der waarheid zulk een gepaste en vaste plaats in te ruimen, dat ze het gemeengoed van ons

denken worden. Een uitlegging van den Catechismus zou dus haar doel ten eenen male missen, zoo ze zich in schildering verliep, met uitwendige aanvoering van Schriftbewijs zich tevreden stelde, en afzag van een duiken in de diepte, die zich onder den spiegel des levens verbergt.

En dan springt het in het oog, dat het hier wel metterdaad op *den borgtocht* aankomt, die als schakel het sterven van Immanuël aan de doodsbedreiging in het paradijs verbindt.

Eerst als deze borgtocht er inschuift, zoodat zijn *sterven* óns *sterven* is, klemt hetgeen de Catechismus zegt. Als *Hij* dan sterft is het zoo goed, alsof *wij* sterven, en wordt alzoo door dit *ons* sterven in *zijn* dood én aan de waarheid én aan de gerechtigheid Gods voldaan; en wel voldaan op een manier, waarbij *ons* sterven in onzen borg niet onze eeuwige rampzaligheid, maar onze eeuwige behoudenisse ten gevolge heeft.

Dit borgtochtelijk karakter van het lijden onzes Heeren ontkent de tegenwoordig bovendrijvende orthodoxie, gelijk ze in de kringen der Ethische en Irenische theologen den toon aangeeft, en dat vooral op dien grond, dat in Hebr. VII : 22 van geen borgtocht van Christus voor ons sprake zou zijn. Er staat, gelijk men weet, *dat Christus van een zooveel beter verbond borg geworden is,* en nu houden deze predikers staande, dat het reeds lang wetenschappelijk uitgemaakt is, dat deze woorden *niet* beduiden: „Jezus is in dat betere verbond borg voor ons *bij God* geworden"; maar wel: „Jezus is voor de zekerheid van dit betere verbond borg namens God *bij ons.*" Hij is ons als het ware een borg, dat God de Heere de belofte van dit zijn verbond na zal komen.

Nu is dat zeggen der Ethische en Irenische theologen volstrekt niet nieuw. Reeds van ouds her hebben de meeste uitleggers, die tegen de waarheid aanstieten, er ditzelfde loopje op trachten te vinden, en zoo ge de geschiedenis der Christelijke kerk nagaat, zult ge bevinden, dat bijna alle richtingen, die de macht van het ongeloof gesterkt hebben, altoos weer met deze zelfde uitlegging voor den dag zijn gekomen.

Ook thans brengt men met deze uitlegging dus niets nieuws te berde maar raapt eenvoudig een oude, versleten uitlegging op, die reeds tien- en twintigmaal bondig en afdoende weerlegd is.

We kunnen daarom er niet genoeg op aandringen, dat onze Gereformeerde theologen en predikers zich door al zulk geroep van wetenschappelijkheid toch niet op een dwaalspoor laten leiden; maar kloek en met beslistheid al zulke ondermijning der waarheid afwijzen en zoo dapper mogelijk volhouden, dat in Hebr. VII : 22 wel terdege de borgstelling van Christus voor ons bij God geleerd en bedoeld wordt.

Het verband eischt dit.

Immers als men nagaat, met wie de Christus te dezer plaatse vergeleken wordt, dan is er geen tweeërlei opvatting mogelijk, en *moet* erkend, dat Christus hier vergeleken wordt, niet als *Middelaar* met den Middelaar des Ouden Verbonds, maar als onze eeuwige *Hoogepriester* met de priesters der Oude Bedeeling. De tegenstelling is *niet* Christus en Mozes, maar Christus en Aäron. Niet van den *Middelaar,* maar bepaaldelijk van den *Hoogepriester* is hier sprake.

Dit blijkt 1⁰. daaruit dat in heel het zesde en zevende hoofdstuk uitsluitend van Melchizedek in zijn vergelijking met *Aäron* en Christus sprake is; 2⁰. daaruit, dat in het slot van het zevende hoofdstuk zeer bepaaldelijk gehandeld wordt over de uitspraak van Psalm CX: „Gij zijt *Priester* in eeuwigheid"; 3⁰. daaruit, dat vlak aan vers 22 deze woorden voorafgaan: „Want genen zijn wel zonder eedzwering *priesters* geworden, maar deze met eedzwering door Dien, die tot Hem gezegd had: „Gij zijt *Priester*" enz.; 4⁰. daaruit, dat er in vers 24 onmiddellijk op volgt: „En genen zijn wel *priesters* geworden, omdat zij door den dood verhinderd werden altijd te blijven, maar deze, omdat Hij in eeuwigheid blijft, heeft een onvergankelijk *Priesterschap*"; 5⁰. daaruit, dat de slotsom in vers 26 is, niet dat ons zoodanig een Middelaar, maar dat ons zoodanig een *Hoogepriester* betaamde; en 6⁰. daaruit, dat in den aanvang van het volgend hoofdstuk rechtstreeks uit den aard van het priesterschap wordt afgeleid „dat ook deze iets hebben moest dat Hij zou offeren".

Hierover kan dus geen twijfel rijzen: de vergelijking gaat niet tusschen den Christus en *Mozes,* maar tusschen Christus en *Aäron,* en de strekking van deze vergelijking is niet om den Middelaar als getuige van het Nieuw Verbond tegenover Mozes als getuige van het Oud Verbond te plaatsen, maar uitsluitend en eeniglijk, om aan te toonen, hoe Christus als Hoogepriester in de werkelijkheid *levert,* wat de priesters van Aäron onder het Oud Verbond wel *afbeelden,* maar niet *schenken* konden.

In dezen saamhang nu wordt de Christus genoemd: „de *Borg* eens beteren verbonds"; en al de zin en bedoeling van dit woord Borg hangt dus weer aan deze vraag: „Was onder Israël de priester een borg voor Israël bij God, of wel een borg van God bij Israël?"

Ook dit is streng en bondig uit te maken.

Een priester, dat geven we volkomen toe, stond onder Israël ook als *getuige des Heeren* bij zijn volk. Van den priester zou de wet uitgaan en van de lippen van den priester zou men de wetenschap zoeken. Bleek derhalve uit het verband, dat hier op dit deel van het priesterlijk

ambt gedoeld wierd, en *alleen* gedoeld wierd, dan zou zijn toe te geven, dat de apostel zeggen wilde: „Christus is in zooverre Borg van 't Verbond, dat Hij de waarheid van het Verbond ons betuigt en verzekert". Het zou dan wel een zeer vreemd spraakgebruik zijn, en een rechtsgeleerde zou u al spoedig tegenwerpen, dat zulk een uitlegging niet opgaat, want dat een *borg* en een *getuige* twee geheel uiteenloopende begrippen zijn; maar overdrachtelijk, figuurlijk zou het er mee door kunnen.

Maar zie, van heel deze onderstelling is volstrekt niets aan. Het Verband toont duidelijk, omstandig en helder aan, dat hier volstrekt *geen* sprake is van den Priester als *getuige,* maar uitsluitend van den Priester in zijn eigenlijke roeping namelijk als *Offeraar* en *Voorbidder.* Immers er volgt met zoovele woorden: „dat deze volkomenlijk kan zaligmaken degenen die door Hem tot God gaan, *alzoo Hij altijd leeft om voor hen te bidden,*" (vs 25); en ten andere dat „de hoogepriesters allen dag *offeren* moeten eerst voor hun eigen zonden en dan voor de zonden des volks, maar dat Hij *dit eenmaal gedaan heeft, als Hij zich zelven heeft opgeofferd*" (vs 27); en ten derde *„dat een iegelijk priester gesteld wordt om gave en slachtoffers te offeren,* en dat het daarom noodzakelijk was dat ook Hij iets had, *dat Hij zou offeren*".

Overduidelijk blijkt alzoo, dat Christus als Hoogepriester met de priesters van Aäron wordt vergeleken, en wel vergeleken op het bepaalde punt van de *offerande en voorbiddingen,* die de priester oudtijds, en onder het betere Verbond de Christus *geofferd* heeft voor het volk.

Zoo ziet men derhalve, dat er geen sprake is van een Borg, die iets voor God bij ons komt doen, maar eeniglijk en breedvoerig en duidelijk van een Borg die iets doet voor ons, ons ten behoeve en in onze plaats bij God.

Want dit gevoelt men toch immers, als Aärons zonen het bloed der varren en der rammen plengden, strekte dit om Israël, dat zondig was, heilig voor God te stellen. En zoo ook, als Christus zijn zelfofferande offert, strekt de vergieting van zijn bloed, eveneens, om zijn verkoren volk heilig te stellen voor God.

Heel die valsche uitlegging verarmt derhalve den zin der woorden, vervalscht den samenhang, gaat tegen bijna geheel het beloop der gedachte in, en men staat letterlijk verbaasd, als men weet, hoe zelfs een exegeet als Meyer aan deze plaats toegekomen de oppervlakkigheid heeft, om kort weg te verzekeren, dat de opvatting als ware hier sprake van een borg voor ons bij God „tegen het verband is" (contextwidrig).

En blijkt alzoo uit den tekst, dat onze Gereformeerde theologen en

met name Owen, den zin dezer woorden wel terdege juist en goed voor de kerke Gods vertolkt hadden; en dat niet de kweekelingen der Rijkshoogescholen die deze uitlegging bestreden, maar wel het eenvoudige volk, dat er aan vasthield, van wezenlijk wijzen zin blijk gaf; dan gaan we nu nog verder en zeggen, dat heel de nieuwere opvatting de ongerijmdheid zelve is.

Verbeeld u, God de Heere schenkt het nieuwe Verbond. Hij, de Heere, geeft zijn getuigenis uit den hemel. Ja, meer nog, gelijk er uitdrukkelijk bij staat: Hij, God Almachtig, geeft dit zijn getuigenis *met eedzwering*. Zie vs 20. En nadat nu de Heere des hemels en der aarde gesproken; beslist gesproken en het gesprokene met eede bezworen heeft, zou een menschenkind zeggen: *Nu geloof ik het nog niet;* en zou God de Heere hem nog een *borg* moeten stellen voor de *wezenlijke waarheid* van wat Hij gezegd had. Let wel, niet een teeken, gelijk uw klein geloof soms vroeg en kreeg. Neen, maar een *borg*, d. w. z.: *iemand dien de mensch beter vertrouwde dan God zelf.*

Dit toch weet een ieder: Een borg vraagt ge niet, als uw schuldenaar volkomen *goed* is. Van een *borg* is dan slechts sprake, als er kans, vermoeden of mogelijkheid bestaat, dat de schuldenaar zijn verplichtingen niet zou nakomen. En als borg neemt ge dan niet iemand die *minder*, maar eischt ge altoos iemand die *beter* te vertrouwen is.

Tot wat monstrueuse, gedrochtelijke en godslasterlijke voorstelling leidt dan deze nieuwmodische betweterij niet.

God de Heere zou zijn Verbond geven. De mensch zou oordeelen, dat de Heere voor dit zijn Verbond niet *goed* genoeg was. Deswege zou hij een *borg* vergen. En nu zou de Heere Jezus zich geleend hebben, om voor God, als ware *de Vader* minder te vertrouwen, borg bij ons te worden, als gaf Christus ons *meerder* zekerheid dan de Drieëenige God zelf.

Och, dat men toch afliet, uit verborgen tegenzin en vijandschap tegen dat borgtochtelijk lijden des Heeren, waar al onze zaligheid in is, zulke ongerijmde denkbeelden in Gods heilig Woord in te dragen.

En gij, gemeente des levenden Gods, zie toch toe, dat ge nooit, dat ge nimmer door zulke drogredenen u laat afdringen van den schat en de heerlijkheid van het u overgeleverd geloof!

TWEEDE HOOFDSTUK.

En zijn Heerlijke zal uit hem zijn, en zijn Heerscher uit het midden van hem voortkomen; en Ik zal hem doen naderen, en hij zal tot Mij genaken: want wie is hij, die met zijn hart borg worde, om tot Mij te genaken? spreekt de HEERE.

JER. 30 : 21.

Zoo is dan de aanroeping van den Heere Jezus met den naam van: „Mijn Borg, mijn Goël!" niet slechts poëtisch in een dichter als Da Costa te dragen, maar ook uitlegkundig volkomen juist; door de Heilige Schrift zelve ons geleerd; meer dan eenige andere geschikt om den vollen rijkdom van zijn plaatsbekleeding uit te drukken, en deswege niet van de lippen van 's Heeren volk te verwijderen, maar veel meer nog dan dusver in de predikatie des Woords en in de voorstelling der Waarheid in te brengen. Slechts zie men daarbij toe, dat men op den klank van Da Costa's lied *Goël* en *Borg* niet als woorden van gelijken zin opvatte. De *Goël* is Hij, die u verlost *uit* het *diensthuis,* uw *Borg* de intredende Erbarmer, die u vrijwaart tegen den doem van het *recht.*

Toch is ook hiermee nog niet genoeg gezegd. Immers het sluwe Arminianisme is in elke voorstelling der waarheid ingeslopen, en heeft vooral onder het Coccejaansche kleed, getornd aan de zuivere voorstelling van het borgtochtelijk lijden en sterven des Heeren.

Borg en Borg is namelijk twee. Als gij diep in schulden steekt en verloren zijt, kan ik voor u intreden en tot den rechter zeggen: *„Ik kom in zijn plaats.* Schrijf de schuld terstond geheel op mij over. Reken het van nu af aan mij toe en laat hem vrij!" Zulk soort *borg* noemen de rechtsgeleerden in hun Latijnsche rechtstermen een *Expromissor.* En zulk een Borg nu is naar goed-Gereformeerde belijdenis de Christus voor zijn volk. Hij treedt voor hen in. Hij neemt allen doem, die op dat volk rustte, terstond, onverwijld en geheel over. Niet pas op Golgotha, maar reeds in den eeuwigen raad. En daardoor zijn diegenen, voor wie Hij aldus intreedt, reeds in dien eeuwigen raad weer vrijgesproken, en ontstond hun rechtvaardigmaking niet eerst *doordien Hij betaalde,* maar reeds van eeuwig, doordien Hij *beloofde* te betalen. Dit toch is juist het eigenaardig karakter van een borg, dat hij vertrouwd wordt; geacht wordt goed te zijn voor wat hij op zich neemt; en het op zich genomene te zullen volbrengen. En vandaar dat Immanuël als onze volle Borg en wel als onze *Expromissor* of *plaatsbekleedende* Borg, voor ons optredende, ons op

eenmaal geheel en al van alle verband voor onze eigen schuld ontslaat. De plicht lag op ons, maar ging op Hem over. Er is geen verdoemenis meer voor degenen die in Christus Jezus zijn!

Zoo is het Schriftuurlijk, zoo is men Gereformeerd, en onze predikers mogen wel toezien, om toch vooral dezen *vollen raad Gods* te verkondigen, want alleen daarin ligt de kracht en de zegen van het heilgeheim. Te zeggen: „Christus *heeft* voor ons betaald!" is niet genoeg gezegd, want waar bleven dan de geloovigen in de Arke en in Egypte en in Kanaän? Die betaald *heeft,* is zelfs geen borg meer, maar hield op, borg te zijn. Hij *was* het, maar is het *niet meer.* Zoo leert het de Methodist! Zoo leert het de Ethische richting! Zoo leert het alle doolgeraakte prediking. Een prediking waaruit de leidende gedachte weg is, en waarvan de lijn niet doorloopt. De Schrift daarentegen brengt altoos alle ding in het werk der zaligheid terug tot *voor de grondlegging der wereld.* Reeds eer gij, eer Adam gezondigd had, ja, geschapen was, of uit de aarde geformeerd wierd, was uw Borg opgetreden, was uw rechtvaardigmaking gereed liggende, en was uw vrijspraak gewis. En dit nu ligt juist aan Christus als *uw Borg.* Immers alleen een *plaatsbekleedende* Borg maakt vrij, zelfs eer de termijn van de schuld verstreken is.

Maar nu is er ook een ander soort van borgstelling, die heel anders toegaat, en die de rechtsgeleerden *Fidejussio* noemen, d. i. een *inspringende* borg. D. w. z. zulk een borg, die niet de zaak terstond geheel voor u overneemt en in uw plaats treedt, maar die zich alleen verbindt, om, *als* gij tekort mocht schieten en *voorzoover* gij nalatig blijft *voor u in te springen.* En het is met dien *inspringenden* in steê van *plaatsbekleedenden* Borg, dat de onrechtzinnige predikers reeds meer dan twee eeuwen lang bezig zijn, om den troost van den Borg onzer ziel aan Gods volk te ontrooven. En dit was hun zoo goed gelukt, dat zelfs de strengst Gereformeerde predikers op dit punt bijna allen mank liepen, en ook een held des geloofs als Da Costa nog onder de inwerking van hun ontzenuwenden invloed leed. Alleen Comrie en later Kohlbrugge hebben dit *volstrekte* van Christus' plaatsbekleeding in de borgstelling weer in al zijn diepte opgevat; en deels door hun invloed, deels door anderer studie is van lieverleê de ware belijdenis van den Borg weer uit de schatkameren onzer oude vaderen in het volle licht uitgedragen.

Heden ten dage vindt men dan ook weer vele predikers, die ten deze zuiver loopen, terwijl omgekeerd Kohlbrugges volgelingen, helaas, weer hoogst gevaarlijke zijpaden insloegen. Gelukkig begint het oog der gemeente hiervoor open te gaan. Dr Böhls volgehouden schriklijk zeggen, dat „Christus gelijk een onzer onder de toerekening van de erfschuld"

geboren was, heeft in dit opzicht menigen sluier doen wegvallen. En daarentegen *die* predikers, die thans weer in de oude, zuivere lijnen der vaderen en met kennis van zaken den *plaatsbekleedenden borgtocht* van Immanuël prediken, spreken kennelijk naar het hart van Jeruzalem, troosten het volk des Heeren, en brengen vreugde en vreê!

Men houde ons ten goede, dat we op dit gewichtig stuk eenigen nadruk gelegd hebben. Heel de schare van predikers, die de inspiratie van de Rijksuniversiteiten volgt, *bestrijdt* den borgtocht van Immanuël. De meer oppervlakkige Methodistische predikers bederven dien borgtocht, door hem *inspringend,* in stede van *plaatsbekleedend* voor te stellen. En het is voornamelijk bij het vrome volk, dat nog als nawerking en late vrucht van de oude, degelijke, Gereformeerde prediking, de zuivere kloeke belijdenis van de plaatsbekleedende borgstelling kracht bleef oefenen. Nu hebben enkele vromen onder de predikers van de lippen van dit vrome volk de prediking van deze volstrekte borgstelling weer overgenomen, maar vaak zonder haar ook *theologisch* en *uitlegkundig* weer op te beuren uit haar smadelijke vernedering. En het is daarom, dat we ons verplicht hielden dit hoofdstuk onzer belijdenis eenigszins breeder toe te lichten. In Hebr. VII : 22 moest weer de vaste grond voor deze belijdenis worden aangewezen, en door de *inspringende* borgstelling uit te drijven, moest weer de troost in leven en in sterven in echt Gereformeerden zin uitkomen.

Nog één punt voegen we hier aan toe. Het *betalen* van Christus voor ons is figuurlijk uitgedrukt. In eigenlijken zin geschiedt *betalen* alleen met geld of goed. Wie betaalt met zijn bloed of met den arbeid zijner ziel doet het overdrachtelijk. *Betalen* is hier dus genomen in den zin van „de schuld kwijten". En het kwijten van schuld nu kan evenzeer bestaan in het uitbetalen van geld, het leveren van eenig goed, enz., als in het ondergaan van straf door lijden en dood.

Dit voegen we er bij, omdat op dit punt de voorstelling op verre na niet altoos zuiver loopt. *Vooreerst* toch was het schepsel aan God niet een *private* verplichting schuldig, maar stond tegenover zijn God als tegenover zijn Souverein. En gelijk nu een souverein recht heeft om cijns en tol van ons te vergen, zoo waren ook wij aan onzen God als zijn onderdanen schuldig onzen cijns en onzen tol.

In de *tweede* plaats, omdat Hij niet enkel onze Souverein, maar ook onze *Schepper* is, was Hij ook onze Bezitter, wien we toehooren, gelijk een slaaf aan zijn heer. En gelijk nu *een slaaf* aan zijn heer schuldig is al zijn arbeid, al de vrucht van zijn moeite, zoo ook zijn wij Gode schuldig heel de toewijding van onze levenskracht en van onzen persoon.

In de *derde* plaats, staan we met Hem in *een Verbond.* In het Werkverbond. En krachtens dat Verbond zijn we Hem schuldig al wat we bij dit Verbond in Adam op ons hebben genomen.

In de *vierde* plaats is Hij onze *Vader,* en zijn wij als zijn kinderen aan dien Vader schuldig alle gehoorzaamheid.

En in de *vijfde* plaats zegt Hij tot zijn volk: *Israël, Ik ben uw Man* en zijn wij Hem deswege schuldig de volkomen overgave onzer liefde.

Waar dan eindelijk in de *zesde* plaats nog bijkomt, dat Hij als onze *Rechter* zit, en dat we op elk der vijf genoemde punten bezweken zijnde, en niet hebbende geleverd wat we hadden moeten leveren, op elk der vijf punten voor Hem schuldig staan en onder het oordeel vallen van zijn wet en vonnis.

Wanneer derhalve de Schriften en de Formulieren van eenigheid van het *betalen* van Christus als Borg spreken, dan sluit deze betaling de volheid in van deze *vijf* onderscheidene schulden; en volstrekt niet, wat zoo menig ongereformeerde zich inbeeldt, alsof Christus, ja wel onze *strafschuld* zou hebben gedragen, maar voorts als Borg zou zijn tekort geschoten. Neen, Hij heeft in onze plaats als onderdaan aan den Souverein, als lijfeigene aan den Bezitter of Schepper, als verplichte door het Verbond, aan den Bondsinsteller, als kind aan den Vader, en als de getrouwe aan Hem, die Israël getrouwd had, *alles* gekweten wat wij hadden moeten kwijten. En nooit mag gezegd, dat Christus wel het pijnlijke en voor ons onmogelijke in onze plaats deed en leed, maar zoo *dat wij nu het overige zelven aanvullen.* Wij vullen *niets* aan. We gaan in tot een *volbracht* werk. En het is uit dat volbrachte werk, dat Gods kind nu leeft en ademt, bidt en dankt, geniet en liefheeft. Het is in Christus inzijn. Mystieke unie met Immanuël. Het zijn van *ééne plante* met Hem!

En zoo eerst valt dan ook het volle licht op wat de Catechismus zegt, dat Christus daarom in den dood moest gaan, omdat „voor onze zonden niet anders kon betaald worden dan door den dood des Zoons Gods".

Deze betaling, zegt de Catechismus, moest geschieden „om de waarheid en de gerechtigheid Gods", een opmerking die van hooge beteekenis is. In het paradijs had de Heere gesproken: „Gij zult (zoo gij van Mij afvalt) *den dood sterven!*" Satan had hiertegenin gezegd: „Gij zult den dood *niet* sterven, maar God weet, dat ten dage als gij daarvan eet, zoo zullen uwe oogen geopend worden en gij zult zijn kennende het goed

en het kwaad!" d. w. z. *gij zult uw eigen rechter* en *van Gods rechtspraak* onafhankelijk zijn. De afval en de zonde was dus juist aangekomen op het punt van „Gods waarheid", en hing tevens middellijk saam met de vraag, of God *Rechter over ons* zou zijn, of wel dat wij zelf tusschen kwaad en goed zouden *beslissen.*

Toen het daarop aankwam, had nu de mensch de waarheid Gods verdacht en prijsgegeven, God tot een leugenaar gemaakt, en het er voor gehouden dat Satan waarheid sprak; terwijl hij hierbij gedreven wierd door de zucht om aan het recht Gods te ontkomen, en zijn eigen stelsel van recht, door een eigen onderscheiding van goed en kwaad, op te richten.

Op tweeërlei kwam het dus aan. Vooreerst op de vraag: Hoe zou Gods *waarheid* hersteld worden? En ten andere: Hoe zou uitkomen, dat Gods *recht* heerscht over den mensch, en aan hem geen beslissing tusschen goed en kwaad kan geschonken worden? Immers het stellen van het onderscheid tusschen kwaad en goed, is het instellen van de Wet; en de vraag stond dus: Zou de mensch aan God de wet stellen of God aan den mensch? En overmits nu de mensch in onbegrijpelijke vermetelheid het had aangedurfd en bestaan, om te zeggen: „Mij komt het toe, uit te maken wat goed en kwaad is, en niet aan God; niet God, maar Satan sprak waarheid, zoo eischten de *waarheid* en de *gerechtigheid* Gods beide, dat er geboet wierd met den eeuwigen dood.

„Gerechtigheid Gods" beteekent hier derhalve, dat God en niet het schepsel het *recht* bezit, om de *Wet* in te stellen en uit te maken wat goed of kwaad is. En „waarheid Gods" duidt hier aan, dat voor God bij zijn schepsel geloof moet bestaan. De mensch moet gelooven wat God zegt, en wie dat niet gelooft *beleedigt* Hem, hoont zijn eere en krenkt zijn majesteit. Reeds op aarde onder menschen geldt het als de ergerlijkste beleediging, als men tot iemand zegt: „Ik geloof u niet, en houd uw woord voor leugen." En hoe kon dan de eeuwige Majesteit dieper gegriefd, gekrenkt en vertreden worden, dan doordien zijn schepsel Hem leugenaar schold? Johannes spreekt het (I Joh. V : 10) daarom met dezelfde woorden uit: Wie ook nu weer den Christus, nadat Hij kwam, verwerpt, herhaalt de zonde van het paradijs, „want wie God niet gelooft, heeft Hem tot een *leugenaar* gemaakt, dewijl hij *niet* geloofd heeft de getuigenis, die God betuigd heeft van zijnen Zoon".

Hoe hangt dit nu saam met de straffe des *doods?*

Hoogst natuurlijk en eenvoudig. *Leven* is verbonden zijn aan God. Wie in gemeenschap met het Eeuwige Wezen mag verkeeren, *leeft*; wie van

de gemeenschap met dat Wezen is afgeraakt, afrakende of geheel afgesneden, is in allerlei graad *dood*. De eeuwige dood in de hel, is de *volstrekte* afsnijding van de gemeenschap met den Heere onzen God. De dood in de ziel, die we hier op aarde omdragen, is *afgesneden* zijn van God in het diepste van ons wezen. De dood als we sterven, is wanneer God de Heere *lossnijdt* den band die ziel en lichaam saambond, die door Hem in onze schepping was gelegd.

Het natuurlijk en noodzakelijk gevolg, en daarmee de geheel evenredige en onafwendbare straf voor alle zonde is: vervreemding van God, verwijdering van God, afgesneden worden van God. En in dit alles in de straffe en het wezen *van den dood*.

Leeft ge nu in de gemeenschap met God, dan gelooft gij Hem. Hem niet gelooven is u van Hem afkeeren (Zie Hebr. X : 39). Hem wel gelooven is u aan Hem aansluiten. Alle ongeloof aan de waarheid Gods sleept dus noodzakelijk als straf vervreemding van Hem en alzoo den dood na zich.

En ook leeft ge in gemeenschap met God, dan is Hij uw *Wetgever;* dan is Hij voor u de *Bepaler* van wat goed en kwaad is, dan is Hij uw *Rechter*. Gij wilt en kent geen ander. Maar zegt ge: Ik wil zelf bepalen en uitmaken wat goed of kwaad is; ik zal mij zelven een wet zijn; en mij zelf als rechter beoordeelen; dan natuurlijk vervreemdt ge u geheel van Hem, raakt van Hem af, en moet als noodzakelijke straf de volstrekte afsnijding van het Eeuwige Wezen, dat is *den dood,* den *eeuwigen dood* dragen.

Er kan dus, het ligt klaar voor oogen, aan Gods *Waarheid,* zoo gij Hem tot leugenaar hebt gemaakt, en aan Gods *Gerechtigheid,* zoo gij Hem het recht om u de wet te stellen betwist en ontnomen hebt, niet anders voldaan worden, dan door *uw ingaan in den eeuwigen dood.*

Blijft dit nu *op u* liggen, en moet *gij* deze straf *zelf* dragen, welnu, dan doet ge daar ook eeuwig over, komt ge er nooit onder uit, en zijt dus voor eeuwig *rampzalig*. Er is geen uitweg. Als het tusschen de majesteit van Gods eer en recht, en tusschen u als nietig, zondig schepsel staat, dan is er voor u geen ontkomen. Gij *bezwijkt* en bezwijkt *eeuwiglijk!*

Een ontkomen, een komen tot verlossing en vrijmaking is er voor u alleen dan, als twee voorwaarden vervuld worden: 1°. dat ge een plaatsbekleedenden Borg vindt; en 2°. zoo deze Borg een *eeuwigen* doem dragen en voleinden kan in *een spanne des tijds*.

En zie, deze beide voorwaarden *zijn* vervuld. Dát juist is het diepe mysterie des heils, de verborgenheid der godzaligheid.

Vooreerst toch er *is* een Borg voor u opgetreden. Niet pas na uw val

in zonde, maar reeds van tevoren. Vóór de grondlegging der wereld. En wel een Borg, die niet slechts verklaarde te willen inspringen, zoo gij tekort schoot, maar *die geheel in uw plaats ging staan.* En dat wel zoo, dat Hij uw positie overnam, en gij in zijn positie kwaamt.

En ten andere, deze Borg is de Zoon Gods, en krachtens dit *Zoon*-zijn is het Hem mogelijk geweest, vleesch te worden, en zich in te werpen in den eeuwigen dood, en toch niet door dien eeuwigen dood gehouden te worden, maar er *uit op te staan.*

En zoo ligt in dien *Dood,* nu er de *Opstanding* op volgt, ons heil, en is aan de *waarheid* en de *gerechtigheid* Gods betaald door den *dood* des Zoons Gods.

DERDE HOOFDSTUK.

Want Gij zult mijne ziel in de hel niet verlaten; Gij zult niet toelaten, dat uw Heilige de verderving zie. Ps. 16 : 10.

In onze Apostolische Geloofsbeijdenis volgt op de woorden: *Geleden onder Pontius Pilatus, gekruist, gestorven,* nog deze dubbele belijdenis: *en begraven, nedergedaald ter helle;* en eerst daarna: *ten derden dage weder opgestaan uit de dooden.*

Tusschen het *sterven* en de *opstanding* plaatst alzoo de Apostolische Geloofsbelijdenis nog tweeërlei: 1°. de *begrafenis* en 2°. de *nederdaling ter helle.* Dit laat geen twijfel over, of in de dagen toen deze Apostolische belijdenis wierd opgesteld, verkeerde men in de overtuiging, dat de nederdaling ter helle pas begonnen was, nadat Jezus in het graf wierd gelegd. De volgorde is zeer zeker ook tijdrekenkundig. Maar juist daarom is het te meer in den Catechismus te waardeeren, dat hij deze tijdrekenkundige volgorde heeft prijsgegeven; na het sterven alleen nog maar het nederdalen in de groeve bespreekt; en daarna terstond tot de *vrucht* van Jezus' lijden en sterven voor ons overgaat; om eerst in dit practische verband op de *nederdaling ter helle* te komen, een lijden dat naar zijn juiste voorstelling reeds lang vóór het sterven begon.

Ware Jezus alleen den *tijdelijken* dood voor ons en in onze plaats gestorven, dan zou er van *nederdaling ter helle* geen sprake kunnen zijn. Maar overmits wij veroordeeld waren niet slechts tot den tijdelijken, maar

tot den tijdelijken en *eeuwigen* dood, zoo moest, zouden wij verlost zijn, ook deze *eeuwige* dood door onzen Borg gedragen worden.

En dit nu, dit dragen van den *eeuwigen* dood, dát was, gelijk ons later blijken zal, voor Jezus de nederdaling ter helle.

Thans echter moet, eer we daaraan toekomen, nog tweeërlei vraag te berde komen: t. w. Jezus' *begrafenis* en onze eigen *tijdelijke dood*.

Wat de begrafenis betreft is het antwoord van den Catechismus tekort en daardoor aanleiding gevende tot misverstand. De plaatsen der Heilige Schriftuur, waarnaar de Catechismus verwijst, zeggen dan ook niets anders, dan dat Hij begraven wierd; ze stellen het feit vast; maar verklaren het niet.

De Catechismus zegt namelijk: „Christus is daarom begraven, opdat Hij daarmede betuigen zou *dat Hij waarlijk gestorven was*."

Dit nu is tekort, te sober, te ondiep gezegd.

Komt men toch op de bewijzen voor het waarachtig gestorven zijn van den Heere Jezus, dan leert de Heilige Schrift duidelijk, dat het bewijs hiervoor in de speerwonde moet gezocht. Uit die speerwonde vloeide gescheiden bloed en water af, en uit deze scheiding, zoo zegt de heilige apostel, uit deze scheiding bleek het onherroepelijk. Ook het nalaten van de beenbreking duidde den ontwijfelbaren dood aan. Van de begrafenis zelve daarentegen wordt nergens opzettelijk in een zin gesproken, alsof uit die begrafenis zijn dood bleek. Daargelaten nog, dat dit bewijs uiterst zwak zou geweest zijn, naardien het meer dan eens is voorgekomen, dat iemand twee of drie etmalen in het graf vertoefd heeft en toch bleek slechts schijndood te zijn. Bedenkt men nu dat de Heere Jezus Vrijdagavond pas begraven wierd en Zondagmorgen vroeg opstond, dan is hier slechts sprake van een verwijlen in het graf gedurende 36 uren; een tijdperk dat volstrekt niet lang genoeg is om bewijs tegen *schijn*dood te leveren.

In de verklaring door Ursinus zelf op Vraag 41 gegeven, wordt deze leemte dan ook aangevuld, en als doel van Jezus' begrafenis aangeduid: 1°. het bewijs van zijn dood; 2°. een diepere vernedering tot in den smaad van het graf; en 3°. een heiliging van onze graven.

En toch heeft onze kerk niet verkeerdelijk gedaan, met het antwoord zoo kort en sober en onaangevuld te laten staan.

De zaak is namelijk deze:

Ons zondaren overkomt om onzer zonde wil: 1°. het lijden, 2°. het oordeel, 3°. de dood, 4°. het neerdalen in den kuil, en 5°. de eeuwige rampzaligheid of het neerdalen in de hel. Eerst deze *vijf* zaken maken te zaam de volheid van den dood en van onze straffe uit, en Jezus als

onze Borg heeft derhalve deze *vijf* volkomenlijk voor ons én in onze plaats moeten dragen. Maar, en dit mag nu nooit een oogenblik uit het oog verloren, bij Jezus ging dit dragen niet toe als bij ons. Dit kon niet, want wij hadden er eeuwig onder moeten verzinken. Bij Hem moest alles in een spanne des tijds voleind zijn. Vandaar dat de volgorde der momenten een andere wierd, en dat met name hetgeen bij ons zijn zou de *eeuwige rampzaligheid* door Hem reeds voor zijn dood en in zijn dood geleden is. Denk aan het *Lama, Lama Sabachtani.*

Was dus de Catechismus een geleerd, wetenschappelijk handboek, dan zou deze volgorde ook anders moeten genomen zijn. Maar dat is de Catechismus *niet*, evenmin als de Apostolische Geloofsbelijdenis. Beide zijn *practische* leerboeken voor het volk. En nu komt de zaak zoo te staan, dat de zondaar weet, ik moet *lijden,* maar Christus heeft *geleden* voor mij; ik moet in het *oordeel* en onder den *vloek,* maar Christus heeft *oordeel* en *vloek* voor mij gedragen; ik moet den dood sterven, maar Christus *stierf den dood* in mijn plaats; ik moet in den kuil van het graf, maar Christus is in het graf *nedergedaald* om mijnentwil; en eindelijk, ik moet in de *eeuwige rampzaligheid* indalen, maar Christus is *ter helle nedergedaald* voor mij.

Aan de practische vrucht voor ons is dus de volgorde ontleend. Zooals het in een bepaalde reeks voor ons te volbrengen was, zoo wordt het achtereenvolgens te berde gebracht; en nu achter elk punt de kwijting aangegeven. *Ook dat is voor u volbracht door uw Heere!*

En zoo nu is het ook met de begrafenis des Heeren.

Het graf is somber, schrikt af en vervult met huivering. En terecht, want begraven worden, is terugkeeren tot het stof der aarde, waaruit we genomen zijn. Onze diepste vernedering. In dat lage, nauwelijks meetellende leem van den bodem onder onzen voet, waar de made en de worm zijn huishouding heeft, en waaruit wij zijn opgetrokken, waarboven we geheel verheven waren, waar we als menschen allen met de zool van onzen schoen aanraakten, in dat lage chaotische leven doet het graf ons wederkeeren. We worden er in ontbonden. Alles wat het onze was bederft en verweert er en wordt afzichtelijk. En eindelijk gaat de ontbinding en afslijting zooverre, dat soms ternauwernood nog een knekel of doodskop van ons te vinden is.

Zeer natuurlijk schrikten de ouden oudtijds dan ook bitter bang voor dit indalen in den kuil terug. Het is zoo tegennatuurlijk! Het is als een eerste afdalen van de bovenste sporten van de ladder, wier uiteinde onderaan de diepte der hel raakt. Zooals de glans des hemels ons naar boven trekt en wenkt, zoo doet een eeuwenlang besef ons de hel en haar

gruwelen altoos *beneden* zoeken. Niemand spreekt van de diepte des hemels, en niemand van de hooge sferen der hel. Neen, maar van de diepte der helle beneden, en van het geducht paleis onzes Gods in het Jeruzalem dat boven is, onzer aller moeder.

Het graf is alzoo een rechtvaardige wrake Gods over onze zonde. Het is een deel van dien gedreigden dood, toen God sprak: „Gij zult den dood sterven." En na den val sprak de Heere het dan ook uitdrukkelijk uit: „Gij zult wederkeeren tot de aarde waaruit gij genomen zijt; want stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeeren." Er is dus geen quaestie van of het indalen in het graf is een deel van de straf voor onze zonde, en het spreekt dus vanzelf, dat Christus voor ons geen *volkomen* Verlosser zou zijn, indien er op het borgtochtelijk *lijden* en *sterven,* ook niet een indalen *in het graf voor ons* gevolgd was. Reeds de profeet had het dan ook in Psalm XVI en Jesaja LIII voorzegd, zoowel dat Hij *in den kuil zou neerdalen,* als dat men *zijn graf bij de goddeloozen* gesteld heeft. En Christus zelf had er reeds voor zijn lijden herhaaldelijk op gewezen, dat het zijn van Jona in den buik van den walvisch, met al de verschrikking en het afgrijzen, die aan deze bangheid hing, ook aan Hem zou vervuld worden. Jona was in den buik van het zeemonster met zijn bewustheid, want hij heeft uit het ingewand van den visch tot God gebeden. En zooals nu Jona in het ingewand van een zeemonster zich omklemd en besloten gevoelde, zoo is ook voor ons de aarde, als de grafmond zich opent, een soort van bange macht die ons opslokt en inzwelgt, en in het ingewand der aarde wordt de begravene omklemd en als ware het langzaam verslonden. En dát begraven worden nu, dát is het wat Jezus ook voor ons droeg. Hij heeft de aarde haar mond laten opendoen om Hem in te zwelgen in haar ingewand, en wonderbaar heeft God Almachtig Hem uit dat ingewand der aarde op den derden dag vrij laten uitgaan. Juist zooals Jona.

Denke dus niemand dat de Heere Jezus van *Jona* in dit verband slechts bij manier van vergelijking heeft gesproken. Omgekeerd, juist het gebeurde met Jona is voor ons de duidelijke en schilderachtige aanduiding van wat het graf voor Immanuël was. Waarlijk niet een *ruste,* gelijk valsche zangers en dichters u hebben voorgesteld. o, Gewisselijk, voor ons kan het graf een plaats der ruste zijn, dank zij het graf van Jezus. Maar waar Hij inging was het graf dat wij door onze zonden verdiend hadden. Jezus' graf heeft zijn teekening en schets in Gen. III : 19 en Jona I : 17 en II : 1—10.

Wel weten we, dat er van oudsher neiging bestond, ook onder Gereformeerde theologen, om het graf reeds tot de verhooging des Heeren te rekenen, en de vernedering bij den kruisdood te laten eindigen, en we

weten ook, hoe dit gevoelen vooral steun zocht in den uitroep: *Het is volbracht.* Maar toch dit gevoelen is niet houdbaar. Van tweeën één toch: óf toen de Heere riep: *Het is volbracht,* was op datzelfde oogenblik *alles* uit; maar dan had Hij ook van het kruis kunnen afkomen, en niet behoeven te sterven; óf wel, Hij *moest* nog sterven; het ergste moest nog komen; maar dan was zijn uitroep: *Het is volbracht* ook slechts de aanduiding, dat het nu ten einde liep. En wat het graf zelf aangaat, dat komt heel de Schrift door steeds voor als een deel van den vloek en het oordeel dat we droegen; en 't zij men Jesaja LIII, Psalm XVI of Matth. XII : 40 raadpleegt, het is en blijft onmogelijk er iets anders dan een dragen van den smaad en de vernedering des grafs om onzentwil in te zien. Onze belijdenis drukt dit in art. XIX aldus uit, dat hetgeen hij stervende in de handen zijns Vaders bevolen heeft een ware menschelijke geest was, die uit zijn lichaam scheidde, maar dat intusschen de goddelijke natuur altijd vereenigd bleef met de menschelijke *ook als Hij in het graf lag.*

Dit nu is juist hetzelfde als bij Jona. Jezus heeft geweten dat Hij in het graf ging. In het graf liggende heeft Hij de bangheid van het graf gevoeld, gepeild, gedragen, niettegenstaande zijn gescheiden menschelijke geest in het Paradijs was. En als Hij uitkomt op den derden morgen, is het niet een ontwaken zonder te weten wat er met Hem geschied was in dien tusschentijd; maar een bewust uittreden uit het ingewand der aarde, gelijk Jona uitkwam uit het ingewand van den visch.

Een zeer begrijpelijke vraag, door den Catechismus vlak hierop gedaan, heldert dit nog nader op.

Als toch Christus borgtochtelijk in onze plaats voor ons lijdt, sterft, het oordeel en den smaad van het graf draagt, dan is dit zoo goed alsof wij zelven dat lijden, dien dood, dat oordeel en dien smaad, dat graf in eigen persoon gedragen hadden. Zoo Christus het voor ons en in onze plaats droeg, zijn wij er af. Goed. Maar indien dit nu zoo is, en Christus ook den *dood en* het GRAF voor ons en in onze plaats droeg, dan moest het ook eigenlijk zoo zijn, dat een wedergeborene *niet meer* stierf en niet meer in de groeve behoefde af te dalen. Men zou dan verwachten, dat de ongeloovigen in den dood en in het graf gingen, maar de geloovigen niet meer. Zij konden ten hemel varen, gelijk Henoch en Elia, want immers hun dood en hun graf is in den dood en in het graf van Jezus betaald. En daarom vraagt de Catechismus: *Zoo dan Christus voor ons gestorven is, hoe komt het dat wij ook moeten sterven?* En hierop antwoordt hij: *Onze dood is geen betaling voor onze zonde, maar een afsterving van de zonde en een doorgang tot het eeuwig leven.*

Een antwoord even schoon als juist.

Er is namelijk in den *dood* velerlei in, en tot den vollen inhoud van den dood behoort ook ons tijdelijk sterven; datgene wat we het *sterven* zonder meer, het verscheiden van deze aarde noemen. Deze *tijdelijke* dood is lang niet al de dood, niet de *heele* dood. o, Neen, in den vollen dood zit veel, veel meer in. En deze tijdelijke dood is er maar een klein stukske van. Maar hoe klein stukske ook, het is dan toch een deel van den in het paradijs gedreigden *vollen, eeuwigen dood.*

Zoo komt het dat ons tijdelijk sterven tweeërlei in zich sluit. Vooreerst de breking met het aardsche bestaan dat we hier gehad hebben. En ten andere een ontzaglijke verschrikking die van den toorn Gods in den dood en in het graf ons overkomt.

Wat nu Christus borgtochtelijk voor ons droeg, is die *toorn Gods,* is die vreeselijke verschrikking, is dat bange oordeel, is die kankerende vloek die in den dood en in het graf zich op den zondaar werpt. En daardoor komt het dan nu, dat voor een kind van God en een verloste des Heeren dat bange van den dood en dat gruwzame van het graf af is, en er voor een verkorene en geborene ten leven geen zweem, geen schijnsel van schrik of afgrijzen in dood of graf overblijft, maar dat hij integendeel nu reeds van verre den dood en het graf toeroept: *o, Dood, waar is uw prikkel, o, graf, waar is uw overwinning!*

Maar nu was de dood, gelijk we zagen, nóg iets. Behalve deze vreeslijke betaling voor de zonde, die er bij den Christus geheel af is, was de dood ook het breken met dit aardsche bestaan, om over te gaan in een hemelsch aanzijn.

En hoe zou dit nu ooit door den borgtocht van Jezus van ons genomen zijn? Ware dit zoo, dan zou óf ons aanzijn hier eeuwig óf elks heengaan een hemelvaart moeten zijn. En zeker dit laatste kon. Niet door een eenvoudig opgenomen worden ten hemel; want dit „lichaam der zonde" zou ons in den hemel hinderen en ons in voortdurend contact met de zonde doen blijven.

En als er dan ook door den heiligen apostel van gesproken wordt, dat bij Jezus' wederkomst enkelen, die dan leven, zonder sterven zullen ingaan, staat er wel uitdrukkelijk bij, dat ze onder de hand plotseling zullen veranderd worden. En als Paulus in 2 Cor. V voor zijn eigen persoon dieper in deze zaak indringt, spreekt hij wel terdege van een *ontkleed* en *over*kleed worden.

Op zichzelve ware dit dus denkbaar geweest, maar alzoo is niet Gods welbehagen. Hij wilde dat de afsnijding van het *lichaam des doods* nog in het sterven zelf zou plaats hebben, en dat op deze wijs elken dag en

elken nacht tot aan de wederkomst des Heeren door zijn verlosten over den Dood zou worden getriomfeerd.

En dat geschiedt dan nu ook.

Want wie zijn gezichtskring ruim en breed kan nemen, en denkt aan al het volk des Heeren op den ganschen aardbodem verspreid, die weet ook hoe er geen nacht omgaat of er geen dag voorbijgaat, dat er niet hier of ginds een vroom kind Gods juichende ingaat tot de schare daarboven, die niemand tellen kan; een vrijgemaakte voor wien de dood geen banden, het graf geen verschrikking meer heeft; een gekochte door het bloed des Lams, die wetende dat zijn Heiland voor hem gestorven en voor hem begraven is, nu zonder verschrikking, al jubelende in de eeuwigheid ingaat, om in te wonen bij zijn Heere.

VIERDE HOOFDSTUK.

Eli, Eli, Lama Sabachtani!

MATTH. 47 : 46.

De dusgenaamde „nederdaling ter helle", waaraan we thans toekomen, heeft van ouds her een geschilpunt uitgemaakt tusschen onze kerken en de kerken die Luther volgen, en is ook in den boezem onzer eigen kerken niet tot genoegzame helderheid gebracht.

Dit legt ons den plicht op bij de uitlegging van dit stuk uit onze Twaalf Geloofsartikelen iets uitvoeriger stil te staan.

Gelijk ieder toestemt is om der zonde wille ons *de dood* overkomen. Gelijk het gezegd en gedreigd was, zoo kwam het. „Indien gij van dezen boom eet, zoo zult gij *den dood* sterven". Ons geslacht deed het toch; zoo viel het in Adam; en de dood trad in.

Nu ontstaat echter de vraag, wat hier met „den dood" bedoeld zij. Is met dit dreigen: „Gij zult den dood sterven!" alleen bedoeld, dat Adam en zijne nakomelingen voortaan den *tijdelijken* dood zouden sterven, of meer? Dat óók de *tijdelijke dood* uitvloeisel is van de straf, die ons om der zonde wil overkomt, staat vast. Daarover denken alle Schriftgeloovigen eender. Maar de vraag is, of er behalve deze *tijdelijke* dood nog meer toe hoort.

En nu is het opmerkelijk dat God de Heere terstond na den zondeval Adam en Eva als straf oplegt: 1°. de moeite en het lijden des levens, 2°. den tijdelijken dood, en 3°. het nederdalen in den kuil. Derhalve ook wel *den tijdelijken dood,* maar met een lijden dat het sterven *voorafgaat*

en een lijden dat op het sterven *volgt*. Hoe is dit nu? Heeft God de Heere, die *alleen met den dood* gedreigd had, na den val een *zwaarder* straf opgelegd dan Hij oorspronkelijk gezegd had? Onmogelijk immers! Dan toch zou én de waarheid én de gerechtigheid Godes te niet gaan. Neen, als God gezegd had: *Gij zult den dood sterven*, en er komt nu eerst een lijden dat aan den dood voorafgaat, dan de dood zelf en daarna nog een lijden dat op den dood volgt, dan spreekt het vanzelf en kan het niet anders, of én dit lijden *vooraf* én dit lijden *daarna* moet in den dood zelf begrepen zijn, en kan derhalve ons *tijdelijk* sterven van dezen *vollen* dood niet meer dan een stukske zijn.

Op grond hiervan hebben onze vaderen dan ook zeer terecht beleden, dat *de Dood* de naam is voor die vreeselijke macht van vernieling en verwoesting, die op elk terrein des levens doordringt tot in den wortel, om tot in de diepste en fijnste levensvezelen de door God gelegde levenskiem te smoren. De dood vernietigt niet. Vernietiging in eigenlijken zin bestaat er niet. Neen, maar de dood vernielt, verwoest, verderft en laat aan de plage zijner verwoesting geen einde komen. Hij grijpt uw ziel aan, door den band los te maken die haar aan God bond. Hij grijpt uw persoon aan, door den band los te maken die u verbond met de Fontein aller goeden. Hij grijpt uw aardsche existentie aan, door den band los te maken die ziel en lichaam in u saambond. Hij breidt zich als een stroom over u uit, en doet u „midden in den dood liggen." Hij maakt u geestelijk dood, hij doodt uw levensgeluk, hij doet u eens wegsterven uit deze wereld. En dan houdt het nog niet op. o, Neen, dan gaat de werking van den dood nog altoos door. Eerst in het graf, en dan in wat onder het graf is, in den eeuwigen dood, of in het lijden der helle na het oordeel. De dood vrucht dragende in eeuwige rampzaligheid.

Let nu wel op, dat dit alles besloten lag in de straf, die om der zonde wil komt over een iegelijk die in zonde ontvangen en geboren is. En dat dus de Heere Christus, indien Hij niet slechts een gedeeltelijk, maar een *volkomen* Verlosser zal zijn, ons van al deze deelen der ééne ontzettende doodstraffe verlossen moet.

Nu heeft Hij *onze* straf gedragen. „De straf die ons den vrede aanbrengt was op Hem"; en de Heere heeft „onzer aller ongerechtigheden op Hem doen aanloopen".

Is ons nu als straf opgelegd *de Dood*, maar zoo dat die dood in zich sluit: 1°. nu reeds op aarde een staat des lijdens; 2°. het sterven; 3°. het graf, en 4°. het nederdalen in de hel; dan moet van tweeën één zijn, óf dat Jezus ook al deze vier voor ons onderging, óf wel dat er een deel van de door ons te dragen straf nog onbetaald ligt.

Daar nu dit laatste niet kan, overmits het decreet der vergiffenisse aan onze ziel is beteekend, zoo volgt er uit, dat we ons van Jezus' lijden dán eerst een volledige voorstelling vormen, zoo we wel inzien, dat Hij den dood *in vollen zin* voor ons onderging, d. w. z. voor ons leed, voor ons stierf, voor ons in het graf ging en voor ons nederdaalde ter helle; en alzoo uitdronk den vollen beker des eeuwigen doods.

En dit nu is het, wat de Christelijke kerk van ouds her in haar Geloofsartikelen beleed, als ze betuigde te gelooven in den Zone Gods, die „geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven, *nedergedaald ter helle*". Een volgorde die zóó en niet anders moet genomen, ook al weten we zeer wel, dat over de plaats van dit „nedergedaald ter helle" in de rangorde der artikelen, ja zelfs over de vraag of heel deze uitdrukking er in hoort, niet weinig jaren getwist is. Na langen strijd heeft de Christelijke kerk toch ook op dit punt de juiste uitdrukking en volgorde voor haar belijdenis gevonden, en het moet zijn zooals het er nu staat en alle Christelijke kerken het belijden: „geleden, gekruist, gestorven, begraven, nedergedaald ter helle". Het „nedergedaald ter helle" te willen schuiven tusschen het „gekruist en het gestorven" verbreekt de harmonie geheel en al.

Immers de bedoeling van deze keus in de Twaalf Geloofsartikelen is niet om stipt chronologisch op te geven, dat er *eerst* lijden was, en *daarna* het kruis, en *toen* de dood, en na den dood het *graf*, en eerst na het graf de *nederdaling* ter helle. Of was er dan geen lijden ook in het kruis en in het kruis de dood, en eigenlijk de ééne dood in elk dezer stukken! Neen, maar deze keus en schikking strekte om de stukken voor uwe ziel te leggen, gelijk ze door Gods gerechtigheid u gedreigd waren, en nu van al deze stukken te belijden, dat ze door Christus van u af op zich genomen waren.

En als ge daar slechts even oog voor krijgt, spreekt de practische juistheid van de volgorde der Twaalf Geloofsartikelen u aanstonds toe. U wachtte het *lijden*, de *dood*, het *graf* en dan de *nederdaling* ter helle. Welnu, van elk dezer stukken zijt gij bevrijd door uw algenoegzamen Heiland. Hij *leed* voor u, Hij *stierf* voor u, *Hij* daalde voor u *in het graf;* en zoo daalde Hij ook voor u neder *ter helle.*

Tot dusver loopt dus alles helder en juist, en komt ook dit stuk van onze belijdenis tot zijn volle recht. Alleen maar, dit staat dan toch vast, dat de Heere Jezus niet *op dezelfde wijze* ter helle is nedergedaald, waarop ons deze vreeselijke straffe wachtte. En hierdoor nu ontstaat voor veler besef onklaarheid en verwarring. Ze vatten dat niet. Ze kunnen er niet inkomen,

dat de Heiland wel ook „de nederdaling ter helle" voor hen en in hun plaats geleden heeft, maar niet zóó als zij die zelven zouden ondergaan hebben.

Toch is niets duidelijker dan dat dit niet anders kon. Immers hadt ge zelf ter helle moeten nederdalen, dan zou het geweest zijn, om eeuwiglijk in de helle te blijven en er nimmermeer uit te komen, maar er te sterven een *eeuwigen* dood. En al geven we nu voetstoots toe, dat „*eeuwige* dood" nog heel iets anders zeggen wil, dan een dood zonder einde, toch ligt ook dat zonder einde er in. „Een worm die nooit sterft." „Een vuur dat niet kan uitgebluscht." Jezus zelf heeft het uitgesproken.

Had Hij derhalve *op dezelfde wijze* als wij deze nederdaling ter helle moeten ondergaan, dan zou de helle hem eeuwiglijk omsloten hebben. D. w. z. er zou nimmer verlossing zijn teweeggebracht en Satan, niet God had getriomfeerd.

Dat kon dus niet.

Jezus moest wel uitstaan en doorstaan, wat het nederdalen ter helle was, maar in korter tijd en op geheel andere wijze. Den beker niet druppel bij druppel, maar heel den beker tot de heffe toe in één enkele teug.

En zeg nu niet, dat dit dan toch een exceptie voor dit enkele stuk van het lijden maakt. Want dit is *niet* zoo. Of is Jezus dan ook niet anders gestorven dan gij zoudt gestorven zijn; niet op een sterfbed, maar op een kruis? Ja is niet heel het lijden van Jezus op heel andere wijze doorworsteld, dan het over u zou gekomen zijn, en toont niet alles aan, hoe er niet is een overnemen van de straf *in den vorm* waarin die u persoonlijk zou gewacht hebben, maar een overnemen van de straf, gelijk alleen een Verbondshoofd dat kan; meer nog gelijk dit alleen kan geschieden door een Verbondshoofd, dat als zoodanig de Zoon des levenden Gods was.

De andere *vorm* waarin dat lijden en de nederdaling ter helle aan den Zoon Gods overkwam; de andere *wijze* waarop Hij het doorstond; de geheel andere *manier* waarin Hij het doorworstelde, doet dus aan het wezen der zaak niets af. In een hachlijk tijdsgewricht kunt ge duizend dooden op eenmaal sterven, en in dat ééne ontzettende oogenblik meer uitstaan, dan ge daarbuiten al de dagen uws levens leedt. Waar het op aankomt is maar, dat de Heiland voor u en in uw plaats ook dat zeer bepaalde en dat zeer eigenaardige lijden doorworsteld hebbe, dat het kenmerk is van het lijden der helle, en dat Hij dit hebbe uitgestaan op zulk een wijs en in zulk een heftigheid en met zulk een diepte, dat Hij in enkele oogenblikken niet minder doorleed dan gij in een eeuwigheid zoudt geleden hebben.

En dit nu is de toch waarlijk niet zoo duistere belijdenis van onze kerken op dit stuk, dat Christus, onze Middelaar, om onzentwil en in onze

plaats, gezonken is in zulk een diepte des lijdens, dat Hij aan zijn ziel en lichaam gevoeld heeft diezelfde schrikkelijkheid en versmading, die een zondaar eerst ontwaart als hij neerdaalt in de hel; en ten andere dat Christus deze ontzettende versmading gevoeld heeft met zulk een onbeschrijfelijke heftigheid, dat geen zondaar er in eeuwigheid ooit sterker aandoening van kon krijgen, dan Hij er van had.

De vraag waar en wanneer de Heere Jezus deze heffe des drinkbekers dronk, is, indien eenmaal de zaak als zaak vaststaat, niet moeilijk te beantwoorden.

Wij, zondaren, kunnen het lijden der hel niet op deze aarde lijden. Ook al geeft men toe, dat er soms schriklijke doodsangsten om de ziel sluipen, toch gelijkt dit altegader nog niet op dat eigenlijke volle lijden der hel. Dat volle lijden der hel komt zelfs nog niet eens terstond na den dood. En eerst als de jongste dag gekomen zal zijn, en het: *Gaat van mij uit, gij werkers der ongerechtigheid!* van de lippen van den Rechter der gansche aarde zal vernomen zijn, vangt voor den rampzalige die vreeslijke toestand in al zijn volheid aan. Eerst dan valt de laatste sluier en treedt de ontzettende werkelijkheid in van wat het is, eeuwiglijk van God verstooten en verlaten te zijn.

Maar bij Jezus was dit anders. Voor zijn oog hing nooit één enkele sluier, Hij doorgluurde van meet af al wat voor en om Hem lag, tot in den wortel en tot in den bodem waarin die wortel stoelde.

Vandaar dat zonder eenigen twijfel moet geantwoord, dat gelijk alle lijden, zoo ook dit lijden van den Heiland, geweven lag door heel zijn aanzijn op aarde, en geen volkomen einde kon nemen, eer Hij met de verrijzenis ten derden dage over dood en graf getriomfeerd had.

Maar al mist op dien grond ieder het recht, om ergens in Jezus' aardsche aanzijn een oogenblik aan te wijzen, waarop dit lijden nog niet begonnen was, toch toonen de Evangeliën duidelijk, dat ook dit lijden der helle zijn eigen tijd heeft gehad, waarop het zijn hoogtepunt bereikte, om daarna weer af te nemen, te verminderen en eindelijk geheel te verdwijnen.

En vraagt men nu, waar dit hoogtepunt ligt, dan beseft elk kind van God met bange ontroering, hoe dit hoogtepunt bij Gethsémané en op Golgotha moet worden gezocht. Ook gij kunt niet lezen van die ure, toen Hij „droevig en zeer beangst begon te worden"; toen Hij het als uitscheurde uit zijn borst: „Mijn ziel is geheel bedroefd tot den dood toe; blijft hier en waakt met mij!"; toen het zweet Hem als groote druppelen bloeds wierd uitgeperst; toen Hij worstelde, of die drinkbeker, die schriklijke drinkbeker niet mocht voorbijgaan; en toen Hij eindelijk in zijn ziels-

benauwing het uitgilde: „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten!"; — neen, ook gij kunt dit niet lezen, zonder aanstonds te ontwaken, ja, dát was het vreeselijk oogenblik, toen leed mijn Jezus het lijden der hel.

Mits ge hierbij nu maar in het oog houdt, dat de top van den berg den berg zelven onder zich heeft, en dat ook bij Jezus achter dit hoogtepunt van dit lijden der helle nog, o, zoo naamloos veel lag, dat Hem gelijke wonde sloeg, Denk slechts aan de verzoeking in de woestijn, toen evenals in Gethsémané een engel Gods toekwam om Hem te dienen!

Ja zelfs voor wat Golgotha van de Opstanding scheidt, moogt ge dit lijden niet geheel op zij schuiven. Vergeet niet, dat Jezus al dien tijd verkeerde in de gescheidenheid der ziele van het lichaam, en dat de scheiding van ziel en lichaam nog altoos straffe voor de zonde en uitvloeisel van Gods toorn is. Bedenk ook, dat, al was zijne ziel in het Paradijs, zij toch ook zoo met zijn lichaam dat in het graf lag, vereenigd bleef. En zie in, hoe al wat dood of band des doods was voor Christus gruwelijk moest wezen, en eerst geheel week toen op den Paaschmorgen de kracht des Allerhoogsten dien band des doods voor eeuwig verbrak.

En stuit ge ten laatste nog op de sterke uitdrukking: „*nederdaling* ter helle", waarin toch schijnbaar ligt opgesloten, dat ook de Middelaar van deze aarde *onder* deze aarde tot in de laagte en diepte van de plaatse der rampzaligheid is afgedaald, dan zij het ons vergund hierbij te wijzen op drieërlei:

Vooreerst hierop, dat ook wij spreken van „duizend dooden sterven", wanneer de angst en verschrikking des stervens alleen maar in de ziel en in de verbeelding doorworsteld is, en zonder dat er van eigenlijk *sterven* sprake viel.

Ten tweede, dat in de Heilige Schrift de poorte der hel ons voor wordt gesteld als aanvangende *in het graf;* reden waarom ook Psalm XVI zegt: „Gij zult mijn ziel *in de hel* niet verlaten"; en aldoor de denkbeelden van dood, graf en hel in de Schrift wisselen, met dien verstande, dat het graf werkelijk de voorpoorte der hel is, maar zoo dat de eigenlijke *gehenna* eerst daarachter aanvangt.

En *ten derde,* dat de uitdrukking „nederdaling ter helle" gekozen is, niet om teekenachtig te omschrijven wat voorviel, maar om hetgeen voorviel uit te drukken in den gewonen vorm dien dit lijden bij den zondaar heeft. De niet geredde zondaar daalt werkelijk neder ter helle.

Zoo ziet men dan, hoe metterdaad alle moeilijkheid hier wegvalt, en ook dit stuk van onze belijdenis helder in het volle licht der vertroosting voor ons treedt.

Zien we nu in het volgend hoofdstuk wat de kerken die Rome en Luther volgen hiertegenover stellen, en welk beroep ze daarbij doen op de Heilige Schrift.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Welken God opgewekt heeft, de smarten des doods ontbonden hebbende, alzoo het niet mogelijk was, dat Hij van denzelven dood zou gehouden worden. HAND. 2 : 24.

Tegen het in ons vorig hoofdstuk ontvouwde komt nu echter een groote menigte der aloude en hedendaagsche kerkleeraars in verzet, en beproeft een geheel ander gevoelen staande te houden.

Deze zeggen namelijk, dat er sprake is van een nederdalen ter helle na Jezus' sterven; dat met zijn sterven zijn lijden ten einde was gebracht; en dat derhalve hier een feit, een gebeurtenis vermeld wordt, die én na zijn sterven plaats greep én reeds behoort tot zijn zegepraal. Wel zijn er ook enkelen onder hen, wier gevoelen ten deele hier weer van afwijkt, maar zoo we, om de voorstelling niet te verwarren, deze min beduidende afwijking buiten spel laten, komt toch het hoofdgevoelen hierop neer: 1°. dat de eigenlijke nederdaling ter helle pas na den dood en de begrafenis plaatsgreep; en 2°. dat ze behoorde tot Jezus' zegepraal en triomf.

Nu nog is dit dan ook in hoofdzaak de belijdenis der Roomsche en Luthersche kerken, die beide deze nederdaling ter helle als een feitelijk en plaatselijk zich begeven naar de diepte des verderfs verklaren, en beide aan deze plaatselijke nederdaling de strekking geven, dat het geen lijden voor den Middelaar was, maar een daad van glorie. Wel verscheelt dan nog de voorstelling, en geeft men achtereenvolgens als doel op: 1°. het prediken van het Evangelie aan hen, die onbekeerd gestorven zijn; 2°. het verlossen van hen, die in den voorburg der hel gevangen zaten; en 3°. het triomfeeren over de machten van dood en verdoemenis; maar hoe onderscheiden men dit ook voorstelt, de hoofdzaak blijft altoos op hetzelfde neerkomen, en die hoofdzaak is, dat de nederdaling ter helle niet meer tot de *vernedering*, maar reeds tot de *verhooging* behoort, en dus niet onder het lijden doorliep, maar eerst *na* de begrafenis een aanvang nam. [1])

[1]) Dat sommigen onder de Lutherschen behalve deze triomfantelijke nederdaling, nog een nederdaling der vernedering belijden, doet ter zake niets af.

En nu vermeten we ons in het minst niet te beweren, dat er geen heiliger drang achter geheel deze voorstelling werkte. Meer dan wij, oppervlakkige kinderen van een ondiepe eeuw, ons kunnen voorstellen, heeft men van oude tijden her zich met duizend vragen in het hart bij het graf geplaatst, en ook bij het graf van Jezus deze vragen als een stroom laten aanzwellen. Thans praat men in lichthartigheid over deze vragen heen; plaatst de zerk op de geopende groeve en keert huiswaarts zonder zich over de mysteriën van het graf veel te bekreunen. Ons leven is zoo wereldsch geworden. De vragen van het leven vergen zoo ál onze aandacht, dat er voor de vragen die het graf doet opkomen, bijna geen oor overblijft. Maar hiermee is de dieper zin van vroeger dagen nog niet geoordeeld, en als we de vorige geslachten zich altoos weer zien bezig houden met de vraag naar hetgeen er onder en achter het graf schuilt, dan voegt het ons veeleer van hen te leeren, dan laatdunkend over hen het hoofd te schudden.

Het graf omsluit metterdaad een ondoorgrondelijk mysterie, en vooral waar Immanuël in het graf wordt nedergelegd, staan we voor een verborgenheid waarvan men niet met een algemeene phrase af is.

Want of we nu al opmerken, dat Immanuël zijn geest stervend in de hand zijns Vaders beval; dat Hij den moordenaar betuigde nog dien eigen sterfdag met Hem in het Paradijs te zullen zijn; en dat zijn lichaam in den schoot der aarde rustte, — is dit metterdaad genoeg, om u een klaar en helder inzicht te geven in het ondoorgrondelijke dat hier plaats greep?

Vrijdagavond sluit Hij stervend het oog, en pas Zondagmorgen verrijst Hij uit het geopend graf; wat nu is er in dien tusschentijd gebeurd? Had de Heere in dien tusschentijd geen bewustzijn? en dan moet wel geantwoord *ja*, want hoe kon Hij anders met den moordenaar in het Paradijs zijn? Was er in die bange lange ure, dat Hij in het graf lag, geen werkzaamheid? Welke band en betrekking bestond er tusschen de vaneengescheiden deelen van zijn wezen, zijn ziel en lichaam? Hoe bleef de band werken tusschen den Zone Gods en die in het Paradijs opgenomen ziel, en wederom tusschen die ziel en dat in het graf besloten lichaam? Welke bleef in die grafure de band tusschen Jezus en de zijnen? We zeggen niet tusschen Hem als Zone Gods en de zijnen, maar tusschen de zijnen en Hem als Middelaar? En zoo voortgaande, komt men dan vanzelf verder en gaat ook vragen: Welke was in die grafperiode de betrekking tusschen den Heere en de vroeger ontslapenen; tusschen den Heere en degenen die hun oordeel wachtten; tusschen den Heere en de macht van hel en dood?

o, We weten wel, aan die weetzucht, aan dat vragen moet ten leste het zwijgen opgelegd. De hand moet op den mond. En we hebben, zoo bij onze graven, als voornamelijk bij Jezus' graf, ons te wachten voor het indringen in verborgenheden die niet voor ons ontsloten zijn. Mits ge in deze vragen maar geen vragen van scholastische geleerdheid ziet en er niet mee spot. Mits ge maar erkent en inziet, dat wie bij Jezus' graf als met zijn zielsoog door de diepte wil boren meer liefde voor zijn Heiland verraadt, dan wie er gedachteloos bij staroogt. En mits ge maar toegeeft, dat er op al deze vragen een antwoord bestaat, alleen maar dat wij het niet te weten kwamen.

Vooral wij Gereformeerden, die aan deze voorstelling van een *plaatselijke* nederdaling ter helle geheel ontkomen zijn, hebben ons daarom te wachten, dat we, hoorende wat de Roomsche en Luthersche kerken dienaangaande, elk weer onderscneidenlijk, belijden, niet met zeker leedvermaak op heur belijdenis neerzien als op een inbegrip van menschelijke dwaasheid.

Neen, al heur voorstellingen zijn geboren uit een zoekenden geest, die bij het gesloten graf van Jezus nagedacht, gepeinsd en gemijmerd heeft en alleen deze fout beging dat hij verder zocht in te dringen dan hij vermocht.

We zullen ons dan ook met de afzonderlijke weerlegging van elk heurer voorstellingen niet bezig houden. Dit zou ons geheel van de eigenlijke nederdaling ter helle afleiden en overbrengen op heel ander terrein. Te bewijzen toch dat de Heere Jezus den verdoemden niet nogmaals het Evangelie verkondigd heeft, is een taak die thuis hoort bij de heilsleer als wordt aangetoond, dat die boom, gelijk onze vaderen zeiden, blijft liggen gelijk hij valt. Aan te toonen, dat de Christus niet, tijdens zijn lichaam in het graf rustte, de gestorven vaderen uit den voorburg der hel uitleidde, hoort thuis bij de leer der laatste dingen. En te doen inzien, dat de overwinning op den Duivel, die het geweld des Doods had, op Golgotha en niet plaatselijk in de hel thuis hoorde, was onze taak, toen we gehandeld hebben van zijn lijden en zijn dood.

Dit alles laten we thans dus liggen, en het eenige wat bij deze Catechismusvraag ter sprake komt, is de quaestie of de Heilige Schrift, metterdaad gelijk de Roomschen en Lutherschen beweren, hun gevoelen van een plaatselijke nederdaling ter helle bevestigt.

Hiertoe beperken we ons dan ook.

We hebben in ons vorig hoofdstuk uiteengezet, hoe de nederdaling ter helle door de Gereformeerde kerk beleden wordt; we hebben in het bovenstaande aangeduid, aan welke mijmeringen en overpeinzingen de

belijdenis van een plaatselijke hellevaart haar oorsprong dankt; en hebben thans dus nog alleen de Heilige Schrift te ondervragen, of zij metterdaad op eenigerlei wijze zulk gevoelen van een plaatselijke indaling in de hel of haar voorburg steunt.

En dan veroorloven we ons hierbij al aanstonds deze alles afdoende opmerking dat de Middelaar al wat Hij voor ons doet, doen moet als het *Vleesch geworden Woord.*

Niet van den Zone Gods, niet van den Tweeden Persoon in de Drieeenheid is hier dus sprake. Wie toch zou ooit willen ontkennen, dat de Tweede Persoon in de Drieëenheid evenals de Eerste en de Derde *alom*tegenwoordig was, zoodat geen plek of plaats zijn tegenwoordigheid kon uitsluiten? Zoo ook, wie zou willen betwisten dat de Tweede Persoon in de Drieëenheid eeuwiglijk over zonde, dood en duivel met zijn goddelijke almachtigheid zegepraalt en triomfeert? Denk ik mij dus in de hel, en als hebbende ook in die hel nog kennisse van den Zone Gods, zeker dan belijden we ook van den Tweeden Persoon hetgeen Psalm CXXXIX uitroept: „Bedde ik mij in de hel, zie Gij zijt daar", en zou ook daar door zijn goddelijken glans de nacht een licht om hem zijn.

Doch hiervan, en dit dient stipt in het oog gehouden, hiervan is bij de nederdaling ter helle geen oogenblik sprake. Sprake is hier uitsluitend en eeniglijk van hetgeen deze Zone Gods als *Middelaar,* als Immanuël, in zijn vleeschwording heeft gedaan.

Gelijk nu na zijn hemelvaart niet de Zone Gods in zijn Godheid, maar de Middelaar in de glorie zijner kruisverdienste het heiligdom daarboven bedient, maar juist daarom dan ook als *mensch* voor ons bidt, en naar ziel en lichaam in den hemel schittert, zoo ook moet dus bij de nederdaling ter helle gevraagd worden, hoe *de Immanuël* hierbij verkeerde. Niet de Zone Gods, die als God zich niet van plaats naar plaats kan begeven, omdat Hij altoos en overal tegenwoordig is, maar de Zone Gods, om onzentwil vleesch geworden, staande in onze plaats, onze menschelijke natuur dragende.

Het is dus ook niet genoeg dat men zich den Zone Gods hierbij denkt als met zijn *menschelijke ziel* vereenigd; want ziel en lichaam hooren saam; en eerst dan zou alzoo een plaatselijk nederdalen ter helle tot zijn recht kunnen komen, zoo ware aan te toonen, dat de Zone Gods, als Middelaar, in onze natuur, naar ziel en lichaam beide in de diepte der helle ware ingedaald. [1])

Dit echter snijdt de Heilige Schrift ten eenen male af; daar ze uitdrukkelijk leert, dat er scheiding tusschen ziel en lichaam bij Immanuël intrad door den dood. Hij zou in het Paradijs zijn; natuurlijk niet als

[1]) De Roomschen spreken van een nederdaling met het „wezen zijner ziel".

Tweede Persoon in de Drieëenheid, maar als degeen die onze natuur droeg, en uiteraard kan dit niet anders dan op het leven zijner ziel slaan. En ook zijn lichaam is van het kruis afgenomen, in lijnwaad gewikkeld en in het graf nedergelegd, en heeft daar gerust tot aan den derden morgen.

Ook zonder verder onderzoek heeft men dus volle recht, om alle soortgelijke voorstelling van een *plaatselijke hellevaart*, als onschriftuurlijk te verwerpen, op grond hiervan: 1°. dat zulk een hellevaart een daad niet van den Zone Gods als God, maar als *Middelaar* zou moeten zijn; 2°. dat zijn daden als Middelaar in onze menschelijke natuur moeten worden volbracht, naar ziel en lichaam; en 3°. dat de ziel des Heeren in het Paradijs was, en zijn lichaam, van die ziel gescheiden, rustte in het hart der aarde, tot straks de Paaschmorgen aanlichtte over het graf.

Toch laten we het hier niet bij.

Men beroept zich toch van de overzijde op zeer bepaalde Schriftuitspraken, die metterdaad een zeer sterken schijn voor zich hebben, en alleszins geschikt zijn, om ons, bij gemis aan het noodige nadenken, voor de gevoelens, althans der Luthersche kerken, te winnen. Het zijn voornamelijk Epheze IV : 8, 9; 1 Petr. III : 19 en 1 Petr. IV : 6, die hierbij in aanmerking komen, en waar, zij het ook met minder gewicht, Matth. XII : 40 over het Jona-teeken, en Hand. II : 24 en 27 aan worden toegevoegd.

In Epheze IV lezen we namelijk dit: *Daarom zegt Hij: Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen, en heeft den menschen gaven gegeven. Nu dit: Hij is opgevaren; wat is het, dan dat Hij ook eerst is nedergedaald in de nederste deelen der aarde? Die nedergedaald is, is dezelfde ook, die opgevaren is verre boven al de hemelen, opdat Hij alle dingen vervullen zou.* En metterdaad moet erkend, dat wie deze woorden zoo leest en buiten hun verband, op den klank af hoort, licht verleid zou worden, om er waarlijk iets over de nederdaling ter helle in te vinden. Leest men daarentegen ook deze zinsnede in heur onderling verband, dan springt het terstond in het oog, dat dit niets dan schijn was, en dat van een hellevaart hier geen sprake zelfs zijn kan. Een overtuiging die door aandachtiger overweging der woorden dan ook ten volle wordt bevestigd.

Waarvan spreekt Paulus in Epheze IV? Van de gaven, die Christus uitdeelt, en wel van zulke gaven die Hij uitdeelt aan de zijnen, *terwijl ze nog op aarde verkeeren.* Vlak toch aan de uitgeschreven zinsneden gaat vooraf: „Aan elkeen van ons is de genade gegeven naar de mate der gave van Christus", en er volgt op deze zinsnede in vers 11, „dat Hij daarna gegeven heeft sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten en sommigen tot evangelisten, en dat alles tot volmaking der heiligen, tot

het werk der bediening, en tot opbouwing des lichaams van Christus."

Hierover kan dus geen verschil van meening bestaan: Er wordt gehandeld van de gaven, waarmee Jezus zijn kerk verrijkt, en wel zijn kerk *op aarde.* En tusschen de twee uitspraken, die in vers 7 en vers 11 van deze aan zijn kerk op aarde medegedeelde gaven handelen, daar staan nu vers 8, 9 en 10 tusschen in, en melden ons: „Daarom zegt Hij (d. i. de Heilige Geest in Psalm LXVIII : 19): Als Hij opgevaren is in de hoogte heeft Hij de gevangenis gevangen genomen en heeft den menschen gaven gegeven." Wat derhalve geen anderen zin toelaat dan dezen: Jezus moest ten hemel varen, om aan zijn kerk op aarde deze gaven te kunnen toebedeelen. Zoo is het dan ook uitgekomen. Opgevaren ten hemel heeft hij zijn kerk verrijkt. En dit stemt ook overeen met hetgeen de Heilige Geest reeds in Psalm LXVIII : 19 voorzegd had, dat Hij „opgevaren zijnde in de hoogte, den menschen gaven zou geven."

Wat er nu tusschen in staat: „Heeft Hij de gevangenis gevangen genomen", ziet in Psalm LXVIII : 19 zeer zeker op den triomf van Christus over zijn vijanden. Zijn uitverkorenen waren gebonden in banden van zonde en Satan. Dit was hun gevangenis waarin ze bekneld zaten.

En eerst nadat Hij deze gevangenis, deze banden te niet heeft gedaan, konden de gaven aan hen worden uitgedeeld.

Wel terdege wordt hier dus een triomf van Jezus over zijn vijanden geleerd, en wel zulk een triomf die vooraf moet gaan aan de verrijking van zijn kerk met gaven; maar, en dit doet alles af, deze triomf en deze uitdeeling van gaven wordt in verband gebracht niet met een plaatselijke *nederdaling ter helle,* maar integendeel met zijn *hemelvaart.* Opgevaren in de hoogte heeft Hij de gevangenis gevangen genomen en gaven uitgedeeld aan de menschen.

Doch zegt men, ja, dat staat zeer zeker in vs 8, maar er volgt toch in vs 9 op: „Dit nu: Hij is opgevaren, wat is het, dan dat Hij ook eerst is neergedaald *in de nederste deelen der aarde;* die nedergedaald is, is dezelfde ook die opgevaren is verre boven alle hemelen, opdat Hij alle dingen vervullen zou." Vergelijkt men hiermee echter wat de Psalmist in Psalm CXXXIX : 15 schrijft, dan vervalt deze bedenking geheel. Daar toch lezen we: „Mijn gebeente was voor U niet verholen, als ik in het verborgen gemaakt ben en als een borduursel gewrocht ben *in de nederste deelen der aarde.*" Hier staat het immers vast, dat „de nederste deelen der aarde" beteekenen *den moederschoot.* Passen we dit nu ook op Eph. IV : 9 toe, dan vlot en vloeit geheel het redebeleid zonder eenige stoornis. Dat Christus ten hemel moest varen kwam daar vandaan, dat Hij eerst uit dien hemel door de Vleeschwording naar dit aardsche bestaan was neder-

gedaald. Om de gevangenis te kunnen gevangen nemen, d. i. om de banden van Satan en de werken van den Duivel te kunnen verbreken, moest Hij eerst uit den hemel nederdalen naar de aarde; en wel niet gelijk een engel, door zich op aarde te vertoonen, maar door vleesch te worden en dus dat vleesch uit den moederschoot van Maria aan te nemen. Maar nu Hij dan ook de gevangenis gevangen genomen had, nu moest Hij evenzoo weer van die aarde naar den hemel opklimmen en ten hemel varen, omdat Hij zoo eerst alle dingen vervullen kon, en eerst uit den hemel gaven aan de menschen kon uitdeelen.

Zoo komt elk woord, komt elke uitdrukking tot haar recht.

Het *nederdalen* en het *opvaren* strekt hier evenver. Hij daalt neer uit den *hemel* naar de *aarde,* en Hij klimt evenzoo van de *aarde* weer naar den *hemel* op.

Vleeschwording en *Hemelvaart* worden tegenover elkander gesteld, de ééne als het oogenblik waarop de aanval op de gevangenis begon, de andere als het moment waarop de uitdeeling van den buit een aanvang nam.

ZESDE HOOFDSTUK.

In denwelken Hij ook, heengegaan zijnde, den geesten, die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft.
1 Petr. 3 : 19.

De uitspraak van den heiligen apostel Paulus in Epheze IV levert alzoo geen zweem van bedenking op. In Epheze IV staat tegenover het opvaren ten *hemel* niet de nederdaling ter *helle,* maar wel de nederdaling uit den hemel *naar de aarde,* bij de vleeschwording. Het is hetzelfde wat Jezus in Joh. III : 13 uitsprak, toen Hij tot Nicodemus zeide: „Niemand is opgevaren *in* den hemel, dan die *uit* den hemel nedergekomen is." Eveneens een tegenstelling van Hemelvaart en Vleeschwording. Over Eph. IV dus geen woord meer.

Maar wel dient stil gestaan bij I Petr. III en IV.

In 1 Petr. III schrijft de heilige apostel in vss. 18, 19 en 20 dit: *Want Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zou brengen; die wel is gedood in het vleesch, maar levend gemaakt door den Geest; in denwelken Hij ook, henengegaan zijnde, den geesten, die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft, die eertijds ongehoorzaam waren, wanneer de lankmoedigheid Gods*

eenmaal verwachtte, in de dagen van Noach, als de ark toebereid werd; waarin eenige (dat is acht) zielen behouden werden door het water.

Welnu, zoo zegt men, duidelijker kan er toch niet geleerd worden, dat Jezus heen is gegaan naar de geesten, d. i. naar de afgestorvenen, die in de gevangenis, d. i. in de hel, waren, en met name aan het geslacht van Noach het Evangelie in de hel of haar voorburcht gepredikt heeft. En metterdaad heeft het ook hier bij oppervlakkige lezing al den schijn, alsof er van zoodanig feit sprake was. Beziet men daarentegen ook dit woord in zijn saamhang, dan verdwijnt zulk vermoeden geheel.

Waar toch is sprake van in 1 Petr. III? Hiervan, dat de Gemeente Christi, al wordt ze vertreden, verdrukt en ten bloede toe vervolgd, toch niet af mag laten van het vasthouden aan haar geestelijk beginsel. Lees het maar in de verzen 14 tot 17: *Maar indien gij ook lijdt om der gerechtigheid wil, zoo zijt gij zalig; en vreest niet uit vreeze van hen, en wordt niet ontroerd; maar heiligt God den Heere in uwe harten; en zijt altijd bereid tot verantwoording aan een iegelijk, die u rekenschap afeischt van de hoop, die in u is, met zachtmoedigheid en vreeze. En hebt eene goede conscientie opdat in hetgeen zij kwalijk van u spreken, als van kwaaddoeners, zij beschaamd mogen worden, die uwen goeden wandel in Christus lasteren. Want het is beter, dat gij, wel doende, (indien het de wil van God is) lijdt, dan kwaad doende.*

Deze verzen laten geen mogelijkheid van twijfel over. Ze spreken uitsluitend van de roeping der Christenen, om, wat lijden hen ook bedreige, vast te blijven houden aan hun geestelijk uitgangspunt.

En zie, nu is het ter ondersteuning van *deze* vermaning, dat de heilige apostel de Christenen op het voorbeeld van den Christus wijst. Ook aan hem is uitgekomen, dat wie maar vasthoudt, onwrikbaar vasthoudt aan zijn geestelijk beginsel, ten slotte toch triomfeert, al is het ook dat hij aanvankelijk geheel onschuldig vertreden en zelfs gedood wordt. Luister maar: „Want Christus heeft ook geleden, Hij de rechtvaardige; maar al is Hij gedood *naar het vleesch,* toch is Hij levend gemaakt *naar den Geest.*"

Dit loopt dus alles vanzelf. Gij, Christenen, moet desnoods voor uw geestelijk beginsel u alle lijden getroosten, want ook Christus heeft dit gedaan; maar hoewel de Heere tengevolge hiervan *in den Dood* ging, toch overwon de Geest in Hem zelfs den Dood.

Doch wat volgt er nu?

Dit, dat Christus door dien Geest niet nu pas, maar *steeds* zijn triomfeerende kracht heeft geoefend, zelfs reeds in de dagen van Noach.

Ook toen is Hij door den Geest der profetie uitgegaan om te manen en te roepen naar boven, en Noach, die Hem gehoord heeft, is metterdaad

ook met zijn acht zielen gered, en heeft door de macht des Geestes in de arke op de wateren drijvend, heerlijk over de elementen en het verderf getriomfeerd, terwijl daarentegen de anderen die toen leefden, en die ongehoorzaam waren aan den eisch des Geestes, toen verdronken in de wateren en sinds in de gevangenis zijn.

Vraagt men wat deze geheele zinsnede nu in het verband beteekent, dan moet men, om het antwoord hierop te vinden, eerst het slot van dit hoofdstuk lezen. Daar spreekt de heilige apostel van de Christenen, die door hun gemeenschap met Christus gered en behouden worden. Die behoudenis brengt de apostel in verband met de Opstanding en de Hemelvaart van Christus, en ziet dezen samenhang gesymboliseerd in den heiligen Doop. En deze heilige Doop nu is hem symbolische uitdrukking van diezelfde ontzettende gedachte Gods, die in de dagen van Noach heel een wereld ten doode doemde en Noach, als den eenigen geloovige, met zijn acht zielen, redde.

Christus, zoo wil de apostel zeggen, is voor u niet enkel *een voorbeeld,* maar tegelijk hangt aan Hem *uw lot.* En dit nu bewijst hij met hetgeen vroeger gebeurd is. In Noachs dagen reeds heeft Christus door Noach aan het toen levend geslacht gepredikt, dat ze zich bekeeren zouden, maar ze hebben zich niet bekeerd; ze zijn ongehoorzaam geweest; weswege ze nu in de gevangenis zijn.

En zoo ook zal het u vergaan, indien gij het Woord des Heeren ongehoorzaam zijt; terwijl omgekeerd, zoo ge Hem gehoor geeft en zijn voetstappen drukt, uw lot als dat van Noach zijn zal, die met zijn acht zielen wierd gered.

Niet anders staat het met 1 Petr. IV, waar Petrus de Christenen vermaant, af te laten van „ontuchtigheden, begeerlijkheden, wijnzuiperijen, brasserijen en afgoderijen", vs 3, en hierin niet mee te doen, al is het ook dat de lieden der wereld hen daartoe aanporren, en het hun zelfs *euvel duiden,* zoo ze weigeren mee te doen. Er staat toch in vss. 3 en 4: *Want het is ons genoeg, dat wij den voorgaanden tijd des levens, der heidenen wil volbracht hebben, en gewandeld hebben in ontuchtigheden, begeerlijkheden, wijnzuiperijen, brasserijen, drinkerijen en gruwelijke afgoderijen. Waarin zij zich vreemd houden, als gij niet medeloopt tot dezelfde uitgieting der overdadigheid, en u lasteren.*

De aanloop laat dus geen twijfel over. Het is eene afmaning van alle uitgieting der zonde, ook al zoeken de lieden der wereld er u door spot toe te verleiden. En om dit nu aan te dringen voegt de apostel er bij, dat de Christenen niet gedrukt mogen gaan onder het schimpend oordeel

der wereld, want dat de lieden der wereld veel meer reden hebben om te duchten het oordeel dat eens over hen zal gaan. Zoo toch gaat hij in vs 5 voort: *Dewelke zullen rekenschap geven dengene, die bereid staat om te oordeelen de levenden en de dooden.* En nu volgt hierop in vs 6 het vers waarop Roomschen en Lutherschen zich beroepen en waar staat: *Want daartoe is ook den dooden het Evangelie verkondigd geworden opdat zij wel zouden geoordeeld worden naar den mensch in het vleesch, maar leven zouden naar God in den Geest.*

De vraag is natuurlijk alleen, wie onder deze dooden zijn te verstaan. Zijn hiermee bedoeld de lieden in de hel, gelijk ze nu in den voorloopigen toestand van rampzaligheid verkeeren, of wel de nu ontslapenen, *gelijk ze eertijds op deze aarde leefden?*

Er wordt van hen gezegd, dit is buiten kijf, dat aan deze dooden het Evangelie verkondigd is. Maar *wanneer* is hun dit verkondigd? Eertijds toen ze nog op aarde leefden? Of wel nu pas, lang na hun dood door een nederdaling van den Christus in de plaatse des verderfs? En zóó de vraag gesteld, dan blijkt duidelijk dat ze deze prediking ontvangen hebben *vóór hun sterven.* Er staat toch dat ook hun het Evangelie verkondigd is, opdat ze naar den mensch *in het vleesch* er onder gaan, maar *geestelijk* triomfeeren zouden. Ook hier is derhalve door de prediking des Evangelies dezelfde eisch gesteld die tot ons komt, om onzen ouden mensch te kruisigen, te dooden, en te begraven, opdat we in nieuwigheid des levens wandelen mochten. Hadden ze aan deze roepstem gehoor gegeven, zoo zouden ze in den Geest getriomfeerd hebben, gelijk ze thans, wijl ze geen gehoor gaven aan die roepstem, hun oordeel wachten.

En op dien grond nu is het dat de heilige apostel de Christenen vermaant, zich niet door de lieden der wereld en hun schimp te laten meeslepen. Al schijnt het toch voor het oogenblik, alsof deze lieden der wereld het gelukkigste deel kozen, eens zal dat anders blijken, als het oordeel ook over hen uitgaat. Dan toch zal het hun vergaan, gelijk dien velen geslachten die reeds in zonde en dood zijn weggestorven; en aan wie ook hetzelfde Evangelie wel verkondigd was, maar die niet wilden hooren.

Zoowel bij 1 Petr. III als bij 1 Petr. IV hangt dus alles aan de vraag, of de oudvaderen onder het Oude Verbond eenzelfde Evangelie met ons bezeten hebben, en of de Christus reeds in de dagen des Ouden Verbonds onder het volk optrad.

Beantwoordt men deze beide vragen ontkennend en zegt men: Neen, de oudvaderen hadden *niet* het Evangelie, en Christus heeft hun *niet* gepredikt, — dan natuurlijk moet er een andere gelegenheid gezocht worden, waarop 1 Petr. III : 18 en 1 Petr. IV : 6 slaan kan. Immers er staat

duidelijk dat ook hun het Evangelie en wel door Christus verkondigd is. Greep dit dus *niet* plaats onder het Oude Verbond, dan *moet* het wel tusschen zijn sterven en opstanding geweest zijn. En zoodoende komt men dan tot zoo geheel verkeerde uitlegging van deze plaatsen.

Belijdt men daarentegen met den heiligen apostel Petrus in 1 Petr. I : 11, dat de Geest van Christus reeds vanouds in de profeten sprak, en dat derhalve de vroegere geslachten dezelfde prediking des Evangelies, zij het ook op andere wijs, ontvangen hebben als wij, dan vervalt deze drang geheel. Leest men dan toch in 1 Petr. III : 19, dat Christus aan de geesten die nu gevangen zijn het Evangelie gepredikt heeft, dan zegt men: Nu ja, dit is niets wonders; immers de Geest van Christus heeft *alle eeuwen door* gesproken door den mond der profeten. En hoort men in 1 Petr. IV : 6 zeggen, dat daartoe ook den dooden het Evangelie verkondigd is, opdat ze het vleesch kruisigen en Gode leven zouden, nu, dan heeft ook dit niets vreemds in, noch wat tot een nederdaling ter helle leiden kan. Immers het komt dan niet bij ons op, om te denken, dat dit hun geschied moet zijn, *nadat* ze gestorven of toen ze *reeds dood* waren; maar het spreekt vanzelf, dat dit hun geschied is terwijl ze nog leefden en dat ze nu van achteren slechts „dooden" en „lieden in de gevangenis" genoemd worden, om aan te duiden den *tegenwoordigen* staat waarin ze *thans* verkeeren.

En voegt men hier nu bij, dat het met name de apostel Petrus is, die er nadruk op legt, dat Christus door den Geest reeds van ouds her, door den mond der profeten in alle eeuwen gesproken heeft; en die in zijn tweeden zendbrief zoo nadrukkelijk wijst op Gods oordeel over hen, die destijds omgekomen waren; dan loopt alles zoo natuurlijk en zoo vanzelf, dat zelfs elke aanleiding tot een andere uitlegging dezer plaatsen vervalt. Het is dan volkomen natuurlijk, dat er in 1 Petr. III : 19 op gewezen wordt, hoe Christus in den geest de Noachietische geslachten, die thans een prooi des verderfs zijn, ter bekeering heeft opgeroepen, en in 1 Petr. IV : 6, dat de lieden der wereld van vroeger eeuwen, die stierven in hun onbekeerlijkheid, aanstieten tegen het Evangelie van Christus, dat ook hen tot kruisiging van het vleesch opriep.

Wat voorts nog uit Matth. XII : 40 en Hand. II : 24 en 27 wordt afgeleid, heeft, vergeleken bij de plaatsen uit 1 Petri, eigenlijk zelfs geen schijn van kracht van bewijs.

In Matth. XII : 40 wijst men er natuurlijk op, dat Christus zegt, „*in het hart der aarde* te zullen zijn drie dagen en drie nachten". Het „hart der aarde" nu, zegt men, kan niet anders zijn dan de plaatse des verderfs.

Er staat alzoo, dat Christus drie dagen en drie nachten in de hel heeft vertoefd; nu met zulk een redeneering komt men ver. Bij onze bespreking van het *Jonateeken* in hoofdstuk II dezer Zondagsafdeeling is er door ons nadruk op gelegd, hoe metterdaad deze woorden: *in het hart der aarde,* iets meer en iets diepers beteekenen dan het graf. Er is toen aangetoond, hoe het graf een voorpoorte der hel is, en hoe de Heilige Schrift dit door het woord *kuil* aanduidt. Ook in het hoofdstuk over Jezus' begrafenis wezen we hierop. Verder gaan mogen we intusschen niet. De *hel* wordt ons in de Heilige Schrift nooit voorgesteld als in het *hart der aarde* gelegen, maar steeds als „*onder* de aarde" zijnde. Het *hart* der aarde had namelijk voor de Israëlieten een geheel andere beduidenis dan voor ons. Voor ons is de aarde een ronde bol, en als wij van het *hart* der aarde spreken, denken we dus allicht aan het binnenste *middelpunt* van dezen aardbol. Die voorstelling daarentegen hadden de ouden niet. Van de aarde als een bol wordt in de Schrift nergens gesproken. Het „hart der aarde" kon dus dien zin niet hebben, en kan in Matth. XII : 40 uitsluitend ontleend zijn aan de vergelijking met het *ingewand* van het zeemonster, om aan te duiden de *vernielende macht* van het graf.

En hiermee is tevens reeds de bedenking beantwoord, die ontleend wordt aan Hand. II : 24 en 27. Er wordt in Hand. II : 24 door Petrus gesproken van *smarten des doods* die ontbonden zijn, en in Hand. II : 27 (naar luid van Psalm XVI) dat God de Heere *zijn Heilige in de hel niet zou verlaten.* Wat nu het eerste aangaat, zoo kan dit „smarten des doods" dán alleen op de gedachte brengen, om aan een verlossing uit de hel te denken, indien men de begrafenis geheel van het lijden afscheidt. Het gaat toch niet aan, om, gelijk velen doen, in de *grafruste* van Jezus reeds een aanvang van zijn triomf te zien, en dan van de opwekking te gewagen als van een „ontbinden van *smarten* des doods". Neemt men echter, gelijk ook wij deden, het verkeerde uit deze voorstelling weg, en erkent men dat ook *het graf* voor Jezus een zake *des lijdens* in zich droeg, zoodat er werkelijk „smarten des doods" in waren, eilieve, wat zou er dan wonders in liggen, dat ook de verrijzenis ons wierd voorgesteld als een daad Gods, waardoor deze *smarten des doods* wierden *ontbonden?*

Het beroep eindelijk op Hand. II : 27, ontleend aan Psalm XVI, vervalt geheel, zoodra men met eenige nauwkeurigheid in de Schrift onderscheidt tusschen het tweeërlei gebruik van het woord *hel.* Soms toch wordt met *hel* bedoeld de duidelijk aangewezen plaats der eeuwige rampzaligheid, waarin de gevallen engelen en verdoemden eerst na den oordeelsdag zullen ingaan. Een ander maal drukt het woord *hel* uit de plaats waar de veroordeelden met het wezen hunner ziel thans verkeeren in afwachting

van hun eindlot. En eindelijk wordt het woord *hel* eveneens en zelfs verre van zelden gebezigd, om aan te duiden heel de sfeer waarin we na ons sterven door den dood ingaan, en dus zooveel als het *graf*. Edoch het graf zeer bepaaldelijk in den zin van den ingang, de poorte, waardoor men, zoo er geen redding daagt, tot de hel nederdaalt.

Welnu, in Psalm XVI en evenzoo in Hand. II : 27 wordt het woord *hel:* „Gij zult mijn ziel *in de hel* niet verlaten", zeer bepaaldelijk in laatstgenoemden zin gebezigd, en duidt dus niets minder noch meer aan dan dat Christus van deze aarde in een sfeer des doods, d. i. in het graf ging, en dat de Almacht Gods hem bewaarde, dat het graf voor hem van de plaats des verderfs wierd afgesloten.

En hiermee kan dan ook onze bespreking van de „Nederdaling ter helle" besloten worden. Ze is een zeer wezenlijk en ten volle doorworstelen van het lijden der helle geweest, een uitdrinken van *meer* dan den tijdelijken dood, ja een sterven van den *eeuwigen dood,* in de klare verlatenheid van God. Het was een lijden, dat den Christus dreigde heel zijn aanzijn op aarde door, en dat eerst met de Opstanding uit het graf geheel wierd afgesneden. Alzoo is het een wezenlijk stuk onzer zaligheid, omdat zonder deze nederdaling ter helle de *eeuwige dood* en het lijden *der helle* nog voor *onze* rekening zou liggen. Maar, hoe hoog ook in waardij, van een *plaatselijk* nederdalen in de diepte des verderfs of van een prediking aan de oudvaderen, terwijl zijn lichaam in het graf lag, is ganschelijk in de Schrift geen sprake; zelfs kan er, zonder heel de voorstelling der Schrift geweld aan te doen, niet aan worden gedacht.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Dit wetende, dat onze oude mensch met Hem gekruisigd is, opdat het lichaam der zonde te niet gedaan worde, opdat wij niet meer de zonde dienen.
ROM. 6 : 6.

Ten slotte komt bij deze Zondagsafdeeling nog de vrucht of het uitwerksel van Christus' lijden en sterven voor onze *reinigmaking* ter sprake. De Catechismus vraagt toch in Vraag 43: *Wat verkrijgen wij meer voor nuttigheid uit de offerande en dood van Christus aan het kruis?* waarop geantwoord wordt: *Dat door zijne kracht onze oude mensch met Hem gekruist, gedood en begraven wordt; opdat de booze lusten des vleesches*

in ons niet meer regeeren, maar dat wij ons zelven Hem tot een offerande der dankbaarheid opofferen.

Van de vrucht der „rechtvaardigmaking" was reeds in Vraag 40 gehandeld. Maar dit is den opsteller niet genoeg. Het mag voor een kind van God nooit den schijn hebben, alsof in hem „het afsterven van den ouden mensch en het opstaan van den nieuwen mensch" bij het werk van den Middelaar *bij* zou komen; het moet duidelijk vaststaan, dat ook „dit wandelen in nieuwigheid des levens" vrucht is van datzelfde kruis, waarop onze rechtvaardigmaking wierd verworven. Het mag op Golgotha geen *half,* het moet een *heel* werk zijn. Een *volkomen* verlossing is teweeggebracht. En alzoo moet blijken, dat niet alleen onze rechtvaardigmaking, maar ook de reiniging onzes levens een vrucht van het lijden en sterven des Heeren is. Hij ons van God gegeven, niet enkel tot rechtvaardigheid, maar ook tot heiligmaking.

Ook hierin schittert weer heerlijk de majesteit der Gereformeerde belijdenis tegenover het menschelijk geknutsel van den Pelagiaan en Remonstrant.

Voor den Remonstrant toch staat het, alsof Christus ja wel een kostelijk *werk* volbracht heeft, maar alsof de *vrucht* en het *uitwerksel* van zijn lijden en sterven altoos in het onzekere blijft hangen. Als de mensch *wil,* ja, dan zal er vrucht van komen. Maar als de booze mensch *niet* wil, ach, arme, dan is al het lijden van Christus om niet. Christus bracht voor den Remonstrant geen verzoening teweeg, maar maakte hem *verzoenbaar;* en de vraag of deze verzoen*baar*heid tot wezenlijke *verzoen*heid leiden zal, hangt geheel af van 's menschen gril en goedvinden. Daar kan Christus niets aan doen. Hij leed en stierf als een machtelooze, die ja, *hoopte* dat de mensch van de vrucht gebruik zou willen maken; maar die tevens wist, dat niet de mensch van Hem, maar Hij van den mensch afhing en het onzeker stond of er ooit vrucht zou komen.

En dit standpunt nu is het, dat de Gereformeerde zoo beslist mogelijk bestrijdt en verwerpt. Neen, „die Hij geroepen heeft, die *heeft* Hij ook gerechtvaardigd". Op het onzekere gaat hier niets. Er is in alles een heilig *moeten,* een klemmende *noodzakelijkheid,* een zekerheid die *bondig* is. Er gaat een werk van Gods Vaderharte, uit den Raad des eeuwigen Welbehagens uit, en dit werk gaat door, en is door niets te stuiten in zijn loop, en bereikt gewisselijk zijn oogmerk. *Vrij*machtige genade verkiest en *al*machtige genade bewerkt de verkorenen, en de Middelaar die tusschenbeide treedt, brengt voor die verkorenen zijn offerande, en de vrucht van die offerande beweegt zich rechtstreeks naar die verkorenen toe. Ja, wel verre daar vandaan, dat *hun* wil nog eerst Jezus' werk werkende zou moeten maken, is integendeel zelfs de eerste geloofsdaad die in hen

openbaar wordt reeds een vrucht en uitwerking van het offer dat Christus voor hen bracht.

Vandaar dat onze Gereformeerde vaderen er zoo op stonden, om ook *de vrucht* van het kruis te behandelen, en dat de Catechismus ook aan die vrucht des kruises, die in onze reinigmaking bestaat, een afzonderlijke Vraag wijdt.

Eerst dan toch, als elke werking des heils en der heiligheden in ons, als *een vrucht van het kruis* voor ons treedt, is de Pelagiaan en de Remonstrant in ons overwonnen. Eer niet; en alle prediking van den Christus, die wel erkent dat Hij stierf voor onze zonden en overgeleverd is om onze ongerechtigheden, maar die het daarna nog *in onze keuze* stelt, of wij van deze teweeggebrachte verzoening gebruik zullen maken; of ook *dat het nog aan ons staat* of bij deze verzoening de nieuwigheid des levens *bij zal komen;* is niet uit den Gereformeerden wortel maar uit den Arminiaanschen hoek.

De Gereformeerde kent maar één werk, het werk des Heeren, en dat ziet hij koninklijk en met majesteit doorwerken, zonder dat hij zelf er iets aan toevoegt of er bij doet, en zonder dat eenige macht van hel of duivel in staat is de vaste en zekere doorwerking van dat heil te stuiten.

Dit hangt hiermee saam, dat de Gereformeerde wel wezenlijk belijdt, dat de Christus in zijn lijden en sterven *het Gode toekomende offer* gebracht heeft. Ook dat gelooft en belijdt de Remonstrant niet. Bij hem is er altoos wat de mannen van het recht noemen een *acceptilatio.* Daar is *dit* mee bedoeld: Aan God kwam toe de tijdelijke en eeuwige straf over alle kinderen der menschen. Die *kon* Christus niet brengen. En nu bracht Christus *iets anders.* Iets wat eigenlijk met die „tijdelijke en eeuwige straf" niets uitstaande had. Maar God de Heere was nu zoo genadig om dit *heel andere lijden* in plaats van die „tijdelijke en eeuwige straf van alle menschen" *aan te nemen.* Zooals iemand doet die duizend schapen van zijn schuldenaar hebben moet, maar die schuldenaar betaalt ze niet. En nu komt er een ander en zegt: „Ik zal u tien flesschen kostelijken nardus geven, als gij dien schuldenaar zijn duizend schapen kwijt scheldt." En nu neemt de schuldeischer die tien flesschen nardus in de plaats van de eigenlijke en veel grootere schuld aan. Dit noemden de Remonstranten *acceptilatio;* en zoo zeiden ze, heeft ook God de Heere met dat lijden Christi, dat eigenlijk *iets heel anders* was dan hetgeen de mensch moest brengen, genoegen genomen.

Dit steunde en steunt nog bij alle Remonstranten, ook al noemen ze zich orthodox, op de valsche onderstelling, dat Gods liefde en erbarming

eigenlijk alles vergeeft en kwijtscheldt *zonder rantsoen;* dat er bij God, wel bezien, geen eisch, dat aan zijn gerechtigheid voldaan moet worden, bestaat; en dat God enkel opdat wij niet te geringe gedachte van zijn heiligheid zouden hebben, het bange tafereel van Golgotha tusschenbeide heeft laten treden. Wat Ritschl, thans in Duitschland, en straks ook ten onzent, de meest gevierde theoloog, leert, dat het geloof is te gelooven, dat God de schuld nooit gehouden heeft, is in den grond niets anders dan wat de Remonstranten reeds in Episcopius' dagen bazelden.

Hiermee nu ligt natuurlijk heel het werk des heils omver. En daarom hielden de Gereformeerden er steeds zoo gestreng aan vast, dat Christus wel terdege en in volle waarheid het eigenlijke, volle rantsoen betaald heeft; dat er in den beker zijns lijdens geen druppel minder was, dan het lijden dat uitgedronken moest worden; dat alzoo door zijn lijden en sterven wel waarlijk volkomenlijk aan de gerechtigheid Gods voldaan was; en dat dientengevolge de gerechtigheid Gods niets hoegenaamd meer van de verlosten had te vorderen.

Er bestaat geen schuld meer.

En zoo spant zich dan natuurlijk de zenuw van heel het verlossingswerk en kan de vrucht niet uitblijven.

Een afdoening van schuld heeft vanzelf vrucht en kan niet zonder uitwerksel zijn; want het vanzelf komend en noodzakelijk volgend uitwerksel is, dat de schuld ophield, dat dus de schuldenaar geen schuldenaar meer is, dat derhalve de beschaamde van straks nu een vrijgemaakte en jubelende wordt, en dat de rechtvaardigmaking die plaats greep door niets meer is te stuiten.

Men mag dus in onze Gereformeerde kringen wel scherp toezien, of de rechte, zuivere lijn van de Gereformeerde belijdenis wel overal zonder bochten of krommingen, met vaste hand wordt doorgetrokken, en of er geen half Remonstrantsche afwijkingen zijn.

Het moet al één heilige stuwkracht wezen, die van Gods Raad uitgaat, die in Christus' lijden en sterven haar volle mogendheid openbaart, en die van daar uitgaande dan nu ook onwederstandelijk vrucht teelt *voor* en *in* de verkorenen.

Alleen zoo wordt de *vrij*macht der verkiezing in de *al*macht der genade verheerlijkt.

Doch ditzelfde gaat dan nu ook door van de heiligmaking.

Van *heiligmaking* sprekende moet ge altoos twee dingen wel onderscheiden, t. w. uw heiligheid *voor de Wet,* en uw heiligheid *in de bewegingen uwer ziele.*

Uit dooreenstrengeling van die twee ontstaat eindelooze, bitter droeve, de gemeente Gods verdeelende en op het dwaalspoor brengende verwarring.

Het Werkverbond is niet weg, maar staat met zijn ontzettende klem eeuwiglijk. Wie ook nu nog zelf al Gods wet en wil volbrengen kon, zou nóg het eeuwige leven vinden. Alleen maar niemand *kan* dit. Doch waar op die wijze de uitwerking van het Werkverbond ten leven gestuit is door onze zondige onmachtigheid, blijft niettemin de grondslag onwrikbaar vastliggen, waarop dit verbond rust, en die grondslag is, dat gij gehouden zijt die wet en dien wil Gods eeuwiglijk te voldoen.

Daar gaat nooit iets van af. De wil Gods verandert niet. Die klem kan niet weg.

Wie dus leert, dat Christus wel voor mijn zonden betaald, maar niet Gods Wet voor mij volbracht heeft, werpt mij in de wanhoop; want hoe kom ik dan van de zweep des drijvers af? Hoe ontkom ik dan aan de Wet?

Vandaar de volstandige openbaring der Heilige Schrift en de onkreukbare belijdenis der gezuiverde Christelijke kerken, dat Christus niet alleen *lijdelijke,* maar ook *dadelijke* gehoorzaamheid bewezen heeft. De *lijdelijke* om mij te verlossen van de straf, en de *dadelijke* om voor mij in mijn plaats de Wet te volbrengen. [1]) Bij de schoonste Vraag van den geheelen Catechismus, de 60ste, komt dit breeder ter sprake, doch reeds nu moet elke twijfel opgeheven, alsof de Wet Gods als eischende wet nog iets van den uitverkorene en verloste zou te vorderen hebben.

o, Een verloste en vrijgekochte verkeert in zoo zaligen staat. Haast is het heil niet om uit te spreken!

Van geen doem of schuld of straf is bij hem sprake meer. Wie kan beschuldiging inbrengen tegen den uitverkorene Gods? Verdoemen zal Hij al wie in het gericht tegen hem opstaat. En waar de ziel innerlijk als met vreeze des doods en der verschrikking voor het verterend vuur van de eischende Wet terugtreedt, daar is ook die vreeze der dienstbaarheid hem ganschelijk ontnomen, en al het eischende karakter is van de Wet Gods ganschelijk voor hem af. Voor hem is die Wet niet anders meer dan de heerlijke, luisterrijke, aantrekkelijke openbaring van den wil zijns Gods. Een verloste gaat Psalm CXIX zingen. Want als *eischende* Wet is ze door zijn Borg voor hem en in zijn plaats geheel volbracht en afgedaan.

---

[1]) Hierbij merke men op dat „*dadelijke* gehoorzaamheid" in de 17e eeuw beduidde: niet, een gehoorzaamheid, die *terstond, dadelijk* volbracht wierd, maar een gehoorzaamheid die *in daden,* of bestond in iets *te doen.*

Dit is het dat een kind van God *heilig* is, en niet nog eerst heilig moet *worden*. Dat is zijn heiligmaking, dat hij niet in zich zelf, maar in zijn Heiland bezit. Een heiligmaking die hij niet eerst verwerft in zijn wedergeboorte of door zijn wandelen in nieuwigheid des levens, maar die hij bezat reeds eer hij geboren was, of ook toen hij later nog in droeve zonde uitspatte.

Heiligmaking in dezen zin, d. i. de heiligmaking tegenover de eischende Wet in het Werkverbond, bezit heel de kerk van Christus *door* en *in* hem. Vandaar dat ze allen „heiligen en beminden" heeten; dat er staat: „Gij zijt geheiligd, gij zijt afgewasschen"; dat Christus zegt: „Gijlieden *zijt* nu rein door het woord dat ik tot u gesproken heb"; en dat de heilige apostelen dezelfde personen, die ze straks op het ernstigst vermanen en bestraffen over allerlei zonde en verkeerdheid, toch aanspreken als „heiligen Gods" en „geliefde kinderen".

Terwijl we, in ons zelven, „nog midden in den dood liggen" gelijk ons Avondmaalsformulier zoo schoon zegt, hebben en bezitten we toch deze onze heiligheid in ons heerlijk Hoofd, omdat wij *zijn* leden, één plante met Hem zijn, en hij als onze Borg *lijdende* en *doende* (passief en actief) is ingetreden.

Doch heel iets anders nu is de heiligmaking waarover deze Vraag handelt. Hier toch is sprake van onze heiligmaking niet voor de eischende Wet Gods, maar van een heiligmaking in de *beweging onzer ziele.*

Dit stuk nu rust op Christus' voortdurende werkzaamheid uit den hemel. Hij leeft daar, niet enkel denkende aan het verleden en zinnende op de toekomst, maar is ook dagelijks bezig met zijn verkorenen die hij op aarde heeft. Hij is en blijft de werkzame Herder, die zijn kudde op aarde kent, bewaakt, verzorgt en bewerkt.

Er gaat dus kracht van hem uit, en het is van die kracht dat de Catechismus zegt: „Dat door *zijn kracht* onze oude mensch met hem gekruist, gedood en begraven wordt."

Door zijn lijden en sterven zijt gij af van uw schuld en af van de eischende Wet, ge zijt heiligen in Christus, ranken in hem, en zoo kan Hij, als een vrucht van zijn lijden en sterven, een werking op u uitoefenen, kracht van zich doen uitgaan en in u laten werken. Uit den wortel van den wijnstok kan die wijnstok de levenskracht in de ranken doen dringen.

Deze rijke levenskracht, in u dringende, dringt nu tegen den boozen lust van uw vleesch in. Wel werpt hij dien boozen lust er nog niet uit. Dit geschiedt (blijkens Vraag 42) eerst bij uw verscheiden van deze aarde. Maar wel werkt deze zijne kracht uit, dat uw booze lust des vleesches, uw oude mensch geen heerschappij meer in u voere, zijn wil niet meer

doorzette, zijn doel en oogmerk niet meer in u bereike, maar gedwarsboomd en verijdeld worde in zijn ongoddelijke overleggingen. Dat is het *kruisigen* van den ouden mensch. Houdt dit nu zekeren tijd aan, en is op die wijs de aanslag van de zonde op uw ziel telkens afgeslagen, dan wordt de zonde het eindelijk moede; ze laat af; en ze wordt in u als *gedood*. En is dat eenmaal bereikt, dan wordt ze als weggezet en onkenbaar gemaakt, en ze wordt *begraven*. En zoo zijn er, God zij lof, zonden, waar vroeger heel de ziel zich in vermaakte, en waarvan ten leste bij Gods kinderen de heugenis zelfs niet meer opkomt.

Toch zij er ook bij dit graf onzer zonden altoos een wacht gesteld. Want lang niet zelden zijn de gevallen, dat de zonde zich *schijndood* hield en zich *begraven* liet, maar slechts als looze kunst om u op een onbewaakt oogenblik plotseling uit dat graf te bespringen.

Vandaar dat dit „kruisigen, dooden en begraven van den ouden mensch" nooit een *afgedaan* werk is. Het is het werk van onze levensworsteling, dat voortduurt ten einde toe. En dat alleen daarom onze ziel niet behoeft te verschrikken, omdat Hij het is, die door *„zijn* kracht" dit werk der kruisiging, der dooding en der begraving in ons volbrengt.

Doch ook hierbij blijft het niet.

Op nog een kostelijke vrucht van het kruis wijst de Catechismus u: „dat gij u zelven Hem tot een offerande der dankbaarheid opoffert"; geheel naar wat de heilige apostel in Rom. XII : 1 de kerken Gods toeroept: „Ik bid u dan, broeders! door de ontfermingen Gods, dat gij uwe lichamen stelt tot eene levende, heilige en Gode welbehaaglijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst."

Dit nu geschiedt evenzeer „door zijne kracht" en toch „door u".

Zie, als de zon haar gloed op het water laat spelen, dan gaat het water in dampvorm over, en deze damp klimt op naar boven.

Nu kon de damp niet opklimmen, als niet de zon den damp uit het water geformeerd had. En ook de damp zou niet naar boven gaan, als de geaardheid van den damp niet was om op te stijgen naar den hooge.

En zoo ook is het hier.

Geen reuke uwer offerande klom ooit op naar boven, tenzij de Zonne der gerechtigheid eerst in u geschenen, en de loome wateren van uw hart in damp had omgezet. Maar ook die reuke uwer offerande zou den Heiland nooit tegengluren, tenzij dat toewijding uwer ziele aan Hem vrucht uws geloofs wierd.

Ook hier gaat dus de werking en de bewegende kracht van den Christus uit, en wel op grond van zijn kruisverdienste. Maar, en dit is al het

onderscheid, ditmaal gaat de werking niet *buiten u om,* heeft niet plaats *op* u, maar *in* u en gaat *door* het middelpunt, het merg en de kern uwer ziele heen.

Daar in uw ziel beweegt ze uw bewustzijn, buigt uwen wil, zet uwe neigingen om, en doet in u gisten genegenheden, die u persen en dringen, dat ge niet stilzitten *kunt.*

Doch nu geraakt ge dan ook in beweging. Er komt werking in u. Er is een willen en werken in u gewerkt, zóó dat ge dan nu ook *zelf* wilt, *zelf* werkt en het *zelf* doet.

Ja, er is drang, er is heilige bezieling, er is een innerlijke aandrift en geestdrift in u te bespeuren, die u niet meer *lijdelijk* doet zijn, maar *handelend* doet optreden, en zoo komt ge tot de *offerande* voor uw God.

Die beide hebt ge dus vast te houden, én dat het al uitgaat van zijn kruisverdienste en door zijn kracht, én dat tengevolge daarvan juist gij persoonlijk werkzaam wordt, het wilt, er uw ziel in legt en het doet.

En dit nu, als dit willen en werken in u een *persoonlijk* dringen en najagen geworden is, dat is de *dankbaarheid* van *Gods kind!*

ZONDAGSAFDEELING XVII.

Vraag 45. Wat nut ons de opstanding van Christus?

Antwoord. Ten eerste, heeft Hij door zijn opstanding den dood overwonnen opdat Hij ons de gerechtigheid, die Hij door zijnen dood ons verworven had, konde deelachtig maken. Ten andere worden ook wij nu door zijn kracht opgewekt tot een nieuw leven. Ten derde, is ons de opstanding van Christus een zeker pand onzer zalige opstanding.

EERSTE HOOFDSTUK.

Welke overgeleverd is om onze zonden, en opgewekt om onze rechtvaardigmaking.
ROM. 4 : 25.

Toegekomen aan de Opstanding, laat de Catechismus *het feit* onbesproken en gaat aanstonds over tot de behandeling van *de vrucht.* Bij al het voorgaande besprak de Catechismus eerst de zaak zelve: Waarom heeft Hij geleden? Waarom onder Pontius Pilatus? Waarom tot in den dood? enz.; en daarna eerst bezag hij de vrucht van dit lijden, dit kruis en dezen dood. Maar zoo doet de Catechismus bij de Opstanding des Heeren *niet.* Hier wordt van de zaak zelve met geen woord gerept. Van een vragen: waarom Jezus uit de dooden moest opstaan, wordt niets vernomen, en de eenige vraag die gesteld wordt is: „Wat *nut* u de Opstanding van Christus?" Straks bij de Hemelvaart is het weer anders. Dan begint de XVIIIe Zondagsafdeeling weer met te vragen: „Wat verstaat ge daarmede: Opgevaren ten hemel?", om eerst drie Vragen verder op het *nut* of de *vrucht* van de Hemelvaart te komen. Maar hier is dit niet zoo. Hier loopt alles met één enkele, korte Vraag af, en met terzijlating van het feit zelf, wordt alleen gewaagd van de vrucht die het afwierp.

Thans is dit in den Catechismus een bepaalde leemte; in de dagen van Ursinus en Olevianus was het dit niet. Immers de Catechismus geeft uit-

sluitend van die feiten nadere rekenschap, die betwijfeld, bestreden of onjuist opgevat wierden. En overmits nu in de dagen der Reformatie het feit der Opstanding van Christus uit de dooden door niemand, althans door geen der partijen, in twijfel wierd getrokken, noch ook over dit feit uiteenloopende zienswijzen golden, sprak het vanzelf, dat de Catechismus er het zwijgen toe deed, en alleen neerkwam op het *nut* en de *vrucht*, die er voor ons uit afvloeide.

Thans echter wierd dit anders, en een Catechismus in onze dagen uitgegeven, zou deze leemte wel terdege hebben aan te vullen, om, gelijk Ursinus en Olevianus in de XVIIIde Zondagsafdeeling allerlei dwaling ten opzichte van de Hemelvaart bestrijden, zoo ook bij de XVIIde Zondagsafdeeling de onware voorstellingen ter sprake te brengen, die thans over de Opstanding in omloop zijn.

Men verlieze toch niet uit het oog, dat het algemeen prijsgeven van het geloof aan Jezus' Opstanding de schrikkelijkste val van onze negentiende eeuw is geweest. Nog tot voor 25 jaren was het geloof aan de Opstanding van Christus derwijs algemeen, dat zelfs de Modernen er voor streden. De hoogleeraar Scholten, die destijds in Leiden in zijn bloeitijd was, ijverde er nog met hand en tand voor. Er was wel twijfel geopperd, er kwam wel tegenspraak op, en die tegenspraak wierd wel met den dag stouter, maar toch, de publieke opinie, ook onder de godgeleerden, dorst de loochening van dit centrale, alles beheerschende feit nog niet aan. En toen later de hoogleeraar Rauwenhoff de eerste was, die den euvelen moed had om openlijk van den katheder de Verrijzenis des Heeren te loochenen, en het ongeloof veld won, greep meer dan één Moderne naar het wapen der apologetiek, om zooveel driestheid te keer te gaan.

Zoo was het voor een kwarteeuw. En nu, nu we 25 jaren verder zijn, is het geloof aan de Opstanding des Heeren reeds derwijs ontworteld en vernietigd, dat ge onder de beschaafde en ontwikkelde vrouwen en mannen niet dan bij hooge uitzondering er nog een enkele vindt, die met u op den Paaschmorgen jubelt. De anderen vieren ook nog wel Paaschfeest mee, maar om zich bezig te houden met een heidensche symboliek van het ei, of het verjongings-proces der natuur in de lente, maar zonder aan Hem die uit het graf verrees schier meer te denken.

Deze val nu is groot.

Niet alsof we deze 25 jaren nu zoo plotseling achteruit stoomden. Och neen, de laatste 25 jaren waren niet slechter noch onaandoenlijker dan de kwarteeuw die daarachter ligt. Het verschil is alleen, dat men vroeger *den schijn* nog bijbehield, en nu ook dien schijn afwierp. Ook vroeger toch was het dusgenaamd *geloof* aan Jezus' Opstanding geen eigenlijk

geloof aan zijn Verrijzenis meer. Zooals de hoogleeraar Scholten het nog leeraarde? „De Opstanding was wel *een feit,* maar voor ons persoonlijk geloof *zonder beteekenis!*" zoo ijl en hol stond de gedachtenis van Jezus' Verrijzenis in duizend harten. o, Ja, men wilde wel aannemen, dat Jezus korter of later na zijn dood opgestaan was. Men hoopte immers zelf nog op een leven na den dood. Zoo moest men dus zelf weer opstaan, en waarom zou Jezus dan niet uit het graf zijn gekomen? Het scheen dus wel waar te zijn. Wat belang had men er dan bij om het te loochenen? Bovendien het klonk zoo schoon, dat triomflied voor Immanuël bij zijn Verrijzenis! Er kon zoo bezielende poëzie aan ontleend. En dan, het deerde u immers niet, het deed u niets of ge het al geloofdet.

En toen nu door een stelselmatig verzwakken van de Christelijke belijdenis en een stelselmatig ontzenuwen van de prediking des Woords, het arme publiek geheel in de armen van het Remonstrantisme en het Supranaturalisme was teruggeworpen, en feitelijk alle band met Christus als ons heerlijk Hoofd was losgerafeld, en dientengevolge ook het geloof in een opgestanen Heiland allengs geheel uitgehold en ondermijnd was, toen ja was het beschaafde en verlichte publiek geheel rijp om ten leste *ook met den vorm* te breken; en zoo behoefde er slechts één den overmoed te hebben, om luide te roepen: *Ik geloof niet meer aan,* en het kon niet anders, of aanstonds moest heel de schare der twijfelzieken en ongeloovigen hem bijvallen!

De poging, toen door mannen van goede intentie aangewend, om tegen deze *loochening* de *realiteit* van Jezus' Opstanding te verdedigen, kan geheel als mislukt beschouwd. Heel deze apologetiek was tijd en moeite verspild. En de uitkomst heeft bewezen, dat de loochening onmachtig is gebleken om het geloof aan de Verrijzenis van Jezus ook maar te schokken in kringen, waar men voor Hem met een: *Mijn Heere en mijn God!* op de knieën viel; maar ook omgekeerd dat de apologetiek volstrekt onmachtig bleek om ook maar bij een enkele, die *niet* in de Godheid des Heeren geloofde, het geloof aan zijn Opstanding te doen herleven.

Hieruit blijkt dus, dat de goede manier om het geloof aan Jezus' Opstanding te herstellen, volstrekt *niet* bestaat in een geleerden strijd of een geleerd betoog over de beste wijze om de Evangelische verhalen over de Opstanding toe te lichten; maar dat de eenig afdoende wijze om den jubel op ons Paaschfeest niet te laten verstoren, gezocht moet worden in een terugbrengen van ons geslacht tot de belijdenis van Jezus' Godheid en van de verzoenende kracht die er is in zijn bloed.

Al de noeste vlijt der apologeten is dan ook op niets uitgeloopen en is voor scheurpapier te koop; terwijl omgekeerd die eenvoudige lieden, die

onder het volk zijn uitgegaan, om in sobere taal de zielen weer tot den eenigen Herder terug te roepen, er nu reeds in geslaagd zijn, om bij geheele groepen van ons volk, die vroeger afzwierven en niets meer geloofden en die spotten met Jezus' verrijzenis uit de dooden, het blij geloof en de jubelende belijdenis van zijn Opstanding te doen herleven.

Met verstandelijk betoog vordert ge hier niets; met geleerde redekaveling komt ge hier geen stap verder. Ge *kunt* iemand, die bij het kruis in Jezus zijn Verlosser niet heeft gevonden, nooit in echten, degen zin in zijn Verrijzenis doen gelooven. De Paaschmorgen is gevolgd op het schriklijk tafereel van Golgotha; niet omgekeerd. En zoo kunt ge ook met uw ziel niet in het Paaschmysterie indringen, tenzij ge eerst in het mysterie van Golgotha met heel uw ziel gevonden zijt.

Toch mag daarom het ontzettend teeken van den afval, dat in de thans zoo algemeene loochening van de Opstanding Christi spreekt, door niemand gering worden geschat.

Vergeet toch niet, dat juist in de opstanding van Christus de machtige overwinning ligt van het geslacht van Abel op het geslacht van Kaïn. Jezus' Verrijzenis is *het* feit, is *de* gebeurtenis, waardoor de schrikkelijke, tegen God gekeerde macht, die door Satan gesteund, in dood en hel kracht vindende, deze aarde verzengd en verdord en uiterlijk verkoold heeft, omvergestooten en in beginsel nedergeworpen is.

Zonder Christus' verrijzenis, dan is de versteende lavakorst, waarmee de onheilige stroom uit de diepte deze aarde en het leven der wereld overtogen heeft, nog niet doorbroken. Dan liggen we nog beklemd en gebonden. Dan is er nog geen adem te halen. Dan heeft nog én de heidensche religie én de heidensche zedeleer én de heidensche levensusantie gelijk. Dan is er geen plaats voor ons Christendom.

Nu daarentegen Christus *wel* uit de dooden verrees, is al dit werk van Satan potentiëel geheel verbroken, kan geen heidensche philosophie of religie of zedeleer of levensusantie zich meer staande houden, en heeft alleen de prediking van den Verrezene kracht over het menschelijk hart.

Mits, en daar komt het nu natuurlijk op aan, mits hij maar niet ongemerkt verrees, maar die verrijzenis ook een feit zij *waarmee de wereld rekene*, dat in haar bewustzijn inga, en een deel vorme van de stellige gebeurtenissen en uitgangspunten, waardoor heel de publieke opinie beheerscht wordt.

Vandaar de hooge beteekenis die het voor geheel ons menschelijk aanzijn had, dat eeuwenlang dit machtige feit geloofd, beleden, bezongen en toegejubeld is. Het was de zegekreet die uit het gekerstend Europa

op elken Paaschmorgen tegen het heidensche Azië en Afrika inklonk. De strijd was volstreden. Satans macht was *door*gebroken. Europa, dat van Immanuëls Verrijzenis zong voerde den scepter over alle volken der heidenen.

Daarom lag er een kracht, een zedelijke beteekenis, een machtige hefboom voor de veredeling van ons geslacht in, zoolang nog de groote massa, zij het ook met een geveinsdelijke onderwerping, nog aan de belijdenis van dit feit vasthield. De beschaamdheid om voor zijn *niet*-gelooven aan dit feit uit te komen, was een kostelijk teeken van de kracht die Christus over de zielen oefende. Het was een stil erkennen, dat toch eigenlijk de Christelijke wereld met haar geopend graf zedelijk hooger stond dan de heidensche wereld, die zich in het bouwen van een praalmonument over dat graf uitputte.

En zoo bleef het, tot het in deze kwarteeuw eindelijk kenterde. De booze onwil greep eindelijk de schaamteloosheid aan, ze wierp het masker harer Christelijkheid af, en toen ten leste de loochening van het feit van Jezus' Opstanding weer algemeen wierd, zonk de levenstoon onzer beschaafde klasse opeens van haar Christelijk standpunt terug naar het heidensch niveau. Het wierd weer als in de eerste en tweede eeuw onzes Heeren. Slechts een kleine groep die blij op het Paaschfeest van Jezus' verrijzenis uit het graf dorst jubelen; meest onder de slaven en slavinnen, onder visschers en handwerkslieden; onder de kleinen en eenvoudigen in den lande; soms onder hen die eens hoeren en tollenaren waren. En daarnaast en daartegenover de breede schare en dichte massa van de lieden der Romeinsche en Grieksche wereld, die beschaafd en fijn in vormen en geleerd en ontwikkeld, met het kruis van den Nazarener den spot dreven en lachten met onheiligen spotlach als ze van de Verrijzenis van dien Nazarener hoorden jubelen.

Teruggang alzoo, een beslist terugvallen en terugzinken van het gedoopte gekerstende Europa tot de heidensche laagte en onbeduidendheid en machteloosheid, waarin het keizerlijk Rome ons werelddeel voor nu zestien eeuwen gelaten had. Een af- en wegwerpen van al den zegen, al de glorie, al de zedelijke hoogheid, die hun uit het geopend graf van den Rabbi van Nazareth was toegekomen, om nogmaals te verzinken in de schamele schraal- en schrielheid van het Scepticisme (Twijfelzucht); zich nogmaals te vergapen aan de zondige bezwering van dooden of aan de mysteriën van het Mesmerisme; zich nogmaals te verliezen in zinnendienst en brooddronkenheid; en nogmaals genot te gaan putten uit de bespotting van die kleine schare, die onder schimp en verguizing door, onder het veldteeken van het kruis van Christus haar pelgrimstocht blijft voortzetten.

Dat men daarom toch ophoude met op Paaschmorgen de mishandelde

gemeente des Heeren te vermoeien met diepzinnige apologetische betoogen, of ze daardoor ooit bij het geloof aan Jezus' Opstanding kon gehouden worden. Dat bindt niet en trekt niet, maar stoot af.

Neen, laat op den Paaschmorgen en laat voortdurend het hoog bazuingeschal voor uw Borg en Goël, voor Immanuël in het vleesch, voor Hem wiens bloed u verzoende, en wiens verrijzenis u het zegel des heils bracht, voor het oor der schare weerklinken, en zie wat geestdrift uit uw eigen hart ter wekking van geestdrift in anderer ziel vermag.

Een *strijdend* volk is het volk des Heeren. Het heeft een Koning voor wien het optrekt. Een banier des kruises waarmede het de wereld ingaat. En niet door redeneeren en betoogen, maar door vuurvonken die uit uw tintelend oog in anderer hart overspatten, wordt de bleeke vale Twijfelzucht uit de zielen gebannen en de macht van het heidendom weerstaan.

Want bedenkt het wel, in de Opstanding van Christus ligt *dit* in:

God schiep deze wereld, en met die wereld een natuurmacht, die als ze van God afgleed, een schriklijke macht wierd, met den Satan als bezieler, met den Dood als vernieler en met de Twijfelzucht of een valsche Philosophie als de moordenaresse van het menschenhart.

Nu *viel* de wereld af. Daardoor kwam die schriklijke natuurmacht zoo bang tegenover God te staan. En nu is het maar de vraag, zal nu wezenlijk die afschuwelijke natuurmacht ons arme menschdom omkneld en omklemd houden, dat we er nooit meer aan ontkomen.

Dat die bange macht *God* niet zal binden, spreekt wel vanzelf. Daar hoefde Jezus niet voor op te staan. Maar *ons!* Ons, arme wezens, die door ons lichaam aan die natuurmacht verwant zijn; die als we sterven onder haar wegsmelten en verkwijnen tot de ontbinding toe; en die met ons eindig denken in haar strikken vastzitten eer we het weten.

Zal dat?

Zal ook een mensch ontkomen kunnen?

En zie, dát nu is de vraag, waarop Jezus' Verrijzenis u het antwoord biedt.

Ook die Jezus wierd *mensch*. Ook die Jezus nam een menschelijk lichaam aan. Ook die Jezus ging in onzen eindigen denkvorm en in ons menschelijk bewustzijn in. Ook die Jezus ging *in den dood*. Ook die Jezus wierd *in het graf* geborgen.

En wat kunt gij, macht der natuur, en macht des doods en der hel en der graven? Kunt ge nu ook dezen Jezus binden, omklemmen, tot ontbinding doen overgaan, als de Geest tegen u inwerkt en Hem uit wil brengen?

En daarop nu antwoordt de Paaschhymne met een jubelend: *Onmogelijk!* Natuurmacht, dat kunt ge *niet*. Dood, daartoe zijt ge *onmachtig!*

En zoo slaat hij een bresse in den muur, en het licht breekt door in de duisternis, en tegenover de *heidensche* wereld, die deze Natuurmacht aanbad, en voor den Dood haar offers plengde, komt nu uit de diepte op die *Christelijke* wereld, die *Christelijke* maatschappij en dat *Christelijke* saamleven, waarin de Geest profeteert, dat ze de natuur overwonnen heeft, dat het stof zijn boei verloor en de dood ons niet meer kan beknellen.

En die nieuwe, die Christelijke wereld is verrezen uit Jezus' graf.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Welke overgeleverd is om onze zonden, en opgewekt om onze rechtvaardigmaking.
ROM. 4 : 25.

Drieërlei vrucht van Jezus' Opstanding somt de Catechismus op: 1°. het ons deelachtig maken van de gerechtigheid; 2°. onze geestelijke opstanding; en 3°. onze zalige lichamelijke opstanding.

Nader bezien vallen deze drie in twee saam: 1°. onze herstelling in de oorspronkelijke gerechtigheid, en 2°. onze herschepping of weder-opstanding naar ziel en lichaam.

In onze schepping in het paradijs was tweeërlei in geweest: *ten eerste* ons *geschapen* zijn naar den beelde Gods; en *ten tweede* onze staat van oorspronkelijke gerechtigheid die in dit beeld Gods besloten lag.

Door den val in zonde waren deze beide heerlijkheden te loor gegaan. Voor het *leven* kwam de *dood,* over ziel en lichaam beide. En voor den staat van „gerechtigheid" kwam de staat van „doemschuldigheid".

En daartegenover nu plaatst de Catechismus de nieuwe orde van zaken, die met Christus' opstanding geboren wordt. Immers nu treedt voor dien staat van „doemschuldigheid" weer een staat van *gerechtigheid* in plaats, en uit den *dood* komt én ziel én lichaam weer ten *leven.*

Bepalen we ons tot het eerste punt: De terugkeer van den zondaar uit den staat van doemschuldigheid in den staat van gerechtigheid, of gelijk de heilige apostel Paulus het uitdrukt: „Overgeleverd om onze zonden, en *opgewekt om onze rechtvaardigmaking.*" Een punt door den Catechismus toegelicht in deze woorden: *Christus heeft door zijn opstanding den dood overwonnen, opdat Hij ons de gerechtigheid, die Hij door zijn dood ons verworven had, konde deelachtig maken.*

Wat is onze *staat* van gerechtigheid of doemschuldigheid?

Onze *staat* is de rechtspositie waarin we tegenover onzen Souverein verkeeren; niet door wat we zijn of ons aanmatigen, maar krachtens hetgeen Hij bepaalt of over ons uitspreekt.

Voor zoover nu onze Souverein tevens onze *Rechter* is, kunnen we derhalve in tweeërlei *staat* verkeeren; we kunnen óf vrij voor zijn recht staan, óf onder zijn recht bezwijken. Schuldig of Gerechtig! Een derde is er niet.

Zoo staat ook in onze vaderlandsche huishouding ieder *gerechtig* tegenover onzen Koning en Rechter, die geen vonnis te zijnen laste heeft. En daarentegen *schuldig* een iegelijk die bij vonnis veroordeeld wierd.

In deze „gerechtigheid" tegenover onzen aardschen Koning zijn we geboren; overmits 's Konings wet een iegelijk kind, uit onderdanen des Konings geboren, erkent als staande in den staat van gerechtigheid. Wordt nu later zulk een oorspronkelijk gerechtig persoon aangeklaagd en veroordeeld, dan zet de Koning als Rechter hem uit den staat van een *gerechtige* in den staat van een *schuldige* over. En in dien staat van schuldige blijft hij, tot tijd en wijle diezelfde Koning als Rechter hem weer in den staat van een *gerechtige* terugbrengt: hetzij na afloop der straf hetzij door gratie.

Hierbij is het volstrekt de vraag niet, of iemand al dan niet wezenlijk iets misdaan had.

Heel wat dieven loopen vrij en blijven dus in den staat van *„gerechtige* lieden" verkeeren; terwijl het zeer goed zijn kan, dat er een of meer eerlijke personen, op *valsche* klacht en *valsch* getuigenis veroordeeld, gevangen zitten, en dus in den staat van een *schuldige* gezet zijn. En ook wacht de Koning met het verleenen van gratie niet tot het oogenblik, dat de diefachtige van hart in zijn hart eerlijk is geworden, maar hij brengt hem in den staat van gerechtigheid terug, al blijkt het straks misschien dat hij weer steelt en dus dief bleef.

Onze staat tegenover den Koning van Nederland wordt niet bepaald door wat we zijn; maar enkel door de wijze waarop hij ons door zijn ambtenaren, krachtens zijn wet of recht, boekt.

Ook al mocht een kind een ondergeschoven Belgisch wicht zijn, als het aangegeven wierd en geboekt staat als geboren uit Nederlandsche ouders, dan geldt het als Nederlandsch burger en voert, totdat het bedrog uitkomt en de fout hersteld wordt, ook den staat van een Nederlandsch burger. En zoo ook al mocht iemand tonnen gouds gestolen, of zelfs in het verborgene iemand vermoord hebben, zoolang de Koning hem als Rechter deswege niet veroordeeld heeft, voert hij den staat van een eerzaam burger en is hij onder de Nederlandsche burgers niet een schuldige, maar een gerechtige.

Niet wat hij *is*, maar wat de Koning als Souverein, en dus ook als Rechter over hem, zelf of door zijne ambtenaren, uitwijst, dát en dát alleen beslist.

En evengelijk dit ons nu in onze betrekking tot onzen aardschen Koning wedervaart, evenzoo staat ook onze zaak met onzen hemelschen Koning, den Koning aller koningen, onzen goddelijken Souverein.

Immers, ook als we daaraan toekomen, rijst de vraag: Hoe staat ge tegenover uw God? Wat is uw rechtspositie in het Koninkrijk des Vaders? Ook in dat rijk Gods was de mensch oorspronkelijk gerechtig geboren; maar hoe staat gij thans tegenover uw Rechter en Souverein? Zijt ge nog bij Hem bekend als die *gerechtige*, die in het paradijs geschapen wierd, of wel hebt ge een vonnis tegen u, en zijt ge door dat vonnis overgezet uit den staat van *gerechtige* in den staat van een *schuldige?*

En hierop nu antwoordt het goddelijk Staatsblad, dat we in zijn Woord bezitten, met de stellige verklaring, dat God ons als Rechter schuldig verklaard heeft, en ons allen zonder onderscheid, met onze kinderen, overgebracht heeft uit den staat der *gerechtigen* in den staat der *doemschuldigen*. „Zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods." „Opdat alle mond gestopt worde *en de geheele wereld voor God verdoemelijk zij*."

Uit dezen staat van een *schuldige* kunt gij nu zoomin als iemand weer uitkomen, zoolang diezelfde God, die u als Rechter bij de *schuldigen* gerekend heeft, niet evenzoo als Rechter en Souverein u weer *gerechtig* verklaart.

Stel eens het onmogelijke, en denk eens dat een zondaar, buiten Gods genade om weer een heilig mensch kon worden, dan zou desniettemin deze heilige mensch in den staat der *schuldigen* blijven verkeeren tot op het oogenblik dat God als rechter hem weer als een *gerechtige* erkende. Eenvoudig omdat onze *staat* niet afhangt van wat we *zijn*, maar uitsluitend van hetgeen God ons *rekent* en *verklaart*.

Er is dus voor ons, die thans van nature kinderen des toorns zijn en in den staat der *schuldigen* geboren wierden, zullen we ooit weer voor God gerechtig staan, noodig, dat God zelf zijn doemvonnis door een vrijspraak of gerechtigverklaring intrekke; en zoolang het hiertoe niet komt, blijven we in onzen staat van *schuldigen* verkeeren.

En nu is dit het ondoorgrondelijk mysterie van Gods barmhartigheid, dat Hij niet nu pas, maar van eeuwigheid af in den raad zijns welbehagens besloten heeft, zijn *uitverkorenen*, die even *doemschuldig* als de

verlorenen, geboren zijn, door de vrijmacht zijns willens over te zetten in den staat der *rechtvaardigen.*

Dit heeft niet gewacht op Jezus' lijden en sterven. Dit is niet teweeggebracht door Immanuëls dood en zielsnood. De teweegbrengende kracht was hier eeniglijk het eeuwig en vrijmachtig welbehagen van Vader, Zoon en Heiligen Geest, God Drieëenig, te prijzen in alle eeuwigheid.

Die Hij geroepen heeft, die *moet* Hij niet nog rechtvaardigen, maar die *heeft* Hij gerechtvaardigd van voor de grondlegging der wereld.

Vandaar dat onze vaderen er steeds zoo sterk op stonden, om deze rechtvaardigverklaring of rechtvaardigmaking, als gegrond *in Gods eeuwigen raad* te belijden, geheel onafhankelijk van wat wij doen of laten, ja in zekeren zin zelfs onafhankelijk van het offer van het heilig Godslam.

Abraham, de vader aller geloovigen, die wegstierf eeuwen *voor* het kruis van Golgotha geplant wierd, is voor God een *rechtvaardige* geweest, zoogoed als Johannes, die dat kruis heeft aangestaard, en bij dat kruis zijn ziel heeft voelen vaneenscheuren.

Niet *in ons,* noch ook zelfs *in het Kruis* ligt het uitgangspunt. Het uitgangspunt zoowel voor dat Kruis als voor onze rechtvaardigverklaring ligt in de vrijmacht van Gods eeuwigen raad. En dat die rechtvaardigverklaring ligt in de vrijmacht van Gods eeuwigen raad. En dat die rechtvaardigverklaring nochtans rustte in de kruisverdiensten van Immanuël, was niet omdat ze hierdoor teweeggebracht is, maar omdat Gods gerechtigheid geen gerechtigverklaring gedoogde anders dan zulk eene, waarbij aan het recht voldaan wierd.

Daaruit echter, dat God de Heere ons uit den staat van een *schuldige* in den staat van een *gerechtige* heeft overgezet, volgt nog geenszins, dat wij ons zelven als zoodanig kennen. Een kind in de wieg kan door een rechterlijk vonnis van schatrijk doodarm worden gemaakt, of ook van arm rijk, zonder dat dit kind er nog iets van weet.

En zoo ook is het hier.

Een zondaar weet van deze *gerechtigverklaring* niets af, tenzij dan dat hij tot het geloof kome. Eerst als God de Heere hem uit genade de gave des geloofs verleent, wordt hij alsnu door dit geloof ook voor zijn eigen besef een rechtvaardige, en begint, dank zij dat geloof, deze rechtvaardigverklaring ook voor hem te bestaan; om eerst van die ure af, door gedurige bevinding van de gunste zijns Gods almeer bevestigd te worden voor zijn bewustzijn. Immers nu bespeurt hij zaliglijk, dat zijn God hem wel waarlijk niet als een *schuldige,* maar als een *gerechtige* bejegent. Zoo openbaarde Paulus het ons. Zoo leerde het Luther. Aldus beleed het

Calvijn. Zoo en niet anders hebben al onze godgeleerden het toegelicht. En met name aan Comrie komt de eere toe, van dit kostelijk stuk onzer rechtvaardigmaking helder en klaar te hebben uiteengezet.

Doch nu, en dit is het waarover we thans handelen moeten, nu komt de Middelaar hier tusschen beide met zijn *sterven,* en zijn *opstanding,* en hebben we te vragen, hoe deze tusschenkomst zij.

Het besluit van onze rechtvaardigverklaring in een raad des welbehagens, is niet een *hoofdelijk* besluit. D. w. z. het is niet een besluit, om eenige losse personen te rechtvaardigen, maar om deze personen in zulk een verband te rechtvaardigen, dat ze *saam* gerechtvaardigd worden, *saam* één lichaam van rechtvaardigen vormen, en dát wel onder eenzelfde gerechtig *hoofd.* Dit is het, dat ze niet gerechtvaardigd zijn *dan in Christus.*

Het is dus niet alzoo, dat er eenerzijds zeker aantal personen zijn gerechtvaardigd, en dat nu daarnaast en daarbij de Middelaar opkomt. Neen, maar ze zijn in hun rechtvaardigverklaring zelve in Christus, in dien Middelaar ingezet, onder Hem als aller hoofd gerekend, en niet anders gerechtvaardigd dan omdat ze in Hem gevonden worden.

En óók, deze rechtvaardigmaking heeft in Gods eeuwigen raad niet plaats gehad, zonder gelijktijdige voorziening in den eisch van het recht, maar zoo, dat tegelijk het volle rantsoen ter voldoening aan Gods gerechtigheid in dien raad des welbehagens vaststond.

Er ligt alzoo bij deze rechtvaardigmaking een *dubbele* band aan den Christus. Eenerzijds daardoor, dat in Christus *het rantsoen* vastlag, dat aan Gods recht zou betaald worden. En anderzijds doordien al deze doemschuldigen die rechtvaardig verklaard wierden, *onder Christus als hun hoofd* in één lichaam waren ingezet.

Gods raad wijst niet alleen het *einddoel* aan, maar schept ook de *middelen* daartoe. En zoo is er in dien raad niet na elkaar, maar tegelijk: 1°. de rechtvaardigverklaring van uitverkoren doemschuldigen; 2°. het inzetten van deze in Christus en het stellen van allen in één lichaam onder Christus als hun hoofd; en 3°. het vastleggen van het rantsoen, dat Christus aan Gods gerechtigheid brengen zou.

Niet maar één van deze drie; noch ook elk dezer drie op zichzelf; maar deze drie *saam* en in *onderling verband.*

Eén goddelijke gedachte als openbaring van ééne goddelijke Barmhartigheid.

Of nu dat rantsoen Christi reeds gebracht *was* deed er niet toe, indien het maar goddelijk zeker en vast was, dat het zou komen.

Stel voor een oogenblik, dat het kruis van Christus pas in de twintigste eeuw zou worden geplant, dit zou aan onze rechtvaardigverklaring niets af- of toedoen. Evenmin als het aan de rechtvaardigverklaring van Abraham, David of Jesaja iets af- of toedeed, dat het kruis van Christus pas eeuwen na hun sterven is opgericht.

Maar wel was het eisch, dat het *zeker* komen zou. Gods recht moest ook in de *werkelijkheid* van ons menschelijk aanzijn uitgevoerd. En zoo is het, dat de Christus al deze dingen *moest* lijden. Dat hij *moest* ons vleesch aannemen, *moest* zich stellen onder onze schuld, *moest* lijden onder Pontius Pilatus, *moest* gekruist en gedood worden; *moest* in den *eeuwigen dood* ingaan, en alzoo *moest* opbrengen den vollen prijs die aan Gods gerechtigheid moest betaald worden.

Hiermee echter was het goddelijk proces der rechtvaardigmaking nog niet ten einde.

Immers, nu was er wel aan Gods recht voldaan, het rantsoen was wel betaald; maar nog ontbrak de rechterlijke daad, waarbij dit rantsoen goedgekeurd, aangenomen, en krachtig in zijn gevolgen wierd gemaakt.

Immers, of gij al een schuld die op u rust, betaalt, dit is u nog niet genoeg. Ge moet er ook *den kwijtbrief* van hebben. En dit is het, waarom Christus in den dood niet kon blijven, maar moest worden *opgewekt*.

Eerst door die opwekking toch keert Immanuël uit den dood in het leven weder; blijkt dat hij dien dood tot aan zijn eindpaal afgeloopen heeft en nu uit den dood uittreedt en weer overtreedt in het leven. Zoolang Hij nog in den dood lag, was de dood nog niet ten volle uitgedronken. En eerst waar hij den dood afschudt en over den dood triomfeert door in het leven terug te keeren, is het rantsoen voldongen, het rantsoen aangenomen, en heel de worsteling om Gods gerechtigheid uit.

Nu bezit Immanuël dan zijn gerechtigheid. Niet als God, want als God was Hij nooit anders dan de Gerechtigheid zelve, en kon er zelfs van een staat van gerechtigheid of schuldigheid bij Hem geen sprake vallen. Immers die staat geldt altoos tegenover een Souverein en Rechter en als God *had* Hij geen Souverein, maar *was* Hij zelf Souverein. Maar wel als mensch en Middelaar. Als mensch en Middelaar had Hij zich tot zonde laten maken om onzentwil. En daarom moest Hij als mensch en Middelaar nu ook schitterend gerechtvaardigd worden, en een eeuwige gerechtigheid verwerven.

Overmits hij echter, juist als Middelaar, deze gerechtigheid niet verworven had voor zichzelf, maar als Hoofd voor het lichaam der verkorenen, moest nu ook dit laatste er bij komen, dat Hij, als verrezen uit den

dood, als Hoofd van dit zijn lichaam, te voorschijn kwam, om straks ten hemel te varen, en al zijn verkorenen in al zijn schat en al zijn gerechtigheid te laten deelen.

En dit nu is het wat de Heidelberger belijdt, dat Christus door zijn opstanding *den dood overwon,* d. i. het proces dat de dood tegen hem had, geheel ten einde bracht, den dood geheel uitstierf, van den dood afkwam, en den dood aan zijn macht onderwierp, opdat hij *ons,* d. i. de leden zijns lichaams, de *gerechtigheid,* d. i. den staat van gerechtig voor God te zijn, dien Hij ons *door zijn dood,* d. i. door het betalen van zijn rantsoen, *verworven had,* konde *deelachtig maken,* d. w. z. ons als leden zijns lichaams laten deelen in al de voorrechten die aan den staat van een gerichtige bij God verbonden zijn.

Er is dus hier geen sprake van een *ingestorte* gerechtigheid, die toch eigenlijk op innerlijke *heiligmaking* neer zou komen. Neen, het is het doen deelen van de zijnen in de voorrechten die in Gods vierschaar *aan den staat van een gerechtige* zijn gehecht.

Zelfs de toepassing van deze gerechtigheid in ons eigen besef of bewustzijn door de schenking van de geloofsgave is hier niet bedoeld. Deze toch is veeleer een vrucht van Jezus' *hemelvaart* en van de uitstorting van den Heiligen Geest; *niet* van zijn opstanding.

Zijn opstanding zelve is de goddelijke rechtvaardigverklaring van den Middelaar, en het optreden van den rechtvaardig verklaarden Middelaar als ons Hoofd, en aldus als onzer aller rechtvaardigheid in zich dragende.

Wel, en dit voegen we om misverstand te voorkomen er aan toe, wel was ook het opstaan uit den dood noodig, om het opvaren naar den hemel en het *uitdeelen* van de gaven *mogelijk* te maken, maar dit is een verwijderd gevolg. En het rechtstreeksch gevolg van de opstanding bepaalt zich tot de daad des Vaders, die in de opwekking zijns Zoons den Middelaar in zijn staat van gerechtigheid doet schitteren, en tot de daad des Middelaars, die in deze zijne gerechtigheid nu verschijnt als het Hoofd en de Middelaar der zijnen.

DERDE HOOFDSTUK.

Maar God,..... ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft ons levend gemaakt met Christus; (uit genade zijt gij zalig geworden).
EPHEZE 2 : 5.

Zoo is er dan in Jezus' opstanding allereerst een *rechterlijke* daad. God als Rechter verklaart den Middelaar, die, *zonde voor ons gemaakt,* als een schuldige en gevloekte was gestorven, thans weder vrij, en plaatst Hem in den staat der gerechtigen over. En naardien de Christus bij deze gerechtigverklaring als *ons Hoofd* optreedt, geldt deze gerechtigverklaring nu ook voor heel zijn Lichaam, d. w. z. voor al zijn verlosten.

Thans komen we aan de tweede vrucht van zijn opstanding toe, die de Catechismus nu aldus omschrijft: *Ten andere worden ook wij nu door zijne kracht opgewekt tot een nieuw leven,* daarmee doelende op de wederopstanding niet van ons *lichaam,* maar van onze *ziel.* Immers van het *lichaam* wordt pas in het derde punt gehandeld, als er volgt: „Ten derde is de opstanding van Christus ook een zeker pand van onze zalige opstanding!"

Uitgangspunt is hier derhalve *de dood onzer ziel,* voor ons kort en klein begrip een der diepste mysteriën.

De Heilige Schrift zegt ons en onze tong belijdt, dat we ook naar onze ziel „in dood en zonde ontvangen en geboren zijn", en toch die ziel, die dan reeds dood zal zijn, *is* er toch, heeft *besef* van wat ze is, en zint en peinst op daden, waarvan ze er maar al te vele volbrengt.

Maar welk een *dood* is dit dan nu? Een *dood* zijn, en dat er toch *leven* is? Een dood, en toch *bewustzijn* van aanwezen, nadenken, zinnen en uitvoeren? Is dit dan niet louter beeldspreukig genomen, en dient niet erkend, dat van een dood onzer ziel in eigenlijken zin te spreken, toch eigenlijk niet aangaat?

Of acht ge uzelven reeds uit de moeilijkheid met te denken aan den omgekapten boom, die van zijn wortel afgehouwen, prooi van den dood is en voor uw oogen sterft, maar dat toch in de hooge kruin, die nu lang uit op den bodem neerligt, de uitbotting van het groene blad door de inwonende en reeds opgeslorpte en opgestuwde sappen nog een tijdlang doorgaat?

Ons dunkt neen. Wel is er in deze voorstelling veel waars en werpt dit goede beeld licht op de ééne zijde van het vraagstuk, maar het lost

ons de moeilijkheid niet op. Ook al is toch bij eene ziekte een ongeneeslijke kwaal ingetreden, zoodat de wortel van zijn leven wierd afgesneden, toch weten we daarom zeer goed het onderscheid tusschen den *slependen staat* van kwijning en uittering en het eindelijk intreden van het *doodsmoment.*

En wat hier van onze ziel te belijden valt, is niet, dat ze stervende, niet dat ze prooi des doods is, om langzaam verteerd te worden, maar *dat ze dood was en is.*

Er is sprake van *opstanding* der ziel. En evenmin als er nu bij Christus sprake zou kunnen zijn van wezenlijke *opstanding,* indien hij niet vooraf waarlijk *gestorven* ware, evenmin ook zou er sprake kunnen vallen van opstanding bij uw ziel, tenzij het vaststond dat uw ziel vooraf waarlijk *dood was.*

Dezen dood van uw ziel nu zult ge nooit verstaan, zoolang ge blijft hangen in de valsche doodsbegrippen van de wereld. Platweg ziet de wereld in den dood een soort vernietiging; dat hetgeen dood gaat vernield, verdorven en verteerd wordt tot het niet meer zij; en eerst de wetenschap der natuurkunde heeft allengs deze platte voorstelling overwonnen, door ons duidelijk te maken, dat er *niets* weggaat, *niets* vernietigd wordt, en dat wat een kind vernietiging noemt, niets anders is dan een scheiding van de bestanddeelen, een ontleding van wat saamgeweven was, een ontbinding van het dooreengevlochtene, en daardoor een overgang in een geheel anderen toestand.

Gods kinderen wisten dit uit Gods Woord reeds lang eer de natuurkunde hierop de aandacht vestigde; maar ook zoo deed de natuurkunde dan toch een dienst, dat ze uit het volksbesef de onware voorstelling, alsof de *dood* gelijk stond met *vernietiging,* eenigszins uithaalde en er een betere voorstelling voor in de plaats gaf.

Als een boom doodgaat, wijkt uit dien boom niet *alle* leven, maar heeft dit plaats dat er voor het groeileven van den boom, een *ander* leven van de *bestanddeelen* van dien boom in plaats treedt. Als een vrucht rot, is dat rotten geen stilstand, maar wel terdege een werking; alleen maar een *heel andere* werking dan oorspronkelijk in de vrucht inzat en er hoorde. Wel een werking met dezelfde bestanddeelen, maar tegenovergesteld aan de oorspronkelijke werking der vruchtsappen.

En zoo ook als een lichaam een *lijk* wordt, gaat volstrekt niet *alle* leven en werking er uit weg. Slechts dit heeft plaats, dat de vroegere werking door *een andere* wordt vervangen, en dat er nu een werking van

allerlei elementen en gassen voor in de plaats treedt, die tot ontbinding leidt. Een werking dus van dezelfde bestanddeelen, die ook vroeger in het levende lijf aanwezig waren, maar nu op andere, tegenovergestelde wijs.

En zoo is dus ook de *dood der ziel* te verstaan, niet als een overgang van leven tot leven*loos*heid, van werking tot werke*loos*heid, en van macht tot machte*loos*heid; maar een overgang tot een *andere soort* van werking en een *anderen vorm* van leven. Ook in de ziel die dood is, leeft en werkt wel iets; en hetgeen er in leeft en werkt zijn wel dezelfde bestanddeelen; die er eertijds ook in leefden en werkten; maar deze werking zelve is een *geheel andere* en aan de eerste *tegenovergesteld.*

Komt men nu eerst op het *lichaam,* en vraagt men waarin bij het lichaam dit verschil en deze tegenstelling van werking ligt, dan is het antwoord niet moeilijk te geven. Immers bij het lichaam bestaat het verschil tusschen de werking vóór en na den dood daarin, dat de stoffen en gassen vóór den dood onder de macht en heerschappij van het ééne lichaam staan, maar na den dood van dien band ontslagen, elk voor zich gaan werken en doen wat hun gelust.

En dringt men dieper door en onderzoekt men, waardoor het komt, dat *vóór* den dood het ééne lichaam macht over zijn deelen had, en dat *na* den dood de deelen macht over het lichaam kregen, dan ligt het antwoord ook op die vraag gereed. Dit ligt toch alleen en uitsluitend daaraan, dat de band die het lichaam en de ziel verbond door wierd gesneden. De eenheid van het lichaam lag in de ziel. Nu die eenheid wegviel ging ook de eenheid van het lichaam teloor, en de gassen en stoffen gingen elk voor zichzelf werken.

Voor het lichaam is de zaak dus doorzichtig als glas. Het oorspronkelijk leven des lichaams hing aan zijn verbinding met de ziel. En omgekeerd de doorsnijding van den band, die ziel aan lichaam bond, brengt den dood. Dientengevolge verliest het lichaam dan zijn macht en heerschappij over de stoffen en gassen. Die stoffen en gassen gaan nu elk op hun eigen manier werken. En zoo ontstaat er een werking die geheel tegenovergesteld is aan de oorspronkelijke werking en tot volslagen ontbinding leidt.

Brengen we dit nu over op *de ziel,* dan is er zeker een aanmerkelijk onderscheid te maken, want uw ziel is niet uit stoffen en gassen saamgesteld. Uw ziel is eenvoudig en niet saamgesteld. Ontbinding van uw ziel is dus ondenkbaar. Maar wat bij het lichaam de stoffen en gassen zijn, dat zijn voor uw ziel de u ingeprente inborst, de u geschonken vermogens, en de u verleende gaven of krachten. Deze alle saam vormen in u een

goddelijk-kunstig saamstel of liever bewerktuigd wezen; een soort wonderbaar raderwerk, waarvan de spillen en veeren en raderen door Gods eigen hand waren ineengezet.

De dood van uw ziel bestaat dus daarin, dat deze onderscheiden spillen, veeren en raderen, deze uw inborst, uw vermogens, uw gaven en krachten, die er op aangelegd waren, om naar Gods wet en wil te werken, nu omslaan in een tegenovergestelde werking. Niet dat ze plotseling gaan stilstaan. o, Neen, ze blijven werken, soms zelfs sterker nog. Maar ze gaan *anders* werken. De harmonie is verbroken. De veeren en raderen werken niet meer symmetrisch op elkaar. Eer wringen en krassen ze tegen elkaar in. En het effect is verwarring en verspilling van kracht, in stee van zuivere ontwikkeling en doeltreffende besteding van de vermogens.

En vraagt ge nu ook hier, waar dit vandaan komt, dan luidt het antwoord ook hier: „Omdat de eenheid van het *Lichaam* ophield macht en heerschappij over deze vermogens en gaven van uw ziel te oefenen!" mits ge onder *lichaam* nu maar *niet* uw lichaam van vleesch en bloed verstaat, maar denkt aan dat ééne groote Lichaam van het menschelijk geslacht, dat onder Adam als hoofd door God geschapen was. Ook uw ziel is geen meteoor, die op zichzelf zweeft en uit den hemel viel, maar ook uw ziel is met heel uw persoon ingeschapen in het ééne *Lichaam der menschheid,* onder een van God verordend *hoofd.* Zoolang nu *het ééne* Lichaam der menschheid kracht en heerschappij bezit over de enkele zielen, werkt op en in die zielen de goddelijke macht der liefde, en daar leven ze van en daar schikken ze haar werkingen naar.

Toen echter door Adams val dat ééne Lichaam der menschheid zijn *hoofd* verloor, en dus onthoofd wierd en nu hoofdeloos stond, hield dat Lichaam op, goede macht over de enkele zielen in de enkele personen te oefenen. De vermogens en gaven in uw ziel raakten dus hun stuur kwijt. Ze gingen wild dooreen slaan. Zelfzucht verving de liefde, en ook in uw ziel trad een onheilig proces van ontbinding in. Wel bleef er werking, zeer veel leven makende werking zelfs, maar een werking *tegenovergesteld aan de door God gewilde en bedoelde.*

En dringen we nu ook hier tot de grondoorzaak door, en vraagt ge ook hier: „Eilieve, vanwaar kwam het, dat het ééne Lichaam der menschheid onder zijn van God gesteld hoofd de macht en de heerschappij over de vermogens en gaven van mijn ziel verloor?" — dan moet ook hier geantwoord, door verwijzing naar den band die dit Lichaam als lichaam saamhield.

Gelijk toch ons lichaam van vleesch en bloed saam wordt gehouden

door den band die dit lichaam aan onze ziel bindt, en dus tot ontbinding overgaat, zoodra deze band tusschen ziel en lichaam wordt doorgesneden, — zoo ook is het hier.

Het ééne lichaam der menschheid hing saam door zijn hoofd Adam, en Adam kon die macht op heel het organisme alleen oefenen door *zijn band aan den levenden God.* Zoodra echter Adam in zijn val dien band met zijn God doorsneed, verloor hij de macht die hij als Hoofd over de menschheid bezat. Door dit wegvallen van het hoofd wierd het ééne Lichaam der menschheid in losse personen ontbonden. En door dien stand van losse personen raakten de zondaren nu in hun ziel alle stuur kwijt, en ging in hun ziel elk vermogen en elke kracht, of wilt ge, elk rad en elke veer verkeerd werken. De harmonie verdween. Alles ging van zijn doel af. En deze averechtsche werking in uw ziel, deze werking van God gescheiden en los van den band met de menschheid en haar hoofd, dat is voor uw ziel *de dood.* Immers, deze werking die alzoo ontstond en in den zondaar voortgist, deed een proces van zonde en verderf ontstaan, dat, tenzij het gestuit wordt, op de hel uitloopt. D. i. op een zielstoestand, waarin al wat in u zich beweegt en werkt, tegen elkaar indringt tot het u in vlam zet met een gloed die niet *is* te blusschen. „Het rad uwer geboorte ontstoken uit de hel!"

En is dit u thans duidelijk geworden, dan zal het u thans ook klaar zijn, hoe het *opgewekt worden van uw ziel tot een nieuw leven* saamhangt met *de opstanding van Christus.*

Tot een *nieuw* leven, zegt de Catechismus zeer juist, niet tot *leven* want allerlei werking is er óók in de doode ziel, en in de zonde is een even geregeld proces als in de heiligheid.

Maar opgewekt worden tot een *nieuw* leven, ja, dat kunt ge alleen door die kracht die er werkte in Christus' opstanding.

De heilige apostel drukt dit in zijn brief aan de Ephezen aldus uit, dat er in hen die gelooven „een uitnemende grootheid van diezelfde kracht Gods werkt, als de sterkte zijner macht is, die Hij gewrocht heeft in Christus, als Hij Hem uit de dooden heeft opgewekt."

Welke is deze kracht?

Geen andere dan de kracht van onze Schepping en Herschepping. *Ontstaat* uw menschelijk leven doordien God dien wonderen band tusschen uw ziel en uw lichaam legt, dan is uw *her*schepping in heerlijkheid dit, dat God den band, dien gij braakt, *weer aanhecht.*

Toen Christus in den dood ging, wierd ook bij Hem de band tusschen ziel en lichaam *verbroken,* en zijn opstanding is, dat God dien *verbroken*

band tusschen ziel en lichaam bij den Christus *weer aanhechtte* en nu in onverbreekbare, onlosmakelijke hechtheid verbond.

En evenzoo waar Hij uw *doode* ziel weer ten leven brengt, dit is niets anders dan dat Hij den band die uw ziel aan uw Hoofd, en door dat Hoofd aan God verbond, en dien gij door de zonde verbraakt, *opnieuw hecht,* en nu zoo hecht, dat die band niet meer *kan* verbroken worden.

En zoo krijgt ge dus drieërlei.

In uw oorspronkelijke schepping was uw ziel verbonden aan het ééne Lichaam der menschheid onder uw Hoofd Adam, en door dit Hoofd één met den levenden God.

Door uw zonde *braakt* gij dien band met het ééne Lichaam der menschheid, en dus ook met het Hoofd er van, en daardoor ook den band uwer ziel aan den levenden God.

Maar nu, door uw herschepping, herstelt God de Heere voor uw ziel den band aan de *nieuwe* menschheid (het Lichaam Christi) en dat wel door u onder de macht van een *nieuw* Hoofd, d. i. Christus, te brengen. En door dien band aan dit nieuwe Hoofd herkrijgt nu uw ziel haar band aan den levenden God, en wel, met een gemeenschap die, heerlijker dan in de eerste schepping, niet meer *kan* worden losgemaakt.

En vat ge dit nu goed en zuiver, dat het opgewekt worden van uw ziel tot een nieuw leven plaats grijpt door u onder de macht en heerschappij van een nieuw Hoofd (t. w. Christus) te brengen, en door dat nieuwe Hoofd eenerzijds met het nieuwe Lichaam der menschheid (*door de liefde tot den naaste*) en anderzijds met God zelf *(door de liefde voor God)* in levende gemeenschap te brengen, dan voelt ge ook terstond, hoe voor uw ziel alle opgewekt worden ten leven eeniglijk *aan Christus* hangt.

Bleef toch uw Hoofd in den dood, zoo kon uit den band aan Hem u nooit levenskracht toevloeien.

Daarentegen, nu Christus, *uw Hoofd,* uit de dooden opstaat, nu komt er werking ook in den band, die uw ziel aan Hem als uw Hoofd verbindt en zoo wordt ge *door zijn kracht,* d. i. door de organische werking, die van Hem als het Hoofd, op u, als een zijner ledematen uitgaat, zelf opgewekt tot *een nieuw leven.*

Het beeld van ranken aan den Wijnstok!

VIERDE HOOFDSTUK.

Maar nu, Christus is opgewekt uit de dooden, en is de eersteling geworden dergenen, die ontslapen zijn. 1 Cor. 15 : 20.

Het recht verstand van de Opstanding Christi, in haar beteekenis voor Gods kinderen, hangt uitsluitend aan het klare, heldere inzicht in het feit, dat Hij ons *Hoofd* is en wij de leden zijns *lichaams* zijn.

Onder de folteringen van de pijnbank uit boozer eeuwen was ook deze gruwzame pijniging, dat men iemands hoofd klemde in twee ijzeren halfronden, met pennen van binnen. Zat nu iemands *hoofd* daartusschen geklemd, dan was immers ook *heel het lichaam* zijn vrijheid kwijt en door het geklemde *hoofd* gebonden en genageld aan die plek. En omgekeerd, als straks de schroeven van het ijzeren werktuig dat om het hoofd geklemd zat, wierden losgedraaid, dan was de bevrijding van het *hoofd* immers tegelijk de vrijmaking, van het *lichaam*. Het *hoofd* kon niet geklemd worden, of het *lichaam* zat tegelijk vast aan de stang. Maar ook het *hoofd* kon niet weer vrij uitgaan, of tegelijk met het *hoofd* kwam ook het *lichaam* vrij.

En zoo nu ook is het met den Christus.

Hij is ons *Hoofd,* en de kinderen Gods zijn zijn mystiek *lichaam.* Dientengevolge kon *Hij* niet aan het kruis geslagen, of zij gingen met Hem in den dood; maar ook *Hij* kon niet uit den dood vrij komen, of heel het lichaam wierd vrij met Hem.

Het *hoofd* rekent altoos tegelijk voor het *lichaam,* en het lichaam is altijd gerekend in het *hoofd.*

Houd deze waarheid onveranderlijk vast en al de raadselen van Jezus' Opstanding zullen u ontsluierd worden. Ge zult het dan verstaan, wat de heilige apostel zegt: „dat God u mede opgewekt heeft" toen Hij Christus uit de dooden opwekte. Maar ook wat Paulus aan de kerk van Christus schreef: „Indien Christus niet opgewekt is, zoo zijt gij nog in uwe zonden, zoo zijn dan ook verloren die in Christus ontslapen zijn. Maar nu, Christus is opgewekt uit de dooden, en is de eersteling geworden dergenen die ontslapen zijn."

Immers, Christus, uw Hoofd, stierf in de gestalte van een schuldige en gevloekte, die zonde gemaakt was. Is nu deze Christus, uw Hoofd, onder dien doem gebleven, dan is Hij nog in die gestalte, dan is dit nóg zijn staat in rechten voor God. En natuurlijk, dan deelt gij dezen staat met uw Hoofd, en zijt dus nog in uwe zonden.

Maar ook omgekeerd, is Christus, uw Hoofd, door zijn Opstanding, uit dien staat van een *schuldige* in den staat van een *gerechtige* overgegaan, en heeft Hij alzoo een eeuwige gerechtigheid teweeggebracht, dan schittert Hij, uw Hoofd, thans ook in den staat van zuivere gerechtigheid, en bezit gij die zuivere gerechtigheid in en met Hem. Nu Christus is opgewekt, zijt ge dus niet meer in uwe zonden. Gij *hebt* uwen gerechtigen staat terug, doordien Hij is opgewekt. Opgewekt tot onze rechtvaardigmaking!

En in geheel gelijken zin is die Christus, uw Hoofd, nu ook *de eersteling dergenen die ontslapen zijn,* d. w. z. dat Hij ontsliep; dat Hij ontsliep als *hun Hoofd;* maar dat Hij uit dezen slaap des doods weer *opstond;* en zulks evenzeer als *hun Hoofd;* zoodat in dit ontslapen en weer wakker worden van het *Hoofd* de waarborg ligt, dat ook de leden van zijn lichaam uit hun doodslaap ten leven zullen komen.

Denk u een schijndoode, die reeds afgelegd en in zijn doodkist bijgezet is; maar die straks ontwaakt, en nu zijn hoofd uit de kist steekt; — is dan dit hoofd dat weer opleeft en naar buiten komt, niet de zekere waarborg, dat ook de overige leden van het lichaam straks uit de lijkwâ en uit de houten kluis zullen uittreden? Is het hoofd niet altoos eersteling? D. w. z. gaat het niet altoos voorop en heeft het niet altoos een lichaam dat volgt? En indien dan ook Christus waarlijk het *Hoofd* is, dat organisch met Gods kinderen als met zijn *lichaam* verbonden is, *moet* Hij dan niet noodzakelijkerwijs *eersteling* zijn, en *moeten* dan de leden van het lichaam niet volgen? Is het anders denkbaar? Kan het *hoofd* zich ergens heen bewegen, dat het *lichaam* zich niet vanzelf mee beweegt? Zijn hoofd en lichaam niet lotgemeen van nature?

Welnu, *dat* is het dan, wat ook de Catechismus in de derde plaats als vrucht van Jezus' opstanding looft: *Ten derde is de opstanding van Christus ons een zeker pand van onze zalige opstanding.* Een stuk belijdenis, waarbij niet gehandeld moet van *wat* onze opstanding eens zijn zal. Dit punt toch komt eerst aan de orde bij het artikel van de *wederopstanding des vleesches.* Maar een stuk belijdenis, dat uitsluitend handelt over *den waarborg* die voor *onze* zalige opstanding, in *de Opstanding van Christus* ligt.

Bedoelt deze belijdenis dan, dat Jezus' Opstanding een bewijs is voor de *onsterfelijkheid* of wil men voor een leven na dit leven?

Stellig niet.

Althans de heilige apostel zegt niet: „Indien Christus niet is opgewekt, zoo worden ook de dooden niet opgewekt", maar juist omgekeerd in

1 Cor. XV : 16: „*Indien de dooden* niet opgewekt worden, zoo is *ook Christus* niet opgewekt".

Dit ligt dan ook in den aard der zaak.

Zonk toch iemand zoo diep, dat alle besef van een eeuwig aanzijn hem ontging en *dit* leven *al* zijn leven wierd, hoe zou hij dan ooit aan Christus' verrijzenis uit de dooden gelooven? Dat doet zoo iemand niet. Zoo iemand gelooft aan niets meer. Aan geen Heilige Schrift. Aan geen Godheid des Middelaars. Aan geen mysterie der Vleeschwording. En hoe zou zulk een dan plotseling *wel* aan de Opstanding Christi gelooven? De uitkomst heeft dan ook getoond, dat zulke lieden reeds lang, en zeer lang elk geloof aan Jezus' verrijzenis hebben uitgeschud, en dat het alzoo volstrekt onmogelijk is, het geloof aan de onsterfelijkheid door verwijzing naar dit voor hen niet meer bestaande feit te bewijzen.

Dit *kan* eenvoudig niet. Nooit is één eenig mensch op dien grond aan de onsterfelijkheid gaan gelooven; en slechts oppervlakkig misverstand las dit een tijd lang in het apostolisch woord.

Onze Catechismus drukte zich daarom ook zeer nauwkeurig uit, toen hij beleed: Christus' opstanding is ons een waarborg, niet van een aanzijn na den dood, maar van een *zalige* opstanding.

Immers niet enkel die van Christus zijn staan op. „De ure komt, dat *allen* die in de graven zijn, de stem (van den Zoon) hooren zullen, en zullen uitgaan, die het goede gedaan hebben tot *de opstanding des levens*, en die het kwade gedaan hebben tot *de opstanding der verdoemenis*" (Joh. V : 28).

Ge ziet dus aanstonds, wat de Catechismus met zijn spreken van „*zalige* opstanding" bedoelt. Het is hetzelfde wat Jezus noemde: *de opstanding des levens,* in tegenstelling met *de opstanding der verdoemenis.*

Niet dus daarvoor, dat er onsterfelijkheid is, niet daarvoor dat er leven na den dood zij, en zelfs niet dat er een opstanding zij, maar daarvoor dat deze opstanding voor Gods kinderen een *zalige* opstanding, een opstanding *ten leven,* en niet ter verdoemenisse zijn zal, daarvoor ligt in Christus' verrijzenis waarborg.

„Opstanding" is niet hetzelfde als een „leven na den dood". Die beide zijn streng onderscheiden. Het *aanzijn na den dood* begint terstond als de ontslapene zijn laatsten ademtocht uitblies, maar de *opstanding* komt eerst eeuwen later als de Christus wederkomt ten oordeel. Paulus zegt het zoo duidelijk: „Een iegelijk in zijn orde: de eersteling Christus; daarna die van Christus zijn *in zijn toekomst,* d. w. z. bij zijne wederkomst op de wolken.

De *opstanding* ziet dus niet op het leven, op het aanzijn, op de existentie, die de gestorvenen terstond na hun dood bezitten. Neen, na hun dood volgt eerst een ten deele beperkt leven, waarin ze nog *niet* zijn opgestaan, en waarin de heiligen van onder het altaar, de opstanding verbeidende, juist roepen: „Hoelang, o, heilige en waarachtige Heerscher!" En hun wierd gezegd, „dat ze nog een weinig tijds rusten zouden!" (Openb. VI : 10, 11).

De *opstanding* strekt dus veel verder, en doelt eeniglijk op dien doorluchtigen dag des Heeren, als de triomf over zonde, ellende en dood geheel voltooid en volkomen zal uitbreken. Dit nu geschiedt terstond na den dood nog niet. De triomf dien het geloof behaalt, is nog slechts voorloopig. En de volkomen zegepraal over de onheilige machten en de vijanden Gods en de volkomen terugkeer van ongebroken paradijs-geluk, naar heel uw existentie, d. i. naar ziel en lichaam beide, en zulks in vereeniging met heel uw geslacht en met een wereld, die er bij past, om u, — dit alles toeft totdat Christus wederkomt en straks de elementen versmelten.

Juist daarom nu is hier een waarborg noodig.

Reeds eeuwen lang zijn Gods kinderen in den dood gegaan, niet wetende hoe lang het nog duren zou, eer die volle triomf aanbrak; maar dan toch zoo dat het voor Abraham en David, voor Johannes en Paulus reeds een machtige reeks van eeuwen wierd. En al spelt het geloof de wederkomst des Heeren *altoos* als nabij, eenvoudig om dat geen *Maranatha* ooit anders dan met onmiddellijke verwachting in ons hart kan leven, toch kan de mogelijkheid niet ontkend, dat eer de Christus weerkomt, het aantal eeuwen dat sinds der apostelen martelaarsdood verliep, nog zal worden verdubbeld.

Een waarborg wordt dus in ons sterven gevraagd, dat, als we machteloos in ons graf wegzinken, om wel bij den Heere te zijn, maar toch lang, misschien nog eeuwen de volle zegepraal te derven, het einde geen schriklijke teleurstelling zal opleveren, maar eens zeker, eens gewisselijk de *zalige* opstanding brengt.

En dezen waarborg, deze zekerheid biedt nu de Opstanding van Christus uit de dooden, niet aan de wereld, maar aan Gods kinderen.

Niet aan de wereld. Want de wereld belijdt Hem niet als haar Hoofd. Zelfs verstaat een kind der wereld er niets van, wat dat zeggen wil: Christus *ons Hoofd!* Maar een kind van God verstaat dat wel. Hij ontwaart dat lichaam Christi in het trekken van de banden des levens en der liefde onder Gods heiligen. Hij voelt zich in dat lichaam als een ingevoegd lid. En als lid in dat lichaam inzijnde, beseft hij, hoe Christus

voor heel dat lichaam het denkend, het alles beslissend, het eenig zelflevend *Hoofd* is.

En naargelang nu zijn zielsbanden aan dien Immanuël weer inniger gaan trekken, naar die mate wordt dat *Hoofd des lichaams* hem weer een macht in zijn leven. En al zijn heiliger, inniger, teederder zielsleven heeft maar één uitwerking, om namelijk Christus steeds meer als zijn eenig Hoofd te gevoelen, en onder dat Hoofd zelf al kleiner en volgzamer te worden.

Die belijdenis van Christus als zijn *Hoofd* is dus geen uitwendige vorm of beeldspraak. Neen, het is een zielsproces. Eerst is hij nog tamelijk wel *zelf* het hoofd, en hij *gebruikt* den Christus. Maar allengs loopt dat om. Christus wast, hij wordt minder. En het einde is, dat Christus in alles zijn *Hoofd* wordt, en dat hij niet meer kan denken, ademen, bidden, ja drinken uit de Fontein en zijn ziele spijzen, dan door dit zijn *Hoofd.*

En naarmate ge nu door de practijk der ziel en den strijd des levens alzoo inniger en waarachtiger onder uw Hoofd komt en zelf almeer lid van zijn lichaam wordt, des te sterker en machtiger wordt u ook de waarborg dien *zijn* opstanding u biedt.

Hoofd en lichaam zijn één, en kunnen niet gescheiden worden. Zonder lichaam stierve het Hoofd, en zonder hoofd stierve het lichaam. In beider onafscheidelijkheid ligt de zekerheid des levens. Daarom is de volharding der heiligen zulk een vast plechtanker. En hoe ook de aanvechting u verschrikke, ooit wezenlijk denken dat ge uit Christus' lichaam weer zoudt worden uitgesneden, dat kunt ge daarom niet, overmits *uw* uitsnijding *het lichaam* zelf verminken zou.

Ge weet dus als kind van God, tegelijk met uw eigen levensbesef dat gij als *lid* van het lichaam met het *Hoofd* van dat lichaam lotgemeen zijt; dat het lichaam het Hoofd *volgt.*

En overmits nu de Christus in zijn verrijzenis volkomen heeft getriomfeerd, zoodat de engelen Hem dienden, de aarde beefde, aan het loome lijf al het broze ontglipt was, en noch Rome's heirmacht, noch der Joden haat, noch des duivels grimmigheid iets tegen Hem vermochten, maar Hij, over al zijn vijanden triomfeerend, met zijn jongeren in zielsgemeenschap, kenlijk opvoer in eeuwige heerlijkheid, — nu is het uitgemaakt, dat heel het lichaam Christi, met al zijn leden, denzelfden weg uit moet. Nu het *Hoofd* triomfeerde, kan het *lichaam* niet in smaad, noch in gedempte en beperkte verlossing blijven hangen. En moet zooals het *Hoofd* zegepraalde, ook heel het lichaam Christi en al wie lid van dit lichaam is, zegepralen met Hem.

En daarom de dag komt, komt zekerder dan onze voet den bodem der

aarde drukt, dat het ook voor ons met alle beklemdheid, met alle beperktheid, met alle halve verlossing een einde zal nemen, en dat we *evenals ons Hoofd zullen verrijzen.* „Het is nog niet geopenbaard, wat we zijn zullen, maar dit weten we, dat (als Christus op de wolken komt) wij Hem, ons Hoofd, gelijk zullen wezen, want we zullen Hem zien gelijk Hij is."

„Hem gelijk wezen", dat is de triomf die wenkt. Niet, om middelaars te worden gelijk hij Middelaar is, of Gods eigen zoon, gelijk hij Gods eigen Zoon is. Dit is niet bedoeld. Dit kan niet. Maar wel Hem gelijk wezen in staat en glorie.

Gods vijanden niet meer als drijvers achter ons, maar als overwonnelingen onder ons. Alle machten van dood en ellende zonder vat of vermogen tegen ons. De zonde en alle gruwel der verleiding ontwapend. En wij naar ziel en lichaam, levende in het nieuwe organisme der menschheid, onder ons heerlijk Hoofd Christus.

In zulk verrijzen van Gods kinderen zal dus eens de Almachtigheid van Gods glorie volkomen triomfeeren over den harden, fellen tegenstand, waarmee alle onheilige macht nu nog tegen den Heere der heerlijkheid inworstelt.

Als God eens al zijn kinderen in glorie verrijzen doet, en niemand meer iets tegen hen vermag, zal de triomf van Gods majesteit blijken.

Daarom kostte Jezus' Opstanding zoo ontzettende kracht, dat de heilige apostel spreekt van „de grootheid der sterkte zijner macht, die Hij gewrocht heeft toen Hij Christus uit de dooden opwekte."

Natuurlijk! Want die Opstanding van Christus was het planten van de banier der overwinning midden in zijn vijanden.

En vandaar is het dan ook zoo volkomen begrijpelijk, dat de wereld na eeuwen lang het Paaschlied onnadenkend te hebben meegezongen, zóó niet de ontzaglijke beteekenis van dat verrijzen van Immanuël gevoeld heeft, of ze heeft terstond den ban op dien psalm des levens gelegd.

Neen, riep de wereld, ik ben *nog niet* overwonnen! Het *kan* niet zijn! Christus verrees *niet* uit den dood!

En daartegenover nu zijn Gods kinderen weer gaan inzien, hoe juist in dat verrijzen van Christus al hun glorie lag.

Wie is het die verdoemt?

Christus is het, die voor ons gestorven is, *ja wat meer is, die ook opgewekt is,* die ook voor ons bidt.

INHOUD.

Bladz.

EERSTE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 1—17
Hoofdst. I, pag. 1—7, Hoofdst. II, pag. 7—12, Hoofdst. III, pag. 12—17.

TWEEDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 17—36
Hoofdst. I, pag. 18—24, Hoofdst. II, pag. 24—30, Hoofdst. III, pag. 30—36.

DERDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 37—56
Hoofdst. I, pag. 37—43, Hoofdst. II, pag. 44—50, Hoofdst. III, pag. 50—56.

VIERDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 57—78
Hoofdst. I, pag. 57—64, Hoofdst. II, pag. 64—71, Hoofdst. III, pag 71—78.

VIJFDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 79—97
Hoofdst. I, pag. 79—85, Hoofdst. II, pag. 86—91, Hoofdst. III, pag. 92—97.

ZESDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 98—117
Hoofdst. I, pag. 98—104, Hoofdst. II, pag. 104—110, Hoofdst. III, pag. 110—117.

ZEVENDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 118—143
Hoofdst. I, pag. 118—124, Hoofdst. II, pag. 125—132, Hoofdst. III, pag. 132—138, Hoofdst. IV, pag. 138—143.

ACHTSTE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 144—182
Hoofdst. I, pag. 144—151, Hoofdst. II, pag. 151—157, Hoofdst. III, pag. 157—164, Hoofdst. IV, pag. 164—170, Hoofdst. V, pag. 170—176, Hoofdst. VI, pag. 176—182.

NEGENDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 183—209
Hoofdst. I, pag. 183—189, Hoofdst. II, pag. 189—195, Hoofdst. III, pag. 195—202, Hoofdst. IV, pag. 202—209.

Bladz.

TIENDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 210—251
Hoofdst. I, pag. 210—217, Hoofdst. II, pag. 217—224, Hoofdst. III, pag. 224—231, Hoofdst. IV, pag. 231—237, Hoofdst. V, pag. 238—244, Hoofdst. VI, pag. 244—251.

ELFDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 252—277
Hoofdst. I, pag. 252—258, Hoofdst. II, pag. 258—264, Hoofdst. III, pag. 264—270, Hoofdst. IV, pag. 270—277.

TWAALFDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 278—336
Hoofdst. I, pag. 278—285, Hoofdst. II, pag. 285—292, Hoofdst. III, pag. 292—299, Hoofdst. IV, pag. 299—305, Hoofdst. V, pag. 306—312, Hoofdst. VI, pag. 312—318, Hoofdst. VII, pag. 318—324, Hoofdst. VIII, pag. 324—330, Hoofdst. IX, pag. 330—336.

DERTIENDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 337—362
Hoofdst. I, pag. 337—343, Hoofdst. II, pag. 344—349, Hoofdst. III, pag. 350—356, Hoofdst. IV, pag. 356—362.

VEERTIENDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 363—387
Hoofdst. I, pag. 363—369, Hoofdst. II, pag. 369—375, Hoofdst. III, pag. 375—381, Hoofdst. IV, pag. 381—387.

VIJFTIENDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 388—423
Hoofdst. I, pag. 388—393, Hoofdst. II, pag. 393—399, Hoofdst. III, pag. 399—404, Hoofdst. IV, pag. 404—410, Hoofdst. V, pag. 411—416, Hoofdst. VI, pag. 417—423.

ZESTIENDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 424—468
Hoofdst. I, pag. 424—430, Hoofdst. II, pag. 431—437, Hoofdst. III, pag. 437—443, Hoofdst. IV, pag. 443—449, Hoofdst. V, pag. 449—455, Hoofdst. VI, pag. 455—461, Hoofdst. VII, pag. 461—468.

ZEVENTIENDE ZONDAGSAFDEELING . . . . . 469—493
Hoofdst. I, pag. 469—475, Hoofdst. II, pag. 475—481, Hoofdst. III, pag. 482—487, Hoofdst. IV, pag. 488—493.

DEEL 1.